

שבוע פרשת יתרו

(28 January - 03 February 2024)

י"ח - כ"ד שבט תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דֶגְגָךְ וְתִירְשֶׁךְ וַיִּצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֶׂדְךָ לְבַהֲמֹתָיִךְ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַרְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתֵּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמֵתִי לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִנְיָן וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹד,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך נשאתי את
עיני הישבי בשמים: ב הנה כעיני
עבדים אל יד אדוניהם כעיני
שפחה אל יד גברתה בן עינינו אל
וי אלהינו עד שיחננו: ג חננו וי חננו
כי רב שבענו בוז: ד רבת שבעה לה
נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי
יונים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית יי גלך:
ב עמדות היו רגלינו בשערך ירושלים: ג ירושלים
הבנויה בעיר שחברה לה יחדו: ד ששם עלו שבטים
שבט יהודה עדות לישראל להדות לשם יי: ה כי שמה
ישבו כסאות למשפט כסאות, לבית דוד: ו שאלו
שלום ירושלים ישליו אהבך: ז יהי שלום בחילך
שלום בארמנותך: ח למען אחי ורעי אדברה נא
שלום בך: ט למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:

אגרות קודש

ב"ה, ח' שבט, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר יהושע שניאור זלמן שי

שלום וברכה!

... בודאי למותר לעוררם לנצל באופן המתאים ובפרסום במרץ המתאים נוסף על
מה שיודפס בעתונים ומה טוב גם בשפה המדוברת, את יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל, ואחכה לבשו"ט ובפרטיות גם בזה.

בברכה שזכות בעל ההילולא יגן על כל או"א מאני"ש המפוזרים בכל קצוי תבל
למלאות שליחותם בעלמא דין מתוך בריאות הנכונה פרנסה בהרחבה והרחבת הדעת.

המחכה לבשו"ט.

עתה נתקבל מכתבו מכ"ז טבת: בהנוגע לביה"ס צ"ל התחלת הלימודים בכל הכיתות
בלימודי קודש, וכידוע דרז"ל ראשית עריסותיכם גוי. כן להשתדל ככל האפשרי שמספר שעות
לימודי קודש יהיו עכ"פ לא פחות מלימודי חול, ומה טוב כו'.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 216 שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 217 שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 220 תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 224 תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 225 דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 227 תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 227 ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 229 ספר המאמרים - תרפ"ט
 230 לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 232 רשימת המאסר
 236 אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 40 ילקוט לוי יצחק על התורה
 43 נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
 174 נביאים וכתובים.
 184 עין יעקב - מסכת ברכות.
 237 נקודה משיחת קודש מעובדת.
 238 חומש לקריאה בציבור.
 245 קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
 246 לוח זמנים.
 247 סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים
 ש"פ יתרו, מבה"ח אדר ראשון, ה'תשל"ג. 5

התוועדות

- שיחת ש"פ יתרו, מבה"ח אדר ראשון, ה'תשל"ג. 14

לקוטי שיחות

- פרשת יתרו, כרך כא, ג. 27
 פרשת יתרו, כרך כא, ג. 35

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 45 חומש יומי - פרשת יתרו.
 67 לוח לתהלים היומי.
 68 תניא יומי.
 80 לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 83 הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
 87 שלושה פרקים ליום.
 147 פרק אחד ליום.
 171 ספר המצוות.

לימוד מוחולק לפי ימים

- 176 משניות עם ביאור קהתי - מסכת כתובות
 186 גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא
 217 שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתורה בפרשת השבוע, פרשת יתרו:

37 **בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי** וּבִכְפֻרְט שְׂזוּהֵי תִבְּהָ מִלֵּיל אַחַת
38 (בְּאֶחָד), וְלֹא הָיָה צְרִיף לֹאמַר שְׂחֵי תִיבּוֹת שְׂחֵי מִיָּלִים, בְּיּוֹם
39 הַזֶּה, דָּבַר שֶׁמִּגְדִּיל אֶת הַתְּמִיּהָ לְמָה נֶאֱמַר 'בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי בְּיּוֹם הַזֶּה' וְלֹא
40 'בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי'.

41 **גַּם צְרִיף לְהִבִּין** דָּבַר נוֹסֵף בְּפִסּוּק

42 זֶה מֵה שֶׁנֶּאֱמַר בְּהַמְשָׁף

43 הַכְּתוּב⁹ בָּאוּ מִדְּבַר סִינֵי

44 וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים (נוֹסֵף עַל

45 קוֹשְׁטֵי רִשׁ"י לְמָה הוּצְרָף

46 לְחֻזּוֹר וּלְפָרֵשׁ מֵהִיכָן נִסְעוּ,

47 וְהָלֹא כָּבַר כְּתוּב שֶׁבְּרִפְיִדִים

48 הָיוּ חוֹנִים, בְּיָדוּעַ שֶׁמֶשֶׁם

49 נִסְעוּ, בְּנוֹסֵף לִכְךָ יֵשׁ בְּדָבָר שֶׁאֵלֶּה

50 (נוֹסֵף), הָרִי הַנִּסְיָעָה מִרְפִּידִים

51 הָיְתָה לְפָנֵי שֶׁבָּאוּ קוֹדֵם שֶׁהִגִּיעוּ

52 אֶל מִדְּבַר סִינֵי (וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב

53 לְאַחֲרָי זֶה וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וְרַק

54 אַחַר כֵּן וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינֵי),

55 וּמָהוּ אָמְרוּ בָּאוּ מִדְּבַר סִינֵי

56 וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים בְּאוֹפֵן שֶׁשֶׁמֶעוּ

57 חוּא שְׁקוּדֵם הִגִּיעוּ לְמִדְּבַר סִינֵי וְאַחַר

58 כֵּן נִסְעוּ מִרְפִּידִים, הִיפֵךְ סוֹר הַרְבֵּיִם

59 בְּפוֹעַל. ?

60 אֶף הָעֲנִינֵן בְּזָה, דְּכָל פְּרִטֵי

61 הָעֲנִינִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּכַתּוּבִים

62 אֱלוֹ הַחַל מ'בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי' הֵם

63 הַכְּנָה וְהַקְּדָמָה וּפִירוּשׁ

64 לְהַעֲיָקֵר לְנוֹשָׁא הַעֵיִקְרִי וְהַמְּכּוּרֵי שֶׁל

18 תִּיבּוֹת, בְּיּוֹם הַזֶּה]. גַּם צְרִיף לְהִבִּין מֵה שֶׁנֶּאֱמַר בְּהַמְשָׁף הַכְּתוּב⁹ בָּאוּ מִדְּבַר

19 סִינֵי וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים (נוֹסֵף עַל קוֹשְׁטֵי רִשׁ"י לְמָה הוּצְרָף לְחֻזּוֹר וּלְפָרֵשׁ

20 מֵהִיכָן נִסְעוּ, וְהָלֹא כָּבַר כְּתוּב שֶׁבְּרִפְיִדִים הָיוּ חוֹנִים, בְּיָדוּעַ שֶׁמֶשֶׁם נִסְעוּ), הָרִי

21 הַנִּסְיָעָה מִרְפִּידִים הָיְתָה לְפָנֵי שֶׁבָּאוּ מִדְּבַר סִינֵי (וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב לְאַחֲרָי זֶה וַיִּסְעוּ

22 מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינֵי), וּמָהוּ אָמְרוּ בָּאוּ מִדְּבַר סִינֵי וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים. אֶף

23 הָעֲנִינֵן בְּזָה, דְּכָל פְּרִטֵי הָעֲנִינִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּכַתּוּבִים אֱלוֹ הֵם הַכְּנָה וְהַקְּדָמָה

בס"ד. ש"פ יתרו, מבה"ח אדר

ראשון, ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 **בְּחֹדֶשׁ¹ הַשְּׁלִישִׁי** לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ

2 מִצְרָיִם, בְּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינֵי,

3 וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינֵי וַיָּדוּעַ

4 דִּיּוּק אֶדְמוֹר הַזֶּקֶן בְּתוֹרָה אֹר³ וּבְמֵאֲמָרֵי

5 רְבוּתֵינוּ נְשִׂיאֵינוּ שְׁלֹאֲחֵרֵי זֶה⁴, מֵה שֶׁנֶּאֱמַר סֵתֵם

6 בְּיּוֹם הַזֶּה, וְלֹא פִירֵשׁ בְּאִיזָה יוֹם, רַק חֲזוּל

7 (בְּפוֹגֵיָא דְּמִתֵּן תוֹרָה⁵) דְּרָשׁוּ שֶׁהוּא בְּרֵאשׁ חֹדֶשׁ,

8 כְּתִיב הֵקָא בְּיּוֹם הַזֶּה, וּכְתִיב הֵתֵם⁶ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה

9 לְכֵם, מֵה לְהִלָּן רֵאשׁ חֹדֶשׁ אֶף כֵּן רֵאשׁ חֹדֶשׁ.

10 גַּם צְרִיף לְהִבִּין מֵהוּ הַטֵּעַם בְּסִדְר הַכְּתוּב

11 שֶׁמְקַדִּים תְּחִילָה בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי, וְאַחַר כֵּן בְּיּוֹם

12 הַזֶּה (דְּקֵאֵי עַל רֵאשׁ חֹדֶשׁ, כְּנֻזְכָּר לְעִיל),

13 דְּלְכֹאֲרָה הָיָה לִיָּה לְמִימַר תְּחִילָה הַיּוֹם וְאַחַר כֵּן

14 הַחֹדֶשׁ, כְּמוֹ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנַיִם⁷, בְּחֻמְשָׁה עֶשֶׂר

15 יוֹם לַחֹדֶשׁ⁸, וְכִיּוֹצֵא בְּזָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הָיָה לִיָּה

16 לְמִימַר בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי וּבְכַפֻּרְט שְׂזוּהֵי

17 תִּבְּהָ אַחַת (בְּאֶחָד), וְלֹא הָיָה צְרִיף לֹאמַר שְׂחֵי

18 תִּיבּוֹת, בְּיּוֹם הַזֶּה]. גַּם צְרִיף לְהִבִּין מֵה שֶׁנֶּאֱמַר בְּהַמְשָׁף הַכְּתוּב⁹ בָּאוּ מִדְּבַר

19 סִינֵי וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים (נוֹסֵף עַל קוֹשְׁטֵי רִשׁ"י לְמָה הוּצְרָף לְחֻזּוֹר וּלְפָרֵשׁ

20 מֵהִיכָן נִסְעוּ, וְהָלֹא כָּבַר כְּתוּב שֶׁבְּרִפְיִדִים הָיוּ חוֹנִים, בְּיָדוּעַ שֶׁמֶשֶׁם נִסְעוּ), הָרִי

21 הַנִּסְיָעָה מִרְפִּידִים הָיְתָה לְפָנֵי שֶׁבָּאוּ מִדְּבַר סִינֵי (וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב לְאַחֲרָי זֶה וַיִּסְעוּ

22 מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינֵי), וּמָהוּ אָמְרוּ בָּאוּ מִדְּבַר סִינֵי וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים. אֶף

23 הָעֲנִינֵן בְּזָה, דְּכָל פְּרִטֵי הָעֲנִינִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ בְּכַתּוּבִים אֱלוֹ הֵם הַכְּנָה וְהַקְּדָמָה

(1) מאמר זה הוא המשך למאמרים שלפניו – ד"ה באתי לגני וד"ה ובני" (תורת מנחם התועודיות חע"א ע' 54 ואילך. ע' 78 ואילך. ע' 132 ואילך). (2) פרשתנו יט, א. (3) פרשתנו סו, סע"ג ואילך. (4) רד"ה בחודש השלישי תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' פח). ועוד. (5) שבת פו, ב. (6) בא יב, ב. (7) במדבר א, א. (8) בשלח טז, א. (9) פרשתנו יט, א"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 פסוקים אלו, שהוא הסיפור דמתן תורה, ולכן נאמר תחילה
2 מיד בתחילת הענין **בחודש השלישי**, ורק אחר כך נזכר היום בחודש
3 **בין שיעקר ההדגשה** כאן היא **שמתן תורה קשור עם**
4 **הענין השלישי**, המספר שלוש (כפי שיבואר להלן) **וגם בנוגע ליום**
5 **בחודש נאמר דוקא** הלשון **ביום**
6 **הזה** (ולא הלשון **באחד**
7 **לחדש**, **אלא שכדי שנדע**
8 **באיזה יום**, הנה על זה הוא
9 הלימוד מהגזרה שנה הזה
10 הזה המלמדת שמדבר בראש חודש,
11 כמובא לעיל), **שכל זה** גם ענין
12 ה'שלישי' וגם ענין 'ביום הזה' שייך
13 בפנימיות הדברים להקנה למתן
14 תורה. וזהו גם מה שתחילה
15 נאמר **באו מדבר סיני**,
16 **ולאחרי זה מוסיף ויסעו**
17 **מריפדים**, אף שבפועל הנסיעה
18 מריפדים קדמה להגעה להר סיני כי
19 **דוקא באופן כזה היא ההכנה**
20 **למתן תורה** (פדלקמן).
21 **ב** ולהבין זה צריך לבאר תחילה כללות
22 תחילה כללות החידוש דמתן
23 תורה (חידוש גדול עד כדי כך
24 שהיה גם אפילו קולות וברקים
25 כו')¹⁰, **דלכאורה**, הרי כבר
26 היה ענין התורה גם לפני זה,
27 לפני מתן תורה בהר סיני כמאמר
28 רז"ל¹¹ בנמרא קיים אברהם
29 אבינו את כל התורה כולה
30 עד שלא ניתנה, וכן יצחק
31 ויעקב קיימו את כל התורה
32 (ולכמה דעות¹² גם השבטים
33 שנים עשר בני יעקב אבינו קיימו
34 את כל התורה), וכן
35 שקיימו את כל התורה במעשה
36 בפועל, על כרחך בהכרח צריך
37 לומר שגם למדו תורה כדי
38 שידעו את המעשה אשר
39 יעשו¹³, כיצד לקיים את מצוות
40 התורה וכדאיתא וכפי שמובא
41 בגמרא¹⁴ אברהם אבינו וכן

1 **וישב בישיבה כלומר**, עוסק בתורה (וכיון שאברהם היה איש
2 החסד¹⁵, כמובא ב'ספר הבהיר' (המיוחס לתנא רבי נחוניא בן הקנה)
3 "אמרה מרת החסד, כל ימי היות אברהם בעולם לא הוצרכתי אני לעשות
4 מלאכתי שהרי אברהם עמד שם במקומי", הרי בודאי למד אברהם
5 אבינו גם עם אחרים כל מה
6 שידע בתורה), וכן יצחק
7 ויעקב, גם הם עסקו בתורה וכמו
8 כן גם בהיותם במצרים¹⁴,
9 וכמו שנגמרא¹⁶ בתורה
10 (בהירידה למצרים) ואת
11 יהודה שלח יעקב אבינו לפניו
12 לפני שיעקב עצמו ירד למצרים אל
13 יוסף להורות לפניו גשנה
14 לארץ גושן, ופירש רש"י כי
15 משמעות המושג 'להורות' היא שיעקב
16 שלח את יהודה לתקן לו בית
17 תלמוד ללימוד תורה שמשם
18 תצא הוראה. ומוכן גודל
19 מצלת לימוד התורה בישיבה
20 שהזקן שבה היה אברהם
21 שמעלתו היתה גדולה ביותר, אשר,
22 כבר בהיותו בן שלש שנים
23 הכיר אברהם את בוראו¹⁷, כפי
24 שדרשו בגמרא מהכתוב "עקב אשר
25 שמע אברהם בקולי" שקע"ב שנים
26 (בגימטריא "עקב") מתוך קע"ה שנות
27 חייו, והיינו מאז שהיה בן שלוש שנים,
28 שמע אברהם בקולו של הקדוש ברוך
29 הוא, ויתירה מזה, כדאיתא כפי
30 שמובא במדרש תנחומא¹⁸
31 שנעשו שתי כליותיו של
32 אברהם אבינו פשני כדים של
33 מים והיו נובעין תורה, ועד
34 להעילוי המיוחד של אברהם כאשר
35 עדיין היה נקרא "אברם" דא"ב
36 יוסף להורות לפניו גשנה, ופירש רש"י לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא
37 הוראה. ומוכן גודל מצלת לימוד התורה בישיבה שהזקן שבה היה אברהם,
38 אשר, בהיותו בן שלש שנים הכיר את בוראו¹⁷, ויתירה מזה, כדאיתא במדרש
39 תנחומא¹⁸ שנעשו שתי כליותיו פשני כדים של מים והיו נובעין תורה, ועד
40 בגמרא¹⁴ אברהם אבינו וכן

(10) שם, טז. 11) קידושין פב, א. 12) ראה לקו"ש ח"ה ע' 266. 13) לשון הכתוב – פרשתנו יח, כ. 14) יומא כח, ב. 15) ראה ספר הבהיר סקצ"א. זהר חדש תולדות כז, א. ארחות צדיקים שער יז. ובכ"מ. 16) ויגש מו, כח. 17) נדרים לב, א. 18) ויגש יא.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ר"ם, כביאור אדמו"ר הזקן¹⁹ שהוא ענין שכל אלוקי נעלה
 2 הנעלם מכל רעיון, ואחר כך נתוסף לו ה', וכמו שנגמרא²⁰
 3 ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם, דהיינו
 4 שנמשך מה שהיה קודם לכן נעלם בגילוי למטה (כמבואר ב'תורה
 5 אור' לאדמו"ר הזקן: "הנה אברם הוא
 6 השכל הנעלם מכל רעיון א"ב ר"ם
 7 וצריך להיות בבחינת גילוי דהיינו
 8 להיות סדר השתלשלות מבחינת "חכים
 9 ולא בחכמה ידיעה" בבחינת ירידה
 10 ממדרגה למדרגה עד סוף כו' והתכלית
 11 הוא להיות גילוי בבריאה-יצירה-עשייה
 12 גן עדן עליון ותחתון, תענוג הנבראים
 13 שיוכלו לקבל גילוי התענוג).¹⁹ ועל
 14 דרך זה בנוגע ללימוד התורה
 15 בשיבות דיצחק ויעקב, וכן
 16 בכל הדורות לפני מתן תורה,
 17 כמו עמרם אביו של משה רבינו
 18 שגדול הדור היה (כדאיתא
 19 כפי שמובא בגמרא²¹),
 20 ולאחריו משה, שלימד את
 21 התורה גם לפני מתן תורה.
 22 ובודאי היה הלימוד אז לפני
 23 מתן תורה לא רק בתורה
 24 שבכתב, אלא גם בתורה
 25 שבעל פה, ועל דרך המבואר
 26 באגרת הקדש²² שבספר התניא
 27 לגבי רבי שמעון בר יוחאי
 28 בהיותו במערה, שספר הדהר
 29 והתיקונים (תיקוני זוהר) היה
 30 יכול לגמור את לימודו בשנים
 31 ושלשה חודשים בלבד, כי
 32 בודאי לא אמר דבר אחד
 33 שתי פעמים, אלא ודאי היה
 34 עיקר הלימוד של רבי שמעון בר
 35 יוחאי בכל השנים שהיה במערה
 36 בנוגה לתורה בשקלא וטריא
 37 ופלפולא דאורייתא. וכיון
 38 שגם קודם מתן תורה היה
 39 לימוד התורה, וכאמור, לא רק
- 1 להעילוי דא"ב ר"ם, כביאור אדמו"ר הזקן¹⁹
 2 שהוא ענין שכל הנעלם מכל רעיון, ואחר כך
 3 נתוסף לו ה', וכמו שנגמרא²⁰ ולא יקרא עוד את
 4 שמך אברהם והיה שמך אברהם, דהיינו
 5 בגילוי למטה. ועל דרך זה בנוגע ללימוד
 6 התורה בשיבות דיצחק ויעקב, וכן בכל
 7 הדורות לפני מתן תורה, כמו עמרם שגדול
 8 הדור היה (כדאיתא בגמרא²¹), ולאחריו משה,
 9 שלימד את התורה גם לפני מתן תורה. ובודאי
 10 היה הלימוד אז לא רק בתורה שבכתב, אלא גם
 11 בתורה שבעל פה, ועל דרך המבואר באגרת
 12 הקדש²² לגבי רבי שמעון בר יוחאי בהיותו
 13 במערה, שספר הדהר והתיקונים היה יכול
 14 לגמור בשנים ושלשה חודשים, כי בודאי לא
 15 אמר דבר אחד שתי פעמים, אלא ודאי היה
 16 עיקר הלימוד בנוגה לתורה בשקלא וטריא
 17 ופלפולא דאורייתא. וכיון שגם קודם מתן תורה
 18 היה לימוד התורה, גם תורה שבעל פה
 19 ופלפולא דאורייתא, אם כן מהו החידוש דמתן
 20 תורה, ועד כדי כך, שאמרו רז"ל²³ מאי דכתיב²⁴
 21 משמים השמעף דין ארץ יראה ושקטה, בתחלה
 22 יראה ולבסוף (כשקיבלו בני ישראל התורה)
 23 שקטה, וזהו דכתיב²⁵ יום הששי, מלמד שהתנה
 24 הקב"ה עם מעשה בראשית אם ישראל מקיימין
 25 את התורה אתם מתקיימין כו', וזהו יום הששי,
 26 שכולם תלויים ועומדים עד יום הששי, הוא
 27 ששי בסיון המוכן למתן תורה²⁶, ולכאורה מהו
 28 גודל החידוש במתן תורה שכלן
 29 ויובן בהקדים מה לעיל במאמרים
 30 הקודמים²⁷, מאמר דיבור המתחיל
 31 'באתי לגני' (שנאמר בשבת פרשת בא,
 32 ששי בסיון המוכן למתן תורה²⁶, ולכאורה מהו
 33 גודל החידוש במתן תורה שכלן
 34 ויובן בהקדים מה לעיל במאמרים
 35 הקודמים²⁷, ששכל ענין יש

(19) תו"א לך לך יא, א. 20) לך לך יז, ה. 21) סוטה יב, א. 22) סימן כו (קמג, א). וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"שיעורים בספר התניא" לאגה"ק שם (הערה 24). 23) שבת פח, א. 24) תהלים עו, ט. 25) בראשית א, לא. 26) פרש"י עה"פ. 27) ד"ה באתי לגני דש"פ בא ודמוצש"ק, יו"ד שבט פ"ג ואילך (תורת מנחם התוועדויות חע"א ע' 57 ואילך; ע' 80 ואילך), ד"ה ובג"י הלכו ביבשה דש"פ בשלח (תורת מנחם התוועדויות חע"א ע' 132 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יו"ד (שבת) ומאמר דיבור המתחיל 'ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים'
 2 (שנאמר בשבת פרשת בשלח) שנה זו, תשל"ג, **שָׁבַקְל עֲנִין יֵשׁ שְׁנֵי**
 3 **קוֹיִן**²⁸, קו הימין ששייך למידת החסד וקו השמאל ששייך למידת הגבורה
 4 **הַחַל מְרֵאשִׁית הַהִשְׁתַּלְּשׁוּת**
 5 של ירידת האור האלוקי ממדריגה
 6 למדריגה, ו**לְאַחֲרֵי זֶה בְּכָל סֵדֵר**
 7 **הַהִשְׁתַּלְּשׁוּת, עַד שְׁנִמְשָׁךְ כֵּן**
 8 **בְּהַעוֹלָם וּלְמַטָּה מִזֶּה גַם**
 9 **בִּקְלִיפוֹת וְסִטְרָא אַחֲרָא כו'.** וכפי
 10 **שְׁמִבְּאָר הַפַּעַל שֵׁם טוֹב**²⁹
 11 **בְּמָה שְׁפָתוֹב**³⁰ בתורה ו**יֵאמָר**
 12 **אֱלֹקִים יְהִי אֹר,** שהמשמעות
 13 הפנימית של הכתוב היא **וַיֵּאמָר**
 14 **הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ (שְׁהוּא מֵדַת**
 15 **הַחֶסֶד) מִכַּח מֵדַת אֱלֹקִים** שְׁהוּא מֵדַת הַגְּבוּרָה
 16 **שְׁהוּא מֵדַת הַגְּבוּרָה**
 17 **הַמְצַמֵּם הָאֹר כו',** כלומר,
 18 מכוח המידה שאותה מבטא השם
 19 'אלקים', מידת הגבורה שממנה הוא
 20 צמצום והגבלת האור, מחמת זה י'הי

אור, 'יהיה אור המתקיים', אור שהעולם יוכל לסבול ולהכיל אותו, כי אם
 יאיר בעולם אור בלי גבול, אור שאינו מצומצם ומוגבל על ידי מידת הגבורה,
 העולם לא יוכל להתקיים ויתבטל.

וְכֵן מוֹבֵן מִמָּה שֶׁכָּתַב בְּעֵץ
חַיִּים³¹ מכתבי האריות **לְבַתְּחִלָּה**
 לפני הצמצום הראשון של האור
 האלוקי האין סוף **הָיָה אֹר עֲלִיּוֹן**
פְּשׁוּט לא מוגדר ולא מוגבל
מְמִילָא כֹּל הַמְצִיאוֹת* וְלֹא
הָיָה שׁוּם מְקוֹם פְּנוּי מהאור
 האין סוף, **וְהֵינּוּ, שְׁיִשְׁנָם** כבר אז,
 לפני הצמצום, **שְׁנֵי עֲנִינִים, הָאֹר**
אֵין סוּף הַמְמִילָא אֶת
הַמְצִיאוֹת, וְהֶאֱפְשְׁרִיּוֹת
לְמִצִּיאוֹת הַחֶלֶל הפנוי לבריאת
 העולם **(דָּאף שְׁלֹא הָיָה עֲדִיין**
הַצְּמִצּוּם בְּפּוֹעֵל, וכאמור
 שמדובר לפני הצמצום הראשון **מְכָל**
מְקוֹם, הָיָה כְּבָר הַנְּתִינָת
מְקוֹם הַאֲפֻשְׁרוֹת לְזֶה),

(* **מֵאֲמָר הַמוֹסְגָר: בְּהַרְשִׁימָה (דְּשִׁבְת פְּרִשְׁת בְּשַׁלַּח³²) נִכְתַּב שֶׁבְּתַחֲלָה הָיָה חֶלֶל וּמְקוֹם פְּנוּי, וְהָאֹר אֵין סוּף**
מְמִילָא מְקוֹם הַחֶלֶל. אֲבָל בְּאַמְת, לְפָנֵי הַצְּמִצּוּם לֹא שְׁיִיף לֹמֵר "מְקוֹם פְּנוּי", כִּי אִם לְאַחַר הַצְּמִצּוּם. וְעַל
דֶּרֶךְ שְׁמִצְיָנוּ לְגַבֵּי הַחֶלֶקֶה דְּדָבָר שְׁיִישׁ לוֹ מִתִּירִין לֹא בְטֵל, שְׁזָהוּ רַק אִם בְּתַחֲלָה הָיָה הָאִיסוּר נִיכָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ
וְאַחַר כֵּךְ נִתְעָרַב, אֲבָל אִם תַּחֲלַת בִּיאָתוֹ לְעוֹלָם הוּא עַל יְדֵי תַעְרוּבָת, לֹא נִקְרָא דְבָר שְׁיִישׁ לוֹ מִתִּירִין, וְכֵן כֹּל
פִּיּוּצָא בְּזָה³³. וְכֵן הוּא גַם לְגַבֵּי הַצְּמִצּוּם, דְּכִינּוֹן דְּמַתַּחֲלָה הָיָה אֹר אֵין סוּף מְמִילָא אֶת כֹּל הַמְצִיאוֹת,
הָרִי אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת אַחֲרַת מְלִבְד אֹר אֵין סוּף, וּבְמִילָא לֹא שְׁיִיף לְקְרוֹא זֶה בְּשֵׁם חֶלֶל וּמְקוֹם פְּנוּי.

ביאור בדרך אפשר

(* **מֵאֲמָר הַמוֹסְגָר: בְּהַרְשִׁימָה (רִשִּׁמַת הַמֵּאמֵר דְּשִׁבְת פְּרִשְׁת בְּשַׁלַּח³² דיבור המתחיל ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים) נִכְתַּב**
שֶׁבְּתַחֲלָה לְפָנֵי הַצְּמִצּוּם הָרֵאשׁוֹן הָיָה חֶלֶל וּמְקוֹם פְּנוּי, וְהָאֹר אֵין סוּף הִיָּה מְמִילָא אֶת כֹּל מְקוֹם הַחֶלֶל. אֲבָל בְּאַמְת, לְפָנֵי
הַצְּמִצּוּם לֹא שְׁיִיף לֹמֵר "מְקוֹם פְּנוּי" מְגִילוֹי וְהֵאֲרַת הָאֹר הָאֵין סוּף, כִּי אִם לְאַחַר הַצְּמִצּוּם יִכּוֹל לֵהוּיֹת "מְקוֹם פְּנוּי". וְעַל דֶּרֶךְ
שְׁמִצְיָנוּ לְגַבֵּי הַחֶלֶקֶה דְּדָבָר שְׁיִישׁ לוֹ מִתִּירִין לֹא בְטֵל, כְּלוּמֵר, גַּם דְּבַר שְׂבָדֵךְ כֻּלָּ אִם תַּעְרֹב אִיסוּר בְּהִיתָר הִי הוּא בְטֵל בְּרוּב אוֹ בְּשִׁישִׁים
וְכַדוּמָה, הִי אִם הוּא דְּבַר שְׂרַק עֲכָשִׁיו הוּא אִיסוּר אֲבָל הוּא עֵתִיד לֵהוּיֹת מוֹתָר אִינוֹ מִתְבַּטֵּל. לְדוּגְמָה, בִּיצָה שְׂנוּלָדָה בְּיוֹם טוֹב, אִסוּרָה בְּאוֹתוֹ חַיִּים וְאִם נִתְעָרְבָה
בְּכִיצִים מוֹתָרוֹת, אֵינָה נִתְרַת בְּתַעְרוּבָת, כִּיּוֹן שְׂתוּתָר מְמִילָא לְאַחַר יוֹם טוֹב, שְׁזָהוּ כֻּלָּ זֶה שְׂבָדֵךְ שִׁישׁ לוֹ מִתִּירִין אִינוֹ בְטֵל אִמּוֹר רַק אִם בְּתַחֲלָה
הָיָה הָאִיסוּר נִיכָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְאַחַר כֵּךְ נִתְעָרַב, אֲבָל אִם תַּחֲלַת בִּיאָתוֹ לְעוֹלָם שֶׁל הָאִיסוּר הוּא עַל יְדֵי תַעְרוּבָת, לֹא
נִקְרָא דְבָר שְׁיִישׁ לוֹ מִתִּירִין, וְהוּא כֵּן מִתְבַּטֵּל בְּרוּב וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה³³. וְכֵן הוּא גַם לְגַבֵּי הַמְצַב שְׁהִיָּה לְפָנֵי הַצְּמִצּוּם
הָרֵאשׁוֹן שֶׁל הָאֹר הָאֲלוּקִי הָאֵין סוּף, דְּכִינּוֹן דְּמַתַּחֲלָה הָיָה אֹר אֵין סוּף מְמִילָא אֶת כֹּל הַמְצִיאוֹת, הָרִי אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת
אַחֲרַת מְלִבְד אֹר אֵין סוּף, וּבְמִילָא לֹא שְׁיִיף לְקְרוֹא זֶה אֶת הַמְצִיאוֹת שְׂקוּרִים הַצְּמִצּוּם בְּשֵׁם חֶלֶל וּמְקוֹם פְּנוּי.

(28) ראה גם ד"ה וידבר אלקים תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב ע' תתקצט ואילך). ד"ה וידבר אלקים וד"ה וירא העם תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 223 ואילך. שם ע' 228 ואילך). וראה ספר הערכים-חב"ד ח"ד ערך אוא"ס (ד) ע' תד ואילך ובהנסמן שם. (29) כתר שם טוב סימן רמז. (30) בראשית א, ג. (31) שער א' ענף ג'. (32) ד"ה ובנ"י הלכו ביבשה פ"ב (תורת מנחם התוועדויות חע"א ע' 133). – בהוצאה זו תוקן. (33) איסור והיתר כלל כה ד"כ. וראה פרי מגדים (משבצות זהב) יו"ד

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וּבִלְשׁוֹן הַקְּבֵלָה³⁴ הוּא עֲנִין מְטִי נִמְשָׁךְ, מִתְּפַשֵּׁט וּבֵא וְלֹא מְטִי
2 לֹא נִמְשָׁךְ וְלֹא מִתְּפַשֵּׁט וּמִתְּעַלֵּם, שֶׁהֵם שְׁנֵי הַתְּנוּעוֹת דְּצִמְצוּם לֹא
3 מְטִי קו הַשְּׂמָאל וְהַתְּפִשְׁטוֹת מְטִי קו הַיְמִין. וְכֵן נִמְשָׁךְ עֵינֵי זֶה שֶׁל
4 שְׁנֵי הַקּוּיִן בַּתּוֹרָה, שֶׁעֲנִינָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה הוּא שֶׁעֲשׂוּעֵי הַמְּלֶךְ
5 בְּעִצְמוֹתָיו³⁵, שְׁבִתִּיבַת בְּמִילָה
6 שֶׁעֲשׂוּעֵי יִשְׁנֵם הָאוֹתִיּוֹת ש"ע 1 וּבִלְשׁוֹן הַקְּבֵלָה³⁴ הוּא עֲנִין מְטִי וְלֹא מְטִי, שֶׁהֵם
7 שְׁתֵּי פְעָמִים, כְּמִבּוֹאֵר בַּתּוֹרָה 2 שְׁנֵי הַתְּנוּעוֹת דְּצִמְצוּם וְהַתְּפִשְׁטוֹת. וְכֵן נִמְשָׁךְ
8 הַחֹדֶר, שְׁזָהּ הַכְּפִילוֹת שֶׁל ש"ע 3 בַּתּוֹרָה, שֶׁעֲנִינָהּ שֶׁעֲשׂוּעֵי הַמְּלֶךְ בְּעִצְמוֹתָיו³⁵,
9 עֲמִיּוֹת מוֹרָה³⁶ עַל שְׁנֵי הַקּוּיִן 4 שְׁבִתִּיבַת שֶׁעֲשׂוּעֵי יִשְׁנֵם הָאוֹתִיּוֹת ש"ע 5 שְׁתֵּי
10 שְׁבִתוֹתָהּ. וּמִזֶּה מֵעֵינֵי שְׁנֵי הַקּוּיִן 6 כְּפִי שֶׁהוּא בְּאִלְקוּת וְכְפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה.
11 כְּפִי שֶׁהוּא בְּאִלְקוּת וְכְפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה.
12 נִמְשָׁךְ עֲנִין שְׁנֵי הַקּוּיִן גַּם 7 וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ עֲנִין שְׁנֵי הַקּוּיִן גַּם בְּעוֹלָם, וְגַם
13 בְּעוֹלָם, וְגַם לְמִטָּה מִהָעוֹלָם, 8 לְמִטָּה מִהָעוֹלָם, בְּמִצִּיאוֹת הַקְּלִיפָה, הֵן כְּפִי
14 בְּדַבְרִים הַנְּחוּתִים מִהָעוֹלָם 9 שֶׁהִיא שׁוֹמֵר לְפָרִי³⁷, וְלֹא חָרִי זֶה גַּם כְּפִי
10 שֶׁנֶּעֱשִׂית מִצִּיאוֹת בְּפָנָי עֲצֻמָּה. וְלִכֵּן צָרִיךְ לְהִיּוֹת
11 עֲנִין שְׁנֵי הַקּוּיִן גַּם בְּעִבּוּדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְזֶה
12 שְׂאֵמֶר³⁸ וְהַמִּים לָהֶם חוֹמָה מִיַּמִּינֵם וּמִשְׂמָאלָם,
13 וְעַל פִּי זֶה יוֹכֵן הַחִידוּשׁ שֶׁבְּמִתֵּן תּוֹרָה³⁹,
14 שֶׁהוּא עֲנִין חִיבּוּר שְׁנֵי הַקּוּיִן, עַל יְדֵי
15 קו הַשְּׂלִישִׁי שֶׁלְּמַעְלָה מִשְׁנֵי הַקּוּיִן, וְכוּלָּם יַחַד,
16 וְלִכֵּן הָרִי הוּא מְחַבֵּר וּמְיַחֵד אֶת שְׁנֵי הַקּוּיִן⁴⁰.
17 וְעַל דֶּרֶךְ הָעֲנִין דְּעוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו⁴¹, כִּי
18 מִיכָאֵל שָׂר שֶׁל שְׁלֹג (וּמִים⁴²), וּגְבַרְיָאֵל שָׂר שֶׁל
19 אֵשׁ, וְהַקְּבָ"ה עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם כְּשֶׁהֵם
20 בְּמִרוֹמָיו, לְהִיּוֹת לְמַעְלָה מֵאֵשׁ וּמִים. וְזֶהוּ גַּם
21 עֲנִין הַתּוֹרָה, וְכִמוֹ שֶׁכְּתֹב הַרְמַב"ם בְּסוֹף הַלְכוֹת
22 חֲנוּכָּה, שֶׁכָּל הַתּוֹרָה נִתְּנָה לְעִשׂוֹת שְׁלוֹם
23 בְּעוֹלָם, שְׁנֵי אֲמָר⁴³ דְּרָבִי הַרְמֵי נֶעַם וְכָל נְתִיבֵיהֶּ
24 שְׁלוֹם. וְלִהְעִיר גַּם מִמֶּה שֶׁכְּתֹב הַרְמַב"ם⁴⁴,
25 שְׁמֹשֶׁה רַבִּינוּ כְּתֹב הַתּוֹרָה כְּשֶׁלִּישִׁי הַמְּדַבֵּר,

ס"ט ס"ק לה. (34) ראה זהר ח"א טז, א. עץ חיים שער ז (שער מטי ולא מטי). (35) נתבאר בעמק המלך שער א'. (36) ראה עמק המלך שם פרק ב. לקוטי תורה להאריז"ל ס"פ חיי שרה. עץ חיים סוף שער יג. סה"מ תרנ"ט ע' פ [רנג]. המשך יו"ט של ר"ה תער"ב (סה"מ תער"ב-תער"ע ע' כז), תרצ"ו (סה"מ תרצ"ו ריש ע' 40). (37) ראה לקוטי תורה וספר הליקוטים להאריז"ל ס"פ וישלח. של"ה יט, ב. וראה גם זהר ח"ב קח, ב. (38) בשלח, יד, כט. וראה מאמר שלפנ"ז ד"ה ובנ"י הלכו ביבשה (תורת מנחם התוועדיות חע"א ע' 132 ואילך). (39) ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 111 ואילך. (40) ראה אוה"ת פרשתנו ד"ה בחודש השלישי (ס"ע תשע ואילך) ד"ה וכל העם (אוה"ת שם ע' תתקפט). וראה סה"מ תרנ"ט ס"ע עט [רנב] ואילך. המשך תער"ב פרק שסא-ב (ח"ב ע' תשמא [ח"ג ע' א'ב]). לקו"ש חכ"ה ע' 262. (41) איוב כה, ב. במדבר ר"ב פי"ב, ת. אגה"ק סימן יב. וראה לקו"ש שם ע' 260 ואילך. וש"נ. (42) כ"ה בתנחומא ויגש ו. וראה לקו"ש שם הערה 25. (43) משלי ג, יז. (44) בהקדמתו לפירושו עה"ת.

בחודש השלישי לצאת בני ישראל

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 'וידבר ה' אלי לאמר' כי סגנון הדברים הוא כשלישי (אדם מן הצד) המדבר
2 על אירועים שהיו לאחרים שזוהי בחינה זו של 'שלישי' הבחינה
3 שלמעלה משני הקנין דהעלאה מלמטה למעלה, קו השמאל
4 והמשכה מלמעלה למטה, קו הימין, הפוללת את שניהם
5 ומיחדתם ומאחדת ביניהם, כפי
6 שממשיך ומבאר.
7 והענין בזה, החידוש של מתן
8 תורה שבא לביטוי בענין 'שלישי'
9 דאיאת מובא במדרש⁴⁵
10 כשביקש הקב"ה ליתן
11 התורה, בטל הגזירה שהיתה
12 קיימת עד אז ויאמר התחוננים
13 יעלו לעליונים כי בטלה הגזירה
14 שהתחוננים לא יעלו לעליונים
15 והעליונים ירדו לתחוננים כי
16 בטלה הגזירה שהעליונים לא ירדו
17 לתחוננים, ואני הקדוש ברוך הוא
18 המתחיל, שנגמר⁴⁶ בתורה
19 בפרשת מתן תורה וירד ה' על הר
20 סיני והיא ירדת העליונים לתחוננים
21 וכתוב⁴⁷ וכתורה ואל משה
22 אמר עלה אל ה' והיא עליית
23 התחוננים אל העליונים, דהנה,
24 בתחלה מתחילת הבריאה ועד מתן
25 תורה היתה הגזירה
26 שהעליונים לא ירדו
27 לתחוננים ותחוננים לא יעלו
28 לעליונים, ולא יהיה חיבור בין
29 הגשמיות התחונה לרוחניות האלוקית
30 העליונה ולכן, הנה אף על פי
31 שקיימו האבות את כל
32 התורה, וכמו קיום מצוות
33 תפילין שקיים יעקב אבינו על ידי
34 המקלות⁴⁸ ששם במים שהצאן
35 שתו מהם, ככתוב בתורה, ומבואר
36 בוורה שברוחניות הדברים, יעקב פעל
37 בכך את מה שנפעל על ידי מצות
38 תפילין וכיוצא בזה, הנה אף
39 שהאבות קיימו את כל התורה, מכל מקום הרי כל המצות שעשו
40 לפניך האבות ריחות היו⁴⁹, כדברי המדרש על הכתוב בשיר השירים
41 לריח שמניך טובים, וריח הוא דבר שהולך ומתנדף ואין לו קיום דהיינו

שגם לאחרי זה גם לאחר שיעקב עשה על ידי המקלות פעולה רוחנית
שווה לפעולה של מצות תפילין, עדיין נשארו המקלות במציאותן
כפי שהיו קודם לכן ולא הפכו להיות דבר קדוש, אבל אנו קיום המצוות
שלנו, לאחר מתן תורה, הרי הוא כהמשך הכתוב בשיר השירים שמן תורק
שמך כו'⁴⁹, ובניגוד לריח שהולך
ומתנדף, לשמן יש פעולה והשפעה
חזקה על הדבר שנותנים בו שמן
שדוקא לאחרי מתן תורה
פועלת המצוה מצות תפילין
בקלף גשמי שהקלף עצמו
נעשה מציאות של מצוה כי
הקדושה העליונה חודרת בתוך
המציאות הגשמית התחונה. וזהו
הענין התוכן הפנימי דמתן
תורה, שנעשה חיבור בין
התחוננים ועליונים, בדוגמת
קו השלישי, שאינו מבטל
שני הקנין וקו הימין נשאר במהותו
וקו השמאל נשאר במהותו, אלא הקו
השלישי מחברם מחבר את שני
הקנין ומשלב ביניהם ומייחדם
ומאחד אותם, ועל דרך זה בנוגע
לחיבור התחוננים עם
העליונים, שגם לאחר שירד
ה' על הר סיני והיתה ירידה של
העליונים לתחוננים נשאר ההר
במציאותו ולא הפך לעליונים,
אלא שה' ירד עליו וההר כמו
שהוא במציאותו התחבר עם עליונים,
וכן לאחר שמושה עלה אל
ה' נשאר משה במציאותו ולא
הפך לעליונים, אלא שעלה אל
ה', והתחבר עם העליונים שזהו
החיבור בין העליונים
והתחוננים.
וכן הוא גם בלימוד התורה,
כשם שבמתן תורה היה חיבור של שני
קנין על ידי 'שלישי' כך הוא גם
בלימוד התורה שיש בזה שני קנין, כמאמר חכמינו ז"ל שכאשר יש
מחלוקת בהלכה אלו ואלו שתי הדעות הן דברי אלקים חיים⁵⁰,
ומכל מקום ההלכה היא רק אחת, דברי המכריע, וההו'

(45) תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג. (46) פרשתנו יט, כ. (47) משפטים כד, א. (48) ראה זח"א קסא, ב ואילך. (49) שהש"ר פ"א, ג (א). וראה ד"ה וכל העם תרע"ח, תש"ו. ובכ"מ. (50) עירובין יג, א. וראה אוה"ת פרשתנו ע' תתצג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְהוֹי' עֲמוּ שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ בְּכָל מְקוֹם⁵¹, כדברי הגמרא לגבי
 2 השבחים שנאמרו על דוד המלך, "הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי יודע נגן
 3 וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו וגו'", שהכוונה
 4 למעלות בלימוד התורה, "יודע נגן – שידוע לישראל, גבור – שידוע להשיב,
 5 איש מלחמה – שידוע לישראל וליתן
 6 במלחמתה של תורה, איש תואר –
 7 שמראה פנים בהלכה, ונבון דבר –
 8 שמבין דבר מתוך דבר, וה' עמו
 9 שהלכה כמוהו בכל מקום", ומבואר
 10 על כך בחסידות שהכוונה היא כי כדי
 11 לברר את ההלכה לאמיתה, לא די
 12 בחכמה אנושית ובהבנה טובה בתורה
 13 על פי השכל אלא צריך להיות 'והוֹי'
 14 עמו', להיות מחובר לאלקות שבתורה
 15 וְהוֹי' אֵין זֶה הכרעת ההלכה על ידי
 16 השלישי בְּאוֹפֵן שֶׁמִּתְבַּטְּלִים
 17 שְׁנֵי הַדְּעוֹת, אֶלָּא גַם אֶז גַּם
 18 לאחר ההכרעה נִשְׁאַרִים שְׁנֵי
 19 דְּעוֹת, שְׂאֵלוֹ וְאֵלוֹ שְׁתֵּי הַדְּעוֹת
 20 דְּבָרֵי אֲלָקִים חַיִּים, וְדוֹקָא
 21 כְּשֵׁישׁ שְׁתֵּי דִיעוֹת אֶזִּי שְׁיִיף
 22 לומר שֶׁהֲלָכָה כְּדְּבָרֵי
 23 הַמְּכַרְיֵעַ, שְׂכּוֹלֵל שְׁתֵּי הַדְּעוֹת
 24 יְחַד⁵², וְלֶכֶן מִפְּנֵי שֵׁשׁ דְּבָרֵי
 25 הַמְּכַרְיֵעַ שִׁלּוּב שֶׁל שְׁתֵּי הַדְּעוֹת
 26 הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ.
 27 וכפי שמבואר במאמר אדמו"ר
 28 מהר"ש: "דהנה כתיב תתן אמת ליעקב
 29 כו' שהוא בחינת תפארת, ולכאורה
 30 אינו מובן וכי מדת החסד ומדת
 31 הגבורה אינן אמת חסודשלו... אך
 32 הענין דוראי מדות אלו הן גם כן אמת
 33 רק שהם אינן אמת לאמתו לפי שחסד
 34 הוא מנגד לגבורה וגבורה מנגד לחסד
 35 ולפי שיש לכל א' מנגד והיפוכו, אם
 36 כן אין זה לאמתו, רק מדתו של יעקב
 37 שהיא בחינת תפארת נקראת אמת לאמתו לפי שאין לת"ת מנגד כלל לפי
 38 שת"ת הוא רחמים שסובל ב' המדות... ועל כן נקראת מדת אמת כו' והיינו
 39 לפי שבו מאיר גילוי אור-אין-סוף יתרו, על כן הוא סובל ב' הדעות..."
 40 וְכֵן הוּא גַם בְּמִצְוֹת, שְׁיִשְׁנֵם שְׁנֵי הַקְּוִינ' דְּסוּר מְרַע מְצוֹת
 41 לא העשה וְעָשָׂה טוֹב⁵³ מצוות עשה, וְשָׁנּוּ גַם עֲנָן הַשְּׁלִישִׁי,

42 כהמשך לשון הכתוב בתהילים בְּקֶשׁ שְׁלוֹם⁵³, דְּקָאֵי הַמְּכוּן עַל
 43 הַתּוֹרָה, דְּכָל הַתּוֹרָה נִיתְּנָה לְעִשׂוֹת שְׁלוֹם בְּעוֹלָם כְּנוֹכַר לְעִיל.
 44 וְזֶה עֵינֵן הַשְּׁלִישִׁי כְּפִי שֶׁהוּא בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, כְּמִבּוּאֵר לְעִיל, פּוֹעֵל גַּם
 45 בְּעוֹלָם, כְּמֵאֲמַר רַז"ל⁵⁴ בְּפָרְקֵי אֲבוֹת עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים
 46 הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל הַתּוֹרָה וְעַל
 47 הָעֵבֻדָּה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים,
 48 דְּגְמִילוּת חֲסָדִים הֵיא בְּקוֹ
 49 הַיְמִינ' הַקּוֹ שֶׁל מִידַת הַחֲסֵד הַמְּסַמֵּל
 50 נְתִיבָה וְהַשְּׁפָעָה, הַמְּשַׁכָּה מִלְּמַעְלָה
 51 לַמַּטָּה וְעֵבֻדָּה עֲבוֹדַת הַתְּפִילָה
 52 הֵיא בְּקוֹ הַשְּׂמָאל, עֵינֵן הַהֲעֵלָה
 53 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה אֲמָנָם תּוֹרָה הֵיא
 54 בְּקוֹ הָאֲמִצְעֵי, הַקּוֹ הַשְּׁלִישִׁי
 55 הַפּוֹלֵל אֶת שְׁנֵי הַקְּוִינ' וּמְשַׁלֵּב
 56 בִּינֵיהֶם וּמִיְחַדֵּם וּמֵאֲחַד אוֹתָם, וְזֶה
 57 פּוֹעֵל הַאֲחִידוֹר שֶׁל קוֹ הַיְמִינ', גְּמִילוּת
 58 חֲסָדִים עִם קוֹ הַשְּׂמָאל, עֲבוֹדָה, עַל יְדֵי
 59 הַקּוֹ הָאֲמִצְעֵי, תּוֹרָה פּוֹעֵל גַּם
 60 שְׁיִהְיֶה הָעוֹלָם עוֹמֵד וְהָעוֹלָם
 61 קָיָים⁵⁵ כְּשֵׁנֵי הַלְּשׁוֹנוֹת בְּמִשְׁנָה
 62 בְּפָרְקֵי אֲבוֹת.
 63 וְזֶהוּ גַם הַבִּיאור הַפְּנִימִי שֶׁל מָה
 64 שְׁנֵאֲמַר מִשְׁמִים הַשְּׂמַעְתָּ דִּין
 65 אֶרְצֵי יִרְאָה וְשִׁקְטָה, הַקְּשׁוֹר
 66 בְּמִתְן תּוֹרָה, כְּנוֹכַר לְעִיל, דְּלִפְנֵי
 67 מִתְן תּוֹרָה הֵיךְ מְעַמֵּד וּמַצְבֵּי
 68 דְּאֶרְצֵי יִרְאָה, וְעֵדִינ' הֵיךְ חֲסֵר
 69 בְּעֵמִידַת וְקִיּוּם הָעוֹלָם כִּי אֶז הֵיךְ
 70 עֵדִינ' רַק שְׁנֵי קוִינ', וְלֹא הֵיךְ
 71 הַחִיבּוּר בִּינֵיהֶם, כִּי לֹא הֵיךְ
 72 מִי שְׁיִתּוּף אוֹתָם, כִּי הַתּוֹינ' הוּא
 73 עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וְעֵדִינ' לֹא נִיתְּנָה תּוֹרָה
 74 וְלֶכֶן הֵיךְ הָעוֹלָם בְּאוֹפֵן שֶׁל
 75 וְלֹאֵם מְלֹאֵם יְאֲמִין⁵⁶
 76 דְּקְרוּשָׁה, הַתְּגַבְּרוּת שֶׁל צַד אַחַד
 77 בְּקְרוּשָׁה עֲצֻמָּה הֵינּוּ שְׁלִפְעֵמִים קוֹ זֶה
 78 גּוֹבֵר וּלְפַעֲמִים קוֹ זֶה גּוֹבֵר וְדוֹקָא לְאַחַר מִתְּנַן תּוֹרָה, שְׂאֵז הֵיךְ
 79 הַיְחַדּוּר הַחִיבּוּר וְהַאֲחִידוֹר בֵּין שְׁנֵי הַקְּוִינ', אֶזִּי שִׁקְטָה וְהָעוֹלָם עוֹמֵד
 80 וְקָיָים.
 81 (ה) וְזֶהוּ בְּחֵדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי גו', דְּקָאֵי עַל חֵדֶשׁ סִינ' הַחֲרוּשׁ
 82 הַשְּׁלִישִׁי מִיִּסּוֹן, דְּהִנֵּה, נִיִּסּוֹן וְאִיִּר הֵם שְׁנֵי הַקְּוִינ' דְּחֲסָד

הקוין, אֶזִּי שְׂקָטָה.

24 (ה) וְזֶהוּ בְּחֵדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי גו', דְּקָאֵי עַל חֵדֶשׁ
 סִינ', דְּהִנֵּה, נִיִּסּוֹן וְאִיִּר הֵם שְׁנֵי הַקְּוִינ'
 26 דְּחֲסָד וּגְבוּרָה, וְכְּמִבּוּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה⁵⁷ שְׁחוֹדֶשׁ

(51) סנהדרין צג, ב. אוה"ת שם. (52) ראה אוה"ת שם. סה"מ תרכ"ז ע' שז ואילך. ע' שטו ואילך. לקו"ש חכ"א ע' 111 ואילך. (53) תהלים לד, טו. (54) אבות פ"א מ"ב. (55) שם מ"ח. (56) תולדות כה, כג. (57) פרשתנו ד"ה בחודש השלישי (ע')

ביאור בדרך אפשר

1 ויגבורה, וכמבואר באור התורה⁵⁷ לאדמו"ר הצמח צדק שחודש
 2 ניסן הוא קו העבודה, התקרבות לאלוקות בדרך של העלאה
 3 מלמטה למעלה, וכמו שנגאמר⁵⁸ בתורה לגבי חודש ניסן ועבדת
 4 את העבודה הזאת בחודש הזה, ואייר הוא חודש זיו⁵⁹,
 5 כלשון הכתוב בספר מלכים, ופירש
 6 במצודת ציון "וחודש אייר נקרא זיו
 7 על שם זוהר הפרחים והנצנים הנראים
 8 אז בארץ" שהוא המושג זיו והארה
 9 ענין ההמשכה שמלמעלה
 10 למטה, ולכן הרי הוא רק זיו,
 11 שאינו לוקח את העצם אלא רק
 12 הארה מועטת מהעצם. ועל פי
 13 המבואר בלקוטי תורה⁶⁰ הגה
 14 חודש הראשון חודש ניסן זהו
 15 בחינת אתפפיא כפיית הרע
 16 והתגברות עליו, שענינו העלאה
 17 מלמטה למעלה, קו השמאל ואחר
 18 כף הוא חודש השני שענינו
 19 לבוא לבחינת אתהפפיא הפיכת
 20 החושך לאור ענין ההמשכה מלמעלה
 21 למטה, קו הימין. אמנם לאחרי
 22 זה אחרי העבודה בשני הקוין
 23 האמורים בחודש ניסן ובחודש אייר
 24 באים לחודש השלישי, חודש
 25 סיון שבו ניתנה התורה, שהיא
 26 בקו האמצעי, שמחבר
 27 ומייחד שני הקוין, ולכן
 28 מודגש תחילה בהתחלת הכתוב
 29 הענין דחודש השלישי.
 30 ולאחרי זה מוסיף הקתוב
 31 ביום הזה (דקאי על ראש
 32 חודש) שהוא המושג 'הוה' ענין
 33 הגילוי (גילוי אלקות), עד
 34 שאפשר לומר כזה ראה
 35 וקדש⁶¹, כלשון חז"ל לגבי חידוש
 36 הלבנה בראש חודש לפי שבראש
 37 חודש הוא חוד חבור ואיחוד

ביאור בדרך אפשר

שמשא וסיהרא, השמש והירח, דהנה הלכנה לית לה מגרמה
 כלום⁶², אין לה מעצמה כלום, כלומר אין ללבנה אור משלה ומקבלת
 אורה על ידי היחוד והחיבור עם השמש, והיינו על ידי
 בחינה הנקראת הנה⁶³, כמובא בחסידות מתורת הסוד שעל ידה
 נעשה יחוד שימשא וסיהרא,
 היינו, שנעשה מהם מהשמש
 והירח שהם שני ענינים שונים ענין
 אחד. והוא בחינת ביום הזה,
 שהוא ענין היחוד בזמן שהרי
 מהלך הזמן תלוי בשמש ובירח. וכן
 נמשך היחוד והחיבור של שני
 הקוין השונים גם במקום, שהם
 שני הענינים מדובר סיני
 ורפידים. מדובר סיני הוא
 ענין הגבורה, קו השמאל
 שנקרא (מדובר) סיני לפי
 שיירה שגאה לאומות
 העולם עליו⁶⁴, והרי השנאה היא
 מצד הגבורה וגם נקרא מדובר
 (סיני) לפי שהוא בחינת
 התשוקה והפליזין⁶⁵, תנועה
 נפשית של רצון עז כדי כלות הנפש
 וכמוכן גם ממה שנגאמר והר
 סיני עשן⁶⁶, מפני האש שהוא
 ענין הפליזין והתשוקה⁶⁷, וכל
 זה הוא ענין האש ששייך לקו השמאל,
 מידת הגבורה ורפידים ענינו
 קרירות, היפך החום והאש,
 שנקרא רפידים לפי שריפו
 החלישו עצמן מדברי תורה⁶⁸
 והתייחסו לרברי התורה בקרירות
 ואדישות. ובסגנון המאמר
 דההילולא⁶⁹ דיבור המתחיל 'באתי
 25 בחינת התשוקה והפליזין⁶⁵, וכמוכן גם ממה שנגאמר והר סיני עשן⁶⁶, שהוא
 26 ענין הפליזין והתשוקה⁶⁷, ורפידים ענינו קרירות, שנקרא רפידים לפי שריפו
 27 עצמן מדברי תורה⁶⁸. ובסגנון המאמר דההילולא⁶⁹ הוא ענין הקרירות בעניני

תשעא). (58) בא יג, ה. (59) מלכים"א ו, א. (60) במדבר ג, א. וראה ד"ה להבין ענין פסח שני תשל"ח (תורת מנחם ספר המאמרים אייר ע' רסד ואילך). (61) ר"ה כ, א. ועוד. (62) זהר ח"א לג, ב. רמט, ב. ח"ב רטו, א. ועוד. (63) אוה"ת פרשתנו ע' תשעג; בא ע' רסב. (64) שבת פט, סע"א. (65) לקו"ת במדבר ב, ב. (66) פרשתנו יט, יח. (67) ראה ד"ה והר סיני עשן תרס"ב (סה"מ תרס"ב ע' שטז ואילך). (68) סנהדרין קו, א. (69) ד"ה באתי לגני השי"ת פרק ג* . נתבאר במאמרים שבהערה 1.

(* הפרק השייך לשנה זו – ראה תורת מנחם ספר המאמרים באתי לגני ח"א ע' VI. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

1 לגני' תשי' הוא ענין הקרירות
 2 בעניני קדושה והתמימות
 3 בעניני העולם והרי הקרירות, ענין
 4 המים, היא בקו הימין, מידת החסד.
 5 וזהו בחדש השלישי גוי' ביום
 6 הנה, שהוא ענין יחוד שני
 7 הקנין קו הימין וקו השמאל על
 8 ידי המשכה מבחינה
 9 שלמעלה משניהם ענינו של

ביאור בדרך אפשר

10 השלישי שמחברת ומאחדת
 11 אותם, ואז פאו מדבר סיני
 12 ויסעו מרפידים, שזהו מה
 13 שנפעל בשני הקנין, מצד אחד
 14 קו השמאל שיצדה שגאה כו',
 15 ונתבטל הענין דרפיון ידים
 16 כו' ענין הקרירות שבקו הימין מצד
 17 שני (כפי שצויין בהערת המוציאים
 18 לאור, סיום המאמר חסר).

1 קדושה והתמימות בעניני העולם. וזהו בחדש
 2 השלישי גוי' ביום הנה, שהוא ענין יחוד שני
 3 הקנין על ידי המשכה מבחינה שלמעלה
 4 משניהם שמחברת ומאחדת אותם, ואז פאו
 5 מדבר סיני ויסעו מרפידים, שזהו מה שנפעל
 6 בשני הקנין, שיצדה שגאה כו', ונתבטל הענין
 7 דרפיון ידים כו'.

(70 חסר הסיום (המור"ל).

המשך ביאור במס' בנא קמא ליום שני עמ' א

1 חייב בהן באשה, פסול לעדות.
 2 מביאה הגמרא לימוד נוסף לפסול עבד לעדות: מר בריה דרבנא
 3 אמר, יש ללמוד את פסול העבד מכך דאמר קרא (דברים כד טו)
 4 'לא יומתו אבות על בנים', ויש לדרוש כך, לא יומתו אנשים בבית
 5 דין, על פי עדות בני אדם שהם 'אבות', שאין להם חיים בנים' -
 6 אנשים שאין בניהם מתיחסים אחריהם, והיינו עבדים כנעניים.
 7 מוכיחה הגמרא שיש לדרוש כך: דאי סלקא דעתך שכוונת הפסוק
 8 היא רק בראמינו בסנהדרין (כוז) שלא יומתו אבות על בנים' היינו
 9 שלא יומתו האבות בעדות הבנים, כלומר שקרובים פסולים
 10 לעדות, אם כן לכתוב דתקמא לשון 'לא יומתו אבות על בניהם',
 11 ללמד ש'בנים' היינו בניהם של אותם אבות שהזכירו בפסוק, שהם
 12 קרוביהם, ומאי - מה למידה התורה בלשון 'בנים', ודאי שמע מינה
 13 דין נוסף, והיינו דלא יומתו אנשים על פי עדות 'אבות' שאין להם
 14 חיים בנים', שהם עבדים כנעניים.
 15 מקשה הגמרא: אלא מעתה, שזה פירוש הפסוק, האם את המשך
 16 הפסוק 'ובנים לא יומתו על אבות', תקא נמי - גם אותן תפרש שלא
 17 יומתו אנשים על פי עדותם של 'בנים' שאין להם חיים (יחוס)
 18 'אבות', כלומר, אנשים מתיחסים אחרי אבותיהם, אלא לפי
 19 זה, גר, שהדין הוא שאינו מתייחס אחרי אביו, תקא נמי דתקמא
 20 לעדות, והרי לא מצאנו שגר פסול לעדות. מתרצת הגמרא: אמרי,
 21 הכי השתא, הרי אין הנידונים שווים, שהרי גר, נהי דאין לו חיים
 22 למעלה - אמנם אין לו יחוס למעלה אל אביו, מכל מקום למטה -
 23 אל בנו יש לו חיים, שהרי בנו נקרא על שמו, ולכן הוא כשר
 24 לעדות. ולאפוקי - להוציא מכלל זה את העבד, דאין לו חיים כלל,
 25 לא למעלה אל אביו ולא למטה אל בנו, ולכן הוא בכלל 'אבות'
 26 שאין להם חיים בנים, ופסול לעדות.
 27 מוסיפה הגמרא להוכיח שאין ללמוד מהפסוק שגר פסול לעדות:
 28 דאי סלקא דעתך שסיום הפסוק 'ובנים לא יומתו על אבות' בא
 29 למעט 'בנים' שאין להם יחוס אבות', וללמד שגר פסול לעדות, אם
 30 כן מדוע כתבה התורה גם 'בנים' ולא 'בניהם', וגם 'אבות' ולא
 31 'אבותיהם', לכתוב דתקמא בתחילת הפסוק 'לא יומתו אבות על
 32 בניהם', ונדרוש זאת לבראמינו בסנהדרין (שם) שלא יומתו
 33 האבות בעדות הבנים שלהם, כלומר שקרובים פסולים לעדות,
 34 שהרי בשביל לימוד זה אין צורך לשנות את הלשון ל'בנים' סתם,
 35 ורק בהמשך הפסוק נכתוב דתקמא לשון 'ובנים לא יומתו על אבות'
 36 בסתם, דשמעת מינה תרי - שתשמע ותלמד מכך שני דינים, תרא
 37 - דין אחד, שלא יומתו בנים בעדות האבות, כלומר שקרובים
 38 פסולים לעדות, ואידך - ודין נוסף נלמד, מכך שלא נכתבה לשון
 39 'אבותיהם', שלא יומתו אנשים על פי עדות 'בנים' שאין להם חיים

1 אבות', והיינו על פי גר שאינו מתייחס אחרי אביו הגוי. ואף שאם
 2 לא תכתוב התורה לשון 'אבות על בנים' לא נוכל לדרוש עבדים,
 3 מכל מקום פסול העבד לעדות נפקא ליה - נלמד בקל וחומר מגר,
 4 ומה גר שהוא קל מעבד, דרק למעלה - לאביו הוא דאין לו חיים,
 5 אבל למטה - לבנו, יש לו חיים, ומכל מקום הוא פסול לעדות, אם
 6 כן עבד שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה, אינו דין (קל וחומר)
 7 שאף הוא יהא פסול לעדות.
 8 מסיימת הגמרא את ההוכחה, אלא, מדכתב דתקמא בתחילת
 9 הפסוק לשון 'לא יומתו אבות על בנים', ולא 'בניהם', דמשמע
 10 מלשון זו שלא יומתו אנשים על פי 'אבות' שאין לו חיים בנים',
 11 והיינו למעט עבדים כנעניים, ולא די ללמוד את פסולו של העבד
 12 בקל וחומר מגר, שמע מינה שעבד, שאין לו חיים לא למעלה ולא
 13 למטה, הוא פסול לעדות, אבל גר, אף שאין לו יחוס למעלה אל
 14 אביו, מכל מקום כיון דיש לו חיים למטה, הוא כשר לעדות,
 15 וממילא אי אפשר ללמוד את דין העבד מגר, שהרי גר כשר
 16 לעדות.
 17 הגמרא מנסה להוכיח מהפסוק שגר פסול לעדות. מקשה הגמרא:
 18 וכי תקימא, אם כן שהפסוק בא רק לפסול קרובים לעדות ולא
 19 לפסול גר, לכתוב דתקמא לשון 'ובנים לא יומתו על אבותיהם',
 20 כלומר כל פי אבותיהם של הבנים המזכירים בפסוק, ולמה לי
 21 דכתב דתקמא לשון 'ובנים לא יומתו על אבות', שמשמע 'אבות'
 22 סתם. אלא ודאי דמשינוי לשון זה משמע שלא יומתו אנשים על פי
 23 'בנים' שאין להם חיים אבות', והיינו גר שאינו מתייחס לאביו,
 24 ונלמד שגר פסול לעדות. מתרצת הגמרא: אין לדרוש כן מלשון
 25 הפסוק, כיון דאידי - אגב כך דכתב בתחילת הפסוק 'לא יומתו
 26 אבות על בנים', ולא 'בניהם', כדי ללמד שעבד פסול לעדות, לכן
 27 כתב נמי בהמשך הפסוק לשון 'ובנים לא יומתו על אבות', ולא
 28 'אבותיהם':
 29 שנינו במשנה (פז): חרש שזטה וקמן פניעתו רעה (וכו'), העבד
 30 והאשה פניעתו רעה, החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים
 31 פטורין, אבל משלמין לאחר זמן, נתגרשה האשה נשתחרר העבד
 32 חייבין לשלם:
 33 הגמרא מביאה מעשה בענין זכות האשה בבכסיה תחת בעלה.
 34 הגמרא: אימיה (אמו) דרב שמואל בר אבא מהעיר
 35 הגרזניא, הות נסיבא ליה - היתה נשואה לרבי אבא. וכשהיתה
 36 נשואה לו כתבתיהו לנכסיה - כתבה את נכסיה המלוג שלה, שיהיו
 37 לאחר מותה לרב שמואל בר אבא ברה (בנה). ברה דשכיבא -
 38 לאחר שמתה אמו,

התוועדות

בס"ד. שיחת ש"פ יתרו, מבה"ח אדר ראשון, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.
- 2 א. הענין של חודש העיבור – ששייך כבר לשבת מברכים חודש אדר ראשון¹ – התחיל כבר בזמן
- 3 יצי"מ, שאז נאמר הציווי "החודש הזה לכם וגו'"² (קידוש חדשים ועיבור שנים),
- 4 – ובאמת הי' ענין זה עוד לפני³, כדאיתא בפרקי דר"א³ שהקב"ה נתנו לאדה"ר בגן עדן; אבל בתור
- 5 מצוה, הרי זה התחיל בזמן יצי"מ –
- 6 ולאחרי כן, בשעת מתן תורה, נקבע הדבר כפי שהוא מצד מ"ת – כמו כל המצוות שמקיימים עתה
- 7 לאחרי מ"ת, מצד הציווי במ"ת, כמ"ש הרמב"ם (בפירוש המשניות במסכת חולין⁴) שכל המצוות שאנו
- 8 מקיימים, גם המצוות שנצטוו לפני מ"ת, ואפילו מצות מילה שניתנה לאברהם אבינו באופן שתהי' גם
- 9 "לזרעך אחריו" . לברית עולם⁵, מקיימים אנו עתה בגלל הציווי במ"ת.
- 10 ב. והנה, ידועה תורת הבעש"ט⁶ שכל דבר שיהודי שומע או רואה בעולם, צריך להפיק ממנו הוראה
- 11 בנוגע לעבודת ה' – שזהו תפקידו ותכלית בריאתו, כדברי המשנה בסוף מסכת קידושין⁷: "אני לא
- 12 נבראתי אלא לשמש את קוני", כך, שכל הענינים שקורים לו הם בשביל עיקר תכליתו, לעבוד את ה',
- 13 ולכן, כל דבר שרואה או שומע – שזהו בגלל שמלמעלה סיבכו את הדברים שיראה או ישמע זאת –
- 14 צריך להתייחס אליו באופן שיוכל לנצל זאת עבור עניני העיקרי: לשמש את קונו.
- 15 ואם מכל ענין שבעולם צריך ללמוד הוראה בעבודת ה', הרי מובן במכ"ש בנוגע לעניני תומ"צ,
- 16 שבודאי צריך ללמוד מהם הוראה בעבודת ה'.
- 17 וכיון שעל תומ"צ נאמר⁸ "כי נר מצוה ותורה אור", הרי מובן, שההוראות שבעניני התומ"צ הם באופן
- 18 גלוי יותר מאשר ההוראות שבעניני העולם, שאף שגם מהם צריכים ויכולים ללמוד הוראות בעבודת ה',
- 19 כיון שגם בעולם ישנו האמת, כמ"ש⁹ "אמת ה' לעולם", הרי ההוראות שבעניני העולם אינם נראים באופן
- 20 גלוי, כיון שהעולם מעלים ומסתיר על האמת.
- 21 וכפי שמצינו שאפילו בנוגע לשמותיו של הקב"ה נאמר¹⁰ "זה שמי לעולם" – "לעלם" (חסר ו')
 22 כתיב, מלשון העלם, והיינו, שהעולם מעלים ומסתיר אפילו על שמותיו של הקב"ה שהאלקות שבהם
 23 לא יהי' נראה בגלוי, ועאכ"כ בנוגע לעניני העולם שאינם קדושים כמו שמותיו של הקב"ה, הרי בודאי
 24 שההוראות שיכולים ללמוד מהם בעבודת ה' הם בהעלם יותר.
- 25 משא"כ בנוגע לעניני התומ"צ, להיותם באופן ד"נר מצוה ותורה אור", הרי ההוראות שיכולים ללמוד
 26 מהם בעבודת ה' הם באופן גלוי יותר, ונקל יותר למצוא אותם.

(7) ע"פ הגירסא בש"ס כתי"י (אוסף כתבי היד של תלמוד הבבלי – ירושלים תשכ"ד). וכ"ה במלאכת שלמה למשניות קידושין שם. ועוד.
 (8) משלי ו, כג.
 (9) תהלים קיז, ב.
 (10) שמות ג, טו ובפרש"י.

(1) ראה לקמן ס"ה.
 (2) בא יב, ב.
 (3) רפ"ח.
 (4) ספ"ז.
 (5) לך לך יז, ז.
 (6) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ג ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).

ובנוגע לעניננו – יש ללמוד הוראה בעבודת ה' מכללות ענין חודש העיבור, ובאופן השייך לכל אחד
מישראל, אפילו למי שלעת-עתה אינו שייך לעניני קבלה וחסידות, דכיון שזוהי מצוה ששייכת גם אליו,
עכצ"ל שגם הוא צריך ויכול ללמוד מזה הוראה בעבודת ה'. ולכן, לפני ביאור ענין חודש העיבור כפי
שהוא ע"פ קבלה וחסידות, יש לבאר זאת בפשטות הענינים.

ג. ענינו של חודש העיבור בפשטות הוא¹¹:

חשבון השנה יכול להיות לפי שנת החמה או לפי שנת הלבנה – שהרי "חדשי השנה הם חדשי
הלבנה, שנאמר עולת חדש בחדשו"¹², ונאמר² החודש הזה לכם ראש חדשים. . והשנים שאנו מחשבים
הם שני החמה"¹³. וכיון שיש הפרש ביניהם – "יתרה שנת החמה על שנת הלבנה קרוב מאחד עשר יום
("עשרה ימים ואחת ועשרים שעות ומאתים וארבעה חלקים"¹⁴), לפיכך (כדי שישתוו ולא תהי' סתירה
ביניהם), כשיתקבץ מן התוספת הזאת כמו שלשים יום. . מוסיפין חודש אחד ועושין אותה השנה שלשה
עשר חודש והיא הנקראת שנה מעוברת"¹⁵.

אמנם, אילו היו קובעים שנת העיבור פעם בג' שנים בלבד, עדיין הי' החשבון חסר, שהרי במשך ג'
שנים מתקבצים קרוב לג' יום (היתרון בג' שני חמה על ג' שני לבנה), ואילו חודש העיבור משלים ל'
יום בלבד. ולכן מזמן לזמן קובעים שנת העיבור לאחר ב' שנים בלבד, ובזה משלימים את הימים
העודפים (שהרי במשך ב' שנים מתקבצים רק קרוב לכ"ב יום, ועדיין חסרים כמה ימים לחודש שלם,
וממילא כשמוסיפים חודש שלם משלימים בזה את הימים העודפים שנותרו בפעם הקודמת שהוסיפו את
חודש העיבור). ובאופן זה משתווים (בכל מחזור של י"ט שנה) שני הלבנה עם שני החמה ("חוץ משעה
אחת וארבע מאות ושמונים וחמשה חלקים"¹⁶, שאין כאן המקום להאריך בזה¹⁷).

ד. וההוראה שיכולים ללמוד מזה – בפשטות¹⁸:

החילוק בין החמה ללבנה הוא – שאור החמה הוא תמיד בשוה, ולא רואים בו שינויים; יום ראשון,
שני, שלישי, רביעי, חמישי וששי – תמיד בשוה (ואף שיש שינויים בין קיץ לחורף, הרי שינויים אלו
אינם מן הקצה אל הקצה); ואילו אור הלבנה יש בו שינויים מן הקצה אל הקצה – שהרי באמצע החודש
הלבנה היא במילואה, ולאח"ז מאיר רק חצי, ואח"כ בוקעת ממנה קרן אור אחת בלבד, ועד שברגע
שקודם המולד לא רואים את הלבנה כלל.

וענינו בעבודה:

יש יהודים שאופן עבודתם הוא בדוגמת החמה, שעומדים תמיד באותה דרגא, ומאירים במילואם בכל
התוקף;

ויש יהודים שאופן עבודתם הוא כמו הלבנה,

– נוסף לכך שכל בני"ו דומין ללבנה¹⁹, שיש בה שינויים כו', וכן הוא כללות סדר העבודה אצל
בני"ו, שאינו דומה אופן העבודה במשך ששת ימי החול לאופן העבודה ביום השבת, וכמו"כ ישנו כללות
החילוק בין בני ישכר שעיקר עבודתם בקו התורה לבני זבולון שעבודתם במשך היום היא בעניני מסחר,
שמפריעים לעבודה הרוחנית –

(17) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ח ע' 101 ואילך.
וש"נ.

(18) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חמ"ג ע' 216 ואילך.
וש"נ.

(19) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב
ואילך. ועוד.

(11) ראה גם מכתב בדר"ח אדר שנה זו (אג"ק חכ"ח ע' כזו
ואילך). וש"נ.

(12) פינחס כה, יד.

(13) רמב"ם ריש הל' קידוה"ח.

(14) שם פ"ו ה"ד.

(15) שם פ"א ה"ב.

(16) שם פ"ו ה"י.

- 1 שיש ימים שבהם הם מאירים במילואם, יש ימים שבהם מאירים רק למחצה, יש ימים שבהם מאירים
2 רק במקצת, ועד שיש ימים שאינם מאירים כלל.
- 3 כלומר: לפעמים יכול להיות שלאחרי שעובר יום שלם, כ"ד שעות, קולט יהודי שהוא לא האיר במשך
4 כל היום, היינו, שלא מילא את התפקיד שבשבילו נברא – שעל ידו יאיר אור האלקות!
- 5 את כל עניניו הגשמיים – מילא בשלימות; הוא אכל ושתה וטייל וכו', ועשה זאת מתוך תענוג; הוא
6 נהנה מהאכילה ושתיו, ושנתו ערבה לו, וכאשר הקב"ה עזר לו והצליח במסחרו, הרי הוא מתפעל מזה
7 שהצליח!... ולאחרי כל זה, בסוף היום, הרי הוא תופס שבנוגע לעניני קדושה לא האיר כלל!
8 והגע עצמך:
- 9 כל תפקידו הוא – שעל ידו יאיר אלקות בעולם, וכל ענין האכילה ושתיו (ובמילא גם ההתעסקות
10 בפרנסה כדי להרויח כסף בשביל לקנות צרכי האכילה ושתיו) והשינה וכו', אינם אלא כדי שיהי' לו כח
11 להאיר את העולם באלקות, כך, שכל הענינים הגשמיים אינם אלא כדי למלא את הכוונה העליונה; ובנוגע
12 לפועל – מילא את כל עניניו הגשמיים, אבל לא האיר את העולם כלל (אף שאכילתו היתה בכשרות,
13 ובברכה לפני' ולאחרי' וכו').
- 14 ועל זה באים אליו בטענה: מדוע לא פעלת להאיר את העולם?!... עסקת רק בטפל, ואילו על העיקר
15 שכחת לגמרי!...
- 16 וכיון שתופס מה שקורה אתו ("ער גיט זיך אַ כאַפּ וואָס מיט אים טוט זיך") – אזי מתחיל להאיר.
17 אבל, כיון שיהודי הולך בסדר מסודר, אין זה באופן שמאיר מיד בשלימותו, אלא לאט לאט; תחילה
18 בוקעת ממנו קרן אור אחת, ולאח"ז הולכת וגדלה, ועד שמאיר בשלימותו – כמו לבנה שנתמלא אורה.
- 19 אך עדיין בא אליו היצה"ר וטוען: בהיותך אדם הגון וישר, והנך יודע שהיו כמה ימים שבהם לא
20 הארת, וימים אלו עברו כבר, כך, שזהו דבר אבוד ("עס איז פאַרפּאַלן"), להיותך בעה"ב רק על העתיד,
21 אבל לא על העבר. וכיון שכן, הרי מכאן ולהבא הנך יכול כבר לילך ולהתהולל ("גיין און הולען")!...
22 והמענה על זה – שזוהי טענת היצה"ר, שנקרא "מלך זקן וכסיל"²⁰, שלהיותו "שוטה", שאינו יודע
23 מהו הקב"ה ומהי התורה כו', לכן טוען טענה הנ"ל;
- 24 אבל האמת היא, שהקב"ה כבר הבהיר זאת עוד מראש, עוד לפני מ"ת, ועוד בהיות אדה"ר בג"ע –
25 בנתנו את חודש העיבור, שמשלים את הימים שחסרים בשנת הלבנה לגבי שנת החמה, וענין זה מהוה
26 הוראה ליהודים שדומים ללבנה, שתמיד יש אצלם שינויים וכו', שגם במקרה שהחסירו בעבודתם, ניתנה
27 להם אפשרות להשלים זאת.
- 28 ועד כדי כך, שאפילו כאשר החסיר בעבודתו לא רק בשנה אחת, אלא גם בב' שנים ואפילו בג' שנים,
29 והיינו, שענין חסרון הימים בעבודתו הוא באופן של "חזקה" – הנה ע"י חודש העיבור שבסוף השנה
30 השלישית [שהרי לפי מנין החדשים שמתחיל מניסן, "ראשון גו' לחדשי השנה"², נמצא, שחודש אדר
31 הוא בסוף השנה, כך, שחודש העיבור הוא בסוף השנה השלישית], נשלם כל מה שנחסר במשך שלש
32 שנים!
- 33 ה. זאת ועוד:
- 34 נתבאר לעיל (ס"ג) שלפעמים קובעים חודש העיבור פעם בב' שנים. וכיון שבמשך ב' שנים חסרים
35 רק כ"ב יום לערך, הנה כאשר מוסיפים עוד חודש של ל' יום, אזי ניתוסף במספר ימי שנת הלבנה יותר
36 משנת החמה.

(20) קהלת ד, יג ובפרש"י.

ונמצא, שהחידוש שפועלת התורה ע"י חודש העיבור הוא – שלא זו בלבד שנשלם חסרון הימים של שנת הלבנה לגבי שנת החמה, אלא יתירה מזה, שמספר ימי שנת הלבנה נעשה גדול יותר ממספר ימי שנת החמה.

וע"ד כללות הענין דעבודת התשובה, שעל ידה ניתוסף עליו גדול יותר לגבי עבודת הצדיקים, כמארו"ל²¹ במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שם.

וענין זה מתאים גם עם המנהג שבשנת העיבור אומרים "ולכפרת פשע"²²,

– ואף שלפי מנהגנו אין אומרים זאת, הרי פירוש הדבר הוא רק שאין זה נמשך באמירה בדיבור, אבל בודאי ישנו עצם הענין, כך, שיכולים ללמוד הוראה מזה גופא שיודעים שיש מנהג כזה –

כי, התוכן דשנת העיבור – הוספת חודש שעל ידו משלימים את חסרון הימים שלפנ"ז, ובאופן שעי"ז יתוסף עוד יותר – הוא תוכן ענין התשובה.

ומובן, שאע"פ שענין זה ישנו בכל שנת העיבור, הרי זה בהדגשה ובגלוי יותר בחודש אדר שהוא החודש הנוסף [ובזה גופא – הן אדר ראשון והן אדר שני, כי, אף שמצינו פלוגתא בין ר' מאיר לר' יהודה איזה מהם הוא העיקרי²³, הרי זה רק בנוגע לטווח נדרים, אבל כללות הענין דחודש העיבור שייך לשניהם, כדמוכח מנוסח ברכת החודש שקורין הראשון בשם "אדר ראשון", שמדגיש שישנו אדר שני, והשני קורין בשם "אדר שני", שמדגיש שישנו אדר ראשון] – ע"ד הענין ד"זכר ליציאת מצרים", שאף שמצוה להזכיר יצי"מ בכל ימות השנה²⁴, הרי זה בהדגשה יתירה בליל ט"ו ניסן, שאז היא עיקר המצוה²⁵.

ו. זוהי כללות ההוראה שלמדים מפשטות הענין דחודש העיבור – שיהודי לא צריך להתפעל מזה שיש בעבודתו ענין של שינויים וחסרון כו', ואדרבה, דוקא עי"ז ביכלתו להגיע לאופן נעלה יותר בעבודתו כו'.

וכל זה מתחיל כבר משבת מברכים חודש אדר ראשון, שבו מברכים את החודש בכל לשונות הברכה שאומרים בנוסח ד"יחדשהו הקב"ה כו'": "לחיים ולשלום, לששון ולשמחה, לישועה ולנחמה", ומסיימים "ונאמר אמן".

וכיון שע"פ תורה צריכים לענות אמן – הרי בודאי שהקב"ה אכן מברך את החודש בכל הענינים הנ"ל, שאכן יומשכו לכל אחד מישראל בעבודתו בלימוד התורה וקיום המצוות, ועד שהקב"ה נותן לו בני חיי ומזוני רוחי, וכולהו רוחי, "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"²⁶.

* * *

ז. נוסף על כללות הענין דחודש העיבור שישנו בכל שנת העיבור, ישנו ענין מיוחד בנוגע לקביעות שנה זו, שר"ח אדר ראשון חל ביום השבת.

וכיון שנקרא בשם "ראש חודש", ולא תחלת החודש, כמו "ראש השנה", ולא תחלת השנה, להיותו²⁷ בדוגמת ה"ראש" שבאדם שמנהיג את כל אברי הגוף [וכמו הרגל, שלא שייך שתעשה דבר ללא הנהגת הראש; אם הרגל היא בריאה, אזי מתנהגת ע"פ רצון הראש], ומזה מוכח שכל עניני הגוף נמצאים בראש, ואדרבה, בהיותם בראש הרי הם באופן נעלה הרבה יותר, וככל שתגדל מעלתם בהיותם בראש, יתוסף

– התוועדויות חנ"ט ריש ע' 371. וש"נ.

(24) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רס"ז. וש"נ.

(25) ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' טו. וש"נ

וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"ח ס"ע 101 ואילך.

(26) נוסח ברכה הג' דברה"ז.

(27) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א ואילך. ובכ"מ.

(21) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

(22) א"ר ופמ"ג או"ח סתכ"ג. וראה גם תורת מנחם –

התוועדויות חנ"ח ע' 194. וש"נ.

(23) ראה נדרים סג, סע"א: "אדר הראשון כותב אדר הראשון,

אדר שני כותב אדר סתם, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, אדר

הראשון כותב סתם, אדר שני כותב תיניין" (ראה גם תורת מנחם

- 1 גם באופן המשכתם בגוף – הרי מובן, שכאשר ראש חודש הוא באופן נעלה יותר (כיון שחל ביום
2 השבת), הרי זה פועל על כל החודש שיהי' חודש נעלה יותר.
- 3 ח. וענין זה בא בהמשך להמדובר כמ"פ¹¹ במשך השנה אודות הענין הנפלא שבקביעות שנה זו –
4 כפי שנקבע ע"פ החשבון של הלל הנשיא (נכדו של הלל הזקן) – שבה מודגש ביותר ענין השבת:
5 לכל לראש – הרי כללות השנה היא שנת השמיטה, שנה השביעית, שנקראת "שבת לה"²⁸.
- 6 ובשנה זו גופא – הנה יו"ט של ר"ה חל בשבת. וכן י"ט כסלו – ר"ה לתורת החסידות ולדרכי
7 החסידות²⁹ – חל בשבת.
- 8 וכמו"כ חל בשבת יום מיוחד בנוגע לדורנו זה – יו"ד שבט, יום ההסתלקות וההילולא של נשיא
9 דורנו, אתפשטותא דמשה³⁰ שבדורנו, שכל העמל שעמלה נפשו בחייו מתעלה ביום זה לשרשו למעלה,
10 ונמשך בגלוי למטה (כמבואר באגה"ק סי' ז"ך וכ"ח).
- 11 ונוסף לזה, הנה גם בנוגע לחודש העיבור יש עליו מיוחד בקביעות שנה זו – שיום ב' דר"ח אדר
12 ראשון (שבו מתחיל מנין ימי חודש זה, שהרי יום א' דר"ח הוא יום השלושים של החודש שלפניו) חל
13 בשבת.
- 14 ט. וגם בענין זה יש לימוד והוראה, כפי שכבר דובר על זה כמ"פ במשך השנה, ונקודת הדברים
15 בקיצור היא:
- 16 יש חילוק באופן הנהגתו של יהודי בין ימי החול ליום השבת, וכמו בנוגע לענין האכילה שישנו הן
17 בימי החול והן ביום השבת – שבימות החול אין ענין של קדושה באכילה מצד עצמה, ורק עי"ז שאכילתו
18 היא "לשם שמים"³¹, כדי שהגוף יהי' בריא ושלם לעבודת ה', ה"ה פועל שיהי' בה ענין של קדושה.
19 וכיון שהוא עייף כו', קשה לו להתרכז בכוונה לשם שמים, וצריך להתייגע על זה כו'; משא"כ ביום
20 השבת, הנה נוסף לכך שהאכילה היא מתוך מנוחה, כיון שהטירחא היתה בערב שבת, הנה האכילה עצמה
21 היא מצוה – עונג שבת³² (מלבד "שבת שבתון"³³ שאז עומד יהודי למעלה מכל ענינים אלו), וכן בנוגע
22 לשאר הענינים שנעשים בשבת, כמו שינה³⁴ או לבישת בגד נאה³⁵ וכיו"ב, שבכולם ישנו הענין של עונג
23 שבת.
- 24 ועד"ז בנוגע ללימוד התורה – שבימות החול אינו יכול להתיישב ללמוד במנוחה בגלל ריבוי
25 המחשבות המבלבלות להתרכז בהלימוד, משא"כ ביום השבת יכול ללמוד במנוחה ללא בלבולים, ונקל
26 לו לראות ולהבין כל דבר באופן ברור; כשיש קושיא, הרי הוא מבין בבירור את הקושיא כו', ללא צורך
27 בביעה יתירה. – אמנם כללות סדר הלימוד הוא באופן שדוקא כאשר "יגעת" אזי "ומצאת"³⁶, כך, שגם
28 ביום השבת צריך להתייגע בלימוד התורה, אבל החילוק הוא, שבימות החול צריך להתייגע על ענינים
29 צדדיים, שלא לילך בדרך עקלתון וכו', משא"כ ביום השבת היגיעה היא בהשכל עצמו, ללא צורך לשלול
30 ענינים צדדיים.
- 31 ועד"ז בנוגע לתפלה – שבימות החול צריך להתייגע כדי לפעול על עצמו את ההרגש ד"דע לפני מי
32 אתה עומד"³⁷, כיון שישנם מחשבות זרות המבלבלות ומונעות הרגש זה, ולא כל פעם מצליח לפעול על
33 עצמו כו'; משא"כ ביום השבת שאין לו מחשבות המבלבלות, יכול לפעול על עצמו ההרגש ד"דע לפני
34 מי אתה עומד".

(33) אחרי טז, לא. אמור כג, לב.

(34) ראה בהנסמן בלקו"ש ח"י"ב ריש ע' 254.

(35) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרס"ב ס"ג. וש"נ.

(36) מגילה ו, ריש ע"ב.

(37) ראה ברכות כח, ב.

(28) בהר כה, ב"ד.

(29) אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' רנט. וש"נ (נעתק

ב"היום יום" בתחלתו).

(30) ראה תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).

(31) אבות פ"ב מ"ב.

(32) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב. וש"נ.

ועד"ז בנוגע לקיום המצוות – שבימות החול, לא בכל פעם נרגשת אצלו החיות בקיום המצוה, כמו
הנחת תפילין, לבישת ציצית או נתינת צדקה, משא"כ ביום השבת מרגיש מיד את החיות בקיום מצוותיו
של הקב"ה.

ונקודת הדברים – שכל הענינים השייכים לאלקות באים ביום השבת בקלות הרבה יותר מאשר בימות
החול, שאז ישנם תמיד ענינים המבלבלים; כאן מצלצל הטלפון ומבלבל אותו ומפריע לו להתיישב
ללמוד תורה, או כשמתעורר לעסוק בעבודת התשובה, מצלצל מישוהו בטלפון ורוצה לשוחח עמו, ואע"פ
ששניהם (גם הוא וגם פלוני) יודעים שהם דברי הבל, ומה מקום להפריע כו' – צריך הוא להתווכח
("זיך אויס'טענה'ן") עמו, או לומר שהוא לא נמצא עכשיו בבית... – אם הוא רוצה, הוא יכול לדבר עם
ה"בשר" שלו, אבל לא עם שכלו ומדותיו, שעכשיו עסוקים ומונחים בעבודת ה', ומוכן, שעצם העובדה
שצריך להתווכח כו', הרי זה מבלבל לעבודת ה'; משא"כ ביום השבת, שאז יכול לעסוק בעבודת ה'
ללא בלבולים.

י. זוהי ההוראה מהדגשת ענין השבת בקביעות שנה זו – שכללות ההנהגה צריכה להיות באופן של
שבת (לא רק ביום השבת עצמו, אלא גם בימות החול שמתברכים ממנו³⁸), שהרי כל הענינים שבמשך
כל השנה כולה נכללים בר"ה, עליו נאמר³⁹ "כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב", וכיון שר"ה חל
בשבת, הרי זה פועל על כל השנה כולה שתהי' באופן של שבת.

ועד"ז בנוגע לענינים הקשורים עם המעיינות של תורת החסידות – שכיון שר"ה לחסידות (וכן יו"ד
שבט) חל בשבת, הרי זה פועל שגם בכל השנה כולה יהיו ענינים אלו באופן של שבת.

וכללות הענין בזה – שבמשך כל השנה כולה צריכים לעמוד בתנועה של שבת, והיינו, שגם בימות
החול צ"ל הרצון להיות במעמד ומצב של שבת, והרי במקום שרצונו של אדם שם הוא נמצא (כידוע
תורת הבעש"ט⁴⁰ על הפסוק⁴¹ "שרפים עומדים ממעל לו" (בהפטרות יום הש"ק זה) – דלכאורה, היתכן
שיעמדו למעלה משם אד' המהווים – דכיון שרצונם להתעלות לדרגא שלמעלה משם אד', הרי זה כאילו
שנמצאים שם, ולכן נאמר ש"עומדים ממעל לו". ומזה מובן גם בנוגע לעבודת האדם, שבמקום שרצונו
של אדם שם הוא נמצא⁴² – וי"ל שאדרבה: דוקא בגלל שכן הוא באדם למטה, לכן ישנו ענין זה גם
אצל השרפים).

ועי"ז זוכים גם לענין הגאולה – כי, "שבת אותיות תש"ב⁴³, שזהו ענין התשובה, והרי הבטיחה
תורה שכאשר ישראל עושין תשובה אזי "מיד הן נגאלים"⁴⁴, באופן ש"בשובה ונחת תוושעון"⁴⁵ –
"שובה" גם מלשון שבת, שענינו עונג, שזהו גם התוכן ד"נחת", ועד ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי
העולמים"⁴⁶.

* * *

יא. האמור לעיל בנוגע להדגשת ענין השבת, קשור גם עם פרשת השבוע – פרשת יתרו, שבה מדובר
בעיקר בנוגע למתן תורה, והרי ל"כולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל" [המחלוקת היא רק באיזה
יום בחודש ניתנה תורה, אבל ברור הדבר שמ"ת הי' בשבת]⁴⁷, והיינו, שאפילו "עלמא", העלם והסתר
העולם⁴⁸, מודה שענין התורה שייך לשבת⁴².

תניא אגה"ת ספ"י.

(44) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(45) שם ל, טו.

(46) תמיד בסופה.

(47) שבת פו, ב.

(48) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.

(38) זח"ב סג, ב. פח, א.

(39) תהלים פא, ה. וראה לקו"ש ח"ט ע' 292. וש"נ.

(40) ראה כש"ט בהוספות סמ"ח. וש"נ.

(41) ישע"י ו, ב.

(42) חסר קצת (המו"ז).

(43) ראה תורת נתן (למהרנ"ש) בסופו. יפ"ת לב"ר ספכ"ב.

- 1 והנה, כללות ענין השבת קשור עם ענין התשובה – כנ"ל ש"שבת אותיות תשב", אלא שאין זו תשובה
2 תתאה, כי אם תשובה עילאה, שהיא בשמחה רבה⁴⁹.
- 3 וההוראה מזה – שגם מי שתעה וסר מדרך האמת ופנה לדרך אחרת, וצריך לשוב לדרך האמת, עליו
4 לדעת שיש בכחו לשוב בתשובה, ואין על זה מדידות והגבלות בזמן, אלא "בשעתא חדא וברגע חדא"⁵⁰
5 ביכלתו לפעול כל הענינים, ועד – לתשובה עילאה.
- 6 ולהעיר גם מפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם זקנו⁵¹, שאנחה ("א קרעכץ") של יהודי היא בבחינת
7 תשובה עילאה.
- 8 ואע"פ שגם ענין התשובה צריך להיות באופן של סדר, והיינו, שתחילה צ"ל תשובה תתאה, ולאח"כ
9 יכולים לבוא לתשובה עילאה – הרי יודע מ"ש כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע במבוא לקונטרס ומעין⁵²,
10 "שלא יש עתה סדר והדרגה באופני הבירורים כו", וכללות העבודה צ"ל באופן ד"חטוף ואכול חטוף
11 ושת"י"⁵³, ולכן, כשמזדמן ענין של תשובה עילאה, צריך לחטוף ולשוב בתשו"ע.
- 12 וכפי שמצינו בענין התשובה דר' אלעזר בן דורדיא, שרבינו הקדוש בכה ואמר "יש קונה עולמו בשעה
13 אחת"⁵⁴, והיינו, שאפילו ביחס לרבינו הקדוש הי' זה למעלה לגמרי מהכלים שלו, ובלשון החסידות:
14 אור שלמעלה מהכלים, ואעפ"כ, נפעל ענין זה "בשעה אחת".
- 15 יב. אך עדיין צריך להבהיר, שלמרות גודל העילוי שאליו יכול להגיע כל אחד מישראל ע"י ענין
16 התשובה, זקוק הוא ל"ממוצע" דמשה רבינו:
- 17 לכאורה יכול יהודי לטעון⁵⁵ שביכלתו לפעול לבדו את כל הענינים, ללא צורך ב"ממוצע". אלא מאי,
18 הוא לא יודע מהו הקב"ה, והיכן נמצא וכו' – אין זה נוגע; זוהי טענה להקב"ה שהי' צריך לעשות שידע
19 כו', אבל לפועל – טוען הוא – אינו זקוק לממוצע דמשה רבינו, אלא ביכלתו להתנהג כפי שהי' במ"ת,
20 שאז דיבר הקב"ה ("וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר"⁵⁶) לכל אחד מישראל בפני עצמו; לא
21 כמו קודם מ"ת, שהקב"ה אמר למשה "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל"⁵⁷, אלא כמו שהי'
22 במ"ת, שכל אחד מישראל שמע כל עשה"ד מהקב"ה בעצמו⁵⁸.
- 23 וכדברי הרמב"ם⁵⁹ – בתור יסוד כל התורה – שמעמד הר סיני הי' באופן ש"ענינינו ראו ולא זר"⁶⁰,
24 וכמ"ש רש"י בפירוש הפסוק⁶¹ "אתם ראיתם וגו'", "יש הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים משיחין
25 לו, שמה שאחרים משיחין לו פעמים שלבו חלוק מלהאמין"⁶², ורק ע"י ראי' נעשה הדבר מונח אצלו
26 לגמרי, וכפי שמאריך הצ"צ במצות עדות⁶³ בנוגע למעלת הראי'.
- 27 ועל זה טוען: כיון שהוא בעצמו ראה הכל – למה זקוק הוא למשה רבינו? ! רצונו להתנהג כל ימיו
28 באותו אופן כמו שהי' במ"ת.
- 29 אך הענין הוא – שמ"ת הי' באופן חד-פעמי, וכהפתגם המובא בחסידות⁶⁴ שמ"ת לא יהי' עוד הפעם

(49) תניא אגה"ת פי"א.

(50) זח"א קכט, סע"א.

(51) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ס"ע תקנא (נעתק ב"היום יום" ג תמוז).

(52) ע' 22. ולאח"כ באג"ק שלו ח"א ע' רסו.

(53) לשון חז"ל – עירובין נד, א.

(54) ע"ז יו"ד, סע"ב. וש"נ.

(55) ראה גם תורת מנחם – התוועדות חס"ח ע' 406. וש"נ.

(56) פרשתנו כ, א.

(57) שם יט, ג.

(58) השיטות באופן אמירת ושמיעת עשה"ד – ראה תו"ש לפרשתנו שם עה"פ (אות ח', ובמילואים לשם פ"ג).

(59) הל' יסוה"ת רפ"ח.

(60) וי"ל, ששולל גם ראיית דרגות נעלות באלקות, שלגבי

הקב"ה נקראים בשם "זר".

(61) שם כ, יט.

(62) ולהעיר מדייק לשון רש"י – שאינו אומר ש"אינו

מאמין", אלא "לבו חלוק מלהאמין", היינו, שמאמין אמנם, אבל

לא בלב שלם כו'.

(63) ס' החקירה – דרך אמונה סג, ב ואילך.

(64) סה"מ תרכ"ו ע' שכו. תרמ"ז ע' פז. תרנ"ו ע' שנו. המשך

תרס"ו ע' כג [לב]. שם ע' תקמו [תשיט]. תער"ב ח"א ע' שסו

[ח"ב ע' תקב]. סה"מ עטר"ת ע' רצא. תרפ"א ע' קסו. תרפ"ה ע'

קצט. תש"ט ע' 57. ועוד.

[אלא שזהו באופן ד"נותן התורה" לשון הוה⁶⁵, כיון שבכל יום צריכים להתבונן בזה כו', אבל אין זה באופן שרואים זאת בראי' בשרית כמו במ"ת, ובאופן שעומד ברגליו במעמד הר סיני, ורואה שמה מחיצה לעצמו כו'⁶⁶], אבל לאחרי מ"ת נקבע סדר ההנהגה שכל הענינים צריכים לעבור ע"י משה – ויאמר ה' אל משה, ומשה צריך לומר לבני".

ולא עוד אלא שהקב"ה הבהיר מיד שמ"ת יפעל שני ענינים: (א) "בעבור ישמע העם בדברי עמך", (ב) "וגם כך יאמינו לעולם"⁶⁷, והיינו, שמ"ת יחזק אצל בני" את האמונה ש"משה אמת ותורתו אמת"⁶⁸, כך, שלא זו בלבד שמ"ת אינו בסתירה לכך שכל הענינים צריכים להיות ע"י משה רבינו, אלא אדרבה, זהו חיזוק ונתינת כח לדבר, שבכל הזמנים שלאח"ז צריכים כל הענינים להיות ע"י משה.

ועד"ז בנוגע למנהיגי ישראל שלאחרי משה, כמ"ש⁶⁹ "ובאת גו' אל השופט אשר יהי בימים ההם", "אפילו אינו כשאר שופטים שהיו לפניו, אתה צריך לשמוע לו", "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין"⁷⁰, דכיון שנתמנה לשופט, צריך לציית אליו, ועד ש"יפתח בדורו כשמואל בדורו"⁷¹.

[ואע"פ שטוען שיפתח הוא פוחז וריק, ובמילא שייכים אליו רק פוחזים וריקים⁷², אבל הוא, להיותו בן אברהם יצחק ויעקב, הרי הוא למעלה ממנו, ולמה יצטרך לציית לפתח? ! – בשלמא אילו הי' כמו שמואל, או לכל-הפחות כמו תלמידי שמואל, אזי הי' צריך לציית אליו, אבל למה עליו לציית לפתח? ! – הנה כל החשבונות אינם נוגעים; כיון שהקב"ה הושיבו בראש, צריך לציית אליו].

יג. וזוהי כללות ההוראה שלמדים מהסדר דמ"ת – שאע"פ שבמ"ת בעצמו שמעו כל בני" מהקב"ה עצמו, הנה לאח"ז נקבע הסדר שכל הענינים צריכים להיות ע"י משה רבינו, ואדרבה: ע"י מ"ת ניתוסף חיזוק גם בכל הענינים שאמר משה בפרשיות שלפני מ"ת, ועד"ז בפרשיות שלאחרי מ"ת, החל מפרשת "ואלה המשפטים", "מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני"⁷³, עד לכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, שכל זה ניתן למשה מסיני⁷⁴.

וזוהו גם מה שמיד לאחרי פרשת יתרו מדובר אודות פעולתו של משה רבינו על בני" – "כי תקנה עבד עברי"⁷⁵, כידוע תורת רבינו הזקן⁷⁶ ש"כי תקנה" קאי על משה רבינו, שפועל שהדרגה ד"קנין", שקאי על אצילות, תומשך לכל אחד מישראל, גם מי שהוא בדרגת "עבד עברי" ועד ל"אמה העברי", ואפילו מי שהוא בדרגת "עבד כנעני" כו'⁷⁷.

ועד שממשיך להם כל ההשפעות באופן ד"ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"⁷⁸, "נחלה בלי מצרים"⁷⁹, והיינו, עי"ז שמבטל תחילה את כל ההגבלות בעצמו, ולאח"ז גם בעולם כו'⁸⁰.

* * *

יד. מאמר (כעין שיחה) ד"ה בחודש השלישי וגו'.

* * *

(73) ר"פ משפטים ובפרש"י.

(74) ראה בהנסמן בלקו"ש חיי"ט ע' 252.

(75) שם כא, ב.

(76) תו"א ר"פ משפטים.

(77) ראה תורת מנחם – התוועדויות חיי"א ע' 84. וש"נ.

(78) ויצא כה, יד.

(79) שבת קיח, סע"א.

(80) חסר הסיום (המו"ל).

(65) ראה של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. ובכ"מ.

(66) מכילתא ופרש"י שם יט, כד.

(67) שם, ט. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חכ"ח ע' 128 ואילך. וש"נ.

(68) תנחומא קרח יא. וראה ב"ב עד, א. וש"נ.

(69) פ' שופטים יז, ט ובפרש"י.

(70) פרש"י שם, יא.

(71) ר"ה כה, ריש ע"ב.

(72) ראה ס' שופטים יא, ג.

- 1 טו. כרגיל יש ללמוד גם פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, וכמנהג שנה זו – להתעכב על
2 ענינים שלא נתבארו בפירוש רש"י, אף שלכאורה יש קושיא שמתעוררת אצל בן חמש למקרא. ובפרט
3 שבפרשתנו יש פסוק שרש"י מתעכב עליו, אלא שמבאר רק חלקו השני, ולא חלקו הראשון (וע"ד
4 המדובר⁸¹ בפסוק⁸² "ויחזק ה' את לב פרעה", שרש"י מתעכב על חלקו הראשון של הפסוק, ולא על
5 חלקו השני), אף שלכאורה חלקו הראשון מוקשה יותר מחלקו השני.
- 6 בפרק י"ח פסוק כ"ז: "וישלח משה את חותנו וילך לו אל ארצו", מבאר רש"י חלקו השני של הפסוק:
7 "וילך לו אל ארצו", "לגייר בני משפחתו".
- 8 ולכאורה: חלקו השני של הפסוק אינו דורש ביאור, ומובן בפשטות שהתורה הוצרכה לכתוב "וילך
9 לו אל ארצו", כדי שלא תתעורר שאלה אצל הבן חמש למקרא מדוע לאחרי פ' יתרו לא נזכר יותר אודות
10 יתרו – כיון שהלך לו את ארצו.
- 11 אך אינו מובן: מדוע לא מבאר רש"י חלקו הראשון של הפסוק – "וישלח משה את חותנו" – שעל
12 זה מתעוררת שאלה אצל בן חמש למקרא: לאחרי שיתרו כבר בא אל משה "אל המדבר אשר הוא חונה
13 שם הר האלקים"⁸³, וכבר הי' ביחד עם בני – למה הוצרך משה לשלחו?!
- 14 ולהעיר ממ"ש במכילתא⁸⁴ ש"שלחו בכבודו של עולם", שפירושו⁸⁵, "דרך כבוד, כמו ואברהם⁸⁶ הולך
15 עמהם לשלחם" (ללוותם). אך יש גורסין: "מכבודו של עולם", ועפ"ז אין זה ענין של כבוד, אלא אדרבה:
16 ענין של בזיון – "ששלחו שלא יהי' אצל מ"ת"⁸⁷, וכדאיתא במדרש⁸⁸: "מכאן שכל המצטער בצער ציבור
17 זוכה ורואה בנחמת ציבור (כמארז"ל⁸⁹ "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה"), ויתרו לא הי'
18 בצער ציבור, לא זכה בנחמתן. . זו מתן תורה, ולכך משה שלח את חותנו".
- 19 אבל בפשוטו של מקרא אין לפרש ששילוחו של יתרו הו"ע של היפך הכבוד כו' – שהרי רש"י לא
20 הזכיר כלל ענין זה, ובפשטות מסתבר לומר ששילוחו של יתרו הי' דרך כבוד, בהתאם להמסופר עד
21 עתה אודות הכבוד שכיבד משה את יתרו: "ויצא משה לקראת חותנו", "כבוד גדול נתכבד יתרו באותה
22 שעה כו"⁹⁰. ובכלל אין לפרש ששילוחו של יתרו הי' כדי שלא יהי' במ"ת – שהרי כבר פירש רש"י⁹¹
23 שכל המאורע עם יתרו הי' ממחרת יוהכ"פ, לאחרי מ"ת.
- 24 ועפ"ז נשאר השאלה: מדוע לא מבאר רש"י מהי הסיבה שמשה שלח את יתרו?
- 25 טז. ובמקום לבאר חלקו הראשון של הפסוק, "וישלח משה את חותנו", למה שלחו – מבאר רש"י
26 חלקו השני, "וילך לו אל ארצו", "לגייר בני משפחתו".
- 27 וצריך להבין: מהי ההוכחה בפשטות הכתובים שהלך לגייר בני משפחתו?!
- 28 ובכלל אינו מובן איך אפשר לומר שיתרו הלך לגייר בני משפחתו, בה בשעה שגיור ע"פ הלכה צריך
29 להיות ע"י שלשה⁹², והרי לא מצינו שילכו עמו עוד שנים לצורך הגיור!
- 30 [ומובן שאין לומר שזהו דבר פשוט כ"כ (שהלכו עמו עוד שנים) עד שאין צורך לפרש זאת בכתוב.
31 ומה גם שבפשטות לא מסתבר שיהי' מי שירצה לעזוב את בני' וללכת עם יתרו, ובפרט בשעה שעומדים
32 ליכנס לארץ מיד, "עד ג' ימים"⁹³].

(88) מדרש אגדה – הובא בתו"ש עה"פ (אות קעו).

(89) תענית ל, ב.

(90) פרשתנו שם, ז ובפרש"י (וראה גם פרש"י שם, יב).

(91) שם, יג.

(92) יבמות מו, סע"ב. רמב"ם הל' איסורי פי"ג ה"ו. טושו"ע

י"ד סרס"ה ס"ג.

(93) פרש"י בהעלותך י"ד, כט.

(81) שיחת ש"פ בא ס"י (תורת מנחם – התוועדויות חע"א ע'

70 ואילך).

(82) בא יא, י"ד.

(83) שם, ה.

(84) עה"פ וכה"ש ביל"ש (רמז רעא).

(85) ראב"ע עה"פ.

(86) וירא יח, טז (ובפרש"י).

(87) זית רענן ליל"ש שם.

1 וכמדובר כמ"פ שכל הענינים שבפירוש רש"י צריכים להיות באופן המובן ומוכרח ע"פ פשטות
2 הכתובים, או שרש"י כבר הבהיר זאת, או שאין צורך להבהיר כיון שהבן חמש למקרא מבין זאת מעצמו.
3 וכפי שיתבאר לקמן.

4 יז. מצד קוצר הזמן, נצרף עתה גם הביאור בהערות אאמו"ר על הזהר:
5 בפרשת השבוע בזהר⁹⁴ איתא: "גדול אתה וגדול שמך בגבורה וגו'⁹⁵, גדול אתה היינו לי הכסף⁹⁶,
6 וגדול שמך בגבורה היינו ולי⁹⁶ הזהב". ומבאר אאמו"ר⁹⁷ השייכות ד"גדול אתה" לחסד ו"גדול שמך"
7 לגבורה.

8 וכמדובר כמ"פ שמצד צמצום הנייר כו' לא ביאר אאמו"ר הענינים הפשוטים וסמך שיבינו זאת לבד,
9 ובנדו"ד, עדיין דרוש ביאור, מדוע ב"גדול אתה" לא נאמר בפירוש שזהו חסד, ואילו בנוגע ל"שמך"
10 נאמר בפירוש "גדול שמך בגבורה". וכפי שיתבאר לקמן.

11 * * *

12 יח. הביאור בפירוש רש"י:
13 בפשטות הכתובים מתעוררת שאלה: לאחרי כל העילויים שהיו אצל יתרו בבואו אל משה ובנ"י,
14 כמ"ש⁹⁸ "עתה ידעתי כי גדול ה' וגו'" – אינו מובן: מדוע לפתע הלך יתרו משם?
15 ולכן נאמר בכתוב: "וישלח משה את חותנו", ובגלל זה – "וילך לו אל ארצו".
16 אך עדיין אינו מובן: מהי הסיבה ששלחו משה? – ולכן מבאר רש"י שהי' זה כדי "לגייר בני
17 משפחתו".

18 ועפ"ז יובן גם דיוק הלשון "וילך לו גו'", ולא "וישב" (ע"ד מ"ש באברהם⁹⁹) – דכיון שע"י הגיור
19 נעשה יתרו מציאות חדשה, לכן לא מתאים לומר "וישב" (שחזור למעמדו ומצבו הקודם כו'), כי אם
20 "וילך לו", שמורה על הליכה חדשה שמטרתה לגייר בני משפחתו (כי אע"פ שהגיור שפועל מציאות
21 חדשה מפסיק את הקירבה ביניהם, הרי הקירבה שע"פ טבע נשאר לעולם, ובגללה הי' אצלו הרגש
22 והרצון לגייר את בני משפחתו).

23 יט. אך עדיין אינו מובן:
24 הסיפור בפרשתנו אודות יתרו הי' ממחרת יוהכ"פ (כנ"ל סט"ו). ואילו שילוחו של יתרו – שנזכר גם
25 במסע הדגלים¹⁰⁰ – הי' בחודש אייר¹⁰¹. ולכאורה: אם יתרו רצה לגייר בני משפחתו, למה המתין במדבר
26 יותר מששה חדשים, ולא הלך לגייר בני משפחתו מיד?!

27 לכאורה אפשר לומר, שאף שיתרו רצה לגייר בני משפחתו, מ"מ, לא רצה לעזוב את בנ"י, ולכן לא
28 הלך עד ששלחו משה לגייר בני משפחתו.

29 אבל באמת אין זה "תירוץ", אלא רק העברת הקושיא מיתרו על משה: מדוע לא שלח משה את יתרו
30 לגייר בני משפחתו מיד, אלא המתין זמן ארוך, עד לחודש אייר, כאשר בנ"י עמדו ליכנס לארץ, ורק אז
31 שלח את יתרו לגייר בני משפחתו?

32 וכפי שיתבאר לקמן.

98 פרשתנו שם, יא.

99 וירא כב, יט.

100 בהעלותך שם, ל. וראה פרש"י פרשתנו שם, יג.

101 בהעלותך שם, יא.

94 ח"ב צ, ב.

95 ירמי' יו"ד, ו.

96 חגי ב, ת.

97 לקוטי לוי"צ הערות לח"ב ס"ע פו ואילך.

1 כ. הביאור בנוגע למאמר הזהר:

2 הטעם שבנוגע ל"גדול אתה" לא צריך הכתוב לפרש שזהו ענין החסד (כמו בגבורה, "גדול שמך
3 (בגבורה") – כי, התואר "גדול" מצד עצמו שייך למדת החסד, כיון שגדולה היא היפך הצמצום והגבורות,
4 ועד שמצינו שהמקובלים הראשונים היו קורין למדת החסד בשם גדולה¹⁰², וכמרומו גם בסדר שבפסוק¹⁰³
5 "לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת וגו'".

6 וכיון ש"גדול" קשור עם ענין החסד, לכן, בנוגע ל"גדול שמך", צריך הכתוב לבאר שהכוונה כאן היא
7 לענין הגבורה – "גדול שמך בגבורה".

8 ויש לבאר השייכות ד"גדול" לענין הגבורה – שזהו ע"ד הענין ד"גבורות גשמים"¹⁰⁴, והיינו, שאע"פ
9 שכללות ענין הגשמים הו"ע של השפעת החסד, הרי זה נקרא בשם "גבורות גשמים", לא רק בגלל
10 ההתחלקות באופן של טיפין טיפין, וכל טיפה בפני עצמה, כמארז"ל¹⁰⁵ "אלמלי שתי טיפין יוצאות
11 מדפוס אחד מטשטשות את הארץ", אלא גם בגלל שמורה על תגבורת החיות (וזהו גם מה שמצינו שבנין
12 המלכות הוא מהגבורות דוקא¹⁰⁶, לפי שזהו ענין של תגבורת החיות).

13 כא. והנה, כללות הענין ד"גדול אתה וגדול שמך בגבורה", שהו"ע "לי הכסף ולי הזהב", הם ב'
14 הקוין דחסד וגבורה, ששייכים לעולם התהו (כידוע¹⁰⁷ שבתהו יש רק ב' קוין, חסד וגבורה), שזהו ענינם
15 של ישמעאל ועשו, שיצאו מאברהם ויצחק¹⁰⁸.

16 ועז"נ¹⁰⁹ "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" – שזהו ע"ד הענין ד"אליו ולא למדותיו"¹¹⁰.

17 ולמעלה מזה הו"ע התפארת, שזוהי דרגתו של יעקב, שמטתו שלימה¹¹¹, שממנו יצאו בניי שעליהם
18 אומר הקב"ה "ישראל אשר כן אתפאר"¹¹².

19 כב. וכאן המקום להזכיר אודות הענין שהתורה לא תהא מוחלפת¹¹³, כך, שאי אפשר לשנות אפילו
20 אות אחת בתורה, ולכן, מי שמשוחד, אינו יכול לקבוע פס"ד בתורה, כיון שמצד השוחד עלול לשנות
21 את פס"ד התורה, וכמובן גם מדרשת חז"ל (בבבלי¹¹⁴, ובירושלמי¹¹⁵ החמירו בזה יותר) על הפסוק "לא
22 תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" בנוגע לדיינים שמתמנין ע"י כסף.

23 ומכאן באים גם לענין של "מיהו יהודי" – שיש כאלו שרוצים לרשום גוי בתור יהודי, שכאשר
24 שומעים זאת, צריכים מיד להזדעזע: היתכן לעשות דבר כזה?!

25 והגע עצמך:

26 כל יהודי, יהי מי שיהי' ובאיזה מצב שיהי', הוא לא רק יקר אצל הקב"ה, אלא עוד זאת, שהקב"ה
27 מתפאר בו, כמארז"ל¹¹⁶ "הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו . . ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ"¹¹⁷
28 . . משתבח קודשא בריך הוא בשבחייהו דישאל כו'".

29 והרי זה בכלל דבר פלא איך שייך לומר שהקב"ה מתפאר עם נברא. אלא שזהו ענין מיוחד בנוגע
30 לבנ"י, עליהם נאמר¹¹⁸ "ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי וגו'", ועד שמתפאר בהם כו'.

(102) ראה לקו"ת עקב יז, ד. ובכ"מ.

(103) דברי הימים-א כט, יא.

(104) משנה ריש תענית. וראה תו"א שמות (בהוספות) קז, ב.

לקו"ת ואתחנן יג, ג. ובכ"מ.

(105) ב"ב טז, סע"א.

(106) ראה תורת מנחם – התועודיות ח"ד ע' 3 ואילך. וש"נ.

(107) ראה תו"א וישלח כד, ד. ובכ"מ.

(108) ראה בארוכה תו"ח ר"פ תולדות.

(109) פרשתנו כ, כ.

(110) ספרי – הובא בפרדס של"ב רפ"ב.

(111) ויק"ר פל"ו, ה. ועוד.

(112) ישע"י מט, ג.

(113) עיקר הט' מי"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת

רפ"ט. הל' מלכים פ"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד

התשיעי.

(114) סנהדרין ז, ב.

(115) ביכורים פ"א ה"ג.

(116) ברכות ו, א.

(117) דברי הימים-א יז, כא.

(118) פרשתנו יט, ד.

1 ואילו כאן רוצים לומר על גוי שהוא יהודי, כך, שהענין ד"ישראל אשר בך אתפאר" ישנו גם אצל
2 הגוי! ...

3 וכאשר שואלים משהו היתכן שהוא שותק ומניח לומר על גוי שהוא יהודי – עונה, שהוא עסוק
4 באמירת שיעור בגמרא, ולכן אין לו זמן לחשוב או להרעיש על ענין זה.

5 מה זה "גמרא"? – גמרא היא תורתו של הקב"ה. ובכן: כדי ללמוד תורתו של הקב"ה צריך לברך
6 תחילה ברכת התורה: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", וא"כ, איך אתה יכול להניח
7 לומר על גוי שהוא יהודי?! – בשלמא ענין שנאמר בזהר, יכול לטעון שהזהר אינו "פוסק" עבורו, אבל
8 כאן מדובר אודות ענין שנאמר בברכת התורה, וא"כ, היתכן ששותק בשעה שרוצים ליקח תורתו של
9 הקב"ה וליתנה לגוים?! ...

10 וכאן רואים עד היכן הגיע הדבר:

11 לאחרונה נתעורר רעש אודות הסכמת החילונים להחזיר לערבים מחצית ארץ ישראל, כי, הערבים
12 הולכים ומתרבים (כיון שאינם יודעים שום "חכמות"...) , ובמשך השנים יתכן שיהיו ערבים יותר מיהודים
13 (שהרי "אתם המעט מכל העמים"¹¹⁹), ואז יתערבו הערבים בכל ארץ ישראל, ובודאי אסור לאפשר זאת.

14 ובכן: אפילו החילונים מתייראים שלא יתערבו גוים עם יהודים, ואילו כאן ישנה הגזירה ד"מיהו
15 יהודי", ואעפ"כ עומדים בצד ושותקים!

16 וכששואלים אותו: היתכן שאתה שותק, בה בשעה שישנה גזירה איומה שלא היתה כמוה, לאחרי כל
17 הגזירות שעברו על בני"ע עד לדיוטא האחרונה – משיב, שאין לו כסף לנסוע לארץ ישראל ולהרעיש על
18 זה...
19

20 אינך חייב להרעיש בארץ ישראל דוקא; תרעיש במקומך, בבית-הכנסת שלך לפני קריאת התורה! ...
21 הרי אתה מחזיק את עצמך ל"רשכבה"ג", ומדוע אינך מרעיש על זה?!

22 ובפרט ששתיקה זו אינה כמו "איוב ששתק"¹²⁰ בנוגע לגלות מצרים, כיון ששם הי' ענין הגלות בעיקר
23 בנוגע לגוף, ואילו כאן מדובר אודות הנשמה של בני"ע, וא"כ, איך אפשר לשתוק?! ...

24 ויה"ר שילמדו הוראה מפרשת השבוע, שבה נאמר¹²¹ "אנכי הוי' אלקיך", ובאופן שצריך להמשיך
25 זאת ב"לא יהי' לך אלהים אחרים"¹²², שזהו שלילת ענין ע"ז כפי ששייך אצל כל אחד מצד ה"אל-זר
26 אשר בקרבך"¹²³, שמזה בא הענין ד"מיהו יהודי"; ולפעול שיראו את האמת כו', ועד שבאים ל"ואלה
27 המשפטים וגו'"⁷³.

28 כג. בנוגע לביאור בפירושו רש"י:

29 הטעם שיתרו לא הלך מיד לגייר בני משפחתו הוא – בגלל שהוצרך להשאר עם בני"ע במדבר כדי
30 לעזור ולסייע להם לקיים את עצתו "ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וגו' ושפטו את העם וגו'"¹²⁴,
31 דכיון שהיתה זו עצה מיוחדת שאף אחד מלבדו לא חשב עלי', לכן, גם לאחרי שאמר להם עצה זו, הי'
32 צריך לעזור להם להביאה לידי פועל, ולכן הוצרך להשאר עמהם זמן ממושך.

33 ורק לאחרי שראה שנקבע הדבר באופן שכבר לא זקוקים אליו, אזי הי' יכול להתפנות לילך אל ארצו
34 לגייר בני משפחתו.

כלומר: מלכתחילה לא הי' יתרו להוט כ"כ לגייר בני משפחתו, כיון שאין מצוה לגייר גוים. – זהו

(119) ואתחנן ז, ז. (122) שם, ג.
(120) סוטה יא, א. וש"נ. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות (123) ראה שבת קה, ב. וש"נ.
חס"ח ע' 353. וש"נ. (124) שם יח, כא-כב.
(121) כ, ב.

1 אמנם דבר טוב, אבל לא מצוה. ולכן, כל זמן שהי' לו מה לפעול במדבר לעזור לבנ"י וכו' – לא הלך
 2 לגייר בני משפחתו; ורק לאחר שראה שסיים פעולתו במדבר, אזי ביקש לילך לגייר בני משפחתו, ומשה
 3 הסכים לכך ושלחו כו⁸⁰.

4 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להכריז אודות ה"מלוה מלכה" לטובת קרן הגמ"ח¹²⁵, והורה למנהל
 5 הגמ"ח לחבש "שטריימל" ולומר דבר תורה.

6 לאחר תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "כמופת הייתי לרבים".

(125) ראה גם מכתב יום שלישי שהוכפל בו כי טוב, פ' אם כסף תלוה את עמי שנה זו (אג"ק חכ"ח ע' קכ ואילך).

המשך ביאור במס' ברא קמא ליום שני עמ' 1

16 אָלָא מאי – מדוע אמר שמואל שמשנה זו, שהבן יכול למכור את
 17 הנכסים בחיי האב אִינְה דוּמָה לְמַשְׁתַּנּוּ – לאשה שנתנה את נכסי
 18 המלוג שלה במתנה, ומתה בחיי בעלה, משום תְּקַנְתָּ אוֹשָׁא, דְּאָמַר
 19 רבי יוסי בְּרַ הַיְיָנָא, בְּאוֹשָׁא – כשגלתה הסנהדרין לעיר אושא
 20 הַתְּקִינּוּ, הָאִשָּׁה שְׁמַכְרָה בְּנַכְסֵי מְלוּג בְּתֵי בַעְלָהּ, וְמֵתָה, אָף שֵׁלָא
 21 הִיָּה לֹו בְּחַיֵּיהּ אֵלָא קִנְיַן פִּירוּת, שאינו כקנין הגוף, מכל מקום הַבְּעַל
 22 מוֹצִיא את הנכסים מִיַּד הַלְקוּחָתָהּ, כיון שחזיקו חכמים את שעבודו
 23 בנכסים ועשאוהו ב'לוקח ראשון' שלהם, כדי שלא תהיה לבעל
 24 שנאה על אשתו שגורמת במכירתה שלא יירש אותה. ולכן אף
 25 שמעיקר הדין חלה מתנתה לבנה, האב מוציא מידו את הנכסים.
 26 מביאה הגמרא ראייה לתקנת אושא: אָמַר רב אידי בְּרַ אִיְדִי בְּרַ אִיְדִי אֲנִי
 27 נְמִי תְּנִינָא – אף אנו שנינו כן בברייתא. לגבי עדים זוממים שאמרו
 28 מְעִידִים אֲנִי בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שְׂגִידֵשׁ אֵת אִשְׁתֵּי בְּפִינוּ בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְנָתַן
 29 לָהּ אֵת כְּתוּבָתָהּ, והאיש מכדיש ואומר לא גרשתיה, וממילא לא
 30 נתתי לה את כתובתה,

1 מְכָרִיהָ קָא אָתִי – הוא בא להבריא את נכסיו מבנו, שלא יירשנו
 2 בנו אלא אביו, ומכך שהאב יכול למוכרם אף שאינו עתיד ליורשו
 3 מוכח שקנין הפירות של הבן אינו כקנין הגוף, ואינו מעכב על אביו
 4 מלמכור את הנכסים, ואם כן הָקָא נְמִי, אף את האופן המובא
 5 במשנה ש'כתב נכסיו לבנו' יש לפרש כך, שלא היתה כוונתו
 6 שיזכה הבן בנכסים מיד, אלא מדובר שיש לו בנים נוספים,
 7 וְלֹאֲרִוּחֵיהּ לְנַכְסֵי מֵאֲחֵיהּ אָתִי – התכוין להבריא את הנכסים
 8 מאחיו של בנו, כלומר משאר בניו, ורצונו שכן זה יירשם לבדו.
 9 ומכך שהבן יכול למכור את הנכסים בחיי אביו, ויזכה בהם הלוקח
 10 אף אם ימות הבן לפני האב, מוכח שקנין פירות אינו כקנין הגוף
 11 ולכן חלה במכירתו, ומוכח כדברי רבי ירמיה שאף הבעל האוכל
 12 את פירות נכסי המלוג אינו יכול לעכב על האשה מלמוכרם או
 13 לתיתם במתנה, ולכן יש להעמיד את הנכסים ביד רב שמואל
 14 שקיבלם ממנה, ולא ביד רבי אבא בעלה.
 15 אביו מבאר באופן אחר מדוע אמר שמואל שאין הנידונים דומים:

המשך ביאור במס' ברא קמא ליום שישי עמ' א

19 (שם) יְאֵל עֲמֹל תְּבִיאֲנֵי, והכניסוהו. אך לא הָוּה יָדַע מַאי קָאמְרֵי
 20 רַבְּנֵי – לא הבין יהודה את דברי החכמים, ולא ידע לְמַשְׁקַל וּמִיטְרָח
 21 בְּהַרְדֵי רַבְּנֵי – לשאת ולתת עם החכמים. הוסיף משה ובקש (שם)
 22 יְדִי רַב לֹו, שיבין וינצח במלחמתה של תורה, והתקבלה תפילתו.
 23 אך עדיין לא הָוּה נְלִיק לֵיהּ שְׁמַעְתָּא אֱלִיבָא דְּהַלְבָּתָא – לא עלה
 24 בידי יהודה לומר שמועה שתפסק הלכה כמותה, וביקש עליו
 25 משה (שם) יְעוֹר מְצָרֵי תַהֲוָה, שיעזור לו ה' מצריו החולקים עליו,
 26 ואף תפילה זו התקבלה.
 27 אָמַר לֵיהּ רַבָּא לְרַבָּה בְּרַ מְרִי, מָנָא הָא מִילְתָּא דְּאָמְרֵי אִינְשֵי בְּתַר
 28 עֲנִיא אֱוֵלָא עֲנִיּוּתָא – העניות מחזרת אחרי העני. אָמַר לֵיהּ, דְּתַנּוּ
 29 (בכורים פ"ג מ"ח), עֲשִׂירִים מְבִיאִין אֵת הַבְּכוּרִים בְּקַלְתוֹת – בסלים
 30 עם ציפוי של זָהָב וְשֵׁל כֶּסֶף, וְעֲנִיִּים מְבִיאִים בְּסִלֵי נְצָרִים [ענפים]
 31 שֵׁל עֲרֶבֶת קְלוּפָה. את הסלים והבכורים היו העניים נוֹתְנִים לַבְּהֵנִים,
 32 אבל העשירים לא היו נוֹתְנִים את הסלים המצופים זהב וכסף. הרי
 33 שהעניות מחזרת אחרי העני, שאף את סלו היה צריך לתת
 34 לכהנים, ואילו העשיר לא נתן אותה. אָמַר לֵיהּ רַבָּא, אֵת אֲמַרְתָּ
 35 מְהֵרָה וְאֲנֵא אֲמִינָא מְהֵרָא.

1 אִיבְּפֹלִי מִיבְּפֹל – גם הוא נכפל בברכת משה (דברים לג ז), והרי
 2 לא העמיד יוסף אלא חמשה. אָמַר לֵיהּ רַבָּה בְּרַ מְרִי, יהודה
 3 לְמִילְתֵיהּ הוּא דְּאִיבְּפֹל – לצורך אחר הוא נכפל, ולא מפני חולשתו.
 4 דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַ נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מַאי דְּכַתִּיב בְּבֵרַכַת
 5 מֹשֶׁה (שם לו ו-ז) יְחִי רְאוּבֵן וְאֵל יִמֵת וְיִהִי מְתִיו מִקִּסְפָּה, וְזֹאת
 6 לִיהוּדָה, מדוע נסמכה ברכת ראובן לברכת יהודה, ומדוע אמר
 7 משה וזאת ליהודה? לפי שכל אִיתָן אֲרַבְעִים שָׁנָה שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל
 8 בְּמִדְבָּר, הָיוּ עֲצֻמוֹתָיו שֵׁל יְהוּדָה מְגוּלְגָלִין – מפורקים בְּאִרְזוֹ, עַד שֶׁכָּא
 9 מֹשֶׁה וּבְקֶשׁ רַחֲמִים, וְאָמַר לְפָנָיו, רְבוּנוּ שֵׁל עוֹלָם, מִי נָרַם לְרְאוּבֵן
 10 שְׂיֹודָה כְּשֶׁבִלְבַל אֵת יְצוּעֵי אֲבִיו, הִרִי זֶה יְהוּדָה, שְׁכַשְׁמַע רְאוּבֵן
 11 שִׁיהוּדָה הוּדָה עַל מַעֲשֵׂה תַמַר הוּדָה גַם הוּא. (מיד) בְּקֶשׁ מֹשֶׁה
 12 (שם) שְׁבוּכוֹת זֶה 'שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה' ולא יתגלגלו עצמותיו, ועל
 13 אִיבְרִיָּה לְשָׁפָא – נכנסו אבריו ו-עצמותיו למקום משם נפרדו. לכן
 14 סָמַךְ מֹשֶׁה אֵת בְּרַכַת יְהוּדָה לְרְאוּבֵן וְגַם אָמַר 'זֹאת לִיהוּדָה',
 15 שְׁכַשְׁם שְׂרְאוּבֵן קִיִּים כִּךְ תְּהִיָּה זֹאת לִיהוּדָה.
 16 הגמרא מבארת את המשך הפסוקים שבברכת משה ליהודה: לֹא
 17 הָוּוּ קָא מְסַבֵּן לְמִתְבָּתָא דְּרַבִּינָא – עדיין לא הכניסו את יהודה
 18 לשיבה של מעלה לשאת ולתת בדברי תורה, הוסיף משה וביקש

לקוטי שיחות

פרשת יתרו

כך כא, שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

21 לעומת זאת, רש"י אינו מציין את המילים "ויסעו
22 ויחנו", כי הסיבה לשימוש בלשון רבים יכולה להיות
23 כפשוטה – מפני שמדובר כאן על אנשים רבים, שבטים
24 וכדומה. אלא, רש"י לומד ענין זה מן הדיוק וההדגשה
25 בפסוק זה עצמו: "ויחן שם ישראל".
26 שהרי, לכאורה, המילה "שם" היא מיותרת, וניתן היה
27 לומר "ויחנו במדבר ויחן ישראל נגד ההר" –
28 ומכך מוכת, שדוקא "שם" – בחניה זו – היה "ויחן",
29 בלשון יחיד, "כאיש אחד בלב אחד, אבל שאר כל החניות
30 בתרעומות ובמחלוקת".
31 אך לפי זה יש להבין לגבי המכילתא: מדוע יש ללמוד
32 מהביטוי "ויסעו ויחנו" ש"נוסעים במחלוקת וחונים
33 במחלוקת"?
34 כן אין מובן: במכילתא עצמה, על הפסוק⁶ "ויסעו בני
35 ישראל מרעמסס סוכותה" נאמר "כהרף עין נסעו בני ישראל
36 מרעמסס לסוכות לקיים מה שנאמר⁷ ואשא אתכם על כנפי
37 נשרים..." – והרי בנסיעה שהיא באופן של "כהרף עין"
38 בודאי לא תיתכן מחלוקת וכו', ואם כך, מדוע נאמר שם
39 "ויסעו" בלשון רבים, ביטוי המצביע, לפי המכילתא, על
40 "נוסעים במחלוקת"⁸?
41 מצד שני – גם בפירוש רש"י אין מובן: מדוע מוסיפה
42 התורה לפסוק זה את המילה "שם"⁹ כדי לשלול, ולומר
43 ש"שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת" – מדוע חשוב
44 לרמוז נאן, בסיפור מתן תורה, על גנותם של ישראל ב"שאר
45 כל החניות"?!

א.

"ויחן שם ישראל"

1 על הפסוק¹ "ויחן שם ישראל נגד ההר" נאמר
2 במכילתא²: "כל מקום הוא אומר ויסעו ויחנו, נוסעים
3 במחלוקת וחונים במחלוקת, אבל כאן הושוו לב אחד".
4 מאמר זה מובא גם בפירוש רש"י על התורה², אך
5 בפירוש רש"י נאמרים הדברים בסדר הפוך³: "ויחן שם
6 ישראל – כאיש אחד בלב אחד, אבל שאר כל החניות
7 בתרעומות ובמחלוקת".
8 – מדברי המכילתא יוצא, שהחידוש הוא בחניה זו, בכך
9 ש"כאן הושוו לב אחד", ולא באופן של "נוסעים במחלוקת
10 וחונים במחלוקת" כבכל החניות⁴. ואילו מדברי רש"י נראה,
11 שהחידוש הוא, להיפך, בכך ש"שאר כל החניות בתרעומות
12 ובמחלוקת".
13 יש להבין: במה מתבטאות סברות ההבדל בין
14 המכילתא לבין רש"י?
ב.
לשון רבים ולשון יחיד
15 בפשטות, נובע הבדל זה מן ההבדל שבין רש"י לבין
16 המכילתא בדרך הלימוד מפסוק, כפי שכבר הוסבר בעבר⁵:
17 במכילתא לומדים את הענין, ש"כל מקום .. נוסעים
18 במחלוקת וחונים במחלוקת" מן הנאמר "ויסעו ויחנו"
19 בלשון רבים. ולכן החידוש הוא בכך שכאן כתוב אזרות,
20 "ויחן" – בלשון יחיד – "כאן הושוו לב אחד".

שבהערה הבאה.

(7) פרשתנו יט. ד. וראה פרש"י שם. וראה ר"אם ג"א ודברי דוד שם.
לקמן סי"א.
(8) ולהעיר שבתנחומא שם: "מה כתיב ויסעו מסוכות .. במריבה כו'".
ולא הביא הכתוב (המוקדם) "ויסעו גו' מרעמסס סוכותה" ואולי תלוי
בהשינוי בין התנחומא והמכילתא דלקמן הערה 10. ואכ"מ.
(9) ולהעיר שבמכילתא עה"פ נדרשת תיבת "שם" (בגירסת היל"ש
עה"פ) לענין אחר. אבל ראה לקמן סעיף ג' והערה 14.

(1) פרשתנו יט, ב.

(2) עה"פ.

(3) נוסף על כו"כ שינויים בלשון רש"י – ביאור פרש"י זה (והשינויים
שבו לגבי לשון המכילתא) ע"ד הפשט ראה בארוכה לעיל ע' 112 ואילך.

(4) וכן הוא סגנון המאמר בפדר"א פמ"א, תנחומא (באבער) פרשתנו
ועוד.

(5) לעיל שם.

(6) בא יב, לו. וכ"ה בפרש"י עה"פ (בשינוי לשון). אבל ראה דברי דוד

ג.

התורה מאחדת

29 לא "לבב", מפני שהתורה המביאה לידי שלום מושלם¹³,
 30 גרמה לאחדות מוחלטת אצל ישראל, עד אשר התבטלו
 31 חילוקי הדעות ביניהם.
 32 כך מובן מדוע בנסיעה מרעמסס סוכותה נאמר "ויסעו"
 33 (לשון רבים), כי למרות שנסיעה זו, שהיתה כ"הרף עין",
 34 נעשתה באופן של "כולם כאחד", למרות זאת אי אפשר
 35 להתבטא על נסיעה זו בלשון יחיד, שלא היו ביניהם
 36 חילוקי דעות בהתאם להבנתם – דבר זה נגרם רק
 37 באמצעות התורה, נגד ההר, "הושוו כולם לב אחד",
 38 כדלעיל.
 39 ולכן נאמר בפסוק "ויחן שם ישראל", ביטוי המדגיש
 40 שבחניות האחרות לא היה מצב של "לב אחד" – כי זהו
 41 החידוש של התורה¹⁴.
 42 ורש"י אומר יותר מכך, שהתורה מביאה לידי אחדות
 43 לא רק במקום שיש חילוקי דעות, אלא גם כאשר יש
 44 תרעומות ומחלוקת במשמעות הפשוטה – "ויחן שם
 45 ישראל, אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת".

ד.

"ויחן" – בחודש השלישי

46 כדי להבין טוב יותר את מעלתה של התורה, שדוקא
 47 היא מביאה לידי "הושוו לב אחד" –
 48 שהרי, לכאורה: גם בתורה אנו מוצאים דעות רבות¹⁵,
 49 עד כדי כך שחז"ל¹⁶ אומרים ש"לא ניתנו דברי תורה
 50 חתוכין אלא כל דבר... מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא"
 51 – התורה מחייבת דעות חלוקות, אלא שכולן "דברי
 52 אלקים חיים"¹⁷ – וכיצד ניתן, אפוא, לומר שמשום התורה
 53 התבטלו חילוקי הדעות ו"הושוו לב אחד"?
 54 ואף כי ההלכה נקבעת רק כדעה אחת, ולאחר שנפסקה
 55 ההלכה חייבים הכל לנהוג לפי דעה זו, אך בכל זאת אין
 56 הכוונה, לכאורה, שבכך בטלים חילוקי הדעות, אלא

1 ההסבר לכך הוא:
 2 פירוש רש"י הוא בדרך הפשט. ולכן, כאשר רש"י אומר
 3 "כל החניות בתרעומות ובמחלוקת" הוא מתכוון לתרעומות
 4 ולמחלוקת במשמעות הפשוטה – ריב. ומן הביטוי "ויסעו"
 5 ויחננו" אין כלל הכרח למשמעות זו ש"כל החניות
 6 בתרעומות ובמחלוקת", כי בלשון רבים כפשוטה אין רמז
 7 לריב בין בני ישראל, כדלעיל.
 8 רק במקום שהתורה מדייקת ואומרת "ויחן שם ישראל
 9 נגד ההר" לומדים חידוש, שדוקא בחניה זו היו ישראל
 10 "כאיש אחד בלב אחד, אבל שאר כל החניות בתרעומות
 11 ובמחלוקת", כדלעיל.
 12 לעומת זאת, לפי המכילתא, הרי ב"מחלוקת" אין
 13 הכוונה לריב, היפך השלום, אלא – ההיפך מ"לב אחד"
 14 – חילוקי דעות¹⁸: משום ש"אין דעותיהן שוות"¹¹, הרי
 15 כאשר אנשים רבים צריכים לפעול, הרי מתעוררות בדרך
 16 הטבע, בהכרח, דעות שונות כיצד לפעול זאת וכדומה.
 17 ולכן נאמר בכל החניות והנסיעות "ויסעו ויחננו" בלשון
 18 רבים, כי בכל נסיעה וחניה היו חילוקי דעות בין בני
 19 ישראל.
 20 ובמיוחד לפי הידוע בפנימיות הענינים¹², שמ"ב
 21 המסעות במדבר רומזים למ"ב דרגות ועליות בעבודת ה',
 22 ואם כך, קיימים בזאת הבדלים בין כל יהודי לבין כל
 23 האחרים, אצל כל אחד העליה וה"מסע" הם בהתאם
 24 לדרגתו שלו בעבודת ה', בהתאם ל"לבבך, נפשך, מאדך"
 25 שלו.
 26 רק כאן בחניה של מתן תורה נגרם חידוש – "ויחן שם
 27 ישראל נגד ההר .. הושוו לב אחד": בעמדם "נגד ההר",
 28 לקבלת התורה, אז "הושוו לב אחד". לב אחד ממש, ואפילו

הערה 67.

(14) עפ"ז תומתק הוספת תיבת "שם" (גם) לפי דרשה זו במכילתא.
 ובפרט שבמכילתא לפנינו לא הועתקה תיבת "שם" בדרשה שלאח"ז
 (ראה הערה 9). וראה זית רענן ליל"ש שם.
 (15) להעיר מכתהאריז"ל (ש' הגלגלים הקדמה יז. וכ"כ בש' ורה"ק
 בענין היהודים על קברי צדיקים הקדמה ג' (קת. ב). לקוטי מהרח"ו
 שבסוף שער מאמרי רז"ל להאריז"ל) דיש ס' ריבוא פי' בתורה ע"ד
 הפשט וכן ע"ד הרמז, דרוש, סוד – כנגד ס"ד נשמות.
 (16) מדרש תהלים יב, ז. וראה ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"ב.
 (17) עירובין יג, ב. ורש"י.

(10) עפ"ז יומתק זה שבמכילתא שם לא הובא לשון "תרעומות"
 ככפרש"י. וכן ליתא בפרד"א שם (ושם: "בחלקקות" במקום
 "במחלוקת").
 ובתנחומא שם (ועוד): והיו חולקין זה על זה והיו אומרים בכל שעה
 נתנה ראש ונשובה מצרימה (וראה לעיל הערה 8). וראה לעיל ע' 118
 ובהערה 43 שם.
 (11) ראה ברכות נח, א. סנהדרין לח, א. ועוד.
 (12) ראה דגל מחנה אפרים ר"פ מסעי בשם הבעש"ט אוה"ת מסעי ע'
 אישנב ואילך. ובכ"מ.
 (13) כפסק הרמב"ם (סוף הל' חנוכה מספרי נשא ו. כו. וראה לקו"ש
 ח"ח ע' 349 ואילך) שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם. וראה לקמן

בלבד, כדברי חז"ל שהוזכרו לעיל "הקדוש-ברוך-הוא יחיד בעולמו".

המספר "שני" מצביע על פירוד, ההיפך מן האחדות²³.
והחידוש במספר "שלישי" הוא, שהוא מאחד את ה"שנים"²⁴, כדברי חז"ל²⁵ "שני כתובים המכחישים זה את זה עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם". בכלל זה מופיעים דבר והיפוכו: מצד אחד מעידה תורת אמת שלא זו בלבד שאלה הם פסוקים שונים – בדומה לחילוקי הדעות שהוזכרו לעיל – אלא אלה הם "כתובים המכחישים זה את זה" – "תרעומות ומחלוקות". כלומר לא זו בלבד שיש כאן סתירה ושני חיזוני בין פסוק אחד למשנהו, אשר על ידי יגיעה והבנת פסוקים אלו עצמם ניתן יהיה ליישב ביניהם, אלא יש צורך להיעזר בפסוק השלישי, אשר בלעדיו הם באמת מכחישים זה את זה²⁶.

אך מצד שני, החידוש של ה"כתוב השלישי" הוא, שהוא "מכריע ביניהם", כאשר המשמעות האמיתית של "הכרעה" אינה רק לפסוק כאחד מהם ולשלול את האחר, אלא להראות ששני הפסוקים, אשר כשלעצמם סתרו זה את זה "מתיישבים" ומובנים יחדיו בהתאם להכרעת ה"כתוב השלישי"²⁷.

ודומה לכך הוא הענין של "הלכה כדברי המכריע"²⁸, שהסיבה לכך היא²⁹, משום שההכרעה של הדעה השלישית אינה בכך שהיא "מסכימה לאחת מב' הדעות", אלא שהיא "כוללת ב' הדעות" ושניהם מסכימים לדעת המכריע³⁰.

ו.

התורה – שלום אמיתי

כיון שחז"ל מקשרים, כדלעיל, את התורה בכלל עם

שבמעשה בפועל מתנהגים כולם בשווה, אך בשכלם הם עדיין נחלקים זה עם זה –

ואם כך, כיצד ניתן לומר שמשום התורה "הושוו לב" אצד³¹, "כשהכוונה היא, שהאחדות איננה במעשה בלבד, אלא גם בלב, ברגש, של האדם?"

כדי להבין זאת יש להקדים ולציין, שהתורה מדגישה שהענין של "ויחן שם ישראל נגד ההר" – ויחן לשון יחיד – התרחש "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים"¹⁸, ומכך מובן, שיש קשר בין "ויחן" לבין המעלה של השלישי במספר.

כפי שאומרים חז"ל¹⁹ ומדגישים לגבי התורה באופן כללי: "ברוך רחמנא דיהב אוריין תליתאי (=ברוך ה' שנתן תורה משולשת) לעם תליתאי בירחא תליתאי" – שהתורה ניתנה "בחודש השלישי" דוקא, משום שהתורה קשורה למספר שלש.

ולכאורה, הענין של "ויחן" בלשון יחיד – "כאיש אחד בלב אחד" – קשור ל"אצד" – לחודש הראשון, הרימו לאחדות, כפי שאנו רואים בששת ימי בראשית, שהיום הראשון נקרא "יום אצד" .. הקדוש-ברוך-הוא יחיד בעולמו²⁰. איזה קשר יש בין האחדות של "ויחן" לבין החודש השלישי – מספר של ריבוי והתחלקות²¹?

ה.

השלישי מכריע ביניהם

ההסבר לכך הוא:

ההבדלים בין המשמעויות של המספרים "אחד", "שני" ו"שלישי" הם²²:

המספר "אחד" מדגיש שמלכתחילה קיים דבר אצד

(24) ראה גם זהר שבהערה הקודמת. לקר'ש [המתורגם] ח"ח ע' 108 ובכ"מ.

(25) ברייתא די"ג מדות (תו"כ בתחלתה).
(26) ראה מדות אהרן (לבעל קרבן אהרן) לברייתא די"ג מדות שם, הועתק בשל"ה חלק תושבע"פ שצה. ב (אבל הוא דלא כהראב"ד. וראה עזרת כהנים שם).

(27) ראה מדות אהרן לברייתא שם בסופה (פ"ז). בפירושו הדוגמא (שבברייתא שם) "כתוב אחד אומר ויורד .. הכריע השלישי כי מן השמים .. מלמד שהרכין הקב"ה כו". וראה מכילתא פרשתנו עה"פ (כ, יט) כי מן השמים גו' ובפרש"י שם.

(28) שבת לט, סע"ב.

(29) סה"מ תרכ"ז ע' רפב"ג. רצ"ב. המשך תרס"ו ע' תלד"ה. סה"מ עת"ר ע' קכ ואילך. – ולהעיר מהענין דהלכה כדברי המכריע ע"ד הגגלה (ראה אנציקלופדי' תלמודית בערכו ע' שמו ואילך. וש"נ) פלוגתת הראשונים באיזה אופנים אומרים כלל זה). ואכ"מ.

(30) המשך תרס"ו שם.

(18) פרשתנו יט, א.

(19) שבת פח, א. וראה פי' ר' נסים גאון שם. תנחומא פרשתנו (ז) עה"פ בחודש השלישי.

(20) בראשית א, ה. ב"ר (פ"ג, ח) ופרש"י עה"פ.

(21) להעיר ממחז"ל: מיעוט רבים שנים (מפורסם בפי העולם. וי"ל יסודם מחז"ל: יחיד ורבים הלכה כרבים. – ונמצא גם בפירוש: גירסת שדה יהושע בירוש' ריש ברכות. פיה"מ להרמב"ם מנחות ספ"ג. שם פי"ג מ"ג. נגעים רפ"ו (קאפח). שו"ת הר"א בן הרמב"ם (פו, קי (בנוסח הכת"י בהערה שם)). ס' הקנה על המצות (מצות ברכת כהנים)) משא"כ סתם רבים.

(22) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 10 ח"ט [המתורגם] ע' 28 ועוד.

(23) כמרז"ל על יום שני דמע"ב שבו נברא המחלוקת (ולכן לא נאמר בו כי טוב) – ב"ר פ"ד. ו. זח"א יז, א"יח, א (ושם: מחלוקת לא אתבטיל עד יום תליתא .. בשני ומחלוקת ב' הוה). ועוד. ולהעיר מהקדמת ראב"ע לפי' עה"ת.

21 הורה רבן גמליאל לרבי יהושע לבוא אליו במקלו
 22 ובמעותיו³⁷ "ביום הכפורים שחל להיות בחשבונוך" – ואכן
 23 רבי יהושע עשה זאת.
 24 ואין מובן: כדי שרבי יהושע יראה שהוא נוהג לפי
 25 קביעת רבן גמליאל, די היה בכך שרבי יהושע יבוא ביום
 26 שחל בו יום הכפורים לפי חישוביו ממקום מושבו אל
 27 יבנה, שהיתה במרחק גדול יותר מתחום שבת³⁸ – ולשם
 28 מה היה צורך שהוא יבוא במקלו ובמעותיו?
 29 אחד ההסברים לכך הוא³⁹: על ידי כך היה צריך רבי
 30 יהושע להוכיח, שהתנהגותו לפי קביעת רבן גמליאל אינה
 31 רק מתוך קבלת עול בעוד אשר בשכלו הוא סובר אחרת,
 32 אלא שכל כולו, וגם שכלו, מסכים לכך⁴⁰. למרות שלפני
 33 כן סבר לפי שכל התורה⁴¹ שיום הכפורים לא צריך לחול
 34 ביום שקבע רבן גמליאל, בכל זאת, לאחר שקבל שההלכה
 35 היא כרבן גמליאל הרי שהוא הסכים לכך גם בשכלו
 36 ובהבנתו⁴².
 37 והבדיקה לכך היא הגעתו גם במקלו ובמעותיו: כך
 38 ניכר, שפסק הלכה זה חדר אל כל מציאותו, בכל פרטיו,
 39 ואפילו בדברים החיצוניים לחלוטין. ולא רק ב"מקלו",
 40 המסייע לפחות להליכת האדם⁴³, אלא אפילו במעותיו,

1 המספר "שלישי", הרי מובן מכך, שענין התורה בכלל הוא
 2 כשלישי המכריע.
 3 כלומר, אף במקומות שבהם פסק ההלכה בתורה איננו
 4 בגלוי באופן של הכרעה, אלא באופן של שלילת הדעה
 5 האחרת³¹, בכל זאת זהו לאמיתו של דבר³² ענין של
 6 "הכרעה" – כי לאחר שנפסקה ההלכה, מסכימות הדעות
 7 החולקות להלכה זו לא רק לגבי המעשה בפועל, אלא גם
 8 במחשבתם מתקבלת סברה זו של ההלכה, וכך נעשה
 9 שלום אמיתי בין כל הדעות³³.
 10 זהו כוחה של התורה – "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך
 11 את עמו בשלום"³⁴: בתחילה יש דין ודברים בתורה, סברות
 12 לכאן וסברות לכאן. אך כאשר מגיעים להכרעה ולהחלטה
 13 של תורה בהתאם לאחת הסברות – ולשם כך יש צורך
 14 ב"עזו", תוקף ההחלטה³⁵ להלחם נגד הנטיות השונות
 15 בדיון ולהכריע בהתאם לדעה האחת – הרי אז משתרר
 16 "שלום", שכל הדעות מסכימות לדעת ההלכה, בכל
 17 מציאותן, עד שנעשה שלום אמיתי ביניהן.
 18 על ידי כך ניתן להבין טוב יותר את הסיפור שמספרים
 19 לנו חז"ל³⁶, שכאשר לפי חשבוננו של רבי יהושע צריך היה
 20 יום הכפורים לחול ביום אחר מכפי שקבע רבן גמליאל,

נשא ו, כו. ועוד). וראה לקמן הערה 67.

(35) ראה סה"מ ע"ר שם (ע' קכא).

(36) ר"ה כה, א (במשנה).

(37) כ"ה במשנה שם לפנינו (ובירושלמי) "ובמעותיך" (וכן להלן שם "ומעותיך"). וכ"ה בר"ח ר"ה שם. פרש"י ברכות כו, ב ד"ה בראש השנה. וצ"ע: א) "מעותיך" מאי בעי הכא? ובפרט א) כשהולך לבית הנשיא או לב"ד. ב) ריב"ח ה' עני (ראה ברכות כה, א). ב) טפי הול"ל שיקח "סעודתו"?

וראה ברכות סב, סע"ב: לא במקלו כו' ולא במעות הצרורים כו'. ובתורה"ה בהר (פסחים ז, א. ב"מ כו, א).

ולהעיר שבמהר"ץ חיות לר"ה מעתיק לשון המשנה "במקלך ותרוניך" (ובמלאכת שלמה נעתק מתשובות מהר"ק (שורש צה): ובתרמילך ובמעותיך). וכן מצינו בכ"כ מקומות בש"ס דההולך בדרך נוטל מקל ותרמיל (שבו נמצא כל הנצרך לו) – משנה יבמות קכב, סע"א. שבת לא, א. ב"ב קלג, ב (אבל ראה רשב"ם שם: כלומר כו'). וראה ב"מ מא, א: ב"ר פל"ט, יא – בנוגע ל"רועה". ואכ"מ.

(39) ראה גם מה שתיירץ בהון עשיר שם – למה יבוא גם במקלו ובמעותיו, וגם – למה ציוה על שניהם ולא הסתפק באחד מהם.

(40) להעיר מהחילוק דחז"ל או הותרה (יומא ו, ב. ועוד) (41) להעיר שר' יהושע הצטיין בחכמת התכונה (ראה הוריות י, סע"א (בניגוד לר"א) ועוד) הדרושה לקידוש התורש ו"ג א"ל (לאחרי שבא ר"י אליו) "רבי בחנמיה".

(42) להעיר מגמ' ר"ה שם: אמר לו (ר' עקיבא) כו'.

(43) ועיין שבת קנב, א: טבי תרי תחלת .. משתים נעשו שלש (ובמפרשים שם).

(31) להעיר מג' האופנים באחרי רבים להטות: המיעוט ישנו וחולק, כמו שהורה להרוב, כמו שאינו (ראה כללי התהומ"צ להרגצ'ובי – רוב ומיעוט. וש"ג). – ולהעיר שמוכן שאפ"ל כהנ"ל בענין (במחלוקת) אחת בזא"ז: בתחלה ישנו וחולק בשכלו, א"כ מתעמק יותר וכו'. ואכ"מ. וראה ס' השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 727.

(32) עכ"פ בכ"כ מקומות (משא"כ כשמפרש: בדותא היא, תיובתא וכי"ב).

(33) להעיר ממ"ש בכללים שבסו"ס גט פשוט (להר"ם חביב) כלל א', דכאשר ב"ד פוסק הלכה, "כיון דאמרה תורה אחרי רבים להטות, מיעוט הדיינים הם מבטלים דעתם מפני סברת הרוב .. ומצטרפים עם הרוב", ע"ש (שלכן אין הסנה"ה הבי"ד) חסר, הפסק הוא של כל הבי"ד. וכבר האריכו בזה באחרונים. וראה הערה 31).

ויומתק יותר ע"פ המבואר בפנים שגם בשכלם והבנתם של המיעוט "מונח" כפי ההלכה – דאל"כ אינו מובן: הרי פסק הלכה צ"ל ע"פ הכרעת השכל, ואיך אפ"ל שהמיעוט מצטרף עם הרוב לפסוק ההלכה כמותם? וע"פ המבואר בפנים מובן, כי בידעו שאמרה תורה אחרי רבים להטות, יתבונן ויתעמק עוה"פ ועוה"פ (והתורה על הרוב תדבר שו"ס) הכרעת השכל דהמיעוט תשתנה ונעשית כפי פסק ההלכה. ולהעיר ממחז"ל (נגעים ספ"ט. פ"א מ"ז) "חכם גדול אתה שקיימת דברי חכמים". וראה לקמן סעיף יו"ד.

וראה בארוכה ש"פ האזינו תש"מ, ש"ל שזהו החילוק בין ב' הדיעות (הענינים) שבסוף מס' עריות – "זהשוות המחלוקת" ו"לעשות שלום ביניהם": "להשוות המחלוקת" (ולא – "לבטל המחלוקת") מורה שנשארה דעת היחיד, אלא שבפועל עושה כהכרעת הרוב: אבל "שלום ביניהם" היינו שכולם מודים (גם בשכלם) לפסק ההלכה.

(34) תהלים כט, יא. – וקאי על תורה, כדרו"ל (זבחים קטז, סע"א. ספרי

29 ולעומת זאת התורה מורה, ומצווה שאסור לאדם להיות
30 חובל בעצמו⁴⁸.

31 ולכן התורה היא "חכמתכם ובינתכם לעיני העמים",
32 כי כאשר לומדים משהו בתורה מתוך ידיעה שמדיין זה
33 חייבים להסיק הוראה ופסק דין למעשה, הרי מעמיקים
34 ומתייגעים ביותר בהבנת הענין, ודוקא אז מגיעים לאמיתו
35 של ענין⁴⁹. ולפיכך, ה"חכמה" של התורה – שהיא
36 "חכמה" אשר ה"הוראה" היא חלק ממצייאותה⁵⁰ – היא
37 עמוקה הרבה יותר מאשר חכמה אחרת.

ה.

ההלכה – אמת לאמיתו

38 הגורם להבדל זה בין התורה לבין החכמה הוא
39 שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקדוש-ברוך-הוא שהיא
40 אמת לאמיתו. ומדת האמת שהיא "מבריה מן הקצה אל
41 הקצה"⁵¹ – היא חייבת להיות נכונה בכל מקום, בכל
42 הדרגות. ולכן, כאשר התורה מגלה את האמת של הדבר,
43 אי אפשר להגביל זאת לשכלו של האדם בלבד – שהוא
44 יבין את אמיתותו של הענין, בעוד שבפועל הוא מתנהג
45 אחרת – אלא אמת זו חודרת לכל כולו, ועד למעשיו.
46 ואדרבה, המעשה הוא העיקר⁵².

47 מסיבה זו⁵³ יש הבדל בין האופן לקליטת חכמת התורה,
48 לעומת שאר החכמות. כגון דברי חז"ל⁵⁴, שההלכה נקבעה
49 בבית הלל ולא בבית שמאי – למרות שבית שמאי "מחדדי
50 טפי"⁵⁵ – "מפני שנוחין ועלובין היו".

51 ולכאורה: צריך לקבוע הלכה לפי מה שהבנתו מחודרת
52 יותר ושכלו גדול יותר, ומשום כך ביכולתו להבין את
53 ההלכה ביתר עמקות – ואם כך, צריכה היתה ההלכה
54 להקבע בבית שמאי, שהם "מחדדי טפי"?
55

אלא, הענין בכך הוא:

56 כדי להגיע לאמיתותה של התורה, שזוהי ההלכה⁵⁶, אין

1 שהם לגמרי מחוץ לאדם – גם זה "התלווה" אל רבי
2 יהושע בהליכתו ליבנה.

ז.

התורה והחכמה

3 משמעות הדברים היא:

4 אמנם, התורה היא חכמה ושכל – "כי היא חכמתכם
5 ובינתכם"⁴⁴ – אך בכל זאת יש מעלה מיוחדת בתורה,
6 שאינה נמצאת אצל החכמה בפני עצמה, כלשון חז"ל⁴⁵
7 "יש חכמה בגויים תאמן .. יש תורה בגויים אל תאמן".

8 ולכאורה, אין מובן: כיון ש"יש חכמה בגויים", יוצא,
9 שהמעלה שבתורה, שאינה נמצאת אצל הגויים, היא לא
10 החכמה – ואם כך, מהי משמעות הפסוק, שהתורה היא
11 "חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"?

12 אלא, משמעות הדברים היא: עקב מעלת התורה, שאינה
13 נמצאת אצל הגויים, יש מעלה גם לחכמה שבתורה, שאינה
14 קיימת אצל החכמה כשלעצמה⁴⁶, ולכן התורה היא
15 "חכמתכם (החכמה המיוחדת שלכם) ובינתכם לעיני
16 העמים".

17 מעלתה של התורה על פני החכמה היא: תורה היא
18 מלשון הוראה⁴⁷. תורת אמת אינה רק מסבירה את האמת
19 של כל דבר, אלא היא מסיקה את ה"בכך" – המסקנה
20 וההוראה למעשה שהאדם חייב להתנהג בדרך מסויימת.

21 ולעומת זאת החכמה אינה מכתובה לאדם שום הוראות.
22 החכמה מלמדת את האדם שאם הוא ינהג בדרך מסויימת,
23 הרי התוצאות יהיו אלו ואלו, אך אין היא מצווה עליו לנהוג
24 כך.

25 ולדוגמא, בחכמת הרפואה: חכמת הרפואה מלמדת
26 את האדם שאם ינהג באופן מסויים, הרי התוצאות יהיו
27 כך וכך. אך אין היא מחייבת את האדם לנהוג כך – אם
28 רצונו בכך, הרי הוא יכול להיות חובל (לפגוע) בעצמו.

(44) ואתחנן ד, ו.

(45) איכ"ר פ"ב, יג.

(46) ע"ד המדובר בכ"מ (לקו"ת חוקת נח, ב. ד"ה חביבין ישראל תרצ"ו פ"א. ד"ה איהו חכם תש"ב פ"ד. ועוד) אשר חי שבסוג המדבר הוא בעילוי לגבי חי שבסוג החי. ונפק"מ להלכה (צפע"ג עה"ת ר"פ קורח).

(47) זח"ג נג, ב. גו"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק. ובכ"מ.

(48) משנה ב"ק צ. ב (וראה שם צא, ב).

(49) ראה בזה בארוכה בהמשך תרס"ו ע' ש' ואילך.

(50) משא"כ בשאר כל החכמות, אף שגם בהן אין חכם כבעל הנסיון (בחכמה זו), כמבואר בהמשך תרס"ו שם – מ"מ. ענין ההוראה הוא דבר נוסף על עצם החכמה. משא"כ בתורה שעצם ענינה הוא הוראה ועד –

שזהו שמה שיקראו לה בלה"ק.

(51) תניא פ"ג. סה"מ תרכ"ז והמשך תרס"ו שבערה 29. ובכ"מ.

(52) אבות פ"א מ"ז.

(53) בהבא לקמן – ראה בארוכה סה"מ תרכ"ז ע' רעו ואילך. ע' רצ

ואילך. המשך תרס"ו ע' תכב ואילך.

(54) עירובין יג, ב.

(55) יבמות יד, א.

(56) ובפרטיות יותר – בח"י "אמת לאמיתו" דתורה (ראה סה"מ תרכ"ז

ע') רפב. רצא) והמשך תרס"ו (ע' תלא) שם – ע"פ מרז"ל (שבת י, א.

וש"נ) "דן דין אמת לאמיתו", כי מכיון שאלו ואלו דא"ת, הרי גם הידיעה שלא נפסקה להלכה היא "אמת", אבל לא "אמת לאמיתו".

31 ביראה ובפחד לכוון לרצון העליון⁶³ – ועל ידי כך שאם
32 מבטל את מציאותו, נעשה שכלו כלי לאמת לאמיתה של
33 התורה, והוא מכוון להלכה כראוי.

י.

מתוך התבטלות – גם הדעה משתנה

34 לפי זה ניתן גם להבין מדוע התורה משכינה שלום
35 אמיתי בין החלוקים בדיעותיהם, עד אשר כולם מסכימים,
36 גם בהכרתם השכלית, לפסק דין זה:
37 כאשר מדובר אודות חלוקי דעות בענין שמתעסקים בו
38 בשכל בלבד – נותרים חלוקי הדעות בעינם. כי בעולם
39 השכלי יש נטיות לכאן ולכאן, כך שיש מקום לשתי הדעות.
40 – גם ה"חכמה", אשר "יש בגויים" מבינה, שבמעשה
41 בפועל צריכה להיות דרך אחידה של התנהגות, כי לא ייתכן
42 מצב של "איש הישר בעיניו יעשה"⁶⁴, ולפיכך, כאשר
43 קיימות דעות שונות בענין מסויים, מכריעים לפי רוב
44 הדעות, וכולם – גם המיעוט – צריכים לנהוג בהתאם
45 לכך⁶⁵.

46 אך כלל זה חל רק לגבי המעשה בפועל, שהמיעוט
47 מכופף כביכול את דעתו ופועל לפי דעת הרוב. אך
48 במחשבתו ובשכלו לא שינה את דעתו.
49 שונה הדבר לגבי פסק דין של התורה – הוראה –
50 המגלה את האמת לאמיתו של הענין. כיון שזוהי אמיתותו
51 של הענין, אשר "מברית מן הקצה אל הקצה", כדלעיל, הרי
52 הוא "מתקבל" בכל הדרגות. אין הבדל אם מחשבתו של
53 האדם היא לפי קו החסד או לפי קו הגבורה וכו' – בכל
54 מקום מתקבלת האמת לאמיתה.

55 ולפיכך, כאשר יהודי לומד תורה בהיותו חדור
56 בהתבטלות ובקבלת עול ההופכת אותו לכלי לקליטת
57 אמיתותה של התורה – הרי בשמעו שההלכה, לפי כללי
58 התורה אינה כסברתו ודעתו, אלא כדעה החולקת עליו, הרי
59 עקב התבטלותו לרצון העליון, הוא משקיע את עצמו שוב
60 בענין מתוך התעמקות יתר ויגיעה חדשה, עד אשר גם
61 בהכרתו השכלית מתקבל הענין בהתאם⁶⁶ לפסק ההלכה⁶⁷.

1 די בשכל ובהבנה בלבד. כי בשכל יש נטיות של חסד
2 וגבורה וכדומה. כידוע⁵⁷, שבית הלל מקילים בדרך כלל
3 ואילו בית שמאי מחמירים, משום שבית הלל שייכים למדת
4 החסד, ואילו בית שמאי – לגבורה.

5 ולכן, למרות שתכליתו של השכל היא לחפש ולהבין
6 את אמיתותו של כל דבר – ואשר משום כך יכול האדם
7 "להתפשט" מנטיותיו ולהבין אחרת מכפי שמחייבת נטיותו
8 הטבעית⁵⁸, כגון⁵⁹: קולי בית שמאי וחומרי בית הלל –
9 למרות זאת השכל נשאר כפי שהוא, ולכן לא תמיד הוא
10 יכול "לקבל" את ה"אמת לאמיתו"⁶⁰ של הרעיון השכלי,
11 כפי שהוא.

12 אך כאשר קיים ענין ההתבטלות, שבאמצעותה יכול
13 האדם לצאת לגמרי ממציותו ונטיותיו האישיות, הרי אז
14 יכול שכלו של האדם להגיע לאמת לאמיתה.
15 ולכן נקבעת ההלכה – שענינה "אמת לאמיתו"⁶¹ –
16 כבית הלל, "מפני שנוחין ועלובין היר", ענין ההתבטלות.

ז.

קריאת שמע – הכנה ל"שונה הלכות"

17 ענין זה נרמז גם בכך שששת סדרי המשנה פותחים
18 במשנה "מאמתי קורין את שמע" ומסתיימים ב"כל השונה
19 הלכות בכל יום...":

20 סיום המשנה הוא בענין של לימוד הלכות, כי תכלית
21 כל הדיונים בתורה היא – לאסוקי שמעתתא אליבא
22 דהלכתא⁶¹, להגיע למסקנה לגבי ההלכה למעשה, כי דוקא
23 בזאת מתגלית האמת לאמיתה של התורה.

24 וכדי להגיע לידי "סיום" של לימוד התורה – "כל
25 השונה הלכות", יש צורך בהכנה ובהתחלה של קריאת שמע
26 שמהותה – קבלת עול מלכות שמים⁶², כי באמצעות היראה
27 וההתבטלות לרצון העליון, מצד קבלת עול מלכות שמים –
28 גם הלימוד הוא מתוך התבטלות וקבלת עול:

29 הלומד יודע שבו תלוי אם היהודי הנוהג לפי פסיקתו
30 יעשה כרצון ה', או ח"ו להיפך, ומשום כך הוא שרוי

(63) ראה בארוכה המשך תרס"ו ע' תו ואילך.

(64) ל' הכתוב – שופטים ז, ו. כא, כה.

(65) כפשוטו ל' חז"ל במקומות שצויינו בהערה 16 – וראה הערה

31.

(66) ראה נגעים (שהובא בהערה 33) "חכם גדול אתה שקיימת דברי

חכמים".

(67) ע"פ הנ"ל יש לבאר מה סיום ששה סדרי משנה הוא במעלת

ה"שלום" – "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום"

(57) ראה תניא בהקדמה. אגה"ק סי"ג. וראה זח"ג רמה א טעמי

המצות להרח"ו פ' תצא. ש' הגלגולים סוף הקדמה לו. ועייג"כ לקו"ת
שה"ש ד"ה כיצד מרקדין.

(58) ראה סה"מ עת"ר ע' קו ואילך. לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 119.

(59) עריות פ"ד וה' ועוד.

(60) ראה הערה 56.

(61) יומא כו, א.

(62) ברכות רפ"ב.

יא.

"ניסן, אייר, סיון"

1 זהו ההסבר גם להבדל שבין שלשת החדשים – ניסן,
2 אייר וסיון⁶⁸:

3 ניסן – החודש הראשון, אחד, הוא החודש של
4 יציאת מצרים, אשר התרחשה באופן של "נגלה עליהם
5 מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא וגאלם"⁶⁹ –
6 לגמרי מלמעלה. וכיון שהגאולה לא הגיעה כל כך
7 מצד ישראל, אלא מצד הקדוש-ברוך-הוא, לכן לא היו
8 בה מלכתחילה שום הבדלי דרגות בישראל – היציאה
9 ממצרים הקיפה את כל ישראל כאחד.

10 וענין זה של אחד, אחדות, ביציאת מצרים התבטא הן
11 לגבי אופן היציאה עצמה והן לגבי מצבם ודרגתם של
12 ישראל בעת היציאה:

13 (א) הן התכנסותם של בני ישראל מארץ מצרים כולה
14 אל רעמסס והן מסעם הראשון – עצם היציאה ממצרים –
15 מרעמסס סוכותה – התרחשו באופן של "ואשא אתכם על
16 כנפי נשרים"⁷⁰, ולכן התרחשו הדברים בנקודת זמן שמעל
17 להתחלוקת – "כהרף עין"⁷¹ – "לשעה קלה"⁷².

18 (ב) כינויים של ישראל בעת יציאתם ממצרים הוא
19 "צבאות"⁷³ ה"⁷⁴. הכלל הבסיסי והיסודי של צבא הוא –
20 קבלת עול, שבו אין הבדל בין איש צבא למשנהו: ההבדלים
21 יכולים להיות בשכלם ובמדותיהם, שבהם כל אחד חושב
22 וחס אחרת מזולתו. אך בענין קבלת העול כולם שווים.

23 וכיון שהיציאה ממצרים באה מלמעלה ובאופן שהקיפה
24 את כל ישראל בשווה, לכן לא ניכרה בשעת היציאה
25 החלוקה שבתוך ישראל – שנים עשר השבטים; כהנים
26 לויים ישראלים; וכדומה – אלא הדבר המאחדם: קבלת
27 עול, צבאות ה'.

28 [אך עם זאת, האחדות הוא רק לגבי קבלת העול
29 הקשורה למעשה, ואילו במהותם בשכל ובמדות וכו' –
30 נותרו בני ישראל במצב של חלוקה⁷⁵, אלא שבמצב של
31 "נגלה עליהם..." לא ניכרו בגלוי ההבדלים, ולכן נאמר על
32 כך "ויסעו" בלשון רבים, כאמור לעיל בסעיף ג'].

33 חודש אייר – החודש השני – הוא חודש של ספירה⁷⁶,
34 ספירת העומר, המצביעה על עבודתם של ישראל בכח
35 עצמם. ובענין זה היהודים הם "רבים" – הם נחלקים באופן
36 גלוי לדרגות שונות, כל אחד בהתאם לדרגתו, כדלעיל.

37 ולאחר מכן מגיע חודש סיון – החודש השלישי –
38 החודש של מתן תורה, אשר היא מאחדת את כל ישראל
39 באופן של "לב אחד" – שבלי להתחשב בחלוקי הדעות
40 שבישראל, ואפילו בתרעומות ובמחלוקות⁷⁷, משכינה
41 התורה "שלום" בין כל הדעות החלוקות זו מזו, עד אשר
42 "הושוו לב אחד" – ושורר שלום אמיתי.

יב.

אחדות – דוקא "שם"

43 אחת מההוראות הנלמדת מכל האמור לעיל, היא:
44 אדמו"ר הזקן מבאר בספר התניא⁷⁸, שאהבת ישראל
45 צריכה צריכה להיות "לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן",
46 כי "מצד שרש נפשם בה' אחד" הרי "כולן מתאימות ואב
47 אחד לכולנה".

48 ויכול מישוהו לשאול: אם אכן היה עליו להתעסק עם
49 שרש הנשמה של היהודי האחר, הרי אפשר היה לדרוש
50 ממנו שתתעורר אצלו כלפיו אהבה, אהבת אחים ממש. אך
51 כאשר מדובר על יהודי אחר, שלא זו בלבד ששרש הנשמה
52 אינו מאיר אצלו בגלוי, אלא שהוא שרוי במצב כזה,
53 שחומריות גופו מסתירה לחלוטין אפילו את אור הנשמה –
54 כיצד דורשים ממנו לאהוב אדם זה במצב שבו הוא שרוי
55 עתה?

(71) ל' המכילתא בא שם. ובפרש"י שם: לפי שעה.

(72) ל' המכילתא ורש"י פרשתנו שם.

(73) ניקוד דסמיכות (וביטול) להוי' (תו"א בא ס, ג).

(74) בא יב, מא.

(75) ולהעיר שבקרי"ס נחלק הים ל"ב גזרים – לכל שבט בפ"ע (אף שגם אז "נגלה כו"). וראה לקו"ש ח"ו ע' 304.

(76) ראה בוח"ג (צו, סע"א ואילך) שבצאתם ממצרים 1990 ז' שבועות כו'. וראה מדרש אגדה הובא בר"ן פסחים בסופו.

(77) להעיר שבמ"ת משה מחיצה לעצמו וכו' (מכילתא ופרש"י פרשתנו יט, כד), אע"פ שכולם עמדו ב"לב אחד" נגד החר.

(78) פרק לב.

(וראה לקו"ש ח"א ע' 56 שוה"ג להערה 13) – כי ה"סיום" והתכלית של המשנה. שענינה (לגבי גמרא) הלכה (ראה פרש"י סוטה כב, א ד"ה הלכות. נדה בסופה. ועוד) – לעשות שלום בין הדיעות השנויות במחלוקת.

וראה בארוכה הדרן על הש"ס בס' השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 719 ואילך).

(68) בהבא לקמן ראה גם לקו"ש ח"ב (שצויין בהערה 22) לקו"ש ח"ח ע' 235 ואילך. ועוד.

(69) נוסח ההגדה.

(70) פרשתנו יט, ד. מכילתא ופרש"י שם. מכילתא ופרש"י בא יב, לו. וראה רא"ם וגו"א פרשתנו שם דהא והא איתא (דלא כדברי דוד פרשתנו (ש).

12 הפירוד וההתחלקות ביותר – ודוקא "שם" 80 ליישם את
13 האחדות עד שייעשו "כאיש אחד בלב אחד".
14 ועל ידי ההשתדלות בענין אהבת ישראל ואחדות
15 ישראל – "ויחן" בלשון יחיד, ובמיוחד אחדות הקשורה
16 לתורה – "נגד ההר" – לפעול גם על ידי כך שלכל יהודי
17 תהיה אות באחד מספרי התורה הכלליים, לאחד את כל
18 ישראל – תהיה זו הכנה והכלי המתאים ל"תורה חדשה
19 מאתי תצא" 81, גילוי תורתו של משיח בגאולה האמיתית
20 והשלימה על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ במדבר תשמ"ב,

ש"פ מקץ תשמ"ט)

1 על כך נלמדת ההוראה של "ויחן שם ישראל נגד ההר"
2 – "אבל שאר כל החניות בתרעומות ובמחלוקת": החידוש
3 של מתן תורה הוא, שניתן בו הכח ליישם את הענין
4 האחדות במקום שיש בו פירוד והתחלקות, שעל ידי כך
5 נוצרת אחדות נעלה יותר מאשר אחדותם של ישראל "מצד
6 שרש נפשם בה' אחד", ששם ישראל הם מלכתחילה
7 מציאות אחת, בדומה ליתרון של ה"שלישי" על פני
8 "אחד".

9 ולכן, אדרבה: המאמץ וההשתדלות בענין אחדות
10 ואהבת ישראל צריכים להיות בראש ובראשונה 79 ליהודים
11 הנמצאים במעמד ובמצב ירוד, השרויים במקום של

(81) ויק"ר פי"ג. ג. וראה קה"ר רפ"ב ובמ"כ שם. שם פי"א. ח.

(79) ומובן גם בפשטות – שהרי בזה הוא ענין פק"נ וכו'.

(80) ראה לקו"ת (ראה לב, ב) בפ"י ובקשתם משם קראו שם פרעה.

המשך ביאור במס' בנא קמא ליום שלישי עמ' א

15 הלוקח.
16 מקשה הגמרא: אַמְרֵי, מדוע חשש זה פוטרה מתשלומים, והרי
17 עתה זכונני זכין – יכולה היא למכור את כתובתה, ונתת ליה לנחבל
18 את הדמים שתקבל, וְאִי מְחַלָּה לִיּוֹת לְגַבִּי הַפְּעֵל, תְּמַחְלָה – תחול
19 מחילתה ויפסיד הלוקח, ומה אכפת לנו בכך. מתרצת הגמרא:
20 אַמְרֵי, כָּל חוֹב שִׁישׁ לֹאֲשֶׁה לְגַבִּי הַפְּעֵל, ואינה עתידה לגבותו
21 לעצמה, וְדַאי מְחַלָּה לִיּוֹת כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְסִיד בְּדַבְרֵי שֶׁאֵין לָהּ הַנָּאָה
22 ממנו, וְאִפְסְדִינִיהָ לְהוֹאֵ וְכִינָא בְּיָדֵים לֹא אִפְסְדִינִיהוּ – ואין אנו
23 רשאים להפסיד ללוקח בידיים מקח זה, ולכן לא חייבה למכור את
24 כתובתה.
25 הגמרא מבררת מדוע לא תמכור את הכתובה לנחבל עצמו.
26 מקשה הגמרא: וְכִי תִמְכַּר, וְכִינָא נִתְּלִיָּה לְהוֹאֵ תְּחַבְּלָה בֵּיהּ –
27 תמכור האשה את כתובתה לאדם עצמו שחבלה בו בְּשׂוּוֵי מוֹכֵר
28 הַתְּנָאָה, ושׂוּוֵי זה יהיה תשלום על חבלתה, ובוז אין כל חשש,

1 דברים בלבד הם, כלומר אין זה ממון ממש, ו'מילי' לא משתקברי
2 – אינם משתעבדים לניזק. דוחה הגמרא: אַלְמָּה לֹא – מדוע אין
3 דברים אלו משועבדים, והרי מילי דְּמִדְּבָרֵי נִינְהוּ – טובת
4 ההנאה היא דבר הנמכר בממון, וכל דבר השהה כסף משתעבד
5 לתשלומי הנוק.
6 מתרצת הגמרא באופן אחר: אַלְמָּה הטעם שאינה מוכרת את
7 כתובתה כדי לשלם לנחבל, משום הדין דְּשִׁמּוּאָל, דְּאִמְרֵי שְׁמוּאֵל,
8 מלוה הַמוֹכֵר שִׁמְרֵר חוֹב שִׁישׁ לוֹ עַל הַלוּהַ, לְחַבְּרוֹ, שיגבה בו
9 מהלוה, ולאחר המכירה תִּזְרַח הַמְלוּהַ וְיִמְחַלָּה – מחל ללוה על חובו
10 שבשטר, החוב מְחֻלָּה, כיון שחייב הלוה ללוקח הוא מחמת חיובו
11 למלוה עצמו, וכיון שהמלוה מחל לו נפטר אף מהלוקח, וְאִפְסְדִי
12 הַזִּזְרֵשׁ שֶׁל הַמְלוּהַ מוֹחְלָה, כיון שהוא עומד במקום המלוה ומחילתו
13 פוטרתו, וממילא אם נחייב את האשה למכור את כתובתה ולשלם
14 לנחבל, יש חשש שתמחל לבעלה על חוב הכתובה, ויפסיד

המשך ביאור במס' בנא קמא ליום רביעי עמ' ב

13 חוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפֻשׁוֹת עַל מַה שֶׁהִמַּית, וסוקלים אותו, וטעם
14 הקדימה יתבאר להלן. ואם קְרָמוּ וְדָנְהוּ לְשׁוֹר הַמוֹעֵד דִּינֵי נְפֻשׁוֹת
15 קודם שדנוהו דיני ממונות, שוב אין חוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מְמוֹנוֹת.
16 מקשה הגמרא: וְכִי קְרָמוּ וְדָנְהוּ דִּינֵי נְפֻשׁוֹת, מֵאַיִן הוּי – מה בכך,
17 לִיהְדָּר וְלִדְרִינִיהָ נְפִי מְמוֹנוֹת – נחזור ונדונו אף את דיני הממונות,
18 כיון שאינו משלם מגופו אלא מן העלייה, וזאת יכול הבעלים
19 לשלם אף אם סקלו את השור. מתרצת הגמרא: אַמְרֵי רְבָא,
20 אֲשֶׁרְחַתִּינִיהוּ לְרַבְּנָן דְּבֵי רַב – מצאתי את החכמים היושבים בבית
21 המדרש, דִּיתְבִּי וְקִאָמְרֵי תִירוּץ לְקוּשִׁיא זו, הָא מְנֵי – ברייתא זו
22 בשיטת רבֵי שְׁמַעוֹן הַתִּימְנִי הִיא, דְּאִמְרֵי בְּרִייתָא הַקּוּדְמָת, מְבָה
23 אַנְרוּף מְיֻתְדֵי שְׁמִסּוֹר לְעֵדָה וְלְעֵדִים, אף כל שמסור לעדה ולעדים,

1 אם הָקָהוּ בְּפִנְיֵיהֶם יכולים לדונו, הרי שאף העד עצמו שראה את
2 המעשה נֶעֱשֶׂה דִּין.
3 מתרצת הגמרא: לְרַבֵּי רְבִי שְׁמַעוֹן הַתִּימְנִי קִאָמְרֵי טַעְנָה זו שלא
4 הכהו בפני בית דין, שיש לרבייך שאם הכהו בפניהם יכולים לדונו,
5 וְלִיּוֹת – רבי עקיבא עצמו לא כְּבִירָא לִיּוֹת כֵּן, אלא אף אם הכהו
6 בפניהם אינם יכולים לדונו, כיון שאין העד יכול להיעשות דין.
7 הַנּוֹרָאָה, שׁוֹר תָּם שְׁהִמַּית אדם ואחר כך הָיִיק לַמְמוֹן שֶׁל אדם, דְּנִין
8 אוֹתוֹ רַק דִּינֵי נְפֻשׁוֹת עַל מַה שֶׁהִמַּית, וסוקלים אותו, וְאִין דְּנִין אוֹתוֹ
9 דִּינֵי מְמוֹנוֹת שִׁישְׁלֵם עַל מַה שֶׁהִיִּיק, כיון ששור תם משתלם מגופו.
10 על ידי שנמכר ומשלם לניזק חצי דמיו, ושור זה כיון שנסקל אינו
11 יכול למוכרו. ושור מוֹעֵד שְׁהִמַּית אדם ואחר כך הָיִיק, דְּנִין אוֹתוֹ
12 בראשונה דִּינֵי מְמוֹנוֹת, ומשלם נוק שלם מן העלייה, ורק אחר כך

לקוטי שיחות

פרשת יתרו

כרך כא, שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

24 מוסיף ה"צורך" של ה"אבנים" להסבר ה"קל-וחומר" לגבי
25 "חברך"?

ב.

יש הבדל בין הביאור במכילתא לבין רש"י

26 כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר את ההבדל בין
27 פירוש הפסוק שעליו נאמר קל וחומר זה לפי המכילתא
28 לבין ביאורו לפי רש"י⁸:

29 במכילתא נאמר לפני כן⁹: "אשר לא תגלה ערותך
30 עליו, עליו אי אתה פוסע פסיעה גסה אבל אתה פוסע
31 פסיעה גסה בהיכל ובקדש הקדשים, שהיה בדין, ומה אם
32 מזבח הקל אסור לפסוע בו פסיעה, ההיכל וקדש הקדשים
33 החמורים דין הוא שאסור לפסוע פסיעה גסה בהן לפי שהן
34 חמורים, תלמוד לומר אשר לא תגלה ערותך עליו, בו אי
35 אתה פוסע פסיעה יתירה, אבל אתה פוסע פסיעה יתירה
36 בהיכל ובקדש הקדשים", ולאחר מכן נאמר במכילתא
37 ה"קל וחומר" שהובא לעיל, "ומה אם אבנים...".

38 אך רש"י מסביר בתחילת הפסוק: "שעל ידי המעלות
39 אתה צריך להרחיב פסיעותיך, ואף על פי שאינו גילוי
40 ערוה ממש שהרי כתיב¹⁰ ועשה להם מכנסי בד, מכל מקום
41 הפסיעות קרוב לגילוי ערוה הוא, ואתה נוהג בהם מנהג
42 בזיון".

43 יש לומר, שבכך שה"קל וחומר" הנ"ל מובא במכילתא
44 מיד לאחר המיעוט "עליו אי אתה פוסע פסיעה גסה אבל
45 אתה פוסע... בהיכל ובקדש הקדשים", מתורצת שאלה
46 העולה להתעורר:

א.

"ומה אבנים הללו... חברך... על אחת כמה וכמה"
1 בסיום פרשתנו, על הפסוק "ולא תעלה במעלות על
2 מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו" נאמר במכילתא¹ "והרי
3 דברים קל וחומר, ומה אם אבנים שאין בהם דעת לא
4 לרעה ולא לטובה² אמר³ הקדוש-ברוך-הוא לא תנהג בהם
5 מנהג בזיון⁴, חברך שהוא בדמותו של מי שאמר והיה
6 העולם דין הוא⁵ שלא תנהג בו מנהג בזיון⁶."

7 גם בפירוש רש"י מובא קל וחומר זה, אך בשינויים
8 ועם הוספת: "ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד
9 על בזיון אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם
10 מנהג בזיון, חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו
11 על-אחת-כמה-וכמה⁷."

12 מובן מדוע מתבטא רש"י בניסוח "שאינן בהם דעת
13 להקפיד על בזיון", בשונה מלשון המכילתא "שאינן בהם
14 דעת לא לרעה ולא לטובה", כי על ידי הדגשת אי-הבזיון
15 אצל האבנים, בניגוד לבזיון הנגרם "לחברך", מובן ובולט
16 יותר ה"קל וחומר". ומסיבה זו מוסיף רש"י על "חברך"
17 את המילים "ומקפיד על בזיונו", שאינן כתובות במכילתא.
18 כן מובן, שרש"י משתמש בביטוי "חבירך שהוא
19 בדמות יוצרך", במקום הנאמר במכילתא "בדמותו של מי
20 שאמר והיה העולם", משום שהמילה "יוצרך" מדברת
21 בפשטות על יוצרו של העולה במעלות.

22 אך צריך להבין מדוע מוסיף רש"י על לשון המכילתא
23 את המילים "אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך": מה

(6) בכמה ג' במכילתא הנ"ל "בו בזיון".

(7) וכסוים בתנחומא. בדפוס שני ורש"י כתיב "מסיים" (עאכ"כ) שלא
בתוהו". ובכמה כתיב "רש"י" שלא תנהג בו מנהג בזיון". וראה לקמן בפנים
ס"ד.

(8) משא"כ בתנחומא שאינו בא בהמשך לדרשה שלפניו כ"א הוא
תחלת דרשה חדשה עה"פ ולא תעלה במעלות על מזבחי.

(9) ובשינויים קלים ביל"ש וכן כמה שינויים במכילתא הנ"ל.

(10) תצוה כח, מב.

(1) הובא ביל"ש סוף פרשתנו. ועד"ז הוא בתנחומא שם בשינויים. וראה
כמה שינויים בלשון המכילתא במכילתא הוצאת הארואיטיק-רבין. פס"ז
כאן.

(2) בפס"ז: שאין בהם חיות.

(3) בתנחומא: חזירך הקב"ה.

(4) ביל"ש: תנהג בהם בזיון. ועד"ז הוא לכמה גירסאות במכילתא (הובאו
במכילתא הנ"ל).

(5) בתנחומא: בדמותו של הקב"ה עאכ"כ. ובפס"ז "חבירך שהוא נברא
בצלם ובדמות עאכ"כ שלא כו".

21 מכך מובן, שהאיסור "ולא תעלה..." איננו רק משום
22 שזהו חלק מן המקדש, אלא בעיקר מצד אבני המזבח
23 עצמן. ולכן ניתן ללמוד מכך קל וחומר "ומה אם אבנים
24 שאין בהם דעת לא לרעה ולא לטובה אמר הקדוש-ברוך"
25 הוא לא תנהג בהם (באבנים עצמן) מנהג בזיון, חבירך...
26 דין הוא שלא תנהג בו מנהג בזיון".

ג.

אבני המזבח – "יש בהם צורך"

27 לפי זה ניתן גם להבין מדוע מוסיף¹⁷ רש"י בפירושו
28 את "אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם
29 מנהג בזיון":

30 כיון שבפירוש רש"י אין מוזכר המיעוט "עליו אי אתה
31 פוסע... אבל אתה פוסע בהיכל וקדש הקדשים"¹⁸, שממנו
32 לומדים שהאיסור "ולא תעלה במעלות" הוא משום אבני
33 המזבח כשלעצמן, כדלעיל – לפיכך צריך רש"י להדגיש
34 ענין זה ב"קל וחומר" עצמו:

35 "הואיל ויש בהם צורך". כיון שב"אבנים הללו", של
36 המזבח, יש ענין מיוחד – "יש בהם צורך" – הרי הוא
37 גורם לאיסור "לא תעלה במעלות אשר לא תגלה ערותך
38 ענין" ¹⁹ –

1 האיסור של "לא תגלה ערותך עליו" – "לא תנהג בהם
2 מנהג בזיון" – איננו לכאורה, משום אבני המזבח
3 כשלעצמן, אלא משום היותן חלק מן המזבח והמקדש,
4 ולכן זהו ענין של קדושת ויראת המזבח, הקשור לכבוד
5 ה', השורה על המזבח והמקדש¹¹.

6 [כמצות מורא מקדש בכלל, אשר "לא מן המקדש אתה
7 ירא אלא ממי ששכן שכינתו במקום הזה"¹², וכלשון ספר
8 החינוך¹³ "לקבוע בנפשותינו יראת המקום ברוך הוא
9 וחשיבותו, ועל כן הוזהרנו שלא לנהוג שם קלות ראש
10 בשום ענין"],

11 כיצד ניתן אפוא ללמוד מן ה"אבנים"¹⁴, קל וחומר
12 לגבי "חברך", כאשר ב"אבנים" יש קדושה אשר איננה
13 קיימת ב"חברך"?

14 אך כיון שכבר לפני כן נאמר "עליו אי אתה פוסע
15 פסיעה גסה אבל אתה פוסע פסיעה גסה בהיכל ובקדש
16 הקדשים",

17 אשר לפי הסברה שהובאה לעיל, שהאיסור של
18 "פסיעה גסה" קשור לכבוד המקדש וכדומה, צריך היה
19 האיסור לחול גם¹⁵ בהיכל ובקדש הקדשים, ואף בחומרה
20 רבה יותר – כיוון שהם חמורים מן המזבח¹⁶.

טוב כאן ובבאר מים חיים בפסוק כב), כ"א שעפ"ז יוקשה מה שדוקא במזבח
נאמר "ולא תעלה במעלות", ולטעם זה צ"ל האיסור ד"לא תעלה במעלות"
בכל המקדש (והרי מצינו מעלות במקדש גופא גם לפני המקום המזבח,
לפני האולם (וההיכל) – ראה מרות פ"ג מ"ו. רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ו
ה"ד(ה). משא"כ באם ה' נאמר האיסור בלא טעם לא ה' בזה שום קושיא,
כי ריבוי ציוויים לא נאמר בהם טעם.

ומזה מוכח בפשט"מ שהטעם שבכתוב – ללמד דבר חדש בא: ק"ו
לכיוון האדם (ועד"ז י"ל במה שכתב רש"י "הרי דברים ק"ו" בפסוק לפני
כ, כב).

18 ולהעיר שבפרש"י בכלל לא נזכר ע"ד האיסור דפסיעה גסה (הרחבת
הפסיעות) על המזבח כבמכילתא (רק מפרש שזהו הטעם ד"אשר לא תגלה
ערותך עליו – שעי" המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך").* ויתרה מזה
– יש מפרשים שמפרש"י בד"ה ולא תעלה במעלות "כשאתה בונה כבש
למזבח לא תעשה מעלות כו", משמע שאין האיסור בעלי" רק בעש"י (באר
מים חיים. וראה רא"ם ושפ"ח ועוד (ולא כמ"ש בספר הזכרון)).

ולהעיר גם מהשינויים בלשון הרמב"ם: במנין המצות בריש ספר היר
כתוב "שלא לפסוע על המזבח", משא"כ בהכותרת להל' ביה"ב: "שלא לעלות
עליו במעלות, ובספ"מ צ"ל: שם: שהזוהירו מעלות על המזבח במעלות כדי שלא
יפסיע פסיעה גסה .. וכל מי שמפסיע פסיעה גסה על המזבח .. לוקה. ואכ"מ.
19 ועפ"ז י"ל גם שינוי הלשון במכילתא "ומה אם אבנים", וברשי –
"אבנים הללו": להמכילתא הלימוד הוא מזה שאין לנהוג מנהג בזיון באבנים
כי באבנים שבכבש המזבח אין ענין מיוחד, ואדרבה צריך לימוד מיוחד למעט

11) בלשון הרמב"ן סוף פרשתנו: וטעם המעלות יראת המזבח והדורו
לכבוד השם. ובאברבנאל: וכ"ז צוה ליראת המקדש כי הוא כבודו יתברך.

12) פסחה"מ להרמב"ם מ"ע כא. וראה יבמות ו, ר"ב. רמב"ם רפ"ז
מהלכות ביה"ב.

13) מצוה מא.

14) להעיר מפ"י מושב זקנים עה"ת כאן: קצת קשה למה הקפיד על
כבוד המזבח יותר מכל כלי המקדש.

15) להעיר שכ"ה במכילתא דרשב"י: כשתעלה למזבח לא תהא פוסע
פסיעה גסה כו' אין לי אלא למזבח לעזרות מנין ת"ל כו'. ושם: יכול לא
יעשה מעלות להיכל ולעזרות ת"ל לר' ולאן תעלה במעלות כו' למזבח אי
אתה עושה כו'.

16) במרכבת המשנה למכילתא כאן מפרש שהק"ו במכילתא חזר
לשיטת ת"ק לפניו שהאיסור הוא מצד גילוי ערוה. והמיעוט "עליו אי אתה
פוסע פסיעה גסה אבל אתה פוסע פסיעה גסה בהיכל כו'" הוא דעת ר"י שם
שלדעתו אינו גילוי ערוה אלא ש"בעודו הולך למזבח טוען אברים ופדרים
ודם אצל המזבח יהי נראה עליו המצוה כמשא"י. ולכן בהיכל וקד"ה
"שקדושתן רבה .. יפסע פסיעה גסה כאדם בהול בל יזון עינו מזוי השכינה".
אבל מזה שגם לר"י הלימוד הוא מסוים הכתוב "אשר לא תגלה ערותך
עליו" וכן מלשון המכילתא "פסיעה גסה" (לא "יתירה" כביל"ש), משמע, שגם
לדעתו שיה"ז לגילוי ערוה.

17) הכרתו של רש"י בכלל להביא הלימוד דהק"ו (שלאחורה הוא רק
לימוד מהכתוב ואינו נוגע בפשט"מ), י"ל שהוא מזה שהכתוב מוסיף הטעם
"אשר לא תגלה ערותך עליו", שהוא לא רק מיותר בפשט"מ (כמ"ש ברבך

* ולהעיר שהרמב"ם בספר ויד (הל' בית הבחירה פ"א ה"ז) לא כתב האיסור דפסיעה גסה. וכן "העולה במעלות על המזבח לוקה". אבל כתבו בספר המצות מ"ת פ. חינוך
מצוה מא. ראה מל"מ ויעב"ץ לרמב"ם שם. מני"ח שם.

ה.

בזיון אבני המזבח נגרמת בושה

וזהו ההבדל בין המכילתא לבין רש"י – על מה מוטל
 28 האיסור:
 29 לדעת המכילתא האיסור הוא פעולת האדם – אסור
 30 לעשות מעשה שיש בו אפילו רק "מנהג בזיון", ולא רק
 31 מעשה בזיון ממש.
 32

אך רש"י אינו יכול לפרש כך לפי הפשט, כי לפי זה
 33 אין להבדיל בין אבני המזבח לבין אבני ההיכל. מכך
 34 שהאיסור קיים דווקא באבני המזבח מובן, שמצד פעולת
 35 האדם עצמו לא היה שום איסור, כי אין כאן מעשה בזיון
 36 ממש²⁶.
 37

אלא, שבאבני המזבח יש ענין מיוחד – "הואיל ויש
 38 בהם צורך" – שמשום כך גורם "מנהג הבזיון" למעין
 39 "כיסופיא"²⁷, לאלו הנזקקים לאבנים, כדלהלן, ולכן אסור
 40 הדבר.
 41

ו.

בזיון החבר כבזיון "יוצרך"

ההסבר לכך הוא:
 42 באמרו "הואיל ויש בהם צורך" מתכוון רש"י לומר,
 43 שהכהנים אינם יכולים לבצע את עבודתם על המזבח אלא
 44 על ידי העליה על האבנים. וזוהי הסיבה של "לא תנהג
 45 בהם מנהג בזיון", כי על ידי התנהגות בבזיון כלפי אבני
 46 המזבח, מבזים גם את הכהנים אשר יש להם צורך
 47 באבנים²⁸.
 48

בדומה, אם כי לא בדיוק, לנאמר בדברי הראשונים²⁹
 49 על חובת תשלומי בושת, שהדין "רקק בבגדו פטור"³⁰ הוא
 50 דוקא כאשר המתבייש לא לבש את הבגד בשעת מעשה,
 51 אך אם היה האדם לבוש בבגד בעת הרקיקה חייב הרוקק
 52

1 על אבני המזבח כשלעצמן, ולא משום שהן חלק
 2 מהמקדש כולו.
 3 ולפי זה מובן בפשטות מדוע אין איסור של "מעלות"
 4 בחלקים אחרים של המקדש, למרות שעל ידי כך "תגלה
 5 ערותך" – ואדרבה: היו "מעלות" בכניסה להיכל²⁰ –
 6 משום שבאבנים של "מעלות" אלו אין קיים הענין המיוחד
 7 של "יש בהם צורך".

ד.

"מנהג בזיון"

8 ההסבר לכך הוא:
 9 לכאורה, תמוה: האם יש צורך להזדקק ללימוד של
 10 קל וחומר מאבני המזבח, כדי להסיק שאסור לבזות יהודי
 11 אחר?

12 אלא, לגבי אבני המזבח אין מדובר כאן על בזיון
 13 כפשוטו, אלא, כלשון המכילתא ורש"י, על "מנהג בזיון"
 14 בלבד²¹. הן מצד האבנים, אשר אינן חשות בזיון, והרי
 15 הרגשת הבזיון היא העיקר, עד אשר לפי אחת הדעות
 16 בגמרא²², כל חובת הבושת חלה רק כאשר יש "כיסופא"
 17 (=בושה): אך אם "ביישו ישן ומת", כאשר המבוזה לא
 18 חש בושה, פטורים.

19 והן לגבי מעשה הבזיון: אין מדובר כאן על התנהגות
 20 של קלות ראש²³, שהרי קלות ראש ובזיון ממש אסורים
 21 בכל שטח המשכן והמקדש²⁴. אלא מדובר כאן רק על
 22 "מנהג בזיון" – מעשה העלול להתפרש כבזיון. וכדברי
 23 רש"י, שכאשר "עולה במעלות" אין "גילוי ערוה ממש",
 24 אלא "קרוב לגילוי ערוה"²⁵.

25 ומכך לומדים לגבי חבירו, שאסור לנהוג אפילו
 26 ב"מנהג בזיון", ואפילו כאשר הזולת אינו חש כלל בושה
 27 ובזיון.

25 וגם מצדו לא נתכוין לענין של בזיון. ולהעיר שאין המבייש חייב על הבושת עד שיתכוון (משנה ב"ק שם).

26 ולכן גם להסביר בגמ' (ב"ק שם) "משום זילותא הוא", "שמזולזל בו בפני רבים ואף על פי שאינו שם על לבו" (רש"י שם) – אין כאן "זילותא", כיון שאין כאן מעשה בזיון (ממש), רק "קרוב לגילוי ערוה", כנ"ל.
 27 ראה ב"ק שם.

28 או י"ל ד"יש בהם צורך" היינו לכל ישראל, וע"פ מה שפירש רש"י בפסוק שלפנ"ז (כ, כב) שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם .. שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

29 מאירי כתובות (סו, א) בשם קצת מפרשים.

30 ב"ק צא, א. כתובות שם.

אבני ההיכל וקד"ק; משא"כ לרש"י ישנו ענין מיוחד באבנים אלו שלכן למדים "מאבנים הללו".

20 אבל מהמעלות בשאר המקומות (מן החיל לעזרת נשים; מעזרת נשים לעזרת ישראל; מעזרת ישראל לעזרת כהנים – רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ו) אין קושיא כ"כ, כי הם מחוץ למקום המזבח והם מקומות שגם זר מותר ליכנס לשם (ראה כלים פ"א מ"ח ואילך. רמב"ם שם הט"ז ואילך).

21 להעיר מנזיר (מה, א): הרי אמרה תורה לא תעלה במעלות על מזבחי ק"ו לדרך בזיון. וראה רש"י שם.

22 ב"ק פו, ב.

23 כדפי' בספורנו כאן.

24 ראה ברכות נד, א. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"ז ה"ב.

30 הרי על אחת כמה וכמה אסור לנהוג מנהג בזיון כלפי
 31 "חברך": (א) "שהוא בדמות יוצרך" – הקשר בינו לבין
 32 "יוצרך" הוא ישיר וניכר שלא כאבני המזבח והכהנים
 33 שאין ביניהם שום קשר בדמות וכדומה. (ב) "ומקפיד על
 34 בזיונו" – גם מצד עצמו אפשיות מציאות של בזיון,
 35 לעומת אבני המזבח שבהן אין בכלל בזיון מצד האבנים
 36 עצמן³⁸.

ה.

כבוד הבריות הוא כבוד ה'

37 פירוש רש"י על התורה הוא יינה של תורה, ויש לומר,
 38 שבפירוש רש"י בסוף הפרשה – אשר "הכל הולך אחר
 39 החיתום"³⁹ – נרמז עיקר התוכן של הפרשה כולה – ענין
 40 מתן תורה – עשרת הדברות:

41 כשם שעשרת הדברות אינם כוללים רק את "אנכי ה'
 42 אלקיך" ו"לא יהיה לך", שהם ענינים נעלים ביותר
 43 באחדות ה', אלא גם את הדברים האחרונים שהם פשוטים
 44 ביותר ועד לענינים הפשוטים ביותר שבין אדם לחבירו –
 45 "לא⁴⁰ תרצה, לא תנאף... וכל אשר לרעך",

46 כך גם בפירוש רש"י – תורה שבעל פה – עוסק סיום
 47 פרשת יתרו בזהירות הרבה שיש לנהוג בפרטים הקטנים
 48 ביותר שבין אדם לחבירו, ועד כדי כך שיש להישמר אפילו
 49 מ"מנהג בזיון".

50 וכשם שהדברים הפשוטים בעשרת הדברות אינם חלק
 51 נפרד מהדברים הראשונים, אלא, כמוזכר במספר
 52 מקומות⁴¹, שקבעו ענינים אלו בעשרת הדברות כדי ללמד
 53 שהם מהות אחת עם "אנכי ה' אלקיך": גם הדברים שבין
 54 אדם לחבירו הם לאמיתו של דבר "בין אדם למקום",
 55 וצריך להקפיד עליהם משום שזהו רצון ה'.

56 כך מוסיף רש"י, שההתנהגות הזוהרה כלפי החבר היא
 57 משום שהוא "בדמות יוצרך": האיסור קשור ל"בין אדם
 58 למקום" לא רק משום שזהו ציווי, שצריך להזהר בענינים

1 – כי על ידי יריקה על הבגד הוא ביזה גם את לובש
 2 הבגד³¹.

3 לעומת זאת, המעלות שלפני ההיכל – "אין בהם
 4 צורך", כי: (א) אפשר להגיע להיכל שלא על ידי
 5 המעלות³². (ב) המעלות לא היו לפני ההיכל במקום
 6 שהתבצעה העבודה, אלא לפני האולם³³, ויוצא, אפוא,
 7 שהליכת הכהנים להיכל באמצעות המעלות שלפני ההיכל
 8 אינה חלק וצורך של עבודתם בהיכל, לעומת כבש המזבח,
 9 שהוא חלק מן המזבח ממש³⁴, עד כדי כך שנאמר בתורה
 10 "ולא תעלה במעלות על מזבח³⁵ אשר לא תגלה ערותך
 11 עליו" – שההליכה על המעלות או על הכבש למזבח
 12 נחשבת כהליכה על המזבח עצמו³⁶.

13 ומכך לומדים לגבי בזיון חבירו: אף כאשר זהו "מנהג
 14 בזיון" בלבד, אשר לא גרם בושה בפועל ל"חברך", אף
 15 על פי כן, משום ש"הוא בדמות יוצרך", יוצא, שביזוי
 16 החבר הוא בזיון כלפי יוצרך, כשם שבאיסור "לא תעלה
 17 במעלות על מזבחי", גורם "מנהג הבזיון" כלפי האבנים
 18 בושה ובזיון גם לכהנים.

ז.

"להקפיד על בזיון" – מודגש ב"קל וחומר"

19 לפי זה ניתן להבין את לשון רש"י בניסוח ה"קל
 20 וחומר" – "מה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על
 21 בזיון אמרה תורה הואיל ויש בהם צורך לא תנהג בהם
 22 מנהג בזיון, חברך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו
 23 על אחת כמה וכמה", בשונה מהמכילתא, ששם לא מופיע
 24 הביטוי "להקפיד על בזיון" ו"מקפיד על בזיונו". בניסוח
 25 זה מסביר רש"י:

26 אם לגבי "אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על
 27 בזיון", ובמילא אין אצלן כלל ענין של בזיון³⁷, שהרי אם
 28 אין מקפידים על בזיון אין מתבזים, בכל זאת, משום ש"יש
 29 בהם צורך" לכהנים, נחשבת התנהגות זו כמנהג בזיון,

לא "זילותא" (כנ"ל הערה 26).

38 וזה שהקדים רש"י "שהוא בדמות יוצרך" ל"ומקפיד על בזיונו" –
 כי עיקר החידוש בק"ו כאן הוא בזה "שהוא בדמות יוצרך", שמצד פרט זה
 הוא בשווה ל"אבנים הללו", הואיל "יש בהם צורך", שלכן למדין מהם, אלא
 שיש בזה גם "חומר", ש"הוא בדמות יוצרך", ולא כהאבנים שרק "יש בהם
 צורך", כנ"ל בפנים.

39 ברכות יב, א.

40 ל' הלקו"ת במדבר טו, סע"ג.

41 ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 142 ואילך. ובכ"מ.

31 "וכן בבהמתו אם ה' רכוב עלי" אף הוא מתבייש בכך" (מאירי שם).

32 אף שאי"ז דרך ביאה.

33 ואין קדושתם כקדושת היכל – ראה יומא מד, ב. ובפרש"י שם.

34 רלב"ג כאן ד"ה השרש הג'. וראה רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א הט"ו ר"טו.

המפרש לתמיד כה, א. ותויו"ט שם. ובכ"מ.

35 ולא "אל מזבחי".

36 וי"ל דהוי כמו בשעת עבודה – ראה תוס' ישנים יומא כב, א ד"ה

בזמן.

37 כי בנדו"ד לולי הענין ד(מעין) כיסופא, אין כאן גדר בזיון כלל, גם

8 וכמים הפנים לפנים: כך מתגלה אהבת הקדוש-ברוך
 9 הוא לישראל, המביאה לידי הרמת כבוד ישראל אפילו
 10 בעיני כל עמי הארץ,
 11 ועד לכבוד האמיתי שיהיה בגלוי בגאולה האמיתית
 12 והשלימה על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.
 (משיחת ש"פ יתרו תשכ"ה)

1 אלו מפני ציווי ה', אלא משום ש"חבייך" ו"מקום" הן
 2 דמות אחת, כביכול. ולכן, חוסר הזהירות בכבוד חבירך,
 3 נחשבת כחוסר זהירות בכבוד הקדוש-ברוך-הוא.
 4 ומרובה מדה טובה - שאהבת ישראל, ועד לאהבה
 5 בלתי מוגבלת המביאה לידי ההתנהגות של כיבוד החבר
 6 בשיא ההקפדה, היא בפנימיותה אהבת הקדוש-ברוך-הוא
 7 וכבוד שמים.

המשך ביאור במס' ובא קמא ליום חמישי עמ' א

46 האמור במשנה הוא באדם מכובד, אבל **איבא** - יש מתבייש עני,
 47 **דלא בעי למשקל בולי האי** - שאינו צריך לקבל בדמי בושתו אלא
 48 תשלום מועט יותר. **או דלמא, לחומרא קאמר, דאיבא** - יש
 49 מתבייש עשיר, **דבעי למיתב ליה מפי** - שצריך המבייש לתת לו
 50 בדמי בושתו תשלום מרובה יותר.
 51 פושטת הגמרא את הספק: **תא שמע, מדקאמר רבי עקיבא** בהמשך
 52 דברי המשנה, שאין סכום דמי הבושת תלוי לפי כבודו של
 53 המתבייש, אלא **אפילו עניים שבישראל רואין אותן כאילו הן בני**
 54 **חורין** - עשירים ומכובדים **שדרו מנכסיהם, ועדיין מחזיקים**
 55 במעמדם, משום שאף הם **בני אברהם יצחק ויעקב**. ואף שבדבריו
 56 בא לחלוק להחמיר להשוות עניים כעשירים, מכל מקום לא חייב
 57 את הפורע ראש האשה כי אם בארבע מאות וזו כשיעורו של תנא
 58 קמא, **שמע מינה שתנא קמא** שאמר שהכל תלוי לפי כבודו של
 59 המתבייש, **לקולא קאמר**, שאם היה המתבייש עני נותן לו פחות
 60 מסכום זה, ועל כך חלק רבי עקיבא ואמר שאף לעני נותנים סכום
 61 זה. מסיימת הגמרא, **שמע מינה** - אכן מוכח מהמשנה שתנא קמא
 62 נתכוין להקל על המבייש, שאם היה המתבייש עני נותן לו שיעור
 63 מועט יותר כפי כבודו.
 64 שנינו במשנה, **ומעשה באחד שפרע ראש האשה [וכו'] בשוק, באת**
 65 **לפני רבי עקיבא, וחייבו לתת לה ארבע מאות** זו, אמר לו רבי תן
 66 לי זמן, ונתן לו זמן; מקשה הגמרא: **ומי יהיבין** - וכי נותנים זמן
 67 למבייש עד שישלם את דמי הבושת, **והאמר רבי חנינא, אין נוהגין**
 68 **זמן לתשלומי התפלות**, אלא מי שנחייב בהם צריך ליתן תשלום
 69 מיד. מתרצת הגמרא: **כי - אימתו לא יהיבין ליה זמן עד שישלם**,
 70 דווקא לתשלומי הנוק הבאים משום התפלה, **התפריה ממונא** -
 71 שבכל אלו הפסידו ממון, ואינו רשאי להשהות אצלו את הממון
 72 שהפסידו, **אבל לתשלומי הבושת, דבמה שביישו לא התפריה ממונא**
 73 - לא הפסידו ממון, **יהיבין** - נותנים לו זמן עד שישלם.
 74 שנינו במשנה, **שמרה עומדת על פתח חצירה [וכו], החובל בעצמו**
 75 **אף על פי שאינו רשאי פטור, אחרים שחבלו בו חייבים: מקשה**
 76 **הגמרא: והתניא בברייתא, אמר לו רבי עקיבא לאתו אדם, צללת**
 77 **במים אדירים, כלומר יגעת כצולל במים אדירים, כדי לפטור את**
 78 **עצמך מדמי בושתה של אשה זו, והעלית חרס בידך, כלומר לא**
 79 **העלית בידך כלום, כמעלה שברי חרס, שאינם ראויים לכלום,**
 80 **כיון שאדם רשאי לחבל בעצמו, ולכן אף אשה זו יכולה לבייש את**
 81 **עצמה, ומכל מקום אתה שביישת אותה, חייב הנך לשלם. ודברי**
 82 **הברייתא שאדם רשאי לחבל בעצמו, סותרים לדברי המשנה**
 83 **שאינו רשאי לחבל בעצמו, אלא שפטור על כך. מתרצת הגמרא:**
 84 **אמר רבא, לא קשיא, פאן במשנתנו מדובר בתפלה, שאין אדם**
 85 **רשאי להזיק לעצמו, וכפי שיבואר להלן (ע"ב), ופאן בברייתא**
 86 **מדובר בתפלה, שאדם רשאי לבייש את עצמו, כיון שאינו מוזק**
 87 **לעצמו בכך.**
 88 **מקשה הגמרא: והא אף בתפלתו מדובר בתפלה, שהרי דין**
 89 **זה מובא מיד לאחר המעשה באחד שבייש אשה,**

1 בתחילה כמה צריך לרפואתו עד שיתרפא, היא לטובת המזיק,
 2 ולכן אף אם צריך לבסוף ליותר מכך אינו צריך המזיק להוסיף
 3 יותר. ואם אמרוהו לזמן מרובה, ולבסוף הברייתא בזמן מועט יותר,
 4 אף שצורך דמי ריפוי הוא פחות ממה שאמרו, נותנין לו כל מה
 5 שאמרוהו, שמשמים ריחמו עליו והבריאו אותו בזמן מועט יותר.
 6 **שמע מינה** - מוכח מברייתא זו, שיש אומדן לזניק, וכשם שצריך
 7 לאמוד כמה צריך לקבל בדמי נזקו, כך גם צריך לאמוד את הדבר
 8 המזיק. דוחה הגמרא: **למימד נבא** - לאמוד את האדם כמה
 9 **לקצר מיהא מכה** - כמה ראוי הוא לחלות מחמת מכה זו, וכמה
 10 **לא מקצר** - אינו צריך לחלות מחמתה, **לא קא מפעי לן, דנדיא**
 11 **אמדינן, וכפי שמבואר בברייתא, אלא כי קא מפעי לן, למימד**
 12 **הפצא** - את החפץ שהזיק, **אי עבדי האי נזקא** - אם אכן ראוי הוא
 13 להזיק נזק זה או לא, וענין זה לא נתבאר בברייתא, ואם כך יש
 14 לשאול, **מאי** - מה הדין בספק זה.
 15 פושטת הגמרא את הספק: **תא שמע, שנינו לעיל בברייתא (צ):**
 16 **כתוב בפסוק (שמות כא יח) וצדקה איש את רעהו באבן או באגרוף,**
 17 **שמעון התימני אומר, יש ללמוד מפסוק זה, מה אגרוף מיוחד שמשור**
 18 **לעדה** - דיני בית הדין ולעדים כדי לאומדו אם ראוי הוא לחבלה
 19 זו, **אף כל דבר שהזיק צריך להיות מיוחד בכך שמשור לעדה ולעדים**
 20 **לאומדו, אבל אם אין יכולים להביאו לבית דין כדי לאומדו, פטור**
 21 **המזיק מלשלם. שמע מינה יש אומדן לזניק. מסיימת הגמרא, שמע**
 22 **מינה** - אכן מוכח מכאן שיש לאמוד הדבר המזיק.
 23 **אמר רב** - שנינו בברייתא לעיל, **אמרוהו לניק לכדי צורך ריפוי**
 24 **ימים רבים, והקריא בזמן מועט יותר, נותנין לו כל מה שאמרוהו.**
 25 מבאר הגמרא שתנא זה מפניע ליה לרבא שאמר דין דומה לגבי
 26 דמי השבת, **דאמר רבא, האי מאן דאמרוהו לכולי יומא** - זניק
 27 שאמרוהו שלא יוכל לעבוד כל היום מחמת שהכזו המזיק, וצריך
 28 לתת לו שכרו של כל היום, ולבסוף איתפח לפלגא דיומא - נתרפא
 29 כבר בחצי היום, **וקא עבדי עבדתא** - ויכול הוא כבר לעבוד
 30 בעבודתו, מכל מקום יהיבין ליה דכולי יומא - נותנים לו את שכר
 31 עבודתו של כל היום, שכר אמדוהו, אלא שמן שמיא הוא דרדמי
 32 עליה ורפאוהו באמצע היום.
 33 שנינו במשנה, **רקק והגיע בו הרוק והעביר בו, נותן לו ארבע מאות**
 34 **זו: אמר רב פפא, לא שנו במשנה שמשלם הרוק ארבע מאות**
 35 **זו, אלא אם כן הגיע הרוק בו** - בגופו של האדם, **אבל אם הגיע**
 36 **רק בגבדו, לא. מקשה הגמרא: אף אם הגיע הרוק לבגדו, מדוע**
 37 **פטור, וניתוה כי** - שיתחייב כאילו בייש אותו בדרמים. מתרצת
 38 הגמרא: **אמרי פמערבא משמיה דרבי יוסי בר אבין, זאת אומרת** -
 39 **מוכח מדברי המשנה כפי שביארה רב פפא, שאם ביישו בדרמים**
 40 **ולא עשה מעשה המביישו, פטור מכלום.**
 41 שנינו במשנה, זה הכלל הכל לפי כבודו [וכו]: **הגמרא מסתפקת**
 42 **מה נתכוין התנא בדבריו: איבעיא ליה, תנא קמא שאמר שסכום**
 43 **דמי הבושת תלוי לפי כבודו של המתבייש, האם לקולא על**
 44 **המבייש קאמר וכפי שיתבאר להלן, או שמא לחומרא על המבייש**
 45 **קאמר. מבאר הגמרא את הספק, לקולא קאמר, דהתשלום**

ילקוט לוי יצחק על התורה

בח' בינה, אך חורים לשון רבים הוא שבחי' ⁵ דחכמה מאיר בבינה, כמו ונהר' דבינה יוצא מעדן דחכמה, כי מו' דחכמה נמשך בחי' ה' דבינה.

ובן חורים, תיבת בן רומז שמאיר מוח הדעת דגדלות כי

יצחק עה"ת חלק ב' סי' מוח. צו.

פירושו: ההבדל בין "חכמה" ל"בינה" הוא: חכמה היא נקודת הרעיון והסברא קודם שנתפרטת לפרטים, ונקראת במאמרי חסידות בשם "ברק המבריק", כי נקודת השכל היא כמו הברקה, שמרגיש הארה במוחו שעל ידה מיושב הכל, אף שבשעת ההברקה עדיין אין האדם מסוגל להסביר את הסברא, כי גם לעצמו אין כאן דבר מבוסס ומבואר, ואינה אלא נקודה, גרעין של המצאה, ו"בינה" היא כשאדם מרחיב ומפתח את הרעיון וההברקה שעלה במוחו ומברר היטב את כל פרטי הענין לארכם ולרחבם.

ומכאן ההבדל ב"אותיות" השכל: ב"בינה", שהיא תפיסת השכל לכל פרטיו, השכל מלוּבש באותיות ממש, בתיבות מסודרות שהן מבטאות את הרעיון והסברא; משא"כ בחכמה שאינה אלא נקודה והברקה למעלה מתפיסא והתיישבות, אין כאן "אותיות" אלא הברקה והארה "פשוטה" (א' "דערהער") שאין לה אותיות מסוימות עדיין.

וזהו שדוקא מבינה יש בחי' דעת – לקשר השכל עם המדות, שיוולדו ה"עטרין" החסד והגבורה – האהבה ויראה.

(5) ראה תניא – אגרת התשובה פ"ד. דאות י' מרמז לחכמה, אות ה' ראשונה מרמז לבינה, ו-ז"א (מדות), ה' אחרונה – מלכות (דיבור) ע"ש. ועייג"כ יהל אור תהלים ע' רפה-ו.

(6) מבואר בכמה מקומות (ראה לקוטי תורה שיר השירים לט, ב. ספר המצות להצמח צדק מצות משא הארון בכתף פ"ב). דה"נהר" היוצא מעדן – הוא בחינת בינה, ו"עדן" עצמו הוא בחינת חכמה.

והנה, ההבדל בין חכמה לבינה כנ"ל, דחכמה היא נקודת השכל שהיא למעלה עדיין מהשגה ותפיסא, ובינה היא כשאדם משיג ותופס את השכל היטב לאשורו עד שכל פרטי השכל ברורים אצלו (וראה בארוכה בספרי חסידות מבוארת – מועדים ב"נספחים", ערך חכמה ובינה).

ונמצא שהחכמה (נקודת השכל) היא המקור לכל המדרגות שבהשגה (בינה).

בדומה להבדל בין מעין ונהר, שהמעין הוא מקורו של הנהר, אבל המעין עצמו הוא מכוסה עדיין מתחת לאדמה, והנהר הוא התגלות מי המעין על גבי האדמה בהתרחבות והתפשטות גדולה.

מוז – והיה לאות על ידכה ולמומפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

ק"ז

ביאור דעבד (בחי' מוחין דקטנות) כשיוצא לחירות נותנים לו הענקה בחי' מוחין דגדלות, וזהו כשיוצא בני' מארץ מצרים מעבדות לחירות קיבלו מצות תפילין – מוחין דגדלות.

עבד עברי' כשנגמר עבודתו שש שנים, יוצא לחירות.

השש שנים הוא לנגד הששה מדות? דז"א, וכשיוצא לחירות הוא שנעשה בן חורים³ בחי' מוחין דגדלות.

חורים הוא חכמה ובינה דגדלות, עיקר החירות⁴ הוא

(1) בסמין זה יבואר כמה ענינים ומהם:

(א) מיד ובשעת שיוצא בני ישראל מגלות מצרים – מעבדות לחירות – קיבלו מצות "תפילין", מה הענין המיוחד במצות תפילין, ושייכותו ליציאה מעבדות לחירות?

(ב) עבד כשיוצא לחפשי צריך להיות ג"כ הענקה, מהו הענקה שנתן הקב"ה לבני'?

ועוד דיוקים.

(2) ראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט ח"ג עמוד ח ואילך, ובהסמך שם בהערות.

(3) מבאר דעבד אין לו "דעת" (והוא משועבד לרצון קונו, ולכן הוא פטור ממצות, וכמו קטן שאין לו דעת), ובלשון הקבלה וחסידות דעיקר חירות העבד שנעשה "בן חורים" שנעשה בן דעת. דכמו בגשמיית העבד הוא תחת ממשלת הארון, כן ברוחניות בחי' עבד הוא נמצא תחת ממשלת היצר וכו'.

דהנה בהשכל יש חכמה ובינה ודעת, וזהו חורים – לשון רבים – שנתוסף לו חכמה ובינה (ראה לקוטי שיחות חלק יט עמוד 156), ועי' חכמה ובינה שהוא עצם השכל, עי' נולד ממנו מדות, וזהו "בן" שהוא בחי' הדעת מה שנמשך ונולד מן השכל – חכמה ובינה (כמבואר בתניא פרק ג), דדעת הוא מלשון התקשרות והתחברות, שמקשר דעתו בקשר אמיץ וכה, ועי' נולד המדות חסד וגבורה (והן התרין עטרין ראה הערה 8). ובעבודה, חסד הוא "אהבה" שורש מצות עשה, וגבורה הוא יראה שורש מצות ל"ת (כמבואר שם פרק ד).

(4) דמתחלה הוא בחכמה, ראשית הגילוי, ואח"כ נמשך לבינה – אימא, ואח"כ מבינה נמשך לדעת (כנ"ל תניא פ"ג. ועוד). וראה ילקוט לוי

ע"א ותרין עטרין דהוו גניזין בגווייהו ואחסינו לבן דא. והיינו מ"ש¹⁰ יצא לחפשי חנם, חפש הוא חירות וכו', ורומזו על חו"ב והעטרין דחו"ג דדעת, כי מספר¹¹ חפשי בגי' חכמ"ה בינ"ה חס"ד גבור"ה במכוון.

והנה העבד כשיוצא לחפשי, לבר חורין¹² כתרוממו, צריך להיות ג"כ הענקה¹³ כמ"ש¹⁴ העניק תעניק לו, ופרש"י בחומש לשון עדי בגובה ובמראית העין דבר שיהא ניכר שהטיבות לו.

וכתוב בהענקה וזכרת¹⁵ כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלקיך, על כן אנכי מצוך את הדבר הזה, דכמו בן צריך להעניק את העבד היוצא לחפשי.

והנה הכפל דהעניק תעניק יש לומר שהוא לנגד חכמה ובינה, והוא כי מה שנעשה בן חורים הוא מצד חכמה ובינה כנ"ל, הנה מחכמה ובינה נמשך גם ההענקה שלו.

גם יש לומר הכפל הוא לנגד הב' עטרין דחסד וגבורה דדעת.

וא"כ זה המשכת הד' מוחין – חכמה ובינה חסד וגבורה. והוא ע"ד התפילין של ראש הנקראים¹⁶ פאר, והיינו מה

מביניהם), והיא אב ואם וכן אקרון חכמה בינה דעת וכו' (ואלו האב ואם וכן הם נקראים חכמה בינה ודעת, שדעת היא שורש ז"א – מדות), ותרין עטרין (וב' עטרות של החסד וגבורה דדעת דז"א), דהוו גניזין בגווייהו (שהיו גנוזות באב ואם), ואחסינו לבן דא (והורישו אותם לזה הבן ר"ל שנמשכו לז"א – מדות, ע"י – חכמה ובינה, או"א), מסטרא דאבוי הוה גניי, בגווייה חד איטרא דאיקרי חסד (מצד חכמה – אב היתה גנוזה בתוך הדעת עטרא אחת הנקראת "חסד", כי החסד נמשך ע"י החכמה), ומסטרא דאמא חד עטרא דאיקרי גבורה (ומצד בינה – אם, היתה גנוזה בתוך הדעת סטרא אחת הנקראת גבורה, כי הגבורה נמשך מבינה וכו'). ע"ש.

(10) משפטים כא, ב.

(11) לחפשי"י בגי' 428, וכן חכמ"ה (73), + בינ"ה (67), + חס"ד (72), + גבור"ה (216) = 428.

(12) "ובשביעית יצא לחפשי חנם". תרגום אונקלוס "ויבְשִׁיעֵתָא וְפִיק לְבַר חוֹרִין מְגֻן".

(13) ראה לקוטי שיחות חלק כד עמוד 91 ואילך. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סי' נט. ס.

(14) פרשת ראה טו, יד.

(15) שם טו, טו.

(16) ראה ברכות יא. אָבָל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר שנא' (יחזקאל כד, יז) פארך חבוש עליך. רש"י: וכיון דבעו פאר, ואבל מתגולל בצערו בעפר אין זה פאר.

דעת הוא ברא' בוכרא לחכמה ובינה, והוא התרין⁸ עטרין דחסד וגבורה דדעת דגדלות ועיין באידרא זוטא דף רצ"א⁹

(7 פי' בן הבכור: ראה זהר פ' תרומה דף קלו ע"א. "אבא ואימא וברא בוכרא" (חכמה ובינה הם אב ואם, ובן הבכור הוא בחי' דעת). ביאורי הזהר להצמח צדק ח"ב ע' תתיד וז"ל: כי הדעת הוא שרש ומקור למדות שהוא כולל חו"ג וכמו שהבכור נוטל פי שנים כך בדעת כולל ב' הבחי' חו"ג כנודע שהדעת מתחלק לב' מוחין חו"ג, ובחי' חו"ג אלו הם לבד המדות חו"ג וכמו ענין דו"ר שכליים ודו"ר טבעיים, א"כ הדעת נוטל פי שנים נגד כל מדה מהמדות שבלב, ע"ש.

וראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד ר וז"ל: "דעת הוא ברא בוכרא הנוטל פי שנים בו, ב' עטרין חסד וגבורה כמ"ש באידרא זוטא דף רצא ע"א" (לקמן הערה 9), ע"ש.

ועיין אור התורה כי תשא עמוד תתקט"ו ז"ל: ההפרש בין בחי' מוחין דקטנות לבחי' מוחין דגדלות, שבחי' מוחין דקטנות יש אחיזה ויניקה לחיצוניות כענין אברהם יצא ממנו ישמעאל כו' לפי שבחי' אחריים דשם אלקים הוא המסתיר על אור האלקי עד שיוכל להיות נפרד כידוע, ובבחי' מוחין דקטנות שבלא דעת הרי בחי' הפנימיות מוסתר ונעלם ומבחי' חיצוניות ואחוריים של המדות העליונים יכולים גם החיצונים לקבל, אבל בבחי' מוחין דגדלות שהוא הארת הדעת במדות אין שם מקום ליניקת החיצונים כלל מפני שבבחי' הפנימיות של המדות אין שם מקום לחיצוניות להיותם מבחי' אחריים וחיצוניות כידוע. וזהו שנזכר שם באדר"ז בענין הדעת ירותא דאב ואם ירית מאי ירותא דא אחסנתוי דאבא ואימא כו' דהיינו שהדעת ממשיך פנימיות השכל שזהו בחי' אחסנתוי דאו"א, משא"כ מה שהמדות מקבלים מן השכל שלא ע"י הדעת הוא בחי' חיצוניות כו'... ולכן נק' בר בוכרא כי כמו שהבן הבכור מקבל הארה יותר גדולה, ולכן חייב אחיו הקטן ממנו לכבדו כמ"ש בכתבי האריז"ל, כמו כן הדעת מפנימיות המוחין, ע"ש. ועיין לעיל סי' יח. סידור עם דא"ח קפב, ב ואילך. אור התורה פרשת כי תצא עמוד תתקט. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סי' קלח. ועוד.

(8) והוא התרין עטרין דחסד וגבורה דדעת: התרין עטרין (כתרים) דדעת הם, בחי' חסד וגבורה, דבחי' "דעת" שהאדם מקשר עצמו באיזה שכל, מזה נולד המדות, שהשכל נוטה לימין – לחסד, או לשמאל – לגבורה, וכמו השכל שבתורה בחי' הדעת מוליד מדות, האהבה – חסד הוא השרש לכל מצות עשה, והיראה – גבורה שורש למצות לא תעשה כמבואר בתניא סוף פ"ג ופ"ד.

וראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים סוף עמוד קסה, טעם דנק' עטרין (כתרים) דחסד וגבורה וז"ל: "חסד וגבורה שבדעת הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן, וזהו מה שחסד וגבורה נקראים עטרין, עטרא דחסד, עטרא דגבורה, שעטרא הוא בחי' מקיף, כי הם בבחי' מקיף על המדות דחסד וגבורה עצמן" עכ"ל.

(9) וז"ל: בינה, אב ואם ובן (בשם בינה כלולות אותיות י"ה – שהם אב ואם – וב"ן), ובן בגווייהו וכו' (ובן שהוא ז"א – המדות – יוצא

שפירש הראב"ע¹⁷ עשה לו תפארת.

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, דהענקה רומז על המוחין והוא הד'²⁰ מוחין דתפילין²¹.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד ק"ז ואילך

סימן קד. לקמן סי' קכא.

20) ראה תניא פרק מא וז"ל: יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוכב באותיות וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך.

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוכשות דרך פרט בפרשת קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלוכב בפ' שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו'.

21) וזהו שמיד בשעת יציאת מצרים נצטוו על מצוות תפילין בפרשת בא. ראה אור התורה ואתחנן ע' שלג.

וזהו מה שפרש"י לשון עדי, עדיים הם התרין עטרין דדעת (שנמשכים דרך או"א) ועיין בלקוטי תורה¹⁸ בד"ה אלה פקודי ובהביאור. והם בגובה ובמראית העין, הוא ע"ד כמו תפילין של ראש שהם בגובה על הראש. וכתב בהם והיו למטפות בין עיניך, גם על תפילין של ראש כתיב¹⁹

ועיין שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סימן כה הלכה ט. ראה גם לעיל סי' פט. 17) וז"ל שם: העניק תעניק לו: הטעם עשה לו תפארת, מגורת (משלי א, ט) ועניקים לגרורותיך.

18) לקוטי תורה פקודי ה, א, ז, ב., מבאר שם מ"ש (יחזקאל טז, ז) "ותבואי בעדי עדיים" וז"ל: דעדיים אלו הוא בחי' עדות לישראל, והם בחי' תרין עטרין הנוכח באדרא זוטא דרצ"א ע"א, והדעת כוללם יחד זהו עדי עדיים, ופ' התרין עטרין הם בחי' מדות שלמעלה מהשכל הנמשכים ומתלבשים במדות שלמטה מהשכל, וההמשכה הוא ע"י הדעת עי"ש כל הביאור.

19) ראה ברכות ו, ו "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מנך ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש". וראה לעיל

המשך ביאור במס' בבא קמא ליום שבת קודש עמ' א

10 כראוי, אָתוּ גְנָבִי גְנָבוֹתָ - הגיגו גנבים וגנבוהו. תִּיבִיחָה - חייבו רב
11 יוֹסֵף לשלם. אָמַר לִיחָ אֲבִי רַב יוֹסֵף, וְהַתְּנִיחָ, שְׂדוּקָא כשנתנו לו
12 לְשִׁמּוֹר, וְלֹא כשנתנו לו לְחֵלֶק לְעַנְיִים, וכיון שמעות אלו מיועדות
13 לעניים, אין לחייבו כשפשע בהן. אָמַר לִיחָ רַב יוֹסֵף, עֲנִי
14 דְּפִשְׁמִדִּיתָא מִיִּקְוִן קִיָּן לְהוּ - לעניי פומבדיתא קצוב לכל שבת לפי
15 צרכיהם, ויכולים לתבוע את המגיע להם, וְלְשִׁמּוֹר הוּא - וגם בזה
16 נאמר 'לשמור'.

הדרן עלך החובל.

17

1 שְׁמִירָה - שישמור, ואחר כך אמר לו שיכול לקרעו, ואם לא אמר
2 על מנת לפטור, חייב, הָא - בברייתא, מדובר דְּאָתָא לְיָדֵיהּ -
3 שהגיע לידו בְּתוֹרַת קְרִיעָה, שכשנתנו אמר לו שאם רוצה ישמור
4 ואם רוצה יקרע.
5 הגמרא מביאה מעשה שדנו על פי הדרשה למעט כשנתן על מנת
6 לחלק לעניים:
7 הָהוּא אֲרִינְקָא - ארנק מעות הַדְּרָקָה, דְּאָתִי ו- שהגיעו לְפִשְׁמִדִּיתָא,
8 לחלק את המעות לעניים. אֲפִקְדָה ו- הפקידו רב יוסף שהיה גבאי
9 הצדקה גְּבִי הָהוּא נְקָרָא - אצל אדם אחר, פָּשַׁע בָּהּ ולא שמרו

המשך ביאור במס' בבא קמא ליום שבת קודש עמ' ב

14 הראשונים.
15 מפרש אביי את דבריו: שיטת רבי שְׁמַעוֹן בְּן יְהוֹדָה ששינוי במקומו
16 עומד, מקורה היא הָא דְּאָמְרִין, שאף לאחר שצבע את צמר הרחל
17 הראשונה, עדיין הוא מצטרף יחד עם שאר הגיזות לשיעור חמש
18 רחלים.
19 בֵּית שְׁמַאי אֲמַרְיִם ששינוי במקומו עומד, מָאִי הָיָא - היכן הוא
20 מקור שיטתם. דְּתַנְיָא, הבא על אשה בביאת זנות ונתן לה באתננה
21 ובשכרהו בהמה או כל דבר אחר הראוי למזבח, נאסר הדבר
22 להקריבה על המזבח. ואם נתן לה חֲמִין בְּאֲתַנְנָה ואחר כך עֲשָׂאֵן
23 סוּלָת, או שנתן לה יְהִים ואחר כך עֲשָׂאֵן שְׁמֹן, או עֲנָבִים ואחר כך
24 עֲשָׂאֵן יַיִן, תְּנִי בְּהָדָא ברייתא שסולת שמן ויין אלו אֲסוּרִים למזבח.
25 וְתַנְיָא באידך ברייתא שהם מותרים. וְאָמַר רַב יוֹסֵף בישוב סתירת
26 ברייתות אלו, תְּנִי גוֹרִיזִין

1 עוד מתרצת הגמרא: רְבָא אָמַר, לְעוֹלָם לֹא פְּלִיגי רַבְנֵן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי
2 שְׁמַעוֹן בְּן יְהוֹדָה, ולדברי הכל סובר רבי שמעון שליבון נחשב
3 לשינוי. וְשִׁמְרֵי צָבַע שהוא שינוי החוזר לברייתו, הוּאִיל וְיִבּוּל
4 לְהַעֲבִידוּ מהצמר על יְדֵי צָפוֹן (בורית, סבון). ועל כן סובר רבי
5 שמעון שאינו שינוי. מה שאין כן בליבון שהוא שינוי שאינו חוזר.
6 וְכִי קָתְנִי הָתָם במשנה בחולין שהובאה לעיל לֹא הִפְסִיק לִיתְנֵוּ לֹא
7 עַד שְׁצַבְעוּ שְׂמוֹרִי, וְאֲוִקְמִנָא - והעמדתו בְּדַבְרֵי הַבַּל ואף כרבי
8 שמעון, הדברים אמורים צָבַע של קָלָא אִילִין וצבע הדומה
9 לתכלת היוצא מהאילון וְלֹא עָבַר על ידי צפון, שהוא שינוי שאינו
10 חוזר.
11 אָמַר אֲבִי, רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּן יְהוֹדָה, וְבֵית שְׁמַאי, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּן עֶזְקָה,
12 וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּן אֱלִיעֶזֶר, וְרַבִּי יִשְׁמַעֵאל כּוֹלְהוּ סְבִירָא לְהוּ, שִׁינוּי
13 בְּמִקְוָמוּ עוֹמֵד, ואף לאחר שהשתנה החפץ אינו זו מרשות הבעלים

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

זכאי וכו' עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כלו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה". על דרך משל לכף מאזנים שקולה, שאפלו "משהו" יכול להטות לכף זכות.

ויש להוסיף, שבוזה נכללת גם הפעלה לעורר אודות התקנה והצפייה והדרישה על דבר ביאת המשיח (דבר המקורב ופועל את ביאת המשיח), אשר גם בענין זה מדגש הפלל ד"המעשה הוא העקר - לצעק ולבקש בפעל ממש!...

ומכיון שכן, צריכים לצעק בכל כוחות הנפש ובקול גדול: "עד מתי!"

(תורת מנחם התועדויות תשמ"ו ח"ב ע' 508. מתוך "לקראת שבת")

העצה להחזיר את ההפכה שעומדים על סף ימות המשיח

שנו קשי להחזיר אצל יהודי את ההפכה וההרגשה שעומדים על סף ימות המשיח ממש עד שיתחילו "לחיות" בעניני משיח וגאולה.

והנה העצה והדרך לפעל שיחזיר בהפכה והרגש של האדם ענין הגאולה, היא על ידי למוד התורה בעניני משיח וגאולה.

כי בכח התורה (שהיא חכמתו של הקב"ה שלמעלה מהעולם) לשנות את טבע האדם, שגם כאשר מצד הרגש שלו נמצא עדין חס ושלום מחויץ לענין הגאולה (פיון שלא יצא עדין מהגלות הפנימית שלו). הרי על ידי למוד התורה בעניני הגאולה מתעלה למעמד ומצב של גאולה, ומתחיל לחיות בעניני הגאולה, מתוך ידיעה והפכה והרגשה ש"הנה זה בא".

(ע"פ שיחת ש"פ בלק תנשא. מתוך "לקראת שבת")

לדעת בשביל מה לחפות

בסיום ספר "משנה תורה", מבאר הרמב"ם באריכות גדולה את מצב העולם בימות המשיח, ומקדיש לזה פירק שלם.

וצריך להבין: הרי כל הענינים שבספר "משנה תורה" הם הלכות (כמו שכתב הרמב"ם בהקדמתו), שענינם הוא פסק דין בנוגע למעשה. ואין מובן, היאך

בית נצח - חיים נצחיים!

ענינו של בית המקדש השלישי, "מקדש אדני-כוננו ידיה", קשור גם עם תחית המתים, "הקיצו ורננו שכני עפר":

מעלתו של בית המקדש השלישי - "בנינא דקדשא בריה הוא", בית נצח, בדגמת נצחיותו של הקב"ה. ובלשון רש"י, ש"מקדש אדני-כוננו ידיה" קשור עם "ה' ימלה לעולם ועד" - "אימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה' ימלה לעולם ועד, לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו".

ומכיון ש"צדיקים - [ועמו בלם צדיקים] - דומים לבוראם" מדגש גם אצלם ענין הנצחיות (על דרך נצחיותו של הקב"ה - ה' ימלה לעולם ועד). שזהו ענין תחית המתים, שאז יהיו חיים נצחיים לכל אחד ואחד מישראל.

(ת"מ מנחם ציון ח"א ע' 157-8. מתוך "לקראת שבת")

הקשר בין תפלין לתחית המתים

אינא בגמרא "תפלין דמארי עלמא מה כתיב בהו, ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" - מעלתם של ישראל.

והנה, כשחסרה אות אחת בתפלין - הרי, גם כאשר כל שאר האותיות הם בשלמותן, עם התגין וכו' מפל מקום, פוסל החסרון דאות אחת. ודגמתו בתפלין דקדשא בריה הוא - כשחסרה מציאותו של יהודי אחד [כאשר יהודי נפטר], אין ה"תפלין דמארי עלמא" בשלמותו כו'.

ומכיון שהקב"ה צריך להניח תפלין בכל יום - עליו למהר ולזרוז את קיום היעוד "הקיצו ורננו שכני עפר", שלמותם של ישראל, שאז, יהיו "תפלין דמארי עלמא" בשלמות.

(ת"מ מנחם ציון ח"א ע' 180. מתוך "לקראת שבת")

לעורר צפייה ודרישה

אפלו פעלה אחת של יהודי אחד, יש בכוחה לפעל את הגאולה האמתית והשלמה - כפסק דין הרמב"ם "צריך כל אדם שיראה עצמו... וכו' כל העולם חציו

וימכר נתן ללמד בנוגע לגאולה שבדאי שהיא באה על ידי תביעה בקשה ודרישה של בני ישראל על ענין זה והם אלו שפועלים זו.

(משיחת פסח שני תשד"מ, התועדויות תשד"מ ח"ג עמ' 7-1685. מתוך "לקראת שבת")

שתורת החסידות תחדור בכל מקום

תורת הבעל שם טוב וענייניה צריכה להתקיים בהם שפוצו חוצה, ובמילא אי אפשר שתהיה פנה בכדור הארץ בה נמצאים מבני ישראל - שלא תבוא לשם תורה זו. וכיון שנמצאים אנו בעקבתא דמשיחא, שהוא עומד אחר כתלנו ומחכה רק לברור הפכים קטנים הנשארים, הרי מקרח שגם באוסטראליא יהיה למוד בחסידות, ולא רק בין אנשי-שלומנו דרוסיא אשר הם נשלחו לשם, אלא שיחדר זה בתושבי הארץ, הינו בני ישראל תושבי אוסטראליא, וכיון שהוא מקרח בודאי מציאו כל הדרוש לזה.

(אג"ק חלק ט' עמ' שכב)

שיך לומר על ענין הנ"ל (תאור המצב שהיה בימות המשיח) שזהו הלכה, מהי הנפקותא בנוגע לפעל מבאור מצב זה?

ויש לומר, שהחיוב להאמין בביאת המשיח ולחכות לביאתו כולל גם כל המעלות שהיו א.ז. ועל פי זה מובן, שתאור המצב דימות המשיח הוא (לא רק ספור דברים, אלא) הלכה, פסק דין הנוגע למעשה בפעל - שיש חיוב להאמין ולחכות (לא רק לכללות ביאתו של משיח אלא גם) למצב זה בכל הפרטים המנויים ברמב"ם.

(תורת מנחם התועדויות תשמ"ו ח"ב ע' 647. מתוך "לקראת שבת")

יהודי יכול לשנות את הרצון של הקב"ה

בנוגע לתפלתו של חוני המעגל נאמר במשנה (תענית פרק ג משנה ח) שהוא "מתחטא לפני המקום כבן שהוא מתחטא לאביו ועושה לו רצונו" ומבאר המגיד ממעזריטש (אור תורה צו, ב) שזהו כמשל "אחד הלוקח את חברו אצל היד ואינו מניח אותו לילך ומשנה רצונו כו".

אגרות קודש

בי"ה, כ"א שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט"ו שבט, בו כותב שאין לו קישור ללימודו כי המחשבות מבלבלות אותו.

הנה ידוע אשר לכל אחד מישראל יש לו אות בתורה וכל עניני בן בת ישראל נמשכים על ידי התורה, שלכן אי אפשר שלא יהי לו קישור לתורה תורת חיים אלא שהיצר הרע מלך זקן וכסיל מעלים ומסתיר על האמת, והעצה היא לזה מה שארז"ל אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, וכשיתייגע בלימודו בהתמדה ושקידה יצליחו השי"ת ובטח יהי לימודו בטהרה ע"י עבודת התפלה ומקוה טהרה ולימוד נשמתא דאורייתא פנימיות התורה תורת החסידות.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

חומש יומי

פרשת יתרו

~ יום ראשון י"ח שבט ~

א וישמע יתרו רבא דמדגין חמוהי דמשה ת
 כל די עבד יי למשה ולישראל עמה ארי
 אפיק יי ת ישראל ממצרים:

יח (א) וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את
 כל-אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו
 ביהוציא יהוה את-ישראל ממצרים:

היה, ומהו אומר (לעיל ב) "ותבאנה אל רעואל אביהן"?
 שהתינוקות קורין לאבי אביהן: אבא. ב'ספרי'. חתן
 משה • (מכילתא) כאן היה יתרו מתכבד במשה: אני
 חותן המלך, ולשעבר היה משה תולה הגדלה
 בחמיו, שנאמר: "וישב אל יתרו חותנו". למשה
 ולישראל. שקול משה כנגד כל ישראל. את כל
 אשר עשה • להם בירידת המן, ובבאר ובעמלק. כי
 הוציא ה' וגו' • זו גדולה על כלם (מכילתא).

יש • וישמע יתרו • מה שמועה שמע וכו' קריעת
 ים-סוף ומלחמת עמלק (ובחים קטז) • יתרו • שבועה
 שמות נקראו לו: רעואל, יתרו, חובר, חובב, חבר,
 קיני, פוטיאל (מכילתא). יתרו, על שם שיתר פרשה אחת
 בתורה: "ואתה תחזה". יתרו, לכשנתגיר וקיים
 המצות, הוסיפו לו אות אחת על שמו. חובב, שחבב
 את התורה, וחובב הוא יתרו, שנאמר: (שופטים ה) "מבני
 חבב חתן משה". ויש אומרים: רעואל אביו של יתרו

(ב) ויקח יתרו חתן משה את-צפרה אשת משה
 אחר שלוחיה:

'להיכן אתה מוליכן? אמר לו: 'למצרים'. אמר לו:
 'על הראשונים אנו מצטערים, ואתה בא להוסיף
 עליהם?' אמר לה: 'לכי לבית אביך'. נטלה שני
 בניה והלכה לה.

יש • אחר שלוחיה • כשאמר לו הקדוש-ברוך-הוא
 במדגן: "לך שב מצרים... ויקח משה את אשתו ואת
 בניו וגו'", ויצא אהרן לקראתו "ויפגשוהו בהר
 האלהים", אמר לו: 'מי הם הללו?' אמר לו: 'זו
 היא אשתי שנשאתי במדגן, ואלו בני'. אמר לו:

(ג) ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר
 גר היתי בארץ נכריה:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אדידיה, דהא פתיב דשבועה שמות
 נקראו לו. ועוד דלמאן דאמר רעואל
 זה יתרו צריך לומר דחובב לא זה
 יתרו. ועוד פתיב דחובב זה יתרו,
 דכתיב (שופטים ד יא) ומבני חבב חתן
 משה. ועוד קשיא, היכי מצי למימר
 דנקרא חובב קיני, והא פתיב (שם)
 וחקר הקיני נפרד מקין וגו', אם כן
 משמע דחקר הקיני בנו של יתרו
 חותן משה. וצריך עיון: תורה ב

התורה, אם כן מאי דכתיב (במדבר י בט)
 ויאמר משה לחבב בן רעואל. ויש
 לומר דלמאן דאמר חובב הוא יתרו
 [אמרין שרעואל אביו של יתרו],
 ומה תלמוד לומר ותבאנה אל רעואל
 וגו' שהתינוקות וגו', ושני שמות
 נקראו לו, יתרו על שיתר פרשה אחת
 בתורה, חובב על שחבב התורה וכו'.
 ומפל-מקום קשיא דליפא שבע שמות
 כדפירש רש"י. ועוד קשיא דידיה

(א) וישמע יתרו. שבע שמות היו לו,
 יתרו, יתרו, חובר, חובב, קיני, פוטיאל,
 רעואל (תנחומא ישן שמות יא). ויש אומרים
 רעואל אביו של יתרו היה, והא
 דכתיב (לעיל ב יח) ותבאנה אל רעואל
 אביהן, דרף תינוקות הוא שקורין
 לאבי אביהן אבא (ספרי בהעלותך עח).
 וקשיא למאן דאמר רעואל הוא יתרו,
 אי סבירא ליה נמי דחובב הוא יתרו
 כמו שפירש רש"י חובב על שחבב

(ד) וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר בֶּן־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֻזִּי וַיְצַלֵּנִי
 מִחֶרֶב פְּרַעָה:

כ"ט - וַיְצַלֵּנִי מִחֶרֶב פְּרַעָה. כְּשֶׁגִּלּוֹ דָתָן וְאַבְיָרִים עַל דְּבַר הַמִּצְוָה וּבִקְשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה, נִעֲשֶׂה צְוָאוֹ
 כְּעִמּוּד שֶׁל שִׁישׁ. (מכילתא) *

(ה) וַיָּבֵא יְתֵרוֹ חֵתָן מֹשֶׁה וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה
 אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲנֹה שָׁם הָרַ הָאֱלֹהִים:

כ"ט - אֶל הַמִּדְבָּר. אִם אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁבְּמִדְבַּר הַיָּד, אֲלֵא בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל יְתֵרוֹ דְּבַר הַפְּתוּב, שֶׁהִיא יוֹשֵׁב
 בְּכַבּוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם וַיִּדְבְּרוּ לְבוֹ לְצַאת אֶל הַמִּדְבָּר,
 מְקוֹם תְּהִי, לְשִׁמְעַ דְּבָרֵי תוֹרָה.

(ו) וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֵתָנְךָ יְתֵרוֹ בֶּן אֱלִיָּזָבֵת
 וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה:

כ"ט - וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה. עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ. אֲנִי חֵתָנְךָ
 יְתֵרוֹ וְגו' . אִם אֵין אֶתָּה יוֹצֵא בְּגִינִי, צֵא בְּגִין אֶשְׁתְּךָ.

(ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֵתָנוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁקָלוּ
 וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרַעְהוֹ לְשָׁלוֹם וַיִּבְאוּ הָאֱחָלָה:

כ"ט - וַיֵּצֵא מֹשֶׁה. כְּבוֹד גָּדוֹל נִתְכַבֵּד יְתֵרוֹ בְּאוֹתָהּ
 שְׁעָה, בִּינּוֹן שֶׁיֵּצֵא מֹשֶׁה, יֵצֵא אֶהְרֹן, נָדָב וְאַבְיָהוּא.
 וְכִי הוּא שָׂרָאָה אֶת אֱלֹו יוֹצֵאֵין, וְלֹא יֵצֵא? . וַיִּשְׁתַּחֲוֶה

(ח) וַיִּסְפַּר מֹשֶׁה לְחֵתָנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
 לְפָרַעַה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֶת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
 אֲשֶׁר מְצַאתֶם בְּדֶרֶךְ וַיְצַלֵּם יְהוָה:

כ"ט - וַיִּסְפַּר מֹשֶׁה לְחֵתָנוֹ. לְמִשְׁפַּח אֶת לְבוֹ לְקַרְבוֹ
 לְתוֹרָה (מכילתא) . אֵת כָּל הַתְּלָאָה. שְׁעַל הַיָּם וְשֶׁל
 עֲמַלְק (מכילתא) . הַתְּלָאָה. לְמַד אֶל־ךָ מִן הַיָּסוּד שֶׁל

(ט) וַיַּחֲדֵד יְתֵרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה
 לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם:

כ"ט - וַיַּחֲדֵד יְתֵרוֹ עַל כָּל טוֹבָהּ דִּי שְׂבַחָהּ דִּי עֲבַד יְיָ
 לְיִשְׂרָאֵל דִּי שְׂבַחְנָן מִיָּד מִצְרַאִי:

(ז) וַיִּשְׁתַּחֲוֶה. אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הִשְׁתַּחֲוָה
 לְמִי, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אִישׁ לְרַעְהוֹ מִי
 הוּא הַקְּרוֹי אִישׁ, זֶה מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר
 (דברים לג א) אִישׁ הַאֱלֹהִים. וְקִשָּׁה דִּיקָה
 יְתֵרוֹ נְמִי קְרוֹי אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל ב כא)
 וַיִּזְאֵל מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ אֶת הָאִישׁ וְגו'.

וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁקָלוּ. וְהָאֵת דְּכַתִּיב (לעיל ב כא) וַיִּתֵּן
 אִישׁ מִהָאִישׁ. עוֹד יֵשׁ לֹמֵר, שֶׁמֹּשֶׁה
 נִקְרָא אִישׁ סְמוּךְ לְשִׁמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר
 יב א) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה, מִה שֶׁאֵין בְּן בֵּיתוֹ.
 וְעוֹד יֵשׁ לֹמֵר דִּיקָה דְרָשָׁא אֶתְנָא
 כְּמָאן דְּאָמַר אָבִיו שֶׁל יְתֵרוֹ הִיא

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שיעור יומי ליום ראשון י"ח שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יח - פרשת יתרו מז

כָּל-הַטּוֹבָה • טוֹבַת הַמֶּן, וְהַבְּאֵר וְהַתּוֹרָה. וְעַל כָּלֵן
'אֲשֶׁר הִצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם'. עַד עַכְשָׁיו לֹא הָיָה עֶבֶד
יְכוּל לְבָרֵחַ מִמִּצְרַיִם, שֶׁהִיָּתָה הָאָרֶץ מְסֻגָּרָה, וְאֵלּוּ
יִצְאוּ שְׂשִׁימִים רְבוּא (מכילתא).

כ"ט • וַיִּתְּרֵךְ יִתְרוֹ • וַיִּשְׁמַח יִתְרוֹ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. (סנהדרין
ז) וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה: 'נַעֲשֶׂה בְּשָׂרוֹ חֲדוּדִין חֲדוּדִין',
מִצַּר עַל אֲבוּד מִצְרַיִם, הִגְנוּ דְאִמְרֵי אִינְשֵׁי: "גִּיּוֹרָא
עַד עֲשָׂרָה דְרֵי לֹא תִבְזֵי אַרְמָאָה בְּאִפִּיה". עַל

וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרִידָּי יְיָ דִּי שׁוֹיב יִתְכוּן מִיָּדָא
דְּמִצְרַאֵי וּמִיָּדָא דְּפָרְעָה דִּי שׁוֹיב יִתְ עֲמָא
מִתְחַת מְרוֹת מִצְרַאֵי:

(י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד
מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרַעֲהַ אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְהֶעָם מִתַּחַת
יַד־מִצְרַיִם:

כְּתַרְגוּמוֹ: לְשׁוֹן רְדוּי וּמְרוּת, הִיָּד שְׁהִיּוּ מְכַבִּידִים
עֲלֵיהֶם, הִיא הַעֲבוּדָה.

כ"ט • אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם • אִמָּה קֶשָׁה.
וּמִיַּד פְּרַעֲהַ • מִלֶּךְ קֶשָׁה. מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם •

יָא כְּעֵן יַדְעָנָא אַרִי רַב יְיָ וְלִית אֱלֹהַ בַּר מְנַה
אַרִי בְּפִתְגָמָא דְּחִשְׁבִּיבוּ מִצְרַאֵי לְמִדּוּן יִתְ
יִשְׂרָאֵל בְּהַ דְּנַגּוּן:

(יא) עֲתָה יִדְעָתִי כִּי־גִדּוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי
בִּדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:

עֲלֵיהֶם • כְּתַרְגוּמוֹ: בְּמִים דְּמוֹ לְאֲבָדָם, וְהֵם נֶאֱבָדוּ
בְּמִים. אֲשֶׁר זָדוּ • אֲשֶׁר הִרְשִׁיעוּ. וְרַבּוּתֵינוּ דְרִשׁוּהוּ
(סוטה יא) לְשׁוֹן (בראשית כח) "וַיִּזְדַּרְצַר יַעֲקֹב נְזִיד": בְּקִדְרָה
אֲשֶׁר בִּשְׁלוֹ, בְּהַ נִתְבַּשְׁלוּ.

כ"ט • עֲתָה יִדְעָתִי • מִכִּירוֹ הִיָּתִי לְשַׁעֲבַר, וְעַכְשָׁיו
כִּיּוֹתֵר (מכילתא). מִכָּל הָאֱלֹהִים • מִלְּמַד שֶׁהָיָה מִכִּיר
בְּכָל עֲבוּדַת אֱלִילִים שְׂבַעוּלָם, שְׁלֹא הִנִּיחַ עֲבוּדַת
אֱלִילִים שְׁלֹא עֲבָדָה (מכילתא). כִּי בִּדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ

~ נקודות משיחות קודש ~

ה'יתרו' שבכל אחד

קיים הקב"ה, כְּמוֹ-כֵן אִם רוֹצִים לְזַכּוֹת לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה
וְלִהְבִּינָהּ כְּרַאוּי, אֵין דִּי בְּזָה שֶׁהַנְּשִׁמָּה הַקְּדוּשָׁה שְׂבַטְבְּעָה
רוֹצָה לְקַיֵּם רְצוֹן הַקְּב"ה יִשׁ לָהּ רְצוֹן לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה,
אֵלָּא עַל הָאָדָם לְפַעַל בְּעֲצָמוֹ שְׂגָם גּוֹפּוֹ שֶׁמְצַד־עֲצָמוֹ
נִמְשָׁף רוֹצָה בְּמִתְרוֹת' - דְּכָרִים גְּשָׁמִים וְחִמְרִיִּים, גַּם
הוּא יוֹדֵה וְיִסְפִּים שְׁצָרִיף לְקַיֵּם אֶת רְצוֹן הַקְּב"ה, וְלִלְמַד
אֶת הַתּוֹרָה וְלִהְבִּינָהּ כְּרַאוּי.
וְרַק אַחֲרֵי שְׂגָם גּוֹפּוֹ גְּשָׁמִי, ה'יתרו' שְׂבַכָּל אֶחָד, 'מוֹדָה'
רוֹצָה לְקַיֵּם אֶת רְצוֹן הַקְּב"ה, אֲזִי הוּא כְּלִי לְקַבֵּל הַתּוֹרָה,
וְיֻכַּל לְהִבְינָהּ כְּרַאוּי וְלִהְצִילִים בְּזָה.

בתחילת פְּרִשְׁתָּנוּ הוֹבֵאוּ דְבָרֵי יִתְרוֹ "עֲתָה יִדְעָתִי כִּי גִדּוֹל
ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים" (יח, יא), וְאִתָּא בְּזוּהַר הַקְּדוּשׁ (ריש
פִּרְשְׁתָּנוּ סו, ב) שֶׁרַק אַחֲרֵי שֶׁהוֹדָה יִתְרוֹ וְאָמַר "גִּדּוֹל ה' מִכָּל
הָאֱלֹהִים" הָיָה יְכוּל לְהִיּוֹת עֲנִין מִתּוֹ-תּוֹרָה. כִּי יִתְרוֹ הוּא
'סִטְרָא־אַחֲרָא דְאִיהוּ סִטְר שְׂמָאֵלָא", וְהִגְנוּ בְּחִינַת הַקְּלִפּוֹת
שְׂאִינֵן צַד הַקְּדוּשָׁה, וְעַל־דֵּי שְׂגָם הוּא הוֹדָה בְּגִדּוֹלַת ה'
- הָיָה יִשְׁךְ שִׁיָּתֵן הַקְּב"ה אֶת הַתּוֹרָה.
וְעַל־פִּי־זֶה יִשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם לְקִרְיַאת סִרְיָה זֹו עַל שֵׁם
יִתְרוֹ, וְלִכְאוּרָה מִפְּיֵן שְׂמִדְבָּר בְּהַ עַל מִתּוֹ-תּוֹרָה, הִיּוּ
צָרִיכִים לְקַרְאָה בְּשֵׁם הַקְּשׁוֹר לְמִתּוֹ-תּוֹרָה?
אֵלָּא שְׂבִנָּה הוֹרָאָה לְנוּ בְּדִרְיָ קַבֵּלַת הַתּוֹרָה:
כְּמוֹ שֶׁמִּתּוֹ-תּוֹרָה הִיָּתָה רַק אַחֲרֵי שְׂגָם יִתְרוֹ הוֹדָה עַל

(עלפי 'לקוטי שיחות' כרך ד, עמוד 1271 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מַעֲשֶׂה אֲרַמִּי. וּשְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת לֹא קָא
חֲשִׁיב, לְפִי שְׂגַר מִצְרַיִם אִינוּ גַר עַד
שְׁלֹשָׁה דוֹרוֹת, וּמִשָּׁם וְאֵילָף תִּמְצָא
עֲשָׂרָה דוֹרוֹת: תורה י

מא, וְדָרִישׁ בְּפִסְקִיתָא זֶה 'שְׂמַעְאֵל בֶּן
נַחֲנְיָה בֶּן אֱלִישֶׁמַּע שֶׁהָיָה מִן הַנְּתִינִים,
מִכָּאן לְגַר שְׁחֹזֵר לְסוּרוֹ עַד עֲשָׂרָה
דוֹרוֹת, שֶׁהָיָה שׁוֹפֵף דְּמִים וְעוֹשֶׂה

דְּמִצָּא סְמִךְ לְדְבָר כְּפִירוּשׁ רִש"י,
וְלִשְׁשׁוֹן עֶבֶד מִצְרַיִם וְשִׁמוֹ יִרְחַע, וַיִּתֵּן
שֵׁשׁ אֶת בְּתוֹ לְיִרְחַע עֶבְדּוֹ לְאִשָּׁה
(דברי הימים א' ב ל"ד-ל"ה). חֲשִׁיב שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה
מִירְחַע עֶבֶד שֵׁשׁ עַד אֱלִישֶׁמַּע (שם פסוק

יב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עִלָּה וּזְבָחִים לְאֱלֹהִים
וַיָּבֵא אֶהָרֹן וְכָל זֶקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֹכַל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן
מֹשֶׁה לְפָנָי הָאֱלֹהִים:
קָדָם יי:

יב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עִלָּה וּזְבָחִים לְאֱלֹהִים
וַיָּבֵא אֶהָרֹן וְכָל זֶקְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֹכַל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן
מֹשֶׁה לְפָנָי הָאֱלֹהִים:

שְׁהִיָּה עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ לְפָנֶיהָם. לְפָנָי הָאֱלֹהִים •
מִכָּאֵן שֶׁהִנְחִינָה מִסְעָדָה שֶׁתְּלַמִּידֵי חֻכְמִים מִסְבִּין בָּהּ,
כְּאֵלּוּ נִהְיָה מִזִּיו הַשְּׂכִינָה (ברכות כד).

כשי"א ◀ עִלָּה • כְּמִשְׁמָעָה, שְׁהִיא כְּלֵה כְּלִיל. זְבָחִים •
שְׁלָמִים. וַיָּבֵא אֶהָרֹן וְגו' • וּמֹשֶׁה הֵיכֵן הֵלֵךְ, וְהֵלֵא
הוּא שִׁיזָא לְקִרְאָתוֹ וְגַרְם לוֹ אֶת כָּל הַכְּבוֹד? אֵלֶּא

~ יום שני י"ט שבט ~

יג) וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֵד
הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֶּקֶר עַד־הָעֶרֶב:
עד רמשא:

יג) וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֵד
הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֶּקֶר עַד־הָעֶרֶב:

וגו' אל נא תעזב אותנו". ואם זו קדם מתן תורה,
מששלו ונהלך, היכן מצינו שחזר? ואם תאמר: שם
לא נאמר יתרו אלא חוכב, ובנו של יתרו היה? הוא
חוכב הוא יתרו, שהרי פתיב: "שופטים ה) "מבני חוכב
חותן משה". וישב משה וגו' ויעמד העם • יושב
כמלך וכלן עומדים, והקשה הדבר ליתרו שהיה
מזלזל בכבודן של ישראל, והוכיחו על כף, שנאמר:
"מדוע אתה יושב לבדך" וכלם נצבים. מן הבקר
עד הערב • אפשר לומר בן? אלא כל דין שדן
דין אמת לאמתו אפלו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב
כאלו עוסק בתורה כל היום, וכאלו נעשה שתף
להקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית, שנאמר בו:
"ויהי ערב וגו'" (מגילה ט).

כשי"א ◀ ויהי ממחרת • מוצאי יום הכפורים היה, כך
שנינו ב'ספרי'. ומהו ממחרת? למחרת רדתו מן ההר.
ועל-כרחו אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים,
שהרי קדם מתן-תורה אי-אפשר לומר: "והודעתי
את-חקי וגו'" ומשנתנה תורה עד יום הכפורים, לא
ישב משה לשפט את העם, שהרי ב"ז בתמוז ירד
ושבר את הלוחות, ולמחר עלה בהשפמה ושהה
שמנים יום וירד ביום הכפורים. ואין פרשה זו כתובה
בסדר, שלא נאמר: "ויהי ממחרת", עד שנה שניה,
אף לדברי האומר 'יתרו קדם מתן תורה בא', שלוחו
אל ארצו לא היה אלא עד שנה שניה, שהרי נאמר
כאן: "וישלח משה את-חתנו", ומצינו במסע הדגלים
שאמר לו משה: (במדבר ט) "נוסעים אנחנו אל המקום

~ נקודות משיחות קודש ~

יחולו על היום שניד משה מן ההר (אף בחלק היום
שלאחר אמירת "סלחתי"), פאשר חלקו הראשון (לפני
אמירת "סלחתי") לא היה יום כפור.

מוצאי יום הכפורים היה . . למחרת רדתו מן ההר (רש"י
יח, יג) וקשה, לפי-זה היתה הסעודה ביום כפור. ויש לומר,
דהנה כל ענין יום כפור התחיל רק פאשר הקב"ה אמר
"סלחתי כדבריך", ומאז הוא נקבע "למחילה ולסליחה"
(רש"י עקב ט, יח). מובן אם כן, שאי אפשר שדיני יום כפור

(לקוטי שיחות ו עמ' 212)

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

שבר הלוחות ולמחרת עלה בהשפמה
וששה שם (ארבעים) [שמונים] יום
וירד ביום הכפורים. ואין פרשה זו
כתובה על הסדר, שלא נאמר עד שנה

יג) ויהי ממחרת. פירש רש"י
ממחרת יום הכפורים, ממחרת יום
ירידתו מן ההר. ועל כרחו אי אפשר
אלא ממחרת יום הכפורים, שהרי

יְהוָה וַיִּתְּנָה חַתָּן מִשָּׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עָשָׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מִה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵתָה עָשָׂה לָעָם מִדּוֹעַ אֶתָה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵץ עֲלֶיךָ מִן־כַּבֵּד עַד־עָרֹב:

(ד) וַיִּרְא חַתָּן מִשָּׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עָשָׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מִה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵתָה עָשָׂה לָעָם מִדּוֹעַ אֶתָה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵץ עֲלֶיךָ מִן־כַּבֵּד עַד־עָרֹב:

טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַמּוּהי אָרִי אַתָּן לְוָתִי עֲמֵא לְמַתְבַּע אֶלְפִן מִן קָדָם יי:

(טו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַתָּנוּ פִּי־יָבֵא אֵלַי הָעָם לְדַרְשׁ אֱלֹהִים:

טז פִּי יָבֵא • פִּי בָא, לְשׁוֹן הַנּוֹה. לְדַרְשׁ אֱלֹהִים • פְּתַרְגוּמוֹ: לְמַתְבַּע אֶלְפִן, לְשֹׁאֵל תִּלְמוּד מִפִּי הַגְּבוּרָה.

טז בַּד הַגּוֹי לְהוֹן דִּינָא אַתָּן לְוָתִי וְדַאינָא בֵּין גְּבָרָא וּבֵין חֲבֵרָה וּמְהוּדַעְנָא לְהוֹן יַת קְמִינָא: דִּינִי וְיַת אוֹרְיַתָּה:

(טז) פִּי־יְהִיֶּה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטִיתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו:

טז פִּי־יְהִיֶּה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי • מִי שֶׁהֵיָה לוֹ הַדָּבָר, בָּא אֵלַי.

יז וַיֹּאמֶר חַמּוּהי דְמִשָּׁה לָהּ לֹא מִקִּין פְּתַגְמָא דְאֶת עֲבָד:

(יז) וַיֹּאמֶר חַתָּן מִשָּׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אֵתָה עָשָׂה:

טז וַיֹּאמֶר חַתָּן מִשָּׁה • דֶּרֶךְ כְּבוֹד קוֹרְאוֹ הַפְּתוּב: 'חַתָּנוּ שֶׁל מְלֶךְ'.

יח מְלֵאָה תִּלְאָה אַף אֶת אַף עֲמֵא הַדִּין דַּעֲמֹךְ אָרִי זְקִיר מְנַף פְּתַגְמָא לֹא תַכּוּל לְמַעַבְרָה בְּלַחֲוֹדְךָ:

(יח) נָבֵל תִּבְלַל גַּם־אֵתָה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עֲמַךְ פִּי־כָבֵד מִמֶּךָ הַדָּבָר לֹא־תוֹכֵל עֲשׂוֹה לְבַדְּךָ:

יח וְעַל־יְדֵי קָרַח, וְכַחוֹ תִּשׁ וְנִלְאָה. גַּם־אֵתָה • לְרַבּוֹת אֶתְרֵן וְחֹר וְשִׁבְעִים זְקִינִים. פִּי־כָבֵד מִמֶּךָ • כְּבוֹד רַב יוֹתֵר מִכֶּחָךְ.

טז נָבֵל תִּבְלַל • פְּתַרְגוּמוֹ, וְלִשׁוֹנוֹ לְשׁוֹן כְּמִישָׁה פְּלִישִׁיטֵר "א בְּלַע"ז, כְּמוֹ: (ירמיה ח) "וְהַעֲלָה נָבֵל", (ישעיה לד) "כְּנָבֵל עָלָה מִגִּפְן", שֶׁהוּא כְּמוֹשׁ עַל־יְדֵי חֲמָה

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בָּא, יֵשׁ לוֹמֵר דְּאֶפְשָׁר דְּזֵה הַמַּעֲשֶׂה שְׁיִשָּׁב מִשָּׁה לְשִׁפּוֹט אֶת הָעָם הֵיךְ קוֹדֵם מִפֵּן תּוֹרָה, כִּי גַם רִשׁ"י ז"ל פִּירֵשׁ בְּפִרְשֵׁת בְּשִׁלַּח (לעיל טו כח) כִּי בְּמִרְה נִצְטוּוּ עַל הַדִּינִין, וְאִם כֵּן יֵשׁ לוֹמֵר שְׁאֲכִלוּ עִמּוֹ בְּיוֹם בּוֹאוֹ. וּבִמְדַרְשׁ נִתְחַוָּמָא (ישן יא) דוֹרֵשׁ יְתָרוֹ לְאַחַר מִפֵּן תּוֹרָה בָּא, וְדוֹרֵשׁ עֲלָיו מִקְרָא זֶה (מִשְׁלִי ד') לֵב יוֹדַע מִרַת נִפְשׁוֹ וּבִשְׁמַחְתּוֹ לֹא יִתְעָרֵב זֶר, אָמַר הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּנִי הֵיךְ בְּשִׁעְבוּד מִצְרַיִם וְיִתְרוֹ הֵיךְ יוֹשֵׁב שׁוֹקֵט וּבֹטְחִי, אֵינִי דִּין שְׁיִשְׁמַח בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה: תּוֹרָה יד

וְהָלֵא כְּבָר נִיתְּנָה הַתּוֹרָה. וְעוֹד קִשְׁיָא לְמֵאן דְּאָמַר (זבחים טז) ? יְתָרוֹ קוֹדֵם מִפֵּן תּוֹרָה בָּא. וְיֵשׁ לוֹמֵר דְּמַעֲשָׂה זֶה שֶׁהַקְּרִיב קָרְבָּנוֹת אֶפְשָׁר שְׁלֵא הֵיךְ בְּיוֹם רִדַּת מִשָּׁה מִן הָהָר, כִּי־אִם בְּיוֹם הַשְּׁנִי אוֹ בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי. וְאָף־עַל־גַּב דְּקָרָא דְּוִיבָא (מִשָּׁה) [אַתְרֵן] מִקְמַי דְּהָאִי קָרָא דְּוִיָּהִי מִמְּחַרְתָּ, לֹא קָאִי אֵלָא מִמְּחַרְתָּ יוֹם הַכַּפּוּרִים, וּמַעֲשָׂה דְּאֲכִילָה הֵיךְ בְּאוֹתוֹ יוֹם כְּמוֹ כֵּן, וְמָה שְׁיִצָּא לְקִרְאָתוֹ הֵיךְ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְמָה שְׁאֲכִלוּ עִמּוֹ הֵיךְ בְּיוֹם אַחֵר. וְכָל זֶה יֵשׁ לוֹמֵר לְפִי שְׁיִשֵּׁת רִשׁ"י דְּמִפְרֵשׁ יְתָרוֹ לְאַחַר מִפֵּן תּוֹרָה הֵיךְ, אֲכַל לְמֵאן דְּאָמַר יְתָרוֹ קוֹדֵם מִפֵּן תּוֹרָה

שְׁנִיָּה, שֶׁהָרִי נֹאמֵר בָּאן (פסוק כז) וְיִשְׁלַח מִשָּׁה אֶת חַתָּנוֹ, וּמִצִּינּוֹ בְּמִסַּע הַדְּגָלִים שְׁאָמַר לוֹ מִשָּׁה (במדבר י בט, לא) נִסְעִים אֲנַחְנוּ, אֵל גַּא תַּעֲזֹב אֲתָנוּ, וְאִם זוֹ קוֹדֵם מִפֵּן תּוֹרָה מִשְׁשִׁלְּחוֹ וְהֵלֶךְ הֵיךְ מִצִּינּוֹ שְׁחֹזֵר. וְאִם [תֹּאמַר] שֵׁם לֹא נֹאמֵר יְתָרוֹ כִּי־אִם חוֹכֵב וּבְנֵוֹ שֶׁל יְתָרוֹ הֵיךְ. הוּא חוֹכֵב הוּא יְתָרוֹ, שְׁהָרִי כְּתִיב (שופטים ד יא) מִבְּנֵי חֲכָב חַתָּן מִשָּׁה, עַד בָּאן לְשׁוֹן רִשׁ"י: וְקִשְׁיָא, דְּאִם כֵּן מִשְׁמַע בְּשִׁעָה שְׁיַרְדַּ מִשָּׁה מִן הָהָר דְּהִינּוּ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים יִצָּא לְקִרְאָת חַתָּנוֹ, וּבְאוֹתָהּ שְׁעָה וַיִּקַּח יְתָרוֹ [וגו'] עֲלָה וּזְבַחִים, וְאֲכָלוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם הַכַּפּוּרִים, וְהִיאָף אֲכָלוּ

(יט) עֲתָה שָׁמַע בְּקוֹלִי אֵינְעֶנְךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הָיָה אֶתְּךָ לְעַם מוֹלֵה אֱלֹהִים וְהִבַּאת אֶתְּךָ אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים:

כ"ט - אֵינְעֶנְךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ • (מכילתא) בְּעֵצָה אָמַר לוֹ: צֵא, הַמְלִיךְ בְּבִבְרָה. הָיָה אַתָּה לְעַם מוֹלֵה

(כ) וְהִזְהַרְתָּה אֶתְּךָ אֶת־הַחֲקִים וְאֶת־הַתּוֹרָה וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדְּרֹךְ יִלְכוּ בָּהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן:

(כא) וְאַתָּה תִּחְזַה מִכָּל־הָעַם אֲנָשֵׁי־חַיִל וְרָאִי אֱלֹהִים אֲנָשֵׁי אֱמֶת שֵׁנָאִי בַּעַע וְשִׁמְתָה עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֹת:

כ"ט - וְאַתָּה תִּחְזַה • בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלֶיךָ. אֲנָשֵׁי־חַיִל • עֲשִׂירִים, שְׁאִין צְרִיכִים לְהַתְּנִיף וּלְהַכִּיר פְּנִים. אֲנָשֵׁי אֱמֶת • אֵלוּ בְּעָלֵי הַבְּטָחָה שֶׁהֵם כְּדָאִי לְסִמְךָ עַל דְּבָרֵיהֶם, שֶׁעַל־דִּי־כֵן יִהְיוּ דְּבָרֵיהֶם נִשְׁמָעִין. שֵׁנָאִי בַּעַע • שְׁשׂוֹנְאִין אֶת מְמוֹנֵם בְּדִין, כִּהְיָה דְּאִמְרֵיהֶן: 'כָּל דִּינָא דְּמִפְקִין מִמוֹנָא מִינָהּ בְּדִינָא, לֹאוּ דִּינָא הוּא' (ב"ב נח). שָׂרֵי אֲלָפִים • הֵם הָיוּ שֶׁשׁ מֵאוֹת שָׂרִים לְשֶׁשׁ מֵאוֹת אָלֶף (סנהדרין יח). שָׂרֵי מֵאוֹת • שֶׁשֶׁת אֲלָפִים הָיוּ. שָׂרֵי חֲמִשִּׁים • י"ב אָלֶף. וְשָׂרֵי

עֲשׂוֹת • שְׁשִׁים אָלֶף. (מה שֶׁפָּרַשׁ רַש"י עַל כָּל הַשָּׂרִים כְּמָה הָיוּ, וְהוּא לְכַאוּרָה לְלֹא צָרָךְ, וְהִנֵּה בְּאֵמֶת תִּקַּן בְּזָה וְתַרְצֵן קָשְׁיָה בְּפִסּוּךְ דְּקַח־שִׁיב מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, רָצָה לֹאמַר: הַמְסַפֵּר מִרְבָּה קִדְּם מִסְפֵּר הַמוֹעֵט, וְלֹא הָיָה לוֹ לְפָרֵשׁ אֶלָּא מִתַּחֲלָה שָׂרֵי עֲשׂוֹת בְּרֵאשׁוֹנָה, וְאַחֲרֵיכֵן בְּהַדְרָגָה כָּלָם. וְלִפְנֵי פְּרוּשׁוֹ שֶׁהַזְכִּיר וּפְרַט סְכוּם מִנֵּין הַשָּׂרִים, צֵא וְחָשַׁב וּכְשֶׁתְּדַקֵּד בְּמִנְיָנָם, וְלִגְבִיחוֹ אֶתִּי שְׁפִיר: מִסְפֵּר הַמוֹעֵט תַּחֲלָה, וְאַחֲרֵיכֵן בְּהַדְרָגָה, כֵּן נִרְאָה לִי נִכוּן, וְדוּק).

(כב) וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעַם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדְּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדְּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּהֶם וְהִקַּל מֵעֲלֶיךָ וְנִשְׂאוּ אִתְּךָ:

כ"ב וְיִדְוִנוּן יָת עֲמָא כְּכָל עֵדָן וַיְהִי כָּל פְּתָגָם רַב יִתִּינּוּ לְוִתְךָ וְכָל פְּתָגָם זָעַר וְדִנּוּן אֲנוּן וַיִּקְלוּן מִנְךָ וַיִּסְבְּרוּן עִמָּךְ:

עֲשׂוֹת שֶׁשֶׁת רְבוּא. וְתִימָה, שֶׁהָרִי כְּשֶׁנִּטְלַת מִיִּשְׂרָאֵל שְׁמוֹנֶה עָשָׂר אָלֶף וְשֶׁשׁ מֵאוֹת לְשָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים, אִם כֵּן לֹא יִשְׂאָר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁשִׁים רְבוּא, וְלֹא תִמְצָא בְּשָׂרֵי עֲשׂוֹת שֶׁשֶׁת רְבוּא. וְיִשׁ לֹאמַר דְּמִתַּחֲלָה הָיוּ בּוֹרְרִין לְשָׂרֵי עֲשׂוֹת שֶׁשֶׁת רְבוּא, וּמִן הַחֲשׂוּבִין שֶׁבִּהְיוּ הָיוּ בּוֹרְרִין שָׁנִים עָשָׂר אָלֶף לְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים, וְגַם מִשָּׂרֵי חֲמִשִּׁים הָיוּ בּוֹרְרִין מִחֲשׂוּבִין שֶׁבִּהְיוּ שֶׁשֶׁת אֲלָפִים

מכילתא מס' דעמלק ב. תימה שהרי חור נהרג במעשה העגל, כדפירש רש"י בפירשת פי תשא גבי ויבן מזבח לפניו (הלכות לב ה) קרי ביה מזבח לפניו. ויש לומר, דהך דרשא איתא: כמאן דאמר (נבחים קטז) יתרו קודם מתן תורה הנה, דאפתי לא נהרג חור: תורה יט

(כא) שָׂרֵי אֲלָפִים. בְּשֶׁלֵּהי פָּרַק קָמָא דְּסִנְהֶדְרִין (יח) מְסִיק שֶׁהָיוּ שָׂרֵי אֲלָפִים שֶׁשׁ מֵאוֹת, וְשָׂרֵי מֵאוֹת שֶׁשֶׁת אֲלָפִים, וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים שָׁנִים עָשָׂר אָלֶף, וְשָׂרֵי

שיעור יומי ליום שלישי-רביעי כ"ב"א שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יט - פרשת יתרו נא
 כ"ט"א וְשִׁפְטוּ • "וידוננו", לשון צווי. וְהִקְלַל מֵעַלְיָד • דָּבַר זֶה לְהִקְלַל מֵעַלְיָד. "וְהִקְלַל", כְּמוֹ "וְהִכָּבֵד אֶת
 לְבוֹ", "וְהִכּוֹת אֶת מוֹאָב", לְשׁוֹן הוֹנָה.

(כג) אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַעֲשֶׂה וְצוֹרֵךְ אֱלֹהִים וַיִּכְלַת
 עֲמֹד וְגַם כָּל־הָעַם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יבֹא בְשָׁלוֹם:

כ"ט"א וְצוֹרֵךְ אֱלֹהִים וַיִּכְלַת עֲמֹד • הַמֶּלֶךְ בְּגִבּוֹרָה, אִם
 יַצִּיחַ אוֹתָךְ לַעֲשׂוֹת כֵּן – תוּכַל עֲמֹד, (מכילתא) וְאִם
 יַעֲכַב עַל יָדְךָ – לֹא תוּכַל לַעֲמֹד. וְגַם כָּל הָעַם

~ יום שלישי כ' שבט ~

(כד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנוּ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר:

(כה) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם
 רָאשִׁים עַל־הָעָם שְׁרֵי אֲלָפִים שְׁרֵי מֵאוֹת שְׁרֵי
 חֲמִשִּׁים וְשְׁרֵי עֶשְׂרֵת:

(כו) וַיִּשְׁפְּטוּ אֶת־הָעָם בְּכַל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה
 יְבִיאֹן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפּוֹטוּ הֵם:

כ"ט"א וְדִינִין יֵת עֲמָא • "יביאון" • "מִיִּתְן" •
 יִשְׁפּוֹטוּ הֵם • כְּמוֹ 'שִׁפְטוּ' (בחולס), וְכֵן (רות ב) "לֹא
 תַעֲבֹרֵי" כְּמוֹ: "לֹא תַעֲבְרִי", וְתַרְגּוּמוֹ: דִּינִין אַנּוּן.

(כז) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֲתָנוּ וַיִּלְךְ לוֹ אֶל־אַרְצוֹ: פ
 כ"ט"א וַיִּלְךְ לוֹ אֶל אֶרְצוֹ • לְגַיֵּר בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ (מכילתא)

~ יום רביעי כ"א שבט ~

(א) בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינַי:

כ"ט"א בַּיּוֹם הַזֶּה • בְּרֵאשׁ חֹדֶשׁ. לֹא הָיָה צָרִיךְ לְכַתֵּב אֶלָּא "בַּיּוֹם הַהוּא". מֵהוּ "בַּיּוֹם הַזֶּה"? שִׁיחֵיו
 דְּבַרֵי תוֹרָה חֲדָשִׁים עֲלֵיךְ כְּאֵלוֹ הַיּוֹם נִתְּנוּ.

(ב) וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר
 וַיַּחֲזִשְׁם יִשְׂרָאֵל נֶגְדַת הָהָר:

וַיַּחַן-שָׁם יִשְׂרָאֵל. כְּאִישׁ אֶחָד בְּלִב אֶחָד, אָבָל שָׂאָר כָּל הַחַיִּימוֹת בְּתַרְעוּמוֹת וּבְמַחְלָקֶת (מכילתא). נִגְדָה הָהָר. (מכילתא) לְמַזְרְחוֹ, וְכָל מְקוֹם שֶׁאֵתָהּ מוֹצֵא "נִגְדָה", פְּנִיִּים לְמַזְרָח.

כ"א וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים. לְמָה הִצְרָף לַחֲזוֹר וּלְפָרֵשׁ מֵהֵיכָן נָסְעוּ, וְהֲלֹא כָּבֵר פָּתַח שְׁבַרְפִּידִים הָיָה חוֹנִים, בְּיָדוּעַ שְׁמֵשׁ נָסְעוּ? אֵלָּא לְהַקִּישׁ נְסִיעַתָן מִרְפִּידִים לְבִיאַתָּן לְמַדְבַּר סִינַי: מַה בִּיאַתָּן לְמַדְבַּר סִינַי בְּתַשׁוּבָה, אַף נְסִיעַתָּן מִרְפִּידִים בְּתַשׁוּבָה (מכילתא).

ג ומשה סלק לקדם יי וקרא לה יי מן טורא למימר כדנן תימר לבית יעקב ותחוי לבני ישראל:

(ג) וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הַהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

זעקב • אלו הנשים, תאמר להם בלשון רכה. ותגיד לבני ישראל • ענשין ודקדוקין, פּרש לזכרים דברים הקשין כגידין (מכילתא).

כ"א ומשה עלה • ביום השני, וְכָל עֲלִיּוֹתָיו בְּהַשְׁכָּמָה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לד) "וַיִּשְׁכַּם מֹשֶׁה בַבֶּקֶר". כֹּה תֹאמַר • בְּלִשׁוֹן הַזֶּה וְכַסְדֹּר הַזֶּה (שבת פו).

ד אתון חזתון די עבדית למצרים ונטלית תכון כדעל גדפי נשרין וקרבתית תכון לפלחני:

(ד) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל־פְּנֵי נְשָׁרִים וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי:

כנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שָׁפַל שָׂאָר הַעוֹפוֹת נוֹתְנִים אֶת בְּנֵיהֶם בֵּין רַגְלֵיהֶם, לְפִי שְׁמַתְרֵינִי מֵעוֹף אַחַר שְׁפֹרֶחַ עַל גְּבִיחֵם, אָבָל הַנֶּשֶׁר הַזֶּה אֵינוֹ מַתְיָרָא אֵלָּא מִן הָאָדָם שְׂמָא יִזְרַק בּוֹ חֵץ, לְפִי שֶׁאֵין עוֹף אַחַר פּוֹרֵחַ עַל גְּבִיּוֹ, לְכַף נוֹתֵנָן עַל כְּנָפָיו, אוֹמֵר: מוֹטֵב וַיִּגַּס הַחֵץ בִּי וְלֹא בְּכַנִּי. אַף אֲנִי עָשִׂיתִי כֵן: "וַיִּסַּע מִלֵּאדָּה הָאֱלֹהִים וַיְגַו, וַיָּבֵא בֵּין מַחְנֵה מִצְרַיִם וַיְגַו", וְהָיוּ מִצְרַיִם זוֹרְקִים חֲצִיִּים וְאֲבָנֵי פְּלִיסְטֵרְאוֹת, וְהָעָנָן מְקַבְּלֵם. וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי • כְּתַרְגוּמוֹ.

כ"א אַתֶּם רְאִיתֶם • (שבת פו) לֹא מִסֵּרַת הִיא בְּיָדְכֶם, וְלֹא בְּדַבְרֵי אֲנִי מִשְׁגֵּר לָכֵס, לֹא בְּעֵדִים אֲנִי מַעִיד עֲלֵיכֶם, אֵלָּא "אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם", עַל כֹּמֶה עֲבֻרוֹת הָיוּ חֲזִיבִין לִי קָדָם שֶׁנִּזְדוּגְנוּ לָכֵס וְלֹא נִפְרַעְתִּי מֵהֶם אֵלָּא עַל יָדְכֶם. וְאֲשָׂא אֶתְכֶם. (מכילתא) זֶה הַיּוֹם שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לְרַעַמְסֵס, שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל מִפְּזָרִין בְּכָל אֶרֶץ גִּשׁוֹן, וְלִשְׁעָה קָלָה כִּשְׁבָאוּ לִיסַע וְלִצְאָתָא, נִקְבְּצוּ כָּלֶם לְרַעַמְסֵס. וְאוּיִנְקְלוּס תַּרְגָּם: 'וְאֲשָׂא', וְנִטְלִית יִתְכוּן', כְּמוֹ וְאִסִּיעַ אֶתְכֶם, — תַּחֲנֵן אֶת הַדְּבוּר, דְּרַף כְּבוֹד לְמַעְלָה. עַל פְּנֵי נְשָׁרִים.

ה וכען אם קבלא תקבלון למימרי ותשרון ית קנמי ותהון גדמי חביבין מכל עממיא ארי די לי כל ארעא:

(ה) וְעַתָּה אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקִלִּי וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהָיִיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל־הָעַמִּים בְּיַד־הָאֲרָץ:

אותם, כף אתם תהיו לי "סגלה" משאר אמות, ולא תאמרו אתם לכדכם שלי ואין לי אחרים עמכם, ומה יש לי עוד שתהא חבתכם נפרת, "פי לי כל הארץ", והם בעיני ולפני לכלום.

כ"א וְעַתָּה • אִם עָתָה תִּקְבְּלוּ עֲלֵיכֶם, יַעֲרַב לָכֵס מִכָּאֵן וְאֵילָף, שָׁפַל הַתְּחִלוֹת קִשׁוֹת (מכילתא. שבת פז). וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־בְּרִיתִי • שֶׁאֲכַרַת עִמָּכֶם עַל שְׁמִירַת הַתּוֹרָה. סִגְלָה • אוֹצֵר חֲבִיב, כְּמוֹ: (קהלת ב) "וְסִגְלַת מְלָכִים", כְּלִי־יִקָּר וְאֲבָנִים טוֹבוֹת שֶׁהַמְּלָכִים גּוֹנְזִים

ו אתון תהון גדמי מלכין כהנין ועם קדיש אלין פתגמיא די תמלל עם בני ישראל:

(ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מִמְּלַכַת כְּהֻנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבַּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"א וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מִמְּלַכַת כְּהֻנִּים • שָׂרִים, כְּמָה דְאֵת אָמַר: (שמואל ב ח) "וּבְנֵי דוֹד כְּהֻנִּים הָיוּ". אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים • לֹא פְחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכֶּת פְּהַנִּים (יט, ו)
כֵּן נִרְמְזוּ כָּל שְׁלֹשׁ הַמַּעֲלֹת (פְּתָרִים) שֶׁנִּתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל
בְּשַׁעַת מִתְּן-תּוֹרָה - תּוֹרָה, מַלְכוּת וּבְהִנָּה:
"וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי" - רֹמְזוּ לַתּוֹרָה, עַל-פִּי פְּרוֹשׁ הַמְּכִילְתָּא:
"שֶׁתִּהְיוּ פְּנוּיִין לִי וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה";
"מִמְּלַכֶּת" - לַמְּלָכוּת;

"פְּהַנִּים" - לְכַהֲנָה.

בְּשַׁעַת מִתְּן-תּוֹרָה הָיוּ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל כָּל שְׁלֹשׁ
הַמַּעֲלֹת הָאֵמוּרוֹת - כָּל אֶחָד מֵהֶם הָיָה פְּנוּי לַה' וְעוֹסֵק
בַּתּוֹרָה; שְׁנֵי פְּתָרִים בְּרֵאשׁוֹ (שַׁבַּת פַּח) - כְּמִלְךְ; וְהָיָה רֵאשִׁי
לְאַכֵּל בְּקִדְשִׁים (מְכִילְתָּא) - כַּהֲנָה.
(לְקוּטֵי שִׁיחוֹת' כִּרְך ח עמוד 442)

~ יום חמישי כ"ב שבט ~

(ז) וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְקַרְא לְזֻקְנֵי הָעָם וַיִּשֶׂם לִפְנֵיהֶם אֵת
כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה:

וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְקַרְא לְסָבִי עֲמָא וְסַדְר
קְדָמִיהוֹן יֵת כָּל פְּתָגְמֵי הָאֵלִין דְּפַקְדָּה יי:

(ח) וַיַּעֲנוּ כָּל-הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה
נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מִשֵּׁה אֶת-דְּבָרֵי הָעָם אֶל-יְהוָה:

ח וַאֲתִיבוּ כָּל עֲמָא פְּחָדָא וַאֲמְרוּ כָּל דִּי
מִלִּיל יי נַעֲבַד וַאֲתִיב מֹשֶׁה יֵת פְּתָגְמֵי עֲמָא
קְדָם יי:

כִּי-יָשָׁב מֹשֶׁה אֶת-דְּבָרֵי הָעָם וְגו'. בְּיוֹם
הַמַּחְרָת, שֶׁהוּא יוֹם שְׁלִישִׁי, שֶׁהָרִי בִּהְשַׁכְּמָה עָלָה.
וְכִי צָרִיף הָיָה מֹשֶׁה לְהִשָּׁיב? אֵלֶּא בָּא הַכְּתוּב לְלַמְדָּךְ

דְּרַךְ אֲרָץ' מִמֹּשֶׁה, שְׁלֵא אָמַר: הוֹאִיל וַיִּוְדַע מִי
שֶׁשְׁלַחְנִי, אֵינִי צָרִיף לְהִשָּׁיב.

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב
הַעֲנָן בְּעָבוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרֵי עֲמֹךְ וְגַם-כִּי
יֹאמְרוּ לְעוֹלָם וַיִּגַּד מֹשֶׁה אֶת-דְּבָרֵי הָעָם אֶל-יְהוָה:

ט וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה הָא אָנָּא מִתְּגַלִּי לָךְ
בְּעֵיבָא דְעֵנְנָא בְּדִיל דְּיִשְׁמַע עֲמָא בְּמַלְלוּחֵי
עֲמֹךְ וַאֲף כִּי יִהְיֶינּוּ לְעֵלָם וְחֵי מֹשֶׁה יֵת
פְּתָגְמֵי עֲמָא קְדָם יי:

כִּי-יָשָׁב בְּעַב הַעֲנָן • בְּמַעֲבַה הַעֲנָן, וְזֶהוּ עֲרַפֵּל. וְגַם
כִּי • גַם בְּנִבְיָאִים הַבָּאִים אַחֲרָיֶךְ. וַיִּגַּד מֹשֶׁה וְגו'.
בְּיוֹם הַמַּחְרָת, שֶׁהוּא רִבְעִי לַחֲדָשׁ. אֶת-דְּבָרֵי הָעָם

וְגו'. תְּשׁוּבָה עַל דְּבָר זֶה שֶׁמַּעֲתִי מֵהֶם שְׂרָצוֹנִם
לְשִׁמְעַ מִמֶּךָ: 'אֵינּוּ דוֹמָה הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשְּׁלִיחַ לְשׁוֹמֵעַ
מִפִּי הַמֶּלֶךְ, רְצוֹנָנוּ לְרֵאוֹת אֶת מַלְכָּנוּ'.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יִרְך מר. וְיוֹם שַׁבַּת הָיָה כְּשִׁנִּיתָנָה
תּוֹרָה כְּדַמוּכַח פֶּרֶק רַבִּי עֲקִיבָא (פג).
וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכְּתוּב (ישעיה ל טו) בְּשׁוֹכְבָה
וְנַחַת תִּשְׁעוֹן, זֶה הַתּוֹרָה שֶׁנִּיתְּנָה
בְּרֵאשׁוֹנָה בְּשַׁבַּת שֶׁהוּא יוֹם מְנוּחָה,
וְלִוְחוֹת הָאֶתְרוּנוֹת שֶׁהוֹרִיד מֹשֶׁה
בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים שֶׁהוּא יוֹם תְּשׁוּבָה (ראח
תענית ל): תורה י

הָעָם אֶל ה'. וּבְמַסְכַּת שַׁבַּת פֶּרֶק אָמַר
רַבִּי עֲקִיבָא (פג) מְסִיק דְּהָא וַיִּשְׁבַּע מֹשֶׁה
וַיִּגַּד מֹשֶׁה מִצְוֹת הַגְּבֻלָה הָיָה דְּבָרֵי
רַבִּי יוֹסִי בַר יְהוֹנָדָה, וְרַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר
דְּמַתְּחִילָה אָמַר מִתְּן שְׂכָרָה וְהִינֵינוּ
וַיִּשְׁבַּע מֹשֶׁה, דְּבָרִים הַמְּיוֹשְׁבִים לְלֵב,
וּלְכַסּוֹף פִּירֵשׁ עֲנָשָׁה דְּכַתִּיב וַיִּגַּד
מֹשֶׁה, דְּבָרִים הַקְּשִׁים כְּגִידִים, שֶׁהוּא

(ח-ט) וַיִּשְׁבַּע מֹשֶׁה. פֶּשֶׁט, לְמָה נֹאמַר
וַיִּשְׁבַּע וְאָחַר וַיִּגַּד. לְפִי שֶׁמַּתְּחִילָה בָּא
מֹשֶׁה לְהִשָּׁיב דְּבָרֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא, וַאֲמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-
הוּא הִמְתֵּן שְׁאֵנִי רוּצָה לְדַבֵּר עִמָּךְ.
וְדִיבֵר עִמּוֹ הַדְּבּוּר הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא
אֵלֶיךָ, וְאַחֲרֵיכָךְ כְּשֶׁגָּמַר הַקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא הַדְּבּוּר וַיִּגַּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי

(י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבַסוּ שְׂמַלְתֵּם:

יֹאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲזַיל לְנֹת עֲמָא וּתְזַמְנוּן יִזְמָא דִּין וּמְחָר וּיְחַרְרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן:

כ"ט - וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה • אִם כֵּן, שְׂמֹזְקִין לְדַבֵּר עִמָּם, "לֵךְ אֶל הָעָם". וְקִדַּשְׁתָּם • וְזַמְנַתֶּם, שְׂיַכְנוּ עִצְמָם הַיּוֹם וּמְחָר.

(יא) וְהָיוּ נִכְנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעִנְיִי כָּל־הָעָם עַל־הָרֹסִינִי:

יֵא וְיֵהוֹן זְמִינוּן לְיִזְמָא תְּלִיתָא אַרִי בְיוֹמָא תְּלִיתָא יְתַגְּלִי יְיָ לְעִנְיִי כָּל עֲמָא עַל טוֹרָא דְסִינִי:

כ"ט - וְהָיוּ נִכְנִים • מְבַדְּלִים מֵאִשָּׁה. (מכילתא) • לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי • (מכילתא) שֶׁהוּא שְׂשִׁי בַחֲדָשׁ, וּבַחֲמִישִׁי בְּנֵה מֹשֶׁה אֶת הַמִּזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתִּים־עֶשְׂרֵה מִצְבָּה,

כָּל הַעֲנִיָּן הָאֵמֹר בְּפִרְשַׁת "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים", וְאִין מְקַדָּם וּמֵאֲחָר בַּתּוֹרָה. לְעִנְיִי כָּל הָעָם • מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם סוּמָא, שְׁנִתְרַפְּאוּ כֻלָּם (מכילתא) •

(יב) וְהִגְבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לְאֹמֶר הַשְּׂמֵרוֹ לְכֶם עַל־וֹת בָּהָר וּנְגַע בְּקִצְחוֹ כָּל־הַנֶּגַע בָּהָר מוֹת יוֹמָת:

יב וְיִתְתַחֵם יְת עֲמָא סְחוֹר סְחוֹר לְמִימֵר אֶסְתְּמֵרוּ לְכוּן מְלִמְסַק בְּטוֹרָא וּלְמַקְרַב בְּסוּפָה כָּל דִּיקְרַב בְּטוֹרָא אֶתְקַטְלָא יְתַקְטֵל:

כ"ט - וְהִגְבַּלְתָּ • קִבַּע לָהֶם תְּחוּמִין לְסִימָן שֶׁלֹּא יִקְרָבוּ מִן הַגְּבוּל וְהִלָּאָה. לְאֹמֶר • הַגְּבוּל אֹמֶר לָהֶם:

הַשְּׂמֵרוֹ מְעַלּוֹת מְכַאן וְהִלָּאָה, וְאִתָּה תְּזַהֵרִם עַל כָּךְ. וּנְגַע בְּקִצְחוֹ • אֶפְלוּ בְּקִצְחוֹ.

(יג) לֹא־תִגַּע בּוֹ יָד פִּי־סֶקוּל יִפְקַל אֲוִי־יָרְה אִם־בְּהֶמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחִיה בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בָהָר:

יג לֹא תִקְרַב בַּהּ יְדָא אַרִי אֶתְרַגְּמָא יְתַרְגֵּם אוֹ אֶשְׁתַּדָּא יִשְׁתַּדִּי אִם בְּעִירָא אִם אֲנָשָׁא לֹא יְתַקֵּים בְּמִיגַר שׁוּפְרָא אַנוּן מְרִשָׁן לְמִסַּק בְּטוֹרָא:

כ"ט - יָרְה יִרְה • (סנהדרין מא) מְכַאן לְנִסְקָלִים שֶׁהֵם נִדְחִין לְמִטָּה מִבֵּית הַסֶּקֶלָה שֶׁהָיָה גְבוּהַ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. יִרְה • יִשְׁלַף לְמִטָּה לְאַרְצָן, כְּמוֹ (לעיל טו) "יָרְה בַיָּם". בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל • כְּשִׁימְשֹׁף הַיּוֹבֵל קוֹל אֲרָף, הוּא סִימָן סְלוּק

שְׂכִינָה וְהַפְּסַקַת הַקּוֹל. וְכִינוּן שְׁנִסְפַלְק, הֵם רִשְׁאִין לְעַלּוֹת. הַיָּבֵל • הוּא שׁוּפֵר שֶׁל אֵיל, שֶׁכֵּן בְּעִרְבָא קוֹרִין לְדִכְרָא 'יּוֹבְלָא', וְשׁוּפֵר שֶׁל אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק הָיָה.

(יד) וַיֵּרֵד מֹשֶׁה מִן־הָהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וּכְבַסוּ שְׂמַלְתֵּם:

יד וְיַנְחַת מֹשֶׁה מִן טוֹרָא לְנֹת עֲמָא וְזַמְנוּן יְת עֲמָא וְיְחַרְרוּ לְבוּשֵׁיהוֹן:

כ"ט - מִן־הָהָר אֶל־הָעָם • מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה פּוֹנֵה לְעַסְקִיו, אֶלֶּא "מִן הָהָר אֶל הָעָם".

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יִרְה יִרְה קוֹדָם לְכוּן, שֶׁכֵּן דָּרָף הַנִּסְקָלִין שְׂדוּחִפִּין קוֹדָם וְהָדָר נִסְקָלִין (סנהדרין מה). וּמִיָּהוּ יֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּפֶשֶׁטוֹ, סֶקוּל יִסְקַל כְּשִׁאֲנוּ מֵת בְּדַחֲיָה, אוֹ יָרְה יִרְה אִם מֵת בְּדַחֲיָה לְכַדָּה. וְתַרְגוּמוֹ אַרִי אֶתְרַגְּמָא יְתַרְגֵּם אוֹ אֶשְׁתַּדָּא אִישְׁתַּדִּי: תורה יד

עוֹבֵר הַתְּחוּם וְתַתְּחִיב. וְלִי נִרְאָה שֶׁבָּא לְהוֹדִיעֵנוּ בְּאִיזוֹ מִיָּתָה תְּהַרְגֵנוּ, לוֹמֵר שְׂנֵדוֹן בְּסִקְלָה, דְּלֹא תִימָא מִיָּתָהוּ בְּחִנֵּק כְּפִתְחָם מִיָּתָה הָאֵמוּנָה בַּתּוֹרָה, קָא מִשְׁמַע לָן: אוֹ יָרְה יִרְה. אוֹ זֶה לְשׁוֹן אִם הוּא, כְּלוּמֵר (אם) סֶקוּל יִסְקַל [אם] יָרְה

(יב־יג) לֹא תִגַּע בּוֹ יָד. לְמָה נֹאמֵר, וְהִלָּא כְּכָר נֹאמֵר כָּל הַנוֹגַע. שְׂמַעְתִּי מִפִּי רַבִּי יִצְחָק דְּהָאִי קָרָא קָאִי אֲדַלְעִיל דְּכַתִּיב כָּל הַנוֹגַע בָּהָר, וְהָכִי קֹאמֵר, כְּשִׁאֲתָה בָּא לְהַרוֹג אֶת הַנוֹגַע, לֹא תִגַּע בּוֹ יָד אֶלֶּא סֶקוּל יִסְקַל, סֶקְלָהוּ מְרֻחֵק, שְׂאִם אִתָּה הוֹלֵף לְמִקוֹם שֶׁהוּא שֶׁם לְהַרְגוֹ נִמְצָא אִתָּה

שיעור יומי ליום חמישי כ"ב שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יט - פרשת יתרו

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִיוּ נִכְנָיִם לְשִׁלֶּשֶׁת יָמִים טו וַאֲמַר לְעָמָא הָווּ זְמִינִין לְתַלְתָּא יוֹמִין לֹא תִקְרְבוּן לְצַד אַתְתָּא: אֶל-תִּגְשׁוּ אֶל-אִשָּׁה:

טו בלילות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה, שאם ישמשו תוף שלשה ימים, שמא תפלט האשה שכבת זרע לאחר טבילתה, ותחזור ותטמא, אבל מששהתה שלשה ימים כבר הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע, וטהור מלטמא את הפולטת.

כ"ג הִיוּ נִכְנָיִם לְשִׁלֶּשֶׁת יָמִים • לְסוּף שְׁלֹשֶׁת יָמִים, הוא יום רביעי, שהוסיף משה יום אחד מדעתו, כדברי רבי יוסי, (שבת פז). ולדברי האומר: 'בששה בחדש נתנו עשרת הדברות', לא הוסיף משה כלום. ול'שלושת ימים', כמו 'ליום השלישי'. אֶל-תִּגְשׁוּ אֶל-אִשָּׁה • כָּל שְׁלֹשֶׁת יָמִים הִלְלוּ, כְּדִי שִׁיחִיו הַנָּשִׁים

טז והנה ביומא תליתאה במהוי צפרא והנה קליו וברקיו וענני תקיף על טירא וקל שופרא תקיף לחדא וזע כל עמא די במשריתא:

טז וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֵיטֵב הַבָּקָר וַיְהִי קָלֵת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל-הַהָר וְקַל שֶׁפָּר חִזַּק מְאֹד וַיַּיַחֲרַד כָּל-הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:

יג וְגו' וְאָקוּם וְאֵצֶא אֶל-הַבְּקָעָה וְהִנֵּה-שָׁם כְּבוֹד-ה' עוֹמֵד."

כ"ד בַּהֵיטֵב הַבָּקָר • מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדִים עַל יָדָם, מֵה שְׂאִין דָּרָךְ בְּשׂוּר וְדָם לְעִשׂוֹת בֶּן, שִׁיחָא הָרַב מִמְּתִין לְתַלְמִיד, וְכֵן מְצִינּוּ: (ביחזקאל א) "קוּם צֵא אֶל-הַבְּקָעָה

יז ואפיק משה ית עמא לקדמות מימרא דיי מן משריתא ואתעתדו בשפולי טורא:

יז וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת-הָעָם לְקִרְאֵת הָאֱלֹהִים מִן-הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר:

כ"א בַּתַּחֲתֵית הָהָר • לְפִי פְּשׁוּטוֹ: בְּרִגְלֵי הָהָר. וּמְדַרְשׁוֹ, שְׁנַתְּלַשׁ הָהָר מִמְּקוֹמוֹ וְנִכְפְּהָ עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית (שבת פח) ♦

כ"ה לְקִרְאֵת הָאֱלֹהִים • מְגִיד (מכילתא) מְגִיד שֶׁשָּׂכַחְנָה יְצָאָה לְקִרְאֵתָם, כְּחֹתֵן הַיּוֹצֵא לְקִרְאֵת כְּלָה, וְזֶהוּ שְׁנַאֲמַר: (דברים לג) "ה' מְסִינִי בָּא", וְלֹא נֹאמַר: 'לְסִינִי

~ נקודות משיחות קודש ~

שינה כהנה לקבלת התורה?

י'וֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְאֵת הָאֱלֹקִים (שיר-השירים רבה, פרשה א, יב, ב). וְלְכַאוּרָה הַדְּבָר תְּמוּנָה בְּיוֹתֵר, הָרִי יְדוּעִים דְּבָרֵי הַר"ן (סוף פסחים) שְׁבָגִי יִשְׂרָאֵל סָפְרוּ אֶת הַיָּמִים, וְהַשְׁתַּוְּקוּ בְּכָל לֵב וּנְפֹשׁ לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, וְאִם-כֵּן אִיךָ אֶפְשָׁר שֶׁבְּלִילָה

בְּפָרְשָׁתָנוּ נֹאמַר שֶׁלְּפָנַי מַעֲמֵד הָרַ סִינִי וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְאֵת הָאֱלֹקִים" (יט, יז). וְאֵימָתַ בְּמִדְרַשׁ "יִשְׁנּוּ לָהֶם יִשְׂרָאֵל כָּל אוֹתוֹ הַלְּיָלָה, לְפִי שֶׁשִּׁינָה שֶׁל עֲצָרַת עֲרֻבָה וְהַלְּיָלָה קִצְרָה כּו' בָּא הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וּמְצָאן יִשְׁנִים כּו', וְהִיָּה מֹשֶׁה מְעוֹרֵר לְיִשְׂרָאֵל כּו' הִנֵּה הוּא דְּכַתִּיב

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

התורה מוטב ואם לאו תהרגו בתרב זה, הִנֵּה הוּא דְּכַתִּיב (ישעיה א יט) אִם תֵּאָבִי וְשִׁמְעֵתֶם טוֹב הָאָרֶץ תֹּאכְלוּ וְגו' וְאִם תִּמְאַנּוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תֹּאכְלוּ וְגו' כִּי פִי ה' דֹּבַר. וְהִכֵּן דִּיבַר, בְּשִׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה הַתְּנָה עֲמָהֶן כֵּן. וְזֶהוּ שֶׁיִּסְדַּר הַפְּסִיט בְּאַזְהָרוֹת 'וְאִשִּׁית' (מוסף ליום ב' של שבועות), 'עֲטִיפַת הַיּוֹן צִהְלָה וְרָנָה': תורה יח

שְׁבַע-לְפָנָה אֵין אָנוּ מְקַבְּלִין, מִיַּד כְּפָה עֲלֵיהֶם הָהָר כְּגִיגִית (תנחומא נח א). וְאֵתְמַר בְּמִסְכַּת שְׁבַת (שם) מְכַאֵן מוֹדְעָא רַבָּא לְאוֹרֵייתָא וְכו', כְּדֵאִיתָא הַתָּם: וְעוֹד אֵיתָא בְּמִדְרַשׁ (ויקרא לה א), כִּי כְּשֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל עֲטָף וְנָתַן חֶרֶב בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה, וְאָמַר לָהֶם אִם אֵתֶם מְקַבְּלִין

(יז) וַיִּתְיַצְבוּ וְגו'. מְלַמֵּד שֶׁכְּפָה עֲלֵיהֶם הָהָר כְּגִיגִית, וְאָמַר אִם אֵתֶם מְקַבְּלִים הַתּוֹרָה מוֹטֵב, וְאִם לֹא שָׁם תִּהְיֶה קְבוּרַתְכֶם (שבת פח). וְקָשְׁיָא דְהָא אָמְרוּ מִיָּד (להלן ב"ד ז) נְעֻשָׁה וְנִשְׁמַע, וְיֵשׁ לֹמַר כִּי כְּשֶׁרְצָה הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לִיתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּ כְּמָה תּוֹרוֹת יֵשׁ לָהּ, אָמַר לָהֶם אַחַת בְּכַתֵּב וְאַחַת עַל פֶּה, אָמְרוּ לוֹ שֶׁבְּכַתֵּב אָנוּ מְקַבְּלִין

הנה במקום להמתין בקצור רוח ולהתכונן לקבלת התורה, הלכו לישון, ועד ששנתם ערכה להם? ויש לבאר הדברים, והנה ידוע שפאָשר הנשמה נמצאת בגוף, הרי היא מגבלת בהשגות שיכולה להשיג. מה- שאין-כן בעת השינה פאָשר מסתלקת מהגוף ועולה למעלה, הרי יש ביכולתה להשיג השגות כאלו שאי-אפשר לה להשיגם פאָשר הגוף ער (ראה מה שנתפאר בזה במאמר ד"ה בליה ההוא ה'ת"ש סעיף א, ועוד).

ועל-פי-זה יש לפרש מה שישפראל הלכו לישון בלינה ההוא, מפני שחשבו שאין הכנה מתאימה יותר לקבלת

התורה מאשר שהנשמה תעלה למעלה ותשיג השגות נעלות לאין שעור.

אף מכל-מקום נחשב זה כחטא לגבי ישראל. כי תכלית מתן-תורה היא לפעל שגם בדברים תחתונים גשמיים ובענייני עולם-הזה ישכן ויחדר אור הקדושה, ועל כן הגם שבעת השינה היו משיגים השגות נעלות, לא היה להם להתנתק מהגוף ולהשיג השגות, אלא לעבד עם הגוף ולהעלותו ולזככו כדי שגם הגוף יהיה כלי להשגות קדושות.

(על פי 'לקוטי שיחות' כרך ד עמוד 1024 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

יח וטוירא דסיני תגן בלה מן קדם דאתגלי עלוהי יי באשמתא וסליק תנגה פתנגא דאתונא וזע פל טוירא לחדא :

(יח) וְהָרַסְנוּ עֵשֶׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יֵרֵד עָלָיו יְהוָה בָּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ בְּעֵשֶׂן הַכֹּבֵשׂוֹן וַיִּחַרֵּד כָּל-הָהָר מְאֹד :

יכולה לשמע, נתן לבריות סימן הנפר להם. פיוצא בו: (הושע יא) "כָּאֲרִיָּה יִשְׂאֵג". וכי מי נתן כח בארי, אלא הוא, והכתוב מושלו כאריה, אלא אנו מכניין ומדמין אותו לבריותיו, כדי לסבר את האזן מה שיכולה לשמע. פיוצא בו: (יחזקאל מג) "וְקוּלוֹ כְּקוֹל מִים רַבִּים". וכי מי נתן קול למים? והלא הוא, ואתה מכנה אותו לדמותו לבריותיו, כדי לסבר את האזן.

כ"ג « עֵשֶׂן כְּלוֹ • אֵין "עשן" זה שם דבר, שהרי נקוד הש"ן פתח, אלא לשון פעל, כמו: אמר, שמר, שמע. לכך, תרגומו: 'תגן בלה', ולא תרגם 'תנגא', וכל "עשן" שבמקרא, נקודים קמץ, מפני שהם שם דבר. הכבשון. של סיד. יכול ככבשן זה ולא יותר? תלמוד-לומר "בוער באש עד לב השמים". ומה תלמוד-לומר "כבשן"? לסבר את האזן מה שהיא

~ נקודות משיחות קודש ~

שנה - זמן, להרבות בכמות הזמן המקדש ללמוד התורה; נפש - חיות, להוסיף באיכות הלמוד, שהלמוד יהיה בחיות יותר, וממילא ידע וישיג בעמק יותר.

(לקוטי שיחות, כרך יג, עמוד 151)

והר סיני עשן כולו (יט, יח) כבוד קדושת אדמו"ר נשיא דורנו, מסביר את משמעות העשן שבמתן-תורה כלפי חייב למוד התורה המטל על כל אחד ואחד:

עולם - מקום, ללמד תורה בכל בית ובכל מקום;

יט ויהיה קל שופרא אול ומקף לחדא משה ממלל ומן קדם יי מתעני לה בקול :

(יט) וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד מִשֶּׁה יִדְבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל :

הגבורה, אלא "אנכי" ו"לא יהיה לך", והקדוש-ברוך-הוא מסיעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע. יעננו בקול. יעננו על דבר הקול, כמו: (מלכים א יח) "אֲשֶׁר יַעֲנֶה בָּאֵשׁ", על דבר האש להורידו.

כ"ד « הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד • מנהג הדיוט: כל זמן שהוא מאריך לתקע, קולו מתליש וכוחה, אכל כאן: "הולך וחזק מאד". ולמה כך? מתחלה לסבר אזניהם מה שיכולים לשמע. משה ידבר. כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא שמעו מפי

~ יום שישי כ"ג שבט ~

כַּוְּאֲתִגְלִי יְיָ עַל טוֹרָא דְסִינֵי לְרִישׁ טוֹרָא וְקָרָא יְיָ לְמֹשֶׁה לְרִישׁ טוֹרָא וְסָלִיק מֹשֶׁה:

(כ) וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הַר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הַהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הַהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:

וְהִצִּיעַן עַל גְּבֵי הָהָר כְּמַצֵּעַ עַל הַמִּשְׁחָה, וַיֵּרֶד כִּסָּא הַכְּבוֹד עֲלֵיהֶם.

כ"ג ~ וַיֵּרֶד ה' עַל־הַר סִינַי. יְכוּל יֵרֵד עָלָיו מִמֶּשֶׁה? תְּלַמּוּד־לוֹמַר: (לְקַמּוֹן ט) "כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דְּבַרְתִּי עִמָּכֶם". (מְכִילֵת) מְלַמֵּד שֶׁהַרְפִּין שְׁמַיִם הָעֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים

כַּאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חוֹת אֶסְהִיד בְּעַמָּא דִּילְמָא יִפְגְּרוּן קָדָם יְיָ לְמַחְזֵי וַיִּפֹּל מִגְּבוּהַן סָגִי:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בְּעַם פְּנֵי־יְהֹרָסוּ אֶל־יְהוָה לְרִאיוֹת וְנִפְּל מִמֶּנּוּ רַב:

לְפָנַי "רַב". פְּנֵי יְהֹרָסוּ. כָּל הַרְיָסָה מִפְּרֻדַּת אֶסְיַפַּת הַבְּנִיָּן. אִף הַנְּפֻדִין מִמַּצָּב אֲנָשִׁים, הוֹרְסִים אֶת הַמַּצָּב.

כ"ג ~ הָעֵד בְּעַם. הַתְּרָה בְּהֶם שְׁלֵא לַעֲלוֹת בְּהָר. פְּנֵי יְהֹרָסוּ וְגו'. שְׁלֵא יְהֹרָסוּ אֶת מַצָּבָם עַל יְדֵי שְׂתַאֲוַתָם אֶל ה' לְרִאיוֹת, וַיִּקְרְבוּ לְצַד הָהָר. וְנִפְּל מִמֶּנּוּ רַב. (מְכִילֵת) כָּל מָה שִׁיפֹּל מֵהֶם, וְאִפְלוּ הוּא יַחֲדִי, חָשׁוּב

כַּבְּוֹאָף פְּהִנְיָא דְקַרְיָבִין לְשִׁמְשָׁא קָדָם יְיָ יְתַקְדָּשׁוּן דִּילְמָא יִקְטוּל בְּהוּן יְיָ:

(כב) וְגַם הַפְּהִנִים הִנְנָשִׁים אֶל־יְהוָה יְתַקְדָּשׁוּ פְּנֵי יִפְרִיץ בָּהֶם יְהוָה:

מְזַמְנִים לְהַתְיַצֵּב עַל עֲמֻדָן. פְּנֵי־יִפְרִיץ. לְשׁוֹן פְּרֻצָה, יְהַרְג בָּהֶם וַיַּעֲשֶׂה בָהֶם פְּרֻצָה.

כ"ג ~ וְגַם הַפְּהִנִים. אִף הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהַעֲבוּדָה בָּהֶם (וּבְחִים קטו). הִנְנָשִׁים אֶל ה'. לְהַקְרִיב קְרָבָנוֹת, אִף הֶם אֵל יִסְמְכוּ עַל חֲשִׁיבוֹתָם לַעֲלוֹת. יְתַקְדָּשׁוּ. יְהִיּוּ

כַּבְּוֹאָמַר מֹשֶׁה קָדָם יְיָ לֹא יְכוּל עַמָּא לְמַסַּק לְטוֹרָא דְסִינֵי אֲרִי אֶת אֶסְהִדָּתָ בְּנָא לְמִימַר תַּחֲסִים יַת טוֹרָא וְקָדְשָׁה:

(כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יִכָּבַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הָר סִינַי כִּי־אַתָּה הַעֲדַתָּה בְּנֹו לְאֹמֹר הַגִּבֹּל אֶת־הָהָר וְקַדְשָׁתוּ:

כַּשְׁיֵיכָּה לֹא־יִכָּבַל הָעָם. אִינִי צָרִיף לְהַעֲיֵד בָּהֶם, שֶׁהָרִי מוֹתְרִין וְעוֹמְדִין הֶם הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְלֹא יוּכָלוּ לַעֲלוֹת, שְׂאִין לְהֶם רְשׁוֹת.

כ"ג ~ לֹא־יִכָּבַל הָעָם. אִינִי צָרִיף לְהַעֲיֵד בָּהֶם, שֶׁהָרִי מוֹתְרִין וְעוֹמְדִין הֶם הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְלֹא יוּכָלוּ לַעֲלוֹת, שְׂאִין לְהֶם רְשׁוֹת.

כַּדְּוֹאָמַר לֵה יְיָ אֵזִיל חוֹת וְתַסַּק אֶת וְאַהֲרֹן עֲמָף וְכַהֲנָיָא וְעַמָּא לֹא יִפְגְּרוּן לְמַסַּק לְקָדָם יְיָ דִּילְמָא יִקְטוּל בְּהוּן:

(כד) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לְךָ־רֵד וְעֲלִיתָ אִתָּה וְאַהֲרֹן עֲמָף וְהַכַּהֲנִים וְהָעָם אֶל־יְהֹרָסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פְּנֵי־יִפְרִיץ־בָּם:

מַעֲשֶׂה. וְעֲלִיתָ אִתָּה וְאַהֲרֹן עֲמָף וְהַכַּהֲנִים. יְכוּל אִף הֶם עֲמָף? תְּלַמּוּד־לוֹמַר: "וְעֲלִיתָ אִתָּה". אָמַר

כ"ג ~ לְךָ־רֵד. (מְכִילֵת) וְהָעֵד בָּהֶם שְׁנִית, שְׂמַזְרִזִין אֶת הָאָדָם קָדָם מַעֲשֶׂה, וְחוֹזְרִין וּמְזַרְזִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַת

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הַפֶּשֶׁט דְקָרָא, לְפִי שְׁלֵא הַתְּרָה מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל עַל מַצּוֹת הַגִּבְלוֹה שְׁהִיא בְּמִיתָה, רַק עַל מַצּוֹת פְּרִישָׁה הִזְהִירָם כְּמוֹ שְׂתַמַּצָּא לְמַעֲלָה (פְּסוּק טו), לְפִיכְף

בְּרוּף־הוּא], וְכִי לֹא מְצִינּוּ פְּמָה מַצּוֹת שִׁישׁ בְּהֶן פְּמָה אֶזְהָרוֹת, וְעוֹד (עַל) מָה הָשִׁיב לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּף־הוּא אַחֲרֵי כֵן לָךְ רֵד וְעֲלִיתָ. וַיֵּשׁ לוֹמַר

(כא־כה) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רֵד הָעֵד וְגו'. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגו' לֹא יוּכָל וְגו'. תִּימָה מָה הָשִׁיב לוֹ [הַקַּב"ה לְמֹשֶׁה] מֹשֶׁה לְהַקְּדוֹשׁ־

אף-על-פי שהוא נקוד חֲטָף קָמֶץ, אינו זוּ מְגוֹרְתוֹ, כִּף דְּרָף כֵּל תְּכָה שְׁנֵי הַתְּיָה מְלֹאפּוֹם, כִּשְׂהִיא בָּאָה בְּמִקְרָא, מִשְׁתַּנָּה הַנְּקוּד לְחֲטָף קָמֶץ.

מֵעֵתָּה: אֵתָּה - מִחֲצָה לְעֲצָמָךְ, וְאַהֲרֹן - מִחֲצָה לְעֲצָמוֹ, וְהַכֹּהֲנִים - מִחֲצָה לְעֲצָמָם. מִשֶּׁה נִגְשׂ יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן, וְאַהֲרֹן יוֹתֵר מִן הַכֹּהֲנִים, וְהָעַם כֹּל עָקֹר אֵל יִהְיֶה אֵת מִצְבָּם לְעֵלּוֹת אֶל ה'. פֶּן-יִפְרֹץ-בָּם.

כה וינחת משה לעמא ואמר להון:

(כה) וירד משה אל-העם ויאמר אליהם: ׀

ש"י ויאמר אליהם • התראה זו.

כ (א) וידבר אליהם את כל-הדברים האלה לאמר*:

בְּרוּךְ-הוּא דְּבִיבּוּר אֶחָד, אִם-כֵּן מַה תִּלְמוּד-לוֹמֵר: "אֲנִכִּי" וְגו' ? רְצָה לוֹמֵר, מַה בָּא לְהוֹדִיעֵנוּ בְּמַה שֶׁפִּרְט לְשׁוֹן ב' דְּבָרוֹת אֵלּוּ מִהַשְּׂאָר, מִדְּהוֹצִיאָם בְּלִשׁוֹן זֶה שֶׁהִמְשִׁמְעוֹת, דְּוָקָא אֵלּוּ שְׁנַיִם בְּפִרְט מִפִּי הַגְּבוּרָה יֵצְאוּ, וְהֵלֵא לְפִי-זֶה כֻּלָּם כְּמוֹהֶם, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכִבּוּדוֹ וּבְעֲצָמוֹ דְּבָרָם ? וְתִרְצֵן שְׁחִזּוּר וּפִרְשׁ וְכוּ' וְרוֹצֵה לוֹמֵר: בְּאוֹתָהּ הַחֲזוּרָה, לֹא הִחֲזִיר לְלַמֵּד עַל הַכֵּלל יֵצֵא, אֲלֵא עַל הַפִּרְט, אֵלּוּ שְׁתֵּי דְבָרוֹת רֵאשׁוֹנוֹת בִּיחּוּד, וְדוּק). לְאִמֵּר • מִלְּמַד שֶׁהִיו עוֹנִין עַל הֵן - הֵן, וְעַל לָאו - לָאו. (מְכִילֵתא).

ש"י וידבר אליהם • אין 'אליהם' אלא דין, לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שכר, ואם לאו, אינו מקבל עליהם פּרענות, (מכילתא) יכול אף עשרת הדברות כן? תלמוד לומר: "וידבר אליהם", דין להפרע. את כל הדברים האלה • מלמד שאמר הקדוש-ברוך-הוא עשרת הדברות בדבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן. אם כן, מה תלמוד-לומר עוד 'אנכי' ו'לא יהיה לך' ? - שחזר ופרש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (וקשית אם כן כו' פרוש: לפי זה שמוכח מ'את כל הדברים האלה' שגם שאר עשרת הדברות כלם אמר הקדוש-

(* כאן נדפסו עשרת הדברות בטעם תחתון. לקריאה בציבור בטעם עליון, ראה עמוד רמ.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

כְּתוּבִים בְּלִשׁוֹן הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כְּאִילוּ הוּא מְדַבֵּר בְּעֲצָמוֹ, אֲנִכִּי הוֹצֵאתִיךָ, עַל פְּנֵי לֹא-הָבִי, אֲכַל שְׂאֵר הַדְּבָרוֹת יֵשׁ פְּסוּק לְכֹל אֶחָד לְבִדּוֹ וְזוֹלָתִי לֹא תִרְצָח, לֹא תִנְאַף, לֹא תִגְנֹב, וְגַם יֵשׁ פְּרִשָּׁה בֵּין זוֹ לְזוֹ, וּכְתוּבִים בְּלִשׁוֹן מִשֶּׁה וְלֹא בְּלִשׁוֹן הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְהִינֵנו דְּאִמֵּר בְּמִסְכָּת (חַגִּיגָה) [מִכּוֹת] (כֹּד). אֲנִכִּי וְלֹא יִהְיֶה לָךְ מִפִּי הַגְּבוּרָה שֶׁמַּעֲנִים, וּפְרִיךְ אִם כֵּן מַה תִּלְמוּד לוֹמֵר אֲנִכִּי וְלֹא יִהְיֶה לָךְ, כְּלוּמַר וְהֵלֵא לֹא נִשְׁתַּנּוּ (אֵלּא) [אֵלּוּ] מִשְׂאֵר דְּבָרוֹת שֶׁכֵּלֵן דְּבִיבּוּר אֶחָד גְּאָמְרוּ, וּמִשְׁנֵי שְׁחִזּוּר עַל כֹּל דִּיבִיבּוּר וְדִיבִיבּוּר בְּפָנָי עֲצָמוֹ אֵךְ לֹא שֶׁמַּעֲנֵנוּ מִפִּיו כִּי-אִם שְׁנַיִם: תוֹרָה ב

יְכוּלָה לְדַבֵּר, אִם כֵּן מַה תִּלְמוּד לוֹמֵר אֲנִכִּי וְלֹא יִהְיֶה לָךְ, מִלְּמַד שְׁחִזּוּר (מִשֶּׁה) עַל כֹּל דְּבִיבּוּר וְדְבִיבּוּר בְּפָנָי עֲצָמוֹ, הִכִּי אֵיתָא בְּסִיפְרָא (רֵאָה מְכִילֵתא מִס' דְּבַחֲדוּשׁ ד'). וְתִימָה מֵאִי קָשִׁיא לִיָּה אִם דְּבִיבּוּר אֶחָד גְּאָמְרוּ, מִכֹּל-מְקוּם הִיָּה מִשֶּׁה רַבִּינוּ עֲלִי-הַשְּׁלוֹם צְרִיךְ לוֹמֵר כֹּל אֶחָד וְאֶחָד בְּפָנָי עֲצָמוֹ. וְיֵשׁ לוֹמֵר הִכִּי קָשִׁיא לִיָּה, אִם דְּבִיבּוּר אֶחָד גְּאָמֵר לְמַה פִּסַּק מִשֶּׁה רַבִּינוּ אֵת הַטְּעָמִים, הִיָּה לוֹ לוֹמֵר כֵּלֵן פְּסוּק אֶחָד, וּמִשְׁנֵי מִלְּמַד שְׁחִזּוּר וְכוּ'. וְרַבִּי בְּרוּךְ ו'ל פִּירֵשׁ, אִם כֵּן מַה תִּלְמוּד לוֹמֵר אֲנִכִּי וְלֹא יִהְיֶה לָךְ, דְּמִשְׁמַע אֵלּוּ לְכָד אֶמְרֵן שֶׁחִרֵי שְׁנֵיהֶם בְּסַגְנוֹן אֶחָד כְּאִילוּ שְׁנֵיהֶם דְּבִיבּוּר אֶחָד, וְגַם

אָמֵר לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לָךְ הָעֵד בְּעַם, דִּיּוֹתֵר הִיָּה לָךְ לְהַזְהִירָם עַל מִצְוֹת הַגְּבֻלָּה שֶׁהִיא בְּמִיתָה יוֹתֵר מִן הַמִּצְוֹת כֵּלֵן, וְעַל זֶה הִשִּׁיב לוֹ לֹא יוּכַל הָעַם לְעֵלּוֹת [וְגו'] כִּי אֵתָּה הַעֲדוּתָה בְּנוּ וְגו'. כְּלוּמַר גַּם אֲנִי וְאַהֲרֹן כְּכֹל צִיּוּי הַהַגְּבֻלָּה, וְכִינֵן שְׁנֵיהֶם עִמָּהֶם שֵׁם נִתְּרָה בְּהֶם וְלֹא יַעֲלוּ, וְעַל זֶה הִשִּׁיב לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לָךְ רַד וְתוֹזְהִירָם מֵעֵתָּה וְעֵלִית אֵתָּה וְגו', כְּלוּמַר לֹא תִהְיֶה עִמָּהֶם בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם מִי שְׁנֵיהִירָם, מִיָּד וְיִרַד מִשֶּׁה וְאֵל הָעַם וְיִאמֵר אֲלֵיהֶם מִצְוֹת הַגְּבֻלָּה: תוֹרָה א (א) אֵת כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. מִלְּמַד שֶׁאִמֵּר הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כֹּל עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת דְּבִיבּוּר אֶחָד, מַה שְּׂאִין הִפָּה

צורת לוחות הברית

משיחת יום שמחת תורה ה'תשמ"ב

התורה כלה [.] הרי הם מצירים זאת באפן הפכי מדברי הגמרא!

[.] ישנו רב מסים בכאר שבע - לא חסיד חב"ד - שפרסם לאחרונה ספר, ובו מבאר גם אודות צורת הלוחות - שעל פי דברי הגמרא במסכת בבא בתרא, בהכרח לומר שהלוחות היו מרבעות, ולא בצורת חצי עגול. ומסים, שלפלא בעיניו מדוע מצירים בכל מקום את הלוחות בצורת חצי עגול, ולא כפי דברי הגמרא במסכת בבא בתרא!

והטענה הידועה שלא רוצים להוציא לעז על הראשונים - מאחר שמוסד זה קיים כבר כמה וכמה שנים, וכך ציירו את הלוחות במשך כל הזמן כו' - הנה טענה זו אין לה מקום כלל כאשר מדבר אודות ענין שנוגע לחנוכה ילדי ישראל!

דהנה, כאשר היגד מקבל תעודה זמן לזמן, ובה מופיע ציור הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה, מתקבל אצלו ללא כל ספק, שבה היתה צורת הלוחות. ואחר כך כאשר ילמד את הגמרא הנ"ל, יוכח שמה שהונח אצלו בפשטות פתוצאה מהלמוד במוסד זה, הרי זה הפך פשוט הגמרא! וכתוצאה מזה - הרי הוא מאבד את כל האמון במלמד ומחנך שלו, גם כאשר ילמדו עמו דבר אמיתי מתחילתו ועד סופו!

ולכן, בהכרח לתקן ענין זה, ואין לחשוב שזהו דבר של מה בכך, כי אפילו כאשר מדבר אודות דבר קטן, נאמר אל תהי בז לקטנות, ועל אחת כמה וכמה כאשר מדבר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שהם יסוד כל התורה כלה!

ובפרט שבענין זה ישנו דבר נוסף:

מקור ציור הלוחות בצורת חצי עגול - נלקח מאמות העולם, וציור זה הוא הפך דברי הגמרא. ואם כן, כאשר מצירים את הלוחות בצורת חצי עגול - הרי מעדיפים את גירסת אמות העולם על דברי הגמרא!

ויהי רצון שמכאן ולהבא יתקנו ענין זה, ובפרט שתקון הדבר אינו כרוך עם קשי מיוחד [.]

ובפרט עלי פי האמור לעיל שזהו ענין הקשור עם חנוכה ילדי ישראל - והרי ענין החנוכה צריך להיות בתכלית השלמות, וכפי שראים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר מסים בתכלית השלמות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר על דרך המצוץ כו' - הנה כאשר מדבר אודות חנוכה בניו, הרי הוא מתנגע ומשתדל ביותר להעניק להם את החנוכה הטוב ביותר, בתכלית השלמות.

בנוגע לכליות ענין הלוחות - כאן המקום להעיר ענין מסים. ובהקדים:

...מקומם הקבוע של הלוחות הוא - בארון, כמו שכתוב אין בארון רק שני לוחות האבנים גו". ותכלית השלמות שבה - כאשר הלוחות היו בארון בתוך בית המקדש, לאחרי שבני ישראל הגיעו אל המנוחה ואל הנחלה, כי כאשר הלוחות היו בארון כפי שהיה במשכן (לא בארון שעשה משה כו'), היה זה באפן של צרא וכו' [.]

והנה, ידוע הכלל שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה, ובפרט כאשר מדבר אודות עניני קדשה. ועל פי זה מובן שהלוחות היו ממלאים את כל חלל הארון, באפן שלא נשאר מקום פנוי ומקום ריק, כי אם היה נשאר מקום ריק, הרי מקום זה הוא לבטלה חס ושלום. ועל דרך שמצינו שכלי שרת מקדשים כשהם מלאים דוקא.

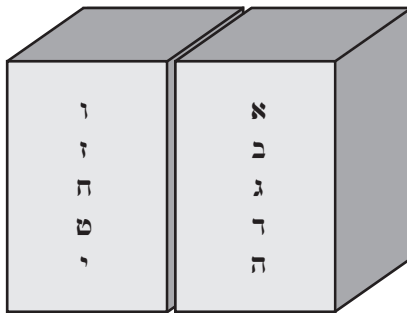
וכמפורש בגמרא (בבא בתרא יד, א) "ארון שעשה משה אמתים וחצי ארכו, ואמה וחצי רחבו, ואמה וחצי קומתו, באמה בת ששה טפחים, והלוחות ארכן ששה ורחבן ששה

ועבין שלשה, מונחות כנגד ארכו של ארון, כמה לוחות אוכלות בארון כו', פרנסת ארון לארכו. צא ופרנס ארון לרחבו, כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים וכו'" - זאת אומרת, שעל פי חשבון הגמרא, היה הארון מלא באפן שלא היה בו מקום פנוי.

ועל פי זה הרי בהכרח לומר שכל אחד מהלוחות היה רבוע של ששה טפחים על ששה טפחים, ואי אפשר לומר שקצהו העליון של הלוחות היה בצורת חצי עגול, כי אז יוצא שמלמטה היה אמנם הארון מלא לגמרי, אבל מלמעלה נשאר מקום פנוי, בגלל צורת חצי עגול - וזה הפך משמעות הגמרא.

ולפלא הכי גדול - שישנם כמה וכמה מוסדות וארגונים שמצירים ב"סמל" שלהם את הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה - הפך דברי הגמרא!

והמדובר, גם אודות מוסדות חנוכה שמחנכים ילדי ישראל על טהרת הקדש - הנה מבלי הבט על זה שתכלית כוננת המוסד היא להגן על הילדים מפני השפעה מבחוץ כו', ולפעל עליהם שהנהגתם תהיה באפן ד"כל מצויה יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו", ועל אחת כמה וכמה בנוגע ללמוד התורה וכו', אף על פי כן כאשר הם מצירים את הלוחות (על גבי טפסים השייכים למוסד, פנקסי קבלות וכו'), שבהם כלולים כל עניני

(ב) אַנְכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֵנָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ דִּי אִפְיִקְתָּךְ מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדוּתָא:
מִבֵּית עֲבָדִים:

אל תאמרו רשיות הרבה הן. ולמה אמר לשון יחיד: "אלהיך"? ליתן פתחון פה למשה ללמד סגוריא במעשה העגל, וזהו שאמר: (לקמן לב) "למה ה' יצרה אפך בעמך"? לא להם צוית: 'לא יהיה לכם אלהים אחרים' אלא לי לבדי. מבית עבדים • מבית פרעה שהייתם עבדים לו, או אינו אומר אלא "מבית עבדים", שהיו עבדים לעבדים? תלמוד-לומר: "ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים". אמר מעתה, עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים.

כ"ג אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם • כְּדָאֵי הִיא הַהוֹצָאָה, שְׁתַּהֲיִו מִשְׁעַבְדִּים לִי (מכילתא). דְּבַר אַחַר: לְפִי שְׁנַגְלָה בֵּינָם כְּגִבּוֹר מִלְחָמָה וְנִגְלָה כְּאֵן פְּזָקָן מְלֵא רַחֲמִים, שְׁנַאֲמַר: (לקמן כד) "וְתַחַת רַגְלֵי כְּמַעֲשֵׂה לְכַנַּת הַסְּפִיר", זֶה הִיְתָה לְפָנָיו בְּשַׁעַת הַשְּׁעָבוֹד, "וַיִּכְעַצֵּם הַשָּׁמַיִם", מִשְׁנַגְלָאוּ – הוֹאִיל וְאֵנִי מִשְׁתַּנָּה בְּמִרְאוֹת, אֵל תֹּאמְרוּ: שְׁתֵּי רִשְׁיוֹת הֵן. "אַנְכִי" הוּא אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מִמִּצְרַיִם וְעַל הַיָּם. דְּבַר אַחַר: לְפִי שְׁהִיִּו שׁוֹמְעֵין קוֹלוֹת הַרְבֵּה, שְׁנַאֲמַר: "אֵת הַקּוֹלוֹת", קוֹלוֹת בְּאֵין מֵאַרְבַּע רוּחוֹת וּמִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָאָרֶץ,

~ נקודות משיחות קודש ~

"אנכי" לשון מצרי

מלאכי השרת שתנתן להם התורה ולא לנו, אמר להם משה רבנו "למצרים ירדתם?". והינינו, שהתורה נתנה דוקא למקום שבבחינת "מצרים" ושפל ביותר. דאף שעל ידי התורה יכולים לעלות בעלוי אחר עלוי, אף לא בשביל זה נתנה תורה. אלא כדי שגם מקומות כאלו שמצד עצמם הם בבחינת "מצרים" ו"צרות הארץ", יתבררו ויתעלו בכח התורה, עד שגם הם יהיו מכוין ומדור לקדשתו של הקב"ה.

ולכן "אנכי לשון מצרי" לרמז שהפונה והתכלית של מתן-תורה הוא להמשיך הקדשה גם ל"שבועים לשון" (שאינם 'קדש') ועד להדדקא הנמוכה ביותר, "לשון מצרי".

(על פי לקוטי-שיחות כרך ג עמ' 892 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

אַנְכִי ה' אֱלֹהֶיךָ (כ, ב)
"אַנְכִי" - לְשׁוֹן מִצְרִי (ילקוט שמעוני)
לְכַאוּרָה הַדְּבַר תְּמוּהָ בְּיוֹתֵר: הָרִי בְּעִשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת כְּלוּלוֹת כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה (ראה רש"י שמות כד, יב. ו"ב צ, ב). וּבְעִשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת עֲצָמָן הָרִי "אַנְכִי" כּוֹלֵל רַמ"ח מ"ע וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ גֹּו" כּוֹלֵל שֵׁס"ה ל"ת (ראה של"ה ר"פ יתרו. ספר התניא פ"ט). וַיִּתְיַדָּה מִכָּף מִבְּאֵר בְּיַדֵּךְ הַקְּדוֹשׁ (ה"ב פה, ב) ש"כָּל אֵינִינוּ פְּקוּדֵי אוֹרֵייתָא כּוֹי כְּלִילָן בְּהַאי מְלָה", שְׁכָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה נְכִלְלוֹת בְּחִבַּת "אַנְכִי".
וְלֹאֲחֲרֵי כֵּל זֶה, הִגֵּה "אַנְכִי" – לְשׁוֹן מִצְרִי" שֶׁהִתְבַּה הַכִּי נְעִלִית הִיא בְּלִשׁוֹן הָאָמָה הַשְּׁפֵלָה בְּיוֹתֵר, הַמְכַנֶּה בְּכַתּוּב "עֲרֹנֵת הָאָרֶץ" (מקץ מב, ט. וראה קה"פ פ"א, ד) ?!
וַיֵּשׁ לֹמֵר הַבְּאוּר בְּזֶה: אָמְרוּ חַז"ל (שבת פח, ב) שְׁשִׁבְשִׁבְשׁוּ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

עוד מלבדו (ד"ל ואתחנן ד"ה שמע). ולכך נאמר אנכי ולא יהיה לך בלשון ציווי יחיד, כדי ללמד סגוריא לישאאל במעשה העגל, כדפירוש רש"י שאמר משה באותו מעשה אל תענשם, כי לי לבדי הזרפת לא יהיה לך ולא אמרת לא יהיה לכם. ועוד נאמר במדרש שלכך נאמרו כלם בלשון יחיד, מפני שצפה הקדוש-ברוך-הוא שיחידים עתידים לבטל אותם, מיכה מבטל אנכי (שופטים ט, ז), ורבעם מבטל לא

ששתי רשויות הן, אלא אנכי ואין עוד אחר (ראה תנחומא ישן טז): דבר אחר, לפי שפשנגלה הקדוש-ברוך-הוא ביום מתן תורה נגלה ברבתיים אלפי שגאן (תהלים סח יח), והיו ישראל (מעמידן) [תמהים] זה לזה, אמר להם הבורא אנכי ה', אני יחיד (ראה שמ"ר כט ב). וגם פתח להם שבועה רקיעים והרעה להם שהוא יחיד, הדיא הוא דקתיב (דברים ד לה) אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין

(ב) אנכי ה' אלהיך. מאי דבור הוא זה, ומה מצנה ומה אזהרה היא זו. ויש לומר, אנכי ה' אלהיך, ואני מצנך שתדע ידיעה ברורה כי אני הוא הבורא, וכי אני הוא המצנה כל המצוות ונאמן ליפרע הטוב והרע, וידיעת השם שחייב אדם לדעת שהוא הבורא יתברך ויתעלה. ורבי תנחומא דורש, לפי שנגליתי עליכם בים כגבור ואיש מלחמה וביום מתן תורה פקנן מלא רחמים, אל תחשבו

א) לֹא־יְהִי־לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל־פָּנָיִ:

ג לא יהי לך אלה אחרין בר מני:

לְקִרְוַתְּם אֱלֹהִים אֲצִלּוֹ. דְּבַר אַחַר: "אֱלֹהִים אַחֲרַיִם", שֶׁהֵם אַחֲרַיִם לְעֹבְדֵיהֶם, צוֹעֲקִים אֲלֵיהֶם וְאֵינָן עֹנִים אוֹתָם, וְדוֹמָה כְּאִלוֹ הוּא אַחַר, שְׂאִינוּ מְכִירוּ מַעֲוָלָם. עַל פָּנָיִ. כָּל זְמַן שְׂאִנִּי קִיָּם, שְׂאֵל תֹּאמַר: לֹא נִצְטוּוּ עַל עֲבוּדַת־יְרֵה אֲלֵא אוֹתוֹ הַדּוֹר (מכילתא).

כ"ג לֹא־יְהִי־לְךָ • לְמָה נֹאמַר? לְפִי שֶׁנֹּאמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ", אֵינָן לִי אֲלֵא שְׂאֵל יַעֲשֶׂה. הַעֲשׂוּי כְּכֹר, מִזֵּינן שְׂאֵל יָקִים? תְּלַמּוּד־לּוֹמַר: "לֹא יְהִי־לְךָ" (מכילתא). אֱלֹהִים אַחֲרַיִם • שְׂאֵינָן אֱלֹהִים, אֲלֵא אַחֲרַיִם עֲשָׂאוּם אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם (מכילתא), וְלֹא יִתְּכֵן לְפָרֶשׁ: "אֱלֹהִים אַחֲרַיִם" זוֹלָתִי, שֶׁנֹּאִי הוּא כֻּלְפִי מַעֲלָה

ד לא תעבד לך צלם וכל דמות די בשמיא מלעלא ודי בארעא מלרע ודי במיא מלרע לארעא:

ה) לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

כ"ג פֶּסֶל • עַל שֵׁם שֶׁנִּפְסַל. וְכָל תְּמוּנָה • תְּמוּנַת כָּל דְּבַר אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם.

ה לא תסגד להון ולא תפלתגון ארי אגא יי אלהך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין מרדיון על דר תליתי ועל דר רביעי לשנאי בד משלמין בניא למחטי בתר אבהתהון:

ו) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פְּקֹד עוֹן אֲבֹת עַל־בְּנִים עַל־שְׂלֵשִׁים וְעַל־רַבְעִים לְשָׁנָאִי:

לשנאי • כתרגומו, כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם (מנהרין כז).

כ"ג אֵל קָנָא • (מכילתא) מְקַנָּא לְהַפְרַע וְאִינוּ עוֹבְרֵי עַל מִדְתּוֹ לְמַחַל עַל עוֹן עֲבוּדַת אֱלִילִים. כָּל לְשׁוֹן "קָנָא", אֲנַפְרִימְנִיט בְּלַע"ז, נוֹתֵן לֵב לְהַפְרַע.

וועבד טיבו לאלפי דרין לרחמי וילגטרי פקודי:

ז) וְעֵשֶׂה חֶסֶד לְאֵלִפִים לְאַהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ם

פרעניות אחת על חמש מאות. שזו לארבעה דורות, זזו לאלפים (סוטה יא).

כ"ג וְעֵשֶׂה חֶסֶד • שְׂאָדָם עוֹשֶׂה לְשֵׁלֶם שְׂכָר עַד לְאֵלִפִים דוֹר, נִמְצְאָת מְדָה טוֹבָה יִתְּרָה עַל מִדַּת

ז לא תימי ית שמא דיי אלהך למגנא ארי לא יזפי יי ית דימי בשמה לשקרא:

ח) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׂוֹא: פ

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ובפרק קמא דקידושין (לא) אַמְרִינָן, בְּשַׁעֲרֵי שְׂאֵמֶר הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא אֲנֹכִי וְלֹא יְהִי־לְךָ אֶמְרוֹ אוֹמוֹת הָעוֹלָם לְעִצְמוֹ הוּא דוֹרֵשׁ, בֵּינָן שְׂשֻׁמְעוּ בְּבַד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ הוֹדוּ עַל הַרְאֵשׁוֹנוֹת. זְהוּ שְׂשֻׁמְעוּ הַכְּתוּב (תהלים קלח ד) יוֹדוּךָ ה' כָּל מַלְכֵי אָרֶץ כִּי שְׂשֻׁמְעוּ אֶמְרֵי פִיךָ. וְעוֹד כְּתִיב (שם קט ט) רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֲמַת, וְלֹא סוּף דְּבָרְךָ, אֲלֵא מִסוּף דְּבָרְךָ הוֹדוּ שְׂרֹאשׁ דְּבָרְךָ אֲמַת: תורה ג

השמים, שנאמר (דברים ד לו) מן השמים השמייעך את קלו, והיו ישראל אומרים (איוב כח יב יד) והחכמה מאין תמצא, תהום אמר לא בי היא, התחילו ישראל שומעין מארבע רוחות העולם ומשמים וארץ, אומרים שמא חס־ושלום רשויות הרבה הן, לכה כתב אנכי ה', כל מה שאתם שומעים אינו בא אלא מאתי (ראה תנחומא שמות כח). ומן אל"ף דאנכי עד (כ"ף דלרעך) [אשר לרעך] (פסוק יד) יש תרי"ג אותיות כנגד תרי"ג מצות.

יהיה לך (מלכים א' יב כח), צלפחד זכור (שבת צה), יואב לא תרצח (שמואל ב' ג כז), אמנון לא תנאף (שמואל ב' יג), עכן לא תגנב (יחזקאל א), ציבא לא תענה (שמואל ב' טו א), אחאב לא תחמד (מלכים א' כא), לכה נאמרו פלן בלשון יחיד: דבר אחר, אנכי ה' אלהיה, בשעת מתן תורה הנה הקול יוצא מן המזרח וישראל שומעים וקאין לקבל התורה, באו למזרח הולך למערב, באו למערב הולך לצפון, באו לצפון הולך לדרום, באו לדרום בא להם מן

מִגֵּן, פְּתַרְגוּמוֹ, זֶה הַנְּשַׁבֵּעַ לְחַנּוּם וּלְהַבְלֵל עַל שְׁל עץ - עץ, וְעַל אֶבֶן - אֶבֶן (שביעות כט. מכילתא) •

כִּי־אֵלֶּיךָ לְשׂוּא • (השני, לְשׂוֹן שְׁקַר פְּתַרְגוּמוֹ), כִּמְה דְתִימַר, אִי זֶהוּ שְׁבוּעַת שְׂוָא? נְשַׁבֵּעַ לְשׂוֹנוֹת אֶת הַיְדוּעַ: עַל עֲמוּד שֶׁל אֶבֶן שֶׁהוּא זֶהב (הראשון לְשׂוֹן

ה) זְכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ:

שְׁנֵאמַר: (תהלים סב) "אֶחָת דְּבַר אֱלֹהִים, שְׁתִּים זֹו שְׁמַעְתִּי". "זְכוֹר" לְשׂוֹן פְּעוּל הוּא, כְּמוֹ: (ישעיה כב) "אֲכֹל וְשָׂוִי", (שמואל ב ג) "הֲלוֹךְ וּבָכָה", וְכֵן פְּתוּרָנוּ: תַּנּוּ לֵב לְזֹכֵר תְּמִיד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת: שְׂאֵם נִדְמָן לְךָ חֲפִץ יָפֵה, תְּהֵא מְזַמֵּינוּ לְשַׁבָּת (ביצה טז) •

כִּי־אֵלֶּיךָ זְכוֹר • "זְכוֹר" וְ"שְׁמוֹר" בְּדַבּוּר אֶחָד נֶאמְרוּ, וְכֵן (לקמן לא) "מְחַלְלֵיהַ מוֹת יוֹמָת", (במדבר כח) "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כִבְשִׁים". וְכֵן: (דברים כב) "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעֲטָנִי", "גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לְךָ". וְכֵן: (ויקרא יח) "עֲרוֹת אֲשֶׁת אַחִיךָ", (דברים כב) "יִבְמֶה יָבֵא עָלֶיךָ". הוּא

~ נקודות משיחות קודש ~

הַחֲסִידִים הַתְּפַעְלוּ מִצוּרַת תְּפִלְתוֹ שֶׁל חֲסִיד זֶה, וּשְׁאֵלוּהוּ: מַדּוּעַ מִתְאַרְכֵּת תְּפִלְתְּךָ כֹּל־כֶּךָ? "בְּמֵה" אֶתְּהָ מִתְּפַלֵּל? עֲנֵה הַחֲסִיד: "זְכוּרֵי מֵה שְׁמַעְתִּי פַעַם מִתְּרַבִּי (רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן), עַל הַמְּאָמַר "זְכוֹר וְשְׁמוֹר בְּדַבּוּר אֶחָד": כִּכֵּל דְּבֹר וְדַבּוּר, צְרִיכִים לְזֹכֵר וּלְשׂוֹמֵר אֶת ה' אֶחָד'... (לקוטי שיחות כרך יד, עמ' 224)

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (ה, כ) זְכוֹר וְשְׁמוֹר - בְּדַבּוּר אֶחָד נֶאמְרוּ (רש"י) לְרַבֵּנוּ הַזֶּקֶן הָיָה חֲסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה אִישׁ פְּשוּט בְּיוֹתֵר. סִפֵּק אִם יָדַע אֶת פִּירוּשׁ־הַמְּלוֹת בְּמִקוּמוֹת הַקְּשִׁים שֶׁבַתְּפִלָּה. וְאֶף־עַל־פִּירְכֵן הָיָה מִתְּפַלֵּל אֶת כָּל שְׁלוֹשׁ הַתְּפִלוֹת בְּאַרְיִכוּת.

ו) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ:

כִּי־אֵלֶּיךָ וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ • כְּשֶׁתְּבֹא שַׁבָּת, יֵהָא בְּעֵינֶיךָ כְּאֵלוֹ כָּל מְלֹאכֶתְךָ עֲשׂוּיָה, שְׁלֹא תִהְרַהֵר אַחַר מְלֹאכֶתְךָ (מכילתא) •

כִּי־אֵלֶּיךָ וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ • אֵלֶּיךָ וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ

יִוָּמָא שְׁבִיעָאָה שְׁבַתָּא קָדָם יי אֱלֹהֵיךָ לֹא תַעֲבֹד כָּל עֲבֹדָתָא אֶתְּ וּבְרַתְךָ וּבְרַתְךָ עֲבֹדָה וְאִמְתָּךָ וּבְעֵרְךָ וּגְיִוְרְךָ דִּי בְקִרְוֵךָ:

י) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלֹאכָה אֹתָהּ | וּבִנְךָ וּבִתְךָ עֲבֹדְךָ וְאִמְתְּךָ וּבְהֵמָתְךָ וּגְרִיךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ:

שְׁשִׁנְנוּ: (שבת קכא) "קִטְּוֹן שְׁבָא לְכַבּוֹת, אֵין שׁוּמְעִין לוֹ", מִפְּנֵי שְׁשִׁבִיתָתוֹ עָלֶיךָ •

כִּי־אֵלֶּיךָ וּבִנְךָ וּבִתְךָ • אֵלֶּיךָ קִטְּוִים, אוֹ אֵינוֹ אֱלֹא גְדוּלִים? אִמְרַתְּ: הָרִי כְּבֹר מְזֻהָרִים הֵם, אֱלֹא לֹא בָא אֱלֹא לְהִזְהִיר גְדוּלִים עַל שְׁבִיתַת הַקִּטְּוִים, וְזֶה

יֵא אַרְי שְׁתָּא יוֹמִין עֲבַד יי זֵת שְׁמִיָּא וְזֵת אֲרַעָא זֵת יִמָּא וְזֵת כָּל דִּי בְּהוּן וְנַח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה עַל כֵּן בְּרִיךְ יי זֵת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְקַדְּשֵׁהּ:

יא) כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־פְּנֵי בְרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ם

בְּרַכּוֹ בְּפָנֵי לְכוּפְלוֹ בְּשֵׁי "לְחֵם מִשְׁנֵה", וְקַדְּשׁוּ בְּפָנֵי שְׁלֹא הָיָה יוֹרֵד בּוֹ •

כִּי־אֵלֶּיךָ וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי • כִּבְיָכוּל הַכְּתִיב בְּעֲצוּמוֹ מְנוּחָה, לְלַמֵּד הִימְנֵנוּ קַל־וְחִמְרָ לְאָדָם שְׁמַלְאֲכָתוֹ בְּעֲמָל וּבִיגִיעָה שִׁיְהָא נַח בְּשַׁבָּת. בְּרַךְ • וַיְקַדְּשֵׁהוּ.

יב יקר ית אבוק וית אמך בדיל דיורכון
ימיה על ארעא דיי אלהי יהב לך:
(יב) כבד את-אביך ואת-אמך למען יארכון ימיה
על האדמה אשר-יהוה אלהיך נתן לך: ם

כ"ג ל"א למען יארכון ימיה • (מכילתא) אם תכבד, יארכון. ואם לאו, יקצרון, שדברי תורה נטריקון הם
נדרשים: מכלל הן - לאו, ומכלל לאו - הן.

יג לא תקטול נפש. לא תגוף. לא תגנוב.
לא תסעד בחברך סהדיא דשקרא:
(יג) לא תרצה: ם לא תנאף: ם לא תגנב: ם
לא-תענה ברעך עד שקר: ם

ממון, ולהלן בגונב נפשות? אמרת: דבר הלמד
מענינו. מה "לא תרצח", "לא תנאף", מדבר בדבר
שחייבין עליהם מיתת בית-דין, אף "לא תגנב", דבר
שחייב עליו מיתת בית-דין (סנהדרין פו).
כ"ג ל"א תנאף • אין נאוף אלא באשת איש, שנאמר:
(ויקרא כ) "מות יומת הנואף והנואפת", ואומר: (יחזקאל
יז) "האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים".
לא תגנב • בגונב נפשות - הכתוב מדבר. (ויקרא יט)
"לא תגנבו", בגונב ממון. או אינו אלא זה בגונב

יד לא תחמד בית חבך. לא תחמד אמת
חבך ועבדה ואמתה ותורה ובמרה וכל די
לחבך:
(יד) לא תחמד בית רעך ם לא-תחמד אשת רעך
ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

בטובת הזולת (ויהיה רק "משענת קנה רצוין"). אלא
אדרבה, שיעשה הפך הטוב כו'. והינו, לפי שאדם קרוב
אצל עצמו, וחושב על עצמו יותר מאשר על הזולת,
ובמשך הזמן נעשה יש ומציאות יותר (ועל-דרך מה
שכתוב בתנ"א (פרק יג) אפילו בנוגע ל"בינוני", ש"מהותו
ועצמותו של הרע.. נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש
בו הרבה באכילה ושתיה ושאר עניני עולם-הנה"), ועד
שרוצה לכבש את העולם בלו לעצמו, גם אם בשביל זה
צריך לרמות אחרים כו' (וזאת - אפילו אם בתחלה לא
היה שף לאמירת שקר).

וכן הוא בעשרת הדברות, שגם הדברות האחרונות, "לא
תגנב" ו"לא תחמוד וגו'", שהם ענינים שבין אדם לחברו,
יש לקיים (לא מצד טבע האדם, אלא מצד צווי הקב"ה,
כמו המצוות שבין אדם למקום, וכמדגש בכך שהם באים
לאחרי "אנכי גו'" (ראה גם "תורת מנחם" כרך מג עמוד 400. ושם
נסמן).

(ש"פ וארא, כ"ה טבת, מברכים החודש שבט, ה'תשכ"ו)

האמונה בה' היא היסוד גם להנהגה הראויה בין אדם
לחברו.
ובפרטיות יותר:

יהודי יכול לטען: מהו ההכרח שקיים המצוות שבין אדם
לחברו ויהיה מצד צווי התורה, ובאפן שקשור גם עם
ההנהגה שבין אדם למקום? - ! בשלמא מי שמצד טבעו
הוא רע ומשחת, הרי הוא זקוק למורא מהקב"ה, והבטחת
שכר בגן-עדן, כדי להתנהג כדבעי בין אדם לחברו; אבל
אם הוא רק אדם רגיל, שגדל ונתחנף בין בני תרבות (ולא
בין חיות טרף), ועל-אחת-כמה-וכמה אם הוא רך לבב,
ובעל מדות טובות מטבע תולדתו, הרי מצד טבעו יתנהג
באפן ד"עניים מרודים תביא בית, כי תראה ערום וקסיתו"
(ישע"י נח, ז), ללא צורך בצווי התורה.

והמענה על זה - כפי שלמדים מההפטרות - שפאשר
האדם מרגיש שאינו זקוק לאף אחד, ויכול להעמיד על
עצמו ולהתנהג כפי טבעו, הנה לבסוף, באשר הדבר יפגע
בנפשות ומציאות שלו, הנה לא זו בלבד שלא ישתדל

~ יום שבת-קודש כ"ד שבט ~

טו וְכָל עַמָּא חֲזָן יְת קַלְיָא וְיְת בְּעוּרְיָא וְיְת קַל שׁוּפְרָא וְיְת טוּרָא תַּגְנּוּ וְחֲזָא עַמָּא וְזַעוּ וְקַמּוּ מִרְחִיק :

(טו) וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַהָר עֵשֶׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מִרְחָק :

(שס) . אֵת הַקּוֹלֹת • הַיּוֹצֵאִין מִפִּי הַגְּבוּרָה . וַיִּנְעוּ • (שס) אִין נִרְע אֵלָא זִיע . וַיַּעֲמְדוּ מִרְחָק • (שס) הָיוּ נִרְתַּעִין לְאַחֻרֵיהֶם שְׁנַיִם עֶשֶׂר מִיל , כְּאַרְבֵּי מַחְנֵיהֶם , וּמִלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת בְּאִין וּמִסְיַעִין אוֹתָן לְהַחְזִירָן , שְׁנַאָמַר : (תהלים סח) "מַלְכֵי צְבָאוֹת יְדוּדִן יְדוּדִן" .

כ"ט • וְכָל הָעָם רֹאִים • מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם אֶחָד סוּמָא . וּמִנֵּיין שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם אֶלֶם ? – תִּלְמוּד לֹמַר : "וַיִּנְעוּ כָל הָעָם" , וּמִנֵּיין שֶׁלֹּא הָיָה בָהֶם חֲרָשׁ ? תִּלְמוּד לֹמַר : "נִנְעֶשָׂה וְנִשְׁמַע" (מכילתא) . רֹאִים אֵת הַקּוֹלֹת • רֹאִין אֵת הַנִּשְׁמַע , שְׂאִי־אֶפְשֶׁר לְרֹאֹת בְּמִקּוּם אַחַר

~ נקודות משיחות קודש ~

קולות וברקים - לשם מה?

ל'רֹאוֹת' בְּכָל נִבְרָא שֶׁלְמִטָּה אֵת שְׂרָשׁוֹ וּמִקוּרוֹ שֶׁלְמַעְלָה , וְלִבְכִין שְׂקִיּוּם וְחַיּוֹת וְכָל מְצִיאוֹתָם שֶׁל כָּל הַנִּבְרָאִים "לֹא נִמְצְאוּ אֵלָא מֵאֲמַתַּת הַמְּצֵאוֹ" (ראה רמב"ם ריש הלכות יסודי התורה).

וְהִנֵּה , יְדוּעַ שְׁעָנִין הִרְעַשׁ בָּא מִדְּבַר חֲדוּשׁ , "וּכְמוּ . . . כְּשִׁמְשֵׁיג הַשֶּׁנָּה חֲדָשָׁה שְׂאִינוּ כְּמוֹ שְׁנִרְאָה לְעֵינַיִם , יְתִהוּיָהּ בְּחֵינֵת רַעַשׁ בְּלֵב 'אֶעֱוֹאֵלְךָ'" (ספר המאמרים תרס"א ע' קצח) . וְזֵהוּ תַכְּנֵן עֲנִין הִרְעַשׁ וְהַקּוֹלֹת וּבְרָקִים שֶׁבְּמִתַּן־תּוֹרָה , שֶׁלֹּא הָיָה זֶה רַק רַעַשׁ הַנִּשְׁמַע לְאֵזֵן הַגִּשְׁמִיּוֹת , אֵלָא הוּא רַעַשׁ בְּתַכְנֵן הַרוּחָנִי . דְּכַאֲשֶׁר רָאוּ שְׂאִין הַבְּרִיאָה כּוֹלָה כְּפִי מַה שְׁנִרְאָה וְנִגְלָה לְעֵינֵי בָשָׂר , שֶׁהִיא דְּבַר וַיֵּשׁ בְּפִנֵּי עַצְמוֹ וְאִין לָהּ קֶשֶׁר לְהַקְבֵּ"ה , אֵלָא נִתְגַּלָּה לְכָל שֶׁהַבְּרִיאָה כּוֹלָה מִתְחַדָּשֶׁת וּמִתְקַנְטָת כָּל רְגַע מִהַקְבֵּ"ה בְּעַצְמוֹ , הִנֵּה מ'חֲדוּשׁ' עֲצוּם כְּזֶה , נִתְעוֹרֵר רַעַשׁ גְּדוֹל .

בְּפִרְשָׁתָנוּ מְסַפֵּר שֶׁבַעַת מִתַּן־תּוֹרָה "וַיְהִי קוֹלֹת וּבְרָקִים גו' וְקוֹל שׁוֹפָר חֲזָק מְאוֹד" (יט , טז) . וְלִפִּי פְּשׁוּטוֹ , בְּנִת וּמִטַּרְת הַקּוֹלֹת וּבְרָקִים הִתְהַלַּח לְפַעַל יִרְאָה וְחֲרָדָה בְּעוֹלָם , בְּכַנֵּי יִשְׂרָאֵל .

וְתוֹמָה , דְּלְכֹאוּרָה , גִּילוּי כְבוֹד ה' עַצְמוֹ , "אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם" (כ , יט) דִּי בּוּ בְּנֵי לְפַעַל בָּהֶם יִרְאָה וְחֲרָדָה זו , וְאִם־כֵּן לָשֵׁם מַה הָיוּ הַקּוֹלֹת וּבְרָקִים ? וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה עַל־פִּי הַיְדוּעַ (ראה תנחומא וארא טו . שְׁמוֹת רַבָּה פִּרְשָׁה יב , ג) שְׁיִרְיֵת ה' עַל הַר סִינַי לֹא הִתְהַלַּח רַק גִּילוּי לְפִי שְׁעָה , אֵלָא הַתְחַלַּת מִצְבַּב חֲדָשׁ לְגַמְרִי . שֶׁלְפָנֵי מִתַּן־תּוֹרָה הִתְהַלַּח גְּזֵרָה , ד'עֲלִיוּנִים לֹא יִרְדוּ לְתַתְּחוּנִים , וְתַתְּחוּנִים לֹא יַעֲלוּ לְעֲלִיוּנִים" , וְהִנֵּנוּ , שֶׁהִתְהַלַּח 'גְּזֵרָה' - מְלִשׁוֹן גְּזֵר וְחֲתֵף - בֵּינן הַנִּבְרָא שֶׁלְמִטָּה וּמִקוּרוֹ בְּעֲלִיוּנִים , לֹא הִרְגַּשׁ אֶצְל הַנִּבְרָאִים שֶׁלְמִטָּה שֶׁמְקוּרָם מִהַקְבֵּ"ה , וְהוּא יְתַבְרַף מִמִּחֵה וּמִהוּיָה אֵת הַכָּל .

וּבְמִתַּן־תּוֹרָה בְּטָלָה גְּזֵרָה זו , וְנִתַּן הַכֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך לג, עמוד 22 ואילך)

טז וַיֹּאמְרוּ לְמֹשֶׁה מַלְל אֵת עַמָּנָא וְנִקְבַּל וְלֹא תִמְלַל עַמָּנָא מִן קֳדָם יי דִּילְמָא נְמוּת :

(טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פְּנֵי־נְמוּת :

יז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעַמָּא לֹא תִדְחִלוּן אֲרִי בְּדִיל לְנִסְאָה יְתַכּוֹן אֲתָגְלִי לְכוּן יִקְרָא זֵיין וּבְדִיל דִּתְהִי דַחְלָתָה עַל אֶפְיִכוֹן בְּדִיל דִּלֹּא תַחֻבוּן :

(יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירְאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נַפּוֹת אֲתֹכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחֻטְאוּ :

שיעור יומי ליום שבת-קודש כ"ד שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת יתרו סה

שְׁהוּא זָקוּף. וּבְעֵבוֹר תְּהִיָּה יִרְאָתוֹ. עַל-יְדֵי שְׂרָאִיתָם אוֹתוֹ יִרְאוּי וּמֵאֲדָם, תִּדְעוּ כִּי אֵין זוּלָתוֹ וְתִירָאוּ מִפְּנָיו.

כ"י» לְבַעֲבוֹר נְסוּת אֲתָכֶם. לְגַדֵּל אֲתָכֶם בְּעוֹלָם, שְׂיַצֵּא לָכֶם שֵׁם בְּאֲמוֹת שֶׁהוּא בְּכַבּוּדוֹ נִגְלָה עֲלֵיכֶם. נְסוּת. לְשׁוֹן הֶרְמָה וְגִדְלָה, כְּמוֹ: (ישעיה סב) "הִרְיִמוּ גִס", (שם מט) "אָרִים גְּסִי", (שם ל) "וְכַנְס עַל הַגְּבָעָה",

יח) וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל-הָעַרְפֶּל
יח) וַיִּקָּם עִמָּא מִרְחִיק וּמֹשֶׁה קָרַב לְצַד אֲמִיטָתָא דְתַמְנָן יִקְרָא דִּי:

וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחֹק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל-הָעַרְפֶּל אֲשֶׁר-שֵׁם הָאֱלֹהִים: ם

הַשָּׁמַיִם חִשְׁף עֵנָן וְעַרְפֶּל. עַרְפֶּל הוּא עַב הָעֵנָן, שְׂאֵמֵר לוֹ: "הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֵנָן".

כ"י» נִגַּשׁ אֶל הָעַרְפֶּל. לְפָנִים מִשְׁלֵשׁ מַחְצוֹת: חִשְׁף, עֵנָן וְעַרְפֶּל, שְׂנַאֲמֵר: "וְהִקְהַר בּוֹעֵר בְּאֵשׁ עַד-לֵב

יט) וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּדָנָן תִּימַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
יט) וַיִּתְּנוּ חֻזְתוֹן אֲרִי מִן שְׂמִינֵי מַלְּיִלִית עִמְכוֹן:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן-הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמְכֶם:

וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם (דברים ד): "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעַךְ אֵת קוֹלוֹ לְיִסְרָךְ וְעַל הָאָרֶץ הִרְאָךְ אֵת אִשׁוֹ הַגְּדוֹלָה": כְּבוֹדוֹ בְּשָׁמַיִם, וְאִשׁוֹ וּגְבוּרָתוֹ עַל הָאָרֶץ. (מכילתא) דְּבַר אַחֵר: הַרְפִּין הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהַצִּיעֵן עַל הָהָר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים יח) "וַיִּט שָׁמַיִם וַיִּרֵד".

כ"י» כֹּה תֹאמַר. בְּלְשׁוֹן הַזֶּה. אַתֶּם רְאִיתֶם. יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין מַה שְׂאָדָם רֹאֶה, לְמַה שְׂאֲחָרִים מְשִׁיחִין לוֹ: שְׂמָה שְׂאֲחָרִים מְשִׁיחִין לוֹ, פְּעָמִים שְׁלֵבוּ חֲלוֹק מְלַהֲאֵמִין. כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי. וְכַתוּב אַחַד אוֹמֵר: "וַיִּרֵד ה'" עַל הַר סִינַי". בָּא הַפְּתוּב הַשְּׁלִישִׁי

כ) לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי כְּסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לָא
כ) לֹא תַעֲבִדוּן קְדָמֵי דְחָלּוֹן דְכֶסֶף וְדְחָלּוֹן דְדָהָב לֹא תַעֲבִדוּן לְכוּן:

לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי כְּסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לָא תַעֲשׂוּ לָכֶם:

שְׂלֹא יוֹסִיף עַל שְׁנַיִם: שְׂאֵם עֲשִׂיתָ אַרְבָּעָה, הָרִי הֵן לְפָנֵי בְּאֱלֹהֵי זָהָב. לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם. לֹא תֹאמַר: הָרִינִי עוֹשֶׂה כְּרוּבִים בְּבִתִּי כְּנִסוּת וּבְבִתִּי מִדְרָשׁוֹת, כְּדָרְךָ שְׂאֲנִי עוֹשֶׂה בְּבִית עוֹלָמִים, לְכָךְ נֹאֲמֵר: "לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם".

כ"י» לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי. לֹא תַעֲשׂוּן דְמוֹת שְׂמֵשִׁי הַמְשֻׁמָּשִׁים לְפָנֵי בְּמָרוֹם. (מכילתא). אֱלֹהֵי כֶסֶף. בָּא לְהַזְהִיר עַל הַכְּרוּבִים שְׂאֵתָה עוֹשֶׂה לְעַמֵּד אֵתִי שְׂלֹא יִהְיוּ שְׂל כֶסֶף, שְׂאֵם שְׁנִיתָם לְעַשׂוֹתָם שְׂל כֶסֶף, הָרִי הֵן לְפָנֵי בְּאֱלֹהוֹת. וְאֱלֹהֵי זָהָב. בָּא לְהַזְהִיר

כא) מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-לִּי וּזְבַחַתְּ עָלָיו אֶת-עֹלֹתֶיךָ
כא) מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲבִד קְדָמֵי וְתִהִי דְבַח עֲלוּהִי יֵת עֲלוֹתָךְ וְיֵת נֶכֶס קוֹדֶשְׁךָ מִן עֲנָךְ וּמִן תוֹרְךָ בְּכָל אֲתָרָא דִּי אֲשַׁרֵּי יֵת שְׂכַנְתִּי לְתַמְנָן אֲשַׁלַּח בְּרַכְתִּי לָךְ וּבְרַכְכוּךָ:

מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-לִּי וּזְבַחַתְּ עָלָיו אֶת-עֹלֹתֶיךָ וְאֶת-שְׁלֵמֶיךָ אֶת-צֹאנֶיךָ וְאֶת-בְּקָרֶךָ בְּכָל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת-שְׁמִי אָבוּא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ:

אֶת-צֹאנֶיךָ וְאֶת-בְּקָרֶךָ. פְּרוֹשׁ ל"אֵת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת-שְׁלֵמֶיךָ". בְּכָל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת-שְׁמִי. אֲשֶׁר אֲתָן לָךְ רְשׁוֹת לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמִּפְרָשׁ שְׁלִי, שֵׁם אָבוּא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ, אֲשַׁרְה שְׂכִינְתִּי עֲלֶיךָ. מִכָּאן אֲתָה לְמַד שְׂלֹא נִתַּן רְשׁוֹת לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמִּפְרָשׁ אֲלֵא בְּמִקוֹם שֶׁהַשְּׂכִינָה בָּאָה שֵׁם, וְזֶהוּ בֵּית הַבְּחִירָה. שֵׁם נִתַּן רְשׁוֹת לְפָנֵיהֶם לְהַזְכִּיר שֵׁם הַמִּפְרָשׁ בְּנִשְׂיֵאת כְּפִיס לְכָרְךָ אֵת הָעָם.

כ"י» מִזְבַּח אֲדָמָה. מִחֶבֶר בְּאֲדָמָה שְׂלֹא יִבְנֶנוּ עַל גְּבֵי עַמּוּנִידִים, אוֹ עַל גְּבֵי כְּפִיס (נִסְתָּחָה אַחֲרָת: בְּסִיס) (מכילתא). דְּבַר אַחֵר: שְׂהִיָּה מְמַלֵּא אֵת חֲלָל מִזְבַּח הַנֹּחַשׁת אֲדָמָה בְּשַׁעַת חֲנֻתָן. תַּעֲשֶׂה לִּי. שְׂתָהָא תַחֲלַת עֲשִׂיתוֹ לְשָׁמִי. וּזְבַחַתְּ עָלָיו. אֲצִלוֹ, כְּמוֹ: (במדבר ב) "וְעָלָיו מִטָּה מִנְּשֹׁה" (מכילתא). אוֹ אִינוּ אֲלֵא עָלָיו מִמָּשׁ? תְּלַמוּד-לוֹמֵר: "הַבְּשׂוֹר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח ה'" אֲלֵהֶיךָ, וְאֵין שְׂחִיטָה בְּרֵאשׁ הַמִּזְבֵּחַ (זבחים נח). אֵת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת-שְׁלֵמֶיךָ. אֲשֶׁר מִצֹּאנֶיךָ וּמִבְּקָרֶךָ.

(כב) וְאִם-מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה-לִּי לֹא-תִבְנֶה אֶתָּהּ גִּזְיֹת כִּי חֲרָבָה הִנֵּפֶת עָלֶיהָ וְתִחַלְלָהּ:

כב וְאִם מִדְּבַח אֲבָנִין תַּעֲבֹד קִדְמִי לֹא תִבְנֶה יָתְהוּ פְּסִילָן לֹא תִרִים חֲרָבָה עֲלֶיהָ וְתִחַלְלָנָה:

זֶה מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן 'פֶּן' שֶׁהוּא 'דִּילְמָא', פֶּן תִּנְיֵף חֲרָבָה עָלֶיהָ. וְתִחַלְלָהּ. הֵיא לְמִדְתָּ, שְׂאֵם הִנֵּפֶת עָלֶיהָ בְּרִזָּל, חִלְלַתָּ (פֶּקֶד ג' דְּמִרְתָּ), שֶׁהַמִּזְבֵּחַ נִבְרָא לְהֶאֱרִיף יָמִיו שֶׁל אָדָם, וְהַבְּרִזָּל נִבְרָא לְקַצֵּר יָמִיו שֶׁל אָדָם, אִין זֶה בְּדִין שְׁיִנְיָף הַמְקַצֵּר עַל הַמְאֲרִיף. וְעוֹד, שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מְטִיל שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאֲבִיהֶם שְׂבִשְׂמִים. לְפִיכָךְ, לֹא יָבֵא עָלָיו כּוֹרֶת וּמַחְבֵּל. וְהֵרִי דְבָרִים קַל-וַחֲמֵר: וְיָמָה אֲבָנִים שְׂאִינָן רוֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל-יַדֵּי שְׂמֵטִילוֹת שְׁלוֹם, אֲמָרָה תּוֹרָה: "לֹא תִנְיֵף עָלֶיהֶם בְּרִזָּל", הַמְטִיל שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין מְשַׁפְּחָה לְמְשַׁפְּחָה, בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ, עַל-אֲחַת-כַּמָּה-וְכַמָּה שְׂלֹא תְּבוֹאֶהוּ פְּרַעְעוֹנוֹ.

וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים • (מְכִילֵתָא) רַבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל אוֹמֵר: כָּל 'אִם' וְ'אִם' שֶׁבְּתוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְׁלֹשָׁה: 'וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה-לִּי', הֵרִי 'אִם' זֶה מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן 'כַּאֲשֶׁר': 'וְכַאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה-לִּי מִזְבַּח אֲבָנִים' – "לֹא תִבְנֶה אֶתָּהּ גִּזְיֹת", שְׁהֵרִי חוֹבָה עָלֶיךָ לְבָנוֹת מִזְבַּח אֲבָנִים, שְׁנֵאָמַר: (דְּבָרִים כו) "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה". וְכֵן (לִקְמֹן כב) "אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה", חוֹבָה הוּא, שְׁנֵאָמַר: (דְּבָרִים טו) "וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטְנוּ", וְאַף זֶה מְשַׁמֵּשׁ בְּלִשׁוֹן 'כַּאֲשֶׁר'. וְכֵן: (וַיִּקְרָא ה) "וְאִם תִּקְרִיב מִנְחַת בְּכוֹרִים", זֶה מִנְחַת הַעֲמֹר שֶׁהִיא חוֹבָה. וְעַל כֵּן, אִין 'אִם' הִלְלוּ תְּלוּיִין אֲלֵא וְדָאִין, וּבְלִשׁוֹן 'כַּאֲשֶׁר' הֵם מְשַׁמְשִׁים. גִּזְיֹת. לְשׁוֹן גִּזְיֹתָה, שְׁפוֹסְלָן וּמְכַתְּמָן בְּכִרְזָל. כִּי חֲרָבָה הִנֵּפֶת עָלֶיהָ. הֵרִי 'כִּי'

(כג) וְלֹא-תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל-מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא-תִגְלֶה עֲרוֹתֶיךָ עָלָיו: פפפ

כג וְלֹא תַסַּק בְּדִרְגִין עַל מִדְּבַחִי דְלֹא תִתְגַּלֵּי עֲרוֹתֶיךָ עֲלוּהִי: פ פ פ

וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת • כְּשֶׁאֲתָה בּוֹנֶה כְּבֹשׁ לְמִזְבֵּחַ, לֹא תַעֲשֶׂהוּ מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת, אֲשֶׁר לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיךָ. שְׁעַל-יַדֵּי הַמַּעֲלוֹת אֲתָה צָרִיף לְהֶרְחִיב פְּסִיעוֹתֶיךָ. וְאַף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ גְלוּי עָרוֹה מִמֶּשׁ, שְׁהֵרִי כְּתִיב 'וַעֲשֵׂה לָהֶם מְכֻסֵּי-כֹד', מְכַל-מְקוֹם הֶרְחַבְתָּ

הַפְּסִיעוֹת קְרוֹב לְגוּי עָרוֹה הוּא, וְאֲתָה נוֹהֵג בָּהֶם מִנְהַג בְּזִיּוֹן. וְהֵרִי דְבָרִים קַל-וַחֲמֵר: וְיָמָה אֲבָנִים הִלְלוּ שְׂאִין בָּהֶם דַּעַת לְהַקְפִּיד עַל בְּזִיּוֹן, אֲמָרָה תּוֹרָה: הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶם צָרָה, לֹא תִנְהַג בָּהֶם מִנְהַג בְּזִיּוֹן, חֲבָרָךְ שֶׁהוּא בְּדַמּוֹת יוֹצֵרָךְ וּמַקְפִּיד עַל בְּזִיּוֹנוֹ, עַל-אֲחַת-כַּמָּה-וְכַמָּה:

כְּשֶׁאֲתָה בּוֹנֶה כְּבֹשׁ לְמִזְבֵּחַ, לֹא תַעֲשֶׂהוּ מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת, אֲשֶׁר לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיךָ. שְׁעַל-יַדֵּי הַמַּעֲלוֹת אֲתָה צָרִיף לְהֶרְחִיב פְּסִיעוֹתֶיךָ. וְאַף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ גְלוּי עָרוֹה מִמֶּשׁ, שְׁהֵרִי כְּתִיב 'וַעֲשֵׂה לָהֶם מְכֻסֵּי-כֹד', מְכַל-מְקוֹם הֶרְחַבְתָּ

ע"ב פסוקים, יונד"ב סימן. חסלת פרשת יתרו

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמב - רמד

המשך ביאור במס' ובא קמא ליום ראשון עמ' 1

10 בבתו הקטנה אלא את שבת הנעורים עצמו בלבד, ולא את דמי
11 חבלתה. ורבי יוחנן חלק ואמר, אפילו את דמי הפציעה שפצע
12 אותה החובל זכתה התורה לאב. והבינה הגמרא, שכוונתו
13 שפצעה בגבה וכדומה, שהוא מקום שאינו נראה לעין, ואין בכך
14 הפחתה משוייה.
15 מקשה הגמרא: וכי בפציעה כזו סלקא דעתך שזכתה התורה את
16 דמיהם לאב, והרי אפילו רבי אלעזר שהסתפק לעיל (ע"א) בדין
17 החובל בבת קטנה, לא קמיפציא ליה אלא בהפלה כזו

1 בברייתות לעיל התבאר שהחובל בטן וצריך לשלם לו, יעשה לו
2 'סגולה', והיינו אוצר, ומבררת הגמרא מה הוא אוצר זה. מבארת
3 הגמרא: מאי 'סגולה', רב חסדא אמר, ספר תורה, שהקין קיימת לו,
4 ובינתיים הוא לומד בו, והלימוד הוא ה'פירות'. רבה בר רב הונא
5 אמר, דיקלא - דקל, דאביל מיניה תמרי - שיאכל ממנו הקטן
6 תמרים, והקין תהיה קיימת לו.
7 הגמרא חוזרת לדברי רב לעיל, שאין האב נוטל את דמי חבלתה
8 של בתו הקטנה שחבל בה אחר, ומביאה שנחלקו בזה אמוראים.
9 אומרת הגמרא: וכן אמר ריש לקיש כרב, שלא זכתה תורה לאב

לוח תהלים

יום ראשון, י"ח שבט < מפרק פח עד סוף פרק פט

יום שני, י"ט שבט < מפרק צ עד פרק צו

יום שלישי, כ' שבט < מפרק צז עד סוף פרק קג

יום רביעי, כ"א שבט < מפרק קד עד סוף פרק קה

יום חמישי, כ"ב שבט < מפרק קו עד סוף פרק קז

יום שישי, כ"ג שבט < מפרק קח עד סוף פרק קיב

שבת קודש, כ"ד שבט < פרק כ. מפרק קיג עד סוף פרק קיח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיד בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י"ח שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כח, פרק כג ועם כל הנ"ל... עד עמ' כח, להתלבש בעולמות.

איפוא, הסבר – שהרי מן הנאמר ב'תיקונים' יוצא, שהמצוות (כל ענינה של התורה הוא פירוש והסברת המצוות) הן "אברים דמלכא" בלבד, היינו, אף שהאבר, אמנם, מאוחד עם הכוח המלוכב בו, אך אין הוא דבר אחד ממש עם אותו כוח:

האבר והכוח הם שני דברים נפרדים, ועל אף התאחדותם אין הם דבר אחד ממש. ואילו ביחס לתורה, נאמר ב"זוהר", שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש – כלומר, יותר מאשר התאחדות האברים עם הכוחות. כך מסביר רבנו הזקן את ההבדל בין לימוד תורה לקיום מצוות

– לפי שהמצוות הן פנימיות רצון העליון והפצו האמיתי, המלכש ככל העולמות העליונים ותחתונים להחיותם, – כלומר: רצונו של הקב"ה בעולמות, שהוא רוצה בקיומם ומחיה אותם באותו רצון – הנה המצוות הן הפנימיות שבאותו רצון שיש להקב"ה בעולמות. שכן, מדוע רוצה הקב"ה בכל העולמות? – מפני שהוא רוצה במצוות, שבני ישראל יקיימו מצוות; הקב"ה מתענג, כביכול, ממה שבני ישראל מקיימים מצוות. ומחמת הרצון והתענוג שיש לו מקיום המצוות – הוא מחיה את כל העולמות (הרי זה למשל, כמי שנוסע בדרך רחוקה כדי להרוויח כסף, ברור שבצעם הנסיעה מתבטא רק חיצוניות הרצון – בשעה שהרצון הפנימי, הוא – להרוויח כסף; וגם הרווח איננו עדיין הרצון הפנימי האמיתי, שכן הוא מעוניין בריוח רק כדי לקנות בו את הדרוש לו לחיי נפשו – הרי, שרצונו הפנימי האמיתי הוא בדברים שהוא יקנה באותו כסף, ויתענג מהם. מרצון זה, נובע רצונו להרוויח כסף, וממילא גם רצונו לערוך את הנסיעה. כך נבין גם ביחס לעולמות ולמצוות, הקב"ה רוצה בקיום העולמות, מפני שהוא רוצה במצוות. הרי שהמצוות הן הן רצונו ותענוגו הפנימי של הקב"ה, ובגלל רצונו זה במצוות – הוא רוצה גם בעולמות ומחיה אותם). פי כל חיותם ושפעם – של כל העולמות, תלוי בפעשה המצוות של התחתונים, פנודע, – שעל-ידי שיהודי מקיים מצוה – הוא "ממשיך" חיות ושפע בכל העולמות. ונמצא – הרי, שמעשה המצוות וקיומן הוא

פּרָק כג. למדנו בפרק הקודם, שלגבי הקב"ה אין דבר נפרד ממנו, כי דיבורו של הקב"ה, שבאמצעותו נוצרו הנבראים, אינו דומה לדיבורו של האדם: דיבורו של האדם נפרד משורשו; ואילו לגבי הקב"ה, הדיבור מאוחד תמיד אתו. אלא,

מאחר שירידת ה"אור" וה"חיות" האלקי, המחיה את הנבראים, היא על-ידי צמצומים רבים והסתרת פנים, כך שפנימיות רצונו של הקב"ה מוסתרת מהנבראים – יכולים הם, בהרגשתם, להחשיב את עצמם ל"מציאות". ועם התרבות והתגברות הצמצומים – עלולות

להיווצר גם "קליפות" ו"סטרא אחרא", המרגישות את עצמן כנפרדות לגמרי מהקדושה ומהקב"ה. הרי, שהרגשת הנבראים את עצמם ל"מציאות" נובעת מהעובדה שפנימיות רצונו של הקב"ה מכוסה ומוסתרת מהם. מהאמור מוכן, שדבר שמאיר בו פנימיות רצונו של הקב"ה בהתגלות – קשור ומאוחד כולו עם הקב"ה. שכן, אין כאן הסתרת פנים, הגורמת שהנברא יוכל להרגיש את עצמו ל"מציאות".

ועם כל הנזכר לעיל, יוכן ויבאר היטב בתוספת באור מה שאמרו בזהרי ד"אורייתא וקדשא בריה דהוא בלא תד", – תורה והקב"ה הם דבר אחד, וב'תקונים' פּרָשו ד'רמ"ח פקודין – שמאתים ארבעים ושמונה מצוות-העשה, אינן – הן, רמ"ח אברין דמלכא". – מאתים ארבעים ושמונה אברי המלך, הקב"ה מלך העולם. משמעות כינוי המצוות בשם "אברין דמלכא" (אברי המלך), היא: כשם שכל אבר הוא כלי לכוונת מיוחד בנפש, המתלבש באותו אבר, למשל – העין היא אבר וכלי מיוחד לכוונת הראיה, האוזן היא כלי מיוחד לכוונת השמיעה, וכך הלאה – כך כל מצוה, היא כלי מיוחד ל"המשכה" מיוחדת מרצון הקב"ה. המצוות בכללותן הן רצונו של הקב"ה – הקב"ה רוצה שבני ישראל יקיימו מצוות – וכל מצוה כשלעצמה, היא כלי מיוחד להמשכה מיוחדת של רצון הקב"ה, הנמשכת ומגיעה למטה על-ידי שיהודי מקיים אותה מצוה שציווה הקב"ה לעשותה. לכן, נקראות המצוות "אברין דמלכא" (אברי המלך). כאן מתבקש,

1. חלק א כד, א. 2. תיקון ל.

לְבוֹשׁ הַפְּנִימִי לְפָנִימִית רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, – של הקב"ה, הקב"ה רוצה בעולמות, מפני שיש בהם מעשה המצוות, כפי שממעשה זה – של המצוות, נמשך אור וחיות רצון העליון שממעשה זה נמשך אור וחיות רצון העליון להתלבש בעולמות. – להתלבש בעולמות.

ליקוטי אמרים

~ יום שני י"ט שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כח, ולכן נקרא' אברי... עד עמ' 56, כגוף לנשמה.

כאילו בדרך של ציווי ומתן פקודה למושפע על-ידו שיעשה משוהו. כפי שאנו רואים באברים, הרי הם בטלים לחלוטין לנפש ומאוחדים איתה. כִּי רָדַף מְשַׁל חַיּוּת שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְקִיּוּמָן, – לכאורה משמע, שהכוונה כאן ל"חיות" המחיה את העשיה ואת ביצוע המצוה, כלומר:

רוח-החיים שבקיום המצוה; לא ה"חיות" שב"מציאות" האתרוג, למשל, אלא ה"חיות" של מצות האתרוג, כפי שה"חיות" שרויה בקיום ובמעשה המצוות³, הוא – חיות זו, כִּטְל לְגַמְרֵי לְגַבֵּי רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן וְנַעֲשֶׂה – אותה מְמַשׁ כְּגוֹף לְנִשְׁמָה.

וְלִכֵּן נִקְרְאוֹת – המצוות, "אֲבָרֵי הַמְּלָכָא", – אברי המלך, כִּמוֹ שְׁאֲבָרֵי גוֹף הָאָדָם הֵם לְבוֹשׁ לְנַפְשׁוֹ וּבְטָלִים לְגַמְרֵי אֱלֹהֵי מַכְּל וְכֵל, – כמו שאנו רואים כִּי מִיד שְׁעוֹלָה בְּרִצּוֹנוֹ שֶׁל אָדָם לְפָשֵׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, הֵן נִשְׁמָעוֹת לְרִצּוֹנוֹ תַּכְּפָה וּמִיד בְּלִי שׁוֹם צׁוּי וְאִמְרָה לְהֵן, – לידו או לרגלו, וּבְלִי שׁוֹם שְׁתִּיחָה כְּלָל, אֵלָא בְּרִנָּע מְמַשׁ כְּשַׁעֲלָה בְּרִצּוֹנוֹ – באותו רגע ידו ורגלו מבצעות את רצונו, האדם אינו זקוק לשום טיפול ומאמץ של רצונו כדי להפעיל את היד או הרגל ולהשפיע עליהן לבצע את רצונו – זו משמעות המלים "בלי שום ציווי ואמירה". שכן, טיפולו של ה"כוח" להפעלת השפעתו הוא

ליקוטי אמרים

ולכן נקרא' אברי דמלכא ד"מ כמו שאברי גוף האדם הם לבוש לנפשו ובטלים לגמרי אליה מכל וכל כי מיד שעולה ברצונו של אדם לפשוט ידו או רגלו הן נשמעות לרצונו תכפה ומיד בלי שום צווי ואמירה להן ובלי שום שהייה כלל אלא כרגע ממש כשעלה ברצונו. כך ד"מ החיות של מעשה המצוות וקיומן הוא בטל לגמרי לגבי רצון העליון המלוכש בו ונעשה לו ממש כגוף לנשמה.

הַמְּלָכָא בּוֹ, – ב"חיות" מעשה המצוות, וְנַעֲשֶׂה – אותה "חיות" לו – לרצון העליון, מְמַשׁ כְּגוֹף לְנִשְׁמָה.

3. כפילות הלשון "מעשה המצוות וקיומן", אפשר היה לכאורה להסביר כך: "החיות של מעשה המצוות" – החיות של המצוה הנעשית, החיות של האתרוג למשל: "וקיומן" – קיומו הפיזי של האתרוג (בטלים לרצון העליון). מעיר כאן כ"ק אדמו"ר שליט"א, ש"ממה שכתוב שבאדם המקיים ועושה המצוות לא משמע כן" ממה שלהלן מובאים שני הביטויים "מעשה" ו"קיום" ביחס לאדם, שהוא עושה ומקיים – לא משמע ש"קיום" הוא קיומו הפיזי של הדבר בו נעשית המצוה. מהערה זו מובן, ש"מעשה" ו"קיום" המצוות, הם שני אופנים בביצוע המצוה: מעשה – פעולת עשיית המצוה, המביאה לביצוע המעשי של המצוה, למשל: ההתעטפות בטלית, הנחת ה"של ראש" על הראש, וכדומה; קיום – כשהמצוה כבר נעשית ומתקיימת בפועל; כשהוא כבר לבוש בטלית ובתפילין, כשהוא יושב כבר בסוכה, וכדומה. או אפשר שהכוונה ב"קיום" היא, שישנן מצוות שקיומן אינה קשורה ל"מעשה", בעשייה ממשית (כמו שהדבר בהרבה מצוות, במיוחד במצוות-לא-תעשה, שהן גם "כאילו עשה"), ואלה הם שני הביטויים: "מעשה" ו"קיום" המצוה. אך עדיין יש להבין את המלה "הוא" (בטל לגמרי...), כמו גם את המלה (המלוכש) "בו" – אם הכוונה למלה "חיות", היה לכאורה צריך להשתמש כאן בלשון נקבה? ומדוע משנה רבנו הזקן את הסדר להלן: "המקיים" ולאחר מכן "עושה"?

~ יום שלישי כ' שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 56, וכן הלבוש... עד עמ' 56, כל ימיהם:

כוח המעשה לגבי הרצון העליון. לעומת זאת, היד הגשמית עצמה, שעושה את המצוה, היא רק בבחינת "מרכבה" לרצון העליון. "מרכבה" אכן בטלה לגמרי ל"רוכב", אך בכל זאת איננה מאוחדת אתו. וכפי שזה ביחס ל"יד" שעושה מצוה –

כך הוא גם ביחס לשאר האברים – ורגלים – המהלכות לדבר מצוה, וכן הפה ולשון שמדברים דברי תורה, והמח שמחרהר פדברי תורה ויראת שמים ובגדלת ה' ברוך-הוא.

– הרי כשאותם אברים עוסקים בקיום מצוות, הם בטלים לגמרי,

כ"מרכבה", לרצון העליון שבתוך אותן מצוות. וזהו שאמרנו דו"ל: "האבות הן הן המרכבה", – משום, שכל אבריהם בלם היו קדושים ומבדלים מעניני עולם הזה, ולא נעשו מרכבה – לשום דבר, רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם: – מה שחכמינו ז"ל מציינים את האבות כ"מרכבה" אל הקב"ה, הרי זה מחמת שכל חלקי גופם, היו תמיד בטלים ומסורים לחלוטין להקב"ה – לכן הם מייצגים את הבחינה התמידית והמלאה של "מרכבה". ואילו ביחס לבני ישראל, שאינם במדרגת האבות, אפשרי הדבר שאותו אבר, שבשעה אחת הוא "מרכבה" לרצון העליון – יהיה בשעה אחרת "מרכבה" לדבר שאינו כפי הרצון העליון. ואם כן, הרי זה רק באופן חלקי ולעתים מסוימות בלבד: בשעה שהוא מקיים מצוה, בטל האבר שעושה את המצוה, לרצון הקב"ה בבחינת "מרכבה". עד כאן דובר אודות שני אופני הביטול לרצון העליון: (א) ביטול כמו "מרכבה" ל"רוכב" (= האברים הגשמיים המקיימים מצוות). (ב) ביטול ויחוד כמו גוף ונשמה (= כוח המעשה בשעת קיום המצוות). להלן יוסבר, שקיימת התאחדות עליונה יותר עם הרצון העליון, והיא – יחודם של הלבושים הפנימיים עם התורה.

וכן הלבוש החיצון של נפש האלהית שבאדם המקום ועושה המצוה, שהוא כח ובחינת המעשה שלה, – כוח המעשה של הנפש האלקית, המשפיע ומפעיל את הפעולות המעשיות של כל מה שציווה הקב"ה לעשות – נקרא "לבוש החיצוני של הנפש האלקית", בהשוואה לכוחות הדיבור והמחשבה, שהם לבושים פנימיים יותר מאשר "כוח המעשה" הפועל בדבר זה. הרי, כוח מעשה זה הוא מתלבש בחיות של מעשה המצוה, ונעשה גם כן בגוף לנשמה לרצון העליון – כוח המעשה מתאחד עם הרצון העליון באותה מדה שהגוף מתאחד עם הנשמה, ובטל אליו – לרצון העליון, לגמרי. ועל כן, גם אברי גוף האדם המקיימים המצוה, שפח ובחינת המעשה של נפש האלהית שבאדם המקום – באברים, בשעת מעשה וקיום המצוה, – על-ידי האברים, הם – האברים, נעשו מרכבה לרצון העליון, בגוף או עושה מצוה אחרת, – בשעה שהיד עוסקת בקיום מצוה, היא הופכת לבחינת "מרכבה" לרצון העליון, כלומר: היא מתבטלת לגמרי לרצון העליון. ברם, אין היד הגשמית בטלה ומאוחדת, באותו מעמד, לרצון העליון, באותה מדה כפי שזה כוח המעשה של הנפש האלקית, שכאמור, התאחדותו עם הרצון העליון היא כהתאחדות הגוף עם הנשמה – הרבה יותר מאשר התאחדות ה"מרכבה" עם ה"רוכב". שכן, גוף ונפש, למרות שהם שני "עצמים" שונים ורחוקים אחד מהשני – גשמיות ורוחניות – הם בכל זאת מתאחדים באחדות מלאה, הגוף כל כך בטל ונשלט על-ידי הנפש, שאין שום חלק בגוף, אף הקטן ביותר, שלא יהיה חדר ב"חיות" הנפש, וכל קרט "חיות" של הנפש בגוף, הופך לחיים גופניים. כך גם – ביטולו ויחודו של

ליקוטי אמרים

וכן הלבוש החיצון

של נפש האלהית שבאדם המקיים ועושה המצוה שהוא כח ובחי' המעשה שלה הוא מתלבש בחיות של מעשה המצוה ונעשה ג"כ כגוף לנשמה לרצון העליון ובטל אליו לגמרי ועל כן גם אברי גוף האדם המקיימים המצוה שבה ובחי' המעשה של נפש האלהית מלוכש בהם בשעת מעשה וקיום המצוה הם נעשו מרכבה ממש לרצון העליון כגון היד המחלקת צדקה לעניים או עושה מצוה אחרת. ורגלים המהלכות לדבר מצוה וכן הפה ולשון שמדברי' דברי תורה והמוח שמחרהר בד"ת וי"ש ובגדולת ה' ב"ה. וזהו שארז"ל האבות הן הן המרכבה שכל אבריהם כולם היו קדושים ומבדלים מעניני עוה"ז ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם:

המצוה, שפח ובחינת המעשה של נפש האלהית מלבש פהם – באברים, בשעת מעשה וקיום המצוה, – על-ידי האברים, הם – האברים, נעשו מרכבה ממש לרצון העליון, בגוף או עושה מצוה אחרת, – בשעה שהיד עוסקת בקיום מצוה, היא הופכת לבחינת "מרכבה" לרצון העליון, כלומר: היא מתבטלת לגמרי לרצון העליון. ברם, אין היד הגשמית בטלה ומאוחדת, באותו מעמד, לרצון העליון, באותה מדה כפי שזה כוח המעשה של הנפש האלקית, שכאמור, התאחדותו עם הרצון העליון היא כהתאחדות הגוף עם הנשמה – הרבה יותר מאשר התאחדות ה"מרכבה" עם ה"רוכב". שכן, גוף ונפש, למרות שהם שני "עצמים" שונים ורחוקים אחד מהשני – גשמיות ורוחניות – הם בכל זאת מתאחדים באחדות מלאה, הגוף כל כך בטל ונשלט על-ידי הנפש, שאין שום חלק בגוף, אף הקטן ביותר, שלא יהיה חדר ב"חיות" הנפש, וכל קרט "חיות" של הנפש בגוף, הופך לחיים גופניים. כך גם – ביטולו ויחודו של

~ יום רביעי כ"א שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 56, אך המחשבה... עד עמ' כט, לחוד כפיקודין.

הקב"ה, המְתַחַדֵּת פְּאִינ־סוּף בְּרוּחָהּוּא בְּתַכְלִית הַיְחוד, שְׁהוּא – הקב"ה עצמו, הוא הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַמְדַע כּו'. – והוא הידוע. הרי, שחכמתו ורצונו של הקב"ה, והקב"ה עצמו, הם דבר אחד ממש, וברצון זה וחכמה זו מתאחדים כוחות המחשבה והדיבור,

בשעה שיהודי מדבר או מהרהר בתורה. ההבדל שבין מצוות לתורה, יוסבר ביתר הרחבה, באמצעות משל: מלך ציווה על עבדיו לבנות לו ארמון יפה, והכין למטרה זו ספר מיוחד, בו נרשם במפורט כיצד ואיך רוצה ומכין המלך שאותו ארמון ייבנה. הרי, כשהעבדים עוסקים בהקמת הארמון, הם קשורים ומאוחדים עם רצונו של המלך שביחס

לאותו ארמון ובניינו. ואילו כותלי הארמון כשלעצמם, או פריטי האחרים של הארמון אינם רצונו של המלך עצמו. לעומתם – החכמים שלומדים את ספר התכניות, שבו רשם המלך כיצד ייבנה הארמון – הרי הם עוסקים ממש בחכמתו וברצונו של המלך: הרשום באותו ספר מייצג הרי את חכמתו ורצונו של המלך. כך גם בענינו: במעשה המצוות, מתלבש רצונו של הקב"ה, ואילו הפריטים בהם מקיימים את המצוות אינם הרצון עצמו. שונה הדבר ביחס לתורה – "שכל" התורה הוא אכן חכמתו של הקב"ה, ו"פסק ההלכה" הוא אכן רצונו של הקב"ה, וכשיהודי עוסק בתורה, במחשבה או בדיבור. הוא מתאחד, בדרגה העליונה ביותר, ברצונו ובחכמתו של הקב"ה. וְהוּ שְׁכַתוּב – ב"זוהר", ד' אוריתא וקדשא בריה דהוא – בְּלֵא תָד, – שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש, וְלֵא "אברין דמלכא" לחוד כפיקודין. – ולא "אברים" בלבד של המלך, כמו המצוות. שכן, כאמור, מאוחדות המצוות עם הרצון העליון, כמו הגוף עם הנשמה – התאחדות של שני דברים נפרדים. ואילו תורה והקב"ה הם דבר אחד ממש.

אך המְחַשְׁבָה וְהַתְּהוֹר בְּדַבְרֵי תוֹרָה שְׁפַמְתָּ, וְכַח הַדְּבֹר בְּדַבְרֵי תוֹרָה שְׁפַפְתָּ, שְׁהֵם – כוחות המחשבה והדיבור, לְבוּשֵׁים הַפְּנִימִים שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, – ומיוחדים יותר עם הנפש האלקית מאשר כוח המעשה של הנפש האלקית, שאינו

אלא לבוש חיצוני בלבד, וְכַל־שֶׁכֶן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עֲצָמָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בָּהֶם – בלבושי המחשבה והדיבור בתורה, בְּלֵם מִיְחָדִים מִמֶּשׁ בִּיְחוד נְמוֹר פְּרָצוֹן הַעֲלִיּוֹן, – יחוד גמור, משמעו, שהם נעשים אותו דבר ממש – לא כהתאחדות הגוף עם הנפש, שהם, כאמור לעיל, דברים נפרדים המתאחדים אך בכל זאת אינם דבר אחד לחלוטין וכל אחד נשאר במהותו העצמית. "יחוד גמור"

פירושו: כמו התאחדות הנפש עם כוחותיה, שהם גם חלק מהנפש, הרי יחודם עם הנפש הוא מלא. כך גם הנפש האלקית וכוחות המחשבה והדיבור שלה – מאוחדים ביחוד גמור עם הרצון העליון, בשעה שיהודי מהרהר או מדבר דברי תורה, וְלֵא מְרַכְבָּה לְבַד, – להלן מוסבר מדוע ואיך מתאחדים הלבושים הפנימיים, באמצעות התורה, עם הרצון העליון ביחוד גמור. בִּי רָצוֹן הַעֲלִיּוֹן הוּא הוּא הַדְּבֹר הַלְבָּשׁ עֲצָמָה שְׁמַהְרַהַר וּמְדַבֵּר בָּהּ, שְׁכַל הַהֲלָכוֹת הֵן פְּרִמֵי הַמְּשֻׁבָּת פְּנִימִיּוֹת רָצוֹן הַעֲלִיּוֹן עֲצָמוֹ, – כל הלכה מייצגת פרט מסוים מרצונו של הקב"ה הנמשך באותה הלכה, שְׁכַפָּה עֲלָה פְּרָצוֹנוֹ יְתַפְרֵד, – כך רוצה הקב"ה, שְׁדַבֵּר זֶה מֵתָר או כָּשֶׁר או פְּטוֹר או זְכָאִי או לְהַפְּדֵ; – שדבר זה אסור או פסול, או חייב וכו'. ומאחר שכל הלכה היא פרט ברצונו של הקב"ה, הרי בשעה שהאדם מהרהר או מדבר באותה הלכה, הוא מאוחד עם הרצון העליון, במדה הגבוהה ביותר של התאחדות, למעלה גם מהתאחדות הגוף והנפש. וְכֵן כָּל צְרוּפֵי אוֹתִיּוֹת תְּנִיךְ הֵן הַמְּשֻׁבָּת רָצוֹנוֹ וְהַכְּמָתוֹ – של

5. ב"הערה" מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א על הקושי שבביטוי "ולא מרכבה לבד", ממנו אפשר להבין, שיחודם של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון, הוא למעלה מביטול ה"מרכבה" בלבד – בשעה שבאמת הוא למעלה גם מאיחוד הגוף והנפש. מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "... ואולי הזכירו כאן "מרכבה" – מפני שהמוח והפה, הם המח' והדיבור בתורה דעסקי' בזה – הם מרכבה (כנ"ל)". משמעותה של הערה עמוקה זו, היא: במלים "ולא מרכבה לבד" אין הכוונה לערוך השוואה כללית של יחוד זה (של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון) לגבי שני אופני הביטול והיחוד המוזכרים לעיל. הזכרת המושג "מרכבה" כאן, היא רק ביחס לחידוש שביחוד המחשבה והדיבור בתורה לעומת ביטול המוח והפה, בהם חושבים ומדברים. רק עתה אמרנו שהמוח והפה, החושבים ומדברים דברי תורה, הם

~ יום חמישי כ"ב שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כט, ומאחר שרצון העליון... עד עמ' כט, בלא"ה].

וקיום כל העולמות. ואם־כן החכמה – שהיא התורה – היא, למעלה מכלם, – מאחר שהיא ה"מקור" לכל העולמות. והיא היא – התורה, רצונו יתברך הנקרא "סוכב כל עלמין", – המשפיע בכל העולמות בצורה "מקיפה". כלומר:

הוא למעלה מכל

העולמות, ולכן אין הוא

יכול להתלבש בתוך

העולמות, בפנימיות, אלא

הוא משפיע עליהם

בבחינת "מקיף" – כפי

שיוסבר להלן: שהיא

בחינת מה שאינו יכול

להתלבש בתוך עלמין

– בפנימיות העולמות,

רק מחיה ומאיר

למעלה בבחינת מקיף,

– מעליהם, בהיותו

למעלה מהתלבשות בתוך

העולמות, והיא היא –

בחינה זו שהיא למעלה

מכל העולמות,

המתלבשת בנפש

ולבושיה בבחינת גלוי

ממש כשעוסקים

בדברי תורה, "ואף"

על־גב דאיהו לא חזי

כו"ם – ואף־על־פי שאין

הוא רואה זאת. יהודי,

בשעה שהוא לומד תורה, אינו מרגיש בהתאחדות נפשו עם

הקב"ה, ואילו נשמתו – חשה בכך, [ומשום ה"כ"י – ולכן,

יכול לסבל, – את ההתאחדות הנעלה עם הקב"ה, משום –

מפני, דלא חזי, – שאינו מרגיש. מה־שאינו־כן בעליונים].

– שונה הדבר בנבראים של העולמות העליונים, בהם אין

ההסתרה שבעולם־הזה, והם "רואים" ומרגישים כל ענין אלקי,

ולכן אין ביכלתם "לקבל" יחוד נעלה כזה עם הקב"ה. ואילו

נשמה בגוף, יען שהגוף והעולם־הזה, מסתירים מלהרגיש

באור האלקי שביחוד זה – זוהי הסיבה ליכולת הנשמה

להתאחד ביחוד חזק כזה עם הקב"ה, בשעת לימוד התורה.

ובזה – במה שהוסבר, שיחוד נפשו של יהודי עם הקב"ה,

בשעת לימוד התורה, היא במדה המלאה ולמעלה מאשר

בשעת קיום המצוות, יובן למה גדלה מאד מעלת העסק

ומאחר שרצון העליון המיוחד באינסוף ברוך־הוא בתכלית היחוד, הוא בגלוי לגמרי, ולא בהסתר פנים כלל וכלל, בנפש האלהית ולבושיה הפנימים, שהם מחשבתה ודבורה, באותה שעה שהאדם עוסק בדברי

תורה – בשעה שיהודי

מהרהר ומדבר דברי

תורה, בא הרי הרצון

העליון שבתורה לידי

גילוי מלא בנפשו

ובמחשבתו ודיבורו. הרי

גם הנפש ולבושיה –

מחשבה ודיבור, אלו,

מיתדים ממש באיך

סוף ברוך־הוא באותה

שעה בתכלית היחוד,

ביחוד דבורו ומחשבתו

של הקדוש־ברוך־הוא

במהותו ועצמותו

בנוכח לעיל, כי אין

שום דבר נפרד –

מהקב"ה, כִּי־אם

בהסתר פנים, בנוכח

לעיל. – רק על־ידי־זה

שפנימיות הרצון העליון

מוסתרת, אפשר לנבראים

להרגיש את עצמם

ל"מציאות", ומאחר

שבשעה שיהודי לומד

תורה, מוסרת הסתרה זו, ופנימיות הרצון העליון היא

בהתגלות מלאה – ממילא ה"יחוד" הוא מלא. ולא עוד אלא

– יתירה מזו, שיחודם – של הנפש וכוחותיה עם הקב"ה

בשעה שיהודי לומד תורה, הוא ברתר שאת ויתר עז מיחוד

אור אינסוף ברוך־הוא בעולמות עליונים, – עם

העולמות הרוחניים העליונים. מאחר שרצון העליון הוא

בגלוי ממש בנפש ולבושיה העוסקים בתורה, שהרי הוא

הוא התורה עצמה, – בה הם עוסקים; ולעומתם – וכל

העולמות העליונים מקבלים חיותם – רק מאור וחיות

הנמשך – ממה שנוכח, מתתורה, שהיא רצונו וחכמתו

יתברך, – כאמור ש"שכל" התורה הוא חכמתו של הקב"ה,

ו"פסק ההלכה" – רצונו של הקב"ה. בְּדִבְרֵי־בְּלָם

בְּחִכְמָה עֲשִׂיתָ, – הרי, ש"חכמה" היא המקור לבריאת

ליקוני אמרים

ומאחר שרצון העליון המיוחד בא"ס ב"ה

בתכלית היחוד הוא בגלוי לגמרי ולא בהסתר פנים

כלל וכלל בנפש האלהית ולבושיה הפנימים שהם

מחשבתה ודבורה באותה שעה שהאדם עוסק בדברי

תורה הרי גם הנפש ולבושיה אלו מיוחדים ממש בא"ס

ב"ה באותה שעה בתכלית היחוד כיחוד דבורו

ומחשבתו של הקב"ה במהותו ועצמותו כנ"ל כי אין

שום דבר נפרד כי אם בהסתר פנים כנ"ל ולא עוד אלא

שיחודם הוא ביתר שאת ויתר עז מיחוד אור א"ס ב"ה

בעולמות עליונים מאחר שרצון העליון הוא בגלוי

ממש בנפש ולבושיה העוסקים בתורה שהרי הוא הוא

התורה עצמה וכל העולמות העליונים מקבלים חיותם

מאור וחיות הנמשך מהתורה שהיא רצונו וחכמתו

ית' כדכתיב כולם בחכמה עשית וא"כ החכמה שהיא

התורה למעלה מכולם והיא היא רצונו ית' הנק' סוכב

כל עלמין שהיא בחי' מה שאינו יכול להתלבש בתוך

עלמין רק מחיה ומאיר למעלה בבחי' מקיף והיא היא

המתלבשת בנפש ולבושיה בבחי' גלוי ממש

כשעוסקים בד"ת ואע"ג דאיהו לא חזי כו' [ומשו' הכי

יכול לסבול משום דלא חזי משא"כ בעליונים]. ובוה

"מרכבה" – באים כאן לחדש, שעצם המחשבה עצמה והכוח לדבר, מיוחדים "ביחוד גמור", ולא מרכבה בלבד – כמו שהדבר במוח ובפה עצמם. 6. פרק כא. 7. תהלים קד, כד. 8. ראה מגילה ג, א.

מסביר רבנו הזקן להלן: [וְהָא – וזה, דְּמֵי שְׂאִין תּוֹרָתוֹ אֲמַנְתּוֹ צָרִיךְ לְהַפְסִיק, – לתפלה, אין בכך הוכחה שהתפלה היא למעלה מתורה, אלא טעמו של דבר הוא: תִּינּוּ מֵאַחַר דְּמַפְסִיק וּמִכַּבֵּל בְּלֹא-רַחֲמֵי הַבַּיִת. – מאחר שהוא מפסיק ומבטל מלימוד תורה, בגלל דברים אחרים, לכן עליו להפסיק גם לתפלה.

בְּתוֹרָה יוֹתֵר מִכָּל הַמְצוּת, וְאַפְלוּ מִתַּפְלָה שֶׁהִיא יְחִוּד עוֹלָמוֹת עֲלוּיָנִים – ובכל זאת גדלה מעלת לימוד התורה גם מתפלה – אלא שלכאורה אפשר לשאול: הרי יודעים אנו שמי שאין "תורתו אומנתו", שאין התורה עיסוקו התמידי, עליו להפסיק מלימוד התורה לשם תפילה – הרי שהתפילה היא למעלה מתורה? –

ליקוטי אמרים

יובן למה גדלה מאד מעלת העסק בתורה יותר מכל המצות ואפי' מתפלה שהיא יחוד עולמות עליונים [והא דמו שאין תורתו אומנתו צריך להפסיק היינו מאחר דמפסיק ומבטל בלא"ה].

~ יום שישי כ"ג שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כט, ומוזה יוכל המשכיל... עד עמ' 58, כמ"ש לקמן:

בלבד, וזאת כדי שלא יאבדו את מציאותם לגמרי, ואילו בנפשו, בשעה שהוא לומד תורה, מאיר רצון עליון זה בהתגלות – הרי בהתבוננו בכך, יגיע ליראה גדולה מהקב"ה בשעת עיסוקו בתורה. וְזֶהוּ שֶׁכְּתוּב: "וַיִּצְוֵנוּ ה' אֶת כָּל חַחֲקֵי הָאֱלֹהִים לִירְאָה אֶת ה' וְגו'" – הרי שעל-ידי ה"חוקים" מגיעים ליראה מהקב"ה. רבנו הזקן מתכוון בכך, לפי הערתו של כ"ק רבינו ובלשונו: "דלכאורה הוא להיפך דמפני היראה (סיבה – בא המסוכב) מקיימים את החוקים". כלומר: מפסוק זה משמע, שעל-ידי החוקים, הוא מגיע, לאחר מכן, ליראת ה' – בשעה

וְזֶהוּ? – ממה שהסברנו המעלה שבתורה, ויִכָּל הַמְשִׁיבֵל – המבין הגדול, לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָה גְדוֹלָה בְּעִסְקוֹ בְּתוֹרָה, בְּשִׂיתְבוּנָן אִיךְ שֶׁנִּפְשׁוֹ וְלִבּוֹשִׁיָה שֶׁכְּמֹחוּ – המחשבה, וּכְפִיו – והדיבור שבפיו, הֵם מִיְחָדִים מִמֶּשׁ בְּתַכְלִית הַיְחוּד בְּרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן, וְאוֹר אֵיין-סוֹף בְּרוּךְ הוּא מִמֶּשׁ הַמְתַּנַּלָּה בְּהֵם, – בנפש ובלבבושיה, מחשבה ודיבור, בשעת לימוד התורה; מֵה שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת עֲלוּיָנִים וְתַחְתּוֹנִים כָּלֵא חֲשִׁיבֵי קַמִּיָה – כל העולמות, העליונים והתחתונים, אינם נחשבים כלל לגבי הרצון העליון ואור איך-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, וּכְאֵין וְאַפֵּס מִמֶּשׁ, – הם כאילו אינם קיימים כלל, עַד שְׂאִינוּ מִתְּלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם מִמֶּשׁ, – אין הרצון העליון מתלבש בהם בפנימיות, כאמור, שאין ביכולת העולמות לקבל את הרצון העליון בפנימיות, אֶלֶּא – הרצון העליון משפיע בהם בבחינת 'סוֹבֵב כָּל עֲלְמֵינ' בְּבַחֲנֵינָהּ מִקּוֹף – כדי, לְהַחְיֹתָם עַקֵּר חַיּוֹתָם, – את עיקר חיותם מקבלים העולמות מהאור האלקי הסובב את כל העולמות. רַק אֵיזוּ הָאָרֶז – בלבד, מִתְּלַבֵּשׁת בְּתוֹכָם, – בפנימיות, מֵה שְׂיִכּוּלִים לְסַבֵּל, שְׁלֵא יִתְכַּבְּלוּ בְּמִצִּיאוֹת לְגַמְרֵי. – מהתבוננות זו, שגם העולמות העליונים אינם יכולים "לסבול" את הרצון העליון, רק הארה ממנו

ליקוטי אמרים

ומוזה יוכל המשכיל להמשיך עליו יראה גדולה בעסקו בתורה כשיתבונן איך שנפשו ולבושיה שבמוחו ובפיו הם מיוחדים ממש בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ם ב"ה ממש המתגלה בהם מה שכל העולמות עליונים ותחתונים כלא חשיבי קמיה וכאין ואפס ממש עד שאינו מתלבש בתוכם ממש אלא סובב כל עלמין בבחי' מקוף להחיות' עיקר חיותם רק איזו הארה מתלבשת בתוכם מה שיכולים לסבול שלא יתכבלו במציאות לגמרי. וז"ש ויצונו ה' את כל החוקים האלה ליראה את ה' וגו' [ועל יראה גדולה זו אמרו אם אין חכמה אין יראה

שלכאורה הדבר הפוך: ה"יראה" מביאה אותו לקיום החוקים; ה"יראה" היא הרי ה"סיבה" הגורמת לקיום החוקים, ולא שהחוקים הם בשביל היראה. אך, לפי הסברתו של רבנו הזקן, הדברים מובנים. שכן, קיימת מדרגה כזו ביראה – יראה גדולה – הבאה רק אחרי ה"חוקים", והיא כ"תכלית" החוקים הבאים בשביל היראה. היראה שהיא "סיבה" לקיום החוקים, היא יראה בדרגה נמוכה יותר, שעליה להביא לקיום המצוות. כשם שזה לגבי חוקים, כך מסביר רבנו הזקן, להלן, לגבי חכמה – תורה. [וְעַל יִרְאָה גְדוֹלָה זֶה, אֲמַרְנוּ: – חכמינו ז"ל: "אם אין חכמה, אין יראה", – חכמה – תורה – היא

ה"יראה" היא הרי ה"סיבה" הגורמת לקיום החוקים, ולא שהחוקים הם בשביל היראה. אך, לפי הסברתו של רבנו הזקן, הדברים מובנים. שכן, קיימת מדרגה כזו ביראה – יראה גדולה – הבאה רק אחרי ה"חוקים", והיא כ"תכלית" החוקים הבאים בשביל היראה. היראה שהיא "סיבה" לקיום החוקים, היא יראה בדרגה נמוכה יותר, שעליה להביא לקיום המצוות. כשם שזה לגבי חוקים, כך מסביר רבנו הזקן, להלן, לגבי חכמה – תורה. [וְעַל יִרְאָה גְדוֹלָה זֶה, אֲמַרְנוּ: – חכמינו ז"ל: "אם אין חכמה, אין יראה", – חכמה – תורה – היא

9. כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר כאן, וזה לשונו הקדוש: "אולי שייכות כל הענין כאן (והידושו) ותוכנו – שממעלת התורה על המצוות באופן היחוד – מסובבת עוד מעלה (שבאים ליראה גדולה) והיא מעלה גדולה מהקודמת – כי תכלית החוקים (היחוד) הרי זה ליראה כו', ויראה גדולה יותר – מקרבת יותר בפין ובלבבך לעשותו". 10. דברים ו, כד. 11. אבות ג, יז.

תורה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר**, אֵלֶּיךָ דְּלֹא כָּל מְהֵרָא
סְבִיל דָּא יִרְאָה זֶה. – לא כל מוח יכול "לסבול" מדריגה
עליונה כזו של יראת ה'. אֲךָ גַּם מֵאֵין דְּלֹא סְבִיל מֵחֵו זֶה כָּלֵל
יִרְאָה זֶה, – גם מי שאין מוחו יכול "לסבול" יראה זו כלל,

לֹא מִנְהָ וְלֹא מִקְצָתָהּ,

– גם לא משהו מיראה זו,

מִפְּנֵי פְּחִיתוּת עֶרְךָ

נִפְשׁוֹ בְּשִׂרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ

בְּמַדְרָגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת

דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּעֵשִׂיָּה

– של עולם העשיה –

אֵין יִרְאָה זֶה – החסרה

לו, מְעַבְבַת בּוֹ לְמַעֲשֵׂהּ,

כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְקַמּוֹ:

מבוא ליראה, היינו לאותה "יראה גדולה", המדריגה העליונה
יותר שביראה. וזאת לעומת מה שחכמינו ז"ל אומרים בצורה
הפוכה: "אם אין יראה אין חכמה" – שהיראה היא תנאי
מוקדם לחכמה – תורה – שכאן הכוונה היא לגבי המדריגה

התחתונה יותר של

היראה, הנדרשת ללימוד

תורה; וְהַתּוֹרָה נִקְרָאת

אֲצִלָּה – לגבי המדריגה

העליונה יותר של היראה,

"תְּרַעָא לְדִרְתָּא", –

שער לבית, שרק דרך

השער אפשר להכנס

לבית. הרי, שהיראה

מתוארת כ"בית", שהוא העיקר לגבי ה"שער" הרומז על

ליקוטי אמרים

והתורה נקראת אצלה תרעא לדרתא כמ"ש במו"א]
אלא דלאו כל מוחא סביל דא יראה כו. אך גם מאן
דלא סביל מוחו כלל יראה זו לא מינה ולא מקצתה
מפני פחיתות ערך נפשו בשרשה ומקורה במדרגות
תחתונים דעשר ספירות דעשיה אין יראה זו מעכבת
בו למעשה כמ"ש לקמן:

– לקיום תורה ומצוות בפועל ממש, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְקַמּוֹ:

~ שבת קודש כ"ד שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 58, פרק כד וזה... עד עמ' לא, כנודע:

נפרדות אז נפשו וכוחותיה מהקב"ה, יותר מאשר היפרדותן של
ה"קליפה" וה"סטרא אחרא" הנקראות "עבודה זרה" ו"אלקים
אחרים".

וְזֶה לְעֵמֶת זֶה, – כשם שלכל ענין של קדושה, יש לעומתו

דבר הפכי בקליפה – כך

יש גם דבר הפכי כנגד

לימוד התורה וקיום

המצוות, שעל-ידן

מתאחדים עם הקב"ה.

ה"לעומת זה" של תורה

ומצוות, היא: הֵן שְׁמִ"ה

מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה

דְּאוֹרֵיתָא – שלש מאות

ששים וחמש מצוות ה"לא תעשה", שהתורה אסרה לעשותן,

וְכָל אִסּוּרֵי דִרְבָּנָן, – כל האיסורים שאסרו החכמים, מֵאַחַר

שֶׁהֵן נֶגְדַת רְצוֹנוֹ וְחֻמְתּוֹ ית' והפכם ממש הם נפרדים

מֵרְצוֹנוֹ וְחֻמְתּוֹ שֶׁל הַקָּב"ה, לפיהם אסור לעשות דברים אלה,

הֵם – כל הדברים האסורים הללו, נִפְרָדִים מֵיְחֻדּוֹ וְאַחֲדוּתוֹ

וְתִבְרָךְ בְּתַכְלִית הַפְּרִוד מִמֶּשׁ, כְּמוֹ הַסְּמִרָא-אַחֲרָא

וְהַקְּלִיפָה הַנִּקְרָאת "עֲבוּדָה זָרָה" ו"אֱלֹהִים אֲחֵרִים",

מִחֻמַּת הַסְּתֵר פְּנִים שֶׁל רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן, בְּנֹכַח לְעִילָּה. – שהן

מקבלות השפעה מבחינת אחרים – ולכן הן נקראות אלקים

אחרים. וְכֵן – כמו שזה בעבירות עצמן, כך גם ג' לְבוּשֵׁי

הַנֶּפֶשׁ – הַבְּהִמִית, שְׁמִקְלַפַּת נְגַה שְׁבִישְׁרָאֵל, שֶׁהֵם

פְּרָק כַּד. בפרקים הקודמים, הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב

מאד" לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך אהבת ה' ויראת

ה', באמצעות האהבה המסותרת שבתוך כל אחד מישראל

להקב"ה. אך, כדי להבין, כיצד אפשר על-ידי האהבה

המסותרת לקיים את כל

המצוות, ולהימנע

מעבירות – הסביר רבנו

הזקן את שייכותן של כל

מצוות-העשה ל"אנכי ה'

אלקיך", ושל כל מצוות-

הלא-תעשה ל"לא יהי'

לך"; משמעותה של

"אחדות ה'" היא לא רק

שהקב"ה הוא אלוהה אחד, אלא שהוא יחיד ובלעדו הכל אין

ואפס. שכן, הכל בטל בתכלית אל הקב"ה. רבנו הזקן הסביר

ש"עבודה זרה" אין פירושה דוקא לכפור חלילה בהקב"ה, אלא

גם כשאדם מחשיב את עצמו ל"מציאות" ונפרד מקדושתו של

הקב"ה – הרי גם זה "עבודה זרה". לאחר מכן הסביר רבנו

הזקן, שפנימיות הרצון העליון מאירה בהתגלות במצוות,

ויהודי בשעה שמקיים מצוות, גם הוא מתאחד עם הקב"ה.

התאחדותו של יהודי עם הקב"ה בשעה שהוא לומד תורה, היא

למעלה מאשר התאחדותו אתו בשעה שהוא מקיים מצוות.

בפרק כ"ד, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שכשיהודי עובר

עבירה, דבר שהוא ההיפך ממצוה, היפך מרצונו של הקב"ה,

ואינם יכולים לעבור כלל על רצונו ותפירה – לעשות דבר שכנגד רצונו של הקב"ה – וכל כך למה? כי יודעים ומשיגים שהוא – רצונו של הקב"ה, תיותם וקיומם, שיונקים מבחינת "אחרים דאחרים" של רצון העליון ברוך-הוא המקיף עליהם, אלא

שיניקתם וחייתם שבתוכם היא בבחינת גלות בתוכם – שיוכלו להחשיב עצמן – ל"מציאות" של אלהות, ותריון זו כפירה באחדותו. – של הקב"ה. ההחשבה העצמית ל"מציאות", יש בה משום כפירה באחדותו של הקב"ה, אבל מכל-מקום, – הקליפות והסטרא-אחרא, אינן כופרים וכחשו בה' לגמרי ולומר: לא הוא, אלא דקרו ליה – להקב"ה, דאלתיא, דתינו תיותם וקיומם הנמשך ויורד עליהם מרצונו ותפירה, – הקליפות והסטרא-אחרא מכירות, שחיותן וקיומן, בא להן מרצונו של הקב"ה. ולכן – מחמת ידיעתן, ש"חיותן" בא להן מרצון הקב"ה,

אינן עוברין רצונו ותפירה לעולם. ואם כן, – שאין הקליפות עוברות אף פעם על רצונו של הקב"ה, הרי האדם העובר על רצונו ותפירה, הוא גרוע ופחות הרבה מאד מהסטרא-אחרא וקליפה, הנקראת "עבודה זרה" ו"אלהים אחרים", – בכך שהוא עובר על רצונו של הקב"ה, ואילו הקליפה והסטרא-אחרא אינן עוברות על רצונו של הקב"ה, והוא – בעל העבירה, בתכלית הפרוד מיוחדו ואחדותו של תקדוש-ברוך-הוא יותר ממנה, – מהקליפה, וכאלו כופר באחדותו יותר ממנה חסד-ושלום. וכמו שכתוב בעין חיים' שער מב סוף פרק ד, שחרע שבעולם-הנה החמרי הוא שמרי תקלפות הנפשות בו, – "שמרים" – הם החומר הגס ביותר המופרש מהיין – ובענינו: ה"רע" שבעולם-הזה הוא הגס ביותר בקליפות עצמן, והוא

מחשבה דבור ומעשה, המלכשים בשם"ה לא-תעשה דאורייתא ודרבנן, – לחשוב, לדבר ולעשות את הדברים שהתורה והחכמים אסרו אותם; וכן מהות הנפש עצמה המלכשת בלבושיה – שהנפש הבהמית היא זו שעושה את העבירות באמצעות

לבושיה: מחשבה, דיבור או מעשה, כלם מחדים ממש בסטרא-אחרא וקליפה זו, הנקראת "עבודה זרה". – ממנה הם מקבלים "חיות" בשעת עשיית העבירות. ולא עוד, – שהנפש ולבושיה מאוחדים עם ה"סטרא אחרא" וממילא הם בדרגה אחת אתה, אלא – יתירה מזו: שבתלים ומפלגים אליה, וגרועים ופחותים ממנה מאד, כי היא – ה"סטרא אחרא" וה"קליפה", אינה מלכשת בגוף חמרי, ויודעת את רבונה ואינה מורדת בו, לפעל פעלתה במשלחת מלאכי רעים שלה, שלא בשליחותו של מקום ברוך-הוא חסד ושלום, – אלא, כל שהיא עושה, הוא בשליחותו של

הקב"ה. הרי, שהקליפות שאינן מלוכשות בגוף, אינן יכולות להמרות את רצונו של הקב"ה; נפש האדם בלבד, בהיותה מלוכשת בגוף – יכולה לעשות דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך היא למטה מהקליפות, וכמאמר בלעם²: – כמו שאמר בלעם: "לא אוכל לעבר את פי ה' וגו'". – אף שבלעם היה קליפה מלוכשת בגוף – אלא שהוא אמר זאת, מצד הקליפה הרוחנית שהתלבשה בו במיוחד בשעה שהיה צריך לקבל את הנבואה שלו ואת הכוח שהקלות שלו יפעלו פעולתן. מבחינת קליפה רוחנית זו – לא היה יכול להמרות ציוויו של הקב"ה. ואף שנקרא – הקליפות האמורות, "עבודה זרה" – כך שהן מייצגות את הכפירה בהקב"ה, הא קרו ליה – אך הן הרי קוראות להקב"ה: "אלהא דאלתיא", – אלוהה האלוקים, כלומר, שאין הן כופרות לגמרי בהקב"ה,

ליקוטי אמרים

נוגה שבישראל שהם מחשבה דבור ומעשה המלוכשי בשם"ה ל"ת דאורייתא ודרבנן וכן מהות הנפש עצמה המלוכשת בלבושיה כולם מיוחדים ממש בס"א וקליפ' זו הנק' ע"ז ולא עוד אלא שבתלים ומפלגים אליה וגרועים ופחותים ממנה מאד כי היא אינה מלוכשת בגוף חומרי ויודעת את רבונה ואינה מורדת בו לפעול פעולתה במשלחת מלאכי רעים שלה שלא בשליחותו של מקום כ"ה ח"ו וכמאמר בלעם לא אוכל לעבור את פי ה' וגו' ואף שנקרא ע"ז הא קרו ליה אלהא דאלתיא ואינם יכולי' לעבור כלל על רצונו ית' כי יודעי' ומשיגים שהוא חיותם וקיומם שיונקים מבחי' אחוריים דאחוריי' של רצון העליון ב"ה המקיף עליהם אלא שיונקתם וחייתם שבתוכם היא בבחי' גלות בתוכם להחשיב עצמן אלהות והרי זו כפירה באחדותו אבל מ"מ אינן כופרים וכחשו בה' לגמרי ולומר לא הוא אלא דקרו ליה אלהא דאלתיא דהיינו חיותם וקיומם הנמשך ויורד עליהם מרצונו ית' ולכן אינן עוברין רצונו ית' לעולם. וא"כ האדם העובר על רצונו ית' הוא גרוע ופחות הרבה מאד מהס"א וקליפה הנקראת ע"ז ואלהים אחרים והוא בתכלי' הפירוד מיוחדו ואחדותו של הקב"ה יותר ממנה וכאלו כופר באחדותו יותר ממנה ח"ו. וכמ"ש בע"ח שער מ"ב סוף פ"ד שחרע שבעוה"ז החומרי הוא שמרי הקליפות הגסות בו' והוא תכלית הברור וכו' ולכן כל

2. במדבר כב, יח.

תְּכַלִּית הַפְּרֹד וְכוּ', – אחרי בירור והעלאת ניצוצות הטוב הנמצאים בקליפות – שורד הגס והגרוע ביותר מהקליפות – והוא ה"רע" של עולמנו החומרי. וְלִכֵּן כָּל מַעֲשֵׂה עוֹלָם הֵיחָה קָשִׁים וְרָעִים, וְהַרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בּוֹ וְכוּ': – שכן בעולם הזה באות לירי ביטוי הקליפות הגדולות והגרועות ביותר.

וְלִכֵּן אָמְרוּ רַבֵּי לֵי עַל פְּסוּקִים: "כִּי תִשְׁמָה אֶשְׁתוֹ" – "תשטה" מלשון "שטות", כי: "אִין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה וְכוּ'", – אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, דְּאֶפְלוּ אִשָּׁה הַמְנַאֶפֶת שְׂדֵעָתָה קָלָה – בכל זאת, הֵיחָה מוֹשְׁלֵת בְּרוּחַ תְּאוֹתָהּ, לולֵי רוח שְׂמֹת שְׂבָה הַמְכַסֶּה וּמַסְתִּיר וּמַעֲלִים אֶת הָאֵהָבָה מִסְתַּרֶת שְׂבִנְפָשָׁה הָאֱלֹהִית, – שהיא, האהבה המסותרת, שואפת לְדַבְּקָה בְּאֵמוּנַת ה' וַיַּחֲדוּ וְאֶחָדוּתוֹ, וְלֹא לִפְרֵד חֲסִי וְשִׁלּוּם מֵאֶחָדוּתוֹ, אֶפְלוּ נוֹמְלִים אֶת נַפְשָׁה מִמֶּנָּה לְעֵבֵד עֲבוּדָה וְרָה חֲסִי וְשִׁלּוּם, – מחמת אהבתה להקב"ה, היתה מוסרת את נפשה ולא היתה מסכימה בשום אופן לעבוד עבודה-זרה, כי על-ידי-זה תתנתק מהקב"ה; וכלפי איזה נסיון היתה מוסרת את נפשה? וְאֶפְלוּ בְּהַשְׁתַּחֲוֹאָה לְבָדָה – לעבודה-זרה, בְּלֵי שׁוּם אֵמוּנָה בְּלֵב כָּלֵל, – כלומר: גם אם הכפיה לעבוד עבודה-זרה, היתה מתבטאת בתנועה חיצונית בלבד – להשתחוות לעבודה-זרה, גם מבלי שתאמין בלבה בכך כלל – היתה אשה קלת-דעת זו, מוסרת את נפשה, מחמת האהבה המסותרת שבלבה להקב"ה, ולא היתה משתחוה לעבודה-זרה, כדי לא להיות מנותקת מהקב"ה; וְכָל-שֶׁבֶן לְכַבֵּשׁ הַיֶּצֵר וְתַאוֹת הַנְּאוּף, שֶׁהֵם יְסוּרִים קָלִים מִמִּיתָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ. – הרי בודאי שהיתה יכולה לשלוט ביצר הניאוף, בגלל האהבה המסותרת להקב"ה, אלא "רוח שטות" בלבד, היא המפתה אותה ומסיטה אותה מן הדרך, לחשוב, שעל-ידי חטא הזנות, אין היא מתנתקת מהקב"ה, ומשום כך היא נכשלת בעבירה זו. אך אפשרי הרי לומר, שקיים אצלה הבדל בחומרת העוון ובמדת ההינתקות מהקב"ה, בין האיסור של זנות לבין

ליקוטי אמרים

מעשה עוה"ז קשים ורעים והרשעים גוברים בו וכו': ולכן אמרו רז"ל על פסוק כי תשטה אשתו אין אדם עובר עבירה וכו' דאפי' אשה המנאפת שדעתה קלה היתה מושלת ברוח תאוה לולי רוח שטות שבה המכסה ומסתיר ומעלי' את האהבה מסותרת שבנפשה האלהית לדבקה באמונת ה' ויחודו ואחדותו ולא ליפרד ח"ו מאחדותו אפי' נוטלים את נפשה ממנה לעבוד ע"ז ח"ו ואפי' בהשתחואה לכדה בלי שום אמונה בלב כלל וכ"ש לכבוש היצר ותאוה הניאוף שהם יסורים קלים ממיתה ה' ישמרנו והתפרש שאצלה בין איסור ניאוף לאיסור השתחואה לע"ז הוא ג"כ רוח שטות דקליפה המלכשת לנפש האלהית עד בחי' חכמה שבה ולא עד בכלל מפני אור ה' המלוכש בחכמה כנ"ל. אבל באמת לאמיתו אפי' עבירה קלה הרי העוברה עובר על רצון העליון ב"ה והוא בתכלית הפירוד מיחודו ואחדותו ית' יותר מס"א וקליפה הנקרא' אלהים אחריו וע"ז ממש ויותר מכל הדברים הנשפעים ממנה בעה"ז שהם בהמות טמאות וחיות ועופות טמאים ושקצים

האיסור של עבודה-זרה – ובגלל אותו הבדל, הרי ב"עבודה זרה" היא מוסרת את נפשה, למרות שאין היא נמנעת מלעבור על איסור זנות – מסביר רבנו הזקן, שגם הבדל זה שקיים אצלה, מקורו ב"רוח שטות". לולא רוח השטות, היתה יודעת ומרגישה שגם על-ידי זנות היא נפרדת מהקב"ה. ידיעה זו היתה נוסכת בה כוח להימנע מלחטוא חטא של זנות – וכך אומר ה"תניא" להלן:

וְהַתְּפִירָה שְׂאֵצְלָה בֵּין אִסוּר נְאוּף לְאִסוּר הַשְׁתַּחֲוָאָה לְעֲבוּדָה וְרָה, הוּא גַם-כֵּן רוּחַ שְׂמֹת דְּקָלִיפָה הַמְלַבֶּשֶׁת לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית – אלא, רוח השטות מלבישה את הנפש האלקית רק עד בחינת חכמה שבה, – כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שכוח החכמה שבנשמה, הוא "כוח האמונה", וְלֹא עַד בְּכָלֵל, – על כוח החכמה שבנשמה, אין "רוח

שטות" מכסה ומסתירה, מִפְּנֵי אֹרֶךְ ה' הַמְלַבֵּשׁ בְּחֻמָּה, בְּנִזְכָּר לְעֵילָּה. – ובגלל זה, בשעה שהיו כופים עליה לעבוד עבודה-זרה, הפוגעת מפורשות באמונת ה', שעליה אין רוח השטות יכולה לכסות, היתה מוסרת את נפשה. אך, כשמדובר באיסור זנות, שלגביו יכולה רוח השטות לכסות, אין היא מונעת את עצמה מלזנות. על כל פנים, הרי גם ההבדל שהיא מבדילה בין איסור ניאוף לאיסור עבודה-זרה, מקורו ב"רוח שטות". אֲבָל בְּאֵמַת לְאֵמַתוֹ, אֶפְלוּ עֲבֵרָה קָלָה, הָרִי הַעוֹבְרָה – העובר עליה, עוֹבֵר עַל רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּחֵ-הוּא, וְהוּא בְּתַכְלִית הַפְּרֹד מִיחודו וְאֶחָדוּתוֹ וְתַבְרָה, יוֹתֵר מִסְטֵרָא-אַחֲרָא וְקָלִיפָה הַנְּקֵרָאִת "אֱלֹהִים אַחֲרִים" וְעֲבוּדָה וְרָה" מִפְּנֵי, – כפי שהוסבר לעיל, שהקליפה עצמה איננה עוברת על רצונו של הקב"ה, ואילו הוא – עובר על רצונו של הקב"ה, וְיוֹתֵר מִכָּל הַדְּבָרִים הַנְּשָׁפְעִים מִמֶּנָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה, – ומקבלים חיותם מהקליפה, שֶׁהֵם בְּהִמּוֹת טְמֵאוֹת – שאסור לאכול אותן, וְחַיּוֹת וְעוֹפּוֹת טְמֵאוֹת וְשִׁקְצִים וְרָמְשִׁים, – כל הברואים הללו, מקבלים חיותם משלוש קליפות הטמאות לגמרי – ואילו האדם, העובר על

3. סוטה ג, א. 4. במדבר ח, יב. 5. פרק יט.

חַיַּת הָאָרֶץ, וּכְפָרוֹשׁ רִזׁוּלִי שׁׁאִין חַיָּה רַעָה מוֹשְׁלַת בְּאֵדָם – להרע לו, אֶלְאִיאֲסִיבֵן נְדָמָה לָהּ כְּבַהֲמָה; וְהַצְדִּיקִים שׁׁאִין צָלַם אֱלֹהִים מִסְתַּלֵּק מֵעַל פְּנֵיהֶם – כָּל חַיּוֹת רַעוֹת אֲתַבְּפֵן קַמְיָהּ, – כל החיות הרעות כפופות להם, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב בּוֹהֵר נְגִי דְנִיָּאל כְּגוֹב אַרְיּוֹת.

ליקוטי אמרים

– בקשר לדניאל בגוב האריות, שלא רק שפחדו ממנו ולא הזיקו לו אלא שגם הכניעו את עצמן לפניו. סיבת כניעתן היתה ה"צלם אלקים" שהיה נסוך על פניו של דניאל. הרי, שבחיות הרעות, קיים הענין של "מזלייהו חזי" (המזל שלהן רואה) – להכיר ב"צלם אלקים" שעל פניו של הצדיק¹⁰. על כל פנים, הרי שגם החיות הרעות, אינן עושות דבר בניגוד לרצונו של הקב"ה. וְאִם כֵּן, – הרי, תְּחוּמָא וְעוֹבְרֵי

רצונו של הקב"ה על-ידי עשיית עבירה, נעשה על-ידה, גרוע יותר ולמטה מקליפות טמאות אלו ומאלה שמקבלים חיותם מהן; וּכְמַאמְרֵי: "יְתוֹשׁ קְדָמְךָ", – בשעה שאדם חוטא, אומרים לו: "יתוש קדמך". מוכנו הפשוט של מאמר חכמינו ז"ל זה, הוא: גם ה"יתוש" נברא לפני בריאת האדם; ואילו כמובן רוחני, המושגים של "מוקדם" ו"מאוחר" הם לא רק ביחס לזמן, אלא ביחס למדרגה – "מוקדם" פירושו: נעלה יותר במדרגתו, ו"מאוחר" פירושו: למטה במדרגה, ובמאמר "יתוש קדמך" הכוונה: שגם ה"יתוש" נעלה במדרגתו מאשר האדם החוטא.

פְּרוֹשׁ, דְּאֵף יְתוֹשׁ שְׂמֻכְנִים וְאִינוּ מוֹצִיא, – שהגמרא אומרת עליו שהוא "מכניס ואינו מוציא", כלומר, הוא מסוג הקליפות שאינן שייכות להשפעה, שְׁהִיא קְלִפָּה חַיּוֹתָר תַּחְתּוֹנָה, וְרַחֲוָקָה מִכַּחֲסִינָה תַּקְרָשָׁה הַמְשַׁפְּעָה, בְּתַכְלִית הַרְחֹק – ההיפך הגמור מיתוש שאינו משפיע כלל. שכן, "קדושה" היא "ביטול", ממנה נובעים מעשי החסד וההשפעה על הזולת; ואילו "קליפה" היא ענין של "ישות", שכל דבר היא רוצה רק לעצמה בלבד – הרי, גם קליפה זו, קוֹדְמָת – למעלה במדרגה, לְאִישׁ תְּחוּמָא, בְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת וְיִרְדַּת הַחַיּוֹת מְרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ-הוּא, – להחיות את הנבואים. הקליפה המתוארת כ"יתוש", מקבלת את חיותה מהרצון העליון, ממדרגה עליונה יותר בסדר ההשתלשלות, מאשר קבלתו של האדם החוטא, שהוא מקבל חיותו רק אחרי שהחיות יורדת למדרגה נמוכה יותר. וְכָל-שִׁבְן – נעלים ממנו במדרגה, שְׂאָר בְּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמָאִים, וְאֶפְלוּ חַיּוֹת רַעוֹת, – וכל כך למה? – שְׂבָלָם אֵינָם מְשֻׁנִּים תַּפְקִידָם, – שנועד להם מלמעלה, וּפְקִידוֹתוֹ תַּקְרָר שְׂמֵרָה רִוָּחָם, וְאֶף-עַל-גַּב דְּאִיהוּ לֹא חַזִּי כו', – והגם שהוא עצמו "אינו רואה", כלומר: החיות הרעות עצמן אינן יודעות מכך, אבל ה"מזל" שלהן רואה ויודע מכך. מחמת ה"חיות" המחיה אותן, והחשה ברצון הקב"ה, אין החיה עושה דבר בניגוד לציוויו של הקב"ה, וְכְמוֹ שְׂפָתוֹב: "וּמִרְאָם וְחֲתָבָם יְהִי עַל כָּל

על רצונו יתברך אפלו בעברה קלה – בלבד, בשעת מעשה הוא בתכלית הרחוק מקדושה העליונה, שְׁהִיא יְחוּדוֹ וְאַחֲדוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ, יוֹתֵר מִכָּל בְּעֲלֵי חַיִּים הַטְּמָאִים וְשִׁקְצִים וְרַמְשִׁים הַמְשַׁפְּעִים מִמְּטָרָא-אַחֲרָא וְקִלְפַת עֲבוּדֵה-זֶרָה. – בכל האמור יש משום הסברה, שמצד האהבה המסתרת, שבכל אחד מישראל, להקב"ה, ביכלתו להימנע מכל עבירה, גם מעבירה קלה, מאחר שעל-ידידה הוא נפרד מהקב"ה יותר מאשר בעלי החיים הטמאים. וְזִמָּה שְׂפָקוּחַ נֶפֶשׁ – להציל נפש, דוֹחָה שְׂאָר עֲבֻרוֹת, – שמן התורה (אבל לא עבודה-זרה), וְגַם יַעֲבֹר – על העבירה, וְאֵל יִהְרַג – אם כופים עליו לחטוא, באיום של הריגתו, עליו לחטוא ולהישאר בחיים – מלבד בשלש עבירות (עבודה-זרה, גילוי עריות ופשיכות דמים), שבהן הדין הוא "יהרג – ואל יעבור", למשל: בעבודה-זרה – אם כופים עליו לעבוד עבודה-זרה באיום של הריגתו. עליו למסור את נפשו ולא לעבוד עבודה-זרה. שכן, פיקוח נפש אינו דוחה איסור של עבודה-זרה. הרי, שעל-פי תורה קיים הבדל בין שאר העבירות לבין עבודה-זרה, ואילו לעיל למדנו שההבדל שעושה האשה המנאפת, בין איסור ניאוף לבין עבודה-זרה, נובע מה"רוח שטות" – שבעבודה-זרה אין ה"רוח שטות" מכסה על האהבה

6. סנהדרין לח, א. 7. ראה מגילה ג, א. 8. בראשית ט, ב. 9. סנהדרין לח, ב. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראי שאין משנים תפקידם – שנבראו באופן לטרופ רק בהמה ולא תינוק אפי' – עיין שם שבת קנא, ב – ועוד יותר מזה אשר הצדיקים כו' – (וי"ל שמוז מוכיח אשר יש ענין חזי – עד שמבחינים גם בצלם כו')."

המסותרת ובאיסור ניאוף היא מכסה עליה? – על כך בא עתה ההסבר, שאין זה מתייחס לקלות וחומרת העבירות, ומה שפיקוח נפש דוחה שאר עבירות **תִּינּוּ בְּפִרוּשׁ הוֹ"ל**: – (ביחס לפיקוח נפש בשבת): **"אמרה תורה, חלל עליו שבת**

אחת, כרי שישמר שבתות הרבה", –

כשארם חולה, ולשם רפואתו צריכים לעשות מלאכה האסורה בשבת – אומרת התורה על כך, שיחללו – לשם החולה – שבת אחת, כדי שישמור לאחר מכן הרבה שבתות. שמכל זה יוצא, שהשבתות הרבות שאחר כך, דוחות שבת אחת זו שמחללים אותה – וזו הסיבה שפיקוח נפש דוחה שבת, **ולא משום קלות העבירות** – של שבת, **והמין** – כמו עבודה-זרה, שנאמר כאילו חילול שבת קל מאשר עבודה-זרה,

[תדע], – שאין הדבר תלוי בקלותן או בחומרתן של העבירות, שהרי **שבת חמורה ושקולה כעבודה-זרה לענין שחיטת מומר לדבר אחר**, – שהדין הוא, מי שהוא "מומר" לחלל את השבת (הוא מתמיד בחילול שבת) – שחיטתו אסורה באותה מדה, כאילו היה "מומר" לעבוד עבודה-זרה, **בְּיִזְרָה דַּעַה סִימָן ב, מה-שאיין בן מוֹמֵר לְגִלּוֹי עֲרִיזוֹת**, – שדינו אינו כמו "מומר" לעבודה-זרה, הרי, שבכך חמור חילול שבת מגילוי עריות, **וְאִפְלוּ חָבִי** – ובכל זאת, **פִּקּוּחַ נַפְשׁ דְּדוּחָה שֶׁבֶת וְלֹא גִלּוֹי עֲרִיזוֹת**; – הרי שאי-אפשר לומר, שמה שפיקוח נפש אינו דוחה גילוי עריות, הוא מחמת שגילוי עריות חמור יותר, שהרי אנו רואים שביחס לשחיטה, חמורה שבת מ"מומר לדבר אחר". הרי שמן ההכרח לומר שאין דברים אלה תלויים בחומרתן וקלותן של העבירות. **אֵלָּא דְּגִזְרַת הַכֶּתִיב הוּא**]. – שביחס לשאר עבירות – פיקוח נפש דוחה אותן, ואילו בשלש העבירות: עבודה-זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים – אין פיקוח נפש דוחה אותן. אך ביחס לחומרתן של העבירות, הגורמות, שבעל העבירה יהיה נפרד מהקב"ה בשעה שהוא עושה את העבירה, אין, כאמור, שום הבדל, מאחר שעל-ידי כל עבירה, הוא מתרחק תכלית ריחוק מהקב"ה. ומשום כך, לולי ה"רוח שטות" המכסה על האהבה המסותרת, לא היה יהודי עובר עבירה. ברם, להלן יוסבר, שאם

אכן קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, במדת פירודו של בעל העבירה מהקב"ה; – זה מתבטא אחרי עשיית העבירה, אז קיים הבדל בין העבירות שעונשן כרת ומיתה בידי שמים לבין העבירות שאין עליהן עונש זה; **אֵלָּא שְׁלֹאֲחַר מַעֲשֵׂה הַחַטָּא, אִם הִיא מַעֲבֵרוֹת שְׂאִין בְּהֵן כָּרַת וּמִיתָה בְּיַדִּי שְׂמַיִם, שְׂאִין נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית מֵתָה לְגַמְרֵי וּנְכַרְתָּת מִשְׂרָשָׁה בְּאֱלֹהִים חַיִּים, רַק שְׁנַפְגָּם קִצַּת דְּבִיקוּתָה וְאַחֲרֵיתָה בְּשִׂרְשָׁה בְּחַטָּא זֶה** – איחודה של נשמתו של יהודי, בשורשה באלקות –

ליקוטי אמרים

הו"ל אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה ולא משו' קלות העבירות וחומרן [תדע שהרי שבת חמורה ושקולה כע"ז לענין שחיטת מומר לדבר אחד ב"ד סי' ב' משא"כ במומר לגילוי עריות ואפי' הכי פיקוח נפש דוחה שבת ולא ג"ע אלא דגזירת הכתוב הוא] אלא שלאחר מעשה החטא אם היא מעבירות שאין בהן כרת ומיתה בידי שמים שאין נפשו האלהית מתה לגמרי ונכרתת משרשה באלהים חיים רק שנפגם קצת דביקותה ואחיותה בשרשה בשמתו של יהודי, בשורשה באלקות –

הגהה

(ולפי ערך וחלוקי בח' הפגם בנפש ובשרשה בעליונים כך הם חלוקי בח' המידוק והעונש בניהנם או בעוה"ז לכל עון וחטא עונש מיוחד למרק ולהעביר החלוקי והפגם וכן בחיובי מיתה וברת אין פוגמן כולם בשוה):

ונפגם, ומאחר שהקשר שבין הנפש האלוקית לשורשה לא נותק כליל, הרי כפי שיוסבר להלן, יש באפשרות הנפש הבהמית והגוף להתעלות מירידתם בקליפה, ולהתקרב שוב לקדושת

הנפש האלקית. ואילו עבירות שעונשן כרת ומיתה בידי שמים, לא זו בלבד שהקשר שבין הנפש לשורשה – נפגם, אלא הוא ניתק כליל. כפי שמוסבר במקום אחר, שהקשר שבין יהודי להקב"ה, דומה ל"חבל" – "יעקב חבל נחלתו"¹², כלומר: שש מאות ושלוש עשרה המצוות המקשרות נשמתו של יהודי עם שורשה האלקי, הן בדוגמת חבל השזור מתי"ג נימים. כשנקרעים כמה מהנימים – נחלש החבל, אבל אין הוא נקרע לגמרי. כך למשל, על-ידי עבירה אחת – נקרעת "נימה" אחת ב"חבל" המקשר את הנשמה לשורשה. ואילו בעבירות שיש בהן כרת ומיתה בידי שמים הרי זה כאילו ה"חבל" כולו נקרע. להלן, באה הגהה, בה מסביר רבנו הזקן, שחומרת העונשים על עבירות – היא בהתאם לגודל הפגם שהעבירות פוגמות. שכן, מטרת ותכלית העונשים, היא הרי לנקות ולזכך את הנפש מהכחם, שהנפש ושורשה בעולמות העליונים נכתמו בעשיית העבירה. ממילא מובן, שחומרת וגודל העונש – הם לפי גודל הכתם והפגם: הגהה* **(ולפי ערך וחלוקי בְּחִינַת הַפְּגָם בְּנַפְשׁ וּבְשִׂרְשָׁה בְּעֲלִיזִים**, – הפגם המתהווה על-ידי עבירה אחת – שונה מהפגם המתהווה מעבירה אחרת, **כִּף הֵם חֲלוּקֵי בְּחִינַת הַמְּרוּק וְהַעֲנָשׁ בְּגִיהֵנָם אוּ בְּעוֹלָם הָזֶה**, – היסורים שאדם סובל בגיהנום או בעולם-הזהה, המיועדים לנקות את נפשו, **לְכָל עוֹן וְחַטָּא עֲנָשׁ מִיָּחָד** – שמטרתו

11. שבת קנא, ב. יומא פה, ב.

אחרא, בשעה שהאדם חוטא, והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו – של המלך, בתוך בית הכסא מלא צואה, שאין לך עלבון גדול מזה, אפילו עושה בן לפי שעה, – כמו בענייננו, שכאשר יהודי לוקח

את הנשמה שמחכמה עילאה "ראשו של מלך" – ומוריד אותה בגלות בסטרא-אחרא, הנקראת "קיא צואה" – הרי ירידה זו היא רק באופן זמני, בשעת עשיית החטא. שכן, אחרי עשיית החטא – יוצאת הנפש האלקית מהגלות והסטרא-אחרא – ובכל זאת יש בירידה זמנית זו משום עלבון גדול ביותר, שהקליפות וסטרוא-אחרא נקראות "קיא צואה", כנודע: – הרי, שרק אחרי מעשה החטא, קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, ואילו בשעת מעשה החטא – נפרדים מהקב"ה

באמצעות כל עבירה. ממילא, מאחר שלכל יהודי יש אהבה מסותרת, שהיא הכוח המניע להתאחד עם הקב"ה ולא להיות נפרד ממנו – יש באפשרותו להימנע מכל עבירה ולקיים את כל המצוות.

בפרק זה דובר, שכל יהודי מוכן ומזומן למסור את נפשו שלא לעבוד עבודה-זרה. בהקשר לכך מן הראוי להוסיף מה שמביא הרבי מוהריי"צ נשמתו-עדן מליובאוויטש, באחת משיחותיו, שבאחד מביקוריו של ה"צמח צדק" אצל קבוצת "קנטוניסטים" – חיילים יהודים שנחטפו בצעירותם מהוריהם, ובמשך שנים רבות החזיקו אותם בצבא, ונקטו את כל האמצעים לנתק אותם מיהודים ומיהדות. וה"צמח צדק" אמר להם, שעל המרת האמונה חלילה, צריכים למסור את הנפש, וגם אם הקיסר עצמו מצוה לעשות זאת – אסור לשמוע בקולו. כעבור כמה שנים, בא הקיסר הרוסי לבקר את הצבא באימוניו, וראה אחדים מהחיילים מצטיינים במיוחד באימונים. שאל הקיסר לשמותיהם, וכשענו לו, שאחד שמו ברוך, השני יעקב והשלישי משה, התרגו הקיסר רוגז רב וציווה שימירו את דתם רחמנא-ליצלן. ענו לו אותם חיילים, שלפני כמה שנים אמר להם הרבי ה"צמח צדק" שעל ענין כזה צריכים למסור את הנפש. וגם אם הקיסר מצוה לעשות זאת – אסור לשמוע בקולו, וקפצו מיד אל תוך הנהר ומסרו את נפשם על קידוש השם.

היא: למרק ולהעביר הלכלוך והפגם, – שנעשו בנפש ובשורשה. וכן פתיכי מיתה וברת, אין פוגמין בלם בשוה: – אך, על כל פנים, אחרי עשיית העבירה – אם המדובר בחטא שאין עליו איסור כרת ומיתה בידי שמים –

ליקוטי אמרים

בחסא זה* הרי גם נפשו החיוני' הבהמית המלוכש' בגופו וכן גופו חוזרים ועולים מהס"א וקליפה זו ומתקרבים לקדושת נפש האלהית המלוכשת בהם המאמינה בה' אחד וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית' רק שהיתה בבחי' גלות ממש תוך נפש הבהמית מס"א המחטיאה את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה מטה תחת טומאת הס"א וקליפת ע"ז ה' ישמרנו ואין לך גלות גדול מזה מאיגרא רמה כו' וכמש"ל דרש' ומקור נפשו' כל בית ישראל הוא מחכמה עילאה והוא ית' וחכמתו אחד וכו' והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה וטומן פניו בתוך בית הכסא מלא צואה שאין לך עלבון גדול מזה אפי' עושה בן לפי שעה שהקליפות וס"א נקראים קיא צואה כנודע:

נשאת נאמנה להקב"ה, גם בשעת עשיית החטא; רק שהיתה – הנפש האלקית, כבחינת גלות ממש תוך נפש הבהמית מסטרוא-אחרא, המחטיאה – הנפש הבהמית את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה מטה תחת טומאת הסטרוא-אחרא וקליפת עבודה-זרה, ה' ישמרנו. – הרי בשעה שהנפש הבהמית מחטיאה את הגוף – נמצאת הנפש האלקית בה בגלות; כמו מי שנמצא בגלות, שאינו פועל אז פעולותיו כרצונו, כך גם אין הנפש האלקית פועלת אז פעולתה, שהרי רצונה הוא להשפיע על הגוף בעבודה של תורה ומצוות ולקשרן עם הקב"ה, כפי שנוכר בפרקים הקודמים, וזאת מפני שהנפש האלקית נמצאת בגלות הנפש הבהמית, הנמצאת בשעת החטא בתהום העמוק ביותר של הקליפה והסטרא-אחרא, ואין לך גלות גדול מזה, – מאשר גלות הנפש האלקית בשעה שהאדם חוטא, "מאגרא רמה כו'", – הירידה "מגג גבוה ביותר – לבור עמוק ביותר", מהמדריגה הנעלה ביותר בה נמצאת הנשמה – לתהום העמוק ביותר של הסטרא-אחרא, וכמו שנתבאר לעיל: דרש' ומקור נפשות כל בית ישראל הוא מחכמה עילאה, והוא יתברך וחכמתו אחד וכו'. – הרי שהנשמה היא במדריגה נעלה ביותר, ומשם היא יורדת למטה עד לגלות במדריגות הנחותות ביותר של קליפות וסטרא-

12. דברים לב, ט. 13. פרק ב.

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	יח שבט	יום ראשון	יום ראשון
		<p>שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: פח-פט. תניא: פרק כג. ועם . . . כח בעולמות.</p>	
		<p>ה"צמח צדק" ספר לבנו אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש], אשר הדרוש וּמְרֵאֵיהֶם וּמְעֻשֵׂיהֶם" – "תורה אור" פְּרֶשֶׁת יִתְרוֹ – הוּא דְרוֹשׁ הָרֵאשׁוֹן שֶׁאָמַר הָרַב הַמַּגִּיד מִמְעֻזְרִיטְשׁ בְּשַׁעַת קִבְלוֹ אֶת הַנְּשִׂאוֹת – חַג הַשְּׁבוּעוֹת תַּקכ"א – כְּפִי אֲשֶׁר שָׁמְעוּ רַבְּנֵי הַזֶּקֶן מִפִּי הָרַב מְנַחֵם מַעֲנַדֵּל מֵהָאֲרָאָדָאק – בְּעַל 'פְּרֵי הָאָרֶץ' – שֶׁהָיָה בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד, רַק שֶׁרַבְּנֵי בְּאֵר הַדְּרוֹשׁ עַל פִּי סַגְנוֹנוֹ.</p>	

ה'תש"ג	יט שבט	יום שני	יום שני
		<p>שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש"י. תהלים: צ-צו. תניא: ולכן נקרא' . . . 56 כגוף לנשמה.</p>	
		<p>מצות-עשה הראשונה, ובל' הרמב"ם "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מ"ע וכמ"ש אנכי ה'א", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לירע שיש שם מצוי ראשון", ער זאל דאס וויסען בהשגה והבנה דוקא, וכמ"ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, וכתיב: וידעת היום גו'.</p>	
		תרגום	
		<p>מְצוֹת-עֲשֵׂה הָרֵאשׁוֹנָה, וּבִלְשׁוֹן הַרְמַבְ"ם: "לִידַע שֵׁישׁ שֵׁם מְצוּי רֵאשׁוֹן מְמַצִּיא כָּל נִמְצָא כּו' וְיָדִיעַת דְּבַר זֶה מִ"ע וּכְמִ"ש אֲנֹכִי ה' אֵלֶיךָ", הִיא מְצוֹת הַמּוֹחַ וְהַשְּׁכָל, וְהֵינּוּ דְהַגֵּם דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא מְאֲמִין בְּה' בְּאֲמוּנָה פְּשׁוּטָה וּלְבָבוֹ תָּמִים עִם ה', חוֹבַת הַמּוֹחַ וְהַשְּׁכָל לְהַבִּיא אֲמוּנָה זֹאת בְּיָדִיעָה וְהַשְּׁגָה, וְזֶהוּ "לִירַע שֵׁישׁ שֵׁם מְצוּי רֵאשׁוֹן", שֶׁיֵּדַע זֹאת בְּהַשְּׁגָה וְהַבְנָה דְּדוּקָא, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב "דַּע אֶת אֱלֹהֶיךָ אֲבִיךָ וְעַבְדֵהוּ בְּלֵב שָׁלֵם", וְכָתִיב: "וְיָדַעַת הַיּוֹם גּו'".</p>	

ה'תש"ג	כ שבט	יום שלישי	יום שלישי
		<p>שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש"י. תהלים: צו-קג. תניא: וכן הלבוש . . . 56 ימיהם.</p>	
		<p>אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: עַל פִּי "הַגְּהוֹת אֲשֶׁר"י" – נְטִילַת יָדַיִם לְסַעֲוֵדָה ג' פְּעָמִים רְצוּפוֹת, בֵּן הָיָה עוֹשֶׂה אֲדָנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי</p>	

– (מִהָרָשׁ נִשְׁמַתוּ-עַדָּן) – וּמִנֵּיחַ מִשְׁפִּיכָהּ הַג' מְעַט מִיָּמִים בְּכַף יָדוֹ הַשְּׂמֵאלִית וּבִזְוָה מִשְׁפָּשֶׁף שְׁתֵּי יָדָיו.

יום רביעי

יום רביעי

כא שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד"קה.
תניא: אך המחשבה . . . כט כפקודין.

חֹבֶת נָשִׁי וּבְנוֹת הַחֲסִידִים יָחִיו לְעַמֵּד בְּשׂוּרָה רֵאשׁוֹנָה בְּכֹל מַפְעֵל שֶׁל חֲזוֹק הַדָּת וְהִיָּהוּדוֹת בְּכֻלָּל, וּבִפְרָט בְּעִנְיַן טְהָרַת הַמִּשְׁפָּחָה. וְעֲלֵיהֶם לְאַרְגֵּן חֵבְרַת בְּנוֹת הַחֲסִידִים לְחֲזוֹק כָּל דְּרָכֵי הַחֲסִידִים בְּעִנְיַי הַדְּרָכָה וְחֲנוּךְ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּבֵתֵי הַחֲסִידִים מֵאֶזְ וּמִקֵּדָם.

יום חמישי

יום חמישי

כב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קר"קו.
תניא: ומאחר שרצון . . . בלא"ה.

עַם זַיִנְעֵן דָּא צווייערליי חוקים: (א) א געזעץ וועלכער וועלכער שאַפט לעבען (ב) א געזעץ וועלכער ווערט באַשאַפֿען פֿון לעבען. מענשליכע געזעצען זיינען געשאַפֿען פֿון לעבען, דערפֿאר זיינען זיי אין יעדער לאַנד פֿארשידען, לויט די תנאים פֿון לאַנד. תורת ה', איז דער גטליכער געזעץ וועלכער שאַפט א לעבען. תורת ה' איז תורת אמת, די תורה איז אין אלע ערטער און אין אלע צייטען גלייך, תורה איז נצחית.

תרגום

קִיָּמִים שְׁנַי סוּגֵי חֻקִּים: (א) חֻק שְׂיוּצַר חַיִּים. (ב) חֻק שְׂנוּצַר מִהַחַיִּים. חֻקֵי אָנוּשׁ נוּצְרוּ מִתּוֹךְ הַחַיִּים, לְכֵן הֵם שׁוֹנִים בְּכֹל מְדִינָה, לְפִי תִנְאֵי הַמְּדִינָה. תּוֹרַת ה', הִיא הַחֻק הָאֱלֹקִי שְׂיוּצַר חַיִּים. תּוֹרַת ה' הִיא תּוֹרַת אֱמֶת, הַתּוֹרָה הִיא בְּכֹל מְקוֹם וּבְכֹל זְמַן וְהָיָה, הַתּוֹרָה הִיא נְצַחִית.

יום שישי

יום ששי

כג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, ששי עם פירש"י.
תהלים: קח"קיב.
תניא: ומוזה יוכל . . . כמ"ש לקמן.

אַמָּאָל אַרויסגייענדיק פֿון זיין חדר, האָט דער אלטער רבי אָנגעראַפֿען, ווי די רביצין זאָגט צו עטליכע פֿרויען: "מיינער זאָגט".
האָט דער רבי געזאָגט: מיט איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות וויפיל איז מען דעם אויבערשטען'ס. און איז געפאלען אויף דער פֿריטעלקע און האָט זיך פֿארדב'קעט. אויפכאַפֿענדיג זיך פֿון דבקות, האָט ער געזאָגט: צאינה וראינה – אויף אַרויסגיין פֿון זיך און זעהן אלקות, ווערט דאָס פֿון – בנות ציון, מלכות מעוררת ז"א, לעתיד לבוא וועט זיין אשת חיל עטרת בעלה.

תרגום

פעם, ביצאו מחדרו, הודמן ושמע אדמו"ר הזקן כיצד הרבנית אומרת לכמה נשים: "שלי [=בעלי] אומר".
 - אמר הרבי: בגלל מצוה אחת אני שלך, בכמה מצות אנו של הקדוש-ברוך-הוא ונפל על מזונות הדלת, כלו דבקות. בהתעוררו מהדבקות' אמר: "צאינה וראינה" - כדי לצאת מעצמו ולראות אלקות, זה נהיה מ"בנות ציון" - מלכות מעוררת ז"א [=זעיר אנפין, ששת המדות הקדושות העליונות], לעתיד לבא יהיה "אשת חיל עטרת בעלה".

שבת קודש

שבת

כד שבת

ה'תש"ג

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים, ופניהם אל הספר תורה. הפטורה: בשנת... מצבחה
 . מברכים ראש חדש אדר ראשון. אמירת כל התהלים בהשקמה. יום התעודות.
 שיעורים. חומש: יתרו, שביעי עם פירוש"י.
 תהלים: קיג-קיא.
 תניא: פרק כד. וזה . . . כנודע.

וירא העם וינועו, אז זיי האבען דערזעהן ג-טליכקייט איז שוין וינועו, עס איז געווארען א תנועת חיים.

תרגום

"וירא העם וינועו" - כשהם ראו אלקות, הרי מיד "וינועו", נפעלה תנועת חיים.

אלו ידעתם - אמר אדמו"ר ה"צמח צדק" - כחם של פסוקי תהלים ופעלתם בשמי רום, הייתם אומרים אותם בכל עת. תדעו שמזמורי תהלים שוברים כל המחצות, ועולים בעלוי אחר עלוי בלי שום הפרעה, ומשתטחים לפני אדון עולמים ופועלים פעלתם בחסד וברחמים.

המשך ביאור במס' ברא קמא ליום שלישי עמ' 1

<p>7 הגמרא מביאה ביאור נוסף בסברת הברייתות: ואי בעית אימא,
 8 אידי ואידי - שתי הברייתות עוסקות לאחר התקנה, ואית להו לשתי
 9 הברייתות את תקנת אושא, אלא אם כן קשה למאן דאמר שיש דין
 10 'שן ועין' לאשה ולא לאיש, מאי מעמא שיוצאים מחמת האשה,
 11 דהרי קנינו של הבעל נחשב כקנין הגוף ומפחית את בעלות האשה,
 12 הטעם הוא כדרכא, דאמר רבא,</p> | <p>1 החילוק בין הברייתות הוא, שכאן - בברייתא הראשונה מדובר
 2 קודם תקנה זו, שאז זכות הבעל היתה ככל קנין פירות שאינו כקנין
 3 הגוף, ודין האשה כ'אדון' גמור של העבדים ויוצאים מחמתה ב'שן
 4 ועין', וכאן - בברייתא השניה מדובר לאחר תקנה זו, שחזיקו
 5 חכמים את כוחו שיהיה כקנין הגוף, וקנין זה מפחית את בעלות
 6 האשה בעבדים, ואינם יוצאים מחמתה ב'שן ועין'.</p> |
|--|--|

המשך ביאור במס' ברא קמא ליום חמישי עמ' 1

<p>6 על דרשה זו, וכי מאחר שסופו של הפסוק לרבות כל דבר, שאף
 7 אילן מאכל יכול לקחתו, אם כן מה תלמוד לומר 'כי לא עין מאכל'
 8 שמשמעו אילן סרק דווקא. יש לתרץ, שבא להקדים אילן סרק
 9 לאילן מאכל, שאם יש אילן סרק קרוב למצור, עליו להשתמש
 10 דווקא בו ולא באילן המאכל.</p> | <p>1 הוא אתו תשחית וגו', ולכאורה די אם היה כתוב 'רק אשר לא
 2 הוא מאכל', שאיך צריך למאכלו. אלא יש לדרוש כך, 'רק עין
 3 אשר תדע' זה אילן מאכל, כלומר, שאם איך יודע על אילן סרק
 4 הקרוב למצור, אלא רק אילן מאכל זה, יכול אתה לקחתו, 'כי לא
 5 עין מאכל הוא' זה אילן סרק, שתמיד ניתן להשתמש בו. ואם יקשה</p> |
|--|--|

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"ח שבט ~

למי שייכים הפירות?

בזמן זה הם שלו ואינו צריך לשלם עליהם (מגיד משנה).
אולם לפי זה, נמצא לכאורה שכל הפירות שגדלו כשהיתה
השדה ברשות הלוקח (קודם שהגיע בן המצר לקחת אותה) הם שלו
גם אם עוד לא אכלס, ואילו הרמב"ם כתב "כל הפירות שאכל
מקודם – שלו הוא אוכל", ומשמע שהפירות הנמצאים בשדה
כשמגיע בן המצר לקחתה שייכים לבן המצר.

ולכן יש מבארים כי השדה משועבדת לבעל המצר
מלכתחילה, בדוגמת שדה המשועבדת לבעל חוב שנמכרה
לאחר שהשעבוד קיים כבר בשעת המכירה, וכשבא בעל
החוב לגבות את חובו הוא גובה הן מהקרקע והן מהפירות,
ומכל מקום אינו גובה מהלוקח את הפירות שכבר אכל מאחר
שאלם ברשות (ה' מלוה ולווה פכ"א ה"ב), והוא הדין בנידון דידן
(אבן האול, וראה משפט שלום חו"מ ס' קעה ס"ו).

וכן כשקנה בית והשכירו ואחר כך בא בן המצר ליטול
את הבית: אם הוציא את דמי השכירות שקיבל אינו צריך
לתת את תמורתם לבן המצר, ואם עדיין לא הוציאם לכאורה
יצטרך לתת אותם לבן המצר, בדוגמת פירות שגדלו בקרקע
ועדיין לא אכלם, אולם יתכן שיש לחלק בין פירות היוצאים
מגוף הקרקע וכשנוטל בן המצר את הקרקע הוא נוטל גם
אותם, לדמים שאינם יוצאים מגוף הקרקע, ומאחר שכבר זכה
בהם הלוקח הרי הם שלו (ראה משפט שלום ס"ט).

הלכות שכנים פרק יג, הלכה ז: זה הוא העקר ככל
אלו הדינים: שכל הלוקח מצד מצד חברו, הרי הוא כמו שליח
לחברו, ולתקן שלחו, ולא לעות. לפיכך, אם השביח – נזיל
הוצאה; ואם הפסיד וחסר או אכל פרות – מנבין אותו
מן הדמים. א במה דברים אמורים שמששבין לו הפירות?
בשאלתן אחר שקא בן המצר והביא מעות לסקנו. אבל כל
הפרות שאכל מקדם – שלו הוא אוכל, ואין מחשבין אותן.
מדברי הרמב"ם עולה יחס מורכב בנוגע לשייכותו של
הקונה לשדה בזמן שהיתה ברשותו קודם שבא בן המצר
לקחתה ממנו:

מצד אחד, כאשר חפר וגרם נזק לשדה, עליו לשאת בדמי
הנזק, ומכאן שמלכתחילה אינו נחשב כבעל השדה (שהרי אם
כן, זכותו לעשות בה ככל שירצה), וכפי שמגידר זאת הרמב"ם שהוא
כשלוזו של בן המוצר ולא כבעלים.

מצד שני, כותב הרמב"ם שאינו צריך לשלם בעבור
הפירות שאכל קודם שבא בן המוצר, ולכאורה, אם השדה
מעולם לא היתה שלו אלא של בן המצר, מדוע לא יצטרך
לשלם לו על הפירות שאכל משדהו?

יש המבארים: אמנם מלכתחילה השדה היתה שלו, אך
הקנין היה מוגבל לזמן – עד שיבוא בן המוצר ויטול אותה,
ולכן אין לו זכות להרוס את גוף השדה, אבל הפירות שאכל

~ יום שני י"ט שבט ~

הרשאה – איסור או מצוה?

והרמ"א (שם) הביא את דעת התוספות (שם ד"ה זה) שזהו
דוקא כשהמורשה עושה זאת כי הוא אלים ובעל טענות
שמתעבר על ריב לא לו, אבל כשטורח להביא לחברו מעותיו
כאשר חברו אינו יכול לטרוח – מצוה הוא עושה. והוסיף
הרמ"א: לפי דעה זו אין הבדל בין אם בעלי הדין נמצאים
באותה עיר או לא, אלא כל זמן שהמורשה אלים הוא בכלל
'לא טוב עשה בתוך עמיו' ואם הוא בא כדי להציל עשוק
מידי עושקו – מצוה הוא עושה.

והביא גם את דעת המרדכי' (בי"ק פ"ז ס"י עב) שאין אדם יכול
לעשות מורשה שלא בפניו כי מאחר שנקרא 'לא טוב עשה
בתוך עמיו', חובה היא לו ואין חבין לאדם שלא מדעתו.
ואפילו אם נתרצה המורשה אחר כך, אינו כלום כיון שהקנין

הלכות שלוחין ושותפין פרק ג, הלכה ה: וְכָל הַבָּא
בְּהַרְשָׁאָה, הָרִי הוּא בְּכָלל הַנְּאֻמָּר בְּהֵן: וְאִשֵּׁר לֹא טוֹב עֲשָׂה
בְּתוֹךְ עַמּוֹ.

הרשאה היא נתינת כוח לשליח לדון ולתבוע עבור
המשלח (לעיל ה"א) ונחשב כ'לא טוב עשה בתוך עמיו' כי הוא
מתעבר על ריב לא לו, ושמה התובע יכול להתפשר עם
הנתבע, ואילו הבא בהרשאה אינו יכול לעשות פשרה כיון
שהממון אינו שלו (רש"י שביעות לא, א).

וכתב הראב"ד: כך הוא כאשר התובע והנתבע בעיר אחת,
אבל אם הנתבע בעיר אחת והתובע בעיר אחרת – השליח
שבא בהרשאה עושה מצוה, שמציל ממון חברו. וכן נפסק
ב'שלחן ערוך' (חו"מ ס' קכג ס"ו).

לא טוב עשה). ולכן, אף אם אחר כך נתרצה אין אומרים 'הוברר הדבר למפרע' אלא נעשה מורשה רק משעת הריצוי ואילך.

לא חל כלל. והוסיף הסמ"ע (שם סקכ"ג): גם באופן שמצוה הוא עושה (כנ"ל), מכל-מקום על הרוב אין אדם מתרצה להיות מורשה ולהכניס ראשו בריב לא לו (ולפעמים גם קוראים עליו 'אשר

~ יום שלישי כ' שבט ~

מתנה שניתנה שלא כדין

לעיסקה (שם).

והוסיף ה'נקודות הכסף' (ש"ך שם ס"ק ט): מקבל המתנה השני אינו צריך להחזיר (אלא המקבל הראשון) רק כאשר המתנה אינה בידו, אבל אם היא נמצאת בידו, עליו להחזירה לבעלים, כמו שמצינו לגבי הפורע חוב בחפץ שגנב ש"הבעלים נוטלים הגניבה בלא דמים" והחוב נשאר כפי שהיה (הל' גניבה פ"ה ה"ו).

אך ה'פלותי' (המדוע סי' קעו ס"ק לב) סובר שגם אם המתנה נמצאת ביד המקבל השני, אין מוציאים אותה מידו כיון שהגיעה לידו כדין, והבעלים יתבעו אותה מיד הנותן הראשון (כאשר גם ל'מתעסק' אין). ואין זה דומה לפורע חוב בחפץ שגנב שהבעלים נוטלים את החפץ, כי החפץ הגיע ללווה באיסור והמלווה היה צריך לסרב לקבלו. אמנם, אם אין לנותן הראשון לשלם, הרי כדי שהבעלים לא יפסידו – מוציאים את המתנה מיד המקבל השני, כמו פורע חובו בחפץ שגנב שמחזירים את החפץ לבעליו.

הלכות שלוחין ושותפין פרק ז, הלכה ה: המתעסק שנתן מתנה לאחר מן המטלטלין של עסק, או ממעות העסק... מוציאים אותן מידו; ואפלו שנה אותן המקבל מתנה ומכרו, או נתן לאחר... חוב לשלם.

ה'מתעסק' שקיבל כסף כדי לסחור ולהרוויח (ודינו מבואר לעיל פ"ו ה"ב) ונתן מכספי העסק או ממטלטליו במתנה לאדם אחר – על מקבל המתנה להחזיר את הכסף לבעלים והיה עליו לסרב לקבל מלכתחילה, כיון שהכסף אינו של הנותן. אך אם ה'מתעסק' נזכר מהמטלטלים – אין מוציאים אותם מיד הקונה שהרי המכירה היא ממטלטלי ה'עיסקא' והקונה קנה כדין (פרישה יור"ד סי' קעו, מא).

ומה שכתב הרמב"ם כאן שאם "שינה אותן המקבל מתנה ומכרם או נתן לאחרים... חייב לשלם", היינו שה'מתעסק' חייב לשלם כיון שנתן במתנה במקום ל'התעסק', ואם אין ל'מתעסק', מקבל המתנה חייב לשלם, אך הקונה שקנה ממקבל המתנה או מקבל המתנה השני, אינם צריכים לשלם שהרי פעלו כדין ולא היו צריכים לדעת שהחפץ היה מיועד

~ יום רביעי כ"א שבט ~

מיגו מול חיוב שבועה

אך לדעת הרא"ש והטור (ח"מ סי' צג), מיגו פוטר משבועה. והקשו על כך: אם כן, לעולם יהא האפוטרופוס פטור משבועה שהרי חייב שבועה מפני שהודה במקצת, אבל מנגד יש מיגו שהיה יכול לכפור בכל?

ותירץ ה'פרישה' (סי' צג, ט): חיוב השבועה באפוטרופוס הוא מפני החשש שמא הורה היתר לעצמו לקחת מנכסי היתומים עבור טרחתו בהם (כמבואר בהל' א). ואם-כן אין לו מיגו מכך שלא כפר הכל, כי יתכן שאינו מתיר לעצמו לגזול ללא הצדקה ורק הורה היתר לעצמו ליטול מקצת הנכסים בטרחתו, ולפיכך הודה על השאר וראוי להשביעו כדי שיוודה על מקצת זה.

הלכות שלוחין ושותפין פרק ט, הלכה ד: אף על פי שאין שם עדים שנה שנתנו או אריסו או בן ביתו, אלא הרי הוא מודה מפי עצמו... הרי זה נשבע בנקיטת חפץ; שאין אומרים 'מגו' לפטרו משבועה, אלא לפטרו מממון.

'מיגו' הוא הוכחה לנאמנותו של הטוען, בנימוק שאילו רצה לשקר היה טוען טענה טובה יותר. ולדעת הרמב"ם אין בכוח 'מיגו' לפטור את הנתבע משבועה.

ובביאור דעתו כתב הט"ז (ח"מ רצו, א): כשם שאין סומכים על חזקה במקום שאפשר לברר את הספק, כמו כן כאשר מוטל חיוב שבועה שבכוחה לברר את הספק, אין לסמוך על ה'מיגו' אלא יש לברר את הספק ע"י שבועה.

~ יום חמישי כ"ב שבט ~

ירושת הבכור בעבד

אביו, היינו שאם בניו נזירים, הרי הם יכולים להביא קרבנותיהם מהמעות שהפריש אביהם. ומשמע מדברי רבא (שם) שהבן הבכור נוטל 'פי שנים' מהמעות שהפריש אביהם, כי אף ששאר היורשים אינם מביאים קרבנותיהם ממעות אלו, לא נסתלק מהבנים דין ירושה מהבנים אלא רק נשתנה סדר הירושה. וכך גם עבד עברי עובד את הבן בתורת ירושה, ומה שאינו עובד את שאר היורשים הרי זה משום שנשתנה סדר הירושה, אבל לא נסתלק מהבנים דין ירושה, ולכן הבכור נוטל בו פי שנים.

ולדעת ה'אבני נזר' (תו"ם סו"ס מט) אין הבכור נוטל בעבד עברי פי שנים, מטעם אחר:

לדעת חכמים (ב"ב קכד, א), חלק הבכורה נקרא 'מתנה' (שהאב נותן לבנו כמתנה – 'לתת לו פי שנים'), וכיון שאי אפשר למכור עבד עברי או לתת אותו (להלן פ"ד ה"ט), אין הבכור נוטל בו פי שנים.

הלכות עבדים פרק ב, הלכה יב: אָדוֹן שָׁמַת – אִם הֵנִיחַ בֶּן זָכָר – הָרִי הָעֶבֶד עוֹבֵד אֶת הַבֶּן... אֲבָל אִם לֹא הֵנִיחַ בֶּן זָכָר... אֵינוֹ עוֹבֵד לֹא אֶת הַבֶּת וְלֹא אֶת הָאָח; וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר שְׂאִינוֹ עוֹבֵד שְׂאָר הַיּוֹרְשִׁין.

אדון שמת והניח שני בנים – האם הבן הבכור נוטל בעבד 'פי שנים' (לרונמא: עובד את הבן הבכור שני ימים ואת הבן השני יום אחד)? לדעת ה'מנחת חינוך' (מצוה מב), אין הבכור נוטל בו פי שנים, כי הבכור נוטל 'פי שנים' מדין ירושה ('והיה ביום הנחילו את בניו... לתת לו פי שנים') ועבד עברי אינו בתורת ירושה שהרי אם אין לאדון בן אין העבד עובד את שאר היורשים, ועובד את הבן לא מטעם ירושה אלא מגזירת הכתוב ואין בו דין בכורה.

יש סוברים (אור שמח הל' נחלות פ"ב ה"א, זרע אברהם סי' כג אות י) שהעבד עובד את הבן מדין ירושה וממילא הבכור נוטל פי שנים. וראיה לכך מדברי הגמרא (נזיר ל, ב) לענין נזיר שהפריש מעות לקרבנותיו ומת, שה"בן מגלה על נזירות

~ יום שישי כ"ג שבט ~

מדוע צריכים לקיים את הצוואה?

היורשים שקיבלו ממנו את הממון וחובה עליהם לקיים את רצונו בממון זה, ולכן אם הם קטנים שאינם בני מצוות, אין לאחרים לקיים זאת מממנו (ר"ן גיטין יג, א).

אך יש סוברים שהמצוה מוטלת על כל מי שביכולתו לעשות זאת, ולכן אם כספי הירושה נמצאים תחת יד אדם אחר, עליו לקיים בהם את רצון המת אף אם היורשים אינם מחויבים או אינם מעוניינים לקיים את המצוה (ראה תשב"ץ שם, דברי יציב חו"מ סי' כח, ה).

ועל פי דרכים אלו יש לבאר את דברי הרמב"ם כאן שאם ציוה על היורשים לשחרר את השפחה, יש לכפות עליהם לקיים זאת: לדעת הסוברים שהמצוה מוטלת על היורשים, הכפיה היא מדין 'כופים על המצוות' כדי שיקיימו את המוטל עליהם, אולם לשיטת רש"י (כתובות צא, ב) אין סמכות ביד בית-דין לכפות קיום מצוה מדרבנן (והרי המצוה לקיים דברי המת היא מדרבנן), ולשיטתו יש לפרש שהכפיה היא מצד חיובו של הכופה בעצמו (ולא להכריח את היורש לקיים את מצוותו שלו), שאף עליו מוטל, בתוך כל אחד מישראל, לדאוג לקיום צוואת המת בכל דרך שביכולתו (מגיני שלמה, כתובות פו, א).

הלכות עבדים פרק ו, הלכה ד: מִי שִׁצְנָה בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ וְאָמַר: 'פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי אֶל יִשְׁמַעְבֵּדוּ בֵּת יוֹרְשִׁים' – הָרִי זֶה שִׁפְחָה בְּשִׁהֲיָתָהּ; וְאִסּוּר לְיֹרְשִׁים לְהַשְׁתַּעֲבֵד בָּהּ, מִפְּנֵי שִׁמְצוּחַ לְבָבָם דְּבָרֵי הַמֵּת... צְנָה וְאָמַר: 'שִׁחְרָרוּהָ', כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְשַׁחֲרַר אוֹתָהּ.

יש מפרשים שמצוה לקיים את דברי המת משום גמילות חסד, כי יש למת נחת רוח כשמתיקיים רצונו (שו"ת שואל ומשיב תליתאה ב, סי' קפג).

ולפי"ז נראה, כי המצוה היא בכל ענין הנוגע למת ולא דווקא בממון הירושה, ואכן מצאנו שמצוה לקיים את רצונו להיקבר במקום מסוים (ראה שו"ע אדה"ז סי' תקכו סי"ח) או לשמוע בקולו כשציווה שלא להספיד אותו (סמ"ע חו"מ סי' רנג סק"ט).

אך יש אומרים שהחובה לקיים את בקשת הנפטר היא רק לגבי מה שיעשה בממונו, ויסודה כעין מצות נחלות שעניינה להעביר את ממון המת לראוי לכך שהם היורשים, וכן ראוי שממונו יעבור למי שהביע את רצונו בחייו שיעבור אליו, אע"פ שאינו מהיורשים (תשב"ץ ב, נג, וראה שדי חמד כללים מערכת המ"ם, סי' ריט).

ועל מי מוטלת המצוה? יש אומרים שחלה רק על

~ שבת קודש כ"ד שבט ~

עבד כנעני שרוצה לעלות לארץ ישראל

ישראל, ואם-כן וודאי שאין להחזיר מארץ ישראל לחו"ל עבד שברח משם?

והוסיף ה'כלי חמדה' (מסעי ס"ק א) כי גם על הרמב"ם יש להקשות כך: אם ההלכה היא שעבד כנעני הרוצה לעלות לארץ ישראל כופים את אדונו לעלות עמו, מדוע צריך הרמב"ם להודיענו שאם "רצה האדון לצאת לחוצה-לארץ, אינו יכול להוציא את עבדו"?

וביאר:

דין זה שהעבד יכול לכוף את רבו לעלות עמו לארץ ישראל, הוא מצד מצוות ישוב ארץ ישראל המוטלת על האדון, כי חובה עליו לשבת בארץ ישראל הוא וכל קניינו. אמנם, כל זה הוא בשעה שהאדון עצמו חייב לעלות לארץ ישראל, אך כאשר מותר לו לצאת לחו"ל, כגון ללמוד תורה או לישא אשה (הל' מלכים פ"ה ה"ט), היה מקום לומר שיכול לכוף את העבד לצאת עמו, ובאה ההלכה להשמיענו שאף שמותר לו לצאת, עדיין מוטלת עליו מצוות ישוב הארץ ולכן צריך להשאיר את קנינו בארץ.

הלכות עבדים פרק ה, הלכה ט: עבד שאמר לעלות לארץ ישראל – בופין את רבו לעלות עמו, או שימכר אותו למי שיעלהו לשם. רצה האדון לצאת לחוצה לארץ – אינו יכול להוציא את עבדו, עד שיוצא.

שנינו (כתובות קי, ב) "הכל מעלין לארץ ישראל", ומבואר בגמרא שבא לרבות עבדים. ופירש רש"י, שיכול האדון לכוף את עבדו העברי לעלות עמו לארץ ישראל.

וכתב ה'כסף משנה': דעת הרמב"ם היא כפי שכתב הראב"ד (הביאו הר"ן על הרי"ף, כתובות סט) שדין זה נאמר בעבד כנעני, שאם הוא רוצה לעלות לארץ ישראל כופים את רבו לעלות עמו, כי עבד כנעני חייב במצוות כנשים המצוות על ישוב הארץ.

והקשה הר"ן (סו): בהמשך המשנה נאמר "אין הכל מוציאין מן הארץ לחו"ל", ומבואר בגמרא שדין זה כולל שאם עבד כנעני ברח מחו"ל לארץ ישראל – אין מחזירים אותו לחו"ל. ותמוה, מדוע הוצרך להשמיע זאת, הרי כבר שנינו (כדברי הראב"ד) שעבד כנעני כופה את רבו לעלות לארץ

אגרות קודש

בי"ה, ח' שבט, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר חיים הלל שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו מג' וה' שבט עם הפ"נ והרשימות המוסג"ב, שאקראם בל"נ על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ובודאי למותר לעורר את אנ"ש על ידם מוסרים הפ"נ שמצדם יעוררו את המוסרים על פירוש כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא בהביטוי גשמי ברכה, אשר ברכה היא כמו גשם שצריך להיות חרישה וזריעה ואז ממשיך הגשם הצלחה מופלגה וכו', ובודאי ימצאו את האותיות המתאימות להסביר הענין והשי"ת יצליחם.

בודאי הסבירו גם לתלמידי הת"ת ע"ד בעל ההילולא, דברי ימי חייו ומקצת פעולותיו מתאים לפי השגתם, ואם גם לא עשו כזה עד עתה יש לעשות עכ"פ בימים הסמוכים ליום ההילולא. ויה"ר שיפעלו הדברים בהמדברים והשומעים.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש מתוך בריאות הנכונה הן בגשמיות והן ברוחניות.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

ולפיכך נאמן הוא על כך, כמו שכתב רבינו להלן פרק י"ד הלכה ד.

ד. החליף חצרו¹⁵ בחצר - אין בה דין בעל המצור¹⁶. החליף חצר בבהמה או במטלטלין - רואין דמי¹⁷ אותה הבהמה או דמי אותם המטלטלין, ונותן לו בן המצור ומסלקו. ואינו יכול לומר לו: תן לי כמה¹⁸ שלקחתי בו, שזו הערמה היא¹⁹, ואינה מועלת פלוג.

15) מכאן שאף בבתיים יש דין בן מצר (מגיד משנה, וראה למעלה פרק י"ב הלכה יז). 16) שהמוכר יכול לטעון, שהוא מעוניין רק בחצירו של הלוקח שהיא טובה בעיניו ואינו רוצה כתמורה את החצר של בן המצור. 17) ואינו חייב להמציא לו בהמה או מטלטלין כיוצא בהן. ועל אחת כמה שאינו יכול לטעון שרק בהמה זו או מטלטלין אלו טובים בעיניו, כמו שטוען כן בהחליף חצר בחצר (למעלה). וראה עוד להלן. 18) בכסף משנה להלן פרק י"ד הלכה א הביא "כמו" וכן הוא בשולחן ערוך שם סעיף כד. ופירש הסמ"ע שם סעיף קטן מא שדורש דווקא בהמה או מטלטלין, וכן הוא בכתב-יד תימן: "כמי". 19) בין המוכר והלוקח, שהרי כשיהיה לו דמי שוויה יוכל לקנות אחרים (סמ"ע שם), מה שאין כן בקרקע, שלפעמים צריך דווקא קרקע זו ולא אחרת.

ה. מוכר²⁰ לו קרקע מעט באמצע שדהו, ואחר כך מכר לו קרקע בצד אותה שדה שבאמצע²¹ - רואין: אם אותו המעט שמכר לו תחלה היא עדית או זבורת²² לגבי זאת הקרקע שמכר לו באחרונה - זכה הלוקח, ואין בן המצור יכול לסלקו, שהרי הוא עצמו בן מצור הוא מפני אותו מעט שקנה באמצע; ואם²³ אותו מעט שקנה באמצע כמו זאת שמכר לו בסוף מצדו - הרי זה מערים²⁴, והבן המצור מסלק אותו מן השדה שקנה בסוף²⁵.

20) ושדות המוכר מקיפות מכל צד, שעדיין אין מקום לטענת בן מצר. 21) ומעכשיו יש טענות מצד בני המצר. 22) היינו, שיש איזה שינוי שהוא, בין הקרקע שקנה ויתר השטח, לטוב או לרע, שאז אנו אומרים, שיש טעם מוסבר למה קנה הלוקח דווקא חתיכת קרקע זו, וזה בגלל השוני שבה, שרצוי לו מאיזה טעם שהוא, ואין אנו חושדים בו בהערמה לסלק את טענת בן המצר. 23) בגמרא שם. 24) שכיוון שכל השטח שווה, למה בחר הלוקח דווקא בזה שבאמצע, אלא אל כורחך שיש כאן כוונת הערמה. 25) אבל אינו יכול לסלקו מן הקרקע המעט שקנה בתחילה באמצע השדה (סמ"ע שם סעיף קטן מח).

ו. המוכר²⁶ על תנאי, בין שהתנה מוכר בין שהתנה לוקח - אין בעל המצור יכול לסלקו עד שיתקיימו

~ יום ראשון י"ח שבט ~

הלכות שבנים

פרק שלשה עשר

1) נתבאר בו מקצת מדיני בעל המצר במתנה ומכירה וחליפין, ולא נשלמו.

א. הנותן² מתנה - אין³ בה דין בן המצור. הנה⁴ כתוב בשטר מתנה, שאחריות⁵ מתנה זו על הנותן - יש בה דין בן המצור; הואיל⁶ ויש בה אחריות - מכירה היא, ולא כתב מתנה אלא לבטל זכות בן המצור⁷. וכמה נותן לו⁸? מה שהיא שנה.

2) בבא מציצא קח: 3) שאין המקבל יכול להשיג מתנה במקום אחר, ואין כאן משום עשיית הישר והטוב. ועוד שהמוכר אומר לו, לזה אני רוצה ליתן מתנה ולך אין אני רוצה, ועיין להם משנה להלן פרק י"ד הלכה ד, וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן קא. 4) שם, מימרא של אמיר. 5) במקרה ויחטפו את השדה ממקבל המתנה. 6) כן כתב הרי"ף שם. 7) כלומר, ויש כאן הערמה, כמו שכתב הרי"ף. 8) כמה צריך בן המצר לשלם ללוקח. ואף זה ברי"ף שם.

ב. אמר⁹ הלוקח: בן הוא, והערמה עשינו, ומכירה היא, בכך וכך קניתי - נשבע בנקיטת חפץ¹⁰ ונוטל, בדין השלוחין¹¹. ויראה לי, שצריך לטעון דמים שהן ראויין או יתר מעט; אכל אם אמר על שדה מאה: במאתים קניתי - אינו נאמן¹².

9) המשך דברי הרי"ף שם. 10) באחיזת חפץ של קדושה, כגון תפילין או ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב). 11) שנשבעים ונוטלים (פרק ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה). ולוקח זה הרי הוא כאילו שלוחו של בן המצר (למעלה פרק י"ב הלכה ה). 12) חזקה אין אדם קונה שווה מנה במאתים (מגיד משנה). ואף על פי שלהלן פרק י"ד הלכה ד כתב רבינו: "לקח שווה מנה במאתים - טען בן המצר שעשו קנוניא ביניהם - נשבע הלוקח בנקיטת חפץ ונוטל מאתיים וזו" - כאן שנתפס בהערמה, אינו נאמן. ועוד ששם מדובר באופן שידוע שנתן מאתיים, אלא שהוא טוען שעשו קנוניא ביניהם (לחם משנה).

ג. הנה¹³ כתוב בשטר מתנה: וקבלתי עלי אחריות מתנה זו, שאם תצא מידו אתן לו מאתיים - נותן לו בן המצור מאתיים ואחר כך מסלקו, ואף על פי שאינו שנה אלא מנה¹⁴.

13) אף זה ברי"ף שם. 14) אף כאן לא נתפס בהערמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהוא כלוקח שקנה שדה לפירות עד זמן מסויים (למעלה פרק כ"ג מהלכות מכירה הלכה ו) שאוכל פירותיה, ואין לו רשות להרוס. ועיין לחם משנה וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן ין.

ח. אָחַד שֶׁלָקַח שְׂדֵה אַחַת מִשְׁנִים, וְבֹא בַעַל הַמְצָר לְסַלְקוֹ מִמִּתְצִית בְּלִבְד שֶׁלָקַח מִן הָאָחַד - אֵינּוּ יִכּוֹל לְסַלְקוֹ³⁹; אוּ מִסַּלְקוֹ מִפְּלֵה, אוּ מִנִּית פְּלֵה. אָבֵל הַמּוֹכֵר קֶרֶקַע לְשְׁנַיִם - יֵשׁ לְבַעַל הַמְצָר לְסַלְקוֹ שְׁנֵיהֶם, אוּ לְסַלְקוֹ אָחַד וּלְהַנִּיחַ אָחַד⁴⁰.

39) מאותו חצי בלבד. שכיוון שהחצי השני בידו, הרי הוא עצמו בן המצר. (40) שהרי מסלקים אותו כולו משדה זו, ואין לו שום טענת בן המצר.

ט. בֶּן הַמְצָר שֶׁבֹא לְסַלְקוֹ אֶת הַלּוֹקַח, וְקָדַם שִׁיטְלָקוֹ מִכֵּר לּוֹ⁴¹ אֶת הַשְּׂדֵה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הַמְצָר - אֲבָד אֶת זְכוּתוֹ⁴².

41) היינו, ללוקח עצמו. אבל בכתב־יד תימן חסרה המלה "לו", וכן הוא בטור ושולחן־ערוך סימן קעה סעיף טו. ומבואר שם שהמדובר כשמכר לאחר. וראה להלן. 42) וגם זה האחר שקנה (ראה למעלה), אין לו זכות בן מצר (טור ושולחן־ערוך שם) לפי שהלוקח הראשון יכול לטעון, אף הוא, טענת בן־מצר כנגדו, שהרי כל זמן שלא סילקוהו, השדה בידו.

י. שְׁלִיחַ שֶׁמְכָר⁴³ וְהָרִי הוּא בַעַל הַמְצָר - אֵינּוּ מְסַלְקוֹ אֶת הַלּוֹקַח; שֶׁהָרִי הוּא מְכָר לוֹ, וְאֵין לָהּ מַחֲלָה גְדוּלָה מְזוּזָה⁴⁴.

43) שבעל השדה עשהו שליח למכור שדהו. (44) כן נראה בגמרא בבא מציעא קח. "אתא אימליך ביה, אמר ליה איזיל אזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיקני מיניה" וראה להלן פרק י"ד הלכה ב. ומשמע דווקא אם אמר לו בלבד אבל אם עשה גם מעשה - בוודאי מחל לו וכן אמרו בבבא בתרא ל: שדיבור עביד איניש דמיקרי ואמר, ולא מעשה. וראה עוד להלן פרק י"ד שם.

יא. בַּעַל הַחֹב שֶׁל מוֹכֵר שֶׁטָרַף⁴⁵ הַשְּׂדֵה מִיַּד בַּעַל הַמְצָר - הָרִי בַעַל הַמְצָר חוֹזֵר וְטוֹרַף מִן הַלּוֹקַח⁴⁶ שֶׁסַּלְקוֹ, וְהַלּוֹקַח חוֹזֵר וְנוֹטֵל מִן הַמּוֹכֵר.

45) כדין בעל חוב שטורף מן הלוקחות. (46) שהרי הלוקח אינו שליח ממש, אלא כמו שלוחו (למעלה פרק י"ב הלכה ה ופרק י"ג הלכה ז), ואם כן הוא לוקח, ובן המצר נחשב כלוקח מן הלוקח, והוא חוזר על הלוקח הראשון, במקרה של טריפה מצד בעל החוב. והמדובר, כשיש למוכר לשלם, אלא שלפי שבעל המצר אינו יכול לתבוע מהמוכר, שהרי יאמר לו: "לאו בעל דברים דידי את", - הוא תובע מהלוקח, שממנו לקח את השדה, והלוקח חוזר ותובע מהמוכר. שאם אין למוכר לשלם, אין סברא שהלוקח יפסיד, שהרי לא נהנה כלום אלא קיים המצוה של ועשית הישר ולמה יפסיד? (כסף משנה).

הַתְּנָאִים²⁷, וַיִּזְפֵּה הַלּוֹקַח בְּקֶרֶקַע, וְלֹא תִשְׁאַר בָּהּ עָלֶיהָ עֲמוּ כְּלָל²⁸, וְאַחַר כֵּן יִסַּלְקוּ אוֹתוֹ.

26) המפרשים לא ציינו כל מקור, והמגיד־משנה כותב, שזה נראה פשוט. (27) שכל זמן שלא נתקיימו התנאים, אין כאן מכירה כלל. (28) פירושו, שלא יישאר למוכר שום קשר בקרקע זו. ובכתב־יד תימן: "ולא תישאר בה עילה כלל", וכן הוא בשולחן־ערוך סימן קעה סעיף י. ובדפוס רומי: "ולא תישאר בה עילה כלל". וצריך להיות כנ"ל.

ז. הַלּוֹקַח שֶׁבָּנָה²⁹ וְהִשְׁבִּית אוּ סָתַר וְהִפְסִיד - בֶּן הַמְצָר מְסַלְקוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דְּמַיִם הָרְאוּיִין³⁰ לוֹ; וְהָרִי הוּא בְּכָל מַעֲשָׂיו כְּמוֹ הַשְּׁלִיחַ³¹. וְכֵן אִם לָוֵה הַלּוֹקַח קָדַם שִׁיטְלָק אוֹתוֹ בֶּן הַמְצָר³², וְסַלְקוֹ בֶּן הַמְצָר - אֵין בַּעַל הַחֹב שָׁלוּ טוֹרַף מִיַּד בֶּן הַמְצָר. זֶהוּ הַעֲקָר בְּכָל אֵלוֹ הַדִּינִין: שֶׁכָּל הַלּוֹקַח בְּצַד מְצָר חָבְרוּ - הוּא כְּמוֹ שְׁלִיחַ לְחָבְרוֹ, וְלִמְתָן שְׁלַחוֹ וְלֹא לְעֵנֹת. לְפִיכָף³³: אִם הִשְׁבִּית - נוֹטֵל הוֹצָאָה³⁴, וְאִם הִפְסִיד³⁵ וְחָפַר וְהָרַס אוּ אָבֵל הַפְּרוֹת - מְנַפֵּין אוֹתוֹ מִן הַדְּמַיִם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמִּחְשָׁבִין לוֹ הַפְּרוֹת? בְּשֶׁאֵכָל אַחַר שֶׁבֹא בֶּן הַמְצָר וְהִבִּיא מְעוֹת לְסַלְקוֹ; אָבֵל כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאֵבֵל מְקַדֵּם³⁶ - שָׁלוּ הוּא אוּכָל³⁷, וְאֵין מִחְשָׁבִין אוֹתָן³⁸.

29) ובן המצר מחה מייד, אחרת הרי זו מחילה ואיבד זכותו, ואינו יכול לסלקו עוד (כסף משנה בשם רבינו ירוחם. וכן הוא בשולחן־ערוך שם סעיף ל). (30) כמו שיבוא הפירוט בסוף ההלכה. (31) המקור לזה ממה שאמרו (בבא מציעא קח.) גבי בן מצר: "לתיקוני שדרתיך וכו'", ביטוי הנאמר (כתובות צט): לגבי שליח (מגיד משנה. וראה למעלה פרק י"ב הלכה ה). (32) כדין כל בעל חוב הטורף מן הלוקחות של הלווה - שכאן לא קנה בן המצר מאת הלוקח, אלא מאת המוכר, על ידי הלוקח, שהיה שלוחו. (33) זהו פירוט הדברים שהובאו בתחילת ההלכה. (34) [כדין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשותו שידו על התחנותה (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד) שאם השבח יתר על היציאה נוטל את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח מתוך היציאה (מגיד־משנה שם, וכן נראה בבבא קמא קב.). אבל מכיוון שרבינו לא כתב שאם הייתה השדה עומדת ליטע, נוטל כדין אריס, שהרי אף יורד שלא ברשות ואומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטע אותה (רמב"ם שם) ונותנים לו כאריס (סמ"ע סימן שעשה סעיף קטן א) - נראה שאפילו בשדה העומדת ליטע ירו על התחנותה, מפני שאין לדמות יורד לתוך שדה חבירו, שהכוונה ליטול כאריס, לשליח שנוטע לטובת המשלח ואינו מתכוון כלל ליטול כדין אריס ועיין לחם משנה]. (35) שאז אומר לו: לתקן שלחתיך ולא לעוות. (36) לפני שבא בן המצר לסלקו. (37) שלפני שבאה תביעת בן המצר לסילוק הלוקח, הרי זה נחשב כלוקח ולא כשליח (מגיד־משנה ולחם־משנה), או מפני שהוא כשליח ולא שליח ממש, וראה אור שמה. (38) [אבל מה שהפסיד מנכים לו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָלָא אוּ מְבִיא מְעוֹת מִיָּד³ וְיָקְנָה, אוּ פְטֹלָה זְכוּתוֹ. אָמַר⁴: אָטְרָח⁵ וְאָבִיא - אֵינִי שׁוֹמְעִין לוֹ⁶. אָלֶיךָ⁷ וְאָבִיא: אִם הוּא אָמוּד שְׁיֵשׁ לוֹ⁸ - מִמְתִּינִין לוֹ עַד שְׁלֹף וְיָבִיא, וְאִם אֵינּוּ אָמוּד - אֵינִי שׁוֹמְעִין לוֹ, שְׁאֵינּוּ רוֹצֵה אָלָא לְהַשְׁמִט. לְפִיכָךְ אוּמְרִים לוֹ: אוּ תוֹצִיא עִתָּה זְוִיִּים, אוּ פְטֹלָה זְכוּתֶךָ. שְׁאֵינִי קוֹבְעִין זְמַן לְבַעַל הַמָּצָר. הוֹצִיא¹⁰ בֶּן הַמָּצָר הַמְּעוֹת, וְהוֹצִיא הַלּוֹקֵחַ מְעוֹת, אִם הָיוּ שָׁל לּוֹקֵחַ טוֹבִים¹¹ מִזְוִיּוֹ¹² אוּ מִמְהָרִים לְצֵאת יוֹתֵר מִזְוִיּוֹ¹³ - פְטֹלָה זְכוּתוֹ, וְאֵינִי לוֹ דִּין בֶּן הַמָּצָר. הִיָּה¹⁴ רוֹצֵה הַלּוֹקֵחַ לְקַנּוֹתָהּ לְבָנוֹת בַּהּ בָּתִּים, וּבֶן הַמָּצָר רוֹצֵה לְזַרְעָה¹⁵ - הַלּוֹקֵחַ זוֹכֵה, מִשׁוּם יְשׁוּב¹⁶ הָאָרֶץ¹⁷, וְאֵינִי בַּהּ דִּין בֶּן הַמָּצָר.

(2) מקור הלכה זו בבבא-מציעא קח: וראה להלן. (3) כלומר נתן מעות מיד מבלי כל טירחה ושהות, וראה להלן. (4) בבא-מציעא שם. (5) שאין לו בזומן, והוא צריך לעשות מאמצים להשיג את הכסף הדרוש. (6) שעשיית הטוב והישר הזאת אינה צריכה לגרום למוכר שום אי-נעימות ושום הפסד. (7) שהכסף מוכן בביתו, ויש רק ללכת ולהביאו. (8) כלומר, אמדוהו שעשיר הוא ויש לו ממון בביתו ('דרישה' סימן קעה אות מא). (9) וזה כולל גם את המקרה המובא בגמרא, שכן המצר המציא כסף צרור, שאין המוכר יכול לפתחם כי אם לאחר זמן, שהרי גם לזה דרוש זמן-מה, והכלל הוא שאין קובעין זמן (מגיד-משנה). (10) שם. (11) בעלי משקל יותר. (12) של בן המצר. ואף כי לזוויי של בן המצר מעלה אחרת, שהם ממהרים לצאת (רש"י שם, ד"ה זוויי טבי). (13) של בן המצר. ואף כי זוויי של בן המצר טובים יותר (רש"י שם). כללו של דבר: אין המוכר צריך להפסיד אף במשהו בגלל עשיית הטוב והישר. (14) שם, ולפי הגירסא והפירוש של רש"י, רי"ף ועוד ראשונים, שבתים עדיפים מזרעים. (15) ויתכן ש"לזרעה" דוקא, אבל "לנטעה", הנטיעה עדיפה מבתיים, מפני שהאילנות מושרשים בקרקע יותר מבתיים, משא"כ בזרעים ('טור' סימן קעה, ושו"ע שם סעיף כו). (16) שבתים קבועים ויציבים יותר מזרעים. (17) כל הארץ, ולא דוקא ארץ ישראל (ב"י סימן קעה, באר-הגולה שם אות צ, וסמ"ע שם ס"ק מג. וראה אור-שמח למעלה פ"ד הלכה ז).

ב. בָּא¹⁸ לּוֹקֵחַ וְנִמְלֵךְ בֶּן הַמָּצָר, וְאָמַר לוֹ: הָרִי פְלוֹנִי בֶּן הַמָּצָר שְׁלָךְ רוֹצֵה לְמַכּוֹר לִי שְׂדֵה זֶה, אֶלֶיךָ וְאָקַח מִמֶּנּוּ? וְאָמַר לוֹ: לָךְ וְקַח! - לֹא פֶטַל זְכוּתוֹ¹⁹, וְיֵשׁ לְסַלֵּק אוֹתוֹ אַחַר שְׂיָקְנָה, אָלָא אִם בֶּן קָנּוּ מִיָּדוֹ²⁰. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים שְׁצָרִיךְ קָנְנִי? כְּשִׁמְחַל לוֹ קָדָם שְׂיָקְנָה; אַבְל²¹ אִם מִחַל לוֹ זְכוּתוֹ אַחַר שְׁלָקָה, כְּגוֹן שֶׁבָּא בֶּן הַמָּצָר וְסִיעַ עִמּוֹ²², אוּ שְׂכָר²³ מִמֶּנּוּ, אוּ שְׁרָאָה אוֹתוֹ בּוֹנֵה וְסוֹתֵר כָּל שֶׁהוּא וּמְשַׁתְּמֵשׁ וְלֹא מִחָה בּוֹ וְלֹא עֲרַעַר - הָרִי זֶה מִחַל²⁴, וְשׁוֹב אֵינּוּ יְכוּל לְסַלֵּקוֹ.

יב. כָּל בַּעַל חוֹב⁴⁷ שֶׁטָּרַף בְּחוֹבוֹ⁴⁸ - יֵשׁ לְבַעַל הַמָּצָר לְסַלֵּקוֹ. לֹא יֵהָא כַּח הַטּוֹרָף גְּדוֹל מִכַּח הַלּוֹקֵחַ⁴⁹. וְאִם יָרָצָה הַנְּטָרָף⁵⁰ לְתֵן הַדְּמִים שֶׁהָיוּ עָלָיו בְּחוֹבוֹ - תִּחְזֹר לוֹ שְׂדֵהוּ⁵¹ לְעוֹלָם⁵², כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקְוֵמוֹ⁵³.

(47) של בעל השדה. (48) שיש לו על בעל השדה. (49) שכן המצר מסלקו, כמו כן מסלק הוא את בעל החוב. (50) בעל השדה, הלווה. (51) כלומר, בעל המצר מחזיר לו, כשם שהבעל-חוב היה צריך להחזיר, שלא יהא כוח בעל-המצר שבא מכוח הבעל-חוב, גדול מבעל חוב עצמו. (52) בהתאם לכלל הידוע: "שום לעולם חוזר" (כבא מציעא לה). (53) לקמן פרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה טז. ושם הלכה יז מבואר שאם הגבחה הלווה מדעתו אין השדה חוזרת. וראה בלחם משנה, ובסמ"ע סימן קעה סעיף קטן לג.

יג. קָטַן שֶׁהָיָה בֶּן הַמָּצָר, וְרָאָה בֵּית דִּין שֶׁזְכוּת הוּא לוֹ⁵⁴ - מְסַלְקִין לוֹ אֶת הַלּוֹקֵחַ⁵⁵, אוּ יֵטַל לוֹ חֵלְקוֹ עִם שְׂאֵר בַּעֲלֵי הַמָּצָר כְּמוֹ שְׂיָרְאוּ.

(54) ובית דין מצווין לעשות לזכותו של הקטן (גיטין נב). (55) כדין שדה שיש לה בני מצר רבים וקדם אחד מהם וסילק את הלוקח, שזכה בה (למעלה פרק י"ב הלכה ה) ובית הדין מקדים ומסלק עבור הקטן.

יד. בַּעַל שֶׁהָיָה אֲשֶׁתוֹ בֶּן הַמָּצָר - הָרִי זֶה מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁפֶל נִכְסֵי אֲשֶׁתוֹ⁵⁶ בְּרִשׁוֹתוֹ⁵⁷, וְכָל זְכוּת שֶׁתְּבוֹא לְיָדָהּ - זְכוּת הוּא לוֹ⁵⁸. אֶפְלוּ קָנּוּ מִיָּד אֲשֶׁתוֹ שֶׁמְחַלָּה בְּזְכוּת זֶה לְלוֹקֵחַ - אֵינּוּ מוֹעִיל⁵⁹, אָלָא הַבַּעַל מְסַלֵּקוֹ. עֲמֵדָה הָאִשָּׁה מַדְעָתָה וְסַלְקָה אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּנִכְסֵי אֲדוֹנָיו שֶׁסַּלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ: אִם רָצָה הַבַּעַל אוּ הָאֲדוֹן - מְקַיֵּם עַל יְדֵיהֶן, וְאִם רָצָה - לֹא יִקְיֵם⁶⁰, וְתִחְזֹר לְלוֹקֵחַ וְיִחְזֹר הַדְּמִים.

(56) אפילו נכסי מלוג וכן הוא בחושן משפט סימן קעה סעיף יד. (57) שהבעל נחשב כלוקח בנכסי אשתו, כמבואר בכתובות זה: (58) אף על פי שבנכסי מלוג, אין לו אלא פירות. וראה למעלה פרק י"ב הלכה טז. (59) [שהיא אינה יכולה לוותר על זכותו בתור בן-מצר]. (60) כדין אשה שקנתה ועבד שקנה שאם רצה הבעל או העבד - מקיים, ואם לא רצה - מבטל (למעלה פרק ל מהלכות מכירה הלכות ב - ג).

פָּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) נתבאר בו תשלום דיני בעל המצר וענייניו בשלימות, ונשלמו ההלכות.

א. הָרוֹצֵה² לְמַכּוֹר שְׂדֵהוּ, וְהִבִּיא בֶּן הַמָּצָר שְׁלוֹ וְזֶה שְׁרוֹצֵה לְקַח מִמֶּנּוּ לְבֵית דִּין, וְאָמַר לְבֶן הַמָּצָר: אִם תִּרְצֵה לְקַנּוֹת בְּכֶךָ וְכֶךָ - עֲשֵׂה, וְאִם לֹא - סַלֵּק אֶת עַצְמְךָ, וְהָרִי זֶה לּוֹקֵחַ; הָרִי זֶה לֹא נִשְׁאַרָה לוֹ טַעֲנָה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

28) בבא-מציעא קח. 29) ולא מתנה ממש, שבמתנה אין דין בן מצר, מפני שאומר לו: לו אני רוצה לתת מתנה, ולך איני רוצה לתת. ראה למעלה פ"ג הלכה א והערה ב. וראה לחם-משנה שהאר"י. 30) שם, כנהרדעאי בשם רב נחמן, וכמסקנת הגמרא. 31) שאין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה דינר באלף (פ"ג מהלכות מכירה הלכה ח). וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק יד. ואע"פ ששליח שטעה, חוזר אפילו בכל שהוא, בין במטלטלין בין בקרקע (הלכות מכירה שם הלכה ט) - כאן הרי לקח לעצמו ואינו שליח ממש (רא"ש פ"ט דבבא-מציעא סימן כה, ו'דרישה' סימן קעה אות יד) וראה למעלה פ"ב הלכה ז והערה כח. 32) הערמה. ולאמיתו של דבר, לא נתן לו אלא מאה בלבד. 33) אף אם טענתו אינה ודאית, יכול להשיעו כדין השליח שמשביעים אותו על הספק (פ"ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה, וראה ביאור הגר"א סימן קעה ס"ק כז). 34) שעשוה כשבועת התורה. וראה פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 35) מפני שאינו טוען על גוף החפץ, היינו השדה, אלא על התשלום, נקרא נוטל - ודינו כמלוה על המשכון שנשבע בנקיטת חפץ, וראה בפ"ג מהל' מלוה ולוה הל' ג. 36) וראה למעלה פ"ג הלכה ב והערה יא. 37) ב'טור' ושו"ע סימן קעה סעיף ט, הגירסא: "והוא יודע", וכן כתב המגיד-משנה שזו היא עיקר הנוסחא (וטעות הדפוס יש בדבריו, וצ"ל "והרי הוא אומר אני יודע"). אבל אם אינו יודע אין משביעין אותו, כדין שבועת היסת שאין משביעין אלא על טענת ברי. ושבועת שליח אין כאן, שאין משביעין השליח אלא אם טוען שנשאר בידו כלום, אבל כאן שהעדים מעידים שנתן מאתים, ואין לו טענה אלא שמה אמנה היתה, אין זו אלא שבועת היסת רגילה ולא שבועת השומרים (הגר"א סימן קעה ס"ק כז). 38) כלומר, לפני השבועה, כדין שבועת היסת. ואילו בשבועת השליח, הוא נשבע ואח"כ נוטל (הגר"א שם).

ה. **כָּל הַרוֹצֶה³⁹ לְמַכּוֹר קְרָקַע, וּבָאוּ שְׁנַיִם, כָּל אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר: אֲנִי אֶקַּח בְּדָמַיִם אֵלָיו, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן בְּעַל הַמַּצָּר: אִם הָיָה הָאֶחָד מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר, וְהָאֶחָד מִשְׁכְּנֵי הַשָּׂדֶה - שָׁכֵן הָעִיר קוֹדֵם. שָׁכֵן וְתַלְמִיד חֻכְּם - תַּלְמִיד חֻכְּם קוֹדֵם. קְרוֹב וְתַלְמִיד חֻכְּם - תַּלְמִיד חֻכְּם קוֹדֵם. שָׁכֵן וְקְרוֹב - הַשָּׁכֵן קוֹדֵם⁴⁰, שְׁגָם זֶה בְּכֻלָּל הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר הוּא⁴¹. קֹדֵם⁴² אֶחָד וְקִנְיָה - זָכָה, וְאֵין חֲבָרוֹ שְׂרָאוֹי לְקֹדֵם לוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ, הוֹאִיל וְאֵין אֶחָד מֵהֶן בְּעַל הַמַּצָּר. שְׁלָא צְווֹ חֻכְּמַיִם בְּדָבָר הַזֶּה אֶלָּא דִּרְךָ חֲסִידוֹת, וְנִפְשָׁ טוֹבָה הִיא שְׁעוֹשָׁה כֶּף.**

39) בבא-מציעא קח: ולפי פירוש הרי"ף ורש"י. 40) בעיא שם שנפתרה, מן הפסוק (משלי כז, י) "טוב שכן קרוב מאה רחוק". 41) ולפיכך הובאה הלכה זו בסוגיא זו של בן המצר, אע"פ שאינם שוים, כדלהלן. 42) כדעת הרי"ף, ויש חולקים על זה (הגהות מיימוניות).

סליקו להו הלכות שבנים

18) בבא-מציעא קח. וכנהרדעאי, וכמו שנפסקה ההלכה כמותם. 19) שכן המצר יכול לטעון שדבריו לא נאמרו ברצינות (רש"י שם ד"ה כנהרדעאי). 20) ואין זה קנין דברים שאינו קנין (למעלה פ"ב הלכה י, ופ"ה מהלכות מכירה הלכה יד), כי לבן המצר זכות מסויימת בשדה חבריו, ועליה חל הקנין (סמ"ע, סימן קעה ס"ק נא, וראה באר-הגולה שם אות ג). 21) זו סברת הגאונים (מגיד-משנה) ובהתאם לשיטת רבינו (למעלה פ"א הלכה ד), שבזכות לתשמישים שונים אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענה. 22) וכל-שכן אם אמר לו בפה מלא, שהוא מוחל לו ומוותר על זכות המצרנות, שוודאי אינו יכול עוד לסלקו (ב"ב מא. הגר"א שם ס"ק עד). 23) בבבא-בתרא ל: אמרו שאם המערער קנה מהמחזיק, אין זו הוכחה לדברי המחזיק, לפי שעשוי אדם לקנות דין ודברים שיש עליו, אבל בשכירות לא שייך לומר כן (הגר"א שם ס"ק עה). 24) שאין אדם רואה שבונים וסותרים בשדה שיש לו עליה זכות בן-מצר לקנותה - ושותק, ראה בבא-בתרא ס. (הגר"א שם ס"ק עו). ומחילה אינה צריכה קנין, ראה 'תוספות' סנהדרין ו. ד"ה צריכה קנין, וביאור הגר"א שם ס"ק עג. ויש שכתבו שאם שהה בן המצר שיעור זמן כדי שילך ויביא מעות ויתבענו בדין ולא תבעו - איבד זכותו (מגיד-משנה בשם רב האי ורי"ף), אפילו לא ראהו בונה וסותר וכו' (כסף-משנה). וכאן בדברי רבינו מדובר כשתבעו תוך הזמן הנ"ל ואעפ"כ איבד את זכותו מכיון שסייע עמו או ראהו בונה וסותר (כסף-משנה).

ג. **הָיָה²⁵ בֶּן הַמַּצָּר בְּמִדְיָנָה אֶחָת או הוֹלָה או קָטָן²⁶, וְאַחַר זְמַן הִבְרִיא הַחוֹלָה וְהַגְּדִיל הַקָּטָן וּבָא הַהוֹלֵף - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ. שְׁאִם אֶתָּה אוֹמֵר בֶּן - אֵין אָדָם יָכוֹל לְמַכּוֹר קְרָקַעִיתוֹ, שְׁהָרִי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: לְאַחַר כֶּמָּה שָׁנַיִם תֵּצֵא מִיָּדִי²⁷. וְכִזָּה הוֹרוּ הַגְּאֹוֹנִים.**

25) הוראת הגאונים, כמו שמביא רבינו להלן. 26) והמדובר כשבית-דין לא ראו זכות לקטן בקנייה זו, ראה למעלה פ"ג הלכה יג (לחם-משנה). 27) ואין אומרים "ועשית הישר והטוב" באופן זה.

ד. **הַמוֹכֵר²⁸ שְׁוֵה מְאֵתַיִם בְּמִנְהָ: אִם לְכָל הָעָם מוֹזִיל וּמוֹכֵר - נוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמַּצָּר מְאָה וּמְסַלְקוֹ; וְאִם אֵינוֹ מוֹזִיל לְכָל הָעָם - נוֹתֵן לוֹ מְאֵתַיִם שְׁוֵה, שְׁהַמוֹכֵר נִתֵּן לָזֶה מִתְּנָה²⁹. לְקַח³⁰ שְׁוֵה מִנְהָ בְּמֵאֵתַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ עַד שִׁיתֵּן הַמְּאֵתַיִם³¹. טַעַן בֶּן הַמַּצָּר, שְׁעָשׂוֹ קְנוּיָא³² בִּינְיָהם - נִשְׁבַּע³³ הַלּוֹקֵחַ בְּנִקְיִטַת חֲפִצָּן³⁴, וְנוֹטְלָא³⁵ מְאֵתַיִם זוֹ³⁶. וְאִם הָיָה שָׁם עֲדִים שְׁנֵתַן מְאֵתַיִם, וּבֶן הַמַּצָּר טוֹעֵן שְׁאִמְנָה הָיְתָה בִּינוֹ וּבֶינֵן הַמוֹכֵר, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ³⁷ [בְּוֹדַי] שְׁלָא לְקַח מִמֶּנּוּ אֶלָּא מְאָה - הָרִי זֶה נוֹתֵן³⁸ דְּמַיִם כְּמוֹ שְׁהַעֲדִי הָעֲדִים, וְאַחַר כֶּף מְסַלְקוֹ, וּמִשְׁבִּיעוֹ הֵסֵת שְׁלַקַּח בְּמֵאֵתַיִם וְנִפְטָר.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֹׁתְפִין

עָנִין אֵלֶּי הַהֲלָכוֹת לַיָּדַע דִּין שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם וְשֹׁתְפוֹ, וּמִשְׁפָּטֵיהֶן בְּמִקְחָן וּבְמִכְרָן, בְּהַפְסָדָן וּשְׂכָרָן.

וּבְאֹר פֶּל הַדִּינִין הָאֵלֶּי בְּפָרְקִים אֵלֶּי:

פָּרְק רֵאשׁוֹן

(1) ביאר בו רבינו דיני שליחות, ושליח ששינה או טעה מה דינו.

א. הָאוֹמֵר לְשְׁלוּחוֹ²: צָא וּמָכַר לִי קֶרְקַע³ אוּ מִטְּלָטְלִין⁴, אוּ⁵ קָנָה לִי - הֲרִי זֶה מוֹכֵר וְלוֹקֵחַ וְעוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וְכָל מַעֲשָׂיו קְיָמִין⁶. וְאִין הַעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ צְרִיךְ קִנְיָן⁷ וְלֹא עֲדִים⁸, אֲלֵא בְּאִמְרָה בְּלִבֵּד בִּינֵו לְבִין חֲבָרוֹ. וְאִין צְרִיכִין עֲדִים אֲלֵא לְגַלוֹת הַדְּבָר, אִם פָּפַר אֶחָד מֵהֶם, כְּשֶׁאָר פֶּל הַטְּעָנוֹת⁹.

(2) ענין "שלוחו של אדם כמותו" - נידון בהרחבה בקידושין מא. מא: ומג. ושם צוינו כל המקורות המקראיים לכך. (3) כתובות צח. צט: וק. (4) שם צח: והיא ממסכת מעילה. ואם כי המדובר בה הוא במתנה - מתנה הרי היא כמכר. (5) שם צט. ממסכת מעילה. (6) ש"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין שם). כלומר, מעשי השליח נחשבים כמעשי המשלח. אבל אין אנו אומרים שגופו נחשב כגוף המשלח, ולפיכך, באופן שדרוש לנו גופו של המשלח, כגון בהנחת תפילין, אין אנו אומרים שהנחת תפילין של השליח מועילה למשלח, שאם כי על עצם הפעולה יש שליחות, והרי זה כאילו הניח המשלח תפילין - אין זה נחשב כאילו הניח תפילין על ידו של עצמו, אלא כאילו הניח על ידו של השליח, ראה ב'קצות החושן' סימן קפב סעיף-קטן א. (7) ראה דברי רבינו למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכות יא-יב. ומקור הדברים בבבא-מציעא צח: במשנה: "אמר לו השואל שלחה וכו'", הרי שבאמירה בלבד נעשה שליח (הגר"א שם ס"ק ג.). (8) כן אמרו בבבא-קמא קד. בענין מינוי שליח: "היכי דמי, אי דלא עשאו בעדים, מנא ידעינן". הרי שעל עצם קיום השליחות אין פקוק, אלא השאלה היא מהיכן אנו יודעים שמינהו שליח (הגר"א שם ס"ק ה). וכל זה בשליחות של ממון, אבל בשליחות לקבל גט או קידושין, צריך עדים, ראה בפ"ג מהלכות אישות הלכה טו. (9) בהתאם לכלל האמור בקידושין סח: "לא נבראו עדים אלא לשקרנים" (=כנגד השקרנים).

ב. שְׁלִיחַ שֶׁעָבַר¹⁰ עַל דְּבָרֵי מְשֻׁלְחוֹ - לֹא עֹשֶׂה פְּלוֹם¹¹. וְכֵן אִם טָעָה¹² בְּכָל שְׁהוּא¹³, בֵּין בְּקֶרְקַע¹⁴ בֵּין בְּמִטְּלָטְלִין¹⁵ - חוֹזֵר¹⁶; שְׁהֲרִי הוּא אוֹמֵר: לְתַגְן שְׁלִיחוּתִי שְׁדַרְתִּיךָ, וְלֹא לְעוֹת. וְלֹא אָמְרוּ, שְׁהַהוֹנָה בְּמִטְּלָטְלִין - שְׁתוּת, וְהַעֲבָדִים וְהַשְּׂטוּת וְהַקְּרָעוֹת - אִין בְּהֵן הוֹנָה, אֲלֵא בְּמוֹכֵר שְׁלוֹ אוּ קוֹנֵה לְעַצְמוֹ; אֲבָל שְׁלִיחַ שֶׁטָּעָה בְּכֹלָם בְּכָל שְׁהוּא¹⁷ - חוֹזֵר¹⁸.

(10) במזיד. (11) כתובות צח: וראה להלן הלכה ד.

(12) בשוגג. (13) היינו, אפילו פחות משתות. (14) כתובות צט: תשובת רב נחמן. (15) קידושין מב: מימרא של רבא. (16) [כלומר, המקח בטל. וכן אמרו בכתובות ק. "והלכתא, שליח [שטעה] כאלמנה [שמכרה בטל אם טעתה], כמבואר שם צח. במשנה. אלא שדעת רבינו בפ"ב מהלכות מכירה הלכה ד, שאף באופן שהמקח בטל, אין המתנה יכול לחזור, אלא המתנה בלבד חוזר. וזוהי כוונת רבינו גם כאן]. (17) אפילו בפחות משהו פרוטה (יקר תפארת להרדב"ז). (18) כתובות צט: וכן כתב רבינו בפ"ג מהלכות מכירה הלכה ט.

ג. נִתְּן¹⁹ מְעוֹת לְשְׁלוּחוֹ לְקָנוֹת לוֹ קֶרְקַע, וְקָנָה לוֹ שְׁלֹא בְּאַחֲרִיּוֹת²⁰ - הֲרִי זֶה עוֹנוֹת, וְהַשְּׁלִיחַ לוֹקֵחַ אוֹתָהּ לְעַצְמוֹ שְׁלֹא בְּאַחֲרִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה²¹, וְחוֹזֵר וּמוֹכְרָהּ לְמַשְׁלַח²² בְּאַחֲרִיּוֹת; הוֹאִיל וְקָנָה אוֹתָהּ בְּמַעוֹתָיו²³, וְהַאֲחֲרִיּוֹת עַל הַשְּׁלִיחַ²⁴. וְכֵן כָּל בְּיוֹצֵא בְּזָה. לְפִיכָף²⁵, אִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁעָשָׂהוּ שְׁלִיחַ בֵּין לְתַגְן בֵּין לְעוֹת, אֲפִילוּ מְכַר לוֹ שְׁוֵה מֵאָה בְּדִינָר, אוּ לְקַח שְׁוֵה דִינָר בְּמֵאָה - אֵינֵו יְכוֹל לְחוֹרֵר בּוֹ²⁶, וְחַיֵּב הַמְּשַׁלַּח לְתַן לוֹ כְּפִי הַתְּנָאִי.

(19) בבא-בתרא קסט: פסקו של רב נחמן. (20) שכתוב מפורש בשטר: "שלא באחריות". שאילו כתוב סתם, וחסרה המילה "באחריות", רואים את ההשמטה הזאת כטעות הסופר, וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות מכירה הלכה ג (כסף-משנה). (21) שהוא משאיר אותה בידו בצורה זו שלקחה, ללא אחריות, וכנראה שכוונת רבינו בתוספת מילים זו - לציין, שהשליח צריך להשאיר את המצב כמו שהוא גרם לו במעשיו, להוציא מדעת רש"י (ד"ה זיל זבניה), שהוא חייב עוד פעם לקנות מן המוכר ולכתוב על שמו שטר חדש, וראה סמ"ע סימן קפב ס"ק י. ואין אנו אומרים שהמקח בטל אחרי שהשליח טעה בשליחותו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ב - שלדעת רבינו יש הבדל בין אם הודיע השליח שהוא שליח, שאז הפעולה בטלה אם לא בוצעה כראוי, לבין אם לא הודיע השליח שהוא שליח, שאז מעשה השליחות נשאר קיים, ורק השליח נושא באחריות ההוצאה של השינוי, ראה להלן פרק ב הלכה ד והערה לט, ובראב"ד וכסף-משנה כאן. (22) היינו, מרצונו של המשלח, אבל אין להכריחו על כך (כסף-משנה בשם הר"ן), וראה בסמוך. (23) של המשלח, שאם קנה השליח במעותיו, ולא במעות המשלח - אינו צריך לתקן את המעות ולחזור ולמכור למשלח, אלא קנה לעצמו (סמ"ע סימן קפב, ס"ק יא. וראה למעלה פ"ז מהלכות מכירה, הלכה ט). (24) שזהו מדיני השליחות, שהוא נושא בתוצאות כל עיוות שהוא עושה בשליחותו. (25) שבכל דבר שבממון - תנאו קיים (כסף-משנה). (26) שהרי אין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה אלף דינר או שוה דינר באלף (פ"ג מהלכות מכירה, הלכה ח), ודין שליח שטעה שחוזר אפילו בכל-שהוא אין כאן, כיון שהתנה עמו בין לתקן בין לעוות. וכל זה אינו אלא בשליח שטעה, אבל אם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שינה בשליחותו - בטלה השליחות (סמ"ע שם ס"ק ז. וכן נראה מדברי הרדב"ז).

וְאִם⁵⁹ הָיָה הַדָּבָר שְׂאֵין לוֹ קִצְפָּה⁶⁰ - הַפְּלִי⁶¹ לְבַעַל הַמְּעוֹת.

42) תוספתא בבא-מציעא פרק ד בסוף, הובאה בירושלמי שם פ"ה הלכה ג, וראה להלן פרק ז הלכה ו. (43) אבל אינו חייב לשלם לו בעד הנזק, שהרי לא הזיקו בידיים. (44) בבא-קמא קב: כברייתא השניה, וכרבי יהודה שאומר שאין השליח קונה בשינוי. (45) לפי רבי אליעזר שם, מחלק רבי מאיר בין לאכילה ובין לסחורה, ויוצא שלרבי יהודה לא קיים הבדל זה. (46) שכאן מקפיד המשלח, ויש כאן שינוי בולט. (47) שהמשלח מעוניין רק להרוויח, ואפשר היה לומר שלא איכפת לו אם השליח קנה חטיטם שביקש או מין אחר. (48) [בכ"י תימן נוסף: "או שנתן לו לקנות שעורים, והלך ולקח חטיטם", וכן בברייתא שם. וזה מה שכתב רבינו "אם פחתו דמי זה שלקח" - כלומר, או השעורים או החטיטם. ראה להלן פ"ב הלכה ב]. (49) נעשו זולים יותר. ואם אירע אונס אחר שלא מחמת השינוי, פטור השליח (ש"ך סימן קג ס"ק ט. ראה להלן פ"ה הלכה ב). (50) שהוא צריך לשאת באחריות ההפסד, כדין שליח ששינה, שאומר לו המשלח "לתקן שלחתיך ולא לעוות". ראה למעלה הלכה ג. (51) לפי שאין השליח קונה בשינוי, כנ"ל. ובגמרא שם אמרו שהם חולקים ברווח, - לפי ששם מדובר, שנתן לו מעות למחצית שכר, ואילו רבינו מדבר בשליח גרידא ולא בשותפות (הגהות מיימוניות אות ד). ולפיכך הוא הזוכה, למרות השינוי של השליח, שהרי המקח נקנה במעותיו, וראה למעלה הלכה ג. (52) כתובות צח: וכרבי יוסי. (53) המחיר. (54) קבוע, כמות מסויימת בסכום מסויים. (55) שנתנו לו מספר יותר גדול של דברים מכפי שמגיע לו לפי המחיר הידוע והקבוע. (56) שהמקח שוקל יותר מכפי שמגיע לפי התשלום. (57) שהחפץ תופס מידה יותר גדולה מכפי שיצא לפי הסכום ששולם. (58) לפי דעת רש"י (הביאו הכסף-משנה), היינו מפני שאין אנו יודעים למי התכוון כאן המוכר לוותר, למשלח או לשליח, ולפיכך אנו מקיימים חלוקה. אבל מדברי רבינו נראה שאפילו המתנה מכוונת מפורש לשליח, אנו מקיימים חלוקה, מכיון שסוף-סוף הרווח בא עליידי המעות של המשלח (כסף-משנה, ועיין לחם-משנה). (59) כרבי יוסי של הברייתא האחרת, ואולי בזו אף רבי יהודה מודה, וראה 'תוספות' שם ד"ה כאן שנה רבי. (60) אלא לפעמים המחיר הוא גבוה יותר ולפעמים נמוך יותר. (61) שכאן אין ויתור כלל מצד המוכר, אלא שהפעם מכר יותר בזול, כפי ההזדמנות.

ו. מִי⁶² שְׁהָיָה חַיֵּב לְחַבְרוֹ מְמוּן⁶³, בֵּין מְשׁוּם מְלוּהָ בֵּין מְשׁוּם פְּקֻדוֹן או שְׁכִירוּת, וְנָתַן הַמְּעוֹת בְּיַד הַשְּׂלִיחַ וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ מְמוֹן זֶה לְבַעַל הַחֹבִי - אֵין הַשְּׂלִיחַ צָרִיךְ לְהַטְפִּיל לוֹ וְלָתֵן לוֹ בְּפָנָי עֲדִים. וְאִם אָמַר לְשְׂלִיחַ: אֵל תִּפְרַע חוֹב זֶה אֵלָּא בְּעֲדִים, וּפְרַעוּ שְׂלָא בְּעֲדִים - חַיֵּב לְשִׁלְּם⁶⁴. וְכֵן⁶⁵ אִם הָיָה הַחֹב בְּשֵׁטֶר, בֵּין שְׂאָמְרָם⁶⁶ לוֹ: קַח הַשֵּׁטֶר וְתֵן לוֹ הַמְּעוֹת, בֵּין שְׂאָמַר לוֹ: תֵּן הַמְּעוֹת וְקַח הַשֵּׁטֶר, וְנָתַן פְּלֵא

ד. הָאוֹמְרָם²⁷ לְשְׁלוּחוֹ: מְכַר לִי מְשֻׁדָּה שְׁלִי בֵית סָאָה²⁸, וּמְכַר לוֹ בֵית סָאָתִים²⁹ - הָרִי זֶה מוֹסִיף³⁰ עַל דְּבָרָיו³¹, וְקָנָה הַלוֹקֵחַ בֵּית סָאָה בְּלִבָּד³². אָמְרָם³³ לוֹ: מְכַר לִי בֵית סָאָתִים, וּמְכַר לוֹ בֵית סָאָה - הָרִי זֶה מְעַבֵּיר עַל דְּבָרָיו³⁴, וְלֹא קָנָה הַלוֹקֵחַ³⁵. אָמְרָם³⁶ לוֹ: מְכַר לִי שְׁדָה לְאָדָם אַחַד³⁷, וְהִלֵּךְ הַשְּׂלִיחַ וּמְכָרָהּ לְשָׁנִים³⁸ - מִמְּכָרוֹ בְּטַל, שְׁהָרִי עֹבֵר עַל דְּבָרָיו. אָמְרָם³⁹ לוֹ: מְכַר לִי שְׁדָה, וְלֹא פְרַשׁ⁴⁰ - אֶפְלוּ מְכַר לְמָאָה, מִמְּכָרוֹ מְמָרָם⁴¹.

27) כתובות צח: וצט. (28) שאפשר לזרוע בו סאה או סאתיים. והוא שטח של חמשים על חמשים אמה (בבא-בתרא כו:). (29) שטח של חמשים על מאה אמה (שם). (30) אבל לא מעביר. (31) ואינו בכלל משנה מדבריו (שם) צט. לפי הלשון השני. (32) אבל אינו קונה מה שהוסיף השליח. (33) היא בעיא שם, לפי הלשון השני. (34) שאע"פ שאפשר לו למכור עכשיו גם את היתר - אין בעל הקרקע מרוצה להרבות במכירות ובשטרות, שזה יערער את האמון בו, שיחשבו שהעני והוא מוכר כל נכסיו (שם). ואע"פ שלא נפשטה הבעיא שם, פסק אותה רבינו לקולא לגבי המוחזק, הוא המוכר, בעליה הראשונים של הקרקע (כסף-משנה). (35) כן גם בכ"י תימן, וכך בספרים מדוייקים (כסף-משנה). ובדפוס רומי: "וקנה הלוקח", ונוסחא משובשת היא (כסף-משנה). (36) שם צט: כדבר פשוט. (37) כן הוא לפי גירסת הר"ח והרי"ף, שהמשלח אמר "לאחד", ולא פירש לאמר: "ולא לשנים". ולא כגירסתנו שם שאמר מפורש: "לאחד ולא לשנים". (38) אפילו שניהם בשטר אחד, כי המשלח אינו מעוניין להתעסק בשנים. (39) שם. (40) שלא הזכיר אף את המילה: "לאחד", וזה שוב בהתאם לגירסת הרי"ף והר"ח, ודלא כגירסתנו. (41) ואע"פ שאין אדם רוצה שירבו עליו שטרות (ראה למעלה) - אין זה אלא כשהשליח שינה מדבריו, אבל כאן שאמר לו מכור לי שדה ולא פירש, הרי גילה דעתו שלא איכפת לו אם ירבו עליו שטרות, וראה בשו"ע סימן קב סעיף יא, וב'נתיבות המשפט' שם.

ה. הַנּוֹתֵן⁴² מְעוֹת לְשְׁלוּחוֹ לְקַח בָּהֶם חֲטִים או מִין מְמִינֵי סְחוּרָה, וְלֹא לְקַח - אֵין לוֹ עָלָיו אֵלָּא תַרְעֻמָּת⁴³. נָתַן⁴⁴ לוֹ מְעוֹת לְקַח בָּהֶן חֲטִים, בֵּין⁴⁵ לְאֲכִילָה⁴⁶ בֵּין לְסְחוּרָה⁴⁷, וְהִלֵּךְ וְלָקַח בָּהֶן שְׁעוּרִים⁴⁸: אִם פָּתְחוּ⁴⁹ דְּמֵי זֶה שְׁלָקַח - פָּתְחוּ לְשְׂלִיחַ⁵⁰, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשֻׁנָּה; וְאִם הוֹסִיפוּ דְמֵיהֶן - הוֹסִיפוּ לְבַעַל הַמְּעוֹת⁵¹. הָיָה⁵² הַשְּׁעוּרִים קְצוּבִים⁵³ וְיָדוּעַ, וְהוֹסִיפוּ לְשְׂלִיחַ בְּמִנְיָן⁵⁵ או בְּמִשְׁקָל⁵⁶ או בְּמִדָּה⁵⁷ - כֹּל שֶׁהוֹסִיפוּ לוֹ הַמוֹכְרִים הָרִי הוּא שֵׁל שְׁנֵיהֶם⁵⁸, וְחוֹלֵק הַתּוֹסֵפֶת הַשְּׂלִיחַ עִם בַּעַל הַמְּעוֹת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ודברים שלו עם הלזה - אינו נאמן ביחס לדין ודברים שבין הלזה והמלוה, מפני שהלזה האמין לשליח, שהרי מסר לו ממנו, אבל המלוה לא האמין לו (רש"י שם). (71) לפטרם משבועת היסת. (72) כן בגמרא שם. (73) כלומר, אלמלא היו טוענים שהחזירו ללזה היו חייבים שבועת היסת, לפיכך מעדיפים הם לומר שהחזירו למלוה להפטר משבועת היסת (והם חשודים על גרימת הפסד ממון למלוה ולא על שבועת שקר, שהיא חמורה להם יותר - רש"י שם ד"ה והשתא דתקינן). ולפיכך חייבים בשבועת היסת גם בטענה זו. וגם לאחר השבועה אינם נאמנים, אף-על-פי שאז אינם נוגעים יותר - מפני שעדים הזקוקים לשבועה אין ממש בעדותם ('תוספות' שם ד"ה והשתא). (74) שאף כי הלזה טוען 'שמא' ואין משביעין היסת על טענת 'שמא' - הרי המלוה או הנפקד טוענים 'ברי' שלא קיבלו (סמ"ע סימן קכא ס"ק כא). (75) ואין נשבעין היסת על טענת 'שמא' (להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). (76) [ראה למעלה בהוספה להערה ט]. (77) תקנת הגאונים היא (רדב"ז).

ח. ראובן⁷⁸ ששאלח כתב⁷⁹ לשמעון ואמר לו⁸⁰: מנה שיש לי בידך, שאלח לי ביד לוי⁸¹, אם רצה לשלוחו⁸² - אינו חייב באחריותו, בין שהיה מלוה בין שהיה פקדון⁸³. והוא שפיר⁸⁴ שהוא כתב ידו. ואם טען המלוה ואמר: לא כתבתי ולא שלחתי לך - ישבע⁸⁵ הלזה הסת⁸⁶ שכתב ידו בא אליו ולפיכך שלח, ויפטר⁸⁷. וכזה הורו רבותי⁸⁸. אבל אם לא היה הכתב כתב ידו, או שאין הלזה יודע שהוא כתב ידו, או אפילו⁸⁹ היה כתובין בו סימנין ואתיות שביניהן ביהוד⁹⁰, אם טען ראובן ואמר: לא שלחתי כתב, ואחרים רמו בו - שמעון חייב⁹¹ באחריותו, ומשלם לו ראובן⁹² אחר שיתירים⁹³ על מי ששאלח כתב זה מדעתו ולא יודה⁹⁴. ויש מי שהורה, שישבע ראובן ואחר כך יטל, בדין כל הנשבעין ונטליון.

(78) ר"ף בבא-קמא פרק הגוול עציים. (79) שכתב וחתם, או אפילו כתב הסופר והוא חתם (ש"ך סימן קכא ס"ק יד). (80) כלומר: כך כתוב באותו כתב: "מנה שיש לי בידך וכו'". (81) ומכאן שדווקא אם סימן לו אדם מסויים, וכך היא הנוסחא בר"ף שלפנינו, וכן הביא הכסף-משנה. (82) אבל אינו יכול להכריח את הלזה, וכך מפורש בר"ף, וראה להלן פ"ג הלכה ה. (83) כן נראה בר"ף, שכתב "אותו דבר שיש לי בידך" (בתרגום שלנו), משמע כל דבר בין מלוה ובין פקדון. (84) הלזה או הנפקד, שאם לא כן אינו יכול לטעון טענת ודאי שפרע לו, והרי זה כאומר איני יודע אם פרעתך, שחייב לשלם לו (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט. כסף-משנה). (85) היינו, שאין עדים שזה היה כתב ידו, שאילו יש עדים - אין מקום לשבועה. וראה להלן. (86) שהרי הוא כאילו טוען: ברי שפרעתך. (87) והמדובר במלוה על-פה שיש לו מיגו לטעון לא היו דברים מעולם (סמ"ע שם ס"ק י). (88) מלשון זו נראה שהלכה היא ואינה תלויה במנהג, כמו שכתב הר"ף.

עדים ולא לקח השטר - חייב לשלם. שהרי לתקן שלחו, ולא לענות.

(62) ר"ף ב'כתובות' פרק הכותב, וראה להלן. (63) שכן פעולה או שכן בהמה וכלים. (64) אם המקבל טוען שלא קיבל. והרי הוא כמזיק בידיים, שהרי מסר ממון חבירו לאחר (אור-שמח). ויתכן כי חייב גם מדין שומר. (65) כתובות פה. מסקנה סופית של הגמרא על רקע עובדא אחת, וכהסתייגות מדברי רב אשי, שנאמרו בסמיכות לעובדא זו. (66) ומכאן, שאם לא הזכיר כלל את השטר, אינו חייב (הגהות מיימוניות וכסף-משנה).

ז. השולח⁶⁷ מעות שבידו ביד שלוחו, ואמר לו: הולך ממון זה לפלוני שאני חייב לו, והלך ונתן שלא בעדים, השליח אומר: נתתי, ובעל חוב או הפועל אומר: לא לקחתי, והרי⁶⁸ שלשתי עומדין - השליח נשבע הסת⁶⁹ שנתן, ובעל חוב או הפועל נשבע⁷⁰ [שבועת התורה] שלא לקח, וישלם הלה לבעל חוב או לבעל הפקדון. ואפלו היו השלוחין שנים - אין עדותן מועילה⁷¹, מפני שהן נוגעין בעדותן, שהרי⁷² חייבין⁷³ להשבע הסת. במה דברים אמורים? בשהיה השליח מכחיש את בעל חוב⁷⁴ והרי שלשתי עומדין; אבל אם בא השליח ואמר: נתתי כמה שאמרתי לי - אינו יכול להשביעו הסת שעשה שליחותו, שהרי אין שם טוען עליו טענת ודאי שלא נעשה שליחותו⁷⁵. וכן אם מתו השלוחין או הלכו להן למדינת הים, ובא בעל חוב לתבע - הלזה אינו יכול להשביעו הסת⁷⁶ שלא פרעו השליח. שהרי אין כאן מי שטוען עליו טענת ודאי שלקח. אלא מחירים⁷⁷ הלזה חרם סתם, ומשלם החוב שעליו. וכן כל פיוצא בזה.

(67) קידושין מג: מסקנת הגמרא סמוך למימרא של רבא בשם רב נחמן. (68) ותנאי זה של עמידת שלשתן הוא הכרחי, כמו שמתברר בהמשך. (69) כדין כופר הכל, שהרי הוא נשבע ונפטר. (70) מעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ, כדין "חנוני על פנקסו" (שבועות מה). שאם אמר לחנוני: תן סאתים חיטים לפועלים ואני אחזיר לך, ואחר-כך טוען חנוני שנתן, והפועלים טוענים שלא קיבלו, שניהם נשבעים ונטלים מבעל-הבית (פ"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ה), ואף כאן דין הפועל או הבעל-חוב כדין הפועלים ב"חנוני על פנקסו", שהרי הם נשבעים ונטליון. ובנוסחאות מדוייקות מפורש כאן: "נשבע שבועת התורה" (כסף-משנה). ברם ה'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן והר"ן הביאו בשם רבינו שאף הבעל-חוב והפועל נשבעים שבועת היסת. וכן נראה קצת בכ"י תימן, ששם נשמטה שורה שלמה בטעות הדומות "נשבע היסת" - "נשבע היסת" - הרי שהיה כתוב כאן "היסת", וכן נראה מדברי רבינו להלן שכתב: "הלזה אינו יכול להשביעו היסת שלא פרעו השליח". ואע"פ שנאמן השליח בשבועתו ביחס לדין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ יום שני י"ט שבט ~

פָּרָק שְׁנַיִ

1) נתבאר בו דין מי שאינו נעשה שליח, ודין סרסור שהוא כמו שליח, וכמו כן דיני שמירה שעל השליח.

א. אִיךָ הָעוֹבֵד פּוֹכְכִים נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ³ לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁבְּעוֹלָם. וְכֵן⁵ אֵין יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְעוֹבֵד פּוֹכְכִים⁶ לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים. שְׁנֵאמַר⁷: כֵּן תְּרִימוּ גַם⁸ אִתֶּם - מָה אִתֶּם בְּנֵי בְרִית, אִף שְׁלוּחֵיכֶם בְּנֵי בְרִית⁹. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַתּוֹרָה בְּלֶה¹⁰. וְמֵה¹¹ מְשַׁלְּחֵיכֶם¹² בְּן בְּרִית, אִף בְּכָל הַתּוֹרָה בְּלֶה הַמְּשַׁלֵּחַ בְּן בְּרִית¹³.

2) קידושין מא: ובבא מציעא עא: (3) היינו, שאין ערך חוקי לשליחות, ואין מעשי השליח מתייחסים למשלח. ומכיוון שלא כתב רבינו כאן שאינו נעשה שליח לישראל – נראה שאפילו לגוי אינו נעשה שליח, וראה במשנה למלך. (4) כלומר, הדברים שצריכים למעשה הבעלים או שלוחם. (5) בבא מציעא שם. (6) לפי שאין הגוי יכול למנותו שליח. (7) כן הוא בקידושין שם ובבבא מציעא שם. (8) שהמלה "גם" מרבה את השליח, ואחרי שלמדנו דין השליחות ממקום אחר, הרי שהיא באה לציין פרט חדש בשליחות, והוא, שאין שליח אלא בן ברית (סמ"ע סימן קפה סעיף קטן א). (9) מושג רחב יותר מ"בן ישראל", וכולל גם עבדים כנענים (ראה להלן הלכה ב), שאף על פי שאינם מחוייבים אלא בחלק מן המצוות, – נקראים הם בני ברית לפי שיש להם חלק בברית שבין נותן התורה ומקיימיה, ראה גיטין כג: ורש"י שם דיבור המתחיל אף שלוחכם בני ברית [וכן נראה בבבא קמא טו.]. ולענין שליח העבד בגירושין, עיין פ'ק ו מהלכות גירושין הלכה ו. (10) שהכל נלמד מתרומה. בניגוד לדברי רב אשי בבבא מציעא שם, שרק בתרומה אין שליחות לגוי. (11) אף זה שם. (12) היינו, ה"אתם" הנאמר בתרומה. (13) בניגוד לדברי רב אשי (בבא מציעא שם לפי לשון שני) שישראל נעשה שליח לגוי.

ב. עוֹשֶׂה אָדָם שְׁלִיחַ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה¹⁴, וְאֶפְלוֹ אִשֶּׁת אִישׁ¹⁵. וְאֶפְלוֹ עֶבֶד¹⁶ וְשִׁפְחָה¹⁷, הוֹאִיל וְהֵן בְּנֵי דַעַת וְיִשְׁנָן בְּמִקְצַת מִצְוֹת, נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין לְמִשְׁא וּמִתָּן¹⁸. אֲבָל מִי שְׁאִינֵן בְּנֵי דַעַת, וְהֵן חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן - אִינֵן נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין¹⁹, וְלֹא עוֹשִׂין שְׁלִיחַ²⁰. אֶחָד הַקָּטָן וְאֶחָד הַקְּטַנָּה²¹. לְפִיכָף²², הַשּׁוֹלֵחַ²³ בְּנֵן קָטָן²⁴ אֲצֵל הַחֲנוּנִי²⁵, וּמִדָּד לוֹ בְּאֶסֶר שָׁמֵן, וְנָתַן לוֹ אֶת הָאֶסֶר²⁶, וְאֶבֶד אֶת הַשָּׁמֵן וְאֶת הָאֶסֶר²⁷ - הַחֲנוּנִי חָזַב לְשֵׁלֶם²⁸; שְׁלֵא שְׁלַחוּ אֶלָּא לְהוֹדִיעוּ²⁹, וְלֹא הָיָה לוֹ לְשַׁלֵּחַ אֶלָּא עִם בֶּן דַּעַת. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה. וְאִם פְּרַשׁ וְאָמַר: שְׁלַח לִי עִם הַקָּטָן - הָרִי זֶה פְּטוּר³⁰.

14) משנה בעירובין עט: שמזכה העירוב על ידי בתו

[ואע"פ שבגמרא לא נזכר דין כתב אלא שליח שעשאו בעדים (בבא-קמא קד. ולהלן פ"ג הלכה ה), סובר רבינו שכתב יד אף-על-פי שאינו כשטר, שהרי הוציא עליו כתב יד שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים (בבא-בתרא קעו, ופי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג) – הרי הוא על-כל-פנים בעדים]. (89) [בכ"י תימן: שאין הלוה יודע אם הוא כתב יד או אינו, אפ' (= אפילו) היו כתובין בו וכו'. וכן נראה בכסף-משנה שהעתיק "אפילו היו כתובים", בהשמטת המילה "או" שלפניה. וכן הועתק בשו"ע חושן-משפט סימן קכב סעיף ד, ועיין משנה-למלך]. (90) כלומר: המלוה והלוה עשו להם סימני-היכר מיוחדים. (91) שהרי הוא כאומר איני יודע אם פרעתיך, אחרי שהוא אינו יודע אם זה היה כתב ידו (כסף-משנה). והיינו כשמואל שאמר (בבא-קמא שם) "אין משלחין מעות בדיוקני, ואפילו עדים חתומים עליה". וכן פסק הרי"ף (כסף-משנה). והיינו שהעידו העדים שזוהי חתימה שלו, אבל לא ראו שחתם. ולפיכך יש מקום לטענת המלוה, ואחרים זייפו דיוקני שלו. ולא הוצרך רבינו להזכיר שהיו עדים מכירים דיוקני שלו, מאחר שכתב "סימנים ואותיות שביניהם ביחוד", כלומר ששניהם מכירים הדיוקני, ואעפ"כ יש לטעון שאחר זייפו (לחם-משנה). (92) כן בכ"י תימן. (93) יטיל חרם, תחליף לשבועת היסת. (94) כדי שיתאמץ לזכור, שמא שלח באמת והסיה את דעתו מזה.

ט. לְוִי שֶׁבֵּא בְּשְׁלִיחוֹת רְאוּבֵן⁹⁵ וְלָקַח חֲמִשִּׁים מִשְׁמַעוֹן, וְכֹא רְאוּבֵן וְאָמַר: לֹא שְׁלַחְתִּיו לָקַח אֶלָּא עֲשָׂרִים, וְעֲשָׂרִים בְּלֶבֶד הֵבִיא - הָרִי רְאוּבֵן נִשְׁבַּע⁹⁶ שְׁלֵא שְׁלַחוּ לְהֵבִיא אֶלָּא עֲשָׂרִים, וְעֲשָׂרִים בְּלֶבֶד הֵבִיא לוֹ, פְּדִין כָּל מוֹדָה מִקְצַת⁹⁷, וְלִוִי נִשְׁבַּע הַסֵּת⁹⁸, שֶׁהַחֲמִשִּׁים שֶׁנָּתַתְּ לִי נָתַתִּי לְרְאוּבֵן, וְיִשְׁלַם שְׁמַעוֹן⁹⁹ מִבֵּיתוֹ¹⁰⁰, אִם הָיָה חָיִב לְרְאוּבֵן. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

95) ללוות כסף משמעון (כסף-משנה). (96) בכ"י תימן נוסף: "שבועת התורה". והש"ך סימן קכא ס"ק סב, העיר: הלא אין נשבעין על טענת 'שמא'. וראה למעלה הלכה ז שטענת הורדאי של המלוה שלא קיבל חובו מהלוה על-ידי השליח, מועילה לחייב את השליח להשבע שבועת היסת, אע"פ שהלוה אינו יודע אם השליח עשה שליחותו או לא. (97) ומשלם עשרים לשמעון, כפי הודאתו. (98) שהרי שמעון הנתבע, טוען ברי שנתן. (99) כאן מתחיל ענין חדש. עד כאן היה מדובר שראובן לוח משמעון על-ידי השליח, ומכאן והלאה המדובר להיפך ששמעון לוח מראובן, וראובן קיבל חובו משמעון הלוה, ע"י השליח. וכן נראה ממה שכתב רבינו "אם היה חייב לראובן" (כסף-משנה) והיינו ששמעון טען ששילם לראובן חמשים על-ידי השליח, והשליח טוען כמותו. ואילו ראובן טוען שלא קיבל אלא עשרים, ותובע את השלושים הנשארים. (100) וכן כתב רבינו למעלה בהלכה ז, שהשליח נשבע שבועת היסת שנתן, והמלוה נשבע שלא לקח, וישלם הלוה חובו (כסף-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בין פקדון, שְלַחְהוּ לִי בֵּיד פְּלוֹנִי, אֶפְלוּ הִיָּה קֶטָן³²,
אִם רָצָה לְשַׁלְּחוֹ בְּיָדוֹ - נִפְטָר, וְאִינוּ חַיֵּב בְּאַחֲרֵייתוֹ.
וְכֵן³³ שְׁנַיִם שֶׁהִתְנוּ בְּיַדְהֶם, שָׁפַל מִי שִׁירָצָה לְשַׁלַּח
לְחֵבְרוֹ מְשַׁלַּח בְּיָד מִי שִׁירָצָה הַמְשַׁלֵּחַ - הַרִי זֶה
מְשַׁלַּח בְּיָד מִי שִׁירָצָה לוֹ שֶׁהוּא רְאוּי³⁴ לְהוֹלִיף דְּבָר
זֶה. וְאִם נִגְנַב אוֹ אֶבֶד בְּדֶרֶךְ, אוֹ שָׁכַפּר בּוֹ הַשְּׁלִיחַ
- הַרִי הַמְשַׁלַּח פְּטוּר³⁵. שָׁפַל תַּנְאִי שֶׁבְּמִמּוֹן - קָמֵם³⁶.

31) בבא מציעא צח: בסוף המשנה, שאם המשאיל אומר לשואל לשלח לו בחזרה את הפרה ששאל ממנו, ביד שלוחו או ביד בנו, פטור השואל מכל התחייבות, וראה בכסף משנה. 32) שם במשנה: "ביד בני או ביד שלוחי", ו"בני" היינו קטן, שאם לא כן היינו "שלוחי" (כסף משנה). וכתב הסמ"ע (סימן קפח סעיף קטן ט) שאפילו אם לא ידע המשלח שהוא קטן, ואחרי כן נתברר הדבר - פטור המשלח, וזהו החידוש שהשיעור כאן רבינו, מה שלא שמענו בהלכה ב. 33) הרי"ף בבבא קמא פרק הגזול עציים (דפוס ווילנא לז עמוד ב). 34) ואם שלח ביד מי שאינו ראוי, הרי זה כאילו אבדו בידיים (רדב"ז). וראה במשנה למלך להלן הלכה ז. 35) אם טוען זה שנשלח אליו, כי שליח זה אינו ראוי לשליחות זו ואם נגנב או נאבד או כפר השליח, המשלח ישלם - אין טענתו טענה ופטור המשלח. ובאופן זה פטור גם משבועה, כיוון שכך התנו אבל אם כפר בעצם התניית התנאי או שהכחישו באומר לו: לא שלחת לי על ידי שליח זה - חייב הוא להישבע שבועת היסת וכמו שכתב הראב"ד (רדב"ז). 36) בבא מציעא נא. כרבי יהודה.

ד. הַשְּׁלִיחַ³⁷ שֶׁקָּנָה אוֹ שֶׁמָּכַר, וְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא שְׁלִיחַ
בְּדֶבֶר זֶה לְפְלוֹנִי, אָף עַל פִּי שֶׁמְשַׁחֵם³⁸ אוֹ שֶׁהִמְשִׁיחַ³⁹,
וְנִמְצָא שֶׁעֲבַר עַל דַּעַת הַמְשַׁלֵּחַ - בָּטַל הַמִּקְח
וּמְחִזְרִי. וְאִם⁴⁰ לֹא הוֹדִיעַ שֶׁהוּא שְׁלִיחַ - נִקְנָה
הַמִּקְח, וְיִהְיֶה הַדִּין בֵּינוּ וּבֵין זֶה שֶׁשְּׁלַחוֹ.

37) ראה למעלה פרק א הלכות ב.ג. 38) כקונה. 39) שמכר, ונתן לקונה לעשות משיכה. 40) בבבא בתרא קסט: אמרו ששליח ששינה וקנה שלא באחריות אף על פי שעיוות - המקח קיים (ראה למעלה פרק א הלכה ג) ובכתובות ק. אמרו ששליח שטעה מקחו בטל (ולמעלה שם הלכה ב). ומתוך סתירה זו בא רבינו לידי חילוק זה: אם לא הודיע שהוא משלח - מקחו קיים. ואם הודיע - מקחו בטל (כסף משנה, וראה למעלה פרק א).

ה. רְאוּבֵן⁴¹ שֶׁקָּנָה שְׂדֵה מְשֻׁמְעוֹן, וְאָמַר לוֹ: לְלוֹי
קָנִיתִי אוֹתָהּ⁴², וְכָתַב שְׁטָר מְכָר בְּשֵׁם לְוִי, וְחָזַר
רְאוּבֵן וְאָמַר לְשֻׁמְעוֹן: לְעֶצְמִי קָנִיתִיהָ, חָזַר וְכָתַב
שְׁטָר מְכָר בְּשֵׁמִי - אֵין פּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לְכָתוּב לוֹ
שְׁטָר אַחֵר בְּשֵׁם רְאוּבֵן⁴³. וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ בְּתַחֲלָה⁴⁴
וְאָמַר לוֹ: לְעֶצְמִי אֶקְנֶהּ, וְזֶה שֶׁאֶכְתָּב שְׁטָר בְּשֵׁם
לְוִי, פְּדִי שְׁלֵא יֵדְעוּ בִּי שֶׁאֲנִי הוּא הַקּוֹנֶה - הַרִי זֶה
פּוֹפֵהוּ לְחֵזֵר וְלִכְתָּב שְׁטָר אַחֵר בְּשֵׁמוֹ.

ואשתו, וזיכוי זה הוא מטעם שליחות, הרי שאשה נעשית שליח (כסף משנה), וכן הוא בגיטין סב: שהאשה נעשית שליח לקבלת הגט, ובקידושין נב. אמרו שהאשה נעשית שליח לחברתה לקבל קידושיה. 15) שאינה לגמרי ברשותה. עירובין שם במשנה שמוכה על ידי אשתו. וכן בגיטין כג: במשנה שבין הנשים המביאות גיטה - אף צרתה ובימתה. 16) עבד כנעני. כן מפורש בגיטין כג: ש"העבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו". 17) כנענית. כן מפורש בגיטין שם שהשפחה זוכה בשטר השחרור עבור העובר שלה. 18) זה מוסב על עבד ושפחה. שרק למשא ומתן נעשים שלוחים, אבל לגיטין וקידושין לא. לפי שאינם בתורת גיטין וקידושין (גיטין כג: ופרק ו מהלכות גירושין הלכה ו). 19) גיטין כג. במשנה, וההנמקה בגמרא שם. 20) גיטין סה. במשנה "שאיין קטן עושה שליח". 21) גיטין שם במשנה, בקטנה שאינה עושה שליח להבאת הגט, ועל זה בא הסיכום: "שאיין קטן עושה שליח". וכתב כן רבינו בכדי שלא לתת מקום לטעות, שקטנה שעדיפה מקטן, שהוא אין לו קניין חצר, והיא יש לה (פרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ט) - יש להם גם שליחות, ולפיכך השיעור שאף הקטנה אינה בכלל שליחות (הרדב"ז). 22) כלומר, כשם שהדין הוא שאינו נעשה שליח אלא בר דעת - כמו כן היא דעת בני אדם, שאינם רוצים לעשות שליח אלא בר דעת. 23) בבא בתרא פז: במשנה, וכחכמים ולא כרבי יהודה. 24) תוספת פירוש של רבינו וכן כתב בפירוש המשניות שם. וכן הוא בסוף המשנה: "בזמן שהצלוחית ביד התינוק". 25) בחנווני הרגיל אצלו, הדברים אמורים, שכבר מסר לו שני איסרים קודם לכן ועכשיו לא מסר לבנו הקטן כלום (כפירוש אית דמפרשי שהביא הרשב"ם שם פח. דיבור המתחיל ורבי יהודה סבר). ובנוסחאות אחרות במשנה שם: "השולח את בנו אצל חנווני ופונדיון (שני איסרים) בידו", ועיין רשב"ם שם. 26) כלומר, החנווני נתן לו את האיסר העודף מן הפונדיון שקיבל מאביו. 27) לא הזכיר רבינו את הצלוחית לפי שכאן מדובר כשהחנווני נתן לו בצלוחיתו. ואם הביא הקטן צלוחית משלו ושברה - פטור החנווני, שהרי השולח איבדה מדעת במסרו לקטן. ואם לקחה החנווני ממנו והשתמש בה לצרכו, הרי זה שואל שלא מדעת ודינו כגזולן שחייב בהשבה, כן מפורש בגמרא שם. וכתבו רבינו בפרק ג מהלכות גזילה הלכה טו (רדב"ז). 28) עבור השמן ועבור האיסר (=העודף). כדעת החכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה, שאמר שעל מנת כן שלחו. 29) שהוא זקוק לשמן, אבל לא התכוון לעשות את הקטן שליח. 30) כשם שאמרו בגמרא שם, שאם מסר השולח לקטן את הצלוחית פטור עליה החנווני אם שברה הקטן, מפני שהיא אבידה מדעת, - הוא הדין אם אמר לו שלח לי עם הקטן, שפטור (כסף משנה). ועוד שכל המחלוקת בין חכמים לרבי יהודה היא, אם התכוון לעשות את הקטן שליח או לא, ואם כן, כשאמר מפורש שעושה שליח - בוודאי פטור לכל הדיעות. וראה תוספות בבא קמא קד. דיבור המתחיל רבה ולהלן הלכה ג.

ג. הָאוּמוֹרַי³¹ לְחֵבְרוֹ: מִנְּהָ שֵׁישׁ לִי בְּיָדְךָ, בֵּין מְלוֹה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(כסף משנה וש"ך סימן קפה סעיף קטן ו.) (53) שכיוון שמורה במכר כנ"ל - אין כאן אלא תביעה כספית, שמגיע לו מאה, וזה מודה בחמישים. ויש שהטעימו "שכיוון שהזכיר לו, בשעה שמסר לו החפץ, סכום מעות - אינו תובע הבגד אלא המעות" (רדב"ז). והראב"ד כתב: "אין כאן שבועת התורה, לפי שראובן אינו תובע אלא בגדו, ואינו יודע שנמכר, אלא מפי שמעון, ואינו טוען לא במנה ולא בשום דבר מסויים אלא בגדו - הילכך יישבע הסרסור שבועת היסת ויפטר". ובמשנה (שבועות מג.) מפורש כדברי רבינו, שהרי שם נאמר "המלווה על המשכון ואבד המשכון - סלע הלוויתני עליו ושתיים היה שווה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלוויתני עליו וחמישה דינרים היה שווה - חייב [שבועה]" וראה בנתיבות המשפט שם ובאבן האזל. (54) שאז נחשב כופר הכל על התביעה של יתר החמישים. והוא הדין אפילו אם לא נתן לו, אלא שאמר לו "הילך" (כסף משנה). וראה בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ג. (55) בהתאם לדברי רבינו למעלה בהלכה ד, שאם לא הודיע השליח ללוקח על שליחותו - המקח קיים, והשליח אחראי למשלח בעד הנזקים שגרם על ידי השינוי שלו. (56) ממשמעות הלשון נראה קצת, שאף השליח לא אמר כלום, אלא הלוקח מעצמו ידע של מי החפץ, דינו כאילו הודיעו השליח, ברם צריך שיידע שהחפץ הוא של אותו המשלח ולא די שיידע שהוא סרסור מבלי לדעת מי הוא משלחו, וראה בש"ך סימן קפה סעיף קטן ז. (57) כמו למעלה בהלכה ד. אלא שכאן מחדש רבינו, שאף שהשליח מכחיש שעבר על דברי המשלח, בטל המקח, והשליח אינו יכול לשמש כעד נגדו, מאחר שהוא מחוייב שבועה ועד הנשבע אינו עד, כמו שמביא רבינו למעלה פרק א הלכה ז. והראב"ד כתב שאין צריך להחזיר, כי יכול לטעון שהמוכר והסרסור עשו עליו קנוניא, ולדעת רבינו מסתלק חשש זה על ידי החרם שמטיל הלוקח, ועיין באר הגולה שם אות י. (58) ורק חרם, אבל להשביעו שבועת היסת אינו יכול, אחרי שהוא טוען שמא, ואין מטילים שבועת היסת אלא בטענת וודאי (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). אך יש להבין מדוע אין מצרפים טענת הברי של השליח לטענת השמא של הלוקח, לחייב את המוכר בשבועה, כמו שמצרפים טענת הבעל-חוב לטענת שמא של המשלח למעלה פרק א הלכה ז. (59) כלומר: לא אמר לשליח למכור בחמישים, אלא כשזה מכר בחמישים ומסר את התמורה למשלח - נתרצה. (60) זה לשון החרם של הלוקח, שאם לא כן, היה צריך לומר "שקנה".

ז. פל סרסור שהודיע⁶¹ ללוקח שחפץ זה או קרקע זה של ראובן, ואחר שקנה הלוקח אמר ראובן: איני רוצה למכור בדמים אלו - מחזיר הלוקח; שהרי לא פסק לו דמים ואמר לו: מכר לך בכך וכך⁶². [פל⁶³] סרסור⁶⁴ שאבד החפץ מידו⁶⁵ או נגנב או נשבר⁶⁶ - חייב⁶⁷ לשלם, מפני שהוא נושא שוכר.

(61) ודווקא שהודיע השליח בעת המכירה שהחפץ של פלוני המשלח, ולא מספיקה לעניין זה הידיעה שיש ללוקח

(41) בבא קמא קב: בברייתא ובגמרא שם קג. (42) וכונתו הייתה שלא ידעו שהוא הקונה, כדלהלן. (43) אלא צריך לבקש מלוי, שעל שמו נכתב השטר, שיכתוב לו שטר לראובן (שם קג). ולא יכול הקונה לטעון שהמוכר צריך היה מייד להעלות על דעתו שהקונה וודאי קנה לעצמו, כי מי זה יקנה שדה לאחרים. (44) בגמרא שם אמרו שאפילו אם לא התנה עם המוכר, אלא לעדים בפני המוכר: "עוד שטר אחד תכתוב לי על שדה זו" כופין את המוכר לכתוב לו שטר אחר ואינו יכול לטעון כי היה סבור שלוי יכתוב לו שטר זה, שהרי אמר לעדים בפניו. וצריך עיון למה השמיט זאת רבינו, ועיין כסף משנה, לחם משנה ומשנה למלך.

ו. הסרסור⁴⁵ - שליח⁴⁶ הוא, אלא שהוא נוטל שכר שליחותו⁴⁷. לפיכך⁴⁸, אם שנה דעת הבעלים - משלם מה שהפסיד. ביצד? ראובן שנתן חפץ לשמעון הסרסור, ואמר לו: מכר לי זה, ואל תמכר בפחות ממאה, והלך ומכרו בחמישים⁴⁹ - משלם⁵⁰ החמישים מביתו. מכר במאתים - הכל לראובן⁵¹. וכן פל פיצא בזה. ראובן אומר: במאה אמרתי לך⁵², והסרסור אומר: בחמישים אמרתי לי, וכן בחמישים מכרתי - נשבע הסרסור שבועת התורה, שהרי הודה במקצת⁵³. ואם כבר נתן לו החמישים⁵⁴ - נשבע שבועת הפסד שעשה שליחותו, וזוהי הלוקח⁵⁵. ואם ידע הלוקח שחפץ זה של ראובן הוא⁵⁶, וזה המוכר לו סרסור הוא - יחזיר החפץ לבעלים⁵⁷, ויחרים⁵⁸ על מי שנתן לו רשות למכר בחמישים או שרצה⁵⁹ בחמישים וחרז בו אחר שקניתי⁶⁰.

(45) דין זה נלמד ממה שאמרו בכתובות צח. במשנה: "אלמנה שהייתה כתובתה מאתיים ומכרה שווה מנה במאתיים, או שווה מאתיים במנה, נתקבלה כתובתה". כלומר: מכרה שווה מאתיים במנה היא הפסידה את עצמה והרי זה כאילו קיבלה מאתיים ואם מכרה שווה מנה במאתיים הכל לבעל המעות (ראה למעלה פרק א הלכה ה), כלומר, ליורשים והרי קיבלה מהם מאתיים. וגם סרסור שהוא שליח ומקבל שכר עבודתו, דומה הוא לאלמנה המוכרת שהיא כשליחם של היורשים (עיין כתובות ק). ושכרה אתה שגובה מהם כתובתה (כסף משנה). (46) ולא שותף, וראה סמ"ע שם סעיף קטן א. (47) ראה להלן הלכה ז. (48) כלומר, מכיוון שהוא שליח, חלים עליו כל דיני השליחות, ואילו היה דינו כשותף היה יכול לומר לו: לטובת העניין כיוונתי ומכרתי בזול ולא היה צריך לשלם לו ההפסד, וכן הוא הדין אם מכר ביוקר היה צריך לקבל חלקו בריווח (סמ"ע שם). (49) ולא הודיע ללוקח שהוא שליח, ואם כן המקח קיים. כמבואר למעלה הלכה ד. (50) כמו שכתב למעלה הלכה ד. (51) כמו שכתב למעלה פרק א הלכה ה, וראה שם ההבדל בין דבר שיש לו מחיר קבוע לבין דבר שאין לו מחיר קבוע. (52) ואינו מכחיש דברי הסרסור שאומר שמכר, אלא שטוען שמכרו במאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעיניו - דינו כשואל, ואינו דומה לסרסור שלמעלה (הלכה ו'ר) שמקבל שכר קצוב מהמשלח ואינו אלא שומר שכר בלבד.

ט. כָּל שְׁלִיחַ⁷⁸ שִׁטְעַן שְׂאָרְעוּ אֲנִס פְּלוּנִי וְהַפְסִיד כֶּף וְכֶף - הָרִי זֶה נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין⁷⁹ עַל טַעֲנָתוֹ, וְיִפְטָר. וְאִם הָיָה הָאֲנִס בְּמָקוֹם שֶׁאֲפָשָׁר⁸⁰ לְהִבִּיא עָלָיו עֵדִים, אוֹ דָבָר שֶׁהוּא גָּלוּי⁸¹ וְיָדוּעַ, שֶׁהָרִי יִמְצָא עֵדִים - הָרִי זֶה צָרִיף לְהִבִּיא רְאִיָּה עַל טַעֲנָתוֹ; וְאִם לֹא הִבִּיא עֵדִים - אֵינוֹ נֶאֱמָר, וּמְשַׁלֵּם⁸². מִעֲשֵׂה⁸³ בְּאֶחָד שְׂאָמַר לְשִׁלּוּחֵי: קְנֵה לִי⁸⁴ אֲרֻבַּע מְאוֹת גְּרָבִי יֵין מְמַעוֹת שֶׁהָיוּ לִי בִּידוֹ⁸⁵, וְקָנָה לוֹ, וְנִמְצָאוּ חֲמִין - אֲמָרוּ חֲכָמִים: מִנֵּין גְּדוֹל בְּזֶה שֶׁהִחְמִין, קוֹל יֵשׁ⁸⁶ לְהוֹאִיל וְאֲפָשָׁר לְהִבִּיא רְאִיָּה - יִבִּיא רְאִיָּה שְׁלֵא הָיָה הַיֵּין חֲמִין בְּשַׁעֲהַ שֶׁלְקַח וְיִפְטָר, וְאִם לֹא יִבִּיא רְאִיָּה - יִשְׁלֵם⁸⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה מְדַבְּרִים שֶׁהָרְאִיָּה מְצוּיָה בְּהֵן. אֲבָל דָּבָר הַנֶּעְלָם, שֶׁאֵין רְאִיָּתוֹ מְצוּיָה - יִשְׁבַּע עָלָיו. וְכֵן הַדִּין בְּכָל טַעֲנָה שִׁטְעַן הַשְּׂתָף⁸⁸ וּבִפְיוּצָא בְּיוֹ⁸⁹. וְכֵן הַדִּין בְּטַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין: אִם הָרְאִיָּה יְכוֹלָה לְהִיּוֹת - אוֹ יִבִּיא רְאִיָּה עַל טַעֲנָתוֹ אוֹ יִשְׁלֵם, כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר⁹⁰.

78) ברייתא בבבא מציעא פג. בשם איסי בן יהודה, ושם פסק רבא כאיסי, במעשה שהיה עם שליח שארעו אונס. 79) היינו, שכולל אף שבועות שלא שלח בהן יד ושלא פשע (סמ"ע סימן קפז סעיף קטן א). 80) ששכיחים שם עוברים ושבבים. 81) כמו המעשה שהובא להלן. 82) כדעת הר"ח והרי"ף שם. 83) שם. 84) בכתב"ד תימן ובדפוס רומי: לו. וכן הוא בשולחן ערוך סימן קפז סעיף ב. 85) כתב כן מפני הבבא דלהלן: "אבל דבר הנעלם - יישבע עליו" ואם לא נתן בידו מעות אינו נשבע, שהרי כלל בדינו: "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שבועות מד:). כלומר נשבעין לפטור ולא ליטול. 86) כלומר, שהדברים מקבלים פרסום, וידוע הדבר ברבים מתי ואיך ואצל מי קרה מאורע זה, של חמין יין בכמות גדולה כזאת. 87) שהמשלח יכול לטעון, שהשליח קנה יין חמוץ במחיר מוזל, אחרת הרי קל בידו להוכיח את ההיפך. 88) [ראה להלן פרק ט הלכה א, שתקנת חכמים היא שמשבעין את השותף בטענת ספק. וסובר רבינו שבכל השבועות נוהג דין זה של איסי בן יהודה ואף בשבועה דרבנן]. 89) [האריסין והאפוטרופין וכו'] להלן פרק ט הלכה א. אין הדברים מובנים, שהרי כל עיקר ההלכה של איסי בן יהודה נאמרה בשבועת השומרים ונלמדה ממה שאמרה תורה (שמות כב, ט"ו): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - שאם יש רואה יביא רואה ויפטור (בבא מציעא שם). אבל בעל הנתיבות (סימן קפז) כתב שהחידוש הוא באופן שאין דין שבועה מן התורה, כגון, שמפקיד טוען ברי ויש לנפקד מיגו שאז אין נשבעין מדאורייתא. 90) פרק ג מהלכות שכירות הלכה א.

(משנה למלך). 62) וכיוון שלא אמר לו כלום על המחיר, הרי זה כאילו אמר לו לחזור ולשואל על המחיר בעת המכר, והלוקח שיידע מזה, חייב היה להעלות על דעתו אפשרות זו. 63) בדפוס רומי: "וכן". ותיקן הכסף-משנה לפי ספרים מדוייקים "כל", ובכתב"ד תימן: "וכל", וכן הוא במגדל עוז. 64) בבא בתרא פז. במשנה, ולפי פירוש הריב"ם בתוספות שם דיבור המתחיל נשברה. 65) בעודו בידו קודם שמכר. וראה שולחן-ערוך, חושן משפט סימן קפה סעיף ז, וסמ"ע שם סעיף קטן יח. 66) על ידי אי זהירותו של הסרסור, שדינו כגניבה ואבידה (הגהות מיימוני אות ג בשם הריב"ם). ובשולחן ערוך שם נשמטו המלים "או נשבר". 67) כדין נושא שכר, שחייב בגניבה ואבידה.

ח. הַלּוֹקַח⁶⁸ בְּלִים מִבֵּית הָאֲמִין⁶⁹ לְשַׁגְרֵן לְבֵית חֲמִיו⁷⁰, וְאָמַר לוֹ: אִם מְקַבְּלִין אוֹתָן מִמֶּנִּי - אֲנִי אֶתֵּן לָךְ אֶת דְּמִיָּה, וְאִם לֹא - אֶתֵּן שְׂכָר מוֹעֵט⁷¹, וְנֶאֱנָסוּ בְּהִלְיָה - הָרִי זֶה חַיֵּב לְשַׁלֵּם⁷²; וְאִם נֶאֱנָסוּ בַּחֲזָרָה⁷³ - פְּטוּר⁷⁴. נִטְלָן⁷⁵ עַל מְנַת לְמַכְרֵן לְאַחֲרֵים, וְאָמַר לוֹ: אִם יִמְכְּרוּ בְּמָקוֹם פְּלוּנִי אוֹ עַד זְמַן פְּלוּנִי - אֶתֵּן לָךְ דָּמִים כֶּף וְכֶף, וְאִם לֹא יִמְכְּרוּ - אֶחְזִירָם לָךְ, וְנֶאֱנָסוּ, בֵּין בְּהִלְיָה בֵּין בַּחֲזָרָה⁷⁶ - חַיֵּב לְשַׁלֵּם⁷⁷.

68) נדרים לא: ובבא מציעא פא. 69) בעל מלאכה. 70) כמתנה לארוסתו. 71) והיינו, תמורת ההנאה שהיה למשגר בהתפארות זו שגילה נכונות להעניק מתנות (בבא מציעא שם ורש"י שם דיבור המתחיל לפי טובת הנאה). 72) [בלוקח כלים מן האומן על מנת לבקרו (פרק ד מהלכות מכירה הלכה יד) הביא רבינו שאינו חייב אלא אם היו דמי הכלי קצובים והיה הכלי חביב על הלוקח (מקורו מהגמרא בנדרים לא: ובבא בתרא פח). לפי שהחויב הוא מטעם "לוקח", כמו שכתב רבינו שם: "מעט שהגביהו נעשה ברשותו" ואם לא נתקיימו התנאים הנ"ל - לא קנה. אבל בלוקח כלים לשגרן לבית חמיו לא נזכר בגמרא שאינו חייב אלא באופנים הנ"ל, לפי שהחויב אינו מטעם לוקח אלא מטעם סרסור, ומכיוון שהוא נהנה ומתפאר בכלי - דינו כשואל ולא רק כשומר שכר (ראה למעלה הלכה ז). ולפיכך העתיק רבינו הלכה זו כאן בדיני סרסור ולא בהלכות מכירה, ראה אבן האזל בהלכות מכירה שם]. 73) אחרי שלא קבלו ממנו ודעתו להחזיר, הריהו כשואל אחרי ימי השאלה (פרק ג מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ב). 74) מאונסים. אבל עדיין דינו כשומר שכר להתחייב בגניבה ואבידה, שהרי נהנה והתפאר בכלי זה בבית חמיו וזהו שכרו. וכן מפורש בברייתא שם, ושם: "בחזירה פטור מפני שהוא כנושא שכר" (כסף משנה והגהות מיימוני). 75) נדרים שם ובבא מציעא שם. 76) שאצלו גם החזרה היא כהליכה. שהרי אם יזדמנו לו קונים בדרך - ימכור להם (גמרא שם). 77) [גם כאן לא נזכר בגמרא שצריך שיהיו דמיו קצובים ושיהא חביב על הלוקח, לפי שגם כאן אין חיובו מטעם לוקח, אלא מטעם סרסור ומכיוון שאין שכרו קצוב מהמשלח אלא מרוויח מהכלי עצמו כפי הנראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק שְׁלִישִׁי

(1) כלל בו רבינו כל דיני הרשאה.

קכב) כתב הטעם, "משום שיש לו לחוש שמא ביטל המשלח את השליחות או מת [המלוה], שאילו מת או ביטל השליחות קודם שיתן לשליח, ונתן אח"כ לשליח ונאבד – חייב באחריותו, אע"פ שלא ידע שמת המשלח או ביטל השליחות". ומכיון שרבינו העתיק דברי הגמרא כלשונם ולא ביארם, נראה שגם בלי חשש אחר, רשאי הנפקד לסרב מלדון עם זה שאין לו הרשאה, בטענה, כי: הראשון נזה לי, והשני קשה ממנו. (15) "דון וזכה והוצא לעצמך" כנ"ל, ויש מקום לטעות כי הקנה לו בלב שלם, והרי הוא כשותף למחצה, כדעה אחת בגמרא (ב"ק ע.). (16) כמסקנת הגמרא שם: "והלכתא, שליח שווייה". (17) זוהי תוצאה מזה שאנו אומרים שהוא שליח ולא שותף. (18) שם, מדברי רב אשי.

ב. הקנה¹⁹ לזה שהרשה שלישי או רביעי²⁰ מה שלישי לו פִּיד חֲבֵרוֹ - הרי זה עושה דין על הפל²¹; הואיל וְדָן עַל חֶלְקוֹ, וְהָרִי הוּא בְּעַל דִּינוֹ בְּחֶלְקוֹ - דָּן עַל הַכֹּל.

(19) בבא־קמא שם, מימרא של אביי. (20) כן הוא בגמרא שם, וכתב הראב"ד "דוקא שלישי או רביעי, אבל אם אמר לו מאה דינרים ממה שיש לי ביד פלוני יהיו שלך, לא ידון אלא על המאה". (21) וכן הוא להלן הלכה ג, בשותף שיש לו הרשאה – שיכול לדון על הכל.

ג. אָחָד²² מִן הָאֲחִין שְׁלֵאל חֶלְקוֹ אוּ מִן הַשְּׁתַּפִּין שְׂפָא לְתַבַּע - תּוֹבַע עַל הַכֹּל; הוּאִיל וַיֵּשׁ לוֹ חֶלֶק בְּזֶה הַמָּמוֹן - אֵין צָרִיךְ הַרְשָׁאָה מִשְׁאָר שְׁתַּפִּין. וְאֵין הַשְּׁתַּף הָאֲחֵר יְכוּל לִזְמַר לְשַׁתְּפוֹ שְׂדָן: אֵלוֹ הֵייתִי אֲנִי שָׂם, הֵייתִי תּוֹבַע טַעֲנוֹת אַחֲרוֹת וּמְחִיב בְּעַל דִּינִי; שְׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא בָאתָ לְתַבַּע גַּם אִתָּה? לְפִיכָךְ, אִם הִיָּה²³ בְּמִדְיָנָה אַחֲרָת - יֵשׁ לוֹ לְחֹזֵר עַל בְּעַל הַדִּין וְלִדְוֹן עֲמוֹ, וְלוֹמֵר לוֹ: אֲנִי אֲנִי מוֹדָה בְּכֹל מָה שִׁטְעֵן שְׁתַּף שְׁלִי. לְפִיכָךְ יֵשׁ²⁴ לְנִתְבַּע לְעַפֵּב וְלוֹמֵר לָזֶה: אוּ דוֹן עִמִּי בְּחֶלְקֵךְ, אוּ הִבֵּא הַרְשָׁאָה; שְׁהָרִי מְמוֹן שְׁנִיכֶם בְּדִי, וּשְׁנִיכֶם בְּעַלֵּי דִינִי, וְלִמְחֵר יָבֹוא אַחִיךְ אוּ שְׁתַּפֵּךְ וְיִתְבַּע גַּם הוּא.

(22) בכתובות צד. "אמר רב הונא, הני תרי אחי ותרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד, ואזל חד מינייהו בהדיה לדינא, לא מצי אידיך למימר ליה: את לאו בעל דברים דידי את, אלא שליחותיה עבד". ולבסוף מסיק, שאין הדברים אמורים אלא כשהאח או השותף השני נמצא בעיר, אבל אם אינו בעיר יכול לטעון: אילו הייתי שם הייתי טוען טענות יותר טובות, ושלשה פירושים לדבר: רש"י והמאירי והרי"ד מפרשים שה"אידך" הזה הוא השותף השני, והוא בא לטעון לבעל דין שידון עמו שוב הפעם על חלק שלו. ועל זה אמרו שאם הוא בעיר, שהיה יכול לבוא, אינו יכול לטעון כן. ואם אינו בעיר, יכול לטעון כן. הר"ן מפרש שה"אידך" הזה הוא בעל הדין שטוען לשותף הזה שלפנינו, ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אין הבע"ד יכול

א. מִי²⁵ שְׁהִיתָה לוֹ קְרַקַּע³ תַּחַת יַד אָחָד, אוּ שְׁהִיֵּו לוֹ מִטְּלָטְלִין⁴ פִּקְדוֹן⁵, וְרָצָה לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְדוֹן⁶ עִם זֶה וְהוֹצִיא⁷ הַקְּרַקַּע אוּ הַפִּקְדוֹן מִתַּחַת יָדוֹ - הָרִי זֶה פּוֹתֵב⁸ לוֹ הַרְשָׁאָה⁹. וְצָרִיךְ לְקַנּוֹת מִיָּדוֹ¹⁰ שְׁהָרְשָׁהוּ. וְאוֹמֵר¹¹ לוֹ: דוֹן וְזָכָה וְהוֹצֵא לְעַצְמֵךְ. וְכִיּוֹצֵא¹² בְּעַנְיִים אֵלוֹ. וְאִם לֹא פָתַב לוֹ¹³ - אֵינּוּ יְכוּל לְדוֹן עֲמוֹ, מִפְּנֵי שְׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: אֵין אִתָּה בְּעַל דִּינִי¹⁴. וְאַף עַל פִּי שֶׁפָּתַב לוֹ בְּ¹⁵ - אֵינּוּ אֵלָא שְׁלִיחַ¹⁶, וְכֹל מָה שִׁיזְכָּה בּוֹ - הָרִי הוּא שְׁלֵ מִשְׁלַחוֹ¹⁷. וְכֹל הַהוֹצָאוֹת¹⁸ שִׁיּוֹצִיא הַשְּׁלִיחַ עַל דִּין זֶה שְׁהָרְשָׁה - הָרִי הַמְשַׁלֵּחַ חֲזֵב בְּהוֹן; שְׁפָךְ פּוֹתֵבִין בְּהָרְשָׁאָה: כֹּל שְׁתּוֹצִיא בְּדִין זֶה - עָלֵי לְשַׁלְמוֹ.

(2) בבא־קמא ע. וקד: (3) ראה בשולחן-ערוך סימן קכג סעיף א, שבקרקע יכול לכתוב הרשאה אפילו אם כבר בה השני, וכן נראה מדברי רבינו להלן הלכה ו, שכתב שבמטלטלין או במעות אינו יכול לכתוב הרשאה אם כבר בו – הרי שבקרקע אין הדין כן, עיי"ש ועיין עוד בסוף הלכה ז. [שכל טעמה של הלכה זו הוא משום שנראה כמשקר, ובקרקע אין זה נראה כשקר, לפי שהדבר ידוע ומפורסם שקרקע זו שלו, ועיין רב"ז להלן הלכה ו]. (4) אבל מעות אינו יכול להקנות אלא ב'קנין אגב' (להלן הלכה ז). (5) אם לא כבר בו הנפקד, ובכלל זה גזילה כשלא כבר בה הנגזל. וכלשון השני של נהרדעי (בבא־קמא שם), ולא בא למעט אלא מלוה, שאינו יכול להקנותה בשום פנים, כדלהלן הלכה ז (לחס-משנה ורדב"ז). (6) לנהל משא ומתן, כשיש לנתבע טענות מסוימות, אבל אינו כופר בעיקר הדבר, ראה למעלה בהערה הקודמת. וראה עוד להלן הלכה ה, שאף בגביית החוב צריך הרשאה. (7) דוקא להוציא מיד חבירו, אבל האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע או מטלטלין, או קנה לי – אין צריך קנין – אלא באמירה בלבד (למעלה פרק א הלכה א, וראה בש"ח ח"ו סימן קכב ס"ק יב). (8) כן בגמרא (ב"ק שם): "לא כתבינן אורכתא (=הרשאה) אמטלטלי דכפריה – אבל לא כפריה – כתבינן". אבל נראה שהעיקר הוא הקנין (ראה להלן), ואילו הכתיבה אינה אלא לראיה, ובמקום שאין צורך בראיה, אין צורך בכתיבה, וכן נראה במעשה דרב פפא (ב"ק קד): שם הוזכר הקנין ולא הוזכרה הכתיבה. (9) תרגום עברי של המלה הארמית: "אורכתא" שבגמרא שם. ופירושה בשתי הלשונות: שלטון, שהמשלח משליט את השליח על הפקדון ומקנהו לו. (10) בקנין סודר, ורק במעות צריך 'קנין אגב' (להלן הלכה ז). ומקור קנין זה במעשה דרב פפא (ב"ק שם), שהקנה לשליח את הממון בקנין גמור (ש"ך שם ס"ק יג). (11) היינו, בכתב ההרשאה. ראה להלן. (12) היינו, לשון שיש בה משום הקנאה גמורה. (13) כלומר, שלא כתב לו דון וזכה והוצא לעצמך (כספ-משנה). שם ע. מימרא שניה של נהרדעי. (14) ה'טור' (חושן-משפט סימן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מעות (למעלה הלכה א, ולהלן הלכה ז). וכן בין פקדון לבין מלוה (שם ושם). אבל בשליחות לחדר - אין הבדל ביניהם. וראה להלן הערה לד. (33) המדובר כאן כשלא אמר המפקיד או המלוה לנפקד או ללוה לשלח לו חובו על-ידי שליח זה, ולפיכך צריך שיעשה השליח בעדים, שמכיון שהטריח להביא עדים - ודאי קיבל אחריות הכסף עליו משבא ליד שלוחו (גמרא בבא-קמא שם), אבל אם אמר לנפקד או ללוה שלח לי על-ידי שליח זה - משבא ליד שליח זה, פטור הנפקד או הלוה מאחריות. ראה פ"ג מהלכות שאלה ופקדון הלכה א, ובלחם-משנה. (34) מקורו מהא דבבא-קמא ע. שאפילו אם כתב לו הרשאה - אם לא כתב לו "דון וזכה והוצא לעצמך" - יכול לומר לו: אין אתה בעל דיני. ראה למעלה הלכה א. (35) אבל על המלוה אינו יכול לכתוב הרשאה, כדלהלן הלכה ז (כסף-משנה). (36) שבועות לא. מימרא של רב. (37) [רש"י שם פירש: "שהוא מתעבר על ריב לא לו, ושמה הראשון נוח לו ונוח לפשרה, יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים". ולפי"ז לעולם אסור. וכן נראה מדברי רבינו. אבל הראב"ד כתב: "דוקא כשהוא עם בעל דינו בעיר אחת - אבל אם היה בעל דינו בעיר אחרת, מציל ממון חבירו הוי". ונראה שלמד כן מתוך אותו הפסוק עצמו "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו" - דוקא בתוך עמיו, כלומר אם הוא באותה העיר].

ו. התובע³⁸ חבירו בדין במטלטלין או במעות שהפקיד אצלו, וקפ"ר³⁹ בו - אינו יכול לכתב הרשאה עליו, שגמרא זה פמ"שק"ר⁴⁰; שהוא אמר לו: הרשיתיך לטל מה שיש לי ביד פלוני, וכבר אמר פלוני שאין לו אצלו פלוני. וכן מי שנתחייב לו חבירו שבועה - אינו יכול להרשות אחר עליו להשביעו; שאין שם דבר שיקנה לו, ואין אדם מרשה על תביעת דברים, שאין הדברים נקנין אלא על תביעת הממון⁴¹.

(38) בבא-קמא ע. כלשון השני של נהרדעי. (39) היינו, לפני שכתב ההרשאה, אבל אם כפר אחרי ההרשאה, ראה לקמן הלכה יא. (40) כן הוא שם בגמרא, לפי הלשון השני. ולולא טעם זה, היה אפשר לכתוב הרשאה אף באופן שכפר בו. ואע"פ שאינו יכול להקדישו (פ"ו מהלכות ערכין הלכה כב) ואם כן אינו יכול להקנותו לאחרים - הרשאה אינה קנין גמור, ויש בה גם משום שליחות, ראה למעלה הערה טו, וינמוקי יוסף' לבבא-קמא שם (דפוס ווילנא דף כז ע"א). (41) ראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד.

ז. מי שהיה לו מעות פקדון ביד אחר, ורצה להרשות שליח להביאן - אין הקנין⁴² מידו מועיל בזה, שאין המטבע נקנה בחליפין⁴³. אלא ביצד עושה⁴⁴? נותן לו קרקע פל שהוא⁴⁵, ומקנה לו המעות על גבה פדי להוציאן בהרשאה זו, והולך ודן עמו ומוציאן. היתה לו מלוה ביד אחר - אינו יכול לכתב הרשאה עליו⁴⁶, ואפלו היה החוב

לטעון לשותף שלפנינו לאו בעל דברים ידיו את, ואם השותף השני אינו בעיר, יכול הבע"ד לטעון כן. ורבינו והרא"ש (בכתובות פ"י סימן יב) מפרשים בצד אחד כרש"י שה"אידך" הזה הוא השותף השני, ובצד שני כהר"ן שהוא טוען לשותף הזה שלפנינו. ועל זה אמרו שאם היה השותף השני בעיר, שיכול לבוא, אינו יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים ידיו את. ואם לא היה בעיר, יכול לטעון כן. ובכסף-משנה הביא הר"ן את דברי רבינו, וצ"ע. ועיין לחם-משנה. (23) לדברי רש"י, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו, זה נלמד ממה שאמרו שהשותף השני (כשלא היה בעיר) יכול לטעון לשותף שלפנינו: לאו בעל דברים ידיו את, ואילו הייתי בעיר הייתי טוען טענות טובות יותר - שיכול לחזור לבעל-דין לדון עמו שוב הפעם, על חלקו. (24) לדברי הר"ן, מפורש כן בגמרא. אבל לדברי רבינו זה נלמד ממה שאמרנו שהשותף השני יכול לחזור לבעל-דין לדון עמו שוב הפעם, ואם כן יכול הבע"ד לסרב לכתחילה לדון עם השותף הזה. והרא"ש (שם) חולק על הלכה זו, וכתב שאין הבע"ד יכול לעכב, דמה איכפת לו שידון עמו על הכל, שאם יזכה בדין נגדו יפטר עכ"פ מחלקו.

ד. הפעל²⁵ פנקסי אשתו²⁶ - צריך הרשאה²⁷. ואם יש פרות²⁸ פקדוק - מתוך שיש לדון²⁹ על הפרות, שהרי הן שלו, דן על העקר, ואין צריך הרשאה מאשתו; שאם אין לו קרקע - אין לו פרות³⁰.

(25) גיטין מח: מימרא של אביי. (26) היינו נכסי מלוג, וראה שו"ע סימן קכב סעיף ח. (27) שקנין פירות, שיש לו לבעל, אינו קנין הגוף (רש"י שם). (28) בגמרא שם אמרו: "ולא אמרינן אלא דלא נחית אפירי, אבל נחית אפירי - מיגו דמשתעי דינא אפירי, משתעי דינא אגופא" ופירש רש"י, דלא נחית לפירא - שאין לו טענה עם אותו האיש בפירות כלל, אבל רבינו גרס: "ולא אמרן אלא דליכא פירא, אבל איכא פירא וכו'". וכן הביא המאירי, וכ"ה בכ"י מינכן שם (שם בהערות). "שכל שיש שם פירות, הואיל ויכול לדון על הפירות, שהם שלו לגמרי - דן על העיקר" (מאירי שם, בשם יש פוסקים). (29) לדעת המאירי הנ"ל, אע"פ שלמעשה אין לו דין ודברים על הפירות - כיון שיכול לדון עליהם, דן הוא על העיקר. (30) ולפיכך הוא עדיף משותף, שלמעלה בהלכה ג.

ה. מי³¹ שהיה לו ביד חבירו פקדון או מלוה, בין במטלטלין בין מעות³², ועשה שליח בעדים³³ להביאן לו - הרשות ביד זה שהם אצלו: אם רצה לתן - נפטר, ואינו חייב באחריותן, שהרי נתן לשלוחו; ואם לא רצה לתן - אינו נותן, שאין זה בעל דינו³⁴ עד שיקבא בהרשאה על הפקדון³⁵. וכל הבא³⁶ בהרשאה - הרי הוא ככלל הנאמר בהן: ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו³⁷.

(31) בבא-קמא קד. כרב חסדא רב יוחנן ורבי אלעזר, ולא כרבה. וכן פסק הר"ף. (32) שרק לענין הרשאה, שהיא בקנין - יש הבדל בין פקדון של מטלטלין לבין פקדון של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לכתוב הרשאה אף על המלוה (כסף-משנה, ועיין לחם-משנה). (53 כלומר: מי יאמר על זה. [ובפירוש התלמוד לרבינו במסכת גיטין (הובא בכפתור ופרח פי"ד) כתב: "ובאמת מי יאמר" - הרב ניסן זק"ש]. (54 שמא הוא מזרע גרים, שאין להם חלק בא"י (כסף-משנה). (55) וכן דחו ה'תוספות' בבא-בבא: מד: ד"ה דלא הוה, דברי האומרים כדעת הגאונים. ועיין הגהות מימוניות. (56) למעלה הלכה ה. (57) היינו, עוד פרט אחד בצירוף הסתייגות מסויימת, אשר לתקנה הראשונה. (58) היינו, כשאין השטר תחת ידו, אחרת הרי אפשר להקנותו בכתיבה ומסירה, כמבואר למעלה. (59) והקרקע היא בעין, ואין זה נראה כל-כך כמשקר, ראה למעלה הערה ב. (60) מפני שאז נראה כמשקר, כנ"ל בהלכה ו.

ח. מי⁶¹ שֶהִרְשָׁה לְאֶחָד, וְרָצָה לְבַטֵּל הַשְּׁלִיחוֹת וְלִהְרֹשׁוֹת לְאַחֵר - הֲרִי זֶה מְבַטֵּל⁶². וְאִין⁶³ לְמַרְשָׁה לְכַתֵּב הַרְשָׁאָה לְאַחֵר; שְׁזָה⁶⁴ אֹמֵר: אִין רְצוֹנִי שְׁיִהְיֶה פְקֻדוֹנִי בְיַד אַחֵר⁶⁵. לְפִיכָף, אִם הִתְנָה עָלָיו שְׁרִיטָה הוּא לְאַחֵר, וְאַחֵר לְאַחֵר - הֲרִי הַשְּׁלִיחַ פּוֹתֵב הַרְשָׁאָה לְשֵׁנִי, וְשֵׁנִי לְשְׁלִישִׁי, הַפֵּל לְפִי תִנְאוּ.

(61) כן כתב הר"ף בבבא-קמא פרק 'מרובה'. (62) שאע"פ שהרשהו בקנין - יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה טו והערה לט, וש"ך סימן קכב ס"ק ט. (63) ר"ף, שם פרק 'הגזול עצים'. (64) המרשה. (65) בבא-מציעא לו.

ט. הַבְּאִ⁶⁶ בְּהַרְשָׁאָה שֶׁמְחַל לָזֶה הַנִּתְבָּע, או שֶׁמְכַר לָזֶה⁶⁷, או שֶׁמְחַל לוֹ עַל הַשְּׁבוּעָה, או שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ פְשָׁרָה⁶⁸ - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁהֲרִי אֹמֵר לוֹ: לְתַקֵּן שְׁלַחְתִּיךָ וְלֹא לְעֹתֶךָ⁶⁹. לְפִיכָף⁷⁰, אִם הִתְנָה עִמּוֹ: בֵּין לְתַקֵּן בֵּין לְעֹתֶךָ, אֶפְלוּ מְחַל לוֹ עַל הַכֹּל - הֲרִי זֶה מְחַוֵּל.

(66) כן כתבו הגאונים (כסף-משנה בשם 'נמוקי יוסף' בבא-קמא פרק 'מרובה'). (67) כגון שהרשה אותו לקחת חפץ ממנו והלך ומכרו לו (רדב"ז). (68) ראה למעלה הערה לו, בדברי רש"י שבועות לא. (69) שהרי יש בו משום שליחות, ראה למעלה הערה סא. ובכל שליח אמרו כן (למעלה פ"א הלכה ו). (70) כמו למעלה פ"א הלכה ג.

י. רְאוּבֵן⁷¹ שָׁבָא בְּהַרְשָׁאָה וְתַבַּע שְׁמֵעוֹן - אִין שְׁמֵעוֹן יָכוֹל לְדַחֲוֹתוֹ וְלֹאֵר לוֹ: שְׁמָא הַמְשַׁלַּח אוֹתָךְ הִרְשָׁה אַחֵר וּבִטֵּל שְׁלִיחוֹתָךְ? שֶׁהֲרִי רְאוּבֵן אֹמֵר לוֹ: תֵּן לִי הַפְקָדוֹן שֶׁיִּשֵׁשׁ לִי בְיָדְךָ, וְזוֹ הַרְשָׁאתִי תְּהִי אֲצִלְךָ. וְאִם הַמְּפַקֵּד הִרְשָׁה אַחֵר - הוּא הַפְּסִיד עַל עֲצָמוֹ; וְשְׁמֵעוֹן פְּטוּר, שֶׁהֲרִי בְּהַרְשָׁאתוֹ נִתֵּן.

(71) המפרשים לא ציינו כאן מקור, אבל דברים שבהגיון הם.

יא. רְאוּבֵן⁷² שָׁבָא בְּהַרְשָׁאת שְׁמֵעוֹן וְתַבַּע לוֹ, וְאֹמֵר לוֹ: לֹא הָיוּ דְבָרִים מְעוּלָם⁷³, אֲבָל יִשְׁבַּע שְׁמֵעוֹן וְיִטְלֵל⁷⁴ - מוֹצִיאֵן הַמְּמוֹן מִיַּד לוֹ, וְיִהְיֶה מִנְּחָה בְּבֵית

בְּשֵׁטֶר; מִפְּנֵי שֶׁהַמְּלוֹה לְהוֹצֵאָה נִתְּנָה, וְאִין אָדָם מִקְּנָה לְחִבְרוֹ דְּבַר שְׁאִינוּ בְּעוֹלָם. וְאִין לוֹ דְרָף שְׁיִקְנָה אָדָם חוֹב בְּהָ אֵלָא בְּמַעֲמַד שְׁלִשְׁתָּן⁴⁷, וְהוּא דְּבַר שְׁאִין לוֹ טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָו⁴⁸, אוּ בְּהַקְנִית שֵׁטֶר הַחוֹב עֲצָמוֹ בְּכַתִּיבָה וּמְסִירָה⁴⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִקְּנָה הַשְּׁעָבוֹד בּוֹ. זֶה הִדִּין שְׁרִיטָה לִי מִן הַגְּמָרָא. אֲבָל הַגְּאוֹנִים תִּקְּנוּ שְׁפוֹתְבִין הַרְשָׁאָה אֶף עַל הַמְּלוֹה, כְּדִי שְׁלֹא יִטַּל כָּל אֶחָד מִמוֹן חִבְרוֹ וְיִלְךָ לוֹ לְמַדְינָה אַחֲרָת. וְעוֹד תִּקְּנוּ, שְׁאִם הַרְשָׁהוּ לְטַל מְעוֹת שְׁיִישׁ לוֹ בְּיַד חִבְרוֹ⁵⁰ אוּ לְתַבַּע מִמֶּנּוּ הַלוֹאָה, וְלֹא הִיתָה לְמִקְנָה קֶרְקַע - מִקְנָהוּ אֶרְבַּע אֲמוֹת מִחֻלְקוֹ שֶׁבְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וּמִקְנָה לוֹ הַמְּעוֹת עַל גְּבֻן⁵¹. וְדְבָרִים אֲלוֹ⁵² דְּבָרִים קָלִים הֵן עַד מְאֹד וְרַעוּעִים. שְׁזָה, מִי יֹאמֵר⁵³ שְׁיִישׁ לוֹ חֵלֶק בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל? וְאֶפְלוּ הוּא רְאוּי, אִינוּ בְּרִשְׁוֹתוֹ⁵⁵. וְהַגְּאוֹנִים עֲצָמָן שֶׁתִּקְּנוּ תִּקְּנָה זֹאת אֲמָרוּ, שְׁאִין אֹמְרִין: יִקַּב הִדִּין אֶת הַהֵר, וְאִינָה אֵלָא כְּדִי לְאִים עַל הַנִּתְבָּע. אִם רָצָה לְדוֹן וְלִתֵּן בְּהַרְשָׁאָה זֹאת - נִפְטָר. וְלָמָּה יִפְטָר? שְׁאִין זֶה הַבָּא בְּהַרְשָׁאָה זֹאת הִרְעוּעָה פְּחוֹת מְשַׁלִּיחַ שֶׁעָשָׂהוּ בְּעֵדִים⁵⁶. אֲבָל אִם לֹא יִרְצָה הַנִּתְבָּע לְדוֹן עִמּוֹ - אִין כּוֹפִין לְתֵן לוֹ וְלֹא לְהַשְׁבַּע עַד שְׁיִבּוֹא בְּעַל דִּינוֹ. וְכֵן⁵⁷ הוֹרוּ, שְׁאִם הִיתָה לוֹ מְלוֹה אֲצֵל חִבְרוֹ, בֵּין בְּשֵׁטֶר בֵּין בְּצַדִּי קִנְיָן, אֶף עַל פִּי שֶׁכָּפַר בְּהַ בְּבֵית דִּין - פּוֹתְבִין עָלָיו הַרְשָׁאָה⁵⁸. מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפִירַת שְׁעָבוֹד קֶרְקַע⁵⁹; אֲבָל אִם מְלוֹה עַל פֶּה הִיא שֶׁכָּפַר בָּהּ - לֹא תִקְּנוּ שְׁיִכְתְּבוּ עָלֶיהָ הַרְשָׁאָה⁶⁰.

(42) כלומר, קנין סודר. (43) כן הוא בבבא-מציעא מו. בפקדון שכפר בו, שמן הדין אינו יכול להקנות לו, היו כותבים עליו הרשאה לולא הטעם של מחזי כשיקרא (למעלה הלכה ו), משום שהרשאה אינה קנין גמור ויש בה גם משום שליחות (ראה למעלה הערה לט), ואם-כן צריך עיון, למה לא מועיל קנין חליפין. (44) עובדא של רב פפא, שם. (45) שקרקע כל שהו, מספיק ל'קנין אגב' (פאה פ"ג מ"ו). (46) כן הוא בבבא-בבא: קמח. שאין הברייתא יכול להקנות הלוואה. ובמעשה של רב פפא (ב"מ שם) לא גרסו "דרב פפא הוה מסיק (=תובע הלוואה) תריסר אלפי דינרי", שאם כן מפורש שגם בהלוואה מועיל 'קנין אגב', אלא "דרב פפא הוה ליה תריסר אלפי דינרי", ובפקדון הדברים אמורים, וראה ב'תוספות' בבא-בבא: עז: ד"ה רב פפא. ואף כאן צריך עיון, למה לא מועיל קנין בהלוואה לגבי הרשאה, כשם שמועיל בפקדון שכפר בו (ראה למעלה הערה מב). (47) בבא-בבא: שם. (48) פ"ו מהלכות מכירה הלכה ח. (49) כמבואר למעלה בהלכות מכירה, שם הלכה יא. (50) כלומר: בפקדון. (51) וקנין סודר לא מועיל אף לפי דברי הגאונים, שהרי אין מטבע נקנה בחליפין (למעלה בהלכה זו, ועיין כסף-משנה). (52) זה מוסב רק על התקנה השנייה, ולא על התקנה הראשונה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלוקח, באותן הדרכים עצמן קונין השתפין זה מזה הממון המטל ביניהם להשתתף בו.

(2) רכוש, כולל כסף ומטלטלין. (3) שאין השותפות נקנית בדיבור גרידא (חושן-משפט סימן קעו סעיף א). וצריך לקנות גוף הממון, אבל עם עשה קנין שישתתפו - אין זה אלא כדברים בעלמא (למעלה פ"ה מהלכות מכירה, הלכה יד). (4) בבא-בתרא פו. שכיס נקנה בהגבהה, וראה למעלה פ"ג מהלכות מכירה הלכה א, ולהלן הערה י. (5) יש אומרים, שכיס אחד לאו דוקא, והוא-הדין אם כל אחד מגביה כיסו של השני (כסף-משנה). וראה בחושן-משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ד. (6) ומטלטלין אינם נקנים בשטר (בבא-קמא עט:). (7) בבא-מציעא מו. ולמעלה פ"ו מהלכות מכירה, הלכה א. (8) שם מד. במשנה, שמטלטלין נקנים בחליפין. וכ"ה בקידושין כח. במשנה. (9) אף שעדיין לא הביא, שחליפין קונים בכל מקום. (10) כלומר, כל אחד מהם קנה חלק חבירו לשותפות, ולא שהחליפו של זה בזה ושל זה בזה. (11) הכסף-משנה מקשה: מה קנייה יש בעירוב הפירות? ולפיכך פירש: "שעירבו פירותיהם והגביהם כל אחד מהם, דומיא דמעות". אבל הסמ"ע סימן קע"ו ס"ק ח כתב, שהעירוב עצמו הוא קנין, שכל אדם רוצה שפירותיו יהיו נפרדים, ואם הסכים לערב, זה נחשב לקנין. ולפיכך, במעות שאין אדם מקפיד על תערובתו - אין התערובת קנין. ואמנם לא הזכיר רבינו למעלה בשותפות-מעוה אלא הגבהה, ולא תערובת. ונראה שמקור דבר זה, שעירוב הוא קנין, הוא ממה שאמרו בביצה לח: במסקנת הגמרא שם, לדעת אב"י ורבא ורב אשי, שכשם שאיסור בטל ברוב היתר, כן בטל מומן בממון של אחר, ואם נתערב לו קב של חיטין בעשרה קבין של חבירו, בטל הקב הזה בחיטים של חבירו, אלא שצריך לשלם לו תמורת הקב הזה, הרי ביטול הוא קנין. ואין קנין זה ככל הקנינים, שעל-ידיהם קנה החפץ, וכתוצאה מזה נאסר החפץ על כל העולם בלאו של "ולא תגזול" (ויקרא יט, יג) - אלא כאן בביטול, הדבר נעשה בהיפך: על-ידי הביטול נתבטל איסור של "ולא תגזול", כשם שכל איסורי מאכלות בטלים ברוב, וממילא נעשה שלו וקנה. ומתוך זה יש ללמוד שגם בתערובת של עשרה קבים שלו בשל עשרה קבים של חבירו, כיון שכל אחד מהם אסור לו להוציא חיטים מחמת שמעורבות בהן חיטיו של חבירו, שכן בתערובת היתר ואיסור "חד בחד" (=אחד באחד), הכל אסור - כל אחד קונה חיטיו של חבירו, ונעשים שותפים. ובמעוה שאין הקפדה על עצם המטבעות אלא על שווים ולא שייך בהם ביטול, אין התערובת קנין, וכמו שכתב הסמ"ע הנ"ל. (12) שחצרו קונה להם, לכל אחד ואחד. ומה שאמרו (בבא-בתרא פד): שחצר השותפין אינו קונה, אינו אלא בחצר שיש לשניהם בו זכות להשתמש בו בכל אשר ירצה, כשמניח המקנה את החפץ בחצר להקנותו לחבירו - אין זו יציאה מרשותו, שכיון שהניח חפץ במקום זה, הוברר הדבר שהמקום הזה הוא שלו, ונמצא שהחפץ עודנו ברשותו, אבל בחצר ששכרוהו במיוחד להשתמש בו רק דברים המשותפים לשניהם, ואם כן כשהמקנה מניח החפץ בחצר

דין עד שִׁבּוּא שִׁמְעוּן⁷⁵ וְיִשְׁבַּע וְיִטַּל. וְכֵן פֶּל הַדְּבָרִים שֶׁתּוֹלָה לְוִי בְּשִׁמְעוֹן - יָדוּן רְאוּבֵן, וְיִהְיֶה הַמָּמוֹן מִנְּחָה בְּבֵית דִּין עַד שִׁבּוּא שִׁמְעוֹן וְיִשְׁאֵל. וְיֵשׁ לְרְאוּבֵן לְהַחְרִים⁷⁶ עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת שֶׁקֶר כְּדִי לַעֲכָב הַמָּמוֹן וְלֹא-חָרוּ. נִתְחַיֵּב לְוִי שְׁבוּעָה - אִינוּ יְכוּלִים לַעֲכָב וְלֹמַר לוֹ: אִינִי נִשְׁבַּע עַד שֶׁאֲחָרִים בְּפָנָי שִׁמְעוֹן⁷⁷ עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן עָלַי שֶׁקֶר; שְׂאִין זֶה הַחֶרֶם אֲלֵא תִקְנֶה קָלָה שֶׁתִּקְנֶה הַגְּאוּנִים הָאֲחֵרוֹנִים, כְּדִי שִׁיכְנֶנּוּ בַעֲלֵי דִינֵין טַעֲנוּתֵיהֶן, וְאֵין מְעַכְבִּין שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל זֶה מִפְּנֵי תִקְנֶה זוֹ הַקָּלָה⁷⁸.

(72) אף כאן לא צויין המקור על-ידי המפרשים. (73) לאחר שנכתבה ההרשאה אמר כן, אבל בעת שנכתבה ההרשאה לא אמר כן, אחרת אין לכתוב הרשאה (למעלה הלכה ז). ועיין השגת הראב"ד וכסף-משנה. וכן נראה בשבועות לב: ועיין שם ב'תוספות ד"ה היכא. (74) המדובר בשני אופנים: א' כשאין שטר ביד התובע. שדין הוא שהנתבע הכופר בכל נשבע שבועת היסט ופטור, אלא שיכול הוא להפך השבועה על התובע שישבע ויטול (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ו). ב' כשיש שטר ביד התובע, ואעפ"כ יכול הנתבע לומר לתובע: השבע לי שלא פרעתוך (פי"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ב), ועיין ש"ך סימן קכג ס"ק יט. (75) ויש אומרים, שקובעים זמן מסוים לבואו של זה, כי שמא המשלח רמאי ורוצה להתחמק משבועה (שו"ע שם סעיף ח, וסמ"ע שם ס"ק יג). (76) תקנת הגאונים היא, שכל מי שמטילים עליו שבועה, בין דאורייתא בין דרבנן, יש לו זכות להטיל חרם על המשביע (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יא). (77) ועד שיבוא - לא אשבע. (78) בניגוד למה שאמרנו למעלה, שיכול לעכב הממון וליתנם ביד הב"ד, אם אומר שישבע שמעון ויטול - ששם הוא דין הגמרא, ולא תקנה קלה של הגאונים.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) ביאר בו רבינו דיני שותפות והיאך הם משתתפים, וכיצד הם חולקים.

א. כְּשִׁירְצוֹ הַשְּׁתַּפֵּין לְהַשְׁתַּתֵּף - בְּמָה יִקְנֶה פֶּל אֶחָד מֵהֶן מָמוֹן² חִבְרוֹ לְהַשְׁתַּתֵּף בּוֹ?³ אִם בְּמַעוֹת נִשְׁתַּתְּפוּ - יָבִיא זֶה מַעוֹתָיו וְיָבִיא זֶה מַעוֹתָיו, וְיִטְּלוּ אוֹתָן לְכִיס אֶחָד, וְיִגְבִּיהוּ⁴ אֶת הַכִּיס שְׁנֵיהֶם⁵. אֲבָל אִם פָּתְחוּ שְׁטָר⁶ וְהַעֲדוּ עֲדִים, אָף עַל פִּי שֶׁקְּנֶה מִזֵּד שְׁנֵיהֶם שִׁיבִיא זֶה מֵאָה וְזֶה מֵאָה וְיִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - לֹא קָנוּ, וְעַדִּין לֹא נַעֲשׂוּ שְׁתַּפֵּין, שְׂאִין הַמְּטַבֵּעַ נִקְנֶה בְּחֵלְפִין⁷. לְפִיכָּה, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּשֶׂאֵר הַמְּטַלְטְלִין - בְּיָוֵן שֶׁקְּנֶה⁸ מִזֵּדִים שִׁיבִיא⁹ זֶה חֲבִיתוֹ שֶׁל יָוֵן וְזֶה פְּדוֹ שֶׁל דְּבִשׁ וְהָרִי נִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן¹⁰, נַעֲשׂוּ שְׁתַּפֵּין בָּהֶן. וְכֵן אִם עָרְבוּ פְּרוּתֵיהֶן¹¹, אוֹ שֶׁשְׁכְּרוּ מְקוֹם בְּשִׁתְּפוֹת וְהִנִּיחַ זֶה פְּדוֹ וְזֶה חֲבִיתוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - הָרִי אֵלָיו שְׁתַּפֵּין¹². פֶּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: בְּכָל הַדְּרָכִים שֶׁקְּנֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18) כתובות צג. צג: מימרא של שמואל. 19) דוקא נתעסקו, אבל אם לא נתעסקו והמעות קיימים, חולקים לפי המעות (להלן). 20) נראה שהטעם הוא שיתכן ומזלו של השותף גורם, בלי לשים לב לכמות הממון שהשקיע. 21) כפירושו של רב המנונא למימרת שמואל, ש"אפילו שור לחרישה ועומד לטביחה - השכר לאמצע", שזוה נוסה הסוגיא, ושליפכך הכריע הרי"ף כמותו. 22) לדעת הכסף-משנה אף אם עמד לכתחילה לחרישה, ואחר-כך טבחוהו - מחלקים חלק כחלק (ודלא כרש"י שפירש שפלוגתא רבה ורב המנונא היא כשעמד לחרישה ושוב טבחוהו. ואף בזה אמר רב הונא השכר לאמצע). 23) והיינו כרב המנונא, אלא שרב המנונא הזכיר שור העומד לחרישה ושוב עמד לטביחה, ורבינו מוסיף שהדין כן אף אם מתחילה עמד לטביחה. 24) שם צג: במסקנת הגמרא. 25) שהוסיפו את ערך המטבע או החסירו אותו. 26) [כן מצאנו בגמרא (בבא-מציעא מו:)] "מטבע שפסלתו מדינה או פסלתו מלכות". 27) בהתאם לכלל הידוע, שכל תנאי בממון - קיים. 28) נקט רבינו דוגמא זו, להודיענו שאפילו התנו להוסיף לממעט ולמעט למרבה - תנאים קיים, שהכל הולך אחרי התנאי.

ד. השתפין²⁹ שהתנו ביניהם שיעמדו בשתפות זמן קצוב - כל אחד ואחד מהן מעכב על חברו, ואינו יכול לחלק עד שיגיע הזמן או עד שיכלה ממון השתפות, ואין אחד מהן יכול לטל חלקו מן הקרן³⁰ ולא בשכר³¹ עד סוף הזמן. נשתתפו³² סתם, ולא קבעו להם זמן - הרי אלו חולקין כל זמן שירצה אחד מהן³³; וזה נוטל חלקו מן הסחורה, וזה נוטל חלקו. ואם לא היתה פאותה סחורה דין חלקה³⁴, או שהיתה בחלקה הפסד³⁵ - הרי אלו מוכרין אותה³⁶ וחולקין את הדמים. היתה³⁷ זמן ידוע למכירת אותה סחורה - יש לכל אחד מהן לעכב שלא יחלקו עד שתמכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה. ואין אחד נוטל מן הקרן ולא מן הרוח עד זמן החלקה, אלא אם התנו ביניהם. היתה להם חוב אצל אחרים³⁸ - אינו יכול לומר לחברו: לא נחלק עד שנגבה כל חוב³⁹ שיש לנו; אלא חולקין⁴⁰, וכשיפרעו החובות⁴¹ - יטל כל אחד חלקו. היתה עליהן חוב לאחר: אם אינן אחראין זה לזה⁴² - חולקין⁴³, ולכשיגיע זמן החוב לפרעו - יתן כל אחד חלקו; ואם הן אחראים⁴⁴ - כל אחד מהן מעכב לחלק עד שיגיע זמן השטר ויפרעו החוב. ולמה מעכב? שהרי חברו אומר לו: הואיל וכל אחד ממנו חייב לשלם כל השטר, נשא ונתן בדמים אלו עד שיגיע הזמן. אמר לו חברו: נחלק, וטל אותה דמים כנגד כל השטר, ועשה מהן סחורה לעצמך, ותשלם כל השטר בזמנו - יש לו לעכב

הרי הוא מונח גם ברשותו של הקונה, ונמצא שהוצא החפץ מרשות היחיד שלו והניחו ברשות השייכת גם לקונה (נתיבות המשפט' סימן קעו, 'משפט האורים' ס"ק ב, ועיין אור-שמח).

ב. האמנין שנסתתפו באמנות, אף על פי שקנו מידם - אינן שתפין. פיצד? שני חיטים או שני אורגים שהתנו ביניהם, שכל שיקח זה וזה במלאכתו יהיה ביניהן בשנה - אין פאן שתפות פלל; שאין אדם מקנה לחברו דבר שלא פא לעולם¹³. אבל אם היו לוקחין הבגדים בממון עצמן¹⁴ ותופרין אותן ומוכרין, ולוקחין¹⁵ השתי והערב ממעותיהן¹⁶ ואורגים ומוכרין, ונשתתפו¹⁷ במעות שלוקחין בו - הרי אלו שתפין, וכל מה שיורוהו בשכר מלאכתו ובמשאן ובמתנן - הרי אלו לאמצע.

13) למעלה פרק כב מהלכות מכירה, הלכה א. לפי שדעת רבינו שהשתפות חלה על הרווחים, והרי אינם בעולם, אבל הראב"ד סובר שמהותה של השתפות היא, שכל אחד מהם משעבד גופו לחבירו, למעשה ידיו, וגופו הריהו בעולם [וראה למעלה פ"ה מהלכות מכירה הלכה יד, ובהערה סב שם]. 14) פירוש: כן היה דרכן, אבל כאן לא עשו כן, ראה להלן 'פרישה' סימן קעו ס"ק ד). והמדובר בחיטים. 15) כלומר: או שלוקחין, וכן הוא בשולחן-ערוך שם סעיף ג. וכאן מדובר באורגים. 16) ראה למעלה הערה יג. 17) כלומר, שינו מהמנהג (שכל אחד לוקח בממון עצמו, כנ"ל) ונשתתפו במעות, לפני שקנו הבגדים והשתי והערב ('פרישה' שם). ומכיוון שהם מצויים בשוק, אינם בכלל דבר שלא בא לעולם אע"פ שעדיין לא קנו (סמ"ע שם, ס"ק יא).

ג. השתפין¹⁸ שהטילו לפיס זה מנה וזה מאתים וזה שלש מאות, ונתעסקו¹⁹ פלן בממון, ופחתו או הותרו - השכר או הפחת ביניהם בשנה לפי מנינם²⁰, ולא לפי המעות. ואפילו²¹ לקחו שור לטביחה, שאלו טבחוהו היתה נוטל כל אחד מפשו פפי מעותיו²², אם מכרוהו חי ופחתו או הותרו - השכר או הפחת לאמצע²³. במה דברים אמורים? פשנשא ונתנו במעות שנסתתפו בהן; אבל²⁴ אם המעות קיימין, ועדין לא הוציאו אותן, ופחתו או הותרו מחמת המטבע ששנה²⁵ המלך או אנשי המדינה²⁶ - חולקין השכר או ההפסד לפי המעות. במה דברים אמורים? בסתם; אבל אם התנו²⁷ שישל בעל המאה²⁸ שלשה רבעים מן השכר, וישל בעל המאתים רביע, ואם נפחתו - לא יפחת זה שלשה רביעי השכר אלא רביע ההפסד, ויפסיד זה שנוטל רביע השכר שלשה רבעים מן הפחת - הרי אלו חולקין פפי מה שהתנו, שכל תנאי שבממון - קיים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. הנותן⁴⁶ מעות לחברו לילך למדינה פלונית לסחורה⁴⁷, או לקנות לו פרות לסחורה⁴⁸, או לישוב בו פתנות⁴⁹ - אינו יכול לחזור בו ולהחזיר הממון⁵⁰ מיד השתף, עד שילך למקום שהתנו ויתור⁵¹, או עד שיקנו⁵² אותן הפרות וימכר, או עד שישב פתנות⁵³. שזה כמי שקבע זמן הוא.

(46) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ד. (47) כלומר, לקנות ולמכור שם סחורה. וראה סמ"ע שם ס"ק נו. (48) היינו, לקנות פירות ולהביא לכאן על-מנת למכרם. (49) כלומר, לשאת ולתת בכסף זה בחנות זו. (50) אבל המקבל יכול לחזור בו, שהרי הוא כפועל, ראה פ"ט מהלכות שכירות הלכה יד. (51) כלומר, לאחר שנשא ונתן שם. (52) בכ"י תימן: שיקנה. (53) כלומר, עד שישא ויתן בחנות. ואם יש שם דברים שיש זמן ידוע למכירתם - עד שיגיע הזמן (רדב"ז).

~ יום שלישי כ' שבט ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

(1) ביאר בו רבינו היאך צריך השותף להתנהג בסחורה המשותפת, ואם אחד מהם בא לחלוק שלא מדעת חברו.

א. המְשַׁתֵּף עִם חֲבֵרוֹ בְּסֵתֶם - לֹא יִשְׁנֶה מִמְנַהֵג הַמְדִינָה² בְּאוֹתָהּ הַסְּחוּרָה. וְלֹא יִלָּךְ לְמָקוֹם אַחֵר³, וְלֹא יִשְׁתַּתֵּף בָּהּ עִם אֲחֵרִים⁵, וְלֹא יִתְעַסֵּק בְּסְחוּרָה אַחֲרָת⁶, וְלֹא יִמְכַר בְּהִקְפָּה⁷, אֶלֶּא דָּבָר שְׂדֵרְכּוֹ לְהִמְכַר תְּמִיד⁸ בְּהִקְפָּה, וְלֹא יִפְקִיד בְּיַד אַחֲרִים⁹, אֶלֶּא אִם בֶּן הַתְּנוּ בְּתַחֲלָה, או שְׁעֵשָׂה מְדַעַת חֲבֵרוֹ¹⁰. עֵבֶר וְעֵשָׂה שְׂלֵא מְדַעַת חֲבֵרוֹ, וְאַחַר כֵּן הוֹדִיעֵנו וְאָמַר לוֹ: עֲשִׂיתִי כֵּן וְכֵן, וְהִסְפִּים לְמַעֲשָׂיו - הֲרִי זֶה פְּטוּר¹¹. וְאִין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ צְרִיכִין קִנְיָן¹², אֶלֶּא בְּדָבָרִים בְּלָבָד.

(2) ראה להלן הלכה ב, שהנותן מעות לחבירו בתורת שותפות ליקח בהם חיטים, אין ליקח בהם שעורים. והמקור מבבא קמא קב: ואף כשהשתתף בסתם - אם יש מנהג הרי זה כאילו התנה (סמ"ע קעו סעיף קטן לא) וראה במגדל עוז מקור להלכה זו בתשובות הגאונים. (3) פן יארע אונס בדרך. כן הוא בכתובות ק: "רבינא הווה בידיה חמרא (=יין) דרבינא זוטא וכו' הווה מסיק ליה לסיכרא (=רצה להוליכו למקום ששמו "סיכרא") אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה מהו למשקליה בהדיה (=האם מותר לי לקחת אתי יין זה?) נשקליה, דילמא מיתניס (=אקחהו שמא יקרה אונס), נשבקיה, דילמא מתקיף (כן הוא נוסחת הרי"ף, וזה פירושה: נשאר אותו כאן, שמא יחמיץ), אמר ליה זיל לא עדיף מדיך (=הולך אותו כשם שאתה מוליך את שלך)". הרי שדווקא אם יש חשש שמא יחמיץ כאן - אז התירו לו, אבל באופן אחר אסור אף אם מוליך גם את שלו, ועיין ר"ן שם. ולהלן הזכיר רבינו גם "פירש בים". (4) היינו, בסחורה או בממון השותפות, כדלהלן הלכה ב. (5) מקור

עֲדִין וְלוֹמַר לוֹ: שְׂמָא נִפְסִיד, וְהַשְּׂנִים יוֹתֵר מְרִוּיָחִין מִן הָאֲחָד⁴⁵.

(29) בבא-מציעא קה. מימרא של רבא, וכפי נוסחת הספרים שלפנינו: "הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי (=שנים שעשו עסק ביחד, כלומר נשתתפו) ורווח (=הרוויחו), ואמר ליה חד לחבריה, תא ליפלוג (=בוא ונחלוק), אי אמר ליה אידך נרווח טפי - דינא הוא דמעכב (= אם השני מתנגד וטוען שרוצה להרוויח יותר - דין הוא שמעכב החלוקה)". ומפרשה רבינו, בשנים שעשו שותפות וקבעו זמן מסויים, ועיין רש"י והרי"ף שם. ובנוסחאות אחרות שם: "הני בי תרי דקבילו עיסקא בהדי הדדי" (ראה ב'בעל המאור' שם). ולפי זה, המדובר כאן בשנים שקבלו עיסקא משלישי, ועיין רש"י ו'תוספות' שם. (30) שזוהו ביטול השותפות. (31) שם במסקנא, שכל שותף יכול לטעון, כי הוא רוצה להמשיך בשותפות בכל הכסף, הקרן והרווח יחד, עד הזמן הקצוב, בטענה כי מזלם של שנים עדיף יותר להביא ברכה. (32) כן נראה שם לא: מתוך פסק דינו של רבה בר רב הונא, על רקע העובדא של איסור ורב ספרא, ושם ט. מדברי רב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. (33) וראה להלן פ"ה הלכה ט, כשחולק שלא לדעת חברו. (34) ראה בפ"א מהלכות שכנים הלכה ד. (35) בבבא-מציעא ז: ח. שטלית מוזהבת שאינה בכדי חלוקה, ובהמה טמאה שאם יחלוקה תיפסד - מוכרים אותה ומתחלקים בדמיה. (36) המדובר כשאין כאן טענת "גוד או אגוד", כלומר: קנה או אקנה (ראה בהל' שכנים שם ה"ב), אבל אם טוען "גוד או אגוד" - אין מוכרים אותה לאחר (ש"ך סימן קעו, ס"ק כט). (37) גיטין לא: ברייתא של רבי יהודה, וכפי פירושו של רבא שם. וראה בר"ח ו'תוספות' שם ד"ה לשותפים. (38) קרי: חובות אצל אחרים. (39) כלומר, כל החובות. (40) כלומר, חולקים אף לפני שגבו כל החובות. וממשיך רבינו לפרש איך חולקין? - וכשיפרעו החובות וכו'. (41) כלומר, לאחר פרעון כל חוב - חולקים, ומכאן שאין חולקים בשטרות, באופן שכל אחד יגבה חלקו - לפי שיכול לומר לו: כוחם של שנים, עדיף לגבות החוב (רדב"ז, ועיין ב'טור' סימן קעו בשם הרא"ש). (42) כגון שלוו שניהם סכום כסף באופן שעל כל אחד חלה חובת תשלום על מחצית הסכום בלבד. והמדובר כשפירשו בשטר שאינם אחראים זה לזה (ראה בפכ"ה מהלכות מלוה ולוה הלכה ט, וברדב"ז וכסף-משנה כאן) ואינם ערבים זה לזה. (43) יכול אחד להכריח את השני לפרק את השותפות, והוא ישלם את חלק החיוב שהוא חייב בו. ואין השני יכול לטעון, כמו בסמוך, שהשנים טובים מן האחד, מכיון שאין שעבוד האחד על השני ואין קשר ביניהם, וראה סמ"ע שם ס"ק נד. (44) שאפשר לתבוע מכל אחד מהם את תשלום כל החוב. כגון שלוו בשטר אחד, שמן הסתם הם אחראים זה לזה, כיון שלא פירשו שאינם אחראים (הלכות מלוה ולוה שם, ועיין רדב"ז כאן). (45) בבא-מציעא שם בסיום המימרא של רבא (שתוכנה הובא בתחילת הלכה זו), שאם קבעו זמן, אין האחד יכול להכריח את השני להתחלק, ואף כאן הם משועבדים זה לזה עד זמן פרעון החוב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהו לאמטויי. (16) אבל בהפסדים אחרים שלא באו מחמת שעבר, אינו חייב (ש"ך סימן קפג סעיף קטן ט. וראה במשנה למלך למעלה פרק א הלכה ב.). (17) אף על פי ששותפין משועבדים אחד לחבירו והרי זו "פשיעה בבעלים" שפטור עליה (פרק א מהלכות שכירות הלכה ג) – כאן חייב הוא מטעם מזיק בדיים ובזה אינו פטור אף "בבעלים". ראה בפרק כ"א מהלכות אישות הלכה ט ובמשנה למלך כאן. (18) כן כתב רבינו למעלה (פרק א הלכה ה) לגבי שליחות, והוא הדין כאן, שהשותפות לא נתבטלה על ידי זה. (19) בבא קמא קב: כברייתא האחרונה, וכרבי יהודה. (20) למעלה בפרק א הלכה ה כתב רבינו: "בין לאכילה ובין לסחורה", ולכאורה הוא הדין כאן, ולסחורה לאו דווקא, אלא שסתם שותפות היא לסחורה, וכן דעת הרא"ש ושאר פוסקים. (21) לשון הברייתא שם. (22) ברייתא שם וכרבי יהודה. (23) שהשותפות אינה מתבטלת בשינוי זה וכו"ל. (24) נלמד מהקודם, שהרי אף כאן שינה ממגמת השותפות (כסף משנה). (25) שעבר על מה שכתב רבינו למעלה (הלכה א) שלא יתעסק בסחורה אחרת, ואף כאן, אי אפשר שלא התעסק איתו. ועיי' ש"ך סימן קעו סעיף קטן כב. (26) ואין לשותף הראשון חלק לא בהפסד ולא בשכר, אלא אם כן התנו כן ביניהם.

ג. הנותן מעות לחברו לקח ביהן פרות למחצית שקר - רשאי לקח לעצמו²⁷ מאותו המין²⁸; וכשהוא מוכר - לא ימכר שניהם באחד²⁹, אלא מוכר אלו בפני עצמן [ואלו בפני עצמן]. ולא יקח לעצמו³⁰ חטים ולחברו שעורים, אלא בכלן חטים או בכלן שעורים, כדי שיהיו מעות שניהם שוין בחבלה³¹.

(27) ומה שאמרנו למעלה (הלכה א) "המשתתף עם חבירו – לא יתעסק בסחורה אחרת" – אין זה אלא כשעשו ביניהם שותפות לכל ענייניהם, אבל כאן שלא עשו ביניהם שותפות כללית, אלא באופן עראי, לקנות פירות אלו ולמכרם, לא נאסר לו לעסוק בסחורה אחרת. וכהאי גוונא כתב הש"ך בירוה-דעה סימן קעו סעיף קטן סז בשם הפרישה. והמדובר כאן כשקונה בכספו הוא ולא ממעות השותפות, וראה להלן. (28) יש שכתבו שכיוון שקונה בכספו הוא, אין הבדל בין אותו המין למין אחר (וראה להלן) ואדרבא אם מותר לקנות מאותו המין, שיש מקום לחשו, שיחשבו הרואים שמשלשל לסלו מאותם הפירות השייכים לשניהם (ראה ברדב"ז), כל שכן שמותר לקנות ממין אחר (ראה בבית יוסף שם סימן קעז). ויש אומרים שלא הותר אלא אותו המין, אבל מין אחר אסור. (29) שמא מה שקנה לעצמו אינו משוכח כל כך כמו של השותפות, ונמצא חבירו נפסד בכך (כסף משנה). (30) יש מפרשים שכאן מדובר בכסף של השותפות, ולפיכך אסור לקנות לחבירו מין אחד ולעצמו מין אחר. ואילו ב"לעצמו" שלמעלה שהוא בכסף של עצמו, מותר בין באותו המין ובין במין אחר. ויש אומרים שהבא הזו היא המשך מהבבא הקודמת ושיתהן עוסקות בכסף של עצמו ולפי זה לעולם אסור לקנות מין אחר כמו שביאר

הלכה זו במשנה פסחים פט: "הממנה עימו אחרים בחלקו (שלא בדיעת בני החבורה) רשאים בני חבורה ליתן לו את שלו". כלומר, אומרים לו טול חלקך וצא, שאין אנו רוצים שיתערב זר בינינו (רע"ב שם). (6) תוספתא בבא מציעא פרק ד הוצאת צוקרמנדל עצמו 380 A, ותוכנה הובא להלן (פרק ז הלכה ז), ש"המושיב את חבירו בחנות למחצית שכר, אם היה אומן לא יעסוק באומנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו". ושם בתוספתא ובדברי רבינו שאם היה שותף עימו בחצר (בתוספתא: בחנות) מותר. וכאן השמיט זאת רבינו בהסתמכו על מה שכתב להלן. (7) פסחים קיג. "שרי כסיך, פתח שקיך" (=קבל המעות תחילה ותנם בתוך כסיך ואחר כך פתח השק ותן ללוקח). ועוד אמרו בכתובות עו: "סתמא דמילתא כמה דלא יהיב איניש זוזי, לא יהיב איניש חיותא" (=מן הסתם לא ייתן המוכר את הבהמה כל זמן שלא נתן הלוקח את הכסף). (8) ואם קצת בני אדם מוכרים בהקפה וקצתם שלא בהקפה אסור למכור בהקפה (כסף משנה) ואפשר שאפילו אם רוב בני אדם מוכרים בהקפה וקצת שלא בהקפה – אין למכור בהקפה, שאין הולכין בממון אחר הרוב (בבא בתרא צב: ולמעלה פרק ט"ז מהלכות מכירה הלכה ה) ואין היתר אלא בדבר שדרכו להימכר תמיד בהקפה (ראה באור שמה להלן הלכה ב ובנתיבות המשפט שם חידושים אות כג). (9) שאין השואל רשאי להשאיל (לאחרים) ואין השוכר רשאי להשכיר – שאין רצונו של אדם שיהא פקדונו ביד אחר (בבא מציעא לו. ופרק א מהלכות שכירות הלכה א). ושותף הרי הוא כשומר כמו שאמרו בבבא בתרא מב: (10) ש"כל תנאי שבממון קיים" (בבא מציעא צד.). (11) שהרי מחל. (12) כמו שכתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות מכירה הלכה יא שתחילה אינה צריכה קניין.

ב. אחד מן השתפין שעבר¹³ ומכר בהקפה, או פרש¹⁴ בים¹⁵, או הלך למקום אחר, או שנשא ונתן בסחורה אחרת, וכן כל פיוצא באלו הדברים - כל פחת שניבוא מחמת שעבר¹⁶ חייב לשלם לבדו¹⁷; ואם היר¹⁸ שם שקר - השקר לאמצע, פמו שהתנו ביניהם בשקר. לפיכך, הנותן¹⁹ מעות לחברו בתורת שתפות לקח ביהן חטים לסחורה²⁰, והלך וקנה שעורים, או שנתן לו מעות לקנות שעורים, וקנה חטים: אם²¹ פחתו - פחתו לזה שעבר, ואם²² הותירו - הותירו לאמצע²³. וכן²⁴ אם הלך ונשתתף עם אחר בממון השתפות: אם הפסיד - הפסיד לעצמו, ואם נשתפר - השקר לאמצע. אבל אם נשתתף עם אחר בממון עצמו²⁵: אם פחת - פחת לעצמו²⁶, ואם הרויח - הרויח לעצמו. ואם התנו ביניהן - הכל לפי התנאי.

(13) יוצא מתוך מה שנאמר בהמשך הדברים לפיכך הנותן מעות לחבירו וכו'. (14) הפליג, נסע בספינה. (15) שמא תארע תקלה בים. ראה ברש"י לכתובות ק: דיבור המתחיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּלָג, בְּיָוֵן דְּלֵא אֲמַר פְּלוֹם). וְאִם אֲמַר⁴⁴: לְעֲצָמֵי אֲנִי מִצִּיל (אם יְכוּלִים לְהַצִּיל - הַצִּיל עַד פְּדֵי חֵלְקוֹ⁴⁵ לְעֲצָמוֹ, וְהִיזְתָּר שְׁלֵהֶם⁴⁶; וְאִם אֵין יְכוּלִין לְהַצִּיל⁴⁷) - הַצִּיל לְעֲצָמוֹ.

38) גובי מכס. 39) אף על פי שרק אחד ביקש שימחלו. ויש אומרים שאף על פי שבקשתו הייתה שימחלו למענו, והסכימו לו - השכר לאמצע. שכיוון שעשו זאת על פי בקשתו הרי הוא כשלוחם (כסף משנה בשם הרא"ש, ועיין בסמ"ע סימן קעח סעיף קטן א). 40) גובי המכס. יש אומרים שהיינו דווקא אם המוכסים אמרו כן מעצמם, מבלי שפנה אליהם. שאם לא כן, הרי הוא שלוחם של השותפין כמבואר למעלה (כסף משנה בשם הרא"ש). 41) ואין לכולם חלק בזה. 42) תוספתא בבא מציעא, הובאה בבבא קמא קט"ז: ונתפרשה שם על ידי רמי בר חמא. 43) שכל זמן שלא גילה את דעתו, מן הסתם הוא מתכוון להציל בשביל כל השותפים, כדרכו של שותף. 44) בתוספתא שם: "ואם היתנה עימהם בבית דין מה שהציל הציל לעצמו". אבל כבר כתב באור זרוע בבא קמא סימן תנט שמשוגיית הגמרא שם נראה שאין צריך להתנות בבית דין דווקא, עיין שם. ואף על פי שכתב רבינו הלן הלכה ט שחלוקת שותפות צריכה בית דין - כאן במקום הפסד לא הצריכו כן. 45) שהרי נתחלק מן השותפות. ואף על פי שלא הגיע עוד הזמן לחלוקת השותפות (ראה למעלה פרק ד הלכה ד) - כיוון שיש כאן הפסד התירו לו לחלוק (שיטה מקובצת שם בשם רבינו יהונתן). 46) שכיוון שיכולים להציל, אין זה הפקר. 47) שאז יש לזה דין הפקר.

ח. דְּבָר⁴⁸ הַדְּיוּעָ⁴⁹ לְשֵׁנֵי שֹׁתְפֵין, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּרִשׁוֹת אֶחָד מֵהֵן - אֵינִי יוֹצֵא מִחֻקְתּוֹ שֶׁל שֵׁנֵי פֶלֶא יְמֵי הַשֹּׁתְפוֹת⁵⁰; וְאֵינִי יְכוּל לְטַעַן שֶׁלְּחָחוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בְּמִתְּנָה⁵¹, וְנֹאמַר לְאַחַר שֶׁהוֹצִיא מִחֻבְרוֹ עָלָיו הַרְאֵיהָ, אֶלֶא הֲרִי הוּא בְּחֻקְתָּ שְׁנֵיהֶם עַד שֶׁיָּבִיא הָאֲחֵר רְאֵיהָ⁵².

48) כן כתב הר"ף בבבא בתרא פרק א, ודייק כן מהגמרא שם ד. 49) שמפורסם ברבים שהוא שיין לשותפים. 50) משמע אפילו היה מונח שם זמן רב (חושן המשפט סימן קעט סעיף א, ועיין סמ"ע ו"ש"ך שם). ובלבד שיהא בתוך ימי השותפות, אבל אחרי ימי השותפות, יש להם חזקה זה על זה (ר"ף שם). 51) כי שותפים אינם מקפידים אחד על השני. ואין הוכחה, מזה שהחפץ ברשותו, שחבירו מכרו לו או נתנו לו במתנה (הר"ף שם). 52) בעדים (כסף משנה בשם הרא"ש).

ט. אֶחָד⁵³ מִן הַשֹּׁתְפֵין שָׁבַא לְחֵלְק⁵⁴ שְׁלֵא מְדַעַת חֻבְרוֹ - חוֹלֵק בְּפִנֵּי שְׁלֵשָׁה, וְאֶפְלוּ⁵⁵ הֵן הַדְּיוּטוֹת⁵⁶; וּבִלְבָד שִׁיהוּ נֹאמְנִין⁵⁷, וְיִודְעִין בְּשׁוּמְא⁵⁸. וְאִם חֵלְק לָהֶן⁵⁹ בְּפָחוֹת מִשְׁלֵשָׁה - לֹא עֲשֵׂה פְלוֹם⁶⁰. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁶¹? בְּשִׁחְלָקוֹ פְרוֹת⁶²; אֲבָל אִם הִיוּ מְעוֹת⁶³ - הַמְעוֹת בְּחֻלּוֹקִים הֵם, וְיֵשׁ לוֹ לְחֵלְק שְׁלֵא

רבינו הלן (אבן האזל). 31) בכתב-יד תימן: "בחבילה" וכן גרס רבינו ירוחם (הובא בכסף משנה) וכן הוא בתוספתא שם. ואפשר לפרשו מעניין "יחד", כלומר, שיהיה ריווח והפסד שניהם ולא ישתכר בשלו יותר מבשל חבירו (בית יוסף שם). ונראה שכל זה מחמת חשד, שלא יאמרו: לעצמו דאג, ולחבירו לא דאג.

ד. אֶחָד מִן הַשֹּׁתְפֵין שָׁאמַר: נוֹלִיף הַסְּחוּרָה לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, שֶׁהִיא בְּיָקָר³², וְנִמְכַר שָׁם³³, אֵף עַל פִּי שֶׁקָּבַל עָלָיו פֶּלֶא אֲנִס אוֹ פֶּלֶא שִׁיבּוּא - הֲרִי חֻבְרוֹ מְעַכְבַּב עָלָיו; שֶׁהֲרִי אֲמַר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁאֲתֵן מְעוֹת שְׁבָנִי, וְאֵהִיָּה רוֹדֵף אֶחְרִיף לְדִין לְהוֹצִיא מִמֶּךָ³⁴. וְכֵן פֶּלֶא יוֹצֵא בְּזָה.

32) כלומר, למקום פלוני שהסחורה נמכרת שם ביוקר. 33) וראה למעלה (הלכה א) שבלי רשות מהשותף השני אסור להוליך למקום אחר. 34) מקור הלכה זו בירושלמי בבא קמא (תחילת פרק שלישי) בדין שור שעלה על שור אחר להרגו, שמוותר לבעל השור הניזק לשמוט את שורו מתחת לשור המזיק, ובעל השור המזיק אינו יכול לטעון: אשלם לך נזקך, לפי שאומר לו: איני רוצה לחזור אחרוך בבתי דינים, ומטעם זה הצריכו חכמים להרחיק נזקים מחבירו, אף כאלה שהמזיק חייב לשלם לניזק, עיין בבא בתרא כ: ולמעלה פרק ט מהלכות שכנים הלכה יא.

ה. אֶחָד מִן הַשֹּׁתְפֵין שָׁבַא לְיִשּׁוֹן אֶת הַפְּרוֹת עַד זְמַן הַדְּיוּעָ³⁵ - אֵין חֻבְרוֹ מְעַכְבַּב עָלָיו. וְאִם אֵין זְמַן לְאִתְּוֹן פְרוֹת - חֻבְרוֹ מְעַכְבַּב עָלָיו.

35) כגון התאריכים של מכירת פירות שונים, עליהם מוסר רבי יהודה בברייתא ובתוספתא שם. ובתוספתא שם נוסף: "אם היה ערב שביעית - מותר, שמתחילה לא לקחו אלא על מנת כן" (כלומר, ליישן פירות של ערב שביעית לצורך שביעית).

ו. שֹׁתְפֵין שֶׁשָּׂמוּ פְרוֹתֵיהֶן וְנִשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן - יֵשׁ לָהֶן אוֹנְיָה זֶה עַל זֶה³⁶. עֲרַבּוּ פְרוֹת בְּלֹא שׁוּמְא³⁷ וּמְכָרוּם, וְנִשְׂאוּ וְנִתְּנוּ בְּדַמְיָהֶן - הֲרִי אֵלוֹ מְחַשְׁבִין אֶת הַפְּרוֹת בְּמָה הִיוּ שׁוִין בְּעַת שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ, וּמְחַשְׁבִין אֶת הַשְּׂכָר אוֹ הַהֶפְסֵד.

36) שאם נתברר שלא שמו כהוגן את פירותיו של אחד מהם, אף על פי שהם שותפים ואפשר שהם מוחלים זה לזה - יש בהם דין אונאה כבכל מקח וממכר. וראה ברדב"ז. 37) ומכיוון שלא דקדקו לתחילה בזה, יש וודאי מקום לחשוב שמחלו זה לזה, ואף על פי כן אין אנו אומרים כן (ראה בסמ"ע שם סעיף קטן יב"ג).

ז. שֹׁתְפֵין שֶׁמְחָלוּ לָהֶם מוֹכְסִין³⁸ - מְחָלוּ לְאֲמַצְעָ³⁹. וְאִם אֲמָרוּ⁴⁰: מִשׁוּם פְּלוֹנִי מְחָלְנוּ - מִה שֶׁמְחָלוּ מְחָלוּ לוֹ⁴¹. הִיוּ⁴² בְּאֵין בְּדַרְךָ, וְעַמְדוֹ עָלֵיהֶן לְסֻטִים וְגָזְלוּ אֶת הַשְּׂרָא, וְהַצִּיל אֶחָד מִן הַשֹּׁתְפֵין - הַצִּיל לְאֲמַצְעָ⁴³. (אֶפְלוּ אֵין יְכוּלִים חֻבְרוֹ לְהַצִּיל, דְּלֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לבטל את השותפות, שהיא בטלה מאליה עם מות אחד השותפים, וראה סמ"ע סימן קעו סעיף קטן נ. (75) והרא"ש (פרק ט דבבא מציעא סימן לו) הביא לזה מקור מדברי התוספתא (פרק ט דבבא מציעא) "המקבל שדה מחבירו ומת - לא יאמרו לו תן לנו מה שעשה אבינו וכו'". ומה שאמרו בגמרא בבא מציעא קט. "האי שתלא דשכיב (המקבל שדה לשתול ומת), יורשים דיליה מסתלקין בלא שבחא, ולא מילתא היא", הוא מפרש דלאו מילתא דמסתלקין בלי שבח אלא מסתלקין בשבח. אבל לעולם מסתלקין, כנ"ל.

פּרָק שְׁשִׁי

1) נתבאר בו כל דיני "עסקא" שהיא מחצית מלוה ומחצית פיקדון. ולא נשלמו.

א. שְׁנַיִם שֶׁהֵן נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בְּמִמּוֹן הַשְּׁתֵּפוּת², אֵף עַל פִּי שֶׁהֶמְמוֹן שָׁל אֶחָד מֵהֶן - הָרִי זֶה נִקְרָאת שְׁתֵּפוּת, וְאִם פָּתְחוּ אוֹ הוֹתִירוּ - הָרִי הוּא לְאֻמְצָע³. וְיֵשׁ לָהֶם לְהִתְנוּת בְּשֹׂכֵר וּבַהֲפָסֵד כָּל מָה שִׁירְצוּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ. אֲבָל⁴ אִם הָיָה הָאֶחָד בְּלִבָּד הוּא שׁוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּמִמּוֹן הַשְּׁתוּפָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהֶמְמוֹן מְשָׁל שְׁנֵיהֶם⁵ - הָרִי זֶה הַשְּׁתֵּפוּת נִקְרָאת עֶסֶק⁶, וְזֶה הַנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן נִקְרָא מִתְעַסֵּק, שֶׁהָרִי הוּא לְבִדּוֹ מִתְעַסֵּק בְּמִשְׂא וּמִתָּן, וְשֶׁתּוֹ שְׂאִינוֹ נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן נִקְרָא בְּעַל הַמְּעוֹת.

2) כלומר: הממון ניתן על-ידי אחד מהן, לשם רווחים משותפים, ואף זה שלא הטיל מממונו כלום - מקבל מחצה, כמו הראשון שהטיל כל ממונו, כי כך התנו ביניהם כתמורת המשא-והמתן של השני המשקיע בזה יחד עם הראשון. 3) ואין צורך לשלם לשני שכרו כפועל, כמו בעסק דלהלן הלכה ב, שאף אם נאמר שגם כאן יש חצי מלוה וחצי פקדון כדלהלן - אין כאן ריבית, שהרי שניהם מתעסקים: זה במלוה וזה בפקדון, ואין כאן ריבית. 4) בבא מציעא קד: 5) כן נראה בעובדא של רבי אליעזר מהגרוניא (שם סט.), שאף שהשתתף בממון עם הרועה, לולא היה אריסו המשועבד לו, היה חייב לשלם לו שכרו, כדין עסק, כדלהלן הלכה ב. 6) ודינו מפורש להלן בהלכה הבאה. ובאופן ששניהם משתתפים בממון - חלקו של בעל המעות, הוא "עסק" והוא נחלק לחצי מלוה וחצי פקדון (לחם-משנה).

ב. תִּקְנוּ חֲכָמִים⁷: שֶׁכָּל הַנוֹתֵן מְעוֹת לְחִבְרוֹ לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן - יִהְיֶה חֲצֵי הַמְּמוֹן בְּתוֹרַת הַלּוֹאֵה, וְהָרִי הַמִּתְעַסֵּק חָיִב בְּאַחֲרֵייתוֹ אֵף עַל פִּי שֶׁאֲבָד בְּאַנְסָה⁸, וְהַחֲצֵי הָאֲחֵר בְּתוֹרַת פְּקֻדוֹן, וְהָרִי הוּא בְּאַחֲרֵייתוֹ בְּעַל הַמְּעוֹת⁹. וְאִם נִגְנַב אוֹ אֲבָד הַחֲצֵי שֶׁל פְּקֻדוֹן - אֵין הַמִּתְעַסֵּק חָיִב לְשֵׁלֵם¹⁰. וּלְפִיכָּךְ יִהְיֶה שֹׂכֵר זֶה הַחֲצֵי, אִם הָרוּיִת, שֶׁל בְּעַל הַמְּעוֹת. וּלְפִינֵי תִקְנָה זֶה, אִי אֶפְשָׁר שִׁיְהִיָּה הַשֹּׂכֵר אוֹ הַהֲפָסֵד שֶׁל כָּל הַמְּמוֹן לְאֻמְצָע בְּשׁוּבָה. שְׂאִם אֲתָה אוֹמֵר בֵּן, נִמְצָא בְּעַל הַמְּמוֹן נוֹטֵל שֹׂכֵר חֲצֵי מְעוֹתָיו שֶׁהֵן

בְּפָנַי בֵּית דִּין, וּמִנִּיחָ⁶⁴ חֵלֶק חִבְרוֹ בְּבֵית דִּין. בְּמָה דְּבָרִים אָמֹרִים⁶⁵? כְּשֶׁהָיוּ הַמְּעוֹת כֶּלֶן מְטַבֵּעַ אֶחָד וְשׁוּיִן; אֲבָל אִם הָיוּ מְקַצְּתָן חֲדָשִׁים וּמְקַצְּתָן יְשָׁנִים, וְאֵין צָרִיךְ לֹמַר אִם הָיוּ מְקַצְּתָן יְפוֹת וּמְקַצְּתָן רְעוֹת - הָרִי הֵן כְּפֹרוֹת, וְאֵין חוֹלְקִין אוֹתָם אֲלָא בְּבֵית דִּין.

53) בבא מציעא לא: פסקו של רבה בר רב הונא בעובדה של איסור ורב ספרא, וכתיקונו של אביי. 54) אחרי תום זמן השותפות או שלא היה זמן בכלל (הגהת מיימוני אות ג'. וראה למעלה פרק ד הלכה ד). 55) כדברי אביי בשם רב נחמן. לפי שאינו צריך אלא לברור, ולא להוצאת פסק דין (גמרא שם). 56) כלומר, כולם הם הדיוטות (סמ"ע סימן קעו סעיף קטן מו). 57) שאם לא כן, היאך נאמין להם (כסף משנה) ועוד שהרי נקראו "בית דין" (בית-דין של הדיוטות), ואם אינם נאמנים, אינם נקראים בית דין (רדב"ז). 58) פשוט. שאם לא כן היאך יחלקו (כסף משנה). 59) כלומר, חילק אותה, את השותפות. 60) מצורה מוחלטת זו משמע שאפילו אם הפסיד בחלוקה זו, יכול הוא לחזור בו (וראה ברמ"א סימן קעו סעיף יח). 61) בבא מציעא סט. וסט: כדברי רב נחמן ורב פפא על רקע העובדא של שני הכותים. 62) שצריכים שומא, שיש בהם כמה מינים (גמרא שם). 63) שכולן שוות, ראה להלן. 64) שאף על פי שעל עצם החלוקה, אין צורך בבית דין - צריך להודיע להם על החלוקה. וראה סמ"ע שם סעיף קטן מט. 65) גמרא שם.

ל. אֶסוּר⁶⁶ לְהַשְׁתַּתֵּף⁶⁷ עִם עוֹבֵד כּוֹכְבִים, שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב לוֹ חִבְרוֹ שְׁבוּעָה, וְיִשְׁבְּעוּ בִּירְאָתוֹ⁶⁸. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ בְּמִקוּמוֹ, שֶׁאֶסוּר לְעֲשׂוֹת סְחוּרָה⁶⁹ בְּפֹרוֹת שְׁבִיעִית, [ולא בככורות], ולא בטרפות, ולא בנבלות, ולא בתרומות, ולא בשקצים ורמשים. וְאִם עֵבֶר⁷⁰ וְעָשָׂה - הַשֹּׂכֵר לְאֻמְצָע⁷¹. וְנִרְאָה לִי, שְׂאִם הַפְּסִיד - הַפְּסִיד לְעֲצָמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעֵבֶר⁷².

66) סנהדרין סג: דברי אביו של שמואל. ויש שכתבו שבזמן שאין הגויים נשבעים בעבודה זרה אין איסור זה (הגהות מיימוני וכן כתב הרדב"ז בשם רבינו בתשובה). 67) אבל מותר לשאת ולתת איתו (הגהות מיימוני אות ד). 68) בעבודה זרה. כלומר: ונמצא שהישראל גורם לאחרים שישמעו שם האליל. 69) לכתחילה, אבל כדיעבד מותר ליהנות מהריוח כדלהלן. 70) השותף. 71) נלמד מן הירושלמי (הביאו הגהות מיימוני אות ד) שאף את הגניבה שגנב אחד מן השותפים - חולקים. 72) והרי זה כשותף ששינה, שכתב רבינו למעלה הלכה ב.

יא. אֶחָד מִן הַשְּׁתֵּפוּיִן אוֹ מִן הַמִּתְעַסְקִין⁷³ שְׁמַת - בְּטָלָה⁷⁴ הַשְּׁתֵּפוּת אוֹ הָעֶסֶק, אֵף עַל פִּי שֶׁהִתְנוּ לְזִמְן קָבוֹעַ; שֶׁכִּבֵּר יֵצֵא הַמְּמוֹן לְרְשׁוֹת הַיּוֹרְשִׁים. וְכִזָּה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים⁷⁵.

73) ראה לקמן פרק ו הלכה א הגדרת רבינו לשותפים ומתעסקין. 74) משמע שגם השותף וגם היורשים יכולים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24) היינו, שהוא עושה כן בעת החלוקה, אבל אם התנה מתחילת העסק, לא צריך, לשיטת רבינו, שיהיה לו עסק אחר, כדברי רבינו להלן הלכה ד (כספ-משנה בפירוש אחד). 25) שם סט. מימרא של שמואל, שגם רב מודה בה (כספ-משנה). 26) אף כאן, כמו למעלה בענין שכר דינר, המדובר בשאמר כן בעת החלוקה, ולכן צריך שיהיה לו עסק אחר, אבל אם התנה כן בתחילה, אין צורך שיהיה לו עסק אחר כדלהלן הלכה ד (כספ-משנה בפירוש אחד). 27) היינו, חוץ ממה שהוא נוטל חלק שיהיה עמו בעל הממון. 28) שאם אין לו עסק אחר, לא מספיק מותר בשכר, אלא צריך גם להפחית מן ההפסד, כדלהלן הלכה ג. 29) כרב, שם, שאומר: "מותר שלישי בשכר - הרי זה מותר", וכן מפרשה רבינו ולא כפירש"י שם. 30) כמסקנת הגמרא שם, בעובדא של ר"א מהגורניא.

ג. ועוד³¹ תקנו חכמים: שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן, ופחתו או הותירו, ולא רצה לתן לו שכר צמלו בכל יום, ולא התנו ביניהן שום תנאי - שיהיה שכר המתעסק באותו חצי של פקדון שלישי רוח הפקדון, שהוא שתות רוח כל הממון. לפיכך, אם הרויחו - יטל המתעסק שני שלישי הרוח; חצי הרוח של חצי המעות שהן מלוה, ושתות הרוח בשכר שנתעסק בפקדון, נמצא הכל שני שלישי הרוח; ויטל בעל המעות שלישי הרוח. ואם פחתו - יפסיד המתעסק שלישי הפחתה³², שהרי הוא חזב בחצי הפחתת מפני שחצי המעות מלוה, ויש לו שתות בשכרו באותו החצי של פקדון³³, ונמצא שגשאר עליו מן הפחתת שלישי; ובעל המעות יפסיד שני שלישי הפחתה³⁴.

31) יוצא מתוך השקלא-וטריא בגמרא שם סח: סט. מסיב לעובדא של רב עיליש, וראה בסמוך. 32) לדעת רבינו, יש למקבל שתי עדיפויות, גם בזמן הרווח וגם בזמן ההפסד, ומה שמשמע בגמרא שיש רק עדיפות אחת, או בשכר או בהפסד, שהרי אמרו שם: "אי פלגא באגר" - תרי תילתי בהפסד, אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר", זה אינו אלא אם התנו כך, כמו שמסביר רבינו בהלכה ד. והראב"ד סובר, שיש רק עדיפות אחת, או בשכר - כמו שהוא מזכיר כאן, או בהפסד - וכסברת ה"ש מי שטועה" (להלן הלכה ד). ולפי זה, מה שאמרו שם "אי פלגא באגר" - תרי תילתי בהפסד וכו'" זהו לפי תקנת חכמים, ולא כשכך התנו. 33) כדי שלא יהיה אבק ריבית. 34) והואיל ויש כאן רווח רב והפסד מועט למתעסק, צריך שיהיה לו עסק אחר (לחם-משנה להלן הלכה ד).

ד. יש מי שטועה ואומר: שהנותן עסק סתם, אם יהיה שם שכר - יטל המתעסק חצי, ואם יהיה שם הפסד - יפסיד שלישי³⁵. ואין הדבר כן, אלא אם כן התנו על דבר זה בפירוש³⁶. וכך אמר התנו, שניפסיד³⁷ המתעסק מחצה, ואם יהיה שם שכר - יטל שני

פקדון, ואינו עושה פלום, אלא זה המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלוהו, ונמצא קאין לידי אבק ריבית¹². והיאך יעשה¹³, אם רוצה להיות השכר או ההפסד לאמצע בשוה¹⁴? תן למתעסק ששכרו שפכל יום ויום¹⁵ מימי השתפות כפועל בטל¹⁶ של אותה מלאכה¹⁷ שפכל ממנה¹⁸. ואם¹⁹ היה לו עסק אחר²⁰ כל שהוא²¹ להתעסק בו עם מעותיו של זה²² - אינו צריך להעלות לו שכר של כל יום ויום²³, אלא אפלו העלה²⁴ לו דינר בכל ימי השתפות - די²⁵; ואם פחתו או הותירו - יהיה לאמצע בשוה. וכן אם אמר²⁶: כל הרוח יהיה לך שלישי²⁷ או עשיריתו בשכרך, הואיל²⁸ ויש לו עסק אחר - הרי זה מתיר²⁹; ואם הפסידו - יפסיד מחצה. ואם היה זה המתעסק אריסו³⁰ והיה לו עסק אחר - אינו צריך להעלות לו שכר אחר כלל; שהאריס משעבד הוא לבעל השדה.

7) חכמי נהרדעא (שם קד: ?) (8) כדין מלוה שניתנה להוצאה (קידושין מז). 9) ודינו כשומר חנם, כדלהלן, ואע"פ שהוא נוטל שכר על ההתעסקות - כיון שאינו נוטל שכר על השמירה, הרי הוא כשומר חנם. והראב"ד סובר, שדינו כשומר שכר. 10) ששומר חנם פטור על גניבה ואבידה (פ"ד מהלכות שאלה ופקדון הלכות א"ב). 11) בבא-מציעא סח. במשנה. 12) ואיסורו מדרבנן (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ואילו ריבית דאורייתא היא "ריבית קצוצה", שהלוה על-מנת לשלם לו בהוספה (שם). 13) והיינו בסתם, כשלא התנו ביניהם כל תנאי שהוא, בעת יצירת העסק, שהרשות בידם להתנות על מינימום של שכר, ככל תנאי של ממון, ובלבד שלא יהיה בו משום אבק ריבית, וראה להלן הלכה ד. 14) שאם רוצה בעל המעות בהפרשים, כשכר והפסד בהתאם להלכה ותקנת חכמים, אינו צריך לשלם שכר כפועל, ראה להלן הלכה ג. 15) אבל לא שכר חד פעמי (הרי"ף שם). 16) ברייתא שם, המוסיפה ביאור לדברי המשנה. 17) שם, כאביי המבאר את הברייתא. 18) שאם עסק במלאכה כבדה, אך משתלמת יותר, כמה רוצה לקבל עבור עבודה זו הקלה ממנה (רש"י שם). ויש מפרשים, כפועל בטל שלא עבד כלום, כמה יקבל בעד עבודה קלה כזו. ומפני שאין כאן אלא אבק ריבית - הקילו (רא"ש שם סימן לט). 19) שם סט. וראה ברי"ף שם. 20) מאותו המין. כספ-משנה בפירוש אחד. וראה להלן פ"ח הלכה א, ובהערה יט שם. 21) ראה בפירוש המשניות לרבינו במשנה בבא-מציעא שם. 22) כלומר, ביחד עם העסק שהוא עוסק במעותיו של זה. 23) שכיון שאינו מתבטל כלל מעסקו הפרטי, והוא עוסק בו בד-בבד עם ה"עיסקא", ואין כאן טירחא יתירה - אין כאן אבק ריבית. ואע"פ שכל עיסקא היא חצי מלוה וחצי פקדון, ואין כאן ריבוי טירחא, שהרי הוא עוסק בין כה וכה בשביל חלקו, חצי הפקדון? תירצו בזה ה'תוספות' (שם ד"ה דאמרי) שהיה להם להתחלק: יום לזה ויום לזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם פָּחָתוּ - פּוֹחַת הַמִּתְעַסֵּק כְּפִי מֵה שֶׁהִתְנֵהוּ, וְאִם הוֹסִיפוּ - נוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֶלֶק שֶׁהִיָּה מִפְּסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ מֵה שֶׁנֹּטֵל בְּעַל הַמְּעוֹת. פִּיצֵד? הַתְּנֵהוּ, שָׂאֵם הִיָּה שֵׁם הַפְּסֵד - יִפְחַת הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעֵ, וְהִפְחִיתוּ - מְשַׁלֵּם רְבִיעֵ הַפְּחַת, וְאִם הוֹתִירוּ - נוֹטֵל מִחֲצָה⁵⁴. וְאִם עַל פִּי שְׂדֻכְרִים אֵלֶּי שֶׁהוֹדוּ דְבָרֵי טַעַם הֵם, אִם תִּלְדָּה עַל דְּרָךְ זוֹ, שָׂמָא⁵⁵ הַמִּתְעַסֵּק אֲפָשָׁר שִׁיפְחַת וְיִטֵּל שְׂכָר. פִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁהִתְנֵהוּ עִמּוֹ, שִׁיטֵּל הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשְׁבָּעָה בְּשְׂכָר, וּפְחַתוּ⁵⁶ - נִמְצָא נוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק אֶחָד מִשְׁבָּעָה יִתְרִי⁵⁷ עַל זֶה הַהֶפְסֵד. פִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁפְּחַתוּ שְׁבָעָה דִּינָרִים - הָרִי הַמִּתְעַסֵּק אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי חֵיב לָךְ דִּינָר אֶחָד כְּפִי הַתְּנָאִי⁵⁸, וְאַתָּה חֵיב לְשַׁלֵּם לִי שְׁנַיִם, שֶׁהֵן שְׁלִישׁ חֶלֶק הַפְּקֻדוֹן⁵⁹. נִמְצָא בְּעַל הַמְּעוֹת חֵיב לְתַן לוֹ דִּינָר בְּשְׂכָר שֶׁהִפְסִיד שְׁבָעָה. וְאֵלֶּי הַפְּסִיד אֲרָבָעָה עֶשְׂרֵה - הִיָּה חֵיב בְּעַל הַמְּעוֹת לְתַן לוֹ שְׁנֵי דִינָרִין. וְזֶה תִּמְהָ גְדוֹל, וְדָבָר שָׂאִין הַדְּעַת סוֹבְלָת אוֹתוֹ, וְאִין זֶה אֲצִלִי אֵלֶּא כְּמוֹ דְבָרֵי הַחֲלוּם. אֲבָל הַדְּרָךְ וְהַדִּין הָאֵמֶת שִׁירָאָה לִי: שְׁפֵל שְׁרָוּיִת הַמִּתְעַסֵּק, אִם יִהְיֶה שֵׁם הַפְּסֵד - יִפְסִיד שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַחֶלֶק שֶׁהִיָּה מְרוּיִת. וְכֵן אִם הִתְנֵהוּ עַל הַהֶפְסֵד, וְהִרְוִיחוּ - יִטֵּל כְּמוֹ אוֹתוֹ הַחֶלֶק שֶׁהִיָּה מִפְּסִיד, וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁ חֶלֶק חֲבֵרוֹ⁶⁰. נִמְצָאֶת אֵתָה אוֹמֵר לְפִי מְדָה זוֹ: שָׂאֵם הַתְּנֵהוּ שִׁיטֵּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעֵ הַשְּׂכָר, וְהַפְּסִיד - הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוֹת⁶¹; וְאִם הַתְּנֵהוּ שִׁיפְסִיד רְבִיעֵ, וְהִרְוִיחַ - נוֹטֵל מִחֲצָה⁶². וְעַל דְּרָךְ זֶה לֹא תִמְצָא תִמְהָ, וְיִצָא הַדִּין כְּקוֹ הַצֶּדֶק.

(46) המדובר שהתנו על השכר ולא התנו על ההפסד. וזהו כעין מה שאמרו (שם) "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד". (47) שזה מקביל לחלק שיש בו. (48) כדי שלא יהיה בזה משום ריבית. נמצא שבעל הממון מחזיר לו שליש ממה שהוקצב לו לחלק שכרו, כלומר: שליש משלושה רבעים. ומקור דבריהם ממה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", כלומר אם התנו מחצה על מחצה ברווח - אם היה הפסד, מוסיף לו בעל הממון שליש מהמחצה שהיה ראוי לו, דהיינו שתות מכל מה שהיה ראוי לשניהם ונותנים למתעסק, ונמצא בעל הממון מפסיד שני שליש, והמתעסק - שליש, ראה בכסף-משנה. (49) שהיו צריכים לחלקם: שמונה-עשר שהם שלושה רבעים - למתעסק, וששה שהם רביע - לבעל הממון. (50) שהמתעסק מקבל שליש מהחלק שהיה ראוי לבעל הממון, היינו שתים מששה, ונמצא הוא מפסיד רק ששה עשר, ובעל הממון מפסיד שמונה. (51) רבינו רוצה להראות את המסקנה מרחיקת לכת משיטה זו, והוא שלפעמים יצא, שהמתעסק לא יפסיד כלום. והיינו, שאם חלקו הוא רביע, והוא צריך מצד הדין לשאת ברביע הפסד, אך לפי שיטה זו, יש לנכות למתעסק שליש מחלק המלוה,

שְׁלִישֵׁי הָרוּחַ - הָרִי זֶה מִתְּרֵי. וְכֵן³⁸ אִם הִתְנֵהוּ, שָׂאֵם יִהְיֶה שֵׁם שְׂכָר - יִטֵּל הַמִּתְעַסֵּק תְּשִׁיעִיתוֹ, וְאִם יִהְיֶה שֵׁם הַפְּסֵד - יִפְסִיד עֶשְׂרִיתוֹ, הוֹאִיל וְהִתְנֵהוּ שִׁיהִיָּה רִבּוּחַ הַמִּתְעַסֵּק יוֹתֵר עַל הַפְּסֵדוֹ - תִּנְאוּ קָיִם, וְתוֹסֶפֶת זוּ כְּנֻגְדָ עִמּוֹ. וְרִבּוּתֵי הוֹרוּ, שָׂאִין הַתְּנָאִי³⁹ זֶה מוֹעִיל אֵלֶּא אִם כֵּן הִיָּה לַמִּתְעַסֵּק עֶסֶק אַחֵר; אֲבָל אִם אִין לוֹ עֶסֶק אַחֵר⁴⁰ - צָרִיךְ שִׁיהִיָּה שְׂכָר הַמִּתְעַסֵּק יִתֵּר עַל הַפְּסֵדוֹ בְּשְׁתוֹת⁴¹, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֵנוֹ⁴². שְׂזֵה דְבַר אֲסוּר⁴³ הוּא, וְאִין הַתְּנָאִי מוֹעִיל בּוֹ⁴⁴. וְלֹא יִרְאֶה לִי זֶה⁴⁵.

(35) ולפי דבריהם, תקנת חכמים היתה רק על עדיפות אחת, כגון זו שהזכיר רבינו בהפסד, וראה הערה לא. (36) כמו שכתבנו למעלה בהלכה ג. (37) שכאן יש עדיפות בשכר, ולדעת רבינו - זה אפשרי רק בהתנו. (38) שהעיקר הוא, שיהיה למקבל איזו עדיפות שהיא, כדי שלא יהא משום ריבית. (39) בכ"י תימן: "תנאי", וכן נכון. (40) מקורם מגמרא בבא-מציעא סט. שלא התירו במותר דינר אלא בשיש לו עסק אחר (למעלה הלכה ג), ואינם מחלקים בין התנה ללא התנה, וראה בלחם-משנה. (41) מקורם שם מח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". (42) בהלכה ג. (43) מצד הריבית שבו. (44) שאין תנאי מועיל אלא בממון בלבד, אבל לא במקום שיש עמו גם איסור. (45) שלדעת רבינו, יש חילוק בין התנה ללא התנה. ומה שאמרו שם סט. במותר שליש, שצריך שיהיה לו עסק אחר, זהו כשלא התנו. ואף מה שאמרו שם סח: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" - כשהתנה כן. ואמנם אם לא התנו כן, צריך שיהיו לו שתי עדיפויות (למעלה הלכה ג). ואז, כיון שיש לו רווח רב, אין צריך עסק אחר, וראה למעלה הערה לא.

ה. הוֹרוּ רְבּוּתֵי: שָׂאֵם הַתְּנֵהוּ, שִׁיטֵּל⁴⁶ הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִשָּׁה חֶלְקִים מֵהַשְּׂכָר, וּבְעַל הַמְּעוֹת רְבִיעֵ הַשְּׂכָר - נִמְצָא רְבִיעֵ הַמְּעוֹת בְּלִבְד בְּתוֹרַת פְּקֻדוֹן, וּשְׁלִשָּׁה רְבִיעִים בְּתוֹרַת הַלּוֹאָה. לְפִיכָךְ, אִם הִיָּה שֵׁם הַפְּסֵד - יִפְסִיד הַמִּתְעַסֵּק שְׁלִשָּׁה רְבִיעֵי הַפְּסֵד⁴⁷ פְּחַת שְׁלִישׁ הַרְבִּיעֵ⁴⁸, וְיִפְסִיד בְּעַל הַמְּעוֹת רְבִיעֵ וּשְׁלִישׁ רְבִיעֵ, שֶׁהוּא שְׁלִישׁ כֹּל הַהֶפְסֵד. פִּיצֵד? נִתֵּן לוֹ מְאָה דִּינָרִים עַל תְּנָאִי זֶה, וְחֲסָרוּ אֲרָבָעָה וְעֶשְׂרִים⁴⁹ - בְּעַל הַמְּעוֹת מִפְּסִיד שְׁמוֹנֶה, וְהַמִּתְעַסֵּק מְשַׁלֵּם שְׁשָׁה עֶשְׂרִים⁵⁰. וְעַל דְּרָךְ זֶה לְעוֹלָם: כֹּל חֶלֶק שֵׁיטֵּל לְבְּעַל הַמְּעוֹת בְּשְׂכָר, אִם יִהְיֶה שֵׁם רוּחַ - נוֹטֵל כְּמוֹ שֶׁהִתְנֵהוּ, וְאִם יִהְיֶה שֵׁם הַפְּסֵד - יִפְסִיד אוֹתוֹ הַחֶלֶק וְתוֹסֶפֶת שְׁלִישׁוֹ. נִמְצָאֶת⁵¹ לְמַד לְפִי מְדָה זוֹ: שָׂאֵם הַתְּנֵהוּ שִׁיטֵּל הַמִּתְעַסֵּק רְבִיעֵ הַשְּׂכָר, אִם פְּחַתוֹ - לֹא יִשְׁלֵם הַמִּתְעַסֵּק כְּלוּם; שֶׁהִרִי רְבִיעֵ הַהֶפְסֵד שֶׁהוּא חֵיב לְשַׁלֵּם מִפְּנֵי הַמְּלוּהָ, יֵשׁ לוֹ כְּנֻגְדוֹ שְׁלִישׁ מֵה שִׁיטֵּל בְּעַל הַמְּעוֹת⁵², שֶׁהוּא רְבִיעֵ, וְנִמְצָא זֶה כְּנֻגְדָ זֶה. וְכֵן⁵³ אִם הִתְנֵהוּ עַל הַפְּחַת, וְלֹא הִזְכִּירוּ הָרוּחַ:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁלֹעֻלָם טוּעְנִים לְיִרְשָׁה¹³. הִנֵּה לְמִדָּת, שְׁאִינוּ נוֹטֵל לְעוֹלָם פְּחוֹת מִמְחֻצָּה. וְלָמָּה אָנִי אוֹמֵר, שְׁאִין פּוֹחֲתִין לוֹ פֶּאֶן פִּנְגָד שְׁכָרוֹ שְׁנִתְעַסֵּק בְּפִקְדוֹן? שְׁהָרִי אָבֵד כָּל הַחֲצִי שֶׁל פִּקְדוֹן, וְלֹא נִשְׁאַר פֶּאֶן פִּקְדוֹן כָּלֵל שְׁנֵאמַר: אִם לֹא יִטַל שְׁכָרוֹ - יִרְאֶה פְּרִיבֵית; שְׁהָרִי חֲצִי הַמְלוּהָ בְּלִבָּד נוֹטֵל¹⁴. וְכֵן אִם הִתְנוּ שְׁיִטַל הַמְתַּעֲסֵק רְבִיעַ הַשְּׁכָר, וְאָבֵד הַמְמוֹן כְּלוּ¹⁵ - מְשַׁלֵּם הַרְבִּיעַ כְּלוּ שֶׁהוּא בְּתוֹרַת מְלוּהָ¹⁶. אָבֵל אִם נִשְׁאַר מִן הַמְמוֹן מְעַט, כְּדִי שְׁאֵם תּוֹסִיף עַל אוֹתוֹ הַמְעַט שְׁתוֹת הַהֶפְסֵד שְׁפָחְתוּ¹⁷, יְבוֹא הַכֹּל רְבִיעַ הַמְמוֹן אוֹ יֵתֵר - הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתוֹת בְּלִבָּד, מִן הַטַּעַם שְׁפָכָר בְּאַרְנו¹⁸.

2) שדינו נזכר למעלה פ"ו הלכה ג: שני שלישים מן הרווח למתעסק, ושליש לבעל הממון. ושליש מן ההפסד למתעסק, ושני שלישים לבעל הממון. 3) [שדינו נזכר למעלה שם הלכה ב: ש"יתן למתעסק שכרו שבכל יום ויום מימי השותפות כפועל בטל]. 4) כלומר, כל הממון, שלא נשאר כלום. 5) [בנותן סתם. ובהתנו: שישלם לו כפועל בטל, כנ"ל]. 6) למעלה שם הלכה ב וג. 7) כלומר, במקרה שאבד. 8) כלומר, לעולם חייב המתעסק להחזיר לבעל הממון את חצי הקרן שקיבל בתורת מלוה. ומקור דברי רבינו מהא דלהלן. 9) בבא-בתרא ע. ע: כדייני ארין ישראל, וכרבא שפסק כמותם, וכן פסק הרי"ף בבבא-מציעא פרק המקבל. 10) שעם מות המתעסק - בטלה השותפות (ראה למעלה פ"ה הלכה יא). ובעל הממון תובע מן היתומים את כל הסכום שהשקיע בעסק, ובתוספת רווחיו. 11) כדין כל הנפרעים מן היורשים, שאינם נפרעים אלא בשבועה (כתובות פז. ופ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א). ונוסח השבועה כאן הוא כנוסח השבועה ב'שנים אוחזין בטלית': "שבועה שאין לי בה פחות מחציה". מכיון שאינם נוטלים אלא חצי טענתם (בבא-מציעא ב. ופ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז) - כן גם כאן, כיון שאינו נוטל אלא חצי טענתו, נשבע שאין לו אצלו פחות מחצי הסכום שנתן לו (הגהות מיימוניות). 12) אבל לא את חלק הפקדון, שאילו היה הנפקד חי, היה יכול לטעון: נאנסו, ואנו טוענים כן ליתומים, מה-שאינ' כן במלוה, שגם הלוה עצמו לא היה יכול להפטר בטענת אונס. 13) בבא-בתרא כג. ואלמלי היתה קיימת האפשרות שבעל הממון לא יקבל את מחצית ממנו, כגון כשאבד כל הממון, היינו צריכים לטעון כן ליתומים. 14) כלומר, אין בעל הממון מקבל כלום חוץ מהמלוה, ואין כאן נטילת ריבית כלל. 15) באופן שהתנו שיהיה השכר וההפסד ביניהם בווה. 16) והכלל הוא: את חלק ההלוואה מקבל בעל הממון תמיד בחזרה, כמבואר למעלה. 17) בכ"י תימן: שפחת. 18) למעלה פ"ו הלכה ה, שהמתעסק משלם תמיד רק שני שלישים של ההפסד, והיינו, כאן שתות. וראה בראב"ד ובלחם-משנה.

ב. המתעסק¹⁹ שהפסיד²⁰, וחזר וטרח עד שהרויח - אינו יכול לומר לבעל המעות: בוא ונחשב

שהוא במקרה זה שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, המקביל לגובה חלק ההפסד. 52) כלומר שליש משלשה רבעים, דהיינו רביע. 53) היינו, שהפעם התנו רק על ההפסד, ולא התנו על השכר, כעין מה שאמרו שם: "אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר". 54) היינו: רביע המגיע מחלקו, ועוד שליש מחלק בעל המעות, שזה כאן: שליש משלשה רבעים, שהוא רביע, הרי ביחד שני רבעים, שהם מחצה. 55) רבינו רוצה כאן להוכיח, כמו שמעיר הראב"ד בהשגתו השניה, עד כמה שיטה זו יכולה להביא לידי דברים תמוהים, ואף לקוי הצדק שהמתעסק יקבל שכר במקרה של הפסד. 56) בשיעור זה של אחד משבעה. 57) שאף-על-פי שהוא מפסיד אחד משבעה לחלקו - מקבל הוא שליש משש השביעיות של בעל הממון, דהיינו שתי שביעיות מהכל. 58) שהוא אחד משבעה. 59) לפי העיקרון של רבותיו, שהמתעסק מקבל תמיד שליש מחלקו של בעל הממון, בין ברווח בין בהפסד. 60) שברווח מודה רבינו, שהמתעסק מקבל שליש מחלקו של בעל המעות, ויוצא ששיטת רבינו היא בשתי פנים: השליש שבהפסד שמנכים למתעסק, הוא שליש מחלקו-הוא. וברווח, השליש שמוסיפים למתעסק הוא שליש מחלקו של בעל המעות. [ולפי זה, מה שאמרו שם: "אי פלגא באגר - תרי תילתי בהפסד", פירושו: אי פלגא באגר למתעסק - יש לו רק תרי תילתי בהפסד מחלקו, כשם ש"אי פלגא בהפסד - תרי תילתי באגר" מדובר במתעסק. ואילו למפרשים אחרים, יש הכרח לחלק בין שתי הבבות, שהבבא "אי פלגא בהפסד וכו'" מדברת במתעסק, ואילו הבבא "אי פלגא באגר וכו'" מדברת בבעל הממון]. 61) שמנכים מהחלק שלו שליש, היינו חלק שנים-עשר מהכל, ונשאר רק שתות. 62) שמוסיפים לרביע שלו, שליש משלושת הרבעים של בעל הפקדון, דהיינו רביע.

פְּרָק שְׁבִיעִי

1) המשך דיני "עיסקא".

א. הנותן מעות לחברו סתם² להתעסק בהן, או שהתנו בפרוש שיהיה השכר וההפסד ביניהם בשוה³, ונאבד הממון⁴ - יש מי שהורה, שישלם המתעסק שלישי⁵, כמו שבארנו⁶ אם אבד⁷ מקצת הממון. ויראה לי, שהוא משלם מחציה שהוא בתורת מלוה⁸. וזה שאמרו חכמים: משלם שלישי בהפסד - בשלא הגיע ההפסד לטל בעל המעות פחות מחצי ממנו. כיצד? ראובן שנתן לשמעון מאה ועשרים דינר, ונשא ונתן, ופחת תשעים - הרי שמעון משלם שלשים, ונמצא ראובן נוטל ששים. אבל פחת שמעון מאה וחמשה - אין אומרים יפסיד שמעון חמשה ושלשים. שאם אפיה אומר פן, נמצא ראובן נוטל חמשים, ולעולם לא יטל ראובן פחות מששים. לפיכך, שטר עסק⁹ היוצא על היתומים¹⁰, שיהיה אביהן מתעסק בו - נשבע¹¹ בעל השטר וגובה מחציה שהוא בתורת מלוה¹², אף על פי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הן - מוציאין אותן מידו. ואפלו שנה המקבל אותם, ומכרם ונתנם מתנה לאחרים, או הפסיד - חיב לשלם³². והכל בראיה ברורה. כבר בארנו³³, שהמתעסק שמות - נשבע בעל המעות וגובה מחצה. ואם³⁴ יש שם עדים שהמטלטלין אלו מן המעות של עסק הם - נוטל אותם בעל המעות³⁵ בלא שבועה³⁶. ואין בעל חוב ולא אשה נוטלים מהם כלום³⁷; אלא³⁸ אם פן היה בהם רוח - הרי חלק הרוח של מת של יורשיו, ויטל באותו חלק בעל חוב והאשה.

30) אבל אם מכר, אין בעל המעות יכול להוציא מהלוקח, שלשם כך עומד העסק (ש"ך יו"ד סימן קעז ס"ק נט). 31) בין מחלק הפקדון ובין מחלק המלוה, שכולם לא ניתנו אלא לעסוק בהם, ולא ליתנם במתנה. 32) המתעסק או המקבל מתנה. ויש אומרים, כי מן המקבל מתנה השני אין מוציאין (ט"ז שם ס"ק לח, ועיין ש"ך שם). 33) למעלה הלכה א, וראה דברינו שם. 34) בבא-מציעא קד: כרבא ולא כרב אידי בר אבין, וכמו שהכריע הרי"ף. 35) ואין דינם כמטלטלין של יתומים, שאינם משתעבדים לבעל-חוב (פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ח), לפי שהעסק נשאר תמיד ברשותו של בעל המעות, ולא ניתן למתעסק אלא להתעסק, ועם מותו של זה בטל העסק והוא חוזר לבעליו. 36) ואין דינו כגובה חובו מן היתומים שאינו גובה אלא בשבועה (פי"ד שם הלכה א), שהכל ברשות בעל הממון, כנ"ל. 37) שהם שייכים רק לבעל המעות (הרי"ף שם), וראה הערה לג. 38) כל זה בדברי הרי"ף שם.

ו. הנותן³⁹ מעות לחברו לקח בהם פרות למחצית שקר, ולא לקח - אין לו עליו אלא תרעמת⁴⁰. ואם⁴¹ נודע בראיה ברורה שקלח ומכר⁴² - הרי זה מוציא ממנו השקר בעל פרחו.

39) בבא-מציעא פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 381, 4) והובאה בירושלמי (שם פרק ה הלכה ג) וממנו ברי"ף שם. 40) שלא הזיק לחבירו בידיים, אלא גרם לו הזיק. והוא-הדין לכל הגורם לחבירו שלא יוכל להשתמש בכספו לשם רווח, שאינו חייב לשלם (ירושלמי שם). 41) תוספתא וירושלמי שם. 42) בממון של העיסקא, אבל אם הניח מעות העיסקא, ולקח ומכר במעותיו הוא - "מה שעשה עשוי, והרי הוא מכלל הרמאין" (פ"ז מהלכות מכירה הלכה ז).

ז. נתן⁴³ לו מעות לקח בהן פרות למחצית שקר - לוקח בהן מפל מין שירצה, ולא יקח לא כסות ולא עצים⁴⁴. וכן כל פיוצא בזה⁴⁵. המושב⁴⁶ את חברו בחנות למחצית שקר, אם היה אמן - לא יעסק באמנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באמנותו. ואם⁴⁷ היה שתף עמו בחצר - מתר⁴⁸. ולא⁴⁹ יהיה לוקח⁵⁰ ומוכר דברים אחרים⁵¹. ואם לקח ומכר - השקר לאמצע⁵².

ההפסד שהפסדנו תחלה, ותפסיד שגני שלישים²¹, ונחשב הרוח שהרוחנו באחרונה, ותטל שלישי²²; אלא מחשב באחרונה בלבד על הרוח או על ההפסד, ואין לו אלא ברוח שהוסיף על הקרן.

19) בבא-מציעא קה. מימרא של רבא. 20) ולא הודיע זאת לבעל הממון, ולפיכך מחשבין את ההפסד והרווח ביחד כבסמון, אבל אם הודיעו - יש להפריד: חשבון ההפסד לחוד וחשבון הרווח לחוד (גמרא שם). וכן יש לפרש בדברי רבינו. (כסף-משנה). 21) כמו שכתב רבינו למעלה פ"ה הלכה ג. 22) כמו שכתב רבינו שם.

ג. נתן²³ לו מאתים יריעות במאתים דינרים בעסק, וכתבן שגני שטרות, מאה בכל שטר - מחשב לו על כל שטר בפני עצמו, ובעל המעות הוא שהפסיד על עצמו²⁴. נתן לו מאה יריעות במאה דינרים, וחרז ונתן לו בעסק אחר מאה חביות של זין במאה דינרין, וכתב לו שטר עסק במאתים דינרין - אינו מחשב לו אלא בשטר אחד, והמתעסק הוא שהפסיד על עצמו²⁵. פיצד? שאם מכר המאה יריעות במאה ושלישים, והמאה חביות בשבועים - בעל המעות נוטל הכל; מפני שעשה שטר אחד, הרי הפל מאתים, ולא הרויח כלום²⁶. אבל אלו הניחם שגני עסקים פשהו - היה מרויח המתעסק בחלקו בפגדים עשרים²⁷, ומפסיד בחלקו בחביות עשרה²⁸, והיה נוטל עשרה. וכן כל פיוצא בזה.

23) שם קד: מימרא של רבא. 24) אם באחד יש הפסד ובשני רווח, כמו שמבאר רבינו להלן. 25) כעין זה ברי"ף שם. 26) ומכאן שאם לא הרויח ולא הפסיד, לא מקבל המתעסק כלום בשביל טרחתו. 27) היינו, שני שלישים. 28) היינו, שלישי. ורבינו לשיטתו למעלה פ"ו הלכה ג.

ד. אין²⁹ המתעסק יכול לחלק המעות של עסק או סחורה, ולומר: אטל את החצי שבתורת מלוה לעצמי, ואשא ואתן בו, ואניח החצי שבתורת פקדון בבית דין; שלא נתן לו ממון זה אלא להתעסק בכלו. ואם חלק ועשה זה, אפלו בבית דין הגדול - לא עשה כלום, אלא השקר או ההפסד ביניהן על אותן הדרכים שבארנו.

29) כן הכריע הרי"ף שם נגד רבותיו, בהסתמכו על מימרא של רבא (שם קד:), שאין המתעסק יכול להוציא את חלק המלוה לצרכיו, אחרי שהעסק ניתן לו להתעסק בכלו יחד, ואינו יכול להזניח את החלק של הפקדון ולעסוק רק בשלו. והרי"ף מוסיף, שאם ניתן לו למתעסק לעשות כחפצו, בטלה כל התקנה שתיקנו חכמים בעסק.

ה. המתעסק שנתן³⁰ מתנה לאחרים מן המטלטלין של עסק³¹ או ממעות העסק, והביא בעל המעות ראיה ברורה שאילו המטלטלין או המעות משל עסק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשאת משא" (פירוש המשניות שם). (11) [מפני שנשתתפו סתם" (להלן הלכה ד) וראה למעלה פרק ד הלכה ד: "היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה [המשותפת ביניהם] - יש לכל אחד מהם לעכב שלא יחלקו עד שתימכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה"]. (12) יוצא מתוך הדין-ודברים של רב ושמואל. ומתוך העובדא של רבי אלעזר מהגרוניא (בבא מציעא סט.). (13) שזהו תפקידו של המפטם. (14) כלומר, השכר וההפסד, שניהם לאמצע, היינו מחצה מלוה ומחצה פיקדון. (15) מימרא של רב והעובדא של רבי אלעזר (שם). (16) בכתב-יד תימן: "או האליה". וכן פירש הלחם משנה למעלה פרק ו הלכה ב. (17) שכיוון שהוא מקבל שכר טרחתו בחלקו של חבירו - אין כאן משום אבק ריבית. (18) לפי מסקנת הגמרא על הסתירה שבין שתי המימרות של רב. וכן יוצא קצת מסוף העובדא של רבי אלעזר, וראה הגהות מיימוני. (19) בגמרא הזכירו רק בעגלים, ומזה למד רבינו לביצים. ומשמע קצת מכאן, ש"עסק אחר" שהזכיר רבינו למעלה (פרק ו הלכה ב), היינו, מאותו המין, החוסך לו טירחה יתירה, שבין כך עוסק בפעולה זו, אבל לא סתם עסק שיש לו. (20) והיינו, כמו שיוצא מתוך הסוגיא שם: "מותר שלישי", ראה למעלה פרק ו הלכה ב, ועיין בראב"ד. (21) כלומר, העסק שביניהם. וכן קוראו רבינו למעלה שם: "שבכל יום ויום מימי השותפות" (לחם משנה). (22) שם בסוף הסוגייה, במעשה של רבי אלעזר מהגרוניא. (23) המתעסק. (24) בחלק שיש לו כשותף בבהמה. (25) "שהאריס משועבד הוא לבעל השדה" למעלה שם, מהגמרא שם.

ב. השם עגלים או סחיין או הושיב תרנגולים או שם בהמה על הפטם למחצית שֶכָר, ולא העלה לו שֶכָר - הרי דינו פְּדִין הַעֶסֶק שֶל מְעוֹת: רואין פְּכֻמָּה שְׁמִין הַבְּהֵמוֹת או הַבְּיָצִים, וְכֻמָּה הַרְוִיחוּ, וְנוֹטֵל הַמְתַּעֲסֵק שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַשֶּׁכָר; וְאִם הִפְסִירוּ - מְשַׁלֵּם שְׁלִישׁ הַהֶפְסֵד.²⁶

26) כמבואר למעלה שם הלכה ג.

ג. שְׁמִינִין²⁷ פָּרָה וְחֶמְדָּר וְכֵל דְּבָר שְׁדָרְפוּ לְעֵשׂוֹת²⁸ וְלֶאֱכֹל, וְיִהְיֶה הַשֶּׁכָר לְאִמְצָע.²⁹ אָף עַל פִּי שְׁנָה מְתַעֲסֵק³⁰, הָרִי יֵשׁ לוֹ רִנּוֹחַ אַחֵר לְעִצְמוֹ בְּעֹבֶדֶת הַבְּהֵמוֹת, שְׁהָרִי שׁוֹכְרֵה³¹ אוֹתָהּ אוֹ עוֹבֵד פֶּה וְנִהְנֶה בַשֶּׁכָרָה וּבְעֹבֶדֶתָהּ. וְאִין³² שְׁמִינִין³³ עֵגֶל עִם אִמּוֹ³⁴, וְלֹא סִיחַ עִם אִמּוֹ; וְשֶׁהֵעֶגֶל וְהַסִּיחַ אֵינּוּ עוֹשֶׂה פְלוֹם, וְיֵשׁ בּוֹ עֶסֶק.

27) שם סט: במשנה. (28) מלאכה. (29) ללא שכר כפועל בטל. (30) הוא לבדו, והוא גם מטפל בחלק חבירו. (31) משכיר לאחרים. (32) כן פסק הרי"ף בפרק איזהו נשך דלא כרבן שמעון בן גמליאל במשנה ובברייתא שם סח: מפני שבגמרא (שם סט.) הכניסו את דבריו למסגרת של "שיטה", וכלל הוא בדינו: "אין הלכה כשיטה". וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא (לחם משנה).

(43) תוספתא שם (עמוד 380, 32), ירושלמי ורי"ף שם. (44) שהרי נתן לו מעות ליקח בהן פירות, ואלו אינם פירות (כסף-משנה). (45) דברים שאינם בכלל פירות. (46) תוספתא שם (עמוד 380, 8) והביאה הרי"ף שם. וראה למעלה פ"ה הלכה א והערה ה. (47) תוספתא שם. (48) שהשותף יכול לעסוק בינתיים בלקוחות. (49) תוספתא שם. (50) אף בכספו. (51) שצריך להתעסק רק בחנות המשותפת. (52) כאילו נשא ונתן בכסף השותפות.

~ יום רביעי כ"א שבט ~

פֶּרֶק שְׁמִינִין

(1) המשך דיני "עיסקא". ונשלמו ההלכות.

א. הַנּוֹתֵן² בְּיָצִים לְבַעַל הַתְּרַנְגּוּלִים לְהוֹשִׁיב הַתְּרַנְגּוּלִים עֲלֵיהֶן עַד שְׁיֵצְאוּ הָאֶפְרוֹחִים, וְיִגְדֵּל אוֹתָן בַּעַל הַתְּרַנְגּוּלִים, וְיִהְיֶה הַרְנוֹחַ בְּיַנְיָהֶם³ - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת שֶׁכָר עִמּוֹ וּמְזוֹנוֹ⁴. וְכֵן⁵ הַשֶּׁם⁶ עֲגָלִים וְסִיחִים עַל הַרוֹעֶה לְהִיּוֹת מְתַעֲסֵק בְּהֵן שְׁיִגְדִילוּ, וְהַשֶּׁכָר לְאִמְצָע - חָיֵב לְהַעֲלוֹת לוֹ שֶׁכָר עִמּוֹ וּמְזוֹנוֹ בְּכָל יוֹם⁷ כְּפּוֹעֵל בְּטַל. וּמְגֵדֵל⁸ אוֹתָן עַד שְׁיִיָּהוּ הַעֲגָלִים בְּנֵי שְׁלֹשׁ שָׁנִים⁹, וְהַחֲמוֹר עַד שְׁתָּהָא טוֹעֲנָת¹⁰. וְאֵינּוּ יוֹכֵל לְמַכֵּר שְׁלֹא מְדַעַת חֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה¹¹. וְכֵן¹² הַשֶּׁם בְּהֵמָה עַל הַמְּפַטֵּם לְהִיּוֹת מְפַטֵּם אוֹתָהּ¹³, וְהַשֶּׁכָר לְאִמְצָע¹⁴ - צָרִיךְ לְתֵן עִמּוֹ כְּפּוֹעֵל בְּטַל. וְאִם¹⁵ אָמַר לוֹ: הָרִי הָרֵאשׁ וְהָאֵלֶיָּהּ¹⁶ שְׁלֶךְ בְּעַמְלָךְ יֵתֵר עַל מְחֻצֵית הַשֶּׁכָר - מְתָר¹⁷. הֵיוּ לְמְפַטֵּם בְּהֵמוֹת אַחֲרוֹת שְׁמְפַטֵּם אוֹתָם עִם זוֹ הַשּׁוּמָה אֲצֵלוֹ, וְכֵן¹⁸ אִם הֵיוּ לוֹ עֲגָלִים וְסִיחִין אַחֲרֵיהֶם אוֹ בְּיָצִים אַחֲרוֹת¹⁹ שְׁלוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מְתַעֲסֵק בְּשָׂלוֹ וּבְשָׂל חֲבֵרוֹ, אִפְלוּ לֹא הֵעֲלָה לוֹ אֶלָּא דְבָר מוּעָט²⁰ בְּכָל יְמֵי הַשְּׁתַּפּוֹת²¹ הַזֹּאת - דִּי, וְחוֹלֵק בְּשֶׁכָר בְּשׁוּהָ. וְאִם²² הָיָה²³ אָרִיסוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מְטַפֵּל בְּשָׂלוֹ²⁴ וּבְשָׂל בַּעַל הַשְּׂדוֹת - אֵין צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ פְלוֹם²⁵.

(2) בבא מציעא סח. במשנה. (3) ראה רש"י שם דיבור המתחיל אין מושיבין ויש כאן חשש של אבק ריבית, כנ"ל פרק ו הלכה ב. (4) בכתב-יד תימן במקום "שכר עמלו ומזונו" - "שכרו כפועל בטל". וכן בדפוס רומי. ובכ"י אברבנאל: "שכרו כפועל" ודלא כמו שכתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא אם כן, שכיוון שבהתחלת המשנה נאמר: "כפועל" וכאן נאמר "עמלו" אינו צריך לתת לו כפועל ממש, לפי שאינו צריך להקדיש אלא חלק קטן מזמנו לעבודה זו. (5) המשך המשנה שם. (6) ששמים את שוויים באותו הזמן, לחלק את הריווח לאמצע אחרי תקופת-מה של גידול. (7) ראה למעלה פרק ו הלכה ב. (8) סוף המשנה שם. (9) כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה שם "עד שיהו משולשין", וראה פירוש המשניות שם. ורש"י שם פירש באופן אחר. (10) "והוא שתוכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בחצי של חבירו, שממנו יש לו חצי בתורת מלוה. (47) ואינו לוקח שכר עמלו בחלקו של חבירו, אחרי שבין כך מטפל הוא בחלקו-הוא, שאינו מלוה אלא שלו ממש (כסף משנה בשם רש"י). וכיוון שהוא משועבד לבעל האם, הרי הוא כמו האריס המשועבד, שבשביל הטירח הפעוטה שיש לו ברביע של חבירו אינו צריך לקבל שכר מיוחד (לחם משנה). (48) שהרי זה כאילו לא חילקו כלל, והם שותפים עדיין בכל הוולדות, שהריווח הוא לאמצע, וכן הוא שם בגמרא בתשובת אביי לרב מנשיא בר גדא שחילק לעצמו - "מאן פלג לך" ולפירוש רש"י שם אינו נוטל בשל חבירו כלום, וראה בט"ז יורה-דעה סימן קעז סעיף קטן לב. וכן אמרו במי שהניח בנים גדולים וקטנים (בבא בתרא קמג: "השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע, אם אמרו ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושים ואוכלים - השביחו לעצמן" (כסף משנה בשם קצת מפרשים). (49) שם סח: בבביתא, כגירסת רבינו חננאל, בתוספות שם דיבור המתחיל מקום. (50) להוסיף. (51) סבל שנושא הסחורה על הכתף. (52) כלומר, מוסיפין השכר הנ"ל לחשבון מעות העסק, וההוצאה חלה על שניהם. (53) והיינו, כמו שנראית משמעות לשון רבינו, שאפילו אם לא שילם לכתף אחר. (54) ויש אומרים שאפילו אם המתעסק בעצמו היה הכתף - חלה ההוצאה על החשבון הכללי של העסק, ראה ט"ז שם סעיף קטן כח. (55) כלומר, בכל הקרן, ששניהם צריכים לסבול אותה בשווה, ולא מיטילים אותה על חשבון המתעסק, וראה שם בהגהת רמ"א. (56) אף זה שם בבביתא. (57) היינו, שהנהוג באותו מקום, שלעסק של בהמה נותנים יותר שכר עמל מאשר לסחורה, מפני שהעמל בבהמה הוא יותר גדול (לחם משנה), ואף שבבביתא נאמרו שתי ההלכות ביחד: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין, לבהמה מעלין" (גירסת ר"ח בתוספות שם) - אין פירושו שווה, ששכר בהמה אינו שכר כתף, אלא כנ"ל. והראב"ד מפרש גם "שכר בהמה" - שכר כתף לעמלים שצריכים לפעמים להוליכם על הכתף לפי שגירסתו בבביתא הנ"ל הייתה כמו שהוא לפנינו: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות לבהמה מעלין", וראה ברש"י שם. ויש מפרשים בדברי רבינו "שכר בהמה" - כשצריך בהמה לשאת עליה הסחורה של העיסקא (פלפולא חריפתא בבא מציעא פרק ה סימן מא אות ל). (58) אף זה כגירסת ר"ח בתוספות שם: "ולהעלות וולדות בשכר עמלו ומזונן מעלין". (59) היינו, שנותנים וולדות בעד שכרו (מהר"ם מלובלין שם). ואולי הכוונה שמוסיפים להם אף וולדות בשכר עמלם. (60) המשך הבביתא שם.

ה. ראובן שהייתה לו שדה, והוריד שמעון לתוכה לזרעה או לנטעה, ולהוציא עליה הוצאות, ולמכר הפרות, וכל היתר על ההוצאה⁶¹ יהיה ביניהם, בין שהתנו שיהלכו בשוה⁶², בין שהתנו שישל ראובן יתר⁶³, בין שהייתה ההוצאה פלה משל ראובן, בין שהייתה משל שמעון - בכל זה מתר⁶⁴, ואין פאן אבק רבית. ושמעון המטפל בעבודת הארץ

(33) היינו, בלי תוספת שכר. (34) על סמך אמו שהוא נגרר אחריה.

ד. השם³⁵ בהמה לחברו, עד מתי חייב לטפל בה? באתונות - שמונה עשר חדש; ובגודרות, והן הצאן והבקר - ארבעה ועשרים חדש. ואם בא³⁶ לחלק בתוך זמן זה - חברו³⁷ מעכב עליו, מפני שנסתתפו סתם. לפי³⁸ שאינו דומה טפילה של שנה ראשונה, שהיא מרבה, והרווח מועט, שאינה משתמנת בתחלה אלא בקשי, לטפילה של שנה האחרת, שהיא מועט, והרווח מרבה, שהרי היא משתמנת הרבה ומוספת בכל יום, לפיכך מעכב עליו עד סוף שנה שניה. ולדה³⁹ בהמה השוממה⁴⁰ אצלו - הרי הולד מפלל הרוח לאמצע. מקום⁴¹ שנהגו לגדל ולדותם - יגדלו⁴² ואחר כך ימכרו. מקום שנהגו שלא לגדל - חייב המתעסק להטפל בולדות, בדיקה שלשים יום ובגסה חמשים יום⁴³, וחולקין. רצה⁴⁴ להטפל בהן יתר על זמן זה - שם אותן בפני שלשה⁴⁵ ביום שלשים וביום החמשים, וכל שירויחו אחר כך - יטל המתעסק שלשה חלקים, וחברו רביע הרוח; שהרי יש לו חצי הולד, ומפני שנתעסק בחצי של חברו נוטל חצי אותו החצו⁴⁶, הרי שלשה רבעים⁴⁷. ואם לא התנה פן בפני שלשה - הרי מחל, והולדות ביניהן בשוה⁴⁸ כמות שהן. מקום⁴⁹ שנהגו להעלות⁵⁰ שכר כתף⁵¹ למעות העסק⁵² - מעלין, ויהיה כל השכר שנוטל המתעסק בשכר שנושא⁵³ על כתפו⁵⁴ בכלל שכר המעות⁵⁵. וכן⁵⁶ אם דרפן להעלות שכר בהמה⁵⁷ - מעלין לו. מקום⁵⁸ שנהגו להעלות שכר ולדות בשכר עמלו⁵⁹ - מעלין. וכל המתעסק⁶⁰ או המשתתף סתם - לא ישנה ממנהג המדינה.

(35) בבא מציעא ט. בבביתא, כדברי סומכוס. (36) בעל הבהמה [כן נראה להלן, וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא]. (37) המטפל כנ"ל. (38) שם בבביתא. וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא, שבעל הבהמה רוצה לחלק והמטפל מעכב. ראה שולחן ערוך יורה דעה סימן קעז סעיף כג, ששניהם מעכבים, וראה ט"ז שם סעיף קטן ל. (39) שם סט: במשנה. (40) הבהמה ששמו אותה. (41) במשנה שם. (42) חייב המתעסק לטפל בהם עד שיהיו גדולים. (43) בביתא שם כתנא קמא ולא כרבי יוסי, וכן אמרו גם לעניין בכור (בכורות כו: ופרק א מהלכות בכורות הלכה יד) ולמדו זאת מן הפסוקים (רש"י בבא מציעא שם דיבור המתחיל כרבה). (44) סיום הבביתא שם. (45) שם לא: ולמעלה פרק ה הלכה ט. אבל שלא בפני שלושה אסור, וכן הוא שם ט. דברי אביי בעובדא של רבי מנשה בר גדא. (46) שהחצי השני הוא בבחינת "מחצה מלוה ומחצה פיקדון", שהמתעסק מקבל על עצמו אחריות של החצי, ולפיכך, הוא שותף לריווח אף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְאִמְצַע⁸⁰. חֵלְהָ⁸¹ אֶחָד מֵהֵן⁸² וְנִתְרַפָּא - נִתְרַפָּא מִן
הָאִמְצַע. וְאִם⁸³ חֵלְהָ בְּפִשְׁעָהּ, כְּגוֹן⁸⁴ שְׁחָלַף בְּשֵׁלַג
אוּ בַחֲמָה בְיָמֵי הַחֶם עַד שְׁחָלְהָ וְכִיּוֹצֵא בָּזָה⁸⁵ - הֲרִי
זֶה מִתְרַפָּא מִשָּׁל עֲצָמוֹ.

75) בבא בתרא קמד: במשנה, וראה להלן פרק ט מהלכות נחלות הלכה א. 76) בירושה המשותפת ההיא. וראה בראב"ד. 77) במשנה שם "אחין השותפין" ומפרשה רבינו: אחין או השותפין (כסף משנה). 78) "גבאי או סופר שמכניס ומוציא בממון המלך" (הלכות נחלות שם הלכה ו1). 79) והוא הדין ההפסד (מגיד משנה בהלכות נחלות שם בשם הירושלמי). 80) "אם מחמת אביהם מינוהו, כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה, ואמר: נעמיד תחתיו בנו, כדי לעשות חסד עם היתומים וכו' ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנותו, ואם מחמת עצמו מינוהו - הרי זה לעצמו" (הלכות נחלות שם מן הסוגייה בבבא בתרא שם וראה בראב"ד וכסף משנה כאן). 81) משנה שם. 82) באונס. 83) אף זה שם. 84) שם, לפי המימרא המפורסמת של רבי חנינא: "הכל בידי שמים חוץ מצינים ופחים", הם קור וחום (רשב"ם ותוספות שם). 85) כגון, "שאכל המאכלות שהם מפורסמות ברעה" (פירוש המשניות לרבינו שם).

פֶּרֶק הַשְּׂעִי

1) ביאר בו רבינו דין שבועת השותפין והאריסין והאפורופסין.

א. הַשְּׂעִי² בְּלֵן³, וְהָאֲרִיסִין, וְהָאֲפּוּרּוּפִין⁴ שְׂמָנוּ אוֹתָם בֵּית דִּין⁵ עַל הַיְתוּמִים, וְהָאִשָּׁה שֶׁהִיא נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבַּיִת אוֹ⁶ שֶׁהוֹשִׁיבָה בְּעֵלָה חֲנוּנִית, וּבֶן הַבַּיִת⁷ - כָּל אֶחָד מֵאלוֹ נִשְׁבָּע⁸ מִדְּבָרֵיהֶם⁹ בְּטַעֲנַת סִפְקָ¹⁰, שְׂמָא גִזַּל חֲבֵרוֹ בְּמִשְׁא וּמִתָּן אוֹ שְׂמָא לֹא דִקְדַק בְּחֻשְׁבוֹן שְׂבִינֵיהֶם. וְלִמְהָ¹¹ תִּקְנֵנוּ חֲכָמִים שְׁבוּעָה זֹאת? מִפְּנֵי שְׂאֵלוֹ מוֹרִין לְעֲצָמוֹ, שְׂכָל מַה שְּׂיִקְחוּ מִנְכָסֵי בְּעַל הַמְּעוֹת - רְאוּי הוּא לְהֶם, מִפְּנֵי שְׂנוּשְׂאֵין וְנוֹתְנֵין וְטוֹרְחֵין. לְפִיכֶךָ¹² תִּקְנֵנוּ לְהֶם חֲכָמִים שְׂחִיבֵין שְׁבוּעָה בְּטַעֲנַת סִפְקָ, כְּדִי שְׂעִישׂוּ כָּל מַעֲשֵׂיהֶן בְּצִדְקָ וְאִמּוּנָה.

2) שבועות מה: במשנה. 3) כתב כן לכלול גם המתעסקים, שכולם חייבים להשבע, שאע"פ שנוטלים שכרם - מורים הם היתר לעצמם, מאחר שאינם נוטלים שכרם משלם, אלא כפועל בטל בלבד (למעלה פ"ו הלכה ב) בניגוד לדעת רבינו רתם ב'תוספות' שבועות מה: ד"ה דמורו בה, שהם אינם צריכים שבועה (רדב"ז, וראה ברמ"א חושן-משפט סימן צג סעיף ד, ובש"ך שם ס"ק ט). 4) המילה "אפורופוס" מורכבת משתי מילים לטיניות: פטר (=אב) פוס (=בן). 5) שלא ימנע מקבלת מינוי זה בגלל הטלת שבועה עליו, אחרי שעצם המינוי המצביע עליו כעל אדם נאמן, גורם לו סיפוק רב, אבל אפורופוס שמינהו אבי היתומים, אין משביעין אותו, פן ימנע מקבלת המינוי.

וּבְהוֹצֵאָה וּבְמִכִּירַת הַפְּרוֹת, הוּא הַנִּקְרָא אָרִיס⁶⁵. אָרִיס אוֹמֵר: לְמַחְצָה יִרְדְּתִי, וּבְעַל הַשְּׂדֵה אוֹמֵר לְשִׁלִּישׁ הַיִּרְדְּתִי - הוֹלְכִין אַחַר מְנַהֵג הַמְדִינָה⁶⁶, וְזֶה שְׂטַעֲן שְׂלֵא בְּמִנְהֵג - עָלָיו לְהֵבִיא רְאִיָּה⁶⁷.

61) כלומר: השבת. 62) וזהו הנקרא "אריס למחצה". 63) וזהו הנקרא "אריס לשליש, או לרביע". 64) שבקרקע אין מקום לריבית, שהרי היא תמיד נשאת ברשותו של בעל הקרקע ואין היא בבחינת הלוואה "שכן מצינו חכמי הגמרא שהיו להם אריסים" (כסף משנה). 65) שם קי. וכרב נחמן ולא כרב יהודה. 66) אם מחצה, אם שלישי ואם רביע. 67) בעדים או בשטר.

ו. בְּעַל⁶⁸ שְׁהוֹרִיד אָרִיסִין בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ וְגִרְשָׁה: אִם נִקְּהָ הַבְּעַל אָרִיס⁶⁹ - הוֹאִיל וְנִסְתַּלַּק בְּעַל נִסְתַּלְקוּ הֵם⁷⁰, וְאִין לְהֶם מִן הַהוֹצֵאָה אֵלָא שְׁעוֹר הַשְּׂבִיחַ, וּבְשְׁבוּעָה⁷¹. וְאִם⁷² אֵין הַבְּעַל אָרִיס - עַל דַּעַת [מְנַהֵג⁷³] הָאָרִץ יִרְדוּ, וְשָׂמִין לְהֶם כְּאָרִיס⁷⁴.

68) כתובות פ. בעייה שנפתרה על ידי רב הונא בריה דרב יהושע. 69) כלומר: "יודע בטיב אריסות, שאם לא ירדו אלו, היה הוא עצמו עובדה" (רש"י שם). 70) "שלא ירדו לה אלא על דעת הבעל" (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה יב מן הסוגייה שם). 71) כדין הבעל עצמו שהוציא הוצאות על נכסי אשתו ולא אכל מהפירות (שם עט: במשנה ופרק כ"ג מהלכות אישות הלכה ט) ושם בהלכות גזילה מפורש: "ששמין להם וידם על התחתונה", כלומר: אם ההוצאה יתירה על השבח נוטל את השבח בשבועה, ואם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה בשבועה, כמו בעל עצמו (הלכות אישות שם). שהיא אומרת להם: הפסדתוני בירידתכם, שאם לא הייתם יורדים היה בעלי יורד, ולפיכך, דינם כדינו. ולא הזכיר רבינו מהו דינם של אריסים אלו אם אכלו מן הפירות, אם גם בזה דינם כמו הבעל עצמו שבאופן זה אין לו כלום. אלא "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל" (משנה שם והלכות אישות שם הלכה ח). ודעת רש"י שם שגם בזה דינם כבעל עצמו. וכן נראה אמנם בסוגיית הגמרא שם, ועיין בחלקת מחוקק ובבית שמואל סימן פח סעיף קטן כב שכתבו שאף דעת רבינו כן. וראה בלחם משנה כאן. 72) שם פ. 73) בהלכות גזילה ואבידה שם כתב: "על דעת הקרקע". 74) [וידם על העליונה: אם הייתה ההוצאה יתירה על השבח, נוטלים את ההוצאה, ואם השבח יתר על ההוצאה, נוטלים את השבח, שהרי ירדו ברשות (כן נראה בהלכות גזילה ואבידה שם). ומה שנראה שם בסוגיית הגמרא שדינו כיוורד שלא ברשות - זה אינו אלא אם הבעל עצמו אריס, אבל אם אינו אריס, "ארעא לאריסי קיימא" (כלשון הגמרא שם) והרי זה כיוורד ברשות. וראה בתוספות רי"ד שם בסוף הסוגייה].

ז. הָאֲחִין⁷⁵ או שְׂאָר הַיִּוֹרְשִׁין שְׂלֵא חָלְקוּ יִרְשַׁת מוֹרִישָׁן, אֵלָא בְּלֵן מְשַׁתְּמָשִׁין בָּהּ בְּיַחַד - הֲרִי הֵן כְּשִׁתְּפִין לְכָל דְּבָרָה⁷⁶. אֶחָד מִן הָאֲחִין או מִן הַשְּׂתְּפִין⁷⁷ שְׁנִפַּל לְאִמּוֹנַת הַמֶּלֶךְ⁷⁸ - הֲרוֹחַ⁷⁹

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או פן ביתו אני, אבל לא גזלתי כלום¹⁹ - הרי זה נשבע בנקיטת חפץ²⁰; שאין אומרים 'מגו' לפטרו שבועה, אלא לפטרו ממון²¹. איזהו²² בן הבית שיש לו להשביע בטענת ספק? זה שמכניס פועלים ומוציא פועלים, ומכניס לו פרות ומוציא לו פרות²³: אבל בן הבית שאינו נושא ונותן, אלא נכנס ברגלו ויוצא בלבו - אינו יכול להשביע מספק. וכן אפוטרופוס שמנהו אבי תומים - אין היתומים משביעין אותו בטענת ספק²⁴. וכן האשה²⁵ שלא נעשית אפוטרופא בחיי בעלה, ולא נשאה ולא נהנה לאחר קבורת בעלה - אין משביעין אותה מספק. וכן אם נשאה²⁶ ונתנה בין מיתה וקבורה - אין משביעיים על זה שנשתמש בין מיתה לקבורה; שאם אתה אומר שתשבע על זה - לא תמכר לקבורה, ונמצא המת מתנול.

19) ויש לו מגו, שיכול היה לכפור ולטעון שאינו אריס ואינו שותף וכו'. 20) באחיזת חפץ של קדושה, כגון ספר תורה או תפילין, כדין כל השבועות המנויות במשנה שבועות שם, וראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 21) כדעת רבו ר"י בן מיגאש (הובא ברא"ש, פרק כל הנשבעין סימן ד) וראה בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ח, ופי"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג. והטעם בזה כתב הט"ז (חושן-משפט ריש סימן רצו) שכשם שב"חזקה" אין סומכים עליה במקום שאפשר לברר (פסחים ד). כמו כן ב"מגו" אין סומכין אלא-אם-כן אי-אפשר לברר, ומכיון שאפשר לברר על-ידי השבועה - צריך לברר. 22) שבועות מח: 23) שאז הוא מורה היתר לעצמו. 24) גיטין נב. ונב: כאבא שאול, וראה לעיל הל' א והערה ד. 25) כתובות פז. בבביתא. 26) שם, כרב מתנא ולא כרב יהודה בשם רב, וכן פסק הרי"ף שם.

ה. המשלח²⁷ ביד חברו חפץ למכרו, או ששלח מעות בידו לקנות לו פרות או סחורה, אף על פי שלא נתן לו שכר²⁸ על זה, ואין לו חלק ולא הנאה בשליחות זו, הואיל ונשא ונתן במקומו חברו - הרי זה כבן בית²⁹, ויש לו להשביע מספק, שלא גזל לו כלום בעת שהביא לו הסחורה שקנה או מקצתה או המעות שמכר לו מהן.

27) תשובת הגאונים (מגדל-עוז וכסף-משנה). 28) כלומר, אם מקבל שכר, בוודאי ובוודאי יש להשביעו (ראה למעלה הלכה א והערה ב) שאז אין חשש שימנע מלעשות שליחותו של חברו, שהרי הוא עושה זאת בשכר, אלא אפילו אם אינו מקבל שכר על זה, שיש חשש שמה ימנע מלעשות גמילות חסד לחבירו (ראה למעלה שם הערה ד - סמ"ע סימן צג ס"ק י). ועוד: כשעשה בחינם בוודאי עושה כן לשם מצוה ואין לחשוף (ט"ז שם), ובכל זאת משביעין אותו. 29) הרשב"א חולק על רבינו, וסובר שלא אמרו כן אלא "בן בית" (כסף-משנה).

וכדעת אבא שאול בגיטין נב. ונב: וראה להלן הלכה ד. 6) כתובות פו: במשנה. 7) בשו"ע חו"מ סימן צג סעיף א הסיף המחר: "שנושא ונותן בעניני בעל הבית", היינו מנהל הבית. ורש"י בשבועות מח: ד"ה בן הבית, פירש "אחד מן האחין". אבל דעת רבינו להלן הלכה ה, שכל שליח בכלל זה, וראה סמ"ע שם ס"ק ד. 8) בנקיטת חפץ (להלן הלכה ד). 9) שלא מצינו מן התורה אלא שבועה של מודה במקצת, ואף זו בטענת ודאי, ולא בספק (הגהות מיימוניות). 10) כן פירשו משנה זו בגמרא (שבועות מח:). 11) השאלה והתשובה בגמרא (שם מח:). 12) אף שברך כלל אין משביעין על ספק (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

ב. ואין¹³ כל אחד מאלו נשבע בטענת ספק עד שיחשד המשביע אותן בשתי כסף, שהן שתי מעין¹⁴ של כסף¹⁵, כמו שיתבאר¹⁶. אבל אם חושדין בפחות מזה - אינם נשבעין.

13) שבועות מח: מימרת רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן. 14) כל מעה היא ששית מדינר, ובה שלשים ושתיים פרוטות. 15) מלשון רבינו נראה שהוא סובר כדעת רבו ר"י בן מיגאש, שאין צורך כאן בהודאה במקצת, וכן כתבו הר"ן בשבועות שם, והכסף-משנה כאן בדברי רבינו. ורא"פ שלפי תחילת הסוגיא בשבועות שם שאמרו "כמאן כשמואל" (שאמר שחייבים שבועה מן התורה על טענת שתי כסף, אם הנתבע מודה במקצת וכופר במקצת) - על כרחינו שאין חייבים שבועה זו אלא בהודאה במקצת, שאם לא כן למה צריך שתי כסף, הלא הכפירה אינה צריכה להיות יותר מפרוטה (עיין שבועות ט:). - הנה, למסקנה שם שאמרו: "אימא כפירת טענה, כרב" (שסובר שאין חייבים בשבועה מן התורה אלא בתובעו שתי כסף ופרוטה, והוא כופר בשתי כסף ומודה בפרוטה (שם ט:), על כרחינו שכאן אין צורך בהודאה, שאם לא כן, למה לא הצריכו טענת שתי כסף ופרוטה, אלא ע"כ שלפי המסקנה אין צורך אלא בכפירה ולא בהודאה]. 16) להלן פ"ג מהלכות טוען ונטען הלכה א, ועיין שם הלכה ז.

ג. מקאן הודו רבותי, שאם מת השתף האחד - אין היורש יכול להשביע שתפו של אביו בטענת שפא; שהרי אינו יודע הדבר שחשדו בו אביו בודאי, כדי שיחשד אותו זה היורש בשתי כסף. ויש מי שהורה, שמשביע אותו היורש בטענת שפא. וכן¹⁷ ראוי לדון, שהרי היורשין משביעין את האשה שנעשית אפוטרופא בחיי בעלה¹⁸.

17) שאנו טוענים ליתומים. 18) כן נראה בכתובות פו. סז. שאם לא פטר אותה הבעל משבועת אפוטרופוס, משביעין אותה היורשים אף שאינם יודעים אם חשד אותה אביהם בשתי מעות, שהרי סתם יורשים אינם יודעים.

ד. אף על פי שאין שם עדים שזה אריסו או שתפו, אלא הוא מודה מפי עצמו ואמר: שתפו או אריסו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. השתפין³⁰ שנושאין ונותנין ביחד, או שהיה האחד נושא ונותן ומפקיד הסחורה או מקצתה או המעות עם³¹ השני בלא משקל ולא מדה ולא מנזן - הרי שניהם נכנסין לספק, ויש לכל אחד מהן להשביע את חברו שבועת השתפין. אבל אם היה האחד הוא שנושא ונותן, והשני לא נתעסק עמו בקל - אין נשבע אלא זה שנושא ונותן.

ז. חלקו³² השתפין והאריסין, ונתגרשה³³ האשה, ונפרד מעליו בן הבית, והביא לו השליח³⁴ סחורה שקנה לו או מעות שמכר לו בהן, ושחק, והלכו להם ולא תבעם מיד - אינו יכול לחזור ולהשביעו בטענת ספק³⁵. אבל³⁶ אם היתה לו טענת ודאי³⁷ - משביעו עליה³⁸, ומגלגל בה³⁹ כל מה שירצה⁴⁰. וכן⁴¹ אם נתחוב לו שבועה אחר זמן, בין של תורה בין של דבריהם⁴², כגון שנעשה⁴³ לו שתף או בן בית פעם אחרת - הרי זה יכול לגלגל עליו: שלא גזלתני בשתפנות זו שבינינו ולא כשהיית שתפי או אריסי או בן ביתי או אפוטרופי בראשונה. וכן כל פיוצא בזה.

ח. השתפין⁴⁴ שחלקו, ונשאר להם חובות אצל אחרים - אינן יכולין להשביע זה את זה מספק; שהרי חלקו, והחוב שנושאר - דבר ידוע הוא, בכל מה שיפרעו יקח זה חלקו מן החוב וזה חלקו מן החוב. וכן אם נשאר להם מעות פנים, וכבר ידעו אותן⁴⁵, ועדין לא נטלו כל אחד חלקו - אין משביעין זה את זה; שהמעות כחלוקין הם⁴⁶. וכן אם עשו חשבון כל השתפין⁴⁷, ונשאר לאחד מהן אצל חברו דבר קצוב וידוע, אף על פי שעדין לא

44) תשובת הגאונים (מגדל-עוז וכסף-משנה). 45) כלומר, ידעו שיש כסף בכיס, אף שלא ידעו הסכום, כיון שבמעות יכול כל אחד לחלוק שלא מדעת חברו, כמבואר למעלה פ"ב הלכה ט (אור-שמח). 46) למעלה פ"ה שם. 47) בכ"י תימן: כל השותפות. 48) [כלומר: ולפיכך לא חלקו אותם. אבל אפילו אם ידעו משקלם, אם לא חלקו אותם - אין דינו כאילו חלקו, שהרי בפירות אין לחלוק שלא מדעת חברו, כמבואר למעלה בפ"ה שם].

ט. מי⁴⁹ שתבע את חברו אחר חלקה - אינו יכול להשביעו אלא על ידי גלגול, כמו שבארנו⁵⁰. אבל יש לו להחרים⁵¹ סתם על מי שגזלו פלוס כשהיה שתפו או אריסו או בן ביתו ולא יודה במה שגזל.

49) ר"ף שם. 50) למעלה הלכה ז. 51) תקנת הגאונים היא שיש להחרים, אף במקום שאין להשביע, וראה גם למעלה פ"ג הלכה יא.

פרק עשירי

1) המשך דין שבועת השותפין.

א. שתף² שטען על חברו שכתף היה תנאי ביניהם, והלה אומר: לא היה תנאי זה מעולם; או שטען שהקרבן שלי היה כף וכף, והלה אומר: אינו אלא פחות³ מזה; או שטען שכתף נתייף לה השתפנות, והלה אומר: לא לקחתי; או שסחורה זו משלי היה, והלה אומר: משל אמצע; וכל פיוצא בטענות אלו⁴ - הרשות ביד התובע בשבועה⁵. פיצד? אם רצה התובע שלא ישבע השתף שבועת השתפין, וישביעו הסת⁶ על הטענה שכתף בה ואומר: לא היו דברים מעולם - הרי זה משביעו; ואם רצה - מגלגל עליו כל אלו הדברים בשבועת השתפין⁸, ומשביעו בטענת ספק: שלא גזלת פלוס כל ימי השתפנות, ושהיה בינינו תנאי כף, ושזו הסחורה שלך, ושנתת לי כף וכף. וכן כל פיוצא בזה.

2) תשובת הגאונים (מגדל-עוז). 3) ובאופן שלא יהיה הנתבע מודה במקצת, כגון שאת חלקו הודאי כבר קיבל התובע, והדין הוא על החלק הנשאר בידי הנתבע, ובו הוא כופר הכל, וראה סמ"ע סימן צג, ס"ק כא. 4) שהן טענות ודאיות, ואינן מסוג החששות שעליהן חלה שבועת השותפין, וחייבים עליהן שבועת היסת מדרבנן. 5) ראה להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה יד, שהטוען חברו שתי טענות ונתחייב לו שתי שבועות, אחת קלה ואחת

32) שבועות מה. במשנה. 33) המשנה לא הזכירה אלא שותפין ואריסין, אבל הוא-הדין לכולם (כסף-משנה בשם הרי"ף). 34) כלומר, אחד מאלו הרשומים למעלה, שהם כשלושים של בעל המעות. 35) שמתוך זה שלא תבע בשעת חלוקה, נראה שאין כאן שום חשד. 36) משנה, שם. 37) על השותף האריס וכו'. 38) שכיון שטוען ודאי, יכול להשביעו בכל זמן שירצה. 39) משנה, שם "ונתגלגל לו שבועה ממקום אחר - מגלגלין עליו את הכל", ולפי המסקנא שם המדובר בה גם בשבועה דרבנן שגם בה מגלגלין, וראה בסמוך. 40) אף טענות ספק של שותפות. 41) אף בלא זו נלמדת מהמשנה הנ"ל. 42) בעיא שנפתרה (שם). 43) אף שגם השבועה האחרת היא רק 'שמא', ומכאן שאפשר לגלגל שבועה אף משבועת 'שמא' על שבועת 'שמא' (כסף-משנה).

ח. השתפין⁴⁴ שחלקו, ונשאר להם חובות אצל אחרים - אינן יכולין להשביע זה את זה מספק; שהרי חלקו, והחוב שנושאר - דבר ידוע הוא, בכל מה שיפרעו יקח זה חלקו מן החוב וזה חלקו מן החוב. וכן אם נשאר להם מעות פנים, וכבר ידעו אותן⁴⁵, ועדין לא נטלו כל אחד חלקו - אין משביעין זה את זה; שהמעות כחלוקין הם⁴⁶. וכן אם עשו חשבון כל השתפין⁴⁷, ונשאר לאחד מהן אצל חברו דבר קצוב וידוע, אף על פי שעדין לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז שאע"פ שחלקו, מגלגלים עליו שבועה ממקום אחר. (19) למעלה הלכה ב.

ד. טעין²⁰ שְׁעֵדִין שְׁתֵּפִין אֲנַחְנוּ וַיֵּשׁ לִי לְהַשְׁבִּיעַךָ בְּטַעֲנַת סֶפֶק, וְהִלָּה אֹמֵר: לֹא נִשְׁתַּתְּפֵנוּ מֵעוֹלָם²¹, וְהִבִּיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהָיָה שְׁתֵּפוֹ, וְחֹזֵר הַנִּתְּבַע אַחֵר כִּךְ וְאָמַר: חֲלָקְנוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁהָיָה הַחֹזֵק כִּפְרָן²² לְשִׁבּוּעָה זוֹ, וַיִּשְׁבַּע²³ שְׁבֻעַת הַשְׁתֵּפִין. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(20) ר"ף שם. (21) שאם היה טוען: נשתתפנו וחלקנו, היה פטור משבועה, כמבואר למעלה הלכה ב"ג (רדב"ז). (22) שהאומר לא השתתפתי - כאומר לא חלקתי, ועל השותפות עצמה הרי יש עדים, וכאילו יש עדים שעדיין הם שותפים (סמ"ע סימן צג ס"ק כ). (23) ואע"פ שהוא חשוד לשקר ביחס לשותפות - אין זה חשוד על גזילת ממון, שיתכן והיה שותף ולא נשאר בידו כלום (סמ"ע שם).

ה. ראובן²⁴ שֶׁהִטִּיל לְכִיס²⁵ אַרְבַּע מֵאוֹת דִּינָרִים, וְהִטִּיל שְׁמֵעוֹן מֵאֲתִים, וְנִשְׁתַּתְּפוּ²⁶, וְנִשְׁאָו וְנִתְּנוּ בְּיַחַד, וְהָיָה הַמָּמוֹן כִּלּוֹ בְּיַד רְאוּבֵן, וְטַעַן רְאוּבֵן שֶׁפָּחַת מִן הַקֶּרֶן חֲמֵשׁ מֵאוֹת דִּינָרִין²⁷ - אֵין אֹמְרִים: יִשְׁבַּע רְאוּבֵן שְׁבֻעַת הַשְׁתֵּפִין שֶׁפָּחַתוֹ כִּךְ, וַיִּשְׁלַם שְׁמֵעוֹן חֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ²⁸; אֶלָּא יִשְׁבַּע רְאוּבֵן שְׁבֻעַת הַשְׁתֵּפִין שֶׁפָּחַתוֹ²⁹, וַיִּלֶּךְ בְּמִנְהָ שֶׁבִּידוֹ בְּלִבּוֹ, וְלֹא יִשְׁלַם שְׁמֵעוֹן כִּלּוֹם. טַעַן רְאוּבֵן, שֶׁשְׁמֵעוֹן יוֹדֵעַ בּוֹדְאִי³⁰ בְּפָחַת זוֹ³¹ שֶׁפָּחַתוֹ³² - יִגְלַגֵּל עַל שְׁמֵעוֹן³³ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בּוֹדְאִי סְכוּם הַפָּחַת הַזֶּה. וְאִם לֹא נִתְּעַסַּק שְׁמֵעוֹן בְּשִׁתְּפוֹת זוֹ כִּלְלִי³⁴ - יִשְׁבַּע שְׁמֵעוֹן הַסֵּת³⁵ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בּוֹדְאִי בְּזֶה הַהֶפְסֵד, וַיִּפְטֹר. וְלֹא עוֹד³⁶, אֶלָּא אִם הָיָה זֶה הַמִּנְהָ³⁷ הַנִּשְׁאָר בְּיַד שְׁמֵעוֹן - חוֹלְקִים אוֹתוֹ בְּשׁוּדָה³⁸. שֶׁאֵין³⁹ הַשְׁתֵּף מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין כִּדִּי שֶׁיִּשְׁבַּע וַיִּטַּל מֵהָ שֶׁבִּיד חֲבֵרוֹ; אֶלָּא נִשְׁבַּע וַנִּפְטֹר, אוֹ נוֹטֵל מִדְּבַר שֶׁהוּא תַּחַת יָדוֹ. וְהַזֶּהרָה בְּדִין זֶה, שֶׁכִּבֵּר טַעַן בּוֹ בְּעֲלֵי הוֹרָאָה.

(24) גאונים (מגדל-עוז). (25) של שותפות. (26) ולדעת רבינו למעלה (פ"ד הלכה ג) - אע"פ שאין השקעתם שוה, השבר או הפחת ביניהם בשוה, והראב"ד מודה בשכר וחולק בפחת. (27) שנמצא שכל אחד מהם צריך להפסיד מאתיים וחמשים דינרים. (28) שאף ששמעון צריך לשלם מחצית מן ההפסד כדין שותף שמשותף במחצה שכר ומחצה הפסד, "אין השותף מן הנשבעין ונוטלין כדי שישבע ויטול מה שביד חבירו" כמו שכתב רבינו להלן בסוף ההלכה. (29) כאן לא הוסיף רבינו "כך", שאינו נשבע על כל הסכום, אחרי שאינו מקבלו כולו, ונראה כאילו נשבע על שקר. וכן מצאתי בדין "שנים אוחזים בטלית" וכו' בבא-מציעא ה: (כסף-משנה, וראה בסמ"ע סימן צג ס"ק כד). (30) שאם אין ראובן טוען כן, שברור לו, ששמעון יודע על הפחת, ברור הדבר ששמעון אינו יודע, שהרי לא היה שמעון בשעה שנתעסק, ומכיון שהוא עצמו מודה

חמורה, אין משיביעין אותו שתייהן, אלא משיביעין אותו על החמורה ומגלגלים על-ידה את השנייה. וכאן שיש על התובע שבועת השותפין שהיא שבועת המשנה, ושבועת היסת שאינה אלא מדרבנן, היה בדין שישבע שבועת השותפין ויגלגל עליו שבועת היסת (אור-שמח). (6) כדין כל כופר בכל. [נשכן נוה לו לתובע, שעיקר השבועה יהיה על הטענה הוודאית, אולי יפרוש הנתבע משבועה, מאחר שהתובע יודע כי הוא נשבע לשקר, ובאופן זה מוכרח הוא לומר שאינו חושד בשותף כי גזל ממנו שתי כסף, ראה למעלה פ"ט הלכה ב ורדב"ז כאן. ועיין אור-שמח]. (7) משיביעו על הטענות האמורות דרך גלגול שבועת השותפין. (8) שהיא חמורה משבועת היסת, וראה למעלה הערה ג.

ב. הַתּוֹבֵעַ⁹ שְׁתֵּפוֹ לְהַשְׁבִּיעוֹ שְׁבֻעַת הַשְׁתֵּפִין, הַנִּתְּבַע אֹמֵר: כִּכְר חֲלָקְנוּ וְלֹא נִשְׁאָר לְךָ אֶצְלִי כִּלּוֹם¹⁰, וְהַתּוֹבֵעַ אֹמֵר: עֵדִין לֹא חֲלָקְנוּ וְלֹא עֲשִׂינוּ חֲשׁוּבִין¹¹, אוֹ שֶׁאֵמַר הַתּוֹבֵעַ: חֲלָקְנוּ עַל מְנַת שְׁאִשְׁבִּיעַ אוֹתָךְ שְׁבֻעַת הַשְׁתֵּפִין בְּכָל עַת שֶׁאֲרָצָה, וְעֵדִין לֹא נִשְׁבַּעְתָּ, וְאַתָּה מַדְחָה אוֹתִי מִיּוֹם לְיוֹם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סֶפֶק¹². אֶפְלוּ אָמַר הַנִּתְּבַע: כֵּן חֲלָקְנוּ, וְנִשְׁאָר לְךָ אֶצְלִי, וְזֶה הַנִּשְׁאָר אֵינוֹ אֶלָּא חוֹב שֶׁזָּקַפְתָּו עָלַי, אוֹ פְּקֻדוֹן הַנַּחֲתָה אֶצְלִי¹³, אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ עֵדִים שֶׁהָיָה שְׁתֵּפוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ בְּטַעֲנַת סֶפֶק. וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ הַסֵּת שֶׁכִּבֵּר חֲלָקוֹ אוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ מֵעוֹלָם, וְאֶפְלוּ עַל יְדֵי גִלְגוּל. לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁבִּיעִין הַסֵּת וְאֵין מְגַלְגְּלִין אֶלָּא אִם טַעַנוּ דְּבַר שֶׁאִם יוֹדֵה בּוֹ יִהְיֶה חֵיב לְשִׁלּוֹם מָמוֹן¹⁴; אֶבֶל דְּבַר שֶׁאֶפְלוּ הוֹדָה בּוֹ אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא שְׁבֻעָה - אֵינוֹ נִשְׁבַּע עָלָיו וְאֶפְלוּ עַל יְדֵי גִלְגוּל. וְכֵזָה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים בְּעֲלֵי הוֹרָאָה.

(9) ר"ף פרק כל הנשבעין. (10) ולאחר שחלקו - אין עוד שבועת השותפין, למעלה פ"ט הלכה ז. (11) ואינו תובע ממנו אלא שבועת השותפין בלבד. (12) שיש כאן ספק ספקא, ששבועת השותפין גופה היא ספק, וכאן ספק חדש אם יש מקום עוד לשבועת שותפין זו. (13) והשותפות איננה קיימת עוד. (14) [ובשבועה דאורייתא נאמר (שמות כב, י) "ולקח בעליו ולא ישלם", והוא-הדין לשבועה דרבנן].

ג. טַעַן¹⁵ שְׁעֵדִין שְׁתֵּפִי אֲתָה וְנִשְׁאָר לִי אֶצְלָךְ כִּךְ וְכִךְ¹⁶, וְזֶה אֹמֵר: כִּכְר חֲלָקְנוּ וְלֹא נִשְׁאָר לְךָ אֶצְלִי כִּלּוֹם, אוֹ לֹא הָיִיתָ שְׁתֵּפִי מֵעוֹלָם - הָרִי הַנִּתְּבַע נִשְׁבַּע הַסֵּת¹⁷ שֶׁאֵין לוֹ בְּיָדוֹ כִּלּוֹם, וּמְגַלְגֵּל עָלָיו: שֶׁלֹּא גִזְלַתְנִי כִּלּוֹם מֵעוֹלָם¹⁸; וְאֵינוֹ מְגַלְגֵּל עָלָיו שֶׁלֹּא הָיָה שְׁתֵּפוֹ אוֹ שֶׁכִּבֵּר חֲלָקְנוּ, מִן הַטַּעַם שֶׁבִּאֲרַנּוּ¹⁹.

(15) ר"ף שם, וכ"ה בתשובות הגאונים (מגדל-עוז). (16) והיא טענה ודאית. (17) כדין כופר בכל, על טענה ודאית. (18) שזוהי תביעת ממון. וראה למעלה פ"ט הלכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כח בשם הש"ך. 50) שאף שהשטר הוא על שמו של שמעון, הרי כתוב בו מפורש שההלואה ניתנה מממון השותפים. והמדובר כשהשטר בידי ראובן, וראה להלן. 51) לאוצר השותפות. 52) המדובר כשהשטר בידי ראובן, כנ"ל, ולפיכך אינו נפטר אלא מחלקו של שמעון, שאין ראובן גובה ממנו תחילה אלא אם אין לו לשמעון לשלם, ואם השטר בידי שמעון - נפטר לוי גם מחלקו של ראובן, שהרי יש לשמעון "מיגו" שהיה יכול להעלים את השטר (כסף-משנה). 53) ואם אין לו - יתבע מלוי (כסף-משנה). 54) היינו כשטוען: "קבעתי לו זמן לשנה או לשתים", אבל אם טען "נפרעתי" - אינו יכול לתבוע את לוי כלל (סמ"ע סימן צג ס"ק לא).

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשִׁתְּפִין

~ יום חמישי כ"ב שבט ~

הַלְכוֹת עֲבָדִים

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת: חֲמֵשׁ מִצְוֹת עֲשָׂה, וְשִׁמּוּנָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֵהוּ פְּרָטֵן: (א) דִּין קְנִינָה עֲבָד עֲבָרִי. (ב) שְׁלֹא יִמְכַר מִמְּכַרְתָּ עֲבָד. (ג) שְׁלֹא יַעֲבִדְנוּ בְּפָרְךָ. (ד) שְׁלֹא נַעֲבֵד בּוֹ עֲבוֹדַת עֲבָד. (ה) שְׁלֹא נִגְיַח. (ו) גֵּר תּוֹשֵׁב. (ז) לְרֵדוֹת בּוֹ. (ח) לְהַעֲנִיק לּוֹ בְּצֵאתוֹ חֲפְשֵׁי. (ט) שְׁלֹא יֵצֵא רִיקָם. (י) לְפָדוֹת אִמָּה הָעֲבָרִיָּה. (יא) לְיַעֲרֵהָ. (יב) שְׁלֹא תִמְכַּר. (יג) לְעֲבָד. (יד) בְּעֵבֶד פְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, אֲלֵא. (טו) אֵלֶּיךָ לְהִסְגִּיר עֲבָד שֶׁבָרַח מִחוּצָה לְאַרְץ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל. (יז) שְׁלֹא לְהוֹנוֹת עֲבָד זֶה הַנֶּצֶל אֲלֵינוּ.

וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלֶּיךָ בְּפָרְקִים אֵלֶּיךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

דיני עבדים נכתבו בתחילת פרשת משפטים "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, כי תקנה עבד עברי... והעיר על כך האדמו"ר הזקן ב"תורה אור" שתחילת הפסוק מדבר בלשון רבים (לפניהם) ובהמשכו בלשון יחיד (כי תקנה) כיון ש"כי תקנה" מוסב על משה רבינו שהוא הממשיך בחינת הדעת בנשמות ב"ע היותר נמוכות שהן בבחינת עבד (ונשמות דאצילות נקראו "בנים"). והמשכה זו נקראת קניין כי כמו שבדבר הנקנה אין התהוות דבר חדש אלא שיוצא מרשות המוכר לרשות הקונה, כך גם בעבד עברי שהוא על שם "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" שנהר הוא בחינת בינה דאצילות, ועבר הנהר הוא מה שלמעלה מבחינת הבינה והשכל המושג. וזהו שאומר "בעבר הנהר ישבו אבותיכם" ששורש כל אחד ואחד מישראל הוא בדרגה זו, ולכן גם אחר שהושפלו הבנים וירדו לעולמות ב"ע להיותם במצב של גלות, הרי שורשם הוא ב"עבר הנהר", ומשה

ששמעון אינו יודע אין צורך להשביעו (ש"ך שם ס"ק טו). 31) בכ"י תימן: "בפחת זה". 32) ותובע את החמישים הנותרים. 33) מתוך שבועת השותפין שהיא חמורה, ראה למעלה הערה ג. 34) שאז אין מקום לשבועת השותפין. 35) כדין כל התובע חבירו טענת 'ברי', והנתבע אומר: איני יודע אם אני חייב לך (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 36) כלומר, לא רק שאין מוציאין בשבועת השותפין מכיסו של השותף, אלא שלפעמים מעכב זה מממון השותפים כגון שהוא בידו, ואף זה בכלל מה שנאמר, שאין השותף מהנשבעין ונוטלין (סמ"ע שם ס"ק כח). 37) הוא מאה דינרים. 38) שמה שנשאר, אף שהוא ביד אחד מהם, הרי הוא מהשותפות, והוא כאילו מונח ברשות שניהם, ויש לשניהם חלק שוה (סמ"ע שם). 39) הוא טעם גם למה שנאמר בתחילת ההלכה.

1. טָעֵן 40) שְׁמַעוֹן, שִׁישׁ לְלוֹי עֲלִיוֹ 41) חוֹב בְּזוֹ הַשְׁתַּפּוֹת מִנֶּה: אִם הָיָה בְּיָדוֹ פְּדֵי הַחוֹב וְהָיָה יָכוֹל לְתַנּוֹ לְלוֹי - נִאֲמָן 42), וְנוֹתְנִין הַחוֹב וְאַחַר כֵּן מִחֻשְׁבֵּי 43); וְאִם אֵין בְּיָדוֹ לְתַן - אֵינוֹ נִאֲמָן 44) לְהוֹצִיא 45) מִיַּד רְאוּבֵן 46) אוּ מִן הַסְּחוּרָה הַיְדוּעָה לַשְׁתַּפּוֹת, שֶׁמָּא קְנוּנָיָה הֵם עוֹשִׂין שְׁמַעוֹן וְלוֹי עַל נַכְסֵי רְאוּבֵן. אֲפֹלוּ הָיְתָה הַמְּלוּהָ בְּשִׁטְרָה 47) - אֵין רְאוּבֵן 48) חַיִּב לְשַׁלֵּם מִמֶּנָּה פְּלוּם. אֲכַל אִם טָעַן שְׁמַעוֹן, שֶׁרְאוּבֵן יוֹדֵעַ בְּוַדָּאִי 49) שֶׁזֶה הַחוֹב שֶׁעָלִי מִחֲמַת הַשְׁתַּפּוֹת הוּא, וְהַחוֹב אֲצִלְנוּ הוּא - יִשְׁבַע רְאוּבֵן הַסֵּת אוּ עַל יְדֵי גִלְגּוּל שְׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שְׁחוֹב זֶה אֲצִלְנוּ, וְיִשְׁלַם שְׁמַעוֹן הַחוֹב מִשְׁלוֹ. וְכֵן אִם יֵצֵא שִׁטְרָה חוֹב עַל לְוִי בְּשֵׁם שְׁמַעוֹן בְּמֵאָה דִּינָרִין מִמְּמוֹן 50) הַשְׁתַּפּוֹת, וְאָמַר שְׁמַעוֹן: נִפְרַעְתִּי וְהַחֲזַרְתִּי לְכִיסִּי 51), אוּ שְׁאָמַר שְׁמַעוֹן: קִבַּעְתִּי לוֹ זְמַן לְשָׁנָה אוּ לְשָׁתַיִם - אֵינוֹ נִאֲמָן, שֶׁמָּא קְנוּנָיָה הוּא עוֹשֶׂה עַל נַכְסֵי רְאוּבֵן. וְכִיצַד דִּינֵין בְּדִין זֶה? לְוִי כָּבֵר נִפְטַר בְּהוֹדָאת שְׁמַעוֹן, וְאִם לֹא הִבִּיא שְׁמַעוֹן 52) רְאִיָּה - יִשְׁלַם מִבֵּיתוֹ 53), וְיִתְּבַע אֶת לְוִי בְּסוּף זְמַן שְׁאָמַר 54). וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

40) תשובת הגאונים (מגדל-עוז). 41) על שמעון, ואין לשמעון ראייה שיש כאן חוב, והחוב הוא על השותפים. ומן הביטוי "עליו", נראה שאף שיוצא שטר-חוב עליו, על שמו של שמעון, אין לו ראייה שהחוב אינו עליו, אלא על השותפות. 42) אחרי שיש בידו כדי החוב, הרי כאילו הכסף ברשותו והוא בעלים עליו. או מפני שבידו היה לתת מקודם את החוב ללוי, טרם שסיפר עליו. 43) אחרי סילוק החוב, עושים חשבון של ההון הנשאר לחלוקת השותפות. 44) אחרי שאין בידו ראייה. 45) ודינו כדין כל מוציא מחבירו. 46) היינו, מחלקו של ראובן. שאילו מחלקו הוא, בוודאי נאמן. וזה בהתאם לשיטת רבינו, שהשותף חייב מכיסו לכסות את חלקו בהפסד. 47) והיא כתובה על שמעון ולא על השותפות. 48) אבל שמעון חייב לשלם את חלקו, אחרי שהודה. 49) ראה למעלה הערה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של רב חיסדא בגיטין מה. (17) ספר המצוות, שם לא- תעשה רנה, ולקמן פרק ח הלכה יא.

פָּרָק רֵאשׁוֹן¹

(1) נתבאר בו דין עבד עברי ואמה עבריה, ושארור לעבוד בעבד עברי בפרך, ושרכו מחוייב לפרנסו בשווה לפרנסת עצמו.

א. עֶבֶד עֲבָרִי הָאֹמֵר בְּתוֹרָה, זֶה יִשְׂרָאֵל² שֶׁמְכָרוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין עַל פְּרָחוֹ, אוֹ הַמּוֹכֵר עֶצְמוֹ לְרִצּוֹנוֹ. פִּיּוּד? גָּנַב וְאֵין לוֹ לְשֵׁלֶם אֶת הַקֶּרֶן³ - בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ בְּהַלְכוֹת גְּבֻהָה⁴. וְאֵין לָךְ אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁמוֹכְרִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין, אֶלָּא הַגָּנֵב בְּלִבָּד. וְעַל זֶה שֶׁמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין הוּא אוֹמֵר: כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי⁵. וְעַלֹּו הוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה: כִּי יִמְכַר לָךְ אֶחִיד הָעֲבָרִי⁶. מוֹכֵר עֶצְמוֹ פִּיּוּד? זֶה יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵעֵנִי בְּיֹתֵר, נִתְּנָה לוֹ תוֹרָה רְשׁוּת לְמַכֵּר אֶת עֶצְמוֹ⁷; שְׁנֵאמַר: כִּי יְמוּךְ אֶחִיד עִמָּךְ וְנִמְכַר לָךְ. וְאֵינוֹ⁸ רְשָׁאֵי לְמַכֵּר אֶת עֶצְמוֹ וְלְהַצְנִיעַ אֶת דָּמָיו, אוֹ לְקַנּוֹת בָּהֶם סְחוּרָה אוֹ פְּלִים, אוֹ לְתַנֵּם לְבַעַל חוֹב⁹, אֶלָּא אִם כֵּן צְרִיךְ לְאֶקְלָן בְּלִבָּד¹⁰. וְאֵין אָדָם רְשָׁאֵי לְמַכֵּר אֶת עֶצְמוֹ, עַד שְׁלֵא יִשְׁאָר לוֹ פְּלוֹם, וְאֶפְלוּ כְּסוּת¹¹ לֹא תִשְׁאָר לוֹ, וְאַחַר כֵּן יִמְכַר אֶת עֶצְמוֹ.

(2) כן הוא במכילתא בתחילת פרשת משפטים. (3) הקרן דווקא, אבל בעבור הכפל אינו נמכר (פרק ג מהלכות גביה הלכה יב). (4) שם הלכה יא. (5) מכילתא שם. (6) שם. (7) ובלי רשות מהתורה אסור לו למכור עצמו שהרי אמרה תורה (ויקרא כה, נה): "כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם" — "[עבדי הם] ולא עבדים לעבדים" (קידושין כב:). (8) ספרא בשינויים קלים. (9) אין זה בספרא שם. ועייני כסף משנה. [ומסתבר שלמדו רבינו מתוך הלכה זו עצמה, שכיוון שאין לו למכור עצמו אלא אם אין לו מה לאכול ואין לו כסות כדלהלן, אם כן לא ייתכן שימכור עצמו בשביל חוב, שהרי הלכה היא שמסדריין לבעל חוב ומשאירים לו מזון לשלושים יום וכסות לשנים עשר חודש (פרק א מהלכות מלוה ולווה הלכה ז), ועל אחת כמה וכמה שאם אין לו מה לאכול, שוודאי אין בעל חובו רשאי לתובעו, ועוד שאין חוב זה חמור יותר מן הכפל של הגנב, שאין בית דין מוכרים אותו עבור זה. ומכיוון שבית דין אינו יכול למכור — שוב אינו רשאי אף הוא למכור את עצמו, כיוון שאין לו חיוב כזה כלפי הגנב]. (10) בספרא שם: "אינו נמכר אלא אם כן העני". (11) [כן כתב רבינו גם במכירת בתו לאמה, להלן פרק ד הלכה ב].

ב. כָּכָר בְּאֶרְנוֹ¹², שְׁאֵין הָאִשָּׁה נִמְכַּרְתָּ בְּגִבְתָּהּ, וְכֵן אֵינָה מוֹכְרֶת אֶת עֶצְמָהּ¹³. וְאֵינָה¹⁴ קוֹנֶה לֹא עֶבֶד עֲבָרִי¹⁵ וְלֹא עֶבֶד פְּנֵעֵנִי¹⁶, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד. וְאֵין¹⁷ הַגֵּר נִקְנָה בְּעֶבֶד עֲבָרִי; שְׁנֵאמַר: וְשֵׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ - מִי שִׁישׁ לוֹ¹⁸ מִשְׁפָּחָה.

שממשיך להם בחינת הדעת רק מגלה את שורשם האמיתי ואינו מהווה דבר ועניין חדש.

בעבודת עבד ישנן שלוש דרגות: עבד כנעני, עבד עברי, ואמה עבריה, שהם שלושת עולמות ביי"ע וכנגד צדיק בינוני ורשע. אמה עבריה כנגד צדיק בדוגמת עולם הבריאה שרובו טוב, עבד עברי בדוגמת עולם היצירה, ובינוני — מחצה על מחצה, ועבד כנעני כנגד דרגת רשע וכנגד עולם העשיה שרובו רע.

ולפי זה צריך להבין, מדוע הקדים הרמב"ם גם במניין המצוות שלפני ההלכות וגם בהלכות שביד החזקה דיני עבד עברי לאמה עבריה, ורק אחר כך דיני עבד כנעני, והרי לפי המבואר לעיל צריך הסדר להיות או מלמעלה למטה אמה עבריה עבד עברי ועבד כנעני, או מלמטה למעלה עבד כנעני, עבד עברי ואמה עבריה, ומדוע מתחיל בעבד עברי דווקא.

אלא שמבואר בתניא שמידת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך, ואח"כ ממשיך בזכותן של ישראל שביכולתו ובכחו של כל יהודי להגיע לדרגה נעלית יותר ולמעלת הצדיק. ואח"כ מסיים שיתכן גם מצב לא רצוי — בחינת עבד כנעני.

בנוגע לעבד עברי ואמה עבריה, פסק הרמב"ם ש"חייב האדון להשוותן לו במאכל ובמשתה בכסות ובמדור כו" ומכיון שמה שהקב"ה עושה הוא מצווה לישראל לעשות, הרי שגם הקב"ה נותן לעבדיו — עם ישראל את כל המצטרך להם לא רק בחיטין ושעורין אלא גם עניני תענוג להחיות בהם נפש כל חי.

ועל-דרך-זה בלימוד התורה משפיע ה' גם בחינת יין ושמן שבתורה, היינו בחינת ריזין וריזין דריזין דאורייתא.

(על פי יין מלכות' ספר קנין סימן כא מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(1) ראה ספר המצוות, עשה רלב. (2) ראה שם, לא-תעשה רנח. (3) ראה שם, מל"ת רנט. (4) ראה ויקרא כה, ט: "לא תעבוד בו עבודת עבד", ספר המצוות שם מל"ת רנו. (5) ראה ספר המצוות שם מ"ל"ת רס. (6) שלא ניתן לאחריים, שנמנע מאחריים לעשות כך. (7) נקט לשון הכתוב (ויקרא כה, מדג) "וכי תשיג יד גר ותושב — לא ירדנו בפרך לעיניך". ולהלן סוף הלכה ו הוא כותב: הגוי. וכן הוא בספר המצוות שם. וראה שם שהזהרנו שהגוי לא ידור בארצנו עד שיקבל עליו להיות גר תושב. (8) בעבד עברי. (9) ראה ספר המצוות, עשה קצו. (10) ראה שם לא-תעשה רלג. (11) ראה שם, עשה רלד. (12) שם, עשה רלג. (13) שם, לא-תעשה רסא ולקמן פרק ד הלכה י. (14) שם, עשה רלה, ולהלן פרק ט הלכה ו וכדעת רבי בגיטין לח: (15) הרמב"ן בספר המצוות שם, חולק על רבינו ומונה כאן שתי מצוות, וראה מגילת אסתר ולב שמח. (16) ספר המצוות, לא-תעשה רנד ולקמן פרק ח הלכה י. וכפירושו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. אָחֲדָה²⁹ הַמוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ אוֹ שִׁמְכְרוּהוּ בֵּית דִּין³⁰ - אֵינוֹ נִמְכָּר בְּפִרְהָסָא³¹ עַל אַבְן הַמִּקְחָה³², וְלֹא בִּסְמִטָּא, כְּדִרְךָ שֶׁהָעֲבָדִים נִמְכָּרִין; שְׁנֵאמַר: לֹא יִמְכְרוּ מִמִּכְרַת עֶבֶד - אֵינוֹ נִמְכָּר אֶלָּא בְּצִנְעָה וְדִרְךָ כְּבוֹד.

(29) ספרא שם פרשה ו הלכה א. (30) [צריך עיון שהפסוק "לא ימכרו ממכרת עבד" מדבר במוכר עצמו, ועיין קידושין טו. בבביתא דראב"ן. (31) בפומבי. (32) אבן גבוהה שעליה מעמידים העבדים למכירה.

ו. כָּל עֶבֶד³³ עֲבָרִי אֲסוּר לְעַבֵּד בּוּ בְּפִרְךָ. וְאִיזוּ הֵיא עֲבוּדַת פִּרְךָ? זוֹ עֲבוּדָה שְׂאִין לָהּ קֶצֶפָה³⁴, וְעֲבוּדָה שְׂאִינוּ צְרִיף לָהּ, אֶלָּא תִהְיֶה מִחֲשֻׁבְתּוֹ לְהָעֲבִידוּ בְּלִבָּד, שְׂלֵא יִבְטֵל. מִפְּאָא³⁵ אָמְרוּ חֲכָמִים, שְׂלֵא יֵאמֵר לוֹ: עֲדָרָה³⁶ תַּחַת הַגְּפָנִים עַד שְׂאֲבֹא³⁷; שֶׁהֲרִי לֹא נִתֵּן לוֹ קֶצֶפָה. אֶלָּא יֵאמֵר לוֹ: עֲדָר עַד שְׁעָה פְּלוּנִית, אוֹ עַד מְקוֹם פְּלוּנִי. וְכֵן לֹא יֵאמֵר לוֹ: חֲפֹר מְקוֹם זֶה, וְהוּא אֵינוֹ צְרִיף לוֹ. וְאֶפְלוּ לְהַחֵם לוֹ כּוֹס שֶׁל חֲמִין אוֹ לְהֶצֵן, וְאֵינוֹ צְרִיף לוֹ - אֲסוּר, וְעוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא תִרְדֶּה בּוּ בְּפִרְךָ. הֵיא אֵינוֹ עוֹשֶׂה לוֹ אֶלָּא דָּבָר קָצוּב שֶׁהוּא צְרִיף לוֹ. וְכֵן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים שְׁנִמְכָּר לוֹ, אִם רָדָה בּוּ בְּפִרְךָ - הֲרִי יִשְׂרָאֵל מְצוּיִן לְמַנְעוֹ. וְאִם הֵיחִיחוּהוּ - עוֹבְרִים בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: לֹא יִרְדְּנוּ בְּפִרְךָ לְעֵינֶיךָ. וְאִין³⁸ אָנוּ נִזְקָקִין לִיכְנֵס לְרִשּׁוֹתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִים וְלִבְדֵּק אַחֲרָיו שְׂלֵא יַעֲבִידֵנוּ בְּפִרְךָ; שְׁנֵאמַר: לְעֵינֶיךָ - בְּזִמְן שְׂאֵתָה רוּאָה.

(33) ספרא שם הלכה ב. (34) זמן קבוע. (35) כל מה שכתב רבינו כאן הוא בספרא שם. (36) חפור. (37) ויש כאן עינוי נפשי גדול, שהעובד אינו יודע מתי יבוא קץ לעמלו. (38) ספרא שם פרק ח הלכה ח.

ז. כָּל עֶבֶד³⁹ עֲבָרִי אֲסוּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנְהוּ לְהָעֲבִידוּ בְּדָבָרִים בּוֹזִים, שֶׁהֵם מִיְחִידִים לְעִשּׂוֹת הָעֲבָדִים⁴⁰, כְּגוֹן שְׂוִילֵיךְ אַחֲרָיו פְּלִיז לְבֵית הַמִּרְחָץ, אוֹ יַחֲלֵץ לוֹ מִנְעֻלָּיו⁴¹; שְׁנֵאמַר: לֹא תַעֲבֵד בּוּ עֲבֵדַת עֶבֶד. אֵינוֹ נוֹהֵג בּוּ אֶלָּא פְּשָׁכִיר; שְׁנֵאמַר: פְּשָׁכִיר פְּתוּשֵׁב יִהְיֶה עִמָּךְ. וּמִתְרָא⁴² לְסַפֵּר לוֹ שְׁעָרוֹ, וְלִכְבֵּס לוֹ כְּסוּתוֹ, וְלִפְאוֹת לוֹ עֶסְתוֹ; אֶבְל⁴³ לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ בְּלֵן לְרִבִּים⁴⁴, אוֹ סִפֵּר לְרִבִּים, אוֹ נִחְתוּם לְרִבִּים. וְאִם⁴⁵ הֵיחֵה אֲמָנוֹתָ זֹאת קִדְם שְׂיִמְכָר - הֲרִי זֶה יַעֲשֶׂה. אֶבְל⁴⁶ לֹא יִלְמְדֵנוּ בְּתַחֲלָה מְלֹאכָה כְּלָל⁴⁷, אֶלָּא אֲמָנוֹת שְׁהִיָּה בָּהּ - הֵיא שְׁעוּשָׂה פְּשָׁהֵי עוֹשֶׂה מְקָדָם. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים⁴⁸? בְּעֶבֶד עֲבָרִי, מִפְּנֵי שְׁנַפְשׁוֹ שְׁפָלָה בְּמִכְרָה; אֶבְל יִשְׂרָאֵל שְׂלֵא נִמְכָּר - מִתֵּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוּ בְּעֶבֶד, שֶׁהֲרִי אֵינוֹ עוֹשֶׂה מְלֹאכָה זוֹ אֶלָּא בְּרָצוֹנוֹ וּמִדַּעַת עַצְמוֹ.

(12) בפרק ג מהלכות גניבה הלכה יב. (13) תוספתא סוף פרק ב' דסוטה. ובמכילתא "וכי ימכור איש (שמות כא, ז), האיש מוכר את עצמו ואין האשה מוכרת את עצמה וכו' הבת שאינה נמכרת בגניבתה לפיכך לא תמכור את עצמה". [ולפיכך הסמיך גם רבינו "וכן אינה מוכרת את עצמה" אל מה שכתב לפני כן שאינה נמכרת בגניבתה]. (14) בבא מציעא עא. שתי ברייתות, אחת סתמית ובאחרונה וויכוח בין חכמים ורבן שמעון בן גמליאל. (15) כן בבביתא הראשונה, וזהו לכל הדעות, כמו שנראה מהשקלא וטרייא שם. (16) כן בבביתא השנייה, וכחכמים. (17) בבביתא שם. (18) שהרי גר שנתגייר כקטן שנולד הוא.

ג. עֶבֶד עֲבָרִי שִׁמְכְרוּהוּ בֵּית דִּין - אֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל¹⁹ אוֹ לְגַר צְדָק²⁰. וְכֵן הַמוֹכֵר עַצְמוֹ²¹ - אֵינוֹ רִשְׁאֵי לְמִכּוֹר עַצְמוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים, וְאֶפְלוּ לְגַר תּוֹשֵׁב. וְאִם עֶבֶר וּמְכָר עַצְמוֹ²² אֶפְלוּ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים²³, וְאֶפְלוּ לְעֲבוּדַת כּוֹכְבִים עַצְמָהּ - הֲרִי זֶה מְכוֹר; שְׁנֵאמַר: אוֹ לְעַקֵּר מִשְׁפַּחַת גֵּר. לְעַקֵּר - זֶה הַנִּמְכָּר לְעֲבוּדַת כּוֹכְבִים עַצְמָהּ.

(19) [ספרא בהר פרק ז הלכה א (לפי נוסחת ילקוט שמעוני שם סימן תרסו) "ומניין כשיהיו בית דין מוכרין אותו לא יהיו מוכרין אלא לך, תלמוד לומר כי ימכור לך אחיך", וכן הוא בדברי רבינו להלן פרק ג הלכה יב]. (20) כך היא הגירסה הנכונה (כסף משנה) וכן הוא בכתב־יד תימן. [וכן נראה להלן שכתב: "וכן המוכר עצמו רשאי למכור עצמו לגוי, ואפילו לגר תושב". ולא כתב "לגר צדק"]. אבל בדפוס רומי: "ולא לגר צדק", ואף על פי שאין מקור לזה בדברי חז"ל, למדה רבינו מן הסבורא, שוודאי גר צדק לא יכשילו לעבור על המצוות (לחם משנה), וראה להלן פרק ב הלכה יב שהנמכר לגר צדק דינו כנמכר לגוי, שכלל הוא בדינו: כל שאינו נקנה בעבד עברי אינו קונה עבד עברי (בבא מציעא שם). (21) כן בספרא שם (לפי ילקוט שמעוני שם) "ומניין כשיהא נמכר לא יהא נמכר אלא לך תלמוד לומר ונמכר לך". (22) [נראה שדווקא במוכר עצמו אמרו שאם עבר ונמכר לגוי הרי זה מכור, אבל במכרוהו בית דין לגוי אינו מכור. והטעם בזה משום שבפסוק "ונמכר לגר תושב וגו' או לעקר וגו'", מדבר במוכר עצמו, ואילו במכרוהו בית דין בפסוק "כי ימכור לך" (דברים טו, יב) לא נזכרו גר תושב ועקר. וראה להלן פרק ב תחילת הלכה ח]. (23) כן נראה בבבא מציעא שם. וראה להלן פרק ב הלכה יב.

ד. בְּאֵמֵר לָךְ: הֲרִינִי מוֹכֵר עַצְמִי לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים - אֵין אַתָּה זְקוּק²⁵ לוֹ, עַד שְׂיִמְכָר. אֶבְל²⁶ לְאַחַר שְׁנִמְכָּר לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים, אָף עַל פִּי שְׁעָבֵר וְעִשָּׂה שְׂלֵא בְהִגֵּן - מְצוּהָ לְפָדוּתוֹ²⁷, וְלֹא יִטְמַע²⁸ בָּהֶם; שְׁנֵאמַר: אַחֲרֵי נִמְכָּר גְּאֵלָה תִהְיֶה לוֹ.

(24) ספרא שם פרק ח הלכה א. (25) לטפל בו, לתת לו ממון שלא ימכור את עצמו לגוי. (26) שם. (27) בספרא שם נוסף: "מייד". (28) יתבולל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

גדר חיוב האדון להשוות לו עבד ואמה עבריים במאכל ומשתה, אינו כתשלום שכר לפועל שאינו חייב לעבוד אם לא ישלם לו שכר אלא שהם קנויים לאדון וחייבים לשרתו בכל רגע, על-דרך בן המחייב לשרת את אביו מצד מצות וחייב כיבוד אב ולא מצד תשלום כל שהוא על עבודתו.

שהרי בעבד כנעני יכול לומר לו האדון "עשה עמי ואיני זנך" וגם בעבד עברי שחייב האדון להשוותו לו במאכל ובמסקה כו' הרי זה בגדר חיובי האדון לעבד שהוא "כקונה אדון לעצמו" ולא בתור שכר פעולה.

(לקר"ש ח"ז ע' 394 הע' 53
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

58) ברייתא בקידושין כ. ובספרא בהר פרק ז הלכה ג. 59) אפילו הנמכר בגניבתו (רדב"ז) שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" מדבר במכרוהו בית דין. 60) נקיייה. כן הוא בספרא שם. ובקידושין שם ליכא. 61) בספרא שם דרשו כן מהפסוק (ויקרא כה, מ) "כשכיר כתושב יהיה עימך" וראה בתוספות קידושין טו. דיבור המתחיל כי טוב, שכתבו בשם הרב אברהם, שכן נכון שהרי הפסוק "כי טוב לו עימך" אינו ציווי אלא סיפור דברים בלבד. 62) פת מעורבת בסובין. 63) אין זה בבבלי, אלא בספרא שם על הפסוק השני (שם שם, מא). 64) [הרי הוא דר במקום שיש להשיג הכול ואילו העבד דר במקום שאין להשיג הכול, ראה כתובות קן]. 65) [וישיבת כרכים קשה - כתובות שם]. 66) קידושין כ. בברייתא. 67) שלפעמים אין לו לאדון אלא כר אחד, אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עימך - נמצא שעל כורחו צריך למסור לעבד, והיינו אדון לעצמו (תוספות בקידושין שם דיבור המתחיל כל, בשם הירושלמי). 68) ספרא שם פרק ז הלכה א. 69) שם דרשו מהפסוק כי יימכר לך אחיך (דברים טו, יב), ועיין לחם משנה. 70) ספרא שם.

י. אין⁷¹ אָמָה הַעֲבָרִיָּה⁷² נוֹהֶגֶת וְלֹא עֶבֶד עֲבָרִי נוֹהֵג אֶלָּא בְּזִמְן שְׁהֵיבֵל נוֹהֵג⁷³, בֵּין עֶבֶד עֲבָרִי שְׁמוּכָר עֲצָמוֹ⁷⁴ בֵּין זֶה שְׁמֻכְרוֹהוּ בֵּית דִּין⁷⁵. וְכִכָּר בְּאַרְנוֹ⁷⁶ מְתִי בְּטָלוּ הַיּוֹבְלוֹת.

71) ערכין כט. בברייתא. 72) כן מפורש בגיטין סה. "ואמה העברייא בזמן הזה מי איכא? והתניא אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג". 73) שהרי נאמר (ויקרא כה, מ) "עד שנת היובל יעבוד עימך". 74) שהרי הפסוק הנ"ל (עד שנת היובל וגו') מדבר במוכר עצמו. 75) כן מבואר בסוגיית הגמרא בקידושין סט. שהרי גם במכרוהו בית דין נאמר שיוצא ביובל ככתוב (שם שם, מא) "ושב אל משפחתו" ובמכרוהו בית דין הכתוב מדבר (ראה קידושין טו. בברייתא דרבי אליעזר בן יעקב). ועיין רש"י גיטין שם דיבור המתחיל אלא בזמן. 76) פרק י מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג.

39) שם פרק ז הלכה ב. 40) הכנענים. 41) אין זה בספרא שלפנינו [אבל כן הוא בברייתא בקידושין כב: במעשה העבד לרב]. 42) ספרא שם הלכה ג. 43) סיום דברי רבי יוסי. 44) הדגש הוא על "לרבים", שאינו יכול לנצלו לעבודת חוץ, וכן נראה בספרא שם שלמדו זאת מהמלה: "עימך" - "יעבוד עימך" - "שלא תמסר אומנותו לרבים". 45) כרבי יוסי שם. ולפי המכילתא דרשב"י (שמות כא, ב) זהו גם לדעת תנא קמא. 46) שם. 47) שום מלאכה לרבים. 48) ספרא שם הלכה ב.

ח. אֲנָשִׁים⁴⁹ שְׂאִינָן נוֹהֲגִין בְּשׁוּרָה - מֵתָר לְרִדּוּתָן⁵⁰ בְּחֻזָּקָה וּלְהַשְׁתַּעֲבֵד⁵¹ בָּהֶן. מְלֻךְ⁵² שְׁגֹר, שְׁכַל מִי שְׂלָא יִתֵּן הַמַּס הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ, יִשְׁתַּעֲבֵד לְזֶה שְׁנָתָן הַמַּס עַל יָדוֹ - הָרִי זֶה מֵתָר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ יוֹתֵר מִדִּי⁵³, אֲבָל⁵⁴ לֹא פִעֵבֵד⁵⁵. וְאִם⁵⁶ אֵינוֹ נוֹהֵג בְּשׁוּרָה - מֵתָר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ פִעֵבֵד⁵⁷.

49) בבא מציעא עג: ברייתא ועובדא כרב סעורם אחי רבא שעשה כן, והסכים לו רבא. 50) עיין שם שרב סעורם רתמם למרכבתו של רבא. 51) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא כה, מו): "לעולם בהם תעבדו" וסמוך לזה: "ובאחיכם" - הרי שישנה אפשרות של השתעבדות גם באחיכם. 52) שם, מימרא של רב ששת על רקע השקלא וטריא בין רב פפא ורבא. 53) כן הוא שם בגמרא: "דיהבי זווי אכרגא דאינשי ומשתעבדי בהו טפי" (וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משתעבדי, שיש שאינם גורסים "טפי") ואין כאן משום גזל (למעלה פרק ה מהלכות גזילה הלכה טז) שדין המלך הוא דין. וכן אין בזה משום ריבית (פרק ה מהלכת מלוה ולוה הלכה יז), שאין כאן מלוה אלא קניין גופו להשתעבד בו (ראב"ד כאן). 54) יוצא מתוך ההמשך, וראה בסמוך. 55) כנעני, היינו עבודת עבד בדרך ביזיון, שמכיוון שנמכר על ידי המלך דומה הוא לעבד ולא לפועל העובד מרצונו (כסף משנה למעלה בפרק ה מהלכות גזילה שם). [וכן נראה מן הסוגייה בבבא מציעא שם, שלא הביאו הפסוק "לעולם בהם תעבדו" - ובאחיכם", אלא לגבי אלה הנוהגים שלא כשורה, ולא לגבי המס]. 56) ברייתא שם. 57) כנעני (גמרא שם). [ולפי זה ייתכן כי גם עבד עברי שאינו נוהג כשורה מותר לעבוד בו עבודת עבד, וצריך עיון].

ט. כָּל⁵⁸ עֶבֶד⁵⁹ עֲבָרִי אוֹ אָמָה הַעֲבָרִיָּה - חֻזְב הָאָדוֹן לְהַשְׁוֹתָן לוֹ כְּמֵאֶבֶל וּבְמִשְׁקָהּ, בְּכִסּוּת⁶⁰ וּבְמִדּוּר. שְׁנֵאמַר: כִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ⁶¹ - שְׂלָא תֵהָא אַתָּה אוֹכֵל פֶּת נָקִי, וְהוּא אוֹכֵל פֶּת קָבֵר⁶²; אַתָּה שׁוֹתֶה זַיִן יִשָּׁן, וְהוּא שׁוֹתֶה זַיִן חֲדָשׁ; אַתָּה יִשָּׁן עַל גְּבִי מוֹכִיךְ, וְהוּא יִשָּׁן עַל גְּבִי הַתְּכֵן; אַתָּה דָר⁶³ בְּכֶרֶךְ וְהוּא דָר בְּכֶפֶר⁶⁴, אוֹ אַתָּה דָר בְּכֶפֶר וְהוּא יוֹשֵׁב בְּכֶרֶךְ⁶⁵; שְׁנֵאמַר: וְיָצָא מֵעִמָּךְ. מִכָּאֲנִי⁶⁶ אָמְרוּ: כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עֲבָרִי - פִּקּוּנָה אָדוֹן לְעֲצָמוֹ⁶⁷. וְחֻזְב⁶⁸ לְנֵהֵג בּוֹ מְנֵהג אַחֲרָה; שְׁנֵאמַר: וּבְאֲחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁶⁹. וְאֵף עַל פִּי כֹן, צָרִיךְ הָעֶבֶד לְנֵהֵג בְּעֲצָמוֹ מְנֵהג עֲבֻדוֹת⁷⁰ בְּאוֹתָן הָעֲבֻדוֹת שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לוֹ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרָק שְׁנִי

(1) ביאר בו רבינו דיני קניין עבד עברי שמכרוהו בכית דין או מכר עצמו או נמכר לגוי, ודיני יציאתם לחירות.

א. עֶבֶד² עֲבָרִי שֶׁמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין³ [וְהַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ]⁴ נִקְנָה בְּכֶסֶף וּבְשֵׁוה פְּסָף⁵ וּבְשֵׁטֶר⁶. פִּיֶּצֵד⁷ בְּשֵׁטֶר? כּוֹתֵב לוֹ עַל הַנִּזְרָ אוֹ עַל הַחֶרֶס⁸: הֲרִינִי מְכוּר לְךָ⁹, הֲרִינִי קָנִי לְךָ; וְנִזְתָּ לּוֹ הַשֵּׁטֶר.

(2) קידושין יד: במשנה. (3) שם יד: וטו. למדו קנין כסף ושטר בעבד עברי מאמה העבריה, שהרי הקישם הכתוב "כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה" (דברים טו, יב) ופסוק זה מדבר במכרוהו בית-דין. (4) בדפוסים עתיקים ליתא, ונוסף על-פי ספר מוגה שהביא הכסף-משנה, שהרי למדו (שם יד:): גזירה-שוה "שכיר שכיר" מוכר עצמו ממכרוהו בית-דין לגבי קנין כסף, וכן צריך לומר לגבי קנין שטר. וכן כתב הרמב"ן (שם טז.) [ובכ"י תימן: "עבד עברי שמכרוהו ב"ד, נקנה בכסף ובשוה כסף. והמוכר עצמו, נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר". ולפי"ז אין קנין שטר במכרוהו ב"ד אלא במוכר עצמו, וזה היפך ממה שכתבנו למעלה. ובמדרש הגדול (ויקרא כה, לט) "ונמכר לך, מוכר עצמו נקנה בכסף ובשוה כסף ובשטר, מכרוהו ב"ד נקנה בכסף בלבד", נראה שאף לפניו היתה הנוסחה הנ"ל בדברי רבינו, וצ"ע. וראה להלן הלכה יב והערה עה]. (5) בגמרא שם טז. למדו שהעבד קונה את עצמו בשוה כסף כמו בכסף, ממה שנאמר (ויקרא כה, נא) "ישיב גאולתו" – "לרבות שוה כסף ככסף" [ונוכר רבינו שהוא-הדין שהוא נקנה בשוה כסף ככסף, שהרי מ"כסף מקנתו" שנאמר באותו פסוק ("ישיב גאולתו מכסף מקנתו") למדו (שם יד:): שהוא נקנה בכסף, וכן מפורש שם ח. ועיין להלן הלכה ח והערה נ]. (6) שם טז. למדו כן מאמה עבריה, ראה למעלה. (7) בברייתא שם ט. לגבי שטר קידושין. (8) שם נוסף: "אע"פ שאין בו שוה פרוטה". (9) שם טז. כרב חסדא שאמר: שטר אמה עבריה – אב כותבו. והוא-הדין לעבד עברי המוכר עצמו שהוא עצמו כותבו. והשמיט רבינו נוסח שטר של בית-דין. ובמאירי קידושין יד: (עמ' 96) כתב: "ובמכרוהו בית-דין, כותבין לו בית-דין הרי זה קניו לך". וראה למעלה הערה ג.

ב. מְכָרוּהוּ¹⁰ בֵּית דִּין¹¹ - עוֹבֵד שֵׁשׁ שָׁנִים מִיּוֹם מְכִירָתוֹ, וּבַחֲתֻלַּת הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שְׁלוֹ¹² יֵצֵא בֵּן חוֹרִין. וְאִם פָּגְעָה בּוֹ שָׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּכָלֵל הַשָּׁשׁ - הֲרִי זֶה עוֹבֵד בְּהָ¹³. אָבָל אִם פָּגְעָה בּוֹ שָׁנַת יוֹבֵל, אָפְלוּ נִמְכָּר שָׁנָה אַחַת לְפָנָי הַיּוֹבֵל - הֲרִי זֶה יֵצֵא לְחֵירוֹת. שְׁנָאֲמַר: עַד שָׁנַת הַיָּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךָ¹⁴; בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת וְגוֹמְרָ¹⁵.

(10) קידושין יד: במשנה. (11) ודין מוכר עצמו – להלן הלכה ג. (12) היינו, שצריך לעבוד שש שנים שלימות מיום מכירתו עד יום צאתו לחירות, ואם נמכר יום לפני ראש-השנה – לא אמרו שיום זה חשוב שנה ואינו עובד אלא חמש שנים נוסף על היום הזה, אלא עובד שש שנים מלאות ושלימות, ערכין יח: ועיין משנה-למלך.

(13) ספרא בהר פרק ג הלכה ו "בשנת היובל הזאת, זו מוציאה עבדים, ואין השביעית (=שנת השמיטה) מוציאה עבדים", וכן הוא ב'ספרי' פ' ראה על הפסוק "וזה דבר השמיטה" (דברים טו, ב). (14) צ"ע, שהרי פסוק זה מדבר במוכר עצמו, וכן הביאו רבינו להלן בהלכה ג. ובכ"י תימן נשמט פסוק זה. ועיין לחם-משנה. (15) בקידושין טו. בברייתא דר' אליעזר בן יעקב, הובא הפסוק "ושב אל משפחתו" (ויקרא כה, מא) ללמד על מכרוהו בית-דין שיוצא ביובל, והפסוק "בשנת היובל הזאת וגו'" אינו מדבר כלל בעבד הנמכר, אלא בשדות. ועיין לחם-משנה.

ג. הַמּוֹכֵר¹⁶ עֲצָמוֹ - יֵשׁ לוֹ לְמוֹכֵר עֲצָמוֹ לִיתֵר עַל שֵׁשׁ. הֲרִי שֶׁמְכָר עֲצָמוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים אוֹ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה, וּפָגַע בּוֹ יוֹבֵל, אָפְלוּ אַחַר שָׁנָה - הֲרִי זֶה יֵצֵא בַיּוֹבֵל¹⁷; שְׁנָאֲמַר: עַד שָׁנַת הַיָּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךָ.

(16) ברייתא בקידושין יד: וכדברי חכמים ולא כרבי אליעזר. (17) [אין לזה מקור מפורש (וראה ב'מנחת חינוך' מצוה מב), אבל יש ללמוד זאת מן הברייתא בקידושין יד: שלא אמרו אלא "המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש", ולא אמרו גם: המוכר עצמו נמכר עד היובל ולאחר היובל, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא עד היובל – מכאן שגם מוכר עצמו אינו יכול למכור עצמו אלא עד היובל, ורק לענין שדה אמרו (בבא-מציעא עט) שאם מכרה לששים שנה, שאינה חוזרת ביובל, משום שפורש בה: "והארץ לא תמכר לצמיתות", ומזה למדו (שם) – "מי שאין שם יובל – נצמתת, יצתה זו שאע"פ שאין שם יובל – אינה נצמתת"].

ד. אֶתְדָ¹⁸ הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ אוֹ שֶׁמְכָרוּהוּ בֵּית דִּין וְכָרַח - חֵיב לְהַשְׁלִים שֵׁשׁ¹⁹. וְאִם²⁰ פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל - יֵצֵא לְחֵירוֹת.

(18) קידושין טז: ויז. ושם למדו כן ממה שנאמר "שש שנים יעבוד", כלומר צריכות לעבור עליו שש שנות עבודה. וא"כ אם ברח חייב הוא להשלים. אבל הפסוק הנ"ל מדבר במכרוהו בית-דין, ומוכר עצמו נלמד ממכרוהו בית-דין בגזירה-שוה "שכיר", "שכיר". (19) כלומר, כל מה שהחסיר בימי הבריחה. (20) כן אמר רב ששת שם, על הסתירה שבין שתי הברייתות.

ה. חָלָה²¹, בֵּין שְׁחָלָה שָׁנָה אַחַר שָׁנָה אוֹ שְׁחָלָה חֲלָאִים מְקֻטְעִים²²: אִם הִפְלֵ פְחוֹת מְאַרְבַּע שָׁנִים²³ - עוֹלִין לְמַנְיֵן שֵׁשׁ; וְאָבָל אִם חָלָה אַרְבַּע שָׁנִים²⁴ - חֵיב לְהַשְׁלִים כָּל יְמֵי הַחֲלִי; שְׁנָאֲמַר: פְּשִׁכִּיר²⁵ כְּתוּשָׁב. וְאִם פָּגַע בּוֹ יוֹבֵל - יֵצֵא²⁶. בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים²⁷ שֶׁמְחַשְׁבִּין יְמֵי הַחֲלִי? כְּשֶׁהָיָה חָלִי כְּבָד, שְׁאֵינּוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה; וְאָבָל אִם לֹא הָיָה חָלִי כְּבָד, אֲלֹא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂה מַחֲטָא²⁸, אָפְלוּ חָלָה כָּל שֵׁשׁ - עוֹלִין לוֹ.

(21) שם יז. ברייתא. (22) כן נראה בסוגיא שם, שהביא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חובה וכופין עליה, כמבואר למעלה, בגאולת אחרים לא מצאנו שתהא חובה ושיכפו עליה, ואינה אלא "מצוה". (37) ואינו משועבד לאלה שפדאוהו. קידושין טו: כחכמים (= הוא רבי) ולא כרבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, וראה למעלה הלכה ו. (38) [בקידושין כא. אמר רבינא שעבד הנמכר לגוי אינו לוה וכו' (ראה להלן)], ופירש"י שם משום שנאמר והשיגה ידו. ודעת רבינו שלפי המסקנא גאולת קרובים חובה (ראה למעלה) ואין זה אלא אם לא השיגה ידו (ראה למעלה הערה לא), מתפרש הפסוק "והשיגה ידו". כלומר: אם השיגה ידו, אין לחייב הקרובים. ולא בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול ללוות ולגאול את עצמו, אבל בשדה אחוזה שאין גאולת קרובים חובה (פי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יח) על כרחינו שמה שנאמר שם "והשיגה ידו", בא ללמד שאם לא השיגה ידו אינו יכול ללוות ולגאול, שכיון שגאולת קרובים אינה חובה, אין הבדל בין השיגה ידו ללא השיגה ידו. ולא מסתבר לומר שבא ללמד שאם השיגה ידו אין הקרובים יכולים לגאול. (39) שם כ: בעיא שרב ששת פתרה לשלילה, שאין גואל לחצאין, וכן מפורש בדברי רבינא, שם כא. אבל רבינו סמך על מה שאמר רב אשי (כן הנוסחא במאירי שם עמוד 120) אם תמצא לומר נגאל לחצאין (מאיר שם). (40) [כלומר, אין חייבים לפדותו (כספ-משנה)]. וכדעת רבי, שאמר (שם טו: וכו'). "ומה מי שאינו נגאל באלה" (=נמכר לישראל, אינו נגאל בקרובים). וכל זה אינו אלא לענין חיוב, אבל יכולים הם לפדותו, שהרי רבי עצמו אמר (שם כ.) "ונמכר לגר תושב" שגר זה - גר צדק הוא, ושם מפורש "או דודו או בן דודו יגאלנו" הרי שיש גאולת קרובים בעבד הנמכר לגר צדק שהוא כישראל גמור לכל דבריו, והוא-הדין לענין זה, שהרי אין בו הטעם "שלא יטמע" (אלא שאינו קונה העבד כישראל הקונה עבד, בבא-מציעא עא. עיין שם, ועיין כספ-משנה להלן הלכה יב) ועל כרחינו שלענין גר צדק (והוא-הדין לענין ישראל) מתפרש הכתוב "או דודו וגו'" לענין רשות לגאול, וראה להלן. (41) [שהרי נאמר "או השיגה ידו ונגאל", ולענין נמכר לגר צדק (שדינו כישראל), שאין מחייבים הקרובים לפדותו, כנ"ל, אי-אפשר לפרש "או השיגה ידו וגו'" כמו שפירשנו לענין נמכר לגוי (ראה למעלה הערה לא) אלא כמו שפירשנו לענין מוכר שדה אחוזה (ראה למעלה שם) שאינו לוה וגואל ואינו גואל לחצאין].

ח. אַחַד⁴² הַמּוֹכֵר עֲצָמוֹ, בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים, וְאֶחָד שֶׁמְכַרְוֵהוּ בֵּית דִּין⁴³ - הָרִי זֶה מְגֻרָע⁴⁴ מִפְּדִינֵוּ וְיִוָּצֵא. מִצֵּד? הָרִי שֶׁמְכַרְוֵהוּ בְּשָׂשִׁים⁴⁵ דִּינָרִים, וְעַבֵּד אֲרַבְעֵ שָׁנִים, וּמְצַאָה יָדוֹ - הָרִי זֶה נוֹתֵן עֲשָׂרִים⁴⁶ דִּינָרִים⁴⁷ וְיִוָּצֵא לְחֵרֶת. וְכֵן אִם מָכַר עֲצָמוֹ בְּאַרְבָּעִים דִּינָרִין לְעֶשֶׂר שָׁנִים⁴⁸ - הָרִי זֶה מְגֻרָע אֲרַבְעֵה דִּינָרִין לְכָל שָׁנָה שֶׁעַבֵּד, וְנוֹתֵן הַנְּשָׂאָר כֶּסֶף אוֹ שָׂוֶה כֶּסֶף⁴⁹, וְיִוָּצֵא. וְכֵן הַנְּמַכֵּר לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים - מְחַשֵּׁב הַדְּמִים לְפִי הַשָּׁנִים הַנְּשָׂאָרוֹת עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל⁵⁰; שֶׁנְּאָמַר: וְחָשַׁב עִם קָנְהוּ מְשַׁנַּת

שתי ברייתות סותרות זו את זו, ולא חלקו בין חולה לחולה (כספ-משנה). (23) גם בגמרא שם אמרו "חלה ארבע חייב להשלים", ואעפ"כ כתבו ה'תוספות' שם ד"ה חלה, שאינו עולה למנין שלש אלא אם עבד שלש שנים כשני שכיר, ויתכן כי כן גם כוונת רבינו, שהרי להלן הביא הפסוק "כשכיר כתושב" (ראה בהערה כד), ומה שכתב פחות מארבע שנים, רוצה לומר שעוד לא נכנסה השנה הרביעית ולא חלה אלא שלש שנים בלבד, ראה במשנה-למלך. וכן הבין המאירי קידושין שם (עמ' 106). (24) כלומר, שנכנסה השנה הרביעית - משנה-למלך. (25) ושכיר, זמנו שלש שנים, שהרי נאמר בישיעה (טז, יד) "שלש שנים כשני שכיר, ועבד עובד "משנה שכר שכיר" (דברים טו, יח) כלומר שש שנים ('תוספות' שם ד"ה חלה), וראה בהערה כב. (26) נלמד בקל-וחומר מברח שלמעלה (כספ-משנה). (27) שם, בשם רב ששת. (28) שהוא מעשה קל.

ו. הַמּוֹכֵר²⁹ עֲצָמוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים, אִם לֹא נִפְדָּה - אִינוּ יוֹצֵא אֶלָּא בַּיּוֹבֵל³⁰; שֶׁנְּאָמַר: וְאִם לֹא יִגָּאֵל בְּאַלְהָה, וְיִצֵּא בְּשַׁנַּת הַיּוֹבֵל הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ.

(29) קידושין טו: כרבי, שרבי חייא בר אבא קראו שם בשם "חכמים" (כספ-משנה). (30) ולא בשש, אלא במיתת הארון - יוצא (להלן הלכה יב. ועיין רב"ז).

ז. הַנְּמַכֵּר לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים³¹, אִם לֹא הִשִּׁיגָה יָדוֹ לְגֵאֵל - קְרוּבֵיו פּוֹדִין אוֹתוֹ³². וְקְרוּב קְרוּב קוֹדֵם³³; שֶׁנְּאָמַר: אוֹ דָדוֹ אוֹ בֶן דָּדוֹ יִגָּאֵלְנוּ³⁴. וּבֵית דִּין כּוֹפִין אֶת קְרוּבֵיו³⁵ לְפָדוֹתוֹ, שְׁלֵא יִטְמַע בְּעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים. לֹא פְדָאוּהוּ קְרוּבָיו, אוֹ שְׁאִין יָדָם מִשְׁגָּת - מְצוּהָ עַל כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לְפָדוֹתוֹ³⁶. וּבֵין שֶׁפְדָאוּהוּ קְרוּבִים בֵּין שֶׁפְדָאוּהוּ שְׂאָר אָדָם - יִצֵּא לְחֵרֶת³⁷. וְיֵשׁ לוֹ לְלוֹת³⁸ וְלִגְאֵל אֶת עֲצָמוֹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים. וְגוֹאֵל לְחִצְאִין³⁹. אֲבָל הַנְּמַכֵּר לְיִשְׂרָאֵל - אִין הַקְּרוּבִים פּוֹדִין אוֹתוֹ⁴⁰, וְאִין לָוֶה וְגוֹאֵל, וְאִינוּ גוֹאֵל לְחִצְאִין⁴¹. אֶלָּא מִצֵּד דִּינוֹ? אִם הִשִּׁיגָה יָדוֹ לְתֵן כְּפִי הַשָּׁנִים הַנּוֹתְרוֹת - נוֹתֵן וְיִוָּצֵא; וְאִם לֹא - לֹא יִצֵּא.

(31) בדפוס רומי: "לגר". (32) [שהרי נאמר (ויקרא כה, מט) "או דודו או בן דודו יגאלנו וגו' או השיגה ידו ונגאל", מכאן שאם השיגה ידו - אין כופים את קרוביו לפדותו, וראה להלן הערה לז]. (33) קידושין כא. מימרא של רב נחמן בר יצחק. (34) הרי שדודו שהוא אחי אביו, קודם לבן דודו שהוא בן אחי אביו. וראה בספרא בהר פרק ח הלכה ב. (35) בקידושין כא: אמרו שהיא חובה, והרי בית-דין כופין על כל מצוה, כמפורש בכתובות פו. (רב"ז). (36) כן כתב רבינו גם בפ"ח מהלכות מתנות עניים הלכה יג, שמי שמכר עצמו ובניו לגויים - מצוה לפדותם בפעם ראשונה ובפעם שנייה, ועיין כספ-משנה כאן. ומקור דבר זה הוא בקידושין טו: "או דודו או בן דודו יגאלנו - זה גאולת קרובים, ונגאל - זו גאולת אחרים". ואע"פ שלענין גאולת קרובים, אמרו (שם כא): ששנה עליה הכתוב לקבעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם, ראה למעלה הערה לח. (59) למעלה הלכה ז. (60) שאם לא היה כן בשעת הקנין, הרי כבר נאמר בהלכה הקודמת, שמחשבין להקל כפי שהיה בשעת הקנין, ועיין שם בגמרא. (61) ומה שנתן חמשים על החצי הראשון - נתן, שהרי גואל לחצאין.

יא. הרב⁶² שמתחל לעבד על הכסף שגשאר לו לעבד כנגדו - אינו מחול ל⁶³, עד שיכתב לו שטר שתורו. פיצד? הרי שקנהו בששים, ועבד שנה או שנתים, ואמר לו: שאר הדמים מחולין לך, לך לדרבך! - לא נפטר משעבודו עד שיכתב לו שטר.

(62) קידושין טז. והסברתה על-ידי רבא. (63) שעבד עברי גופו קנוי לאדונו, ואין מחילה אלא על שעבוד חוב, ולא על קנין הגוף.

יב. אדון⁶⁴ שמת: אם הניח בן זכר - הרי⁶⁵ העבד עובד הבן⁶⁷ עד סוף הששים⁶⁸, או עד סוף השנים שזכר עצמו להן⁶⁹, או עד שפגע בו יובל, או עד שיגרע פדיונו ויתן השאר; אבל אם לא הניח בן זכר - הרי זה יצא לחרות, ואינו עובד לא את הפת ולא את האח, ואין צריף לומר שאינו עובד שאר הירושין⁷⁰. והנמכר לגר צדק⁷¹ או לעובד פוכבים⁷² - אפילו הבן⁷³ אינו עובד, אלא פיון שמת האדון יצא לחרות. נמצאת אומר, שעבד עברי נקנה⁷⁴ בכסף או בשטר⁷⁵, וקונה את עצמו בחמשה דברים: בשנים⁷⁶, או ביובל, או בגרעון כסף, או בשטר שתורו⁷⁷, או במיתת אדון בלא בן⁷⁸; ובעובד פוכבים או בגר - אפילו הניח בן⁷⁹. מצוה לומר לו 'צא' בשעת יציאתו⁸⁰. אף על פי שלא אמר לו - הרי הוא יוצא בחנם, ואינו צריף שטר. אפילו חלה והוציא רבו עליו הוצאות הרבה - אינו חייב לו כלום; שגאמר: יצא לחפשי חנם⁸¹.

(64) שם יז: בברייתא, ובגמרא למדו זאת מן הכתובים. (65) שם בברייתא. (66) ולא האמה, ראה להלן פ"ד הלכה ד. (67) שנאמר שש שנים יעבוד, אפילו לבן (גמרא שם). (68) במכרוהו בית-דין, שאינו נמכר אלא לשש. (69) והוא הרי יכול למכרו את עצמו אפילו ליותר משש (למעלה הלכה ג). (70) שם בברייתא: "ועבדך שש שנים, לך ולא לירוש". (71) וכל-שכן גר תושב. בבבא-מציעא עא. השווה דין גר צדק כדן הגוי, וראה כסף-משנה כאן, ולמעלה הלכה ז והערה לט. (72) בברייתא, קידושין שם. והוא-הדין לגר תושב, וכל-שכן הוא מגר צדק (כסף-משנה). (73) [בגר צדק, המדובר אפילו בבן שהורתו ולידתו בקדושה, שאם לא כן הרי אין הגר יורש את אביו הגר כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (קידושין שם, ופ"ו מהלכות נחלות הלכה י), ועיין כסף-משנה]. (74) קידושין יד: במשנה. (75) כאן לא חילק רבינו בין מוכר עצמו למכרוהו בית-דין, הרי ששניהם נקנים בכסף ובשטר, וראה למעלה הערה ג. (76) שש שנים במכרוהו בית-דין, או לפי

המכרו לו עד שנת היבל. פיצד? מכר עצמו במאה, ונשאר ליובל משנת מכירה עשר שנים - מחשב עשרה לכל שנה שעבד, וגורע הדמים ומשיב השאר כסף, לא תבואה ולא פלים; שגאמר: כסף ממכרו - בכסף הוא נגאל מיד העובד פוכבים, ואינו נגאל בשנה כסף⁵¹.

(42) קידושין יד: במשנה, ושם נאמרו הדברים בצורה סתמית, משמע שזה כולל כל מיני עבדים (כסף-משנה). וראה למעלה הלכה ז. (43) [כאן לא כתב "בין לירשאל בין לגוי", וראה למעלה פרק א הלכה ג והערה לח]. (44) מנכה את השנים שעשה כבר. (45) הרי עשרה דינרים כל שנה, שהרי אינו נמכר אלא לשש שנים. (46) בעד השנתיים הנותרות, לפי החשבון של עשרה דינרים לשנה. (47) להלן בסמוך כתב שיכול לתת גם שוה כסף. (48) שהרי מוכר עצמו יכול למכור את עצמו ליותר משש (למעלה הלכה ג). (49) קידושין טז. בברייתא. וראה להלן הערה נ. (50) שהרי אינו יוצא בשש (למעלה הלכה ו). (51) ספרא פ' בהר ח הלכה ד, וירושלמי קידושין פרק א הלכה ב. אבל בבבלי קדושין ח. וטזאמרו: "שייב גאולתו אמר רחמנא - לרבות שוה כסף ככסף". וממקור זה שאב רבינו מה שכתב למעלה בנמכר לירשאל ששוה כסף ככסף, ואס-כן דברי רבינו סותרים זה את זה, ועיין לחם-משנה.

ט. פל עבד⁵² עברי⁵³ או עבריה שפיצא⁵⁴ בגרעון כסף, והבריא והוסיפו דמיו, או נשתף⁵⁵ ופתתו דמיו - מחשבין לו להקל עליו. פיצד? הרי שנמכר במאה, והרי הוא עתה שוה מאתים - אינו מחשב עם אדונו אלא לפי מאה⁵⁶; נמכר במאתים, והרי הוא שוה מאה - מחשב עמו על פי השנים הנותרות לפי מאה⁵⁷.

(52) קידושין כ. בברייתא. (53) בין נמכר לגוי ובין לירשאל (גמרא שם). (54) [נראה שצריך לקרוא "שיוצא"]. (55) חלה במחלת השחפת. (56) כפי מה שהיה שוה בעת הקנין, "שנאמר מכסף מקנתו" (גמרא שם). (57) כפי שהוא שוה עכשיו, "שנאמר כפי שניו" (שם).

י. הנמכר⁵⁸ לעובד פוכבים, הואיל ויש לגאל עצמו לחצאין כמו שבארנו⁵⁹, פעמים יהיה להקל ופעמים להחמיר. פיצד להקל? קנה אותו במאתים⁶⁰, ונשתף, והרי הוא עתה שוה מאה, ונתן לו חמשים, חצי דמיו, והבריא, והרי הוא שוה מאתים - נתן לו מאה, שהן חצי דמיו הנשאר, ויוצא⁶¹. פיצד להחמיר? קנה אותו במאתים, ונתן לו חצי דמיו שהן מאה, ונשתף, והרי עתה שוה מאה - נתן לו חמשים, שהן דמי חציו הנשאר. ונמצא שנתן מאה וחמשים, אף על פי שהוא עתה שוה מאה.

(58) קידושין כ: מימרת אביי או רב אשי כפי נוסחת המאירי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הנאמר במוכר לגוי, ועיין רש"י על התורה שם (ויקרא כה, נד). [ואע"פ שבמכרוהו בית-דין נאמר רק "אשתו" ולא "בניו", ובמוכר עצמו ובנמכר לגוי נאמר רק "בניו" ולא "אשתו" - צריך לומר שלמדו זה מזה בגזירה-שוה ד"שכיר - שכיר", שבכולם חייב גם במזונות אשתו וגם במזונות בניו]. (11) מכילתא דרשב"י שם. ולמדו כן ממה שנאמר "אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו" - "שתי נשים כאן ("אשה" ו"אשתו") - אחת עד שלא לקחו רבו, ואחת משלקחו רבו" (שם). (12) מכילתא דרשב"י וספרא שם.

ב. אף על פי שהאדון חייב במזונות אשתו ובניו - אין לו במעשה ידיהם פלוס¹³, אלא הרי מעשה האשה ומציאתה לבעלה. וכל שזוכה הפעל באשתו¹⁴ - זוכה זה, אף על פי שהוא עבד עברי¹⁵.

(13) מכילתא דרשב"י שם (הביאו הרמב"ן על התורה שם. ועיין בדבריו שפירש המכילתא באופן אחר, ראה להלן). (14) לרבות ירושה ופירות נכסי מלוג שלה. ראה פי"ב מהלכות אישות הלכה ג. (15) שנאמר: "אם בעל אשה הוא" - "הרי הוא (=העבד) כבעל, מה הבעל זכאי במציאתה ובירושתה של אשתו, אף זה (העבד) זכאי במציאתה וירושתה של אשתו" (מכילתא דרשב"י שם).

ג. מי שמכרוהו בית דין¹⁶ - יש¹⁷ לרבו לתן לו שפחה פנענית. בין האדון בין בנו¹⁸ של אדון, אם מת אביו - הרי זה נותן לו שפחה. וכופהו¹⁹ על זה, כדי שיליד ממנה²⁰ עבדים²¹. והרי היא מתרת לו כל ימי עבדותו²²; שנאמר: אם אדניו יתן לו אשה וגומר²³. והמוכר עצמו - אסור²⁴ בשפחה פנענית כשאר כל ישראל²⁵.

(16) ולא מוכר עצמו, כדלהלן בסוף ההלכה. וכתנא-קמא בברייתא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר שם. (17) כלומר, הרשות בידו, ולא חובה (מכילתא ומכילתא דרשב"י). (18) מכילתא דרשב"י, שם. (19) קידושין טו. וראה להלן. (20) [קידושין שם: "כי משנה שכר שכיר עבדך - עבד עברי עובד בין ביום ובין בלילה - מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית" - הרי שכל עיקר מסירת שפחה כנענית לעבד עברי, הוא כדי להוליד ולדות]. (21) שהרי נאמר "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" ומכאן שוולד שפחה כמותה (קידושין סו: וסח.). (22) [כלומר כשנשאר בו שוה פרוטה, שאם לא כן, שוב אינו עבד - כמפורש להלן הלכה י. וזוהי כוונת הירושלמי קידושין (פ"א הלכה ב): "א"ר חייא בר אדא, הכל מודים בעבד עברי עד שיהא שם שוה פרוטה". וראה באור-שמח]. (23) מכאן שרבו מוסר לו שפחה כנענית. (24) קידושין שם, כרבנן ולא כרבי אליעזר. (25) [שאסורים בשפחה כנענית מדברי סופרים (פי"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה יא). ומה שאמרו (קידושין שם): "לו ולא למוכר עצמו" - היינו שלמוכר עצמו אינו יכול לתת שפחה כנענית בעל כרחו, אבל אם רצה - מותר בה מן התורה אלא שחכמים גזרו עליה, ובמכרוהו בית-דין שמפורש בתורה שרבו מוסר לו שפחה כנענית - לא אסרו

התנאי במוכר עצמו. (77) ברייתא, שם טז. (78) כמבואר למעלה בהלכה זו. (79) כמבואר למעלה. (80) כשהוא יוצא בשנים. "שנאמר וכי תשלחנו חפשי מעמך וגו' (דברים טו, יג) מלמד שמצוה לומר לו צא" (מכילתא דרשב"י שמות כא, ב). (81) כל הנ"ל במכילתא שם.

פרק שלישי

(1) כלל בו רבינו דין חיוב מזונות לעבד עברי, ושרבו מוסר לו שפחה כנענית, וכמו כן דין העניקה.

א. פל עבד עברי² - הרי האדון חייב³ במזונות אשתו הנשואה לו, ולא ארוסה⁴ ושומרת יבם⁵. והוא שתהיה מתרת לו; אבל אם היתה מאסורי לאוין, אפלו שניה⁶ - אינו חייב במזונותיה. שנאמר: אשתו עמו - אשה הראויה לעמד עמו⁷. וכן חייב במזונות בניו ובנותיו⁸. במקרוהו בית דין נאמר: אם בעל אשה הוא, ויצאה אשתו עמו. וכי תעלה על דעתך, שפיון שנקנה זה נשתעבדה אשתו? ! אבל לא בא ללמד אלא שהאדון חייב במזונותיה⁹. ובמוכר עצמו נאמר: ויצא מעמך הוא ובניו עמו¹⁰. ובנמכר לעובד כורכבים נאמר: ויצא בשנת היכל הוא ובניו עמו. אחד¹¹ אשה ובנים שהיו לו בשעת מכירה, או אשה ובנים שהיו לו אחר מכירתו. והוא¹² שיקנה מדעת האדון; אבל אם לקחה שלא מדעת רבו - אינו חייב במזונותיה.

(2) בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית-דין, בין נמכר לישראל ובין נמכר לגוי, כמו שמפרש רבינו בסמוך. (3) קידושין כב. ברייתא דרבי שמעון, וכן הוא במכילתא ובמכילתא דרשב"י שמות כא, ג, וביספרא' בהר פרק ז הלכה ג. (4) שנאמר "ויצאה אשתו עמו", וזו אינה "עמו" (מכילתא שם). (5) אשת אחיו שמת, והיא מחכה לו שייבם אותה - מפני שאינה "אשתו" (מכילתא שם). ואלמלא נתמעטו שתי אלה, היינו אומרים שחייב לזון אותן, ואע"פ שהעבד עצמו אינו חייב במזונות ארוסתו - כיון שנוהג הוא לתת לה מזונות - היה אפשר לחייב את האדון (אור-שמח, ועיין רמב"ן על התורה שמות כא, ג). (6) במכילתא דרשב"י שם מפורש: "גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", והרי חלוצה אינה אסורה אלא מדרבנן (מסנה-למלך). (7) מכילתא דרשב"י שם. שאם היא אסורה עליו, חייב הוא להוציאה. ואף זו שאיסורה מדרבנן, אינה בכלל "עמו", שהרי סוף-סוף חייב הוא להוציאה. (8) קידושין שם, ומכילתא שם. ולא ציין רבינו עד איזה גיל חייב במזונותם. וראה בכסף-משנה. ומסתימות לשון רבינו משמע שאין כאן גבול, והחייב הוא כל זמן שאן להם להתפרנס משל עצמם, ואפילו הם גדולים ממש (מסנה-למלך). [ואע"פ שגם על העבד עצמו אין חיוב מן התורה לפרנס בניו אלא עד שש שנים (ראה בפ"ב מהלכות אישות הלכה יד, והערה נוספת נג) - כיון שהעבד נוהג לפרנסם, חל החיוב על האדון. ראה למעלה הערה ד]. (9) קידושין שם, ומכילתא שם. (10) קידושין ומכילתא שם, וספרא' בהר פרק ז הלכה ג. ושם לא הובא הפסוק הזה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דין, ועבד שש ולא רצה לצאת - הרי זה נרצע, ועבד⁴⁰ עד שנת היובל, או עד שימות האדון.

39) קידושין יד: בברייתא, וכתנא קמא ולא כרבי אליעזר, ראה למעלה הלכה ג. (40) משנה, שם יד:

ז. אף על פי שהניח בן - אין הנרצע עבד את הבן⁴¹. מפי השמועה⁴² למדו⁴³: ועבדו - לו ולא לבנו; לעלם - לעולמו של יובל⁴⁴. נמצאת למד, שהנרצע אינו קונה את עצמו אלא פיובל ובמיתת האדון⁴⁵.

41) קידושין יז: וכו': (42) המסורת. (43) שם כא: (44) אבל לא במובנו של "נצח" או עולמית. (45) אבל לא בגרעון כסף ולא בשטר שחרור (משנה-למלך).

ח. עבד⁴⁶ עבדי פהן אינו נרצע, מפני שנעשה בעל מום⁴⁷. והרי הוא אומר: ושב אל משפחתי⁴⁸ - לחזקה שהיה בה, ואינו שב לשורה⁴⁹ שהיה בה.

46) קידושין כא: בברייתא, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי. (47) שהרי הוא נרצע בגופו של אוזן (להלן הלכה ט, וכחכמים ולא כרבי אליעזר בשם רבי יודן ברבי). וכיון שניקב סחוס האוזן הרי הוא בעל מום (בכורות לו. ופ"ז מהלכות ביאת המקדש הלכה ג). ובירושלמי (קידושין פ"א ה"ב) הקשו: "וירצע הסחוס פחות מן הכרשינה" (= שאינו נעשה בעל מום אלא-אס-כן ניקב כשיעורי כרשינה. בכורות שם והלכות ביאת מקדש שם) ומתוך: "שמה יבוא לידי כרשינה", ועיין משנה-למלך. [ומדברי רבינו שכתב סתם "שנעשה בעל מום", נראה שאין זה חשש שמה יבוא לידי כרשינה, אלא הוא נעשה בעל מום בכל רציעה שהיא, וכן נראה מסתימת לשון הבבלי בקידושין שלא הביאו סברת הירושלמי, וצריך לומר שכיון שמצוה היא לרצוע, כלומר לנקב אזנו - מיגו דהוי נקב לענין רציעה. הוי נקב חשוב לענין מום אע"פ שאין בו ככרשינה, וכעין זה בסוכה (ז). "מיגו דהויא דופן לענין סוכה, הויא דופן לענין שבת". וכן כתב בישועות-יעקב (אורח-חיים סימן יג ס"ק א, וסימן כה ס"ק ז) לענין קשר של ציצית לענין כלאים, וקשר של תפילין לענין שבת. שאע"פ שהם קשרים שאינם של קיימא - אסורים לענין כלאים ולענין שבת, מיגו דהוי קשר לענין ציצית ותפילין, הוי קשר לענין כלאים ולענין שבת. ויתכן כי הירושלמי הנ"ל שלא תירץ כן, סבר כשיטת אב"י בסוכה שם, החולק על 'מיגו' זה]. (48) קידושין שם בשם רב בר שילא. והעיר המשנה-למלך: הרי הפסוק הנ"ל אינו מדבר בנרצע, ולמה לא הביא הפסוק "ואיש אל משפחתו תשובו" (ויקרא כה, י) שהוא נדרש לנרצע (קידושין טו.). (49) מכות יג. כרבי יהודה ולא כרבי מאיר. וראה בפ"ז מהלכות רוצח הלכה יד.

ט. פיצד רוצעין? מביאו לבית דין של שלשה⁵⁰, ואומר דבריו⁵¹ לפניהם. ומגישו לסוף שש⁵² אל הדלת או אל המזוזה פשהן עומדין בפניו⁵³. בין דלת ומזוזה של אדון בין של כל אדם⁵⁴. ונזקב את

חכמים (ועיין בחמרא וחיי לסנהדרין יט). וזוהי כוונת רבינו בהלכות איסורי ביאה הלכה יב, שכתב: ולא גזרו חכמים בדבר זה. וראה במשנה-למלך, ובמה שכתב בשם הריטב"א].

ד. אין²⁶ עבד עבדי מתר בשפחה פנענית עד שתהיה לו אשה ישראלית ובנים²⁷; אבל אם אין לו אשה ובנים - אין רבו מוסר לו שפחה פנענית²⁸. ודבר זה קבלה²⁹ הוא. אפלו היה הנמכר פהן³⁰ - הרי זה מתר בשפחה פנענית כל ימי עבודתו³¹.

26) קידושין כ. ברייתא דרבי אליעזר. (27) כלומר, שתהיה לו עכשיו, אבל אם היתה לו אשה מקודם ומתה אחר-כך, אסור הוא בשפחה כנענית (אור-שמח, ועיין משנה-למלך). (28) אף כאן הכוונה שאין רבו יכול לכופו, אבל אינו אסור בה מן התורה, אלא מדברי סופרים. (29) דברים שקיבלו איש מפי איש עד משה, וצריך-עיון הרי מקרא מלא הוא בפי רבי אליעזר בן יעקב (קידושין שם) "אם בגפו יבוא, בגפו יצא" - "אם יחידי נכנס, יחידי יצא". ועיין רב"ז. (30) אף שעליו הטילה התורה חובות יתירות. כרב נגד שמואל (שם כא:) שהלכה כמותו בעניני איסור. (31) ראה למעלה הלכה ג. והערה כא.

ה. אם³² היו לו אשה ובנים, אף על פי שמוסר לו רבו שפחה פנענית - אינו יכול להפרישו מאשתו ובניו; ושנאמר: אשתו עמו³³. ואינו³⁴ יכול לתן לו שתי שפחות, ולא³⁵ לתן שפחה אחת לשני עבדיו העבדים פדרף שנותן לנכנענים³⁶; ושנאמר: יתן לו אשה³⁷. נרצע שמוסר לו רבו שפחה פנענית, והגיע יובל, והיה רבו מוסר בו לצאת, ואינו רוצה לצאת, וקבל בו - פטור, שהרי נאסר בשפחה³⁸.

32) מכילתא דרשב"י (משפטים כא, ג) הביאו הרמב"ן שם. 33) במכילתא דרשב"י שם נוסף: "ולהלן הוא אומר ויצא מעמך הוא ובניו עמו (ויקרא כה, מא) אל תפרישו מבניו". ורבינו כתב בתחילת דבריו "אינו יכול להפרישו מאשתו ובניו", והשמיט סוף דברי המכילתא הנ"ל. (34) מכילתא דרשב"י שם. (35) שם. (36) [כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה יט]. (37) אשה אחת ולא שתיים. ועוד: אשה המיוחדת לו, שלא תהא כשפחת הפקר. וכמו שאמרו במכילתא דרבי ישמעאל שם. וראה במשנה-למלך. (38) ורשאי להכות חבירו כדי להפרישו מאיסור. כן הוא בבבא-קמא כה. בברייתא, וכפירושה ע"י רב נחמן בר יצחק. ואע"פ שפירוש זה לא נאמר אלא למי שסובר "לא עביד איניש דינא לנפשיה", ורבינו פוסק בפ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יב "שיש לאדם לעשות דין לעצמו - אע"פ שלא היה שם הפסד בנכסיו" - סובר רבינו שלא הותר אלא לקחת את שלו מחבירו, אבל לא לחבול בחבירו, ואם כן פירושו של רב נחמן בר יצחק הוא אליבא דכולא עלמא (משנה-למלך).

ו. המוכר³⁹ עצמו - אינו נרצע. אבל מקרוהו בית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העבד". אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת [שש] - אינו נרצע, שנאמר "לא אצא חפשי", אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד" (תורה שלמה פ' משפטים פרק כא אות קו). ונראה שנוסחת רבינו היתה כדלהלן: "תנו רבנן: אם אמור יאמר" עד שיאמר וישנה, "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא אמר בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם יאמר (ותיבת "העבד" יש למחוק, וכן אינה בכ"י שם ד"ה ה"ג לפי הגירסא השניה, וכמו כן יש למחוק תיבות "אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת [שש] אינו נרצע, שנאמר לא אצא חפשי"). אמר בסוף שש ולא אמר בתחילת שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר העבד", עד שיאמר כשהוא עבד". וזהו פירוש הדברים: "אמר בתחילת שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בתחילת פרוטה אחרונה, פעם אחת, ולא אמר בסוף שש, כפי מסקנת הסוגיא, היינו בסוף פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר", כלומר עד שיאמר וישנה. אמר בסוף שש, היינו בסוף פרוטה אחרונה, ואפילו אמר אז פעמיים (ועיין רש"י שם) ולא אמר בתחילת שש בתחילת פרוטה אחרונה - אינו נרצע, שנאמר וכו' "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד". אבל אם אמר גם בתחילת פרוטה אחרונה, שאז עודנו עבד וגם המשיך לומר פעם שניה בסוף פרוטה אחרונה, כיון ששתי האמירות היו ביחד, זו אחרי זו, הכל מצטרף ביחד, וכאילו אמר הכל בתחילת פרוטה האחרונה בעודנו עבד]. (73) [כלומר, אמירה ראשונה בתחילת הפרוטה, ואמירה שניה אחריה בתוך הפרוטה האחרונה, והכל מצטרף לאמירה ראשונה, וכאילו היה הכל בתחילת הפרוטה בעודנו עבד, כמבואר למעלה]. ומכיון שכתב רבינו למעלה הלכה ט שרצועים אותו מעומד, מוכח מזה שרצועים בליה, ושלא כדברי הספרי פ' ראה (לדברים טו, טו). וראה בכסף-משנה]. (74) [בעת אמירה ראשונה, כנ"ל. ודינה של אמירה באמצע שנות העבדות לא נתברר, כי לנוסחא הנ"ל בגמרא לא נזכרה כלל הדרשה מהפסוק "לא אצא חפשי", שעל פיה למדו, לפי הנוסחא שלנו, שאמירה אינה מועילה אלא בזמן יציאתו לחרות ולא קודם לכן, ויתכן כי לפי הנוסחא הנ"ל גם אמירה זו מועילה, אם תבוא אמירה נוספת בתחילת הפרוטה האחרונה. וכל עיקר הדין של שתי האמירות בסוף העבדות, לא נאמר אלא להשמיענו כי במקרה של שתי אמירות רצופות מועילה גם זו שנאמרה בסוף הפרוטה האחרונה, כנ"ל].

יא. היתה⁷⁵ לעבד שפחה פנענית ולו ממנה בנים, ולרבו אין אשה ובנים⁷⁶ - אינו נרצע; שנאמר: פי אהבך ואת ביתך⁷⁷. לרבו אשה ובנים, ולו אין אשה ובנים - אינו נרצע; שנאמר: אהבתי את אדני את אשתי ואת בני. הוא אוהב את רבו, ורבו אינו אוהבו - אינו נרצע; שנאמר: פי טוב לו עמך. רבו אוהבו, והוא אינו אוהב את רבו - אינו נרצע; שנאמר: פי אהבך. הוא חולה, ורבו אינו חולה - אינו נרצע; שנאמר: פי טוב לו עמך. רבו חולה, והוא אינו

אָנוּ הַיְמִנִית⁵⁵, בְּגוּפָהּ שֶׁל אֶזְנָן⁵⁶, בְּמִרְצֵעַ שֶׁל מַתְכַּת⁵⁷, עַד שֶׁיִּנְיַע לְדִלְתָּהּ⁵⁸; שְׁנֵאמַר: וְנָתַתְּ בְּאֶזְנוֹ וּבְדִלְתָּהּ. וְלֹא נֵאמַר מְזוּזָה⁵⁹, אֲלֵא⁶⁰ שֶׁיְהִי עוֹמְדוֹ⁶¹ בֵּין אֲצֵל דִּלְתָּהּ בֵּין אֲצֵל מְזוּזָה; וּמֵה⁶² מְזוּזָה⁶³ פְּשֵׁיָא עוֹמְדָתָּה⁶⁴, אִף דִּלְתָּהּ פְּשֵׁיָא עוֹמְדָתָּה⁶⁵; אֲבָל הַרְצִיעָה - בְּדִלְתָּהּ, אִף עַל פִּי שְׂאִין שֶׁם מְזוּזָה⁶⁶. הָאֲדוּן⁶⁷ הוּא שְׂרׁוּצֵעַ בְּעַצְמוֹ; שְׁנֵאמַר: וְרָצַע אֲדוּנוֹ - לֹא בָנוּ וְלֹא שְׁלוּחוֹ וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְאִין⁶⁸ וּרְצִיעִין שְׁנֵי עֲבָדִים פְּאָחַד, שְׂאִין⁶⁹ עוֹשִׂין מְצוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת⁷⁰.

(50) מכילתא דרשב"י (שמות כא, ה). (51) אהבתי את אדוני וגו' (רדב"ז). (52) ראה להלן הלכה י. (53) קבועים בתוך הבנין, ולא כשהם עקורים ותלושים מן הבנין ומונחים מן הצד. וראה בסמוך, מנין לנו זה. (54) לא צויין המקור לכך. (55) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו) וקידושין טו. (56) היינו, בתנך ולא בעור הרך (אליה). וכן מסקנת החכמים בקידושין כא: מההלכה הקודמת, שאין עבד כהן נרצע שלא ייעשה בעל מום, שאם באליה הרי אין הכהן נעשה בעל מום על-ידיה. (57) קידושין שם בברייתא, וכרבי שאמר: "מה מצע מיוחד של מכתת, אף כל של מתכת", ומרצע לאו דוקא אלא בכל דבר שהוא של מתכת (כסף-משנה, וכן בגמרא שם). (58) אך לא יגע בדת (קידושין כב: בברייתא). (59) היינו, שמה שכתוב בתורה: "מזוזה", הוא ללמוד שני דברים נפרדים לענין ההגשה: א' שיכול להגישו אצל הדלת או אצל המזוזה, אבל לא שהרציעה תהיה אצל המזוזה. ב' שהדלת צריכה להיות עומדת כדוגמת המזוזה. (60) וזה הדבר הראשון. (61) העבד. (62) וזהו הדבר השני. (63) מכילתא ומכילתא דרשב"י (שמות כא, ו), וקידושין שם בברייתא. (64) שאחרת אינה מזוזה כלל (רש"י שם). (65) קבועה בבנין, ולא מונחת מקרקע ותלושה מן הבנין. (66) מכילתא דרשב"י שם. (67) מכילתא ומכילתא דרשב"י שם. (68) סוטה ת. בברייתא. (69) כן בברייתא שם. (70) אגודות אגודות, כמה ביחד, שנראה כאילו הם כמשא, ורוצה להפטור מהם מה.

י. וְאִם אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד - עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנָה⁷¹. הָעֶבֶד - עַד שֶׁיֹּאמַר פְּשֵׁיָא עֶבֶד; אֲבָל אִם אָמַר אַחַר שֶׁשׁ - אִינוּ נִרְצָע, עַד שֶׁיֹּאמַר וְיִשְׁנָה פְּסוּף שֶׁשׁ⁷² בְּתַחֲלַת פְּרוּטָה אַחֲרוֹנָה⁷³. פִּיצַד? פְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאָר מִן הַיּוֹם שֶׁהוּא פְּרוּטָה מְדַמֵּי מְכִירְתּוֹ אוֹ יְתָר מַעֵט. אֲבָל אִם נִשְׂאָר פְּחוֹת מִשְׁוֶה פְּרוּטָה⁷⁴ - הָרִי זֶה פְּאוּמַר אַחַר שֶׁשׁ.

(71) קידושין כב. בברייתא, וכן במכילתא ומכילתא דרשב"י, וספרי פ' ראה (לדברים טו, יז). (72) [בכתב-יד מינכן בקידושין שם: "תנו רבנן: אם אמור יאמר", עד שיאמר וישנה. "העבד" עד שיאמר כשהוא עבד. אמר בתחילת שש ולא בסוף שש - אינו נרצע, שנאמר "אם אמור יאמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שחיוב הענקה הוא רק במכרוהו בית-דין, ולא שכיח "שהרב המחבר (דעת החינוך) יהיה נוטה מדעת הרמב"ם אם לא שפירש להדיא".

ויש לתרץ ובהקדים: זה שהענקה נוהגת רק במכרוהו בית-דין, אפשר לפרש בשני אופנים:

(א) ש"אין לך בו אלא חידושו" וכל מה שחידשה תורה הוא חיוב ההענקה במכרוהו בית-דין, ובמילא אין הענקה ב"מוכר את עצמו".

(ב) החידוש שחידשה תורה "לו ולא למוכר את עצמו" בא למעט הענקה למוכר את עצמו.

ואם נלמד כפי האופן השני, הרי לא מיעטה תורה הענקה לשכיר שהרי אינו בגדר "מוכר את עצמו", ממילא אפשר ללמוד דין הענקה מצד המוסר מדין הענקה למי שמכרוהו בית-דין גם בזמן הזה שאם שכר מבני ישראל ועבדו שצריך להעניק לו מאשר ברכו ה', ולא יקשה ה' חינוך' מהרמב"ם כאן.

ועוד יש לומר ששני אופני ההסברה הנ"ל במצות הענקה, תלויים בשני אופני ההסברה שבכללות מצות הענקה.

(א) שהיא בגדר של שכר פעולה, ומה שחידשה תורה במי שמכרוהו ב"ד הוא שגם הענקה היא חלק משכר פעולתו.

(ב) שהיא בגדר של צדקה שנותן האדון כהכרה על עבודתו של העבד.

והנה ב'מניין המצות', סידר הרמב"ם מצות הענקה מיד לאחר מצות צדקה, ומזה משמע שלדעתו גדר מצות הענקה הוא כאופן השני, היינו צדקה. ועל פי זה, אין הכרח לומר שה' חינוך' "נוטה מדעת הרמב"ם" כי הגם שהתורה מיעטה מוכר את עצמו מהענקה, אפשר ללמוד ממכרוהו בית-דין (שההענקה לו היא מצד צדקה) גם הענקה לשכיר בזמן הזה מצד המוסר והטוב.

(על פי לקו"ש ח"ט ע' 153)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

חולָה, או שְׁהִיּוּ שְׁנֵיהֶם חוֹלִים⁷⁸ - אֵינּוּ נִרְצָע; שְׁנֵי אֲמָר: פִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ - עַד שְׁיִהְיֶה שְׁנֵיהֶם בְּטוֹבָה.

(75) קידושין שם כברייא. (76) יש אומרים כי "בנים" אצל אדון לאו דוקא, שהרי לא נאמר בו אלא "ביתך", ו"ביתו זו אשתו" (יומא ב.). אבל בנים לא נכללו בזה (תוספות הרא"ש, ומהרי"ט שם). (77) [אין ללמוד זאת מהפסוק "אהבתי את אדוני", שאינו עוסק אלא בדברים שהעבד אומר, ויתכן כי לבו בל עמו. אבל כאן זוהי עדות התורה האומרת "כי אהבך". ומכיון ש"אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני" אינם אלא דברי העבד, אין מקור שצריך לאהוב אשתו ובניו (של עצמו). ולא למדו מהפסוק "כי אהבך ואת ביתך" שצריך שיאהב את אשת רבו, שהרי הפסוק הראשון השמיט "ביתו", ואמר רק "אהבתי את אדוני", וראה משנה-למלך]. (78) זו היא בעיא בגמרא שם, וצדדי הספק הם: אם ההדגשה היא על "עמך", וכאן שניהם שווים, או "כי טוב לו". [נאע"פ שהבעיא לא נפתרה - פסק רבינו שאינו נרצע, שהרי רציעה חבלה היא, ומספק אסור לחבול בו אף ברשותו של העבד, שהרי אסור לאדם שיחבול בעצמו, כמפורש בכבא-קמא צא: ופ"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה א, וראה בכסף-משנה וב"ק תפארת].

יב. מה⁷⁹ בין מוכר עצמו למכרוהו בית דין? מוכר עצמו - אֵינּוּ נִרְצָע, ומכרוהו בית דין - נִרְצָע⁸⁰.

מוכר עצמו - אֲסוּר⁸¹ בְּשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית, ומכרוהו בית דין - רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית. מוכר עצמו - נִמְכָּר לְעַבֵּד כּוֹכְבִים, ומכרוהו בית דין - אֵינּוּ נִמְכָּר אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל⁸²; שְׁנֵי אֲמָר: פִּי יִמְכַר לְךָ אֶחֶיךָ - אֵין בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לְךָ⁸³. מוכר עצמו - נִמְכָּר לְשֵׁשׁ וְיִתֵּר עַל שֵׁשׁ, מְכָרוֹהוּ בֵּית דִּין - אֵינּוּ נִמְכָּר אֶלָּא לְשֵׁשׁ⁸⁴. מוכר עצמו - אֵין מְעַנִּיקִין לוֹ⁸⁵, מְכָרוֹהוּ בֵּית דִּין מְעַנִּיקִין לוֹ⁸⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מוכר עצמו - אין מעניקין לו".

בנוגע למצות הענקה, כתב החינוך (מצוה תפ"ב בסופה) שגם בזמן הזה שאין היובל נוהג ואין נוהגים דיני עבד עברי "ישמע חכם ויוסיף לקח, שאם שכר מבני ישראל ועבדו .. שיעניק לו בצאתו מעמו מאשר ברכו ה' יתברך".

והקשה עליו ב'מנחת חינוך' שהוא נגד דעת הרמב"ם כי דבריו אלו יכולים להתקיים רק לפי הדעה שמצות הענקה היא גם במוכר את עצמו וגם במכרוהו בית-דין. אבל לדעה שחיוב הענקה היא רק במכרוהו בית-דין, אין לומר שנוהגת גם בזמן הזה מצד המוסר כי אז אין לחלק בין מוכר עצמו ומכרוהו בית-דין, שהרי המוסר מחייב ליתן לשניהם, והלא הרמב"ם פסק כדעה הזו

(79) דברי סיכום של רבינו. (80) למעלה הלכה ו. (81) למעלה הלכה ג. (82) ראה למעלה פ"א הלכה ג. (83) 'ספרא' בהר פרק ז הלכה א. ולמעלה בפ"א שם לא הביא רבינו את המקור הזה, ורק כאן בדברי הסיכום הביאו, וצ"ע. (84) למעלה פ"ב הלכה ב-ג. (85) כדעת תנא-קמא כברייא קידושין יד: ולא כרבי אליעזר, ודרשו כן ממה שנאמר "הענק תעניק לו" - "לו ולא למוכר עצמו" (שם טו.) וראה במשנה-למלך שהעיר על הסתירה בדברי רבינו. (86) וטעם ההבדל בין מוכר עצמו למכרוהו בית-דין הוא, מפני שמכרוהו בית-דין בגניבתו, כשיוצא אין בידו כלום, וחסה התורה עליו וציוותה להעניק לו. אבל מוכר עצמו, כיון שיכול למכור עצמו לשנים מרובות, בזמן שיוצא אינו יוצא בידיים ריקניות ('יקר תפארת' להרדב"ז).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היוצא בשש, למדו כן ב'ספרי' ובגמרא שם ממה שנאמר בפסוק הנ"ל פעמיים "תשלחנו", לרבות כל מיני שילוח. (97) כתנא-קמא שם, ולא כרבי מאיר. (98) ואם שחרר עבדו מרצונו, יתכן שחייב להעניקו. וניתכן גם ששחררו מרצון אף הוא בא על-ידי התעוררות של העבד, שעשה לאדון איזה נחת-רוח וכיוצא בזה, ואין זה "שילוחו מעצמו". (99) בכ"י תימן, ובדפוס רומי: "כענין" כלומר: כעין. (100) ריבוי. שנאמר "אשר ברכך ה' אלקיך" (דברים טו, יד), ומכאן למדו לכל שיש בו ברכה, אע"פ שאינו צאן גורן ויקב (קידושין יז. בבביתא). (101) שהם בעצמם מתרבים, כגון בעלי חיים שמתרבים בוולדות, או אפילו פרדות, שגופם הולך ומשתבח, וכדעת רבי שמעון ולא כרבי אליעזר בן יעקב (קידושין שם). (102) "כספים" נזכרו בבביתא שם, ואילו "בגדים" הוסיף רבינו מדעתו שהרי שניהם אינם מתברכים מעצמם, ואם נתמעטו כספים שעומדים לעיסקא ולרווח, כל-שכן שנתמעטו בגדים שאינם עומדים לרווח כלל ('יקר תפארת' להרדב"ז). (103) כלומר, אם אין לו אלא כספים ובגדים, אינו חייב בהענקה כלל. וראה במשנה-למלך. (104) שם יז. בבביתא. (105) כרבי יהודה ולא כרבי מאיר ורבי שמעון (שם), בהתאם לכלל שרבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה, רבי שמעון ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה (עירובין מו: - משנה-למלך). (106) כן בדברי רבי מאיר שם, ולא מצאנו שרבי יהודה חולק על זה (משנה-למלך). (107) ההשוואה בגמרא שם. (108) וכאן נאמר "תתן לו", ולמדו גזירה-שוה "נתניה - נתניה" (קידושין שם). (109) 'ספרי' פ' ראה שם. הובא בקידושין יז: וכתנא-קמא ולא כרבי אליעזר בן עזריה. (110) 'ספרי' וגמרא שם. (111) אם נתברך הבית בשבילו הרבה, תוסיף על הענקתו, ואם לאו - אל תפחות מן הכתוב (רש"י שם).

טו. אם¹¹² פרח¹¹³, ופגע בו יובל כשהוא בורח, ויצא לחרות - אינו חייב להעניקו; שְנֵאמַר: וכי תשלחנו וגומר¹¹⁴. ענין¹¹⁵ עבד עברי - לעצמו, ואין בעל חוב גובה הימנו¹¹⁶. וענין¹¹⁷ אמה העבדיה, וכן מציאתה¹¹⁸ - לאביה¹¹⁹. ואם מת אביה קדם שיכבד לידו¹²⁰ - הרי הן של עצמה, ואין לאחיה בהם כלום¹²¹; שְאִין אָדָם¹²² מוֹרֵשׁ זְכוּת שִׁישׁ לוֹ בְּבֵתוֹ לְבָנוֹ.

(112) קידושין טז: בבביתא, וכפירושה ע"י רב ששת (שם יז). (113) שחייב להשלים שנות עבודתו (גמרא שם, וכ"ה למעלה פ"ב הלכה ד). (114) כלומר, אע"פ שיציאתו על-ידי היובל - כיון שברח, אינו בכלל "וכי תשלחנו" (שם). (115) שם טז: בבביתא. (116) שנאמר: "העניק תעניק לו" - "לו ולא לבעל חובו" (שם טו, וטז:). ומשמע שאף לאחר שבאה הענקה ליד העבד, אין בעל-חוב גובה הימנו, לא כדברי רש"י (שם ד"ה ולא לבעל חובו) שאין האדון חייב להגבות את ההענקה לבעל-חוב, שמשמע מדבריו שלאחר שבא לידו - בעל-חובו גובה הימנו. וכן לענין מעשר שני, שעליו אמרו בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת

יג. מפי השמועה למדו, שְאִין הָאִשָּׁה נִרְצָעָת. וְכֵן יִרְאֶה מֵעֵנִין הַכְּתוּב, שְהָרִי אֹמֵר בְּנִרְצָעָ: אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדָנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנִי⁸⁷. ומזה⁸⁸ שְנֵאמַר: וְאֶף לְאִמְתָּךְ תַּעֲשֶׂה כִּן⁸⁹ לְהַעֲנִיק⁹⁰. שְפִשִּׁם שְמִצּוֹת עֲשֶׂה לְהַעֲנִיק עֶבֶד עֲבָרִי, כִּף מֵעֲנִיק אִמָּה הָעֲבָרִיָּה.

(87) ב'ספרי' ובגמרא שם, למדו זאת מהפסוק "ואם אמור יאמר העבד" - "עבד ולא אמה". אבל שם יד: וטו. מבורר שלדעת תנא-קמא של רבי אליעזר, שהלכה כמותו, דרשו מ"העבד" שתי דרשות, ולכן נוח לו לרבינו להביא מ"אהבתי את אשתי וגו'". (88) כל השקלא-וטריא ב'ספרי' ובקידושין יז: (89) שלכאורה נראה שגם האמה נרצעת, שהרי בתחילת הפסוק הנ"ל מדובר על רציעה. (90) ואם כן "אף" זה אינו מוסב על הפסוק הנ"ל, אלא על מה שנאמר בפסוק קודם בפרשה הנ"ל "העניק תעניק לו" (שם פסוק יד).

יד. כָּל הַמְשַׁלַּח עֶבְדוֹ וְאִמְתּוֹ רִיקָם - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְנֵאמַר: לֹא תִשְׁלַחְנֵהוּ רִיקָם. וְהָרִי הַכְּתוּב נִתְקוּ לַעֲשֶׂה⁹¹, שְנֵאמַר: הַעֲנִיק תַעֲנִיק לוֹ. אֶחָד⁹² הַיּוֹצֵא בְסוּף שָׁשׁ⁹³, או שְׂצָא בְיוֹבֵל, או בְמִיתַת הָאָדוֹן⁹⁴, וְכֵן הָאִמָּה הָעֲבָרִיָּה שְׂצָאָת בְּאֶחָד מִכָּל אֵלוֹ או בְּסִימָנֶיהָ⁹⁵ - הָרִי אֵלוֹ מֵעֲנִיקִין לָהֶם⁹⁶. אֶבֶל⁹⁷ הַיּוֹצֵא בְגֵרָעוֹן כְּסָף - אֵין מֵעֲנִיקִין לָהֶם. שְנֵאמַר: וְכִי תִשְׁלַחְנֵהוּ חֲפָשִׁי מֵעַמָּךְ; וְזֶה לֹא שְלַחוּ חֲפָשִׁי, אֲלֵא הָעֶבֶד נִתֵּן שְׂאָר הַדָּמִים שְנֵשְׂאָר לוֹ לְעַבְדֵּךְ בְּהֵן וְאַחַר כִּף יֵצֵא⁹⁸. הַעֲנִיק תַעֲנִיק לוֹ מִצְאָנְךָ מִגְּוִיָּךְ וּמִיִּקְבֶּךָ - בְּעֵנִין⁹⁹ צֵאן גְרֵן וְיִקָּב, דְּבָרִים שִׁישׁ בָּהֶם בְּרַכְיָה¹⁰⁰ מִחֲמַת עֲצָמָן¹⁰¹, הוּא שְחִיב לְהַעֲנִיק לוֹ מֵהֶם; אֶבֶל הַכְּסָפִים וְהַבְּגָדִים¹⁰² - אֵינוֹ חַיִּב לְתֵן לוֹ מֵהֶם¹⁰³. וְכִמָּה¹⁰⁴ נוֹתֵן לוֹ? אֵין פְּחוֹת מִשְׁוֶה שְלִשִׁים סָלַע¹⁰⁵, בֵּין מִמִּין אֶחָד בֵּין מִמִּינֵין הַרְבֵּה¹⁰⁶; כְּשִׁלְשִׁים¹⁰⁷ שֶׁל קָנֶס הָעֶבֶד, שְנֵאמַר בּוֹ: יִתֵּן לְאֲדוֹנָיו¹⁰⁸. בֵּין¹⁰⁹ שְנֵתְבָרַךְ הַבַּיִת בְּגִלְלוֹ בֵּין שְׁלֹא נִתְבָּרַךְ; שְנֵאמַר: הַעֲנִיק תַעֲנִיק לוֹ - מִכָּל מְקוֹם. אִם כֵּן¹¹⁰, לְמָה נֵאמַר: אֲשֶׁר בְּרַכְךָ? הַכֵּל לְפִי הַבְּרַכָּה תֵן לִי¹¹¹.

(91) כתב כן שלא נאמר שלאחר שעבר ושלחו בלי הענקה - שוב אינו חייב להעניק, כדעת רבי יהודה במצות שילוח הקן, שלאחר שלקחה - שוב אינו מצווה לשלחה (חולין קמא. במשנה), אלא גם לאחר מכן חייב הוא להעניק לו. וכדעת חכמים בענין שילוח הקן (חולין שם). ולפי"ז אינו חייב מלקות על הלאו, שהרי לאו הניתק לעשה - אין לוקין עליו. (92) 'ספרי' פ' ראה (לדברים טו, יג) הובא בקידושין טז: (93) למעט את היוצא בגרעון כסף, באמצע שש, כבסמוך. (94) בלא בן (למעלה פ"ב הלכה יב), או נרצע שאינו עובד גם את הבן (למעלה הלכה ז). (95) סימני נערות. (96) אע"פ שבפסוק לא מפורש לענין הענקה אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8) כתובות מו: ופרק ג מהלכות אישות הלכה יא.
 9) קידושין ד. בברייתא ופירושה בגמרא שם. 10) מלשון איל, שיש בה תכונות גבריות, וראה פרק ב מהלכות אישות הלכה ג. 11) כגון שקולה עבה וכדומה (ראה בהלכות אישות שם הלכה ו). 12) כגון שהיא בת שש עשרה ויש לה סימני איילוניות ולא הביאה שתי עשרות, שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (הלכות אישות שם הלכה ג), וראה להלן הלכה ה. 13) ואין אנו אומרים, שמכיוון שאין בה נערות, אין בה דין מכירה (גמרא שם). 14) היינו, עד גיל עשרים, אם יש בה סימני איילוניות, או עד גיל שלושים וחמש אם אין בה, ראה בהלכות אישות שם הלכה ד. 15) תוספתא ביכורים פרק ב. וראה בפרק ב מהלכות נזירות הלכה יא. 16) אטום, שאין לו לא זכרות ולא נקבות (פרק ב מהלכות אישות הלכה כה). 17) ישיש לו גם זכרות וגם נקבות (שם הלכה כד). 18) שמא נקבות הן ואין האשה נמכרת בגניבתה וכן אינה מוכרת עצמה (למעלה פרק א הלכה ב), וראה משנה למלך. 19) שמא זכרים הם, ואין לאב זכות בבנו למוכרו.

ב. אִין²⁰ הָאֵב רְשָׁאֵי לְמַפְרֵי אֶת בְּתוֹ, אֶלֶּא אִם פֶּן הָעֵנִי וְלֹא נִשְׁאָר לוֹ כְּלוּם, לֹא קִרְקַע וְלֹא מִטְּלָטְלִין²¹, וְאֶפְלוּ כְּסוּתָה²² שְׁעָלֶיו. וְאֵף עַל פִּי כֶּן²³ כּוּפִין אֶת הָאֵב לְפִדוּתָהּ²⁴ אַחַר שְׁמִכְרָהּ, מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָהּ²⁵. בְּרַח הָאֵב אוֹ שְׁמַתָּה²⁶ אוֹ שְׁלֵא הִיָּה לוֹ לְפִדוּתָהּ - הִיָּי זֹ עוֹבְדַת עַד שְׁתַּצְאָה²⁷.

20) יוצא מתוך הברייתא שהביא רבי יוסי בר חנינא בקידושין כ. [וכן מפורש בתוספתא ערכין פרק ה: "אין אדם רשאי למכור את בתו וכו' אלא אם כן העני"]. 21) כן הוא בקידושין שם, שאדם מוכר מטלטלין ואחר כך שדהו, ואחר כך ביתו, ורק אחר כך בתו. 22) ראה למעלה פרק א הלכה א. 23) כלומר, אף על פי שמכרה מחמת עוני, שלא נשאר לו כלום, כנ"ל. 24) אם מצאה ידו (יקר תפארת, וכן כתב רש"י בקידושין יח.). ומקור הדבר בברייתא בקידושין שם: "ומפדין אותה בעל כורחו, מה שאין כן בעבריי". ואף על פי ששם פירשו ברייתא זו לדעת רבי שמעון שאומר אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, ולפיכך כופין באמה העבריייה, ולא בעברי, שיכול למכור עצמו שוב פעם אחרי הפדייה, אבל לרבנן שמוכר אותה לשפחות אחר שפחות שאין תועלת בכפייה זו, שהרי יחזור וימכרנה, נראה שאין כופין אותו לפדותה, והרי רבינו פוסק להלן הלכה יג כרבנן - סוגייה זו שלא חילקה בין עבריייה לעברי ושאלו: "אי הכי עבד עברי נמי", ומתוך זה באו לידי החילוק הנ"ל שעבד עברי יכול למכור עצמו עוד הפעם, ואמה עבריייה אינה נמכרת ונשנית כדעת רבי שמעון - סוגייה זו אינה לפי ההלכה, שהרי רבי סובר שם טו: שעבד עברי הנמכר לישראל אינו נגאל בקרובים, כלומר, אין כופין את קרוביו לפדותו, וכן פסק רבינו למעלה פרק ב הלכה ז, ולפי זה מתפרשת ברייתא זו בפשיטות, שרק באמה העבריייה כופין את האב ואילו בעבד עברי אין כופין את קרוביו לפדותו, ולפי זה אפילו לדעת חכמים של רבי

הגר"ש ליברמן (עמ' 59, 61): "מעשר שני [עני] אין גובין ממנו מלוה וחוב", לפי דעת רבייה"ה (באור-זרוע הלכות צדקה סימן יא) הכוונה למעשר עני שבדי העני, שלצורך העני ניתן לא לפריעת חוב (תוספתא כפשוטה שם, והוא הדין להענקה, וראה במשנה-למלך). 117) ברייתא שניה, שם. 118) [בעודה אמה (פט"ז מהלכות אבידה הלכה יג), ומקור הדברים מהברייתא שם]. 119) [זכותו בענק הוא כזכותו במציאתה, ולא כזכותו במעשה ידיה (כתובות מו:), ואע"פ שענק הוא כשכר פעולה (קידושין טו.) - שהרי מעשי ידיה למדו ממה שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור איש את בתו לאמה" - "מה אמה מעשה ידיעה לרבה, אף בת מעשה ידיה לאביה" (שם, מז.), וזה לא שייך בענק, שהרי גם לרבה אין חלק אלא במעשה ידיה ממש ולא בהענקות מעין אלה, שוודאי דינן כמציאה שהיא של אביה אף בעודה אמה, כנ"ל. אלא ודאי דין ענק כדין מציאה, שתיקנו לו לאב משום איבה (כתובות שם), שאם לא תתן לו מציאותיה, לא יתן לה מזונות (רש"י שם), והוא-הדין לענק, וראה להלן]. 120) כלומר, לרשותו. ובא לידה כבא לידו (כסף-משנה) וראה להלן. 121) [אף שלענין מעשה ידיה, אמרו (כתובות מב. במשנה): "אף-על-פי שלא גבתה, מת הרי הן של אחיך" - אין זה אלא במעשה ידיה, שהם שלו מן התורה (שם מז.), אבל ענק שאינו שלו אלא מתקנת חכמים משום איבה, כנ"ל - לא זכה בו האב אלא משעה שגבתה, ועיין משנה-למלך]. 122) שם מג.

~ יום שישי כ"ג שבט ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) נתבארו בו דיני מכירת אמה עבריייה ואופני יציאתה, ודיני מצוות ייעוד, לו ולבנו.

א. אָמָה² הָעֵבֶרְיָה הִיא הַקְּטָנָה³ שְׁמִכְרָהּ אֶבְיָה⁴. וּמִשְׁתַּבֵּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת אַחַר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה⁵ וְתַעֲשֶׂה נְעֵרָה⁶ - אִינוּ יָכוֹל לְמַכְרָהּ⁷, אֵף עַל פִּי שְׁעָדֶין יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת בָּהּ, וְיֵשׁ לוֹ לְקַדְשָׁהּ לְכָל מִי שְׁפִרְצָהּ⁸. אֵף⁹ הַקְּטָנָה שְׁהִיא אִילּוּנִית¹⁰ בְּסִמְנֵיהָ¹¹ וְאִינָה רְאוּיָה לְהִבָּאֵת שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת¹² - יֵשׁ לְאֶבְיָה לְמַכְרָהּ¹³ כֹּל זְמַן שְׁהִיא קְטָנָה¹⁴. אֶבְל¹⁵ הַטְּמֵטוּם¹⁶ וְהַאֲנָדְרוּגִינוֹס¹⁷ - אִינוּ נִמְכָּר לֹא כְּעֶבֶד¹⁸ עֲבָרִי וְלֹא בְּדִין הָאָמָה הָעֵבֶרְיָה¹⁹.

2) כתובות מ: במשנה. 3) עד גיל שתים עשרה שנה ויום אחד, ואפילו הביאה שתי עשרות בתוך הזמן הזה (פרק ב מהלכות אישות הלכה א). 4) שאילו היא עצמה אינה יכולה למכור עצמה, שהרי היא קטנה, ואפילו כשהיא נערה אינה יכולה למכור עצמה (למעלה פרק א הלכה ב) ואמה אינה יכולה למכרה (מכילתא לשמות כא, ו). 5) ויום אחד (הלכות אישות שם הלכה ג). 6) והיא תקופה הנמשכת שישה חדשים (שם הלכה ב). 7) משנה שם. וקל וחומר הוא: אם המכורה כבר, יוצאת בסימנים (להלן פרק ד הלכה ה) - אינה מכורה אינו דין שלא תימכר (ערכין כט:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

40) ובמחילה בלי שטר אינה יוצאה, כמבואר למעלה פרק ב הלכה יא. (41) כברייטא שם אמרו שעבד קונה עצמו בשטר. וברור שהוא הדין לאמה, שהרי כל עיקר יציאה בשטר נלמד מעבד כנעני, שכתוב בו "או חופשה לא ניתן לה" ולמדו בגזירה שווה "לה-לה" מגט אשה שנאמר בה "וכתב לה" (רש"י שם), ואם כן אין לחלק בין עבד לאמה.

ה. יתרה אמה העבירה, שהיא יוצאה פסימנין. כיצד? כגון שהביאה סימנין ונעשית נערה - יוצאה לחרות בלא כסף. אפלו הביאה סימנין מאחר יום שלקחה - הרי זו יוצאת לחרות. שפאמר: ויצאה חנם⁴² - רבה לה הכתוב יציאה אחרת פחנם יתר על העבד. מפי השמועה למדו, שהיא הבאת סימני נערות. ותחזור לרשות אביה, עד שתבגר ותצא מרשות אביה⁴³. היתה הבת אילונית, שאין לה ימי נערות, אלא יוצאת מקטנותה לבגר - כיון שפגרה תצא לחרות⁴⁴.

42) כברייטא קידושין ד. אמרו: "ויצאה חנם אלו ימי בגרות, אין כסף אלו ימי נערות". ועיין כסף משנה כאן ורש"י שם יד: במשנה שאף הם הביאו מויצאה חנם על ימי נערות וברש"י על התורה שמות כא, א. נראה שמה שאמרו "ויצאה חנם אלו ימי בגרות" אין זה אלא אם לא נכתב "אין כסף", אבל עכשיו שנכתב "אין כסף" לרבות נערות, שוב נלמדו ימי נערות מ"ויצאה חנם" וימי בגרות מ"אין כסף". וראה בתורה תמימה שם אות פט. (43) ככל נערה. (44) שם ד. אמרו שאין צריך לכך לימוד מיוחד, שהרי קל וחומר הוא: אם סימנים שאינם מוציאים מרשות האב - מוציאים מרשות האדון, בגרות שמוציאה מרשות האב - אינו דין שמוציאה מרשות האדון. וכל הפסוק הנ"ל (ויצאה חנם אין כסף) לא בא ללמד אלא על עיקר מכירת איילונית, שבלי הפסוק היה מקום לומר שכיוון שאינה מביאה סימנים אינו יכול למכרה כלל. וראה למעלה הלכה א. [והמדובר כשנמכרה בהיותה בת שש עשרה והיו לה סימני איילונית ולא היו לה שתי שערות שדינה כקטנה עד שתהא בת עשרים (פרק ב מהלכות אישות הלכה ג) ואז היא יוצאת בתור בוגרת. ואין אנו אומרים שנעשית איילונית למפרע ולא הייתה מכירתה מכירה כלל (ראה משנה למלך למעלה הלכה א), שדעת רבינו לפסוק כשמואל ביבמות פ. שאינו נעשה סריס למפרע, והוא הדין לאיילונית. וכן נראה מדבריו בהלכות אישות שם. וכן נקט בדעתו, הנודע-ביהודה מהדורא קמא אבן העזר סימן ו].

ו. אין אמה העבירה יוצאה בראשי איברים; שפאמר: לא תצא פצאת העבדים. וכן עבד עברי, אם הפיל לו שנו או סמא לו עינו - משלם לו פדין החובל בחברו, כמו שפארנו בהלכות חובל⁴⁵. נמצאת למד, שאמה העבירה נקנית בשני דברים: בכסף או בשטר; וקונה עצמה בששה דברים⁴⁶: בשנים, וביובל, ובגרעון כסף, ובשטר שחרור, ובמיתת האדון, ובסימנין.

שמעון הסוברים, שמוכר את בתו לשפחות אחר שפחות, כופין אותו לפדותה, ומה שאין כופין בעבד עברי אין זה מפני שנמכר ונשנה, אלא שבעבד עברי אין דין כפייה כלל, וראה במשנה למלך. (25) שם בקידושין בסוגיית הגמרא. (26) כאן רמז רבינו שאמה עבריה אינה יוצאה לחירות במיתת האב, ודלא כריש לקיש בקידושין טו. שדבריו נשאו בתיובתא שם טו: וראה באור שמח. (27) בדרכים הרגילות, להלן הלכה ד וה. ואין אנו כופים את הקרובים לפדותה (כסף משנה). וראה למעלה פרק ב הלכה ז.

ג. אמה²⁸ העבירה נקנית בכסף²⁹ או בשוה פסוף³⁰ ובשטר³¹, ואינה נקנית בפרוטה³², מפני שצריך לקנותה בדמים שראויין לגרעון, כדי שתגרע פדיונה ותצא³³. כיצד בשטר? פותב על הנר או על החרס: פתי מכורה לך, פתי קנויה לך; ונותן פיד האדון. ושטר אמה העבירה - האב פותבו³⁴.

28) קידושין יד: במשנה. (29) בשקלא וטריא שם, למדו קניין כסף באמה ממה שנאמר בה "והפדה", שמגרעת פדיונה ויוצאת - הרי שנקנית בכסף. (30) שם טז. כברייטא. וראה למעלה פרק ב הלכה א. (31) משנה שם יד: (32) שם יא: יב. (33) ופרוטה אינה ראוייה לגרעון, שהרי הגרעון יהיה פחות משווה פרוטה, שאין בו כל ערך (קידושין שם). ובעבד עברי לא כתב רבינו (למעלה פרק ב הלכה א) שאינו נקנה בפרוטה, משום שקניין עבד עברי בכסף נלמד מעבד הנמכר לגוי, שבו נאמר "מכסף מקנתו", מלמד שכסף קונה (כסף משנה). (34) קידושין טז. וכרב חסדא ולא כרב הונא. וטעמו משום שקניין שטר באמה העבריה נלמד מקניין שטר בעבד כנעני, שדינו כקרקע, ושם המוכר כותב השטר, שנאמר (ירמיה לב, יא) "ואקח את ספר המקנה", שירמיה הלוקח קיבל את ספר המקנה מידי חנמאל המוכר. וראה ביקר תפארת להרדב"ז.

ד. אמה העבירה עובדת שש שנים, כעבד שמכרוהו בית דין³⁵; שפאמר: פי ימכר לך אחיך העברי או העבירה³⁶. ויוצאת בתחלת שבע. ואם פגע בה יובל בתוף שש - יוצאה חנם, כעבד³⁷. מת האדון, אף על פי שהניח בן - יוצאה חנם, כנרצע; שפאמר: ואף לאמתך תעשה בן. וכן מגרעת מפדיונה³⁸ ויוצאה. ואם³⁹ כתב לה שטר שחרור ומחל על השאר⁴⁰ - יוצאה חנם, כעבד⁴¹.

35) שאינו נמכר אלא לשש, ואילו מוכר עצמו נמכר גם ליותר משש (למעלה פרק ג הלכה יב). (36) וגומר: "ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעימך". (37) כלומר, ככל העבדים העבריים (בין מוכר עצמו ובין מכרוהו בית דין) שיוצאים ביובל (למעלה פרק ב הלכות ב-ג). ומקור הלכה זו במשנה בקידושין יד: (38) ככתוב (שמות כא, ח): "והפדה". ומזה למדו אף לעבד (קידושין טז) וכן מפורש במשנה שם יד: שגם העבד וגם האמה יוצאים בגרעון כסף. (39) שם טז. כברייטא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמתורתה פרוטה. (55) והרי זה דומה למקדש מעכשיו ולאחר שלושים יום, שמקודשת לסוף שלושים יום למפרע. (56) ברייתא שם, כלשונה. (57) מסכת עבדים פרק א הלכה ז. וראה במכילתא משפטים פרשה ג. (58) ולא אותה ואת חברתה. (59) ולא קטן. קידושין יט. בעייה של ריש לקיש, שנפתרה על ידי רבי אייבו בשם רבי ינאי. (60) בשמות (כא, ט) מפרש רש"י, שהבן אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמיך. ומדברי רבינו נראה שדין הייעוד על ידי האב (ועיין לחם משנה, וראה להלן הלכה ח).

ח. אין⁶¹ האדון מיעד אמה העבירה לא לו ולא לבנו אלא מדעתה⁶², אף על פי שכתב קבל אביה מעותיה⁶³; שהרי⁶⁴ הוא אומר: יעדה - מדעתה⁶⁵. ואם⁶⁶ מת האדון - אין בנו יכול ליעדה לו, שהרי יוצאה לחרות במיתת האדון⁶⁷.

(61) קידושין שם, כפירוש השני של הגמרא למימרא של רבי אייבו בשם רבי ינאי. (62) יש אומרים מרצונה (כסף משנה וכן כתב המאירי, ועיין תוספות קידושין ה. דיבור המתחיל שכן) וראה להלן הלכה יב. (63) כדברי רב נחמן בר יצחק שם. (64) גם זה מדברי רב נחמן בר יצחק שם. (65) יעדה לשון דיעה (רש"י שם דיבור המתחיל שאני הכא). ויש מפרשים שדרשו כן בהיפוך אותיות: ידעה - יעדה, כמו כבש - כשב, שמלה - שלמה (תורה תמימה שם). (66) הוא דבר פשוט (כסף משנה). (67) משמע שלולא זה היה יכול ליעדה, וראה למעלה הלכה ז, שדין ייעוד הוא על ידי האב דווקא.

ט. היעוד⁶⁸ - בארוסין⁶⁹, ואינו פנשוואין. לפיכך⁷⁰, אינו מטמא לה⁷¹ ולא יירשנה⁷² ולא מפרי⁷³ נדריה עד שתפנס להפה. ואם שלש אלה⁷⁴ לא יעשה לה - לא יעדה⁷⁵ לו, ולא יעדה לבנו, ולא נפדית בגרעון כסף; ויצאה הנם - בהצאת סימנין, כמו שבארנו⁷⁶, יתר על אותן הדרכים שקונה בהן עצמה כעבד עבירה⁷⁷.

(68) קידושין יח: בעייה של רבה בר אבוח שנפתרה. (69) כקידושין. (70) ההבדלים הנ"ל בין אירוסין לנישואין הובאו בגמרא שם. (71) אם כהן הוא, שכהן אינו מתטמא אלא לאשתו הנשואה ולא לארוסה (פרק ב מהלכות אבל הלכה ז). (72) שהבעל יורש אשתו נשואה ולא ארוסה (פרק כ"ב מהלכות אישות הלכות א-ג). (73) היינו, לבדו בלי האב, ראה בפרק י"א מהלכות נדרים הלכה ט. (74) כלשון הכתוב בשמות כא, יא. (75) מכילתא שם. (76) למעלה הלכה ה. (77) למעלה הלכה ד.

י. אין האדון⁷⁸ יכול למכר אמה העבירה, ולא לתנה לאיש אחר, בין רחוק בין קרוב⁷⁹. ואם מכר או נתן - לא עשה פלוס⁸⁰. שגאמר: לעם נכרי לא ימשל למכרה פגדו בה. וכן עבד עבירה⁸¹ לא יכול למכרו לאחר ולא לתנו. ויראה לי, שלא הצריך הפתוב

(45) פרק ד הלכה י. אבל לחירות אינו יוצא שהוקש עברי לעבריה (מכילתא משפטים פרשה א, וכאן בפרשה ג נתקצרו הדברים), וראה בכסף משנה ולחם משנה כאן. (46) ואילו עבד עברי אינו קונה עצמו אלא בחמישה דברים בלבד, לפי שאינו יוצא בסימנים. ראה למעלה פרק ב הלכה יב.

ז. יעד⁴⁷ אותה האדון לעצמו או לבנו - הרי היא כשאר ארוסות⁴⁸, ואינה יוצאה באחד מכל אלו, אלא במיתת הבעל או בגט. ומצות⁴⁹ יעד קודמת למצות פדיה⁵⁰. כיצד⁵¹ מצות יעד? אומר לה בפני שנים: הרי את מקדשת לי, הרי את מארסת לי, הרי את לי לאשה⁵²; אפלו⁵³ בסוף שש סמוך לשקיעת החמה⁵⁴. ואינו צריך לתן לה פלוס, שמצות הראשונות לקדושין נתנו⁵⁵. ונוהג⁵⁶ בה מנהג אישות, ואינו⁵⁷ נוהג בה מנהג שפחות. ואינו מיעד שתיים פאחת; שגאמר: יעדה. וכיצד מיעדה לבנו? אם היה⁵⁸ בנו גדול⁵⁹, ונתן רשות לאביו ליעדה לו - הרי האב⁶⁰ אומר לה בפני שנים: הרי את מקדשת לבני.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומצות יעד קודמת למצות פדיה"

והדין הוא ש"אין אמה עבריה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או לבנו קידושין, כדי שתהיה ראויה ליעוד" (ה"א).

מכאן נראה גודל הכבוד והעילוי של בת ישראל. שבכדי למכור עבד מספיק שאם גנב ו"אין לו ונמכר בגניבתו", אבל באמה עבריה נאמרו כמה וכמה תנאים: האחד שאינה נמכרת בגנבתה, ורק אם אביה עני ולא מצא מה יאכל ולא נשאר לו כלום לא קרקע ולא מטלטלין ואפילו כסות שעליו, רק אז מותר לו למכור את בתו לאמה לזמן קצר כדי שתסייע בפרנסה וגם אח"כ יוצאת בסימנים. ובנוסף, אין למכרה למי שאין לו יעוד עליה ואינו יכול לשאתה לאשה כי בבת ישראל נראית בגלוי תכליתה, עניין החתונה והקמת בית בישראל.

(על פי לקו"ש חלק כ"ו ע' 372)

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(47) קידושין יח. בברייתא וכפירושה על ידי רב ששת. (48) ראה לקמן הלכה ט, שהייעוד כאירוסין ואינו כנישואין. (49) בכורות יג. במשנה. ושם למדו מן הכתוב: אשר לא יעדה והפדה", הרי שהפדיון בא רק אחרי שלא התקיים הייעוד. (50) שאף הפדייה היא מצוה, ראה בספר המצוות, עשה רלה. (51) קידושין יט: ברייתא כלשונה. (52) לשון זו אינה בברייתא שם, אבל נזכרה שם ה: בברייתא, לעניין קידושי אשה. (53) לשון הברייתא שם. וכתנא קמא ולא כרבי יוסי בר יהודה. (54) שלא נשאר עוד שיעור עבודה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְחָלַץ לָהּ⁹⁴, אָף עַל פִּי שֶׁהִיא חֲלִיצָה פְּסוּלָה מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְטַנָּה⁹⁵ - הָרִי נִפְסְלָה מִן הַפְּהִינָה⁹⁶; וַיֵּשׁ לוֹ לְמִכְרָה לְכַהֵן⁹⁷, הוֹאִיל וְקִדוּשֵׁין תּוֹפְסִין בָּהּ, כְּמוֹ שְׁנֵתְבָאָר⁹⁸.

90) קידושין יח. בברייתא, וכתנא קמא וכרבי עקיבא הדורש "לא ימשול למכרה בבגדו בה" - "כיוון שפירש טליתו עליה (כלומר כיוון שנמסרה לאישות - רב נחמן בר יצחק שם), שוב אינו רשאי למכרה" ולא כרבי אליעזר הדורש "בבגדו בה" - "כיוון שבגדו בה", כלומר, שמכרה לשפחה. 91) שהרי ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט) ואינה יוצאת מרשותו של אב. 92) [ראה למעלה הלכה יב, שרבינו סובר שיעוד אינו אישות לעניין זה, שהרי אינו מייעדה אלא מרצונה ואין זה אלא שפחות בלבד]. 93) בדפוס רומי וכתב־יד תימן: לכהן גדול. 94) ושוב מת היבם ובטלה זיקתה. [ואילו יבמה וגירשה, הרי היא נשואה, ושוב אין לאביה רשות בה]. 95) כמפורש בפרק ד מהלכות יבום וחליצה הלכה טז. 96) כמפורש שם הלכה כו. 97) אפילו לכהן גדול (רדב"ז), וכוונת רבינו לומר: אף על פי שהיא חליצה פסולה ובכל זאת הרי נפסלה מן הכהונה והיה מקום לומר שאסור לו למכרה לכהן שהרי יש בה שני איסורים גם אלמנה וגם חלוצה, ובכל זאת יש למכרה לכהן גדול. 98) למעלה הלכה יב.

יד. המוכר את בתו, ויצאה בשנים או ביוכל או בגרעון כסף, ויעדין היא קטנה - יש לו לחזור ולמכרה פעם שניה, כמו שבאנו⁹⁹.

99) למעלה הלכה יג, שמוכרה שפחות אחר שפחות.

טו. המוכר¹⁰⁰ את בתו, ואחר כך הלך וקדשה לאחר: אם רצה האדון ליעד - מיעד¹⁰¹; ואם לא יעד האדון לא לו ולא לבנו - פשתצא מרשות האדון ויגמרו קדושיה ותעשה אשת איש.

100) קידושין יט: כתנא קמא בברייתא ולא כרבי יוסי בר רבי יהודה. 101) שהרי המעות הראשונות שלו, לקידושין ניתנו (למעלה הלכה ז). משל למי שקידש אשה מעכשיו ולאחר שלושים יום אם ירצה, ובא אחר וקידשה בינתיים, שמקודשת לראשון, אם רוצה (גמרא שם).

טז. המוכר¹⁰² את בתו, ופסק על האדון על מנת שלא ליעד אותה, אם רצה האדון ליעד - מיעד; שהתנה על מה שפתוב בתורה, שתנאו בטל.

102) ברייתא שם וכתנא קמא ולא כרבי מאיר.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) נכללו בו דיני עבד כנעני כמה הוא נקנה ואין הוא יוצא לחירות.

א. עבד פנעני² נקנה בתמשה דברים, וקונה את עצמו בשלשה. נקנה בכסף, או בשטר, או בחזקה³, או בחליפין⁴, או במשיכה⁵. וקונה⁶ את עצמו

לְאִסְרֵי דְבָרֵי זֶה [פְּאֻמָּה], אֶלְא מִפְּנֵי שֵׁישׁ לוֹ לְיַעֲדָהּ לְבָנוּ, לְכֹהֵן נְאֻמָּר: לְעַם נְכָרִי לֹא יִמְשַׁל לְמִכְרָהּ.

78) כל דברי רבינו מפורשים במכילתא דרשב"י שמות כא, ח. ויש שהביאו מגמרא מפורשת בערכין כח. "יכול יחרים אדם בנו ובתו עבדו ושפחתו העבריים ושדה מקנתו תלמוד לומר בהמה, מה בהמה יש לו רשות למוכרה אף כל שיש לו רשות למוכרה" - הרי שאין לו רשות למכור עבדו ושפחתו העבריים. וראה בכסף-משנה למעלה פרק ב הלכה יב שכתב כדברי רבינו כאן בשם הרלב"ג. 79) במכילתא דרשב"י שם למדו כן ממה שנאמר "לעם נכרי לא ימשול וגו'" - "לעם לא ימשול למכרה", כלומר, לקרובים, ולנכרי לא ימשול למכרה" - (לרחוקים. 80) כן הוא במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם סימן קפד). 81) במכילתא דרשב"י (תורה שלמה שם) למדו כן בקל וחומר: "אם אמה העבריייה שהוא רשאי ליעדה לו ולבנו, אינו רשאי למכרה, עבד עברי שאין לו בו רשות כלל, על אחת כמה וכמה". וראה בכסף משנה.

יא. איני⁸² אמה העבריייה נמכרת אלא למי שיש לה עליו או לבנו⁸³ קדושין, כדי שתהא ראוייה ליעוד. פיצד? מוכר⁸⁴ אדם את בתו לאביו⁸⁵; שאף על פי שאין האדון יכול ליעדה⁸⁶ - ראוייה היא לבנו, שהרי האמה פת אחיו. אבל אינו יכול למכר את בתו לבנו; מפני שאינה ראוייה לאדון, שהרי היא אחותו, ולא לבנו, מפני שהיא אחות אביו.

82) קידושין יח: בברייתא וכתנא קמא ולא כרבי אליעזר. 83) אף על פי שהוא עצמו אינו יכול ליעדה - שמספיק אפשרות כל שהיא של ייעוד (שם כ.). 84) שם כ. ברייתא ראשונה, וכפירושה בגמרא. 85) ויש לו בן, כדלהלן. 86) שהרי אסורה לו משום בת בנו (ויקרא יח, י).

יב. יש⁸⁷ לאדם למכר בתו לפסולין, כגון אלמנה⁸⁸ לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט; שאף על פי שהן בלאו, קדושין תופסין בהן⁸⁹.

87) שם יח: בברייתא. 88) מן האירוסין אבל אלמנה מן הנישואין אינה עוד ברשות האב למכרה (פרק ג מהלכות אישות הלכה יב). והוא הדין לגרושה וחלוצה דלהלן הן מן האירוסין, ואף ייעוד הוא כאירוסין (למעלה הלכה ט). 89) כמבואר בפרק ד מהלכות אישות הלכה יד. והמדובר כשאין לו בן לכהן הגדול, שאם יש לו בן, הרי היא ראוייה לבן, כמבואר למעלה הלכה יא (יקר תפארת).

יג. המקדש⁹⁰ את בתו פשהיא קטנה, ונתארמלה או נתגרשה - אינו יכול למכרה; שאין אדם יכול למכר את בתו לשפחות אחר אישות. אבל מוכרה לשפחה אחר שפחות. פיצד? מוכרה לשפחות תחלה, ויעד⁹¹ אותה האדון, ומת האדון או גרשה, וחזרה לרשות האב פשהיא קטנה - הרי האב מוכרה פעם שניה⁹², אפלו לכהן⁹³. וכן אם נפלה לפני יבם מן היעוד,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20) שאם לא התנה כן - כל מה שקנה עבד קנה רבו (קידושין כג: ופ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה ג). 21) כן מפורש במכילתא (משפטים, סוף פרשה ט) "רבי ישמעאל אומר, עבד כנעני אין לו פדיון לעולם ואינו יוצא אלא לרצון, שנאמר והתנחלתם אותם - שעבד כנעני כשדה אחוזה לעולם" (הגרא"א יורה-דעה סימן רסו ס"ק טו). 22) שכיון שמקנה עצמו לו בשוה כסף כמבואר למעלה (הלכה א והערה טו), כמו כן יכול לקנותו בשוה כסף.

ג. פיצד בשטר? פותב לו על הנגר או על התרס: 23) הריי 24) את בן חורין, או הרי את של עצמך, או אין לי עסק בך 25), וכן כל פיוצא בזה בענין זה 26), שזה 27) הוא גופו 28) של גט שחרור, ומוסר לו את השטר בפני שני עדים 29), או שהיו העדים חתומים בו ומסרו לו בינו לבינו - הרי זה יצא לחרות 30), שהרי גטו וידו 31) באין פאחד 32). אמר לו שלא בכתב 33): הרי את בן חורין, הרי את של עצמך, אף על פי שהעידו עליו עדים בבית דין, ואף על פי שקנו מזדו 34) - עדין לא נשתחרר; שאין העבד יוצא לחרות אלא בכסף או בשטר 35) או פראשי איברים 36). והכותב 37) לשפחתו: הרי את מתרת לכל אדם - לא אמר כלום 38).

23) כן הוא בקידושין ט. לענין שטר קידושין, ושם כו. לענין שטר מכירה בשדה. וסובר רבינו שהוא-הדין בעבד. 24) גיטין פה: במשנה. 25) גיטין מג: בברייתא. ושם פה: וקידושין ו: בעיא שנפתרה מברייתא זו. 26) כל דיבור שמשמעותו חרות, המתאים לעבד. 27) משנה, שם. 28) עיקרו, יסודו. 29) הם הנקראים "עדי מסירה", וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו שתקנת חכמים היא שיהיו העדים חותמים על הגט, נוסף על זה שנתנו לה בפני עדי מסירה. 30) בהלכות גירושין שם הלכה טז, כתב רבינו "חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבינה וכו' הרי זה כשר", ואם כן גם כאן בעבר ומסר. 31) כלומר, היותו ברשות עצמו. 32) קידושין כג. שאם לא כן אינו משוחרר, שהרי לא יצא הגט מרשותו של האדון, שיד העבד כידו. 33) בגיטין מ: "האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין, עשוי בן חורין; הרי הוא בן חורין - הרי הוא בן חורין - אמר רבי יוחנן, וכולן בשטר" (וראה להלן פרק ו הלכה ב) - הרי שבאמירה בלבד אינו משתחרר. ויש שלמדו זאת מגזירה-שוה "לה" "לה" מאשה - מה אשה אינה יוצאת אלא בכתב ולא בדיבור, אף עבד כן (רדב"ז). 34) בקנין סודר. ואע"פ שעבד נקנה בחליפין (=קנין סודר), כמבואר למעלה הלכה א - סובר רבינו שכיון שלא נזכר בגמרא קנין חליפין אלא לגבי זה שהוא נקנה (קידושין כב:), ולא לגבי זה שהוא קונה עצמו, נראה שאין העבד קונה עצמו בחליפין, וראה להלן. ומה שאמרו בגיטין לט: במעשה של שפחה כנענית שאדונה נתן לה כובע, ואמר לה: קני הכובע וקני נפשך, ואמרו שם שלא יצאה לחירות מפני שהאדון נתן לה, ולא היא נתנה לו - הרי שהיא קונה עצמה בקנין חליפין אילו היתה היא הנותנת - סובר רבינו שהמדובר

בכסף 7, או בשטר 8, או פראשי איברים 9. ועבד קטן 10) - הרי הוא כבהמה, ונקנה במשיכה 11) כמשיכת הבהמה 12). וכבר פארנו בתחלת ספר זה 13) כל הדרכים שהעבדים נקנין בהן 14).

2) קידושין כב: במשנה. כל גוי שנמכר לישראל הרי הוא עבד, אלא שכל העבדים נקראו על שם כנען, שכתוב בו (בראשית ט, כה) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו (רש"י שם). 3) משנה, שם. ולמדו זאת משדה אחוזה: כשם ששדה אחוזה נקנית בכסף בשטר ובחזקה, כן עבד כנעני נקנה (גמרא שם). 4) ברייתא שם. 5) מימרא של שמואל שם. 6) משנה, שם. 7) [אין לקנין כסף מקור בתורה, אבל סברא היא: כשם שיכול למכרו לאחר, כן יכול למכרו לו, כלומר לעבד עצמו. וראה גיטין לט: בברייתא של רבי ובקידושין כג. בדברי אביי: "כסף הואיל וקני ליה וכו' מקני ליה"]. 8) נלמד בגזירה-שוה "לה" "לה" מגט אשה. 9) ברייתא שם כד. 10) שם כב: מימרא של רב אשי. 11) כלומר אף במשיכה, אבל הוא נקנה גם בכסף, בשטר ובחזקה ככל העבדים (יקר תפארת). 12) שקורא לה והיא באה. מה-שאיין-כן בעבד גדול, כיון שיש לו דעת, וכשהוא קורא לו הוא בא על דעת עצמו אינו נקנה במשיכה הנ"ל, אלא בתקפו בכח (שם). 13) כלומר, בספר קנין. והוא בפ"ב מהלכות מכירה הלכה א-ד. 14) ולפיכך לא בא לבאר כאן אלא הדרכים שהוא קונה עצמו בהן, כדלהלן.

ב. פיצד קונה את עצמו בכסף? פגון שנתן אחד לרבו מעות, ואמר לו: על מנת שייצא עבדך בהם לחרות - פיון שקבל הרב את הכסף או שוה כסף 16) יצא העבד לחרות. ואין צריך דעת העבד 17); ושזכות היא לו 18), וזכין לאדם שלא בפניו. וכן 19) אם נתן אחד לעבד מעות, ואמר: על מנת שתצא בהן לחרות 20): אם רצה האדון 21) לקבל המעות - יצא העבד לחרות; ואם לא רצה - לא קנה העבד המעות, שלא נתן לו אלא על מנת שייצא בהם לחרות. ואחד הכסף או שוה כסף בין לקנותו 22) בין להקנות עצמו לו.

15) שם כב: במשנה, כחכמים (ולא כרבי מאיר, ולא כרבי שמעון בן אלעזר, שם כג.). שלפי דבריהם עבד יוצא בכסף על-ידי עצמו, אם נתנו לו כסף על-מנת שיצא בו לחירות, שבאופן זה לא קנה ממנו האדון (פ"ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה יג-יד) בשטר על-ידי עצמו, שגיטו וידו באין כאחת, וכמו כן יוצא בין בכסף ובין בשטר - על-ידי אחרים, אף שלא מדעתו, שזכות היא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות. ויבואר להלן. 16) [כן נראה בגיטין לט: שאם נתן העבד כומתא (=כובע) לרבו - שיצא לחירות, ומדין כסף הוא, ולא מדין חליפין, שאין העבד יוצא בחליפין, לדעת רבינו. ועיין רמב"ן בחידושו שם, ולהלן הלכה ג ובהערות כא ולג שם]. 17) אבל בעל-כרחו של עבד אין לפדותו (לחם-משנה). 18) שיוצא מתחת רבו לחירות, כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 19) משנה, שם כב: כחכמים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

49) כאשה (חגיגה ד.). 50) [שעבד שהוא מחויב במצוות הוא בכלל "לא יוסיף פן יוסיף להכותו וגו' ונקלה מאחיק". כי אחיק הוא במצוות (בבא-קמא פח.) וכן מפורש במכות ח: שהמכה עבד לוקה, וכן פסק רבינו בפט"ז מהלכות סנהדרין הלכה יב. וכן הוא בשו"ע חושן-משפט סימן תכ סעיף ב: "הכה עבד כנעני לוקה הוא, שהרי חייב במצוות".

ומה שכתב רבינו בס"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ג: "הכה עבד חבירו הכאה שאין בה שוה פרוטה - לוקה", לא בא להוציא מכלל זה את המכה עבדו, אלא שבעבד חבירו אינו לוקה אלא בהכאה שאין בה שוה פרוטה. אבל בשיש בה שוה פרוטה, שחייב לשלם, משלם ואינו לוקה. ואילו בעבדו, לוקה אפילו בהכאה שיש בה שוה פרוטה, שהרי הוא שלו ופטור מלשלם לו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה י' (ב"ח בחושן-משפט שם, ובביאור הגר"א שם ס"ק ו). ומה שכתב רבינו בפ"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש הלכה יב: "שעבדו יש לו רשות להכותו" (ראה 'מנחת חינוך' מצוה מט) - ברור כי אין זה אלא בשבט ובמקל ורצועה וכיוצא בהן, כמו שכתב שם הלכה יג לענין רציחה, אבל לעקור שיניו ולהוציא עיניו או לחתוך ראשי איבריו - לא ניתנה לו רשות (אלא שיש להעיר, הלא אפילו באופן שלא נתכוין להזיק הוא יוצא לחירות כדלהלן הלכה יג, וצ"ע). וכן כתב רש"י בגיטין כא: על מה שאמרו שם "בשלמא יד דעבד, לא אפשר למקצייה" - "דשייך במצוות ואינו רשאי לחבל בו, ואם חבל בו יוצא לחירות בראשי איברים, אלמא אינו רשאי לחבל בו". וכן מסתבר, שהרי יציאה בראשי איברים היא קנס (ראה בבא-קמא עד: ולהלן הלכה יז) ואם אין איסור לחבל בו, לא שייך לקנסו, אבל עד שנשאר בגיותו שאין בו איסור "לא יוסיף להכותו" - אינו יוצא בראשי איברים]. 51) משנה בנגעים, והובאה בקידושין כה. 52) אבל ראשי דדים שבאיש אינם בולטים כל כך, ואינם מום שבגלוי, כדעת תנא-קמא בברייתא שם, ולא כרבי יהודה (כן נראה ב"יקר תפארת' להרדב"ז, אבל עיין לחס-משנה). 53) כלומר, ואינם כלולים במנין כ"ד אברים.

ו. היתרה⁵⁴ לו אצבע יתרה וחתכה, אם⁵⁵ נספרת⁵⁶ על גב היד - עבד יוצא פה לחרות. היתרה⁵⁷ עינו סמויה וחתכה⁵⁸ - עבד יוצא פה לחרות, שהרי הסרו אברים⁵⁹. והוא הדין לאחד מראשי איברים⁶⁰ שהוא בטל ואינו עושה בו מלאכה, שאם חתכו - הרי חסרו אבר, ויצא לחרות.

54) קידושין כד: - כה. מימרא של רבי חייא בר אשי בשם רב. 55) מימרא של רב הונא, שם. 56) מונחת בשורת האצבעות. 57) מימרא של רב ששת, שם כד: 58) כלומר, הוציאה מן הגוף. 59) ההנמקה שם. 60) דוקא אחד מכ"ד ראשי איברים, אבל שן שאינה בכללם (כדלעיל הלכה ו) - אינה בכלל זה, שהרי אינו בכלל איברי האדם, ואינו מחוסר אבר אם הפיל לו שן נודדת שלא היה משתמש בה מקודם, כדלהלן הלכה ט (הרדב"ז).

ז. הפה⁶¹ על עינו וסמאה⁶², על אָזְנוֹ וְחַרְשָׁה⁶³ -

בקנין כסף (ראה למעלה הערה טו) ולא בקנין חליפין, והראב"ד חולק על רבינו, וכתב "שהקנין הוא ככסף מההוא מעשה דכומתא". 35) שנזכרו במשנה, שם כב: 36) שנזכרו בברייתא, שם כד. ואילו קנין סודר לא נזכר בדין קונה עצמו. 37) גיטין פה: וקידושין ו: 38) שזוהו לשון גט אישות, ולא לשון גט שחרור.

ד. פיצד פראשי איברים? המפה את עבדו פְּכֻנָה³⁹, וחסרו⁴⁰ אחד מארבעה ועשרים ראשי איברים⁴¹ שאינן חוזרין - יצא לחרות, וצריך גט שחרור⁴². אם פן⁴³, למה נאמר בתורה⁴⁴ שן ועין? לדון מהן: מה שן ועין - מומין שפגלוי ואינן חוזרין⁴⁵, אף פל מומין שפגלוי ואינן חוזרין - יצא העבד בו לחרות. אבל המסרס עבדו פפיצים⁴⁶, או החותף לשונו - אינו יוצא לחרות, שאינן מומין שפגלוי⁴⁷. וכן⁴⁸ המפיל שן הקטן - אינו יוצא לחרות, שהרי סופו לחזר.

39) כלומר: לנגוע באיברי העבד, אע"פ שלא נתכוין להזיק, כמו שכתב רבינו להלן הלכה יג. ומקור הדברים בקידושין כד: בברייתא, כחכמים וכרבי אליעזר ולא כרשב"ג. 40) הזיקו. או כפשוטו, שהוציא את האבר, וראה לקמן. 41) לקמן הלכה ה, נמנו כולם. 42) קידושין כד: ברייתא, וכרבי שמעון ורבי אליעזר ורבי עקיבא (ולא כרבי מאיר ורבי טרפון). ולמדו זאת בגזירה-שוה "שילוח" "שילוח" מאשה - "מה אשה בשטר (=בגט), אף עבד נמי בשטר" (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, שגם היוצא בשן ועין צריך גט שחרור, ושלא כדעת המכריעים בין רבי טרפון ורבי עקיבא, שבשן ועין צריך גט שחרור, ובכ"ד ראשי אברים צריך גט שחרור. וראה ב'ענינים למשפט' שם. 43) שם כד. וכד: 44) שמות כא. כוכז. 45) מבריאם, חוזרים לברייתם. 46) מסתימת לשון רבינו נראה שאין חילוק בין נשאר תלויים בכיס לבין ניתקו לגמרי. אבל הרא"ש מבדיל ביניהם (כסף-משה). 47) אף-על-פי שרבי אומר שהמסרס בביצים יוצא לחירות (קידושין שם), ובן עזאי אומר שהחותר לשונו יוצא לחירות (שם) - פסק רבינו כתנא-קמא שבברייתא שם, שאמר שבכ"ד ראשי אברים יוצא לחירות. ומשמע מדבריו שאינו יוצא לא בביצים ולא בלשון. וראה בכסף-משנה, ובתוספות המיוחסות לר"י הזקן שם. 48) שם כד: ולמדו כן מ'עין', מה 'עין' שאינה חוזרת, אף 'שן' שאינה חוזרת, יצאה 'שן חלב' (שן של קטן) שחוזרת.

ה: אין יוצא פראשי איברים אלא עבדים שפלו וטבלו, שהרי ישנן במקצת מצוות⁴⁹; אבל העבד שהוא פגיתו - אינו יוצא פראשי איברים⁵⁰. אלו⁵¹ הן ראשי איברים שאינן חוזרין: אצבעות ידים ורגלים - עשרים, ראשי האזניים, וראש החוטם, וראש הגויה, וראשי הדין שבאשה⁵². אבל העינים והשנים - הרי הן מפרשין בתורה⁵³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לכחול עינו וסימאה וכו',⁶⁴ שלרבנן יצא לחירות, ולרשב"ג לא יצא עד שיתכוין לשחתה (הובאה גם בקידושין כד:), והוא הדין להפיל אבן שלא בכונה, שלרבנן יצא לחירות, ולרשב"ג לא יצא לחירות. ולפי"ז אין להבין דברי רבינו, שהרי הוא פסק (להלן הלכה יג) כרבנן, בענין היה רבו רופא וכו', ולמה פסק כאן שלא יצא לחירות? צריך לומר, שרבינו סמך על הסוגיא בקידושין שם, שאמרו שמודים רבנן בהושיט ידו למעי שפחתו וסימא עובר שבמעיה, שאינו יוצא לחירות, כיון שלא נתכוין כלל לעין, וכן פסק רבינו להלן הלכה יב, והוא הדין בהפילה, שלא נתכוין לעין כלל (תוספות המיוחסות לר"י הזקן שם, וכסף-משנה ולחם-משנה). וראה ב'תוספות' לבבא-קמא וקידושין שם, שהעירו על הסתירה שבין הסוגיא בבבא-קמא לבין הסוגיא בקידושין. (81) בגמרא שם למדו כן מ"ושחתה", אבל במכילתא דרשב"י שם - כדברי רבינו.

יב. הושיט ידו למעי שפחתו וסימא עין העפר שבמעיה - לא יצא לחירות; שהרי לא ידע דבר שיפתחו לו⁸².

(82) קידושין שם, ברייתא של רבי אליעזר. (83) ומודים בזה רבנן דרשב"ג (קידושין שם).

יג. הרי"ה⁸⁴ שהיה רבו רופא, ואמר לו: כחל לי עיני, וסימאה; חתור לי שני, והפילה - שחוק באדון, ויצא לחירות. שאף על פי שלא נתפנו להזיק, הרי נתפנו לנגע באיברי העבד, ונסתפנו⁸⁵ בהן. ואין צריך לומר, אם היתה עין העבד פואבת, והיה רבו אמן ועקרה⁸⁶ לו, שהרי יצא⁸⁷ לחירות.

(84) שם ברייתא, וכחכמים ולא כרשב"ג. (85) שהתכוון לטובה, לרפא, ונכנס מתוך כך בסיכון, והפיל את האבר. [ובכ"י תימן: "לסכן", ואולי צ"ל "לתקן"]. (86) שהתכוון להוציא את האבר, ואע"פ שכוונתו היתה לטובת העבד. (87) כלומר: שיצא.

יד. המפיל⁸⁸ שן עבדו וסימא את עינו - הרי יצא לחירות בשנו, ונותן לו דמי עינו⁸⁹. וכן כל פיוצא בזה⁹⁰.

(88) גיטין מב. ברייתא כלשונה. (89) [בפ"ד מהלכות חובל ומזיק הלכה יא, כתב רבינו: "המפיל שן עבדו ואחר-כך סימא עינו, יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו, ואם תפס אין מוציאין מידו", שספק הוא אם מעוכב גט שחרור (ראה למעלה הלכה ד) קנסו של רבו או קנסו של עצמו (גיטין שם, וכן בדברי רבינו שם). וכאן לא נחית רבינו אלא להשמיענו שלא נטעה ונאמר, שהמפיל שינו ועינו יוצא בשתייהן ואין כאן תשלומין כלל, כקושיית רבי זירא בבבא-קמא עד. עד: ואמנם במפיל שתי שיניו או סימא שתי עיניו "הרי זה יוצא בן חורין ואינו נוטל כלום", כמפורש במכילתא, ולכן השמיע לנו רבינו שהמפיל שינו וסימא עינו - אינו כמפיל שתי שיניים וסימא שתי עיניים, אלא יוצא לחירות ונותן לו דמי עינו, וכמו שאמר אביי בבבא-קמא

עבד יוצא פהן לחרות⁶⁴. הפהו פנגד עינו⁶⁵ ואינו רואה, פנגד אָזנו ואינו שומע - אין עבד יוצא פהן לחרות⁶⁶.

(61) קידושין כד: (62) אף שלא חסרה, כיון שהוציאה מהשימוש - הרי זה מום שבגלוי. (63) וחרשות היא מום גלוי, כי התנהגות החרש מעידה על חרשותו. ועוד שהאזון היא בגלוי (כסף-משנה בשם ה'תוספות'). (64) שהרי הוא עשה מעשה, שטמאו וחרשו. (65) כלומר, הכה בכותל ונבעת מחמת הקול. וכן להלן ב"הכהו כנגד אזנו" (רש"י שם). (66) שהעבד עצמו הביא עליו את העיוורון ואת החרשות על-ידי הזדעזעותו (גמרא שם).

ח. הפהו⁶⁷ על עינו וחסרה⁶⁸ מאורה, על שנו ונדדה: אם יכול להשתמש בהם - אינו יוצא לחרות⁶⁹; ואם לאו⁷⁰ - יצא לחרות.

(67) שם בברייתא. (68) בכ"י תימן: "וחסר". (69) שאין זה מום גמור. (70) שאז הוא מום גמור.

ט. היתה⁷¹ עינו פהו וחסר מאורה או שנו נודדת, והפהו האדון והפיל השן הנודדת או סימא העין הפהו: אם היה משתמש בהן פל שהוא⁷² - יצא לחרות; ואם לאו⁷³ - לא יצא לחרות⁷⁴.

(71) ברייתא שם. (72) מקודם, לפני שהפילה או סמאה, שאם כן היה מקודם אבר בעל שימוש. (73) שהיה האבר מבוטל מקודם. (74) ואין כאן משום חיסור אבר, שבעין מדובר שסמאה ולא חטטה (ראה למעלה הלכה ו), ובשן אין חסרון אבר, כמו שכתבנו למעלה שם הערה נט. ויש שכתבו עוד, ששן נודדת כיון שעומדת ליפול הרי היא כאילו כבר נפלה ואין זה חיסור אבר (מהר"י בי רב).

י. הפהו⁷⁵ על ידו וצבתה⁷⁶ ידו וסופה לחזר - אינו יוצא לחרות⁷⁷. תלש⁷⁸ בוקנו ודלדל בו עצם מן הלחי - יצא לחרות; שהרי בטל מעשה השנים הקבועות באותו העצם⁷⁹.

(75) שם בברייתא. (76) נתנפחה, ובגמרא שם "וצמתה", כלומר "יבשה". (77) כמבואר למעלה הלכה ד. ואם אין סופה לחזור - יצא לחירות, שהרי ביטל ראשי איברים (רדב"ז). (78) אף זה בברייתא, שם. (79) כלומר, אף-על-פי שהעצם אינו מום שבגלוי (ראה למעלה הלכה ד) - הרי ביטל מעשה השיניים, שהן מום שבגלוי. וכן מפרש רבינו בסוגיית הגמרא בקידושין שם. ועיין כסף-משנה ותוספות המיוחסות לר"י שם בגליון.

יא. הפיל את שנו או סימא את עינו בלא פונה, פגון שזרק אבן לבהמה ונפלה בעבד והפילה את שנו וחתכה אצבעו - לא יצא לחרות⁸⁰; שגאמר: אם שן עבדו או שן אמתו נפיל⁸¹ - עד שיפתחו.

(80) בבבא-קמא כו: אמר רבה, שדין זה תלוי בפלוגתת רשב"ג ורבנן בברייתא שם, בענין "היה רבו רופא ואמר לו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם: "תחת עינו ולא תחת עינו ושינו, תחת שינו ולא תחת שינו ועינו", אבל לא נחית להשמיענו למי שייך הקנס, אם לרב אם לעבד, וסמך על מה שכתב בפ"ד מהלכות חובל ומזיק שם, שספק הוא ואם תפס אין מוציאין מידו, ועיין כסף-משנה (ורדב"ז). (90) כגון סימא את עינו והפיל את שינו (ראה בבא-קמא שם). והוא-הדין לחסרו שנים מראשי איבריו שיוצא בראשון ונותן לו דמי השני.

טו. **מִי אֵינוֹ שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחָצְיוֹ בֶּן חוֹרִין⁹², וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שְׁתֵּפִינִים - אֵינוֹ יוֹצֵא פְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים⁹³, לְפִי שְׁאִינוֹ מִיַּחַד לְרִבּוֹ⁹⁴ שֶׁחָבַל בּוֹ.**

(91) בבא-קמא ז. ברייתא, שזיהו אותה עם שיטת רבי אליעזר. (92) ראה להלן פ"ז הלכה ד. (93) יש להבין בחצי עבד וחצי בן חורין, מה לנו אם יוצא בראשי איברים או לא, הלא כל חצי עבד וחצי בן חורין כופין את רבו ועושה אותו בן חורין (להלן פ"ז הלכה ז) אף זה שאינו יוצא בראשי איברים, ואף אם נפסוק שהוא יוצא בראשי איברים, לא יוציאנו בלי גט שחרור, שהרי כל היוצא בראשי איברים צריך גט שחרור (למעלה הלכה ד), ואם כן מה לנו אם חצי עבד וחצי בן חורין יוצא בראשי איברים או לא, הלא בין כה וכה צריך הוא גט שחרור? - הבדל גדול כדבר, שאם אינו יוצא בראשי איברים, כותב העבד שטר על חצי דמיו ונותן לאדון (להלן פ"ז שם), אבל אם יוצא בראשי איברים אינו צריך לכתוב שטר על חצי דמיו (ורדב"ז). (94) שאין לו בו אלא חצי בלבד, והתורה אמרה "עבדו", והיינו עבדו המיוחד לו (בבא-קמא שם).

טז. **עֶבְדֵי צֵאן בְּרִזְלוֹ⁹⁵ - יוֹצֵאִין בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים, אִם חֶסֶרָן הַבַּעַל, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה. וְעֶבְדֵי מְלוּגוֹ⁹⁶ - אֵינָן יוֹצֵאִין בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים. לֹא אִם הִפִּיל הַבַּעַל, שֶׁחָרַי אֵין לוֹ בָּהֶם אֶלָּא פְּרוֹת⁹⁷; וְלֹא אִם הִפִּילָה אוֹתָן הָאִשָּׁה⁹⁸, מִפְּנֵי שְׁאִינָן מִיַּחַדִּין לָהּ⁹⁹.**

(95) שהבעל מקבל אחריות מלאה עליהם (פט"ז מהלכות אישות הלכה א), והרי זה עבדו המיוחד לו (ורדב"ז). כן יוצא מתוך הסוגיא בבבא-קמא פט: שלא דיברו אלא על עבדי נכסי מלוג כדלהלן, משמע שעבדי צאן ברזל הם שלו בלבד. (96) בבא-קמא שם. וראה הלכה אישות שם הערה ט. (97) וקנין פירות אינו כקנין הגוף (פ"ד מהלכות ביכורים הלכה ו), ואפילו אם הוא כקנין הגוף, הרי גם לאשה חלק בהם, שהלא הגוף נשאר בידה, ואם כן אינו עבדו המיוחד לו. וראה בבא-קמא ז. ב'תוספות' ד"ה רבי מאיר. (98) אע"פ שהגוף שלה. (99) כרבי אליעזר, שם.

יז. **יִצְיֵאת הָעֶבֶד בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים נוֹהֵגֵת בְּכָל מְקוֹם¹⁰⁰ וּבְכָל זְמַן¹⁰¹. וְאֵין דְּנִין בּוֹ אֶלָּא בְּבֵית דִּין סְמוּכִין¹⁰², מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָנָס¹⁰³. לְפִיכָּךְ, הָעֶבֶד שֶׁאָמַר לְרִבּוֹ: הִפַּלְתָּ אֶת שְׁנֵי וְסָמִית אֶת עֵינַי, וְהָאֲדוֹן אוֹמַר לָהּ¹⁰⁴: עֲשִׂיתִי זֶה - פְּטוּר¹⁰⁵. שְׁאִם יוֹדֶה מְעַצְמוֹ - אֵינוֹ חָבֵב לְהוֹצִיאָו לְחֵירוֹת בְּלֹא עֲדִים. שֶׁהַמּוֹדֶה בְּקָנָס - פְּטוּר¹⁰⁶. כִּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי בְּהֵלְכוֹת גְּנֵבָה¹⁰⁷, שֶׁכָּל מוֹדֶה בְּקָנָס - פְּטוּר מִלְשַׁלְמוֹ.**

פְּרָק שְׁשִׁי

(1) ביאר בו רבינו דיני שחרור עבד כנעני, ולא נשלמו ההלכות.

א. **הַפּוֹתֵב² גֵּט שֶׁחָרַר לְעֶבְדוֹ, וְזָכָה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי אַחַר, וְאָמַר: זָכָה³ בְּגֵט זֶה לְפָלוֹנִי עֶבְדִּי - יִצָּא לְחֵירוֹת, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִגִּיעַ גֵּט לְיָדוֹ; שֶׁזָּכִין לְאָדָם שְׁלֹא בְּפִנּוּי⁴. אֲבָל אִם אָמַר: תָּנוּ גֵּט זֶה לְעֶבְדִּי - אֵינוֹ יְכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ⁵, וְלֹא יִצָּא הָעֶבֶד לְחֵירוֹת עַד שִׁגִּיעַ הַגֵּט לְיָדוֹ⁶. לְפִיכָּךְ, הָאוֹמֵר: תָּנוּ גֵּט זֶה לְעֶבְדִּי, וְמָת - לֹא יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָה⁷.**

(2) קידושין כב: וגיטין יא: כחכמים ולא כרבי מאיר. (3) כיון שהשתמש בכיטוי זה: "זכה", כוונתו לזכות לו מיד. וראה להלן לענין הכיטוי "תן". (4) כלל מפורסם בתלמוד, והוא בגיטין שם במשנה ובעוד כמה מקומות. (5) גיטין שם. וכחכמים ולא כרבי מאיר. (6) יוצא מתוך ההלכה המבוארת להלן. (7) שהרי אינו משוחרר עד שיבוא הגט לידי, ומכיון שמת, אין גט שחרור לאחר מיתה. מקור הלכה זו בגיטין יג. במשנה. ובכדי ליישב את הסתירה בין משנה זו למשנה הקודמת, שם יא: שלדברי חכמים אם אמר תנו גט שחרור זה לעבדי אינו יכול לחזור בו, מפני שזכות הוא לו, כתב הרי"ף שאינו יכול לחזור בו - אינו משוחרר עד שיגיע הגט לידי. וכל זה באומר "תנו", שכיון שלא אמר "זכו", בוודאי אינו רוצה לשחררו אלא משעה שיתנו השטר לידי, אבל אם אמר "זכו" - זכו לו מיד. וזוהי דעת רבינו. וראה ברש"י לגיטין ט: . ובמשנה שם יג. חזר בו ופירש אחרת, וראה ב'תוספות' ט: ד"ה לא יתנו.

ב. **הַפּוֹתֵב בְּשֵׁטֶר⁸: עֲשִׂיתִי פְּלוֹנִי עֶבְדִּי בֶּן חוֹרִין, אוֹ נַעֲשֶׂה פְּלוֹנִי עֶבְדִּי בֶּן חוֹרִין, אוֹ הֲרִי הוּא בֶּן חוֹרִין - הֲרִי זֶה יִצָּא לְחֵירוֹת. פְּתַב בְּשֵׁטֶר: אֲעֲשֶׂנּוּ בֶּן חוֹרִין - לֹא יִצָּא לְחֵירוֹת⁹.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רישום לעדים שאינם יודעים לחתום, שלא התירו אלא בגטי נשים, כדי שלא יהיו בנות ישראל עגונות, אבל לא בשאר שטרות ולא בשחרורי עבדים (שם י: ברייתא של רשב"ג). וראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה כג. (22) כולם מפורשים להלן בדברי רבינו. (23) בבתי משפט. (24) כשחותמיהם עדים גוים. (25) [כן צריך להיות (ראה להלן), וכן בכ"י תימן ובדפוס יומי וויניציאה, ובדפוסים חדשים הדפיסו בטעות: "עכו"ם"]. וכותים הם הגויים שהושיב מלך אשור בשומרון (מלכים-ב יז, כד) והתגירו, ודינם כגרים גמורים (בבא-קמא לח:): אלא שאין בקיאים בדקדוקי מצוות. וראה להלן שאחר-כך גזרו עליהם ועשאום כגויים. (26) בכ"י תימן: "המשוחרר". וכעין זה ב'שולחן ערוך' יורה-דעה סימן רסז סעיף מה: "המשוחרר". (27) הלכה זו היא טעם להלכה הקודמת, ש"כשרים בעד כותי", ואעפ"כ מנה רבינו ששה דברים ששוים שחרורי עבדים לגטי נשים, שסוף-סוף יש כאן שש הלכות. (28) [כאן צריך להעמיד את סימן ההלכה, ולא להלן לפני המלים "כל שטר". וכו"ה בכ"י תימן]. (29) גיטין י: במשנה כדעת תנא-קמא ולא כרבי שמעון, והמדובר בשטרי מכר, שהקנין נגמר ע"י הכסף, והשטר אינו אלא לראיה בלבד (גמרא שם). (30) פרק כז הלכה א. (31) וכיוצא בהם: שטרות שגופם קנין, כגון שטרי מתנה, ראה בהלכות הלוואה שם.

ו. כָּל שֵׁטֶר³² שֵׁשׁ עָלָיו אָפְלוּ עַד אֶחָד פּוֹתֵי - פְּסוּל³³, חוץ מַגְטֵי נְשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, שֶׁהֵן כְּשֵׁרִין בְּעַד אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְעַד אֶחָד פּוֹתֵי³⁴. וְהוּא שִׁיחָה פּוֹתֵי חֵבֶר³⁵. וּבְזִמְן הַהִיא³⁶, שֶׁהַפּוֹתִים פְּעוּבְדֵי פּוֹכְבִים לְכָל דְּבָרֵיהֶם³⁷, אָנוּ לְמַדִּין מֵהֵן לְצַדוּקִים³⁸. שֶׁהַצַּדוּקִים בְּזִמְן הַהִיא כְּמוֹ פּוֹתִים פְּאוֹתוֹ הַזִּמְן, קִדְּם שִׁגְזְרוּ עֲלֵיהֶם שִׁיחָה פְּעוּבְדֵי פּוֹכְבִים לְכָל דְּבָרֵיהֶם. בְּגֵט אִשָּׁה³⁹ הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב לָהּ - לְשִׁמָּה; וּבְגֵט שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר: אוֹ חֲפְשָׁה לֹא נָתַן לָהּ⁴⁰ - עַד שִׁיכְתֹּב לְשִׁמָּה. בְּגֵט אִשָּׁה הוּא אוֹמֵר: וְכָתַב וְנָתַן - מִי שֶׁאִינוּ מְחַסֵּר אֶלָּא נְתִינָה, יֵצֵא הַפּוֹתֵב מִמְּחַבֵּר וְאַחֵר בֶּן קָצֵץ. שֶׁהָרִי מְחַסֵּר קְצִיצָה וְנְתִינָה⁴¹; וּבְגֵט שִׁחְרוּר הוּא אוֹמֵר: נָתַן לָהּ⁴² - לֹא יִהְיֶה מְחַסֵּר אֶלָּא נְתִינָה. אֶחָד⁴³ גֵּטֵי נְשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים אֵינָן חוֹתְמִין עֲדֵיהֶם אֶלָּא זֶה פְּנֵי זֶה. וְכָבֵר בְּאֵרְנוּ טַעַם הַדָּבָר בְּהִלְכוֹת גְּרוּשִׁין⁴⁴.

(32) גיטין י. במשנה. (33) [שחשודים הם על עדות שקר (רש"י שם). כלומר, לחתום אף על מה שלא ראו]. (34) שהרי אין העדים חותמים בגט אלא זה בפני זה, ורואה הוא כי הכותי הזה חותם על מה שראה, ולא הזכיר רבינו מה שאמרו בגמרא שם שהישראל חתם לבסוף אלא פסק כדעת הירושלמי (גיטין שם), שאפילו אם חתם כותי בסוף כשר, וראה לחס"משנה. ובמרכבת המשנה' כתב שכן גם דעת רב פפא בבבלי שם. וכן נראה בחידושי הרמב"ן שם]. (35) [כלומר, שידוע הוא לחבר, שאם אינו ידוע לחבר, הרי

(8) גיטין מ: כברייטא. כפירושו של רבי יוחנן שם. (9) וזהו לשון עתיד, שהוא מבטיח לעשותו בן חורין, ולא שעושה אותו מיד. וכדעת חכמים כברייטא שם ולא כרבי.

ג. הָאוֹמֵר¹⁰: עֲשִׂיתִי פְּלוֹנֵי עֲבָדֵי בֶן חוֹרִין, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא עֲשֵׂאנִי - חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא זָכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר¹¹. אִמְר¹²: כְּתַבְתִּי גֵט שִׁחְרוּר וְנָתַתִּי לוֹ, וְהוּא אָמַר: לֹא כָתַב וְלֹא נָתַן - הוֹדָאת בְּעַל דִּין כְּמָאָה עֲדִים¹³, וְהָיָה זֶה עֲבָד עַד שִׁשְׁחָרְרָנוּ בְּפָנֵינוּ.

(10) ברייתא שם. (11) ואין כאן הודעת בעל-דין מצד העבד, כדלהלן, כי הרי העבד לא ידע כלל משחרור זה. ויש אומרים כי הוא משוחרר בוודאות, ומצאנו לשון "חוששין" שהיא בתורת ודאי ('תוספות' שם ד"ה חיישינן). ויש שכתבו כי כן דעת רבינו ("יקר תפארת", ועיין שם בהערות). (12) ברייתא שם. (13) שכיון שאומר שכתב ונתן לו, והוא אומר שלא קיבל - הודאת העבד כמאה עדים. והודאת הנותן אינה חשובה כי סבור לפעמים שקיבל והוא לא קיבל ('תוספות' שם ד"ה הודאת).

ד. מִי¹⁴ שִׁצְוָה בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ: פְּלוֹנִית שִׁפְחָתִי אֶל יִשְׁתַּעְבְּדוּ בַּהּ יוֹרְשֵׁי - הָרִי זֶה שִׁפְחָה כְּשִׁחָתָה¹⁵, וְאֶסוּר לִיּוֹרְשִׁים לְהַשְׁתַּעְבְּד בַּהּ¹⁶, מִפְּנֵי שִׁמְצוּה לְקִיָּם דְּבָרֵי הַמֵּת. וְכֵן¹⁷ אִם אוֹמֵר: עֲשׂוּ לָהּ קֶרֶת רוּחַ - כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין וְאֵין מְשַׁתַּעְבְּדִין בַּהּ אֶלָּא בְּמִלְאָכָה שֶׁהִיא רוּצָה בַּהּ¹⁸. צָוָה וְאוֹמֵר: שִׁחְרוּרָה - כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְשִׁחְרוּר אֹתָהּ¹⁹.

(14) שם מ. וכרבי אמי ורבי אסי בתשובתם למימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, ושרבי יוחנן הסכים להם מתוך שתיקה. (15) שאין זה לשון שחרור. (16) אבל בניה - עבדים. (17) שם, מימרא של רב שמואל בר יהודה בשם רבי יוחנן. (18) אבל אין כופין את היורשים לשחררה, אף-על-פי שהיא דורשת זאת מהם. ודעת רש"י שם, שאם לא נתקרה דעתה עד שישחררה - כופים אותה לשחררה. (19) שמצוה לקיים דברי המת.

ה. בְּשִׁשָּׁה²⁰ דְּבָרִים שׁוֹיִן שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים לְגֵטֵי נְשִׁים, וּבְשָׂאֵר דְּבָרִים הָרִי הֵן כְּשָׂאֵר כָּל הַשְּׁטָרוֹת²¹. וְאֵלוֹ הֵן הַשְּׁשָׁה²²: פְּסוּלִים בְּעַרְכָּאוֹת²³ שֶׁל עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים²⁴. וּכְשֵׁרִין בְּעַד פּוֹתֵי²⁵. וְצִרְכִּין פְּתִיבָה לְשֵׁם הַמְּשַׁחֲרָר²⁶ עֲצָמוֹ. וְאֵין נִכְתָּבִין בְּמְחַבֵּר. וְאֵין חוֹתְמִין עֲדֵיהֶם אֶלָּא זֶה בְּפָנֵי זֶה²⁷. אֶחָד גֵּטֵי נְשִׁים וְאֶחָד שִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים שׁוֹיִן לְמוֹלִיךְ וּלְמַבְיֵא²⁸ כִּיֵּצֵד? כָּל הַשְּׁטָרוֹת²⁹ הַעוֹלִים בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים - כְּשָׂרִים, בְּכָל הַתְּנָאִים שֶׁאָנוּ מְבָאִים בְּהִלְכוֹת הַלּוּאָה³⁰, חוץ מַגְטֵי נְשִׁים וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים³¹.

(20) מקור הדברים בגיטין ט. במשנה ובברייתא, ושם ט: וי. בסוגיית הגמרא, וראה להלן הערה כו. (21) היינו, לענין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ט. במשנה) "אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים - שוו למוליך ולמביא" (כסף-משנה). (54) שלא תתגרש אלא עם הבאת הגט לבית-דין פלוני, שאז דינה ככל השלוחים (גיטין כד.). (55) פ"ז מהלכות גירושין, הלכה כג.

ח. **כָּל הַפְּשֵׁר לְהֵבִיא גֵט הָאִשָּׁה**⁵⁶ - **פְּשֵׁר לְהֵבִיא גֵט הָעֶבֶד**⁵⁷. **וְהָעֶבֶד מְקַבֵּל גֵּט לְחֵבְרוֹ**⁵⁸ **מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ, אֲבָל לֹא מִיַּד רַבּוֹ שֶׁל מְקַבְּלוֹ**⁶⁰. **הַכּוֹתֵב**⁶¹ **שֵׁטֶר אֲרוּסִין לְשִׁפְחָתוֹ, אִף עַל פִּי שְׁאֵמַר לָהּ: צְאִי בּוֹ לַחֲרוּת וְהִתְקַדְּשִׁי בּוֹ - אֵין בְּלִשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן שְׁחָרוֹר, וְאֵינָה מְקַדְּשֶׁת**⁶² **וְלֹא מְשַׁחֲרֶת.**

(56) הכל כשרים לכך חוץ מן הגוי והעבד (וראה להלן לענין גט שחרור) והחרש והשוטה והקטן (גיטין כג. במשנה, ופ"ו מהלכות גירושין הלכה ו). (57) אף זה נלמד ממה שאמרו (שם ט. במשנה) ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים (כסף-משנה). (58) שלענין גט אשה אינו נעשה שליח, כמבואר למעלה, לפי שאינו בתורת גיטין וקידושין (שם כג.). (59) גט שחרור לעבד-כנעני אחר אדון, ואחד מקבל בשביל השני לקבל גט שחרור לעצמו, כן יכול לקבל לאחר. (60) היינו, כששניהם עבדים של אותו אדון, ואחד מקבל בשביל השני - אינו יכול לקבל בשבילו, לפי שידו כיד רבו, והרי זה כאילו לא יצא עוד השטר מרשות האדון. ואין זה דומה לעבד המקבל בעצמו את השחרור, שאז אנו אומרים: "גיטו וידו באים כאחד" (למעלה פ"ה הלכה ג). (61) גיטין מ. ברייתא וכחכמים, ולא כרבי מאיר. (62) כיון שאינה משוחררת אינה מקודשת, שאין קידושין תופסין בשפחה (קידושין סו: - "יקר תפארת").

~ שבת קודש כ"ד שבט ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) ביאר בו עוד כמה דיני שחרור, והמשחרר חצי עבד ודיני חצי עבד וחצי בן חורין.

א. **גֵּט**² **שְׁחָרוֹר צָרִיף שִׁיְהִיה עֲנִינוּ דְבַר הַפּוֹרֵת**³ **בִּינוּ לְבֵין אֲדוֹנָיו**⁴, **וְלֹא יִשְׁאַר לְאֲדוֹן בּוֹ זְכוּת. לְפִיכָף, הַפּוֹתֵב**⁵ **לְעַבְדוֹ: עֲצֻמָּה**⁶ **וְכָל נִכְסֵי קְנוּיִין לָךְ, חוּץ מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹ חוּץ מִטְּלִית פְּלוֹנִית**⁷ - **אֵין זֶה פּוֹרֵת**⁸, **וְהֵגֵט בְּטֵל; וּמִתּוֹךְ שְׁאִינוֹ גֵּט - אֵין הָעֶבֶד מְשַׁחֲרֵר, וְלֹא קָנָה מִן הַנִּכְסִים כְּלוּם. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.**

(2) גיטין ט. מימרא של רב אשי. (3) חותך באופן סופי ומוחלט. (4) כמו שאמרו בגט אשה (פרק א מהלכות גירושין הלכה א). (5) פאה פרק ג משנה ח והובאה בכמה מקומות בתלמוד. (6) במשנה שם: "הכותב כל נכסיו לעבדו - שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין". אך לפי הטעם דלהלן ש"אין זה כורת", אין הבדל בין הכותב "כל נכסיו" סתם, לבין הכותב "עצמך וכל נכסיו", וראה להלן בדעת רש"י. (7) כן אמרו בבבא בתרא קמט: שמה שאמרו במשנה "שייר קרקע כל שהוא" הוא לאו דווקא, והוא הדין

הוא בחזקת עם-הארץ (ברכות מז:), ועם-הארץ פסול לעדות (פסחים מט: וקידושין מ:); שהוא בחזקת רשע ועובר על רוב העבירות (פי"א מהלכות עדות הלכה א). ואעפ"כ אין להכשירו בשאר שטרות, שסוף-סוף כותי הוא, וחשוד לחתום על מה שלא ראה. ולפי הדיעה הראשונה בגמרא לא חששו שמה משקר הוא, אלא שמה עם-הארץ הוא, ולכן כשחתם הישראל בסוף ונתברר שהכותי חבר, שוב אין כאן שום חשש. אבל לפי תירוצו של רב פפא חששו שמה משקר הוא, ולזה אין תקנה, אפילו אם חתם הישראל בסוף - שמה חתם הכותי על מה שלא ראה, ולעומת זה אין לנו בכך שום בירור שאינו עם-הארץ, כיון שלא חתם הישראל בסוף, ולפיכך כתב רבינו: "והוא שיהיה כותי חבר", כלומר שידוע הוא לחבר. (36) אחר שמצאו להם דמות יונה בהר גריזים שהיו עובדים אותה (חולין ו. ופ"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה י). (37) חולין שם. (38) תלמידי צדוק ובייתוס שאינם מאמינים בתורה שבעל-פה, וראה בפ"ד מהלכות שחיטה הלכה טז. (39) תוספתא גיטין פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 325, 19). (40) ולמדו גזירה-שוה "לה" "לה", "מה" "לה" האמור להלן (בגט אשה) לשמה, אף "לה" האמור כאן (בשחרור העבד) - לשמה" (תוספתא שם). (41) גיטין כא: (42) צריך להיות: "לא ניתן לה", וכן הוא בסמ"ג (לחם-משנה). ולמדו כן בגזירה-שוה "לה" "לה" מגט אשה, כמו שכתבנו למעלה (מרכבת-המשנה, ועיין לחם-משנה). (43) גיטין שם מימרא של רב פפא. (44) פ"א הלכה כד.

ז. **וְכִיצַד שׁוֹיִן בְּמוֹלִיף וּמְבִיא**⁴⁵ **שֶׁהִמְבִּיא**⁴⁶ **גֵּט שְׁחָרוֹר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵין צָרִיף לוֹמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נִחְתַּם**⁴⁷. **וּבְחֻצָּה לְאֶרֶץ, אִם אֵין עֲדִים מְצוּיִין לְקַיְמוֹ**⁴⁸, **וְאָמַר הַשְּׁלִיחַ: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נִחְתַּם - זֶהוּ קְיוּמוֹ**⁴⁹; **וְאִם בָּא הָאֲדוֹן וְעָרַע אַחַר כָּף - אֵין מְשַׁגְּחִין בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוּ בְּגִיטֵי נָשִׁים**⁵⁰. **כְּשֵׁם**⁵¹ **שֶׁהָאִשָּׁה עֲצֻמָּה מְבִיאָה גֵטָה וְאֵינָה צָרִיכָה לְקַיְמוֹ**⁵², **הוֹאִיל וְהֵגֵט יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָה; כִּף הָעֶבֶד**⁵³ **שֶׁשֹּׁטֵר שְׁחָרוֹר יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - אֵינוֹ צָרִיף לְקַיְמוֹ. וְכֵשֶׁם שֶׁהָאִשָּׁה אוֹמַרֶת: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נִחְתַּם, אִם הִתְנָה עָלֶיהָ**⁵⁴, **כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוּ בְּמִקּוֹמוֹ**⁵⁵; **כִּף הָעֶבֶד שֶׁהִבִּיא גֵט וְאָמַר: בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נִחְתַּם - נֶאֱמַן עַל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, וְאֵין צָרִיף קִיּוּם.**

(45) שם ט. במשנה. (46) שם ב. במשנה. וראה בפ"ז מהלכות גירושין הלכה א והלכה ה. (47) ששיירות מצויות שם, וימצאו עדים לקיימו. (48) ראה בהלכות גירושין שם הלכה ח. (49) בגט אשה האמינו לעד אחד, כדי שלא תשאר עגונה (גיטין ג.). ובעבד כדי להתירו בבת חורין ולהכניסו בעול כל המצוות (תוספות' שם ט. ד"ה שו). (50) הלכות גירושין, שם הלכה ז. (51) גיטין כג: המשנה, וכן הוא בפ"ז מהלכות גירושין הלכה כד. (52) כלומר, לומר בפני נכתב ובפני נחתם. (53) אין זה מפורש בגמרא, ולמדה רבינו מן הסברא, שאף דין זה בכלל מה שאמרו (שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְנָתַן חֲצִיו בְּמַתְנָה, הוֹאִיל וַיֵּצֵא הָעֶבֶד פְּלוֹ מִרְשׁוֹתָּא²²
 - קָנָה הָעֶבֶד חֲצִיו, וְהָרִי זֶה חֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן
 חוֹרִין. וְכֵן²³ עֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שְׁתַּפְּיִן, וְשִׁחַרְרֵי אֶחָד מֵהֶן
 חֲלָקוֹ, בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּשֵׁטֶר - קָנָה הָעֶבֶד חֲצִיו²⁴,
 וְהָרִי הוּא חֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן חוֹרִין.

20) שם מא: בברייתא, כחכמים ולא כרבי, וכפירושו של רבה, שהמדובר בשטר, מפני שלמדו מגט אשה שאינה מתגרשת לחצאין. (21) שם מה. מימרא של רבה. (22) והמדובר כגון שמכר חציו או נתן חציו לפני ששיחרר חציו, באופן שבשעת השחרור לא היה שום שיור לעצמו, או כגון שכתב כל זה בשטר אחד (כסף משנה בשם הר"ן). (23) שם מא: מב. מימרא של רבינא. (24) שהרי לא שייך בחלקו כלום.

ה. הפותב²⁵ לְשִׁפְחָתוֹ מְעַבְרָת: הָרִי אֵת בֵּת חוֹרִין וְיִלְדָּה עֶבֶד - דְּבָרֵי קַמְיָא²⁶. הָרִי²⁷ אֵת שִׁפְחָה וְיִלְדָּה בֶּן חוֹרִין - לֹא אָמַר פְּלוֹם, שְׁזָה פְּמִי שְׁמִשְׁחָרְרָה חֲצִיָּה.

25) קידושין טז. בברייתא. וכחכמים ולא כרבי יוסי הגלילי. (26) והוולד, עבד. ואין לזה דין של משחרר חצי עבד שדווקא אם משחרר הוולד ומשאר השפחה, הרי זה "משחרר חצייה" כבסמוך, שלא אמרו אלא "עובר ירך אמור", כלומר, העובר נמשך אחרי האם, אבל לא אמרו "אם ירך עובריה", שהאם אינה נמשכת אחרי וולדה (רדב"ז ולחם משנה). (27) תמורה כה: ברייתא שהיא הפוכה מדברי רבינו, אלא ששם בשקלא וטריא העמידה כרבי, הסובר שאפשר לשחרר חצי עבד, ורבינו לשיטתו, שפסק כחכמים.

ו. שִׁפְחָה²⁸ חְרוּפָּה²⁹, אִם רָצָה לְשַׁחֲרַר חֲצִיָּה הַנְּשֹׂאָר וְתַעֲשֶׂה אֵשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה³⁰ - הָרִי זֶה מְשַׁחֲרַר³¹ בֵּין בְּכֶסֶף בֵּין בְּשֵׁטֶר, שְׁאֵף³² הַכֶּסֶף גּוֹמֵר שְׁחֹרְרָה³³.

28) גיטין מג: (29) זו שחצייה שפחה וחצייה בת חורין שקדשה עבד עברי (פרק ד מהלכות אישות הלכה יז) וכן כתב הראב"ד כאן. (30) לבעלה הראשון, העבד העברי, וכרבי זירא בשם רב נחמן ולא כרבי יוסף בר חמא בשמו (גיטין שם) ועיין בהלכות אישות שם הלכה טז. (31) שאין כאן שום שיור בשחרור, שהרי אין לו בה אלא חצייה. (32) גיטין לט: כרבי, שנפסקה הלכה כמותו ולא כרבי שמעון. (33) להוציא מדברי רבי שמעון שאמר משום רבי עקיבא ש"שטר גומר בה ואין הכסף גומר בה" (שם לט:); וכן פסק שם רבי יוחנן, שאין הלכה כרבי שמעון.

ז. מִי³⁴ שְׁחֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן חוֹרִין, הוֹאִיל וַאֲיָנוּ מִתָּר לֹא בְּשִׁפְחָה³⁵ וְלֹא בְּבֵת חוֹרִין³⁶ - כּוֹפִיִן אֵת רַבּוֹ וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין, וְכוֹתֵב שֵׁטֶר עָלָיו בְּחֲצִי דָמָיו. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּעֶבֶד, מִפְּנֵי שְׁהָאִישׁ מְצֻוֶה עַל פְּרִיָּה וְרַבְּבִיָּה³⁷; אֲבָל הַשִּׁפְחָה³⁸ - תִּשְׁאָר בְּמֹת שְׁהִיא³⁹, וְעוֹבְדַת אֵת רַבָּה יוֹם אֶחָד וְאֵת עֲצֻמָּה יוֹם אֶחָד⁴⁰. וְאִם נִהְגוּ בָּהּ⁴¹ הַחוּטָאִים מִנְהַג הַפְּקָר -

לשייר מטלטלין. (8) אף על פי שאין ספק בשיור זה, שוודאי אין כוונתו לשייר לעצמו את העבד, אף על פי כן כיוון שיש איזה שיור שהוא בגט, אינו גט. ורש"י שם ט. דיבור המתחיל התם, פירש, שכל הריעותא בשיור הוא שמא נתכוון לשייר את העבד ואמנם אם אמר מפורש "עצמך ונכסי" אין השיור מקלקל שהרי ודאי אין כוונתו לעבד.

ב. עֶבֶד⁹ שְׁהִבִּיא גִט, וְכָתוּב בּוֹ: עֲצֻמָּה וְנָכְסֵי קְנוֹיִין לָךְ - עֲצֻמוֹ קָנָה¹⁰, וְהָרִי הוּא בֶּן חוֹרִין; אֲבָל הַנְּכָסִים לֹא קָנָה עַד שְׁיִתְקַיֵּם הַגִּט בְּחוֹתְמָיו, כְּשֶׁאָר הַשְּׁטָרוֹת. וְכֵן¹¹ אִם הָיָה פְּתוּב בּוֹ: כָּל נָכְסֵי¹² קְנוֹיִין לָךְ - קָנָה עֲצֻמוֹ, וְלֹא קָנָה הַנְּכָסִים עַד שְׁיִתְקַיֵּם הַגִּט בְּחוֹתְמָיו. שְׁחֹלְקִים הַדְּבוּר¹³ וְאוּמָרִים: עֲצֻמוֹ קָנָה, מִפְּנֵי שְׁהוּא נֶאֱמָן לְהִבִּיא גִט שְׁחֹרְרוֹ וַאֲיָנוּ צְרִיךְ לְקַמְּמוֹ; אֲבָל הַנְּכָסִים, שְׁאֵין אָדָם קוֹנֶה אוֹתָם אֲלֵא בְּרִאָה בְּרוּרָה, לֹא יִקָּנָה אוֹתָם עַד שְׁיִתְקַיֵּם הַשֵּׁטֶר.

(9) שם ח: בברייתא. (10) שהרי עבד המביא גיטו, נאמן לומר בפני נכתב ובפני נחתם ואינו צריך לקיימו (למעלה פרק ו הלכה ז). (11) שם, בעייה שנפתרה על ידי רבא. (12) שכאן אין שני דיבורים נפרדים, והכל, קניין העבד והנכסים, כלול בדיבור אחד. (13) תרגום עברי למונח התלמודי הידוע: "פלגינן דיבורא" (שם).

ג. הַמְשַׁחֲרַר¹⁴ שְׁנֵי עֶבְדִים בְּשֵׁטֶר אֶחָד - לֹא קָנָה עֲצֻמָּו, אֲלֵא פּוֹתְבִין שֵׁטֶר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד¹⁵. לְפִיכָף¹⁶, הַפּוֹתֵב כָּל נָכְסֵי לְשְׁנֵי עֶבְדָיו בְּשֵׁטֶר אֶחָד - אֵף עֲצֻמָּו לֹא קָנָה. וְאִם¹⁷ כָּתַב בְּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת - קָנָה, וְהַמְשַׁחֲרִין זֶה אֵת זֶה. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשִׁפְחָתָהּ בְּכָל שֵׁטֶר מְשִׁנְיָהֶם: כָּל נָכְסֵי נְתוּנִים לְפְלוּנִי וּפְלוּנִי עֶבְדִי; אֲבָל¹⁸ אִם כָּתַב: חֲצִי נָכְסֵי לְפְלוּנִי עֶבְדִי, וְחֲצִי נָכְסֵי לְפְלוּנִי עֶבְדִי - אֵף בְּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת לֹא קָנָה פְּלוֹם. שְׁהַעֲבֵד מִכָּלל נָכְסִים, וְהָרִי שֵׁנִי בּוֹ¹⁹ חֲצִיו, וַאֲיָן זֶה שְׁחֹרְרוֹ; וְכֵן שְׁלֵא לְשַׁחֲרַר, לֹא קָנָה מִן הַנְּכָסִים פְּלוֹם.

(14) גיטין מב. (15) שכשם שבאשה נאמר "וכתב לה ספר כריתות" ודרשו: "לה ולא לה ולחברתה" (גיטין פז). ופרק ד מהלכות גירושין הלכה יט) כמו כן בגט שחרור של עבד (רש"י שם מב. דיבור המתחיל בשטר אחד). (16) ברייתא שם. (17) שם בשקלא וטריא, וכפירוש השני. (18) המשך הברייתא שם, ולפי הפירוש השני. (19) והרי יש שיור בשטר של כל אחד ואחד. וראה להלן הלכה ד.

ד. הַמְשַׁחֲרַר²⁰ חֲצִי עֶבְדוֹ בְּשֵׁטֶר - לֹא קָנָה הָעֶבֶד חֲצִיו, וְהָרִי הוּא עֶבֶד בְּשִׁפְחָה. אֲבָל אִם שִׁחַרְרֵי חֲצִיו בְּכֶסֶף, כְּגוֹן שְׁלָקָה חֲצִי דָמָיו עַל מְנַת לְשַׁחֲרַר חֲצִיו - קָנָה, וְנִמְצָא חֲצִיו עֶבֶד וְחֲצִיו בֶּן חוֹרִין. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשִׁשְׁחַרְרֵי חֲצִיו בְּשֵׁטֶר וְהִנִּיחַ חֲצִיו; אֲבָל²¹ אִם שִׁחַרְרֵי חֲצִיו וּמְכַר חֲצִיו, אוֹ שְׁשַׁחֲרַר חֲצִיו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאִם מֵת הַמוֹכֵר - אֵין קוֹנְסִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ אֶת הַיּוֹרֵשׁ לְהַחְזִיר אֶת הָעֶבֶד לְשַׁחְרוּרָו.¹⁰

(2) גיטין מג: משנה וברייתא. (3) שם. ורוצה לומר, שיצא בן חורין משעבודו של האדון היהודי, אבל לא משעבודו של הגוי, אלא כופים את האדון הראשון לפדותו מהגוי והוא יוצא לחירות, וכן אם ברח מן הגוי יצא לחירות (כסף-משנה בשם רש"י). וראה להלן צריך גט שחרור. וכן מצאנו גם במפקיר עבדו (להלן הלכה יג), שיצא לחירות וצריך גט שחרור. (4) שם מד. מימרא של רבי יהושע בן לוי, וכפי הלשון השני שם. (5) שם מג: בבביתא. (6) שם מד. שעשרה דוקא. (7) [לפדותו עד עשרה בדמיו. אבל אם ברח - יצא לחירות, שכן הוא בכל הקנסות, שאע"פ שאין דנין אלא בב"ד מומחין - אם תפס אין מוציאין מידו (פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה יז), וכאן תפוש העבד בעצמו (וראה למעלה פ"ה הלכה יז בכסף-משנה שם, ולהלן הלכה ד בלחם-משנה). ויש חולקים על זה וסבורים, שקנס שקנסו חכמים לעשות סייג לתורה, דנין בכל בתי הדין אע"פ שאינם מומחים (רא"ש שם סימן מא). אבל יש ראייה לדברי הר"ף ורבינו, ממה שאמרו בבבא-קמא כז: בקנס של רכובה שלוש ובעיטה חמש, שאין גובין אותו בבבל אע"פ שאינו אלא מדרבנן. וראה ביאורי הגר"א לחושן-משפט סימן א, ס"ק כה]. (8) סמוכים. כבכל הקנסות (הלכות סנהדרין שם הלכה ח, ולמעלה פרק ה שם), כן כתב הר"ף שם בשם גאון. (9) בעיא שנפשטה שם מד: (10) [כלומר, לפדותו. אבל אם ברח יצא לחירות, שקנס זה היה על האב מיד בעת המכירה, כמו שכתבו ה'תוספות' בגיטין מד: ד"ה לחוצה לארץ].

ב. לְוָהּ עַל עֶבְדוֹ מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים: אִם קָבַע לוֹ זְמַן וְאָמַר לוֹ: אִם הִגִּיעַ זְמַן פְּלוֹנִי וְלֹא אֲשַׁלֵּם לָךְ, תִּקְנֶה גּוֹף עֶבֶד זֶה - הֲרִי זֶה יֵצֵא לְחֵירוֹת מִיָּד¹²; וְאִם אָמַר לוֹ: תִּקְנֶה מַעֲשֵׂה יָדָיו - לֹא יֵצֵא לְחֵירוֹת¹³. גְּבָא¹⁴ עוֹבֵד פּוֹכְבִים בְּחוּבוֹ¹⁵, או שְׂבָאוּ עַל הָאָדוֹן מַצְרִים וּבְקִשׁוֹ לְהִרְגוֹ, וּפְדָה עֲצָמוֹ מִיָּדוֹ בְּעֶבְדוֹ - לֹא יֵצֵא לְחֵירוֹת, מִפְּנֵי שְׁגָלָקָח מִמֶּנּוּ שְׂלֹא בְּרִצּוֹנוֹ¹⁶.

(11) שם מג: בבביתא. (12) כן יוצא מתוך השקלא-וטרין שם. (13) כן מפורש בסוגיא שם, שאם לא אמר לו: תקנה גופו, אלא: סירותיו (=מעשה ידיו) - לא קנסוהו. (14) שם מד. בבביתא. (15) חוב שהגיע לו מישראל, בלי שזה משכן לו את העבד. (16) ואין כאן מקום לקנס.

ג. מְכָרוֹ עֶבְדוֹ לְאָחֵד מֵעֶבְדֵי¹⁸ הַמְּלָךְ או מְגֹדוֹלָיו, אִף עַל פִּי שְׁהוּא מַתִּירָא מֵהֶם - יֵצֵא הָעֶבֶד לְחֵירוֹת, מִפְּנֵי שְׁהֵי יְכוֹל לְפִיסוֹ בְּמִמּוֹן אַחֵר¹⁹.

(17) מימרא של רב, שם. (18) זהו פירושו של רבינו למילה: "פרהנג" שם, וראה ברש"י ו'תוספות' שם. (19) שם בגמרא.

ד. מְכָרוֹ²⁰ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים לְשִׁלְשִׁים יוֹם, מְכָרוֹ חוּץ מִמְּלֹאכְתּוֹ²¹, חוּץ מִן הַמְּצוֹת²², חוּץ מִשְׁבֹּתוֹת וְיָמִים

(34) שם מא: משנה כבית שמאי, שאף בית הלל הודו להם. (35) מפני שיש בו צד חירות. (36) מצד העבדות שבו, "והלא לא נברא העולם אלא לפרייה ורבייה" (במשנה שם). (37) פרק ט"ו מהלכות אישות הלכה ב. (38) שאין האשה מצווה על פרייה ורבייה (הלכות אישות שם). (39) גיטין מג: (40) שם מא. במשנה לגבי עבד לדברי בית הלל. (41) שם מג: ולח. לח: ולהלן פרק ט הלכה ו.

ח. מִי⁴² שְׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחָצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, שְׁעָמַד רַבּוֹ וְהִקְנֶה חָצְיוֹ לְבְנוֹ הַקָּטָן, כְּדִי שְׂלֹא יִכְפוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין לְשַׁחְרוּרָו - מֵעַמִּידֵין בֵּית דִּין לְקָטָן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וְכוֹתְבִים⁴³ לוֹ הָאֲפּוֹטְרוֹפּוֹס גִּט שַׁחְרוּר, וְכוֹתְבִים לוֹ שְׂטֵר חוֹב בְּחָצֵי דָמָיו. וְאִם נִצְטָרֵף הַקָּטָן בְּעֶבֶד, וַיֵּשׁ לוֹ גַּעְגּוּעִין עָלָיו - מִפְּלִיגִין⁴⁴ אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ בְּמַעוֹת, שְׂדַעְתּוֹ שֶׁל קָטָן קָרוֹב⁴⁵ אֵצֶל מַעוֹת.

(42) גיטין מ. מימרא של רב פפא על רקע עובדה מסוימת. (43) שם נזכר בלשון סתמית: "וכתב", ולא צויין מי כותב, ולדעת רבינו והיא דעת הר"ף ועוד ראשונים, הכוונה לאפוטרופוס, שהוא הכותב. ואף על פי שאין אפוטרופוס רשאי להוציא עבדים לחירות (גיטין נב. ופרק יא מהלכות נחלות הלכה ח) - כיוון שעשה שלא כהוגן להקנותו לבנו קטן, הפקירוהו בית דין ונתנוהו לאפוטרופוס לשחררו (תוספות שם מ: דיבור המתחיל וכתב). (44) מרחיקין. (45) בכתב יד תימן: "קרובה".

ט. שְׂכִיב מְרַע⁴⁶ שְׂכֵתָב⁴⁷ כָּל נִכְסָיו לְעֶבְדוֹ, וְעָמַד⁴⁸ - חוֹזְרִין⁴⁹ בְּנִכְסָיו, וְאִינוּ חוֹזְרִין בְּעֶבֶד; שְׁהֲרִי יֵצֵא עָלָיו שֵׁם בֶּן חוֹרִין⁵⁰.

(46) גיטין ט. מימרא של רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן, וראה למעלה פרק ח מהלכות זכיה ומתנה הלכה כב. (47) כדין שכיב מרע בלי קניין. (48) והבריא. (49) כדין שכיב מרע (הלכות זכיה שם הלכה יד). (50) ואף על פי שמתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר מיתה (הלכות זכיה שם הלכה ב) ואין גט שחרור לאחר מיתה (למעלה פרק ו הלכה א) - תקנת חכמים היא שלא יחזור בעבד, מאחר שיצא עליו שם בן חורין, ובוודאי הייתה כן גם כוונת האדון, כדעת חכמים, שישחרר מעכשיו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נתבאר בו דין המוכר עבד כנעני לגוי או לחוצה-ארץ ולסוריא, ועבד שברח, והמפקיר עבדו.

א. הַמוֹכֵר² אֶת עֶבְדוֹ לְעוֹבֵד פּוֹכְבִים - יֵצֵא בֶּן חוֹרִין³; וְכוֹפִין⁴ אֶת רַבּוֹ לְחַזֵּר וְלִקְנוֹתוֹ מִן הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, וְכוֹתְבִים⁵ לוֹ גִט שַׁחְרוּר וְיוֹצֵא. וְאִם לֹא רָצָה הָעוֹבֵד פּוֹכְבִים לְמַכְרוֹ אֶפְלוּ בְּעֲשָׂרָה בְּדָמָיו - אֵין מַחְזִיבִין אוֹתוֹ יִתְר⁶. וְקָנָס⁷ זֶה אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ וְדָנִין אוֹתוֹ אֲלֵא בְּבֵית דִּין מְמַחְזִין⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המוכר עבדו לסוריא³⁶, ואפלו לעפו³⁷ - פמוכר לחוצה לארץ³⁸.

(31) גיטין מג: במשנה. (32) קנסוהו חכמים על שהוציאו לחוצה לארץ (רש"י שם). [ולא קנסו אלא כשמכרו לחוצה לארץ, אבל אם יצא והוציאו לשם - לא קנסוהו, ראה להלן הערה (מא). (33) שם מד: כברייתא: "וצריך גט שחורור".] ובגמרא שם בענין מוכר עבד בסוריא, מפורש: "וכופין אותו". (34) שם, מימרא של שמואל, וכמו שהסבירה רב יוסף. (35) שם מה. שאלת אביי ותשובת רב יוסף. (36) שם ח. בעיא שנפתרה. (37) שחציה בתחום ארץ ישראל ('תוספות' שם ב. ד"ה ואשקלון). (38) כן מדייק רבי חייא בר אבא מדברי רבי מאיר, במשנה שם ב. שעכו כחור"ל לענין מכירת עבדים.

ז. פן בבלי³⁹ שנושא אשה בארץ ישראל, ודעתו לחזור⁴⁰, והכניסה לו אשתו עבדים ושפחות⁴¹ - הרי אלו ספק, אם הם פמי שמכרה אותם לחוצה לארץ, הואיל ויש לו הפרות, או אינן פמוכרין לו, שהרי הגוף שלה⁴².

(39) שם מד: בעיא שנשאה בתקן. (40) לחוצה לארץ. (41) של נכסי צאן ברזל שאחריותם עליו (ראה בפט"ז מהלכות אישות הלכה א). כן פירשו רש"י והמאירי, ועיין אור-שמת. (42) שהרי אם גרשה או מת, הם חוזרים לאשה (רש"י שם). ומכאן שעל עצם הוצאתם לחוצה לארץ לא קנסוהו להוציאו לחירות, אם אין כאן מכירה לחוצה לארץ (מאירי שם). וכאן לא כתב רבינו שאם תפס העבד אין מוציאין מידו, כמו שכתב למעלה בהלכה ד, לפי ששם יש חסרון ממון. וכאן, שמכרו לישראל אין חסרון ממון ולא מועילה התפיסה (ראה למעלה הערה כה, ועיין באור-שמת).

ח. עבד⁴³ שייצא אתר רבו לסוריא, ומכרו שם - אבד את זכותו⁴⁴. במה דברים אמורים? כשיצא רבו על מנת שלא לחזור לארץ ישראל; אבל אם דעת רבו לחזור, ויצא אתריו, ומכרו שם - יצא לחרות⁴⁶, וכופין את הלוקח לשחררו.

(43) גיטין שם, ברייתא דרבי חייא. (44) לצאת לחירות עם המכירה לחור"ל, אחרי שמדעתו יצא ושלא על-מנת לחזור, ראה להלן. (45) כן בשקלא-וטריא שם. (46) מימרא של רבי אבהו שם בשם רבי יוחנן.

ט. עבד⁴⁷ שאמר לעלות לארץ ישראל - פופין את רבו לעלות עמו, או ימכר אותו למי שיעלוהו לשם⁴⁸. רצה האדון לצאת לחוצה לארץ - אינו יכול להוציא את עבדו, עד שירצה⁴⁹. ודין זה - בכל זמן, אפלו בזמן הזה⁵⁰ שהארץ פנד עובדי פוכבים⁵¹.

(47) כתובות קי: במשנה: "הכל מעלין לארץ ישראל", ואמרו בגמרא "הכל מעלין - לאתויי עבדים". ועיין רש"י שם שפירש באופן אחר. (48) כן פירש רבינו את המילה

טובים²³ - הרי זה ספק אם נשתחרר או לא נשתחרר. לפיכך, אם תפס העבד פדי דמיו²⁴ לרבו²⁵, פדי שייצא פהן לחרות מיד העובד פוכבים - אין מוציאין מידו²⁶.

(20) שם מד. בעיות שלא נפתרו. (21) כלומר, שלא ישתעבד בו, שלא מכרו אלא להשיאו לשפחתו הוליד וולדות (כסף-משנה בשם רש"י). (22) כלומר, שלא יתבטל מן המצוות שחייב בהן העבד. (23) שאינו מופקע משמירת שבת ויום-טוב. (24) [נראה מזה, שאע"פ שקנסו אותו עד עשרה בדמיו (למעלה הלכה א) - לא אמר רבינו כאן "אין מוציאין מידו" אלא "כדי דמיו", אבל יותר מכדי דמיו מוציאין מידו. ומכאן שמודה רבינו להראב"ד שבמקום שאין חסרון ממון אין תפיסה מועילה בקנס, ורק בכדי דמיו מועילה תפיסה, שמה שהגוי ירדנו בפרך ויכחישו ממנו זהו החסרון (ראה להלן), אבל ביחס ליותר מכדי דמיו אין כאן חסרון. וראה בגליון מהרש"א ליו"ד סימן רסז פ]. (25) כלומר: מרבו. (26) ומכל-שכן שאם ברח מן הגוי, שייצא לחירות (ראה למעלה הערה ב). שהרי הוא תפוס בעצמו (ראה למעלה הערה ו). שאם לא כן, מה מועיל אם יפדה עצמו מן הגוי, הרי משועבד הוא לרבו ראשון? וראה בלחם-משנה ובביאורי הגר"א ליו"ד סימן רסז ס"ק קנד. והראב"ד חולק על עצם הדין, וסובר שלא מועילה תפיסה בקנס (בבא-קמא טו: ופ"ה מהלכות סנהדרין הלכה יז) אלא למי שחסרו ממון, [ונראה שמקורו מזה שלא מצאנו בגמרא שמועילה תפיסה בקנס אלא בחצי נזק של שור תם (בבא-קמא טו: ופד). שיש בהם חסרון כיס אלא שאינם שכיחים, ואילו בדבר שהוא שכיח ואין בו חסרון כיס (ראה שם פד:)] - בזה לא מצאנו שתהא תפיסה מועילה. וייתכן כי גם רבינו מודה לו בזה (ראה למעלה הערה כג), אלא שהוא סובר שמה שהגוי רודה בו בפרך יותר מרבו ישראל ומכחישו בגופו ובממונו, אין לך חסרון גדול מזה (כסף-משנה בשם מגדל-עוז), וראה להלן הלכה ז והערה מא.

ה. אחד מוכר עבדו לעובד פוכבים עובד עבודה זרה, או שמכרו לגר תושב²⁷, אפלו לכותל²⁸ - הרי זה יצא לחרות. מכרו לישראל מומר²⁹ - הרי זה ספק. לפיכך, אם תפס פדי דמיו מרבו ראשון, פדי לצאת פהן מיד המומר - אין מוציאין מידו³⁰.

(27) שם, בעיא שנפתרה. והוא גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה. (28) שם בעיא שלא נפתרה. ברם רבינו, כנראה, מדבר על כותי שאחרי הגזירה, ואז נחשב לעכו"ם גמור (ראה למעלה פ"ו הלכה ו). והבעיא בגמרא היתה, ללא ספק, על הזמן שלפני הגזירה (כסף-משנה). (29) שם בעיא שלא נפתרה. (30) כמבואר למעלה בהלכה ד.

ו. המוכר³¹ עבדו לחוצה לארץ - יצא פן חורין³²; וכופין³³ את רבו השני לכתב לו גט שחרור, ואבדו הדמים³⁴. ומפני³⁵ מה קנסו פאן הלוקח לבדו? שאילו לא לקח זה, לא יצא העבד לחוצה לארץ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. הקונה⁶⁴ עבד מן העובד פוככים סתם⁶⁵, ולא רצה למול ולקבל מצות העבדים⁶⁶ - מגלגלין עמו כל שנים עשר חדש, ואם לא רצה - חוזר ומזכרו לעובד פוככים או לחוצה לארץ⁶⁷. ואם התנה⁶⁸ העבד עליו תחלה שלא ימול - הרי זה מתר לקיימו⁶⁹ כל זמן שירצה בגיותו, ומזכרו לעובד פוככים או לחוצה לארץ. וכן⁷⁰ עבד שמל וטבל לשם עבדות, ואחר כך הפיל עצמו לגיסות⁷¹, ואין רבו יכול להוציאו לא בדיני ישראל ולא בדיני אמות העולם - הרי זה מתר לו לטל דמיו מן העובד פוככים⁷², וכותב ומעלה בערפאות⁷³ של עובדי פוככים, מפני שהוא פמצייל מידם.

(64) יבמות מח: מימרא של רבי יהושע בן לוי וכתנא-קמא בברייתא ולא כרבי שמעון בן אלעזר. (65) שלא התנה עמו העבד תחילה שלא ימול, ראה להלן. (66) שהעבד חייב במצוות כנשים. (67) לפי שאסור לו לקיימו אצלו (פ"א מהלכות מילה הלכה ו, ופי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ט). והמכירה לגוי או לחוצה לארץ אין בה איסור, לפי שעדיין לא מל ולא קיבל מצוות. (68) מימרא של רבין בשם רבי אילעאי, שם. (69) "ובלבד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח ויהיה כגר תושב - ואין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיובל נהוג" (פ"א מהלכות מילה, ופי"ד מהלכות איסורי ביאה שם, ועיין כסף-משנה). (70) גיטין מד. מימרא של רבי אמי. (71) חבורות של ליסטים. (72) אע"פ שבאופן אחר אסור למכור עבד לגוי. (73) בתי דין. ואע"פ שבזה הוא מחשיבים (רש"י).

יג. המפקיר⁷⁴ עבדו - יצא לחרות, וצריך גט שחרור⁷⁵. ואם⁷⁶ מת האדון שהפקירו - היו"ש פותב לו גט שחרור.

(74) שם לח: מימרא של רב חייא בר אבין בשם רב, ושם לט. מימרא של עולא בשם רבי יוחנן. (75) וכופין את רבו על כך, כדלהלן הלכה יד (מאירי לח: עמוד 163). (76) שם מ. כרבינא, שנפסקה הלכה כמותו, ולא כאמימר.

יד. עבד⁷⁷ שפירח מבית האסורין, אם נתאש ממנו רבו - יצא לחרות; וכופין⁷⁸ את רבו וכותב לו גט שחרור.

(77) שם לח. מימרא של רב שמן בר אבא בשם רבי יוחנן, וכהסתייגות שהוסיפו בשקלא-וטריא לפי שיטת אביי. (78) כדי שיוכל לשאת ישראלית.

טו. עבד⁷⁹ שגשבה: אם נתאש ממנו רבו ראשון - כל הפודה אותו לשם עבד לשמעבד בו, והרי הוא שלו; ואם⁸⁰ פדהו לשם בן חורין - הרי זה בן חורין. ואם לא נתאש ממנו רבו ראשון - הפודה אותו לשם עבד נוטל פדיונו מרבו, וחוזר לרבו; ואם פדהו לשם בן חורין - חוזר לרבו הראשון בלא פלום.

"מעלין": או הוא בעצמו יעלהו או ימכרהו לאחר ויעלהו. (49) שם אמרו שאפילו ברח מחו"ל לא"י אי-אפשר להוציאו (ראה להלן הלכה י), וכל-שכן אם לא היה מעולם בחוצה לארץ. (50) כן נראה בגיטין מה. במעשה שעבד ברח מחוצה לארץ, ופסקו בו הלכה למעשה שיצא לחירות, ומעשה זה היה לפני רבי אמי, הרי שגם בזמן הזה נוהג דין זה. (51) כן כתב בפ"ה בהלכות מלכים הלכה יב: לעולם ידור אדם בארץ ישראל, אפילו בעיר שרובה גויים - שכל היוצא לחוץ לארץ כאילו עובד עבודה-זרה, ועיין בפ"ג מהלכות אישות הלכה יט.

י. עבד⁵² שפירח מחוצה לארץ לארץ - אין מחזירין לו לעבדות. ועליו נאמר⁵³: לא תסגיר עבד אל אדניו. ואומר⁵⁴ לרבו, שיתב לו גט שחרור, ויתב לו שטר חוב בדמיו, עד שתשיג ידו ויתן לו. ואם⁵⁵ לא רצה האדון לשחררו - מפקיעין בית דין שעבודו מעליו וליף לו.

(52) גיטין שם. (53) כך דרש רבי אחי בר יאשיה, שם. (54) כן אמר רבי אמי, שם. (55) כך פסק רבי אמי במעשה שהיה, שם.

יא. עבד זה⁵⁶ שפירח לארץ - הרי הוא גר צדק⁵⁷. והוסיף לו הפתוב אזהרה אחרת למי שמאנה אותו, מפני⁵⁸ שהוא שפל רוח יותר מן הגר, וצנה עליו הפתוב שנאמר: עמך יושב בקרבך באחד שעריך בטוב לו, לא תוננו - זו אף הונת דברים⁵⁹. נמצאת למד, שהמאנה את הגר הזה - עובר בשלשה לאוין: משום ולא תנונו איש את עמיתו⁶⁰, ומשום וגר לא תונה⁶¹, ומשום לא תוננו. וכן עובר משום ולא תלחצנו⁶², כמו שבארנו בענין הונתה⁶³.

(56) ראה ב'מנחת חינוך' מצוה תקסט, כי המדובר לפני ששחררו אותו, ואז עוברים עליו על לאו ד"לא תוננו". (57) כן כתב ב'ספר המצוות' לא-תעשה רנה. (58) כן לשון רבינו גם ב'ספר המצוות' שם. (59) לשון 'ספרי', הביאו רבינו שם. (60) זה נאמר בכל ישראל, ואף הגר בכללם (ראה למעלה פי"ד מהלכות מכירה הלכה טו). (61) בהלכות מכירה שם, הביא רבינו באונאת דברים בגר גם את הפסוק "אל תנונו איש את אחיו" הנאמר באונאת ממון. לפי שבגר ישנה גם אונאת ממון בכל אונאת דברים, שעל-ידי אונאת דברים הוא מזיקו גם ממון (ראה שם בהערה סה בשם אור-שמח). ואולי עבד אף-על-פי שהוא בכלל "אחיו" (בבא-קמא פח. וראה למעלה פ"ה הלכה ה והערה מט) אינו בכלל אונאת ממון, שהרי מה שקנה עבד קנה רבו (ראה למעלה הערה נה בשם 'מנחת חינוך' שכאן מדובר לפני השחרור, אלא שלדעת 'מנחת חינוך' שם, אף לפני השחרור הרי הוא כמופקר, עיין שם). והאור-שמח שם לא הרגיש בזה, ועיין לחם-משנה. (62) צריך עיון, שהרי פסוק זה עוסק באונאת ממון, כמפורש בהלכות מכירה, שם. (63) בהלכות מכירה, שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמו שכתבו ה'תוספות' שם]. (91) שם בברייתא נאמר שאם קרא שלשה פסוקים בבית-הכנסת בפני רבו לא יצא לחירות, אבל למד כן רבינו מדין תפילין, שכשם שבתפילין חילקו בין הניח בעצמו לבין הניח לו רבו, כמו כן יש לחלק בקריאה בין קרא בעצמו לבין אמר לו רבו לקרוא (כסף-משנה). (92) שאין העולה לתורה בציבור קורא פחות משלשה פסוקים (פי"ב מהלכות תפלה הלכה ג). (93) שאין לקרוא עבדים כנענים לתורה (הגהות מיימוניות הלכות תפלה שם, הלכה יז אות ט). (94) כלומר, גילה דעתו בפעולה זו שהוא מחררו, כמו שכתב רבינו להלן. והרי זה כאילו הפקירו, ועיין אור-שמח. (95) שם מ. בסמיכות למימרת רבי לפי גירסת הרי"ף. (96) כלומר, נדרים שחלים על העבד ושיכול הרב לכפותו על ביטולם. (97) פ"ב מהלכות נזירות הלכה יח. (98) לשון הפרה בעבד אינה יעילה, כי רק הבעל והאב מפירים ולא האדון, אך יש בזה גילוי דעת מצד האדון כי אינו רוצה לכפותו. (99) נזיר סב: במשנה: "היפר לעבדו, יצא לחרות ומשלים נזירותו". ולראב"ד גירסא ושיטה אחרת. (100) גיטין מ. (101) כיון שהעבד עשה כן בעצמו, ולא הרב.

יח. ואסור לאדם ללמד את עבדו תורה¹⁰². ואם למדו - לא יצא לחרות¹⁰³.

(102) מימרא של רבי יהושע בן לוי, במס' כתובות כח. (103) נלמד מהמבואר למעלה, שדווקא אם אמר לו רבו לקרוא בספר תורה בפני ציבור יצא לחירות, אבל באופן אחר - לא. ראה כסף-משנה ולחם-משנה.

יט. הלוקח¹⁰⁴ עבד מן העובד פוככים, וקדם העבד¹⁰⁵ וטבל בפני רבו לשם בן חורין - יצא לחרות¹⁰⁶; שלא בפני רבו - צריך לפרש¹⁰⁷. לפיכך¹⁰⁸ צריך רבו לתקפו¹⁰⁹ במים.

(104) יבמות מה: מו. מימרא של רב חמא בר גוריא בשם רב, וברייתא שם בענין בלוריא הגיורת. וראה בסמוך. (105) שעשה מעשה וחשב בלבו לשם חירות, בלי שאמר מפורש בפיו. (106) לפי שלגוי לא היה בעבד קנין הגוף אלא למעשה ידיו (לקמן פ"ט הלכה ה), ואת זה הקנה לישראל. וטבילת העבד לשם חירות מפקיעה את השעבוד, שכשם שהקדש מפקיע מידי שעבוד בעל חוב, כן מפקעת קדושת ישראל את שעבודו (גמרא שם). [ואע"פ שטבילה בלי מילה אינה מכנסת אותו לכלל ישראל (פי"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ו) - כיון שהתחיל ונכנס קצת בדת יהודית (כעין זה כתב הרשב"א ביבמות עא. ד"ה אלא לאתויי, לענין מל ולא טבל) - יש בכוחה של התחלה זו להפקיע את השעבוד]. (107) מימרא של רבא שם, וכגירסת הרי"ף שם. (108) בכדי להקדים את העבד. (109) לתת עליו עול מלאכה בעת הטבילה כסמל השעבוד, שאז לא תועיל הכוונה והאמירה של העבד (רש"י שם ד"ה לתקפו).

כ. ושאל¹¹⁰ שתקפו¹¹¹ עובד פוככים קטן¹¹², או מצא תינוק עובד פוככים¹¹³, והטבילו¹¹⁴ לשם גר¹¹⁵

(79) גיטין לו: במשנה, כדעת תנא-קמא וכפירושו של רבא. וכן כתב הרי"ף שם בשם גאון. (80) תוספתא גיטין פ"ג (הוצאת צוקרמנדל פ"ד עמ' 327,6) כתנא-קמא ולא כרבן שמעון בן גמליאל. ופירושה הראשונים בשלא נתייאש ממנו, ולפיכך חוזר הוא לרבו.

טז. עבד⁸¹ שעשאו רבו אפותיקי⁸² לבעל חובו, ושחררו - הרי זה משחרר⁸³, וכופין⁸⁴ את בעל חובו לשחררו⁸⁵. גם זה מפני תקון העולם, שלא יפגע בו לאחר זמן ויאמר לו: עבדי אתה.

(81) גיטין מ: במשנה. (82) לשון רבינו בפירוש המשניות: "מילה מורכבת, פה תקנה", כלומר, שאין בעל החוב גובה אלא ממנו. (83) מימרא של רבא (שם), שהשחרור מוציא מידי שעבוד. (84) משנה, שם. (85) אבל המשחרר חייב לשלם לבעל חוב, שהרי גרם לאבד ממנו (פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יא).

יז. עבד⁸⁶ שהשאו רבו⁸⁷ בת חורין⁸⁸, או שהניח⁸⁹ לו רבו תפילין בראשו⁹⁰, או שאמר לו רבו⁹¹ לקרות שלשה פסוקין⁹² בספר תורה בפני צבור, וכן פל פיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן חורין⁹³ - יצא לחרות⁹⁴, וכופין⁹⁵ את רבו לכתב לו גט שחרור. וכן אם נדר נדר שפופין עליו את העבדים⁹⁶, כמו שבארנו בנדרים⁹⁷, ואמר לו רבו: מופר לך⁹⁸ - יצא לחרות⁹⁹; שפין שלא כפה אותו במקום שיש לו לכפותו, גלה דעתו שהפקיע שעבודו. מפאן אני אומר: שהמשחרר עבדו בכל לשון, והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל, ושגמר בלבו לדבר זה - שאינו יכול לחזור בו, וכופין אותו לכתב לו גט שחרור, אף על פי שעדין לא פתב. אכל אם לזה¹⁰⁰ מעבדו, או שעשאו אפוטרופוס, או שהניח תפילין בפני רבו או שקרא שלשה פסוקים בבית הכנסת בפני רבו ולא מחה בו - לא יצא לחרות¹⁰¹.

(86) שם לט: ומ. מימרא של רב אשי בשם רבי. (87) כלומר, עזר לו לישא אשה, כן הוא שם מ. (88) עבד אסור בה, ולא היה האדון מכשיל את העבד באיסור, אם לא שכוונתו עתה לשחררו. ואע"פ שעדיין מעוכב הוא גט שחרור, ועדיין אסור הוא בבת חורין עד שיקבל גט שחרור - בכל זאת קל יותר האיסור במעוכב גט שחרור מעבד גמור (אור-שמח, וכן איתא במאירי). (89) שם, מימרא של רבי יהושע בן לוי, לפי מה שפירשה רבה בר רב שילא. (90) שאין דרך העבדים להניח תפילין, שהרי מצות-עשה שהזמן גרמא היא (רש"י 'תוספות' שם). [ולא אמרו כן אלא בתפילין שבראש, שעליהם נאמר (דברים כח, י) "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" - "אלו תפילין שבראש" (ברכות ו.), אבל תפילין של יד דינם ככל מצות-עשה שהזמן גרמא שאין העבד יוצא על ידן לחירות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי"ף שם, ראה למעלה בהלכה יט. ועיין לחם-משנה שהעיר שזהו מה שכתב רבינו למעלה בהלכה יט, ומה חידש בהלכה זו?

פָּרָק הַשִּׁיעוּי

1) כלל בו רבינו דין ישראל או גוי שבאו על שפחה כנענית, וקניין גוי בעבד, ושאסור לשחרר עבד כנעני ומותר לעבוד בו בפרך.

א. וְשָׂאֵל² שָׂבָא עַל שְׁפַחָה פְּנֻעֵנִית, אָף עַל פִּי שְׁהִיא שְׁפַחְתוֹ³ - הָרִי זֶה הוֹלֵד פְּנֻעֵנִי לְכָל דְּבָר⁵; וְנִמְכָּר וְנִקְנָה, וּמִשְׁתַּמְּשִׁים בּוֹ לְעוֹלָם, כְּשָׂאֵר הָעֶבְדִּים⁶.

2) קידושין 10: במשנה, כי ולד שפחה כמותה, משום שנאמר (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה" (שם סח:). 3) כן מפורש במכילתא שם: "הרב שבא על שפחה שילדיה עבדים" (כסף-משנה). 4) בכ"י תימן: "עבד כנעני". 5) כלומר, אין חוששין כלל שמה שחררה, ואם מת בלא בנים תתייבם אשתו לאחיו, כי הוא אינו בנו כלל, כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות חליצה הלכה ד. ולא כדעת מקצת הגאונים שחששו ואסרו לה להתייבם (פ"י מהלכות גירושין הלכה יט) ועל-אחת-כמה שלא כדעת "יש מי שהורה" שוודאי שחררה (שם), ועיין לחם-משנה. 6) הכנענים.

ב. אַחַד הַקּוֹנֶה עֶבֶד פְּנֻעֵנִי מִיִּשְׂרָאֵל, או מִן גֵּר תּוֹשֵׁב, או מִן עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שֶׁהוּא כְּבוֹשׁ תַּחַת יָדָיו, או מֵאֶחָד מִשְׂאֵר הָאֲמוֹת⁷, יֵשׁ לוֹ לְמַכֵּר אֶת עַצְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְעֶבֶד, וְהָרִי הוּא עֶבֶד פְּנֻעֵנִי לְכָל דְּבָר. וְכֵן מוֹכֵר בְּנָיו וּבְנוֹתָיו; שְׁנֹאֲמַר: מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתֶּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם. וְכָל אַחַד מֵאֵלוּ הָרִי הוּא כְּעֶבֶד פְּנֻעֵנִי לְכָל דְּבָר.

7) שאינן כבושות תחת ידינו. [ובכ"י תימן, נוסף כאן: "וכן גר תושב או הגוי שהוא כבוש תחת ידינו או אחד משאר האומות". ובספרים שלנו נשמטו הדברים על-ידי דילוג מחמת טעות הדומות "משאר האומות" - "משאר האומות", ולפי זה מפורש בדברי רבינו שאין הבדל בין קונה עבד מן הגוי לבין גוי המוכר עצמו לעבד, וכדעת רב אחא (יבמות שם) שלעולם אינו קונה גופו אלא אחרי טבילה, ולא כרב אויא הסובר (שם) שגוי הנמכר לישראל - גופו קנוי מיד. וראה להלן הלכה ה, ועיין בכסף-משנה שם ובלחם-משנה כאן].

ג. אַחַד⁸ מִן הָאֲמוֹת שָׂבָא עַל שְׁפַחָה פְּנֻעֵנִית שְׁלָנוּ⁹ - הָרִי הֵבֵן עֶבֶד פְּנֻעֵנִי¹⁰; שְׁנֹאֲמַר: אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם¹¹. אֲבָל הָעֶבֶד שְׁלָנוּ שָׂבָא עַל אַחַת מִן הָאֲמוֹת - אֵין הֵבֵן עֶבֶד; שְׁנֹאֲמַר: אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם, וְעֶבֶד אֵין לוֹ יַחַס¹².

8) יבמות עח: ברייתא שהובאה בסמיכות למירא של רבי יוחנן. 9) שטבלה לשם שפחות (פט"ו מהלכות איסורי

- הָרִי זֶה גֵר¹¹⁶; לְשֵׁם עֶבֶד - הָרִי זֶה עֶבֶד¹¹⁷; לְשֵׁם בֶּן חוֹרִין¹¹⁸ - הָרִי זֶה בֶּן חוֹרִין¹¹⁹.

110) ירושלמי יבמות פרק ח הלכה א: "מצא וכו' תינוק מושלך, הטבילו לשום עבד את מוהלו לשום עבד, לשום בן חורין את מוהלו לשום בן חורין" (אור-שמה). [וכל הלכה זו נעתקה במדרש הגדול על הפסוק בשמות יב, מח, וראה במכילתא דרשב"י שם הוצ' רי"ג אפשטיין]. 111) [תקיפה היא בעל-כרחו של הקטן, וראה להלן בתינוק]. 112) שאין לו הורים, כעין מצא תינוק דלהלן. [וזכה בו על-ידי תקיפתו זו כזוכה מן ההפקר (ראה להלן פ"ט הלכה ד). ועיין לעיל פ"ה הלכה א, שעבד קטן נקנה במשיכה כמו בהמה. ורקדק לכתוב "קטן", לפי שגדול זוכה בעצמו, ואינו הפקר]. 113) [בתינוק אינו זקוק לתקיפה, בעל כרחו, אלא זוכה בו כככל מציאה אחרת]. 114) הפיסקא "והטבילו לשם גר הרי זה גר", אינה בירושלמי שם. 115) היינו, שכיון בטבילה זו שיהיה גר, ועדיין ישאר בעבודתו ("יקר תפארת' להרדב"ז). 116) כלומר, הועילה טבילה זו, שאם תבוא אחריה מילה, יהיה גר גמור (ראה במגיד-משנה בפ"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ה, שאם טבל קודם מילה - הרי זה גר). [ואע"פ שגר קטן מטבילין אותו על דעת בית-דין (פ"יג מהלכות איסורי ביאה הלכה ז) כיון שקנה אותו במשיכה או בחזקה הרי הוא שלו, ויכול לגיירו אפילו שלא על דעת בית-דין, בתנאי שיהיה הדבר לפני בית-דין ככל גירות (שם הלכה ו), ולפיכך, אע"פ שגר קטן שהטבילוהו על דעת בית-דין, יכול למחות כשהגדיל (כתובות יא. ופ"י מהלכות מלכים הלכה ג), מפני שכל תקפו של הבית-דין לא היה אלא מפני שזכות היא לו (כתובות שם, והלכות איסורי ביאה שם) - כאן, שזכה בו בקנין, רשאי לעשות בו כבממונו, ואפילו יחא זה לחובתו. ולפיכך אינו יכול למחות כשיגדיל, ועיין לחם-משנה. ומכיון שלא כיון לשחררו רשאי הוא להשתעבד בו ("יקר תפארת' להרדב"ז). ואע"פ שהגר אינו נקנה בעבד עברי (למעלה פ"א הלכה ב) - משתעבד בו כפועל שכיר]. 117) וצריך המולו לשם עבד, כבירושלמי הנ"ל. 118) היינו, שכיון בטבילה זו גם לגירות וגם לשחרור, ראה למעלה הלכה יז, שכתב רבינו: "אני אומר שהמשחרר עבדו בכל לשון, והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל - כופין אותו לכתוב לו גט שחרור", וכאן אינו צריך לכתוב שטר שחרור, מפני שאינו קנוי לו אלא למעשה ידי, כל זמן שלא טבל, ראה להלן פ"ט הלכה ה בכסף-משנה, ועיין רשב"א ליבמות מה: ד"ה וקדם]. 119) כלומר, חוץ ממה שהוא גר, הרי הוא גם בן חורין, ואינו רשאי להשתעבד בו ("יקר תפארת' להרדב"ז). וצריך למוהלו לשם בן חורין להשלמת גירותו, כמפורש בירושלמי הנ"ל.

כא. גֵר¹²⁰ שְׁקָדְמוּ עֲבָדָיו וְשְׁפַחְתּוֹ וְטָבְלוּ לְפָנָיו¹²¹ - קָנוּ עַצְמָן בְּנֵי חוֹרִין.

120) [כלומר, גוי שעומד להתגייר]. ומקור הלכה זו ביבמות שם. 121) בכ"י תימן, ובדפוס רומי: "בפניו", וכגירסת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּמְשַׁחֲרָהּ, פְּדֵי שְׁתַּנְּשָׂא וַיִּסּוּר הַמְּכָשׁוּל. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

16) בבא מציעא עא. בבביתא, וכתנא קמא, שאינה יכולה לקנות לא עבריים ולא כנעניים, בניגוד לדעת רשב"ג, שמתיר לה לקנות עבדים כנעניים, וראה למעלה פ"א הלכה ב. 17) כן כתב רבינו בפרק כב מהלכות אסורי ביאה הלכה טז, וכן נראה בגמרא שם שחשבו לפרש הברייתא הנ"ל בעבדים עבריים, והרי שם נזכרו גם שפחות, וכידוע, אין שפחה עבריה נמכרת אלא בהיותה קטנה (ראה למעלה פ"ד הלכה א), ואם כן הוא הדין שעבדים הנזכרים שם הם קטנים (הגרא"א ביו"ד סימן רסז ס"ק מה) ועוד, שהרי אלמנה אסורה לגדל כלב מפני החשד (בבא מציעא שם), ועבד קטן אינו פחות חשוד לענין זה מכלב (הגרא"א באה"ע סימן כב ס"ק כה). 18) כן בגמרא שם: "אשה לאו אורח ארעא". 19) שבפחות מבן תשע - אינו ראוי לביאה (פ"א מהלכות אישות הלכה ג). ומכיון שאין כאן אלא חששא בלבד, לא החמירו לחשוש שמא יגדל ויבואו לידי עבירה (כסף משנה), ויש מחמירים בזה (טור). 20) תיבת "וכן" אינה נוחה. שנראה שאין לה קשר עם מה שלמעלה (כסף משנה). וראה להלן הערה כב). 21) גיטין לח. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. 22) למעלה פרק ה הלכות א-ג. 23) כל הפיסקא הזאת תמוהה: הרי שחררו, ולמה צריך לכופו? ואם מדובר כשהפקירו, שזקוק הוא עוד לשחרור וכופין אותו על כך (למעלה פרק ח הלכה יג הערה עד) - מי הכריחו לדבר על הפקר ולא על שחרור ממש? ואמנם בכ"י בריטיש מוזיאום, חסרה כל הפיסקא הזו, ובכ"י אוקספורד חסרות המלים "וכופין אותו לכתוב גט שחרור". ונראה שפיסקא זו שייכת למעלה בענין "האשה קונה שפחות ואינה קונה עבדים". ונשמטה שם ונכנסה בטעות כאן שלא במקומה (אלא שיש להגיה בה "וכופין אותה"). שכיון שיש חשד, כופים אותה לשחררה, כשם שכופין בשפחה שנוהגין בה העם מנהג הפקר, דלהלן (דלא כדעת ה'חינוך' (סוף מצוה שמז) שאסור לה לשחרר עי"ש). ולפי זה מיושבת תיבת "וכן" (ראה למעלה הערה יט) שכשם שהתירו וכפו לשחרר בשפחה שיש בה חשד, כן התירו גם בכל דבר מצוה, וכמו כן בשפחה דלהלן. 24) [צ"ל כבכל הדרכים]. 25) למעלה פרק ח הלכה א והלכה ו, בדין המוכר עבדו לגוי או לחוצה לארץ שכופין לשחררו. 26) ברכות מז: וגיטין לח: "מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, ושיחרר עבדו והשלימו לעשרה", וראה ברא"ש לברכות פ"ז סימן כ. 27) ציין רבינו מצוה זו כמו שמבואר שם שלא התירו אלא משום מצוה דרבים. ראה לחס-משנה. 28) תמהו בזה כמה ראשונים, איך יתכן שמצוה דרבנן תדחה מצות-עשה מן התורה? ויש שכתבו, שכל האיסור לשחרר עבד כנעני אינו אלא אם עושה כן לטובת העבד, ונגעו בזה משום "לא תחנם" שאסור לתת לו מתנת חנינם, אבל אם עושה כן לצורך עצמו, כגון שצריך לו לצירוף מנין, אין בזה שום איסור (הר"ן בגיטין שם). 29) גיטין לח. כרבינא ולא כאביי. וראה למעלה פרק ז הלכה ז.

ביאה הלכה ו). 10) שייך לארון השפחה. וראה במכילתא דרשב"י פ' משפטים (שמות כא, ד) על הפסוק האשה וילדיה: "כל בנים שיוולדת, בין ממנו (מן העבד עברי) בין ממקום אחר - הרי אלו עבדים". וראה בתורה שלמה שם לסימן צג. 11) וגומר "והיו לכם לאחווה", כלומר לעבדים. רוצה לומר, שאם אחד מבני התושבים הולידו משפחה שלכם, הרי הוולד עבד כנעני שלכם. 12) ואין זה "אשר הולידו". וכן מפורש ביבמות סב. הכל מודים בעבד שאין לו חיים (=יחס). אבל הגוי יש לו יחס (שם). וכן פסק רבינו בפט"ז מהלכות אישות הלכה ו. וכעצם הלכה זו, כתב רבינו גם בהלכות אסורי ביאה שם, שהבא מן העבד הרי הוא כאמו, והבא מן השפחה הרי הוא עבד. ואין לזה קשר עם מה שאמרו בקידושין סז: "באומות הלך אחר הזכר", ופסק כן רבינו בהלכות אסורי ביאה פרק יב הלכה כא: "ש"גר עמוני שנשא מצרית - הוולד עמוני. וגר מצרי שנשא עמונית - הוולד מצרי", ו"זה הכלל - באומות הלך אחר הזכר" - שכל זה אינו אלא בגויים שיש להם יחס, אבל בעבד שאין לו יחס - הלך אחר הנקבה, ועיין לחס-משנה.

ד. מְלֶךְ עוֹבֵד פּוֹכְבִּים¹³ שְׁעֵשָׂה מְלַחְמָה, וְהִבִּיא שְׂבִיָּה וּמְכָרָה; וְכֵן אִם הִרְשָׁה לְכָל מִי שִׁירְצָה, שְׂגִילָף וַיִּגְנֹב מֵאִמָּה שְׁהִיא עוֹשֶׂה עִמּוֹ מְלַחְמָה, שְׂבִיָּה וַיִּמְכְּרָה לְעַצְמוֹ; וְכֵן אִם הָיוּ דִינָיו, שְׂכָל מִי שְׂלָא יִתֵּן הַמָּס - יִמְכְּרָה, אוּ מִי שְׁעֵשָׂה כֶּף וְכֶף אוּ לֹא יַעֲשֶׂה - יִמְכְּרָה; הָרִי דִינָיו דִּין, וְעֵבֶד הַנְּלָקַח בְּדִינָן אֱלוֹ - הָרִי הוּא כְּעֵבֶד פְּנֻעֵי לְכָל דְּבָר.

13) יבמות מה: ומו.

ה. עוֹבֵד פּוֹכְבִּים שְׁקָנָה עוֹבֵד פּוֹכְבִּים לְעֵבְדוֹת - לֹא קָנָה גוֹפּוֹ, וְאִין לוֹ בּוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂה יְדָיו¹⁴. אֶף עַל פִּי כֵן, אִם מְכָרוֹ לְיִשְׂרָאֵל - הָרִי גוֹפּוֹ קָנִי לְיִשְׂרָאֵל¹⁵.

14) ואם מכרו לישראל וקדם וטבל לשם בן חורין, יצא לחירות (למעלה פ"ח הלכה יט). 15) אם הטבילו לשם עבדות (כסף-משנה בפירוש השני), מה-שאינ-כן בגוי עצמו, שאף אם הטבילו לשם עבדות לא קנהו לגופו.

ו. הָאִשָּׁה¹⁶ קוֹנָה שְׁפָחוֹת, וְאִינָה קוֹנָה עֲבָדִים, אֶפְלוּ קִטְנִים¹⁷, מִפְּנֵי הַחֲשָׁד¹⁸. וְאִם קָנְתָה אוֹתָם - הָרִי זֹו קָנְתָה גוֹפָם כְּאִישׁ. וַיִּרְאֶה לִי, שְׂאִינָה אֲסוּרָה לְקָנוֹת אֶלָּא עֵבֶד בֶּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וּמִתְשַׁע וּלְמַעֲלָה¹⁹. וְכֵן²⁰ אֲסוּר²¹ לְאָדָם לְשַׁחֲרֵר עֵבֶד כְּנַעֲנִי, וְכָל הַמְּשַׁחֲרָרוֹ - עוֹבֵר בְּעֵשָׂה, שְׁנֹאֲמַר: לְעֵלָם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ; וְאִם שַׁחֲרָרוֹ - מְשַׁחֲרָר, כְּמוֹ שְׂבָאֲרֹנוֹ²², וְכּוֹפִין²³ אוֹתוֹ לְכַתֵּב גִּט שְׁחָרוֹר כְּכָל הַדְּרָכִים²⁴ שְׂבָאֲרֹנוֹ²⁵. וּמִתָּר לְשַׁחֲרָרוֹ לְדַבֵּר מִצְוָה, אֶפְלוּ לְמַצְוָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם²⁶. כְּגוֹן שְׂלָא הָיוּ עֹשְׂרָה בְּבֵית הַכְּנֻסָּת²⁷ - הָרִי זֶה מְשַׁחֲרָר עֲבָדוֹ וּמְשָׁלִים בּוֹ הַמְּנִין. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָה²⁸. וְכֵן שְׁפָחָה²⁹ שְׁנוֹהֲגִין בָּהּ הָעָם מְנַהֵג הַפֶּקֶר, וְהָרִי הִיא מְכָשׁוּל לְחוֹטָאִים - כּוֹפִין אֶת רַבָּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

ואף על פי שתדין קָה, מדת חסידות ודרכי חכמה

ומשמע מדבריו שאף שינהג בדרכי החכמה אין זה מספיק, ובכדי לנהוג בעבד ברחמנות צריך גם לדרכי החסידות.

ויובן זה על פי מה שהוסיף הרמב"ם שהחכמים הראשונים היו מקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן, ולכאורה מדוע הוסיף כאן בהמות לעבדים, ובפרט שהקדמת המזון לבהמות הוא דין ולא מדת חסידות, ואותו לומדת הגמרא מהפסוק "ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת" שהקדים הכתוב מאלל הבהמה.

ויש לומר שבוה שצירף הרמב"ם בהמות עם עבדים, בא ללמד שהנהגתו בחד ובחכמים עם עבד כנעני היא בגדר מדת חסידות ולא רק מדרכי החכמה. כי הנה מצד השכל יכול האדון לחשוב שמכיון שתפקיד העבד הוא לעשות כל העבודות גם הבזויות ביותר, הרי שאין להטות לו חסד כי בכך עלול לשכוח את מקומו ותפקידו, ולעניין זה לא תועיל גם מדת חסידות ורחמים כי הם רחמים מוגבלים מצד הנברא ואינם חלים על עבד כנעני בעניינים שיגרמו לו שלא לעבוד עבודתו.

לכך הוסיף הרמב"ם שחכמים הראשונים היו מקדימין מזון הבהמות לסעודת עצמן, כי מובן ופשוט שאף מי שהוא רחום וחסדן ויתעורר לרחם על בעלי חיים, אין רחמיו עליו יותר מרחמיו על בני ביתו, וזה שהיו מרחמים על בהמותיהם אין זה מצד הרחמים הטבעיים אלא שזהו סוג אחר של רחמים.

וזהו מה שהוסיף כאן הרמב"ם "שהשפיע להם הקב"ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים רחמנים הם על הכל" שרחמים אלה אינם טבעיים אלא שהושפעו לישראל על ידי הקב"ה דרך התורה.

(על פי לקו"ש חל"ז ע' 72)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(34) ראה למעלה פ"א הלכה ו, מה היא עבודת פרך. וכתב בכסף-משנה שכן משמע, שמתור לעבוד בפרך בעבד כנעני, מזה שלא הזהירה התורה על עבודת פרך אלא בעבד עברי. [וכן מפורש בספרא (בהר פרשה ז הלכה ב-ג): "לא תורה בו בפרך, שלא תאמר לו החם הכוס הזה והוא אינו צריך, הציץ לי את הכוס וכו' עזר תחת הגפן וכו'. שמא תאמרו הואיל ואסרת לנו את כל אלו, במה נשתמש? תלמוד-לומר "ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגויים" (35) בירושלמי (בבא-קמא פרק ח הלכה ד): "רבי יוחנן אכל קופד (=בשר) ויהיב לעבדיה (=ונתן לעבד כנעני שלו), שתי חמרא (=שתה יין) ויהיב לעבדיה, וקרי אנפשיה הלא בבטן עושני עשהו - הבא במידת רחמים". (36) בברכות

ז. וכול³⁰ הרב לומר לעבדו פנעני: עשה עמי ואיני זנף, אלא ילף וישאל על הפתחים ויתפרנס מן הצדקה; שישאל מציין להחיות העבדים שפיניהם³¹. במה דברים אמורים? בעבדיו; שאין בית דין נזקקין לגדולים לשמר ממונם, ואם לא יאכיל לעבדיו וישקם פראוי - הם יקרחו או ימותו, ואדם חס על ממון עצמו יתר מפל אדם. אבל עבדים שהקניסה לו אשתו בתורת נכסי מלוג - חיב במזונותיהן³², שעל מנת פן הכניס אותם; שאם לא יזון אותם - ימותו ויקרחו, והרי אינו חיב באחריותן³³.

(30) שם יא: במשנה ושם יב: במסקנת הגמרא. (31) שם יב. "מי שמרחם על בני חורין, מרחם על העבדים", וראה ברש"י שם. (32) כן מפורש בבראשית-רבה פרשה מה: "ולה שפחה מצרית, שפחת מלוג היתה, והיה חייב במזונותיה" (אור-שמח). ויתכן כי דין עבדי מלוג, שהכניסה לו האשה, כדן האשה עצמה, שכשם שלאשה אין הבעל יכול לומר צאי מעשה ידיך למזונותיך (פ"ב מהלכות אישות הלכה ד), כך אינו יכול לומר כן לעבדי מלוג, ועיין ראב"ד ומגיד-משנה. (33) אבל בעבדים מנכסי צאן ברזל שחייב באחריותם (פ"ט מהלכות אישות הלכה א) - אין הדין כן.

ח. מתר לעבד בעבד פנעני בפרך³⁴. ואף על פי שהדין קָה, מדת חסידות ודרכי חכמה, שיהיה אדם רחמן ורודף צדק, ולא יכבד עלו על עבדו, ולא יצר לו, ויאכילהו וישקהו מפל מאכל ומפל משקה. חכמים הראשונים היו נותנין לעבד מפל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין³⁵, ומקדימין מזון הבהמות והעבדים³⁶ לסעודת עצמן. הרי הוא אומר: פנעני עבדים אל יד אדוניהם, פנעני שפחה אל יד גברתה. וכן³⁷ לא יבזהו פיד, ולא בדברים; לעבדות מסרן הקתוב, לא לבושה. ולא ירבה עליו צעקה וכעס, אלא ידבר עמו בנחת וישמע טענותיו. וכן מפרש בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהן: אם אָמַס משפט עבדי ואמתי ברכם עמדי. הלא בָּטָן עשני עשהו, ויכוננו ברחם אחד. ואין³⁸ האכזריות והעזות מצויה אלא בעובדי פוכבים עובדי עבודה זרה; אבל זרעו של אברהם אבינו, והם ישראל, שהשפיע להם הקדוש ברוך הוא טובת התורה, וצוה אותם בחקים ומשפטים צדיקים - רחמנים הם על הכל. וכן במדותיו של הקדוש ברוך הוא, שצונו להדמות בהם³⁹, הוא אומר: ורחמיו על כל מעשיו⁴⁰. וכל המרחם⁴¹ - מרחמין עליו; שנאמר: ונתן לך רחמים ורחמך והרבה⁴².

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ברייאת בשם רבי גמליאל ברבי. (42) ולא הביא רבינו את הצד השלישי של הברייתא: "וכל שאינו מרחם וכו'" כדי לסיים בדבר טוב.

סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת עֲבָדִים

נִגְמַר סֵפֶר שְׁנַיִם עָשָׂר, וְהוּא סֵפֶר קָנָן.

וּמִנֵּן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה שְׁבַעִים וְחֲמֵשָׁה: הַלְכוֹת מְכִינָה - שְׁלֹשִׁים פְּרָקִים. הַלְכוֹת זְכִיָּה וּמִתְנָה - שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁכָנִים - אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת שְׁלוּחֵינִי וְשִׁתְּפִינִי - עָשָׂר פְּרָקִים. הַלְכוֹת עֲבָדִים - תְּשַׁעָה פְּרָקִים.

מ. "אמר רב יהודה אמר רב, אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך, והדר ואכלת ושבעת". ואע"פ שעבדים לא נזכרו שם - למד כן רבינו מן הסברא, והסתמך על הפסוק בתהלים שהביא. (37) נדה מז. מימרא של שמואל. (38) ביצה לב: מימרא של שבתאי בר מרינוס: "כל המרחם על הבריות, בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם וכו' בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו". (39) לפי הכלל הידוע: מה הוא רחום, אף אתה רחום וכו'" (שבת קלג: ופ"א מהלכות דיעות הלכה ו). (40) [ראה בבבא-מצייעא פה. שפסוק זה מדבר גם בבעלי-חיים]. (41) שבת קנא:

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון י"ח שבט ~

הַלְכוֹת אִסוּרֵי בִיָּאָה

פְּרָק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים¹

(1) יבאר איסור ייחוד עם ערוה מן העריות ועם בהמה או זכר; איסור ייחוד ישראלית עם הגויים וכן תינוק ותינוקת ובהמה; מי שאין לו אשה אם ילמד תינוקות; ואשה אם תלמד קטנים; אין דורשין בסתרי עריות בשלשה; ושירגיל עצמו בקדושה.

א. אִסוּר לְהִתְיַחַד עִם עֲרוּהָ מִן הָעֵרִיּוֹת², בֵּין זָקֵנָה בֵּין יְלָדָה; שִׁדְּכָר זֶה גֹרֵם לְגִלוֹת עֲרוּהָ. חוּץ מִהָאֵם עִם בְּנָהּ, וְהָאָב עִם בָּתוּלָה, וְהַבַּעַל עִם אִשְׁתּוֹ נָדָה. וְחֵתָן שִׁפְרָסָה אִשְׁתּוֹ נָדָה קִדְּם שְׂיַבְעַל - אִסוּר לְהִתְיַחַד עִמָּה, אֲלֵא הִיא יִשְׁנָה בֵּין הַנְּשִׁים וְהוּא יִשָּׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים. וְאִם בָּא עָלֶיהָ בִּיָּאָה רִאשׁוֹנָה וְאַחַר כֵּן נִטְמָאת - מִתָּר לְהִתְיַחַד עִמָּה.

(2) ראה ביאורנו למעלה פרק כא הלכה א. אבל יחוד עם חיבי לאוין אינו אסור מן התורה.

ב. לֹא נִחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זָכוּר וְעַל הַבְּהֵמָה. לְפִיכָף אֵין אִסוּר לְהִתְיַחַד עִמָּהּ. וְאִם נִתְרַחַק אֶפְלוּ מִיַּחְוֵד זָכוּר וּבְהֵמָה - הֵרִי זֶה מְשַׁבַּח. וּגְדוּלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מְרַחֲקִין הַבְּהֵמָה כְּדֵי שְׁלֹא יִתְיַחְדוּ עִמָּהּ. וְאִסוּר יַחְוֵד הָעֵרִיּוֹת מִפִּי הַקְּבָלָה³.

(3) כלומר, שקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו. ושם "רמו ליחוד מן התורה".

ג. כְּשֶׁאֲרַע מַעֲשֵׂה אֲמֹנֵן וְתָמַר גִּזְרֵי דְדוּד וּבֵית דִּינּוּ עַל יַחְוֵד פְּנוּיָהּ. וְאָף עַל פִּי שְׂאִינָה עֲרוּהָ⁴ - בְּכֻלָּל

יחוד עריות היא. ושמאי והלל⁵ גזרו על יחוד פותית. נמצא, כל המתיחד עם אשה שאסור להתיחד עמה, בין ישראלית בין פותית - מפין את שניהן מבת מרדות, האיש והאשה, ומכריזין עליהן⁶. חוץ מאשת איש, שאף על פי שאסור להתיחד עמה, אם נתיחד - אין לוקין; שלא להוציא לעז עליה שזנתה, ונמצאו מוציאין לעז על הפנים שהן ממזרים.

(4) אלא לאו, כמבואר בפרק א מהלכות אישות הלכה ד: "הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין, לוקה מן התורה". (5) כלומר, בית-שמאי ובית-הלל, ובגמרא עבודה-זרה לו: "ואתו (ובאו) תלמידי בית-שמאי ובית-הלל גזור אפילו איחוד דבת גוים". ומפני "שהיו שמאי והלל עצמן ביום שגזרו שמונה-עשר דבר", הזכיר רבינו את שמאי והלל כגזרי הגזירה. (6) "מר זוטרא מלקי ומכריז".

ד. כל אשה שאסור להתיחד עמה, אם היתה אשתו עמו - הרי זו מתרת⁷ להתיחד, מפני שאשתו משמרתו. אבל לא תתיחד ישראלית עם הפותי ואף על פי שאשתו עמו, שאין אשתו של פותי משמרתו ואין להן בושא.

(7) בכת"י תימן: הרי זה מותר.

ה. וכן אין מוסרין תינוק ישראל לכותי ללמדו ספר וללמדו אמנות, מפני שכלן חשודין על משכב זכור. ואין מעמידין בהמה בפנדקיות⁸ של פותים, ואפילו זכרים אצל זכרים ונקבות אצל נקבות.

(8) "שעושין להתאכסן עוברי דרכים שם ומעלים שכר לבעלים" (רש"י).

ו. ואין מוסרין בהמה חיה ועוף⁹ לרועה פותי, אפילו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאֵין מְחַפּוֹת זֶה עַל זֶה. וְכֵן מִתְּרֵי לְהִתְיַחַד עִם אִשָּׁה שְׂיֵשׁ עִמָּה תִּינַקֶּת קִטְנָה שְׂיִדְעַת טַעַם בִּיאָה וְאִינָה מוֹסְרַת עֲצָמָה לְבִיאָה; שְׂאִינָה מְזַנֶּה בְּפִנְיָה, שְׂהָרִי זֶה מְגַלָּה אֶת סוּדָה.

י. תִּינַקֶּת מִבֶּת שְׂלֵשׁ וְלִמְטָה וְתִינּוֹק בְּ16 תִשַׁע וְלִמְטָה - מִתְּרֵי לְהִתְיַחַד עִמָּהּ; שְׂלֵא גְזוּרֵי אֶלֶא עַל יְחִיד אִשָּׁה הָרְאוּיָה לְבִיאָה, וְאִישׁ הָרְאוּיָה לְבִיאָה.

(16) בכת"י תימן: מבן.

יא. אֲנִדְרוּגִינוֹס¹⁷ אֵינוֹ מְתִיחַד עִם הַנְּשִׁים¹⁸, וְאִם נִתְיַחַד - אֵין מִכִּין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק. אֲבָל הָאִישׁ מְתִיחַד עִם הָאֲנִדְרוּגִינוֹס¹⁹ וְעַם הַטְּמֵטִים.

(17) שיש בו זכרות ונקבות. ראה ביאורנו למעלה פרק א הלכה טו. (18) "דהוא מתאוה לאשה גמורה, לכן אסור להתייחד עם נשים". (19) "ואיש אינו מתאוה לספק אשה, לכן מותר להתייחד עם אנדרוגינוס". והגר"א מגיה דברי רבינו וגורס: אנדרוגינוס אינו מתייחד עם האנשים ולא עם הנשים... אבל האיש ואשה מתייחד עם הטומטום.

יב. אִשְׁתֵּי אִישׁ שֶׁהִיא בְּעֵלָה בְּעֵיר - אִינָה חוֹשֶׁשֶׁת לְיַחַד, מִפְּנֵי שְׂאִימַת בְּעֵלָה עָלֶיהָ. וְאִם הִיא זֶה גֵּס²⁰ בָּהּ, כְּגוֹן שְׂגִדְלָה עִמּוֹ אוֹ שֶׁהִיא קְרוּבָתוֹ - לֹא יִתְיַחַד עִמָּה וְאִם עַל פִּי שְׂבַעְלָה בְּעֵיר. וְכֵן כָּל הַמְתִּיחַד עִם אִשָּׁה, וְהִיא הַפְּתַח פְּתוּחַ לְיָשׁוּת הַרְבִּים - אֵין חוֹשֶׁשֶׁין מִשׁוּם יַחַד.

(20) לבו קרוב לה, ראה ביאורנו למעלה פרק כא הלכה כז. יג. מִי שְׂאִין לוֹ אִשָּׁה לֹא יִלְמַד תִּינּוֹקוֹת, מִפְּנֵי שְׂאִמּוֹת הַבָּנִים בְּאוֹת לְבִית הַסֶּפֶר לְבִנְיָהֶם, וְנִמְצָא מִתְּנַרְהָ²¹ בְּנָשִׁים. וְכֵן אִשָּׁה לֹא תִלְמַד קִטְנִים, מִפְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶן שֶׁהֵן בָּאֵין בְּגִלָּל בְּנֵיהֶם, וְנִמְצָאוּ מִתְּיַחַדִּים²² עִמָּה. וְאֵין הַמְּלַמֵּד צְרִיף שֶׁתְּהִיָּה אִשְׁתּוֹ שְׂרִוּיָה עִמּוֹ בְּבֵית הַסֶּפֶר, אֶלֶא הִיא בְּבֵיתָה וְהוּא מְלַמֵּד בְּמִקְוָמוֹ.

(21) ואפילו באופן שאין חשש ליחוד, אסור משום גירוי בנשים. (22) כאן כותב רבינו מתייחדים עמה, מפני שבנשים לא שייך גירוי, ואין אסור אלא אם מתייחדת.

יד. תִּקְנֵי חֻכְמִים, שֶׁתְּהִיָּינָה הַנְּשִׁים מְסַפְּרוֹת זֶה עִם זֶה בְּבֵית הַסֶּפֶר, כְּדִי שְׂלֵא יִכְנָס שָׁם אִישׁ, מִשׁוּם יַחַד.

טו. אֵין מְמַנִּין אֶפְלוֹ אֲדָם נִאֲמָן וְכִשֶׁר לְהִיֹּת שׁוֹמֵר חֻצֵר שְׂיֵשׁ שָׁם נְשִׁים, אִם עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹמֵד בַּחוּץ; שְׂאֵין אֲפוּטְרוּפוֹס לְעִרְיוֹת. וְאִסוּר לְאָדָם לְמַנּוֹת אֲפוּטְרוּפוֹס עַל בֵּיתוֹ, שְׂלֵא יִנְהִיג אִשְׁתּוֹ לְדַבֵּר עִבְרָה.

זְכָרִים לְכוֹתִים וְנִקְבוֹת לְכוֹתִית. מִפְּנֵי שְׂפִלְזֵי חוֹשְׁדִין עַל הַרְבַּעַת בְּהֵמָה, וְכִבֵּר בְּאֲרוֹנוֹ¹⁰ שֶׁהֵן אֲסוּרִין בְּזִכְרוֹר וּבְבִהֵמָה, וְנִאֲמַר: וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל.

(9) שרביעה אסורה גם בעוף, כמבואר למעלה פרק א הלכה טז. (10) למעלה פרק יד הלכה י.

ז. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מוֹסְרִין בְּהֵמָה נִקְבָה לְכוֹתִית? מִפְּנֵי שְׂפִלְזֵי בַחֲזֶקֶת נוֹאֲפִים, וְכִשְׂבִּיבֹא הַנוֹאֲף לְשִׁכַּב עִם הַפּוֹתִית זֶה, אֲפֹשֶׁר שְׂלֵא יִמְצָאָהּ וְיִשְׁכַּב עִם הַבְּהֵמָה. אוֹ אֶפְלוֹ יִמְצָאָהּ וְיִשְׁכַּב עִם הַבְּהֵמָה.

ח. לֹא תִתְיַחַד אִשָּׁה אַחַת אֶפְלוֹ עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה, עַד שֶׁתְּהִיָּה אִשְׁתּוֹ שְׂלֵא אֶחָד מֵהֶם שָׁם¹¹. וְכֵן לֹא יִתְיַחַד אִישׁ אֶחָד אֶפְלוֹ עִם נְשִׁים הַרְבֵּה. נְשִׁים הַרְבֵּה עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה - אֵין חוֹשֶׁשֶׁין לְיַחַד¹². הִיּוּ הָאֲנָשִׁים מִבְּחוּץ וְהַנְּשִׁים מִבְּפָנִים, אוֹ הָאֲנָשִׁים מִבְּפָנִים וְהַנְּשִׁים מִבְּחוּץ, וּפְרָשָׁה¹³ אִשָּׁה אַחַת לְבִין הָאֲנָשִׁים אוֹ אִישׁ לְבִין הַנְּשִׁים - אֲסוּרִין מִשׁוּם יַחַד¹⁴. אֶפְלוֹ¹⁵ אִישׁ שֶׁעֲסָקוֹ וּמְלַאכְתּוֹ עִם הַנְּשִׁים - אֲסוּר לוֹ לְהִתְיַחַד עִם הַנְּשִׁים. כִּיֵּצֵד יַעֲשֶׂה? יִתְעַסֵּק עִמָּהּ וְאִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, אוֹ יִפְנֶה לְמְלַאכָה אַחֲרָת.

(11) מפני שאשתו משמרתו, כמבואר למעלה הלכה ד. ואין לחוש שמא האשה תזנה עם האחרים, שאין נשותיהן שם, מכיון שהיא לא תזנה מפני בעלה, גם חברתה לא תזנה, מפני שהיא מפחדת שמא היא ובעלה יגלו סודה. (12) אנשים מבחוץ (בבית החיצון) ונשים מבפנים, אין חוששים משום יחוד (שהחיצונים אין להם דרך לפנים, ואם יכנס אחד מהם לפנים - ירגישו בזה חבריו), אנשים מבפנים ונשים מבחוץ, חוששין משום יחוד (שמא יצא אחד מהם ויתייחד עם הנשים). "במתניתא תנא איפכא" (אנשים בחוץ ונשים בפנים חוששין שמא יכנס האחד לפנים... אנשים בפנים ונשים בחוץ אין חוששין... ואם אחד מהם יוצא לבין הנשים אין זה יחוד, דמיסתפי (מפחד) שמא יצא אחד מהם אחריו שהרי דרך הפנימיים על החיצוניים. רש"י) והרי בנשים הרבה עם אנשים הרבה - אין חוששין ליחוד. (13) נראה שרבינו מפרש דברי הגמרא, שהמדובר אם פירשה אשה לבין האנשים או איש לבין הנשים, אבל מותר שיתאספו אנשים הרבה בחדר אחד ונשים בחדר הסמוך לו, אולם בסוכה נא: משמע קצת שלא כדעת רבינו. (14) "אמר אביי, השתא דאמר רב כהנא הכי, ותנא מתניתא איפכא - אנן נעביד לחומרא". (15) כלומר, "אף-על-פי שהיה ראוי להתיר לו יותר, משום דבעבדיתי (בעבודתו) טריד, או משום שאינו יכול ליהור, אפילו הכי אסור" (הרא"ש). ואף-על-פי שמתור הרביעי בהמה (למעלה פרק כא הלכה כ), מפני שעסוק במלאכתו, באשה חוששים יותר.

ט. מִתְּרֵי לְהִתְיַחַד עִם שְׂתֵי יְכֻמוֹת, אוֹ עִם שְׂתֵי צְרוֹת, אוֹ עִם אִשָּׁה וְחֻמוֹתָהּ, אוֹ עִם אִשָּׁה וּבֶת בְּעֵלָה, אוֹ עִם אִשָּׁה וּבֶת חֻמוֹתָהּ; מִפְּנֵי שְׂשׁוֹנְאוֹת זֶה אֶת זֶה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כא. וכן ינהג להתרחק מן השחוק ומן השכרות ומדברי עגבים²⁹, שאלו גורמין גדולים והם מעלות של עריות. ולא יושב בלא אשה, שמנהג זה גורם לטהרה יתרה. גדולה מכל זאת אמרו³⁰: יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בתקמה; שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן התקמה. ובתקמה הוא אומר: אילת אהבים ויעלת חן, נדיה ירוף בכל עת, באהבתה תשגה תמיד.

(29 דברי תאוה. 30) ראה ביאורנו למעלה פרק כא הלכה יט.

סלקו להו הלכות אסורי ביאה בסיפתא דשמיא

~ יום שני י"ט שבט ~

הלכות מאכלות אסורות

יש בכללן שמונה ועשרים מצות. ארבע מצות עשה, וארבע ועשרים מצות לא תעשה, וזה הוא פרטין: א) לבדק בסימני בהמה וחייה להבדיל בין טמאה לטהורה¹. ב) לבדק בסימני העוף להבדיל בין הטמא לטהור². ג) לבדק בסימני חגבים להבדיל בין טמא לטהור³. ד) לבדק בסימני דגים להבדיל בין טמא לטהור⁴. ה) שלא לאכל בהמה וחייה טמאה⁵. ו) שלא לאכל עוף טמא⁶. ז) שלא לאכל דגים טמאים⁷. ח) שלא לאכל שרץ העוף⁸. ט) שלא לאכל שרץ הארץ⁹. י) שלא לאכל רמש הארץ¹⁰. יא) שלא לאכל תולעת הפרות פשתצא לאויר¹¹. יב) שלא לאכל שרץ המים¹². יג) שלא לאכל נבלה¹³. יד) שלא להנות בשור הנסקל¹⁴. טו) שלא לאכל טרפה¹⁵. טז) שלא לאכל אבר מן החי¹⁶. יז) שלא לאכל דם¹⁷. יח) שלא לאכל חלב בהמה טהורה¹⁸. יט) שלא לאכל גיד הנשה¹⁹. כ) שלא לאכל בשר בחלב²⁰. כא) שלא לבשלו²¹. כב) שלא לאכל לחם תבואה חדשה²². כג) שלא לאכל קלי מן החדש²³. כד) שלא לאכל פרמל מן החדש²⁴. כה) שלא לאכל ערלה²⁵. כו) שלא לאכל פלאי הפרם²⁶. כז) שלא לאכל טבל²⁷. כח) שלא לשותות יין נסך²⁸.

1) שנאמר (ויקרא יא, ב): זאת החיה אשר תאכלו, ודרשו בתורה כהנים פ' שמיני פרק ג סי' א-ב: "אותה באכילה, ואין בהמה טמאה באכילה. ולא הבא מכלל עשה - הריהו עשה". ולכן מצוה לבדוק (ספר המצוות, עשה קמט. אולם לקמן בפ"א ה"א מוסר רבינו עשה' אחרת, היינו מה שנאמר (שם כ, כה) והבדלתם וגו', ראה שם הערה א. 2) שנאמר (דברים יד, א): כל צפור טהורה תאכלו, ומכאן שציפור טמאה אסורה באכילה, ולא הבא מכלל עשה - עשה (מגיד-משנה לקמן פ"ב ה"ד בשם 'ספרי', אולם

טז. אסור לתלמיד חכם לשפך בחרוץ שיש בה אלמנה, אף על פי שאינו מתיחד עמה, מפני החשד; אלא אם כן היתה אשתו עמו. וכן אלמנה אסורה לגדל פלב²³, מפני החשד. ולא תקנה אשה עבדים²⁴ זכרים, אפלו קטנים²⁵, מפני החשד.

(23) משום לזות שפתים, שלא ירננו אחריה, כשיראו שהכלב הולך אחריה, אבל מותרת להתייחד עם הכלב, שלא נחשו ישראל על הזכור ועל הבהמה. (24) "ומבואר בש"ס שכל-שכן דעבד עברי אסור לה לקנות, משום דצנוע בעיניה, שאם יקלקלו יחד לא יתפאר לגלות הדבר". (25) "ויראה לי, שאינה אסורה לקנות אלא עבד בן תשע שנים ומתשע ולמעלה" (קשה להבין דין זה, הלא העבדים יגדלו? ראה 'טור' יורה-דעה סימן רסז וב'כסף משנה' הלכות עבדים שם).

יז. אין דורשין בסתרי עריות בשלשה, מפני שהאחד טרוד בשאלת הרב, והשנים נושאין ונותנין זה עם זה ואין דעתם פנויה לשמע. שדעתו של אדם קרובה אצל עריות, אם נסתפק לו דבר ששמע - מורה להקל. לפיכך אין דורשין אלא לשנים, כדי שיהיה האחד השומע מפנה דעתו ויודע מה שישמע מן הרב.

יח. אין לה דבר בכל התורה בלה שהוא קשה לרב העם לפרש אלא מן העריות והביאות האסורות. אמרו חכמים: בשעה שנצטוו ישראל על העריות בכו, וקבלו מצוה זו בתרעמת ובכיה; ושנאמר: בכה למשפחתיו - על עסקי משפחות²⁶.

(26) "שנאסר להם קרובות" (רש"י).

יט. ואמרו חכמים: גזול ועריות - נפשו של אדם מתאנה להן ומתמתדתן. ואין אתה מוצא קהל בכל זמן וזמן שאין בהן פרוצין בעריות וביאות אסורות. [ועוד] אמרו חכמים: רב - בגזול, מעוט - בעריות, והפל - באבק²⁷ לשון הרע²⁸.

(27) כלומר, מעין לשון הרע כאבק שאינו עפר ממש. (28) "אבק לשון הרע כיצד? מי יאמר לפלוני שיהיה כמות שהוא עתה, או שיאמר: שתקו מפלוני, איני רוצה להודיע מה אירע ומה יהי".

כ. לפיכך ראוי לו לאדם לכף יצרו בדבר זה, ולהרגיל עצמו בקדושה יתרה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה, כדי להנצל מהן. ויזהר מן היחוד, שהוא הגורם הגדול. גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם: הזהרו בי מפני בתי, הזהרו בי מפני פלתי. כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתבישו מדבר זה, ויתרחקו מן היחוד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכָלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל.

(2) גירסת ה'מגיד משנה' "לבדוק" שהרי המצוה אינה ידיעת הסימנים ולימודם, אלא הבדיקה של בעל-החי, כדי להבדיל בין הטמא ובין הטהור. רבינו בפתחתו להלכות אלו, מנה בדיקת כל מין מצוה בפני עצמה, ויצאו לו ארבע מצוות: בהמה וחיה, עוף, דגים, חגבים. וכן מנאז' ב'ספר המצוות' עשין קמט'קנב, במצוות-עשה של "והבדלתם וכו'". ובמצוה קמט הוא מבאר כוונת מצוות אלו: "שאנו נצטוונו לדרוש סימנים אלה בכל בהמה וחיה, ואז מותר יהיה לאכלה, ודין זה הוא המצוה". (3) המצוה מוטלת על האדם כשהוא רוצה לאכול את בעל-החי, כמו 'עשה' של שחיטה שהאדם חייב בה רק אם הוא רוצה לאכול בשר. (4) רבינו סידר את מיני בעלי-החיים לא כפי שהם סדורים בתורה (ויקרא יא). סדר הכתוב הוא: בהמה וחיה, דגים, עוף, חגבים. והטעם, מפני שהסתמך כאן על הפסוק והבדלתם וכו' שבו נסמך עוף לבהמה, מנה עוף סמוך לבהמה, ולאחר מכן סידר דגים תחילה ואחר-כך חגבים, כסדר שנכתבו בתורה במקומם. ובמצוות "והבדלתם" לא נזכרו דגים וחגבים בפירוש. וראה לקמן הכ"ד.

ב. סִמְנֵי בְהֵמָה וְחַיָּה ⁵נִתְפָּרְשׁוּ ⁶בְּתוֹרָה, ⁷וְהֵם שְׁנֵי סִמְנֵינִן: מִפְּרֶסֶת פְּרָסָה וּמַעֲלַת גְּרָה. עַד שֶׁיְהִיּוּ שְׁנֵיהֶם. וְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה ⁸שֶׁהִיא מַעֲלַת גְּרָה - אֵין לָהּ שְׁנַיִם בְּלַחֵי הָעֵלְיוֹן. ⁹וְכָל בְּהֵמָה שֶׁהִיא מַעֲלַת גְּרָה ¹⁰- הָרִי הִיא מִפְּרֶסֶת פְּרָסָה, ¹¹חוּץ מִן הַגְּמֵל. ¹²וְכָל בְּהֵמָה שֶׁהִיא מִפְּרֶסֶת פְּרָסָה - הִיא ¹³מַעֲלַת גְּרָה, חוּץ מִן הַחֲזִיר. ¹⁴

(5) כלומר, סימני ההבדל בין בהמה וחיה טהורה לטמאה, אבל סימני ההבדל שבין בהמה לחיה, מבואר להלן (ה"י) ש"מפי השמועה הן". (6) לשון המשנה חולין נט, א. (7) ויקרא יא, ג. (8) הטהורים. (9) חולין, שם. (10) ואין לה שנייים בלחי העליון (מגיד-משנה). (11) ואין צריך לבדוק (מגיד-משנה). (12) ויקרא יא, ד. ואין לתמוה למה לא הזכיר רבינו השפן והארנבת, שגם הם מעלי גרה ואינם מפורסי פרסה (שם, י"ט), כהשגת הראב"ד: כי רבינו מדבר במינים הטהורים, ועליהם אמר שאין להם שנייים למעלה, והשפן והארנבת שהם טמאים, אם כי מעלי גרה הם יש להם שנייים בלחי העליון, אבל הגמל הרוך דומה לבהמות הטהורות שאין לו שנייים למעלה (מגיד-משנה). (13) בכת"י תימן: הרי היא. (14) שם, ז, א.

ג. לְפִיכָף ¹⁵, הַמוֹצֵא בְּהֵמָה בְּמִדְבָּר וְאֵינוּ מִפְּרָה, וּמַצְאָה חֲתוּכָת הַפְּרִסוֹת ¹⁶- בּוֹדֵק בְּפִיָּה ¹⁷: אִם אֵין לָהּ שְׁנַיִם לְמַעַלָּה ¹⁸- בִּידוּעַ שֶׁהִיא טְהוֹרָה ¹⁹. וְהוּא שׁוֹפֵיר גְּמֵל ²⁰. מַצָּא בְּהֵמָה שְׁפִיָּה חֲתוּף ²¹- בּוֹדֵק ²² בְּפְרִסוֹתֶיהָ: אִם הִיא שְׁסוּעָה - טְהוֹרָה ²³. וְהוּא שׁוֹפֵיר חֲזִיר ²⁴. מַצָּא פִיָּה חֲתוּף וְרַגְלֶיהָ חֲתוּכָת ²⁵- בּוֹדֵק בְּהֵמָה ²⁶ אַחַר שֶׁשָּׁחָטָה בְּכַנְפֵי הָעֵקֶץ ²⁷: אִם מַצָּא

ב'ספרי' שלפנינו, לא מצאנו זאת). (3) שנאמר (ויקרא יא, כא): את זה תאכלו מכל שרץ העוף, ומשמע אחרים לא תאכלו. (4) שנאמר (שם ט): את זה תאכלו מכל אשר במים. (5) שנאמר (שם ד): אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה. פסוק זה מדבר בבמה וחיה בעלי סימן טהרה אחד, היינו: גמל, שפן, ארנבת, חזיר, ולמדנו בקל-וחומר את אלה שאין בהם סימן טהרה כלל (ראה לקמן פ"ב ה"א). (6) שנאמר, ואת אלה תשקצו מן העוף (ויקרא יא, ג). (7) שנאמר (שם יא): ושקץ יהיו לכם, מבשרם לא תאכלו. (8) שנאמר (דברים יד, יט): וכל שרץ העוף, טמא הוא לכם. (9) שנאמר (ויקרא יא, מא): וכל השרץ השורץ על הארץ, שקץ הוא. (10) שנאמר (שם, מד): ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש. (11) שנאמר (שם, מב): לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום. [במנין המצוות שבפתיחה ליד החוקה הגירסא: כשיצא לארץ, וכן בכת"י תימן. ומדברי רבינו ב'ספר המצוות' יש ללמוד, שלהלכה אין הבדל בין שתי הגירסאות, ואם יצאו על הפרי (היינו לאויר) נקרא "יצאו לארץ"]. (12) שנאמר (שם, מג): אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ (לקמן פ"ב ה"ב). (13) שנאמר (דברים יד, כא): לא תאכלו כל נבלה. (14) שנאמר (שמות כא, כח): ולא יאכל את בשרו. (15) שנאמר (שם כב, ל): ובשר בשדה טרפה לא תאכלו. (16) שנאמר (דברים יב, כג): ולא תאכל הנפש עם הבשר. (17) שנאמר (ויקרא ז, כו): וכל דם לא תאכלו. (18) שנאמר (שם, כג): כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו. (19) שנאמר (בראשית לב, לג): לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה. (20) שנאמר (שמות לד, כו): לא תבשל גדי בחלב אמו. (21) [אותו הלא-תעשה, ראה לקמן פ"ט ה"ב. כאן הקדים רבינו איסור אכילה לאיסור בישול, אולם ב'ספר המצוות', לא-תעשה קפורה, הפך הסדר. והטעם, מפני שלקמן (שם) למד רבינו שני האיסורים מפסוק אחד. וב'ספר המצוות', שלומד איסור אכילה מ"לא תבשל" השני, מקדים איסור בישול, הנלמד מ"לא תבשל" הראשון]. (22) שנאמר (ויקרא כג, יד): ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה. (23-24) מאותו הפסוק שבהערה הוקדמת. (25) שנאמר (שם יט, כג): ערלים לא יאכל. (26) שנאמר (דברים כב, ט): פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. ו"פן" משמעותה 'לא תעשה'. (27) שנאמר (ויקרא כב, טו): ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה'. (28) שנאמר (דברים לב, לח): אשר חלב זבחימו יאכלו, ישתו יין נסיכם.

וּבְאֹר מִצּוֹת אֵלוּ בְּפָרְקִים אֵלוּ:

פְּרָק רִאשׁוֹן

(1) יבאר סימני בהמה חיה ועוף [דג] וחגב; דג טהור שנמצא במעי דג טמא או איפכא; היוצא מן הטמא - טמא.

א. מִצְוֹת עֲשֵׂה לִידַע ²הַסִּמְנֵינִן שֶׁמְבַדְּלִין בֵּהֶן בֵּין בְּהֵמָה וְחַיָּה וְעוֹף וְדָגִים וְחַגְבִּים שֶׁמִּתֵּר לֶאֱכֹלָן ³וּבֵין שְׂאִין מִתֵּר לֶאֱכֹלָן. שְׁנַאֲמַר: וְהַבְּדִלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטָּהוֹרָה לְטָמְאָה וּבֵין הָעוֹף הַטָּמֵא לְטָהוֹר. ⁴וְנַאֲמַר:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְזוֹ הִיא הַשְּׂסוּעָה שֶׁנֶּאֱסָרָה בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּעֵלֵי הַגֶּרֶה וּמִמִּפְרִי־הַפְּרָסָה הַשְּׂסוּעָה. כְּלוּמַר: בְּרִיָּה שֶׁנּוֹלְדָה שְׂסוּעָה לְשֵׁתִי בְּהֵמָת.

(40) בכת"י תימן, ובדפוס רומי: שני. ראה פ"י מהל' איסורי ביאה הי"א. (41) נדה כד, א.

ז. וְכֵן בְּהֵמָה שֶׁנֶּמְצָא בָּהּ דָּמוֹת עוֹף, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹף טְהוֹר - הֲרִי זֶה אֲסוּר בְּאֲכִילָה⁴². לֹא הִתַּר מִן⁴³ הַנִּמְצָא בְּהֵמָה אֲלֵא מִה שֵׁשׁ לוֹ פְּרָסָה.

(42) חולין טז, א. (43) בכת"י תימן: "מין", וכן גורס ה'מגיד משנה'.

ח. אֵין לָךְ בְּכָל בְּהֵמָה וְחִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם שֶׁמִּתַּר בְּאֲכִילָה חוּץ מֵעֲשֶׂרֶת הַמִּינִיּוֹת⁴⁴ הַמְּנוּיִין בַּתּוֹרָה⁴⁵. שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה, וְהֵם: שׁוֹר, שֶׂה, וְעִז; וְשִׁבְעָה מִינֵי חִיָּה: אֵיל, וְצִבְיָה, וְיַחְמוֹר, וְאֶקָו, וְדִישׁוֹן, וְתֹאוֹ, וְזֶמֶר. הֵם וּמִינֵיהֶן. כְּגוֹן שׁוֹר הַכֹּהֵן וְהַמִּזְבֵּחַ⁴⁶, שֶׁהֵן מִמִּין הַשׁוֹר⁴⁷. וְכָל הַעֲשֶׂרֶת מִינֵי וּמִינֵיהֶם - מַעֲלָה גֵרָה וּמִפְרִי־פְּרָסָה. לְפִיכָף, מִי שֶׁהוּא מְכִירָן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַדֵּק לֹא בְּפָה⁴⁸ וְלֹא בְּרַגְלִים⁴⁹.

(44) שם פ, א. (45) דברים יד, ד"ה. (46) מין מיוחד בבקר המצטיין בגדלו ובשמנו. [אין אנו בקיאים בשמות הבהמות והחיות, ואין לסמוך על תוצאות החקירות המדעיות, כי מושגות הן על יסודות רעועים והשערות, ויש לסמוך על המסורת שבידינו מה מותר ומה אסור, כמו בעופות]. (47) ראה 'מגיד משנה', 'כסף משנה' ו'לחם משנה'. (48) אם יש לה שניניים בלחי העליון, כמבואר למעלה ה"ג. (49) אם היא מפריסה פרסה, כמבואר למעלה שם.

ט. אֵף עַל פִּי שֶׁפִּלֵּן מִתְרִין בְּאֲכִילָה, צָרִיכִין אָנוּ לְהַבְדִּיל בֵּין בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְחִיָּה טְהוֹרָה. שֶׁהַחִיָּה - חֲלִפָה מִתְרִין⁵⁰, וְדָמָה טְעוֹן כְּסוּי⁵¹; וְהַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה⁵² - חֲלִפָה בְּכַתְּרָה⁵³, וְאֵין דָּמָה טְעוֹן כְּסוּי⁵⁴.

(50) חולין נט, ב. (51) "מצות-עשה לכסות דם שחיטת חיה טהורה" (פ"ד מהל' שחיטה ה"א). (52) אבל על חלב של בהמה טמאה אינו חייב כרת, כמבואר להלן פ"ז ה"א. (53) ויקרא ז, כה. (54) שכיסוי הדם אינו אלא בחיה ועוף ולא בבהמה.

י. וְסִימְנֵי חִיָּה - מִפִּי הַשְּׂסוּעָה⁵⁵ הֵן: כָּל מִין שֶׁהוּא מִפְרִי־פְּרָסָה וּמַעֲלָה גֵרָה וְיֵשׁ לוֹ קַרְנִים⁵⁶ מִפְּצִלוֹת⁵⁷, כְּגוֹן הָאֵיל - הֲרִי זֶה חִיָּה טְהוֹרָה בְּוַדַּי; וְכָל שְׂאֵין קַרְנָיו מִפְּצִלוֹת, אִם הֵיוּ קַרְנָיו כְּרוֹכוֹת⁵⁸ כְּקַרְנֵי הַשׁוֹר, וְחֲרוֹקוֹת⁵⁹ כְּקַרְנֵי הָעִז, וְיִהְיֶה הַחֶרֶק מְבֻלַּע בָּהֶן, וְהַדְּוִרוֹת⁶⁰ כְּקַרְנֵי הַצִּבְיָה - הֲרִי זֶה חִיָּה טְהוֹרָה. וּבְלִבְדֵי שִׁיחָהּ בְּקַרְנֵים שֶׁלֶּשָׁה⁶¹ סִימְנֵין אֵלוֹ: כְּרוֹכוֹת, חֲרוֹקוֹת וְהַדְּוִרוֹת.

בְּשָׂרָה שֶׁם מְהַלֵּךְ שְׁתֵּי וְעַרְבִי²⁸ - טְהוֹרָה. וְהוּא שְׂפִיר עֲרוּד²⁹, שֶׁכֵּן הוּא בְּשָׂרוֹ³⁰ שְׁתֵּי וְעַרְבִי³¹.

(15) מאחר שאנו יודעים שלשה הסימנים האלו: מעלה גרה, מפריסי פרסה ואין להם שיניים בלחי העליון. (16) ואין האפשרות לבדוק אם היא מפרסת פרסה. (17) חולין, שם. (18) בלחי העליון. (19) שהרי אם אין לה שיניים למעלה, כבר ברור שהיא מעלה גרה, כמבואר למעלה (ה"ב), ומאחר שהיא מעלה גרה, ידוע לנו גם שהיא מפרסת פרסה. כמבואר למעלה (שם). (20) חולין, שם. לגמל רך אין שיניים בלחי העליון, כמבואר למעלה הערה ט. (21) ואי אפשר להכיר אם אין לה שיניים למעלה. (22) חולין, שם. (23) שהרי אם היא מפרסת פרסה, היא גם מעלה גרה, כמבואר בהלכה הקודמת. (24) חולין, שם. שהרי חזיר הוא מפריס פרסה. (25) ואין לבדוקה לא בפה ולא ברגלים. (26) שם. (27) בקצות הזנב. (28) לאורך ולרוחב, "יש בשר שכשקורעין אותו נקרע שתי (לאורך), ויש שנקרע ערב (לרוחב)" רש"י. כלומר, שהבשר שבקצות הזנב, אם תקרעו שתי - נקרע, ואם תקרעו ערב - גם כן נקרע ('מעדני יום טוב' להרא"ש, שם). ורבינו גרשום מפרש: דמצד אחד הבשר נקרע בשתי, ומצד אחר נקרע בערב. (29) חמור הבר. (30) בכת"י תימן: מהלך שתי וערב. (31) חולין שם.

ד. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיִּלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מִפְרִי־פְּרָסָה וְלֹא מַעֲלָה גֵרָה, אֲלֵא כְּמִין סוּס אוֹ חֲמוֹר לְכָל דָּבָר - הֲרִי זֶה מִתַּר בְּאֲכִילָה³². בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁילְדָה לְפָנָיו; אֲבָל אִם הֵנִיחַ פֶּרֶה מַעֲבֵרֶת בְּעֵדְרוֹ, וְכָא וּמִצָּא כְּמִין חֲזִיר כְּרוּךְ אַחֲרֶיהָ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹנֵק מִמֶּנָּה - הֲרִי זֶה סִפָּק, וְאֲסוּר בְּאֲכִילָה³³; שְׂמָא מִן הַטְּמֵאָה נוֹלַד, וְנִכְרַף אַחַר הַטְּהוֹרָה.

(32) בכורות ה, ב. (33) שם כד, א.

ה. בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁיִּלְדָה כְּמִין בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִפְרִי־פְּרָסָה וּמַעֲלָה גֵרָה, וְהֲרִי הוּא כְּמִין שׁוֹר לְכָל דָּבָר אוֹ כְּמִין שֶׂה - הֲרִי זֶה אֲסוּר בְּאֲכִילָה³⁴. שֶׁהַגְּדֹל³⁵ מִן הַטְּמֵאָה - טְמֵא, וּמִן הַטְּהוֹרָה - טְהוֹר. (לְפִיכָף)³⁶ דָּג טְמֵא שֶׁנֶּמְצָא³⁷ בְּמַעְי דָּג טְהוֹר - אֲסוּר³⁸, וְדָג טְהוֹר הַנִּמְצָא בְּמַעְי דָּג טְמֵא - מִתְרִין³⁹; לְפִי שְׂאֵין גְּדוּלָיו, אֲלֵא בְּלַעוּ.

(34) שם ה, ב. (35) במשנה שם כתוב: "שהיוצא", ורבינו שינה הלשון וכתב "שהגדל", להשמיענו שהגידול בלבד קובע ולא הגוף שבו נמצא או שממנו יצא. (36) כלומר, מכיון שתלוי בגידול ולא בגוף שבו נמצא. (37) ואפילו כשלא ראינו שבלעו (ביאורי הגר"א יו"ד, סי' פג, סקל"א). (38) שם ז, ב. (39) שם.

ו. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיִּלְדָה אוֹ שֶׁנֶּמְצָא בָּהּ בְּרִיָּה שֵׁשׁ לָהּ שְׁתֵּי⁴⁰ גִּבְיִין וְשְׁתֵּי שְׁדָרוֹת - אֲסוּרָה בְּאֲכִילָה⁴¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

80) חולין, שם. 81) דברים, שם. 82) ויקרא יא, יג.
83) בכת"י תימן: "שהן", וכן בסמ"ג. 84) שם, טו.
85) חולין סב, א. 86) שם סג, א. 87) ויקרא, שם, טז.
88) חולין, שם. 89) ויקרא, שם, יט.

טו. כל מי שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן - הרי זה אוכל עוף שאינו מהם, ואינו צריך בדיקה⁹⁰. ועוף טהור⁹¹ נאכל במסרת⁹². והוא צריך בדיקה דבר פשוט באותו מקום שזה עוף טהור. ונאמן ציד לומר: עוף זה התיר לי רבי הציד. והוא שיתוק⁹⁴ אותו ציד⁹⁵ שהוא בקי במינין אלו ובשמותיהן⁹⁶.

90) בסימנים המפורשים להלן (בהלכה הסמוכה).
91) חולין, שם, ב. 92) ואינו צריך בדיקה. 93) כלומר, שאם קיבלו בני המקום ונהגו בפשיטות לאכלו בחזקת טהור שאין לפקפק עליו כלל ואין צריך לבדוקו" (ה"חינוך) מצוה קנו). 94) בכת"י תימן: שהחזקו. 95) כלומר, הרב שהתיר לו (ש"ך, יו"ד, סי' פב). 96) חולין, שם.

טז. מי שאינו מכיר⁹⁷ ואינו יודע שמותיהן - בודק בסימנין אלו שנתנו חכמים⁹⁸: כל עוף שהוא דורס⁹⁹ ואוכל - בידוע¹⁰⁰ שהוא מאלו המינין¹⁰¹, וטמא¹⁰²; ושאינו דורס ואוכל, אם יש בו אחד¹⁰³ משלושה סימנין אלו - הרי זה עוף טהור. ואלו הן: אצבע יתרה¹⁰⁴, או זפק¹⁰⁵, והיא המראה¹⁰⁶, או שהיה קרקבנו¹⁰⁷ נקלף¹⁰⁸ ביד¹⁰⁹.

97) ששני הדברים צריכין: לידע את שמותיהן וגם להכירן (שם בגמרא). 98) שם נט, א. ודף סא, א. 99) "שיתן ידו על הדבר שהוא אוכל ואחר-כך אוכל ממנו, וכן עושים כל בעלי-חיים שהם טורפים" (פירוש המשנה לרבינו). ראה 'מגיד משנה'. 100) שם נט, א. "כל עוף הדורס - טמא". 101) הנזכרים למעלה הי"ד. 102) ואפילו אם יש לו סימני טהרה. 103) שם סב, א. 104) "אצבע הגבוה שאחורי האצבעות" (רש"י, שם). "ואף-על-פי שברוב העופות היא, קרי לה יתירה לפי שאינה בסדר אצבעות חברותיה. ואחרים פירשו: שהאצבע שלפניו גדולה ויתרה מחברותיה, קרויה אצבע יתרה" (הר"ן). 105) "כיס שהאוכל נקבץ שם" (לפני שהוא מגיע לקרקבן, רש"י). "והוא לעוף במקום האסטומכא לאדם" (פירוש המשנה לרבינו). 106) הכתובה בתורה (ויקרא א, טז) "והסיר את מוראתו". 107) קיבת העופות. "ויש בתוכו כיס מקיף על המאכל שבא אליו" (פירוש המשנה לרבינו). 108) כלומר, הכיס שבתוך הקרקבן נקלף. 109) שם סב, ב.

יז. לפי שאין בכל אלו המינין האסורין מין שאינו דורס ויש בו אחד משלושה סימנין אלו חוץ מפרס ועזניה, ופרס ועזניה אינן מצויין בלשונם¹¹⁰, אלא במדברות איי הים הרחוקות עד מאד, שהן סוף הישוב.

110) שם.

55) "דברים שלמדו אותן מפי השמועה, והם תורה שבעל-פה" (פ"א מהל' ממרים ה"ב). 56) חולין נט, א. 57) שהרבה פיצולין יוצאין מהן (רמ"א יו"ד, סי' פ). 58) עקומות ומעוותות (פירוש המשנה לרבינו). 59) "מעוותים ומפותלים כמו נפתל, דבר עגול שאין לו שפה חדה" (פירוש המשנה לרבינו). 60) עגולות, לשון המקרא "והדורים אישר" (ישעיה מה, ב). 61) כלומר, ואם חסר סימן אחד - אין זו ודאי חיה.

יא. במה דברים אמורים? במין שאינו מפירו; אבל שכעה מיני חיה האמורין בתורה, אם היה מפיר אותן, אפלו לא מצא לו קרנים - הרי זה אוכל חלבו, וחיב לכסות דמו.

יב. שור הבר - מין בהמה הוא⁶². והקשר⁶³, אף על פי שאין לו אלא קרן אחת - הרי הוא חיה. וכל שישתפק לך אם הוא מין חיה או מין בהמה - חלבו אסור⁶⁵, ואין לוקיין עליו, ומכסין את דמו⁶⁷.

62) כלאים פ"ה, מ"ו. ואף שהוא גדל במדבר וטבעו כחיה, נחשב הוא למין בהמה, מפני שהוא בא מישוב וברח למדבר ('ירושלמי' שם, ה"ד). 63) חולין נט, ב. 64) וכל החיות הטהורות יש להן שתי קרנים. 65) שמה מין בהמה הוא. 66) שאולי מין חיה הוא, ואין לוקיין על הספק. 67) מספק, כחיה.

יג. פלאים הבא מבהמה טהורה עם חיה טהורה - הוא הנקרא פוי⁶⁸. חלבו אסור⁶⁹, ואין לוקיין עליו⁷⁰, ומכסין את דמו⁷¹. ואין מין טמא מתעבר⁷² ממין טהור כולל⁷³.

68) שם פ, א. 69) כבהמה (הל' ביכורים פ"ב, ה"י). 70) שם. 71) חולין פג, ב. 72) בכורות ז, א. 73) וגם מין טהור אינו מתעבר ממין הטמא, כמבואר שם בגמרא.

יד. סימני עוף טהור לא נתפרש מן התורה⁷⁴, אלא מנה⁷⁵ מנין טמאים בלבד, ושאר מיני העוף - מתירין⁷⁶. והמינין האסורין ארבעה ועשרים הן⁷⁷, ואלו הן: (א) נשר. (ב) פרס. (ג) עזניה. (ד) דאה. והיא⁷⁸ הראה האמורה במשנה תורה⁷⁹. (ה) איה. והיא⁸⁰ הדיה האמורה במשנה תורה⁸¹. (ו) מין האיה. שכן כתוב בה⁸²: למינה, מפלל שהוא⁸³ שני מינין (ז) עורב. (ח) זרזיר. שכן נאמר בעורב⁸⁴: למינו - להביא את הזרזיר⁸⁵. (ט) יענה. (י) תחמס. (יא) שחף. (יב) גן. (יג) ושרנקה, והוא מין הגנין⁸⁶. שכן כתוב בו: למינה⁸⁷. (יד) כוס. (טו) שלף. (טז) ינשוף. (יז) תנשמת. (יח) קאת. (יט) רחמה. (כ) תסידה. (כא) האנפה. (כב) מין האנפה⁸⁸. שכן נאמר בה: למינה⁸⁹. (כג) הדוכיפת. (כד) העטלף.

74) חולין נט, א. 75) ויקרא יא, יג; דברים יד, יב-יח. 76) חולין סג, ב. 77) שם. 78) שם. 79) דברים יד, יג.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ארבע כנפים וחופות רוב אורך גופו - לסימן אחד, וממילא הם שלשה סימנים. אולם, הגמרא (שם סו.) מונה שני סימנים והרי הם ארבעה (לחם-משנה). ונימוקו של רבינו הוא: שהמשנה הפסיקה בין הארבע כנפים לכנפי חופין את רובו, בסימן של קרסולים (הכרעים), וממילא הם מחולקים לשנים, אולם רבינו חשיב ה"כרעים" בסוף - וטעמו לזה יבואר להלן (אות קכב) - לכן כללם לסימן אחד. שבמשנה כתוב הסימן של הכרעים לפני הסימן של החופות את רוב אורך גופו, שינה רבינו את הסדר, שלא נבוא לטעות ולומר שגם הכרעים צריכות להיות חופות רוב אורך הגוף, לכן כתב: "שחופות", אצל הכנפים, ללמדנו שרק הכנפים צריכות להיות חופות, אבל לא הכרעים ('בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' פה). (129) שם סה, א. (130) לשון המקרא (ויקרא יא, כא). (131) שכל שמונת המינים אין ראשם ארוך ואין להם זנב, וזה אפילו אם ראשו ארוך ויש לו זנב, הרי הוא מין טהור, כיון שיש לו כל שלושת הסימנים ושמו חגב. (132) שם סה, ב.

כג. מי שאין לו עכשיו כנפים או פרעים, או שאין לו כנפים החופין¹³³ את רבו, ועתיד לגדל אותן אחר זמן פשיגדיל - הרי זה מתר¹³⁴ מעתה¹³⁵.

(133) בכת"י תימן: החופות. (134) שם סה, א. (135) כלומר, ואפילו שעכשיו אין לו הסימנים.

כד. ובדגים¹³⁶ שני סימנים: סנפיר וקשקשת¹³⁷. וסנפיר הוא שפורה¹³⁸, וקשקשת היא הדבוקה¹³⁹ בכל גופו. וכל שיש לו קשקשת - יש לו סנפיר¹⁴⁰. אין לו עכשיו וקשקשת וקשקשת וקשקשת - או שיש לו קשקשת פשהוא ביים וקשקשת וקשקשת - הרי זה מתר¹⁴¹. ומי שאין לו קשקשים החופין את פלו - מתר. אפילו אין בו אלא סנפיר אחד וקשקשת אחת¹⁴² - הרי זה מתר¹⁴³.

(136) רבינו שינה כאן את הסדר, והקדים חגבים לדגים כפי שהם סדורים במשנה חולין נט, ששם מקור הדינים שבהלכה זו. (137) ויקרא יא, ט. (138) חולין, שם. (139) במשנה: "קשקשין הקבועים בו". ורבינו כתב: "הדבוקה" במקום "הקבועה", ללמדנו שהקשקשת אינה קבועה בגוף, שהרי היא נקלפת ביד או בכלי, אבל אם היא קבועה שאינה נקלפת מעור הדג, אינה קשקשת (מגיד-משנה). (140) נדה נא, ב. (141) עבודה זרה לט, א. (142) בכת"י תימן: אחד. (143) 'ספרא' שמיני, פרשה ג.

~ יום שלישי כ' שבט ~

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) יבאר האוכל מבהמה חיה ועוף הטמאים או מבשר אדם; ודין שמונה שרצים האמורים בתורה; ותולעים הנמצאים בפירות או במים; ודין רסק נמלות והביא אחת שלימה וצירפה לאלו.

יח. הִיָּה הַקְּרָקָבִן נִקְלָף בְּסִפִּין וְאִינוּ נִקְלָף בְּיָד, וְאִין בּוּ סִימָן אַחֲרָיו, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ דוֹרְסִים¹¹² - הָרִי זֶה סִפִּיק¹¹³. הִיָּה חֶזֶק וְדַבֵּק, וְהִנִּיחוּ בְּשִׁמְשׁ וְנִתְרַפָּה וְנִקְלָף בְּיָד - הָרִי זֶה מִתְרִי¹¹⁴.

(111) שאם היה בו סימן אחר, הרי הוא עוף טהור, כמבואר למעלה ה"טז. (112) שאם הוא דורס, הרי זה עוף טמא ודאי, כמבואר למעלה (שם). (113) שם סב, ב. (114) שם.

יט. אָמְרוּ הַגְּאוֹנוֹנִים: שְׁמִסְרֵת הִיא בִּידֵיהֶם, שְׁאִין מוֹרִין לְהִתִּיר עוֹף הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד, אֲלָא אִם הִיָּה אוֹתוֹ סִימָן שְׁיִקְלָף קְרָקָבִנוּ בְּיָד; אֲבָל אִם אִינוּ נִקְלָף בְּיָד, אָף עַל פִּי שְׁיִשׁ לוֹ זָפֵק אוֹ אֲצַבַּע יְתָרָה - מַעוֹלָם לֹא הִתִּירוּהוּ.

כ. כָּל עוֹף שְׁחוֹלַק אֶת רַגְלָיו¹¹⁵ כְּשִׁמּוֹתְחִין לוֹ חוּט שְׁתִּים לְכָאן וּשְׁתִּים לְכָאן, אוֹ שְׁקוּלֵט מִן הַאֲוִיר וְאוֹכֵל פְּאֹוִיר - הָרִי זֶה דוֹרְס, וְטָמֵא¹¹⁶. וְכָל הַשּׁוֹכֵן עִם הַטְּמָאִים וְנִדְמָה לָהֶם - הָרִי זֶה טָמֵא¹¹⁷.

(115) "וענינו שעוף טמא כשעומד על חבל או שרביט דק, ונותן קצת צפרניו על אותו השרביט מצד אחד ומקצתם מצד אחר עד שיהא השרביט תחת אצבעותיו כמו שאוחז שום דבר ביניהן" (פירוש המשנה לרבינו). (116) שם סה, א. (117) שם.

כא. וּמִינֵי חֲגָבִים שֶׁהִתִּירָה תוֹרָה¹¹⁸ - שְׁמוֹנָה, וְאִלוֹ הֵן: (א) חֲגָב¹¹⁹. (ב) מִין חֲגָב, וְהוּא הַרְזֻבְנִית¹²⁰. (ג) חֲרָגַל. (ד) וּמִין חֲרָגַל, וְהוּא עֲרֻצוּבִיא¹²¹. (ה) אֲרָבָה. (ו) וּמִין אֲרָבָה, וְהִיא צִפְרֵת¹²² פְּרָמִים¹²³. (ז) סִלְעָם. (ח) וּמִין סִלְעָם, וְהִיא יוֹחֲנָא יְרוּשְׁלָמִית¹²⁴.

(118) ויקרא יא, כב. (119) רבינו שינה מסדר המקרא, שהוא: ארבה, סלעם, חרגול, חגב. מפני ש"חגב" הוא שם הכולל לכל החגבים הטהורים, ומסימני טהרה: ששמו יהא חגב, כמבואר להלן בסוף הכ"ב, לכן הזכיר רבינו את ה"חגב" בראשונה. ומכיון שבתורה כתוב חרגול על-יד חגב, סמכו רבינו למין החגב, ואחרי מין החרגול חזר רבינו לסדר המקרא: ארבה וסלעם. (120) שם. (121) שם. (122) שם. (123) המצויה אצל דקלים צעירים (שבת צ:). (124) חולין, שם.

כב. מִי שֶׁהוּא בָּקִי בְּהֵן וּבְשִׁמּוֹתֵיהֶן - אוֹכֵל. וְהַצִּיד נֶאֱמַן עֲלֵיהֶן, כְּעוֹף¹²⁵. וּמִי שְׁאִינוּ בָּקִי בְּהֵן - בּוֹדֵק בְּסִימָנָיו, וּשְׁלֹשָׁה¹²⁶ סִימָנָיו יֵשׁ בְּהֵן: כָּל שְׁיִשׁ לוֹ¹²⁷ אֲרָבַע רַגְלָיִם, וְאֲרָבַע כְּנָפִים שְׁחוֹפּוֹת¹²⁸ רַב אֲרָף גּוֹפּוֹ וְרַב הֶקֶף גּוֹפּוֹ¹²⁹, וְיֵשׁ לוֹ שְׁנֵי כְּרָעִים¹³⁰ לְנוֹתַר בָּהֶם - הָרִי זֶה מִין טָהוֹר. וְאָף עַל פִּי¹³¹ שְׁרָאשׁוּ אֲרָף וְיֵשׁ לוֹ זָנָב, אִם הִיָּה שְׁמוֹ חֲגָב¹³² - טָהוֹר.

(125) כמבואר למעלה ה"טז. (126) רבינו מנה את שניהם:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והרי עבר על עשה, שְׁנֵאמַר: כָּל צִפּוֹר טְהוֹרָה תֹאכְלוּ, הִיא טְמֵאָה - לֹא תֹאכְלוּ. וְכֵן הָאוֹכֵל כְּזֵיתָה מִדָּג¹⁶ טָמֵא - לוֹקָה, שְׁנֵאמַר: וְשִׁקְץ יִהְיוּ לָכֶם, מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ. וְעֵבֶר עַל עֲשֵׂה, שְׁנֵאמַר: כָּל אֲשֶׁר לוֹ סַנְפִיר וְקִשְׁקִשֵׁת תֹאכְלוּ, מִכָּל שְׂמִי שְׂאִין לוֹ סַנְפִיר וְקִשְׁקִשֵׁת - לֹא יֹאכְל. הִיא לְמַדָּת, שְׂפָל הָאוֹכֵל דָּג טָמֵא אוֹ בְּהֵמָה וְחֵיה טְמֵאָה אוֹ עוֹף טָמֵא - בְּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה.

16 רבינו לא הזכיר כאן "מבשר הדג", כמו בבהמה ובעוף, מפני שלא בכל מקום נקרא בשר הדג בשם בשר, בלשון בני אדם.

ה. חֲגַב טָמֵא - הִרִי הוּא בְּכָל־ל שְׂרִץ הָעוֹף, וְהָאוֹכֵל כְּזֵיתָה¹⁷ מִשְׂרִץ הָעוֹף - לוֹקָה, שְׁנֵאמַר: כָּל־שְׂרִץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֹאכְלוּ. וְאִי זֶהוּ שְׂרִץ הָעוֹף? כְּגוֹן זָבוּב אוֹ יְתוּשׁ וְצִרְעָה וְדַבְּרָה וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.

17 גם כאן בחגב לא הזכיר רבינו מבשר שרץ העוף, כי חגבים לא נקראו בשם בשר. 18 בספר ויקרא לא נזכר לאו על שרץ העוף, אלא בספר דברים בלבד.

ו. הָאוֹכֵל כְּזֵיתָה מִשְׂרִץ הָאָרֶץ - לוֹקָה, שְׁנֵאמַר: וְכָל הַשְּׂרִץ הַשָּׂרִץ עַל הָאָרֶץ שִׁקְץ הוּא לֹא יֹאכְל. וְאִי זֶהוּ שְׂרִץ הָאָרֶץ? כְּגוֹן נְחָשִׁים וְעַקְרָבִים וְחַפְזוֹשִׁית וְנָדָל¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן.

19 בלשון הפסוק: מרבה רגלים.

ז. וּשְׂמֵנָה שְׂרָצִים הָאֲמוּרִים בְּתוֹרָה, שֶׁהֵן: הַחֹלֵד וְהַעֲכָבֵר וְהַצֵּב וְהָאֲנָקָה וְהַפַּח וְהַלְטָאָה וְהַחֲמֵט וְהַתְּנַשְׂמֵת, הָאוֹכֵל מִבְּשָׂרָם²⁰ כְּעֵדֶשָׁה - לוֹקָה. שְׂעוֹר אֲכִילָתָן כְּשְׂעוֹר טְמֵאָתָן. וְכֵלָם מִצְטַרְפִּין זֶה עִם זֶה כְּעֵדֶשָׁה²¹.

20 לאחר מיתתן. 21 שאם יש בין כולם ביחד כעדשה - האוכל מהם לוקה.

ח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׂאֲבָל מִהֵן אַחַר מִיתַתָּן²²; אֲבָל הַחֹתָף אֲבָר מִן הַחַי מִן אֶחָד מֵהֵן וְאֲכָלוּ - אֵינוֹ לוֹקָה עָלָיו עַד שִׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּזֵיתָה בְּשָׂרָה²³. וְכֵלָם מִצְטַרְפִּין לְכִזְזוֹת. אֲבָל אֲבָר שֶׁלֵּם מִן הַשְּׂרִץ אַחַר שְׁמַת - אֵינוֹ לוֹקָה עַד שִׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּעֵדֶשָׁה.

22 והטעם, שבמיתתן הם מטמאים לכן שיעור אכילתן כעדשה, משום שהוקשה לטומאה, אבל בחייהן אינם מטמאים ולפיכך שיעור אכילתם בכזית בכל איסורי אכילות שבתורה. 23 ואף על פי שאברים מטמאים בכל שהוא: "האברים אין להן שיעור אבר מן השרץ כבריייתנו", אין לוקין על אכילתו בכל שהוא, שלא אמרו "שיעור אכילתו כשיעור טומאתו" אלא כעדשה, שזהו חידוש בשרץ, אבל

א. מִכָּל־ל שְׁנֵאמַר: וְכָל בְּהֵמָה מִפְּרִסַת פְּרִסָה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת שְׂתֵי פְּרִסוֹת מַעֲלַת גֵּרָה, שׁוֹמֵעִ³ אֲנִי שְׂפָל שְׂאִינָה מַעֲלַת גֵּרָה וּמִפְּרִסַת פְּרִסָה - אֲסוּרָה. וְלֹאֵו הֵבֵא מִכָּל־ל עֲשֵׂה⁴ - עֲשֵׂה הוּא⁵. וּבִגְמָל וּבַחֲזִיר וּבְאַרְנֶבֶת וּבְשִׁפָן נֹאמַר: אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסי הַפְּרִסָה וּגוֹמֵר. הִרִי לְמַדָּת שֶׁהֵן בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְאֵף עַל פִּי שִׁישׁ בְּהֵן סִימָן אֶחָד. וְכָל שִׁפָן שְׂאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה וְחֵיה טְמֵאָה, שְׂאִין בָּהּ סִימָן כָּל־ל⁶, שְׂאִסוּר אֲכִילָתָם בְּלֹא תַעֲשֶׂה, יִתַּר עַל עֲשֵׂה הֵבֵא מִכָּל־ל אֵתָה תֹאכְלוּ.

2 ביטוי שגור במשנה ובבריייתא. כלומר, זה שאומר הכתוב. 3 מבין אני, כלומר, מכאן אני לומד. 4 מאחר שכתוב: "לעשות כך" אנו מבינים שרצון התורה הוא שלא לעשות אחרת, אף שלא נכתב במפורש לא לעשות, וזהו "לאו הבא מכלל עשה", כלומר, שהלאו נלמד מסגנון הפסוק הנכתב בלשון עשה. 5 ואם עשה לא כציווי התורה הוא עובר על עשה. 6 שאינן מפורשות בתורה.

ב. לְפִיכָף, כָּל הָאוֹכֵל מִבְּשָׂר בְּהֵמָה וְחֵיה טְמֵאָה כְּזֵיתָה - לוֹקָה⁷ מִן הַתּוֹרָה. בֵּין שִׂאֲבָל מִן הַבְּשָׂר בֵּין שִׂאֲבָל מִן הַחֹלֵב⁸. לֹא חֵלַק הַפְּתוּב בְּטַמְאִים בֵּין בְּשָׂרָם לְחֵלְבָם.

7 "כל השיעורין כולן בכזית". 8 כלומר, רק משום לאו של בשר בהמה טמאה, אבל לא משום אכילת חלב.

ג. הָאָדָם, אֵף עַל פִּי שְׁנֵאמַר בּוֹ: וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה⁹ - אֵינוֹ מִכָּל־ל מִיַּי חַיָּה בַּעֲלַת פְּרִסָה¹⁰, לְפִיכָף¹¹ אֵינוֹ¹² בְּלֹא תַעֲשֶׂה. הָאוֹכֵל מִבְּשָׂר הָאָדָם אוֹ מִחֵלְבוֹ, בֵּין מִן הַחַי בֵּין מִן הַמֵּת - אֵינוֹ לוֹקָה¹³, אֲבָל אֲסוּר הוּא בַּעֲשֵׂה; שֶׁהִרִי מְנַה הַפְּתוּב שְׂבַעַת מִיַּי חַיָּה וְאָמַר בָּהֶן: זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹאכְלוּ¹⁴, הִיא כָּל שֶׁהוּא חוּץ מֵהֵן¹⁵ - לֹא תֹאכְלוּ, וְלֹאֵו הֵבֵא מִכָּל־ל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה.

9 ואין בו סימני טהרה, אף על פי כן אין בשרו בלא תעשה של "את זה לא תאכלו". 10 והתורה כתבה: אך את זה לא תאכלו וג' וממפריסי הפרסה. 11 כלומר, מפני שהמין שאינו בעל פרסה אינו בכלל פרסה זו. 12 האדם. 13 וגם משום בשר מן החי אינו חייב, שזה אינו אלא בבהמה, חיה ועוף טהורים. וגם איסור נבלה אינו אלא במינים טהורים. 14 ה"לאו הבא מכלל עשה" שיש בבשר אדם, אינו אותו שלמד ממנו למינים טמאים בראש הלכה א', כי מקרא זה מדבר בבעלי פרסה ואדם אינו מבעלי פרסה, כמו שכתב רבינו בראש הלכה זו, אלא העשה "זאת החיה אשר תאכלו" ואדם נקרא חיה כאמור למעלה. 15 אפילו לא מבעלי פרסה.

ד. הָאוֹכֵל כְּזֵיתָה מִבְּשָׂר עוֹף טָמֵא - לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵאמַר: וְאֵת אֵלֶּה תִשְׁקְצוּ מִן הָעוֹף לֹא יֹאכְלוּ.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יד. אלו המינין הנבראין בפרות ובמאכלות: אם פָּרְשׁוּ וְנִצְאוּ לְאָרֶץ³⁰, אף על פי שחזרו לתוף האכל, מי שאכל מהן כזית - לוקה; שְׁנֵאָמַר: לְכָל הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל הָאָרֶץ - לְאָסֹר אֵלָיו שִׁפְרָשׁוֹ לְאָרֶץ. אֲכָל אִם לא פָּרְשׁוּ - מִתָּר לְאָכֵל הַפָּרִי וְהַתּוֹלַעַת שִׁבְתוֹכוֹ.

טומאת האברים בכל שהוא, אינה נבדלת בשרצים משאר הטומאות, שכל הטומאות אבריהן מטמאין בכל שהן, אין אנו אומרים באברים שיעור אכילתן כשיעור טומאתן, והשיעור כבעדשה, גם באברים שלמים בעינו עומד. ולמה כבעדשה ולא כזית? מפני שאין מתקבל על הדעת, שאבר שלם שיעורו גדול יותר מחתיכת אבר.

30) לאו דווקא "לארץ", הוא הדין אם עלתה וריחשה על הפרי.

ט. דם שִׁמְנָה שָׂרְצִים וּבָשָׂרָן - מִצְטָרֵף לְכַעֲדָשָׁה. וְהוּא שְׂיֵהֵיָה הַדָּם מְחַבֵּר לְבָשָׂר. וְכֵן דָּם הַנְּחֹשׁ²⁴ מִצְטָרֵף לְבָשָׂרוֹ לְכַזִּית וְלֹקְהָ עָלָיו, לְפִי שְׂאִין בָּשָׂרוֹ חֲלוּק מִדָּמוֹ. וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מִטְמֵא. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בּוֹ מִשְׂאָר שָׂרְצִים שְׂאִינָן מִטְמֵאִין²⁵.

טו. בַּמָּה דְּבָרִים אָמּוּרִים? שֶׁהַתְּלִיעַ הָאֲכָל אַחַר שִׁנְעָקָר מִן הָאָרֶץ; אֲכָל אִם הַתְּלִיעַ וְהוּא מְחַבֵּר - אוֹתָהּ הַתּוֹלַעַת אֲסוּרָה כְּאִלוֹ פְּרִשָׁה לְאָרֶץ. שְׂעַל הָאָרֶץ נִבְרָאת, וְלוֹקִין עָלֶיהָ³¹. וְאִם סִפֵּק - אֲסוּרָה³². לְפִיכָּה, כָּל מִינֵי פְרוֹת שִׁדְרָכָן לְהַתְּלִיעַ כְּשֶׁהֵן מְחַבְרִין - לֹא יֵאָכֵל עַד שִׁיבְדֵק הַפְּרִי מִתּוֹכוֹ, שְׂמָא לֹשׁ בּוֹ תּוֹלַעַת³³. וְאִם שָׁהָה הַפְּרִי אַחַר שִׁנְעָקָר שְׁנֵימִים עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ - אֲוֹכֵל בְּלֹא בְדִיקָה; שְׂאִין תּוֹלַעַת שְׂבוֹ מִתְקַיֵּמֶת³⁴ שְׁנֵימִים עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ.

24) שהוא מן השרצים ששיעורם כזית. (25) "ואין לך בכל השרצים מה שמטמא במותו חוץ משמונת המינין המפורשין בתורה". אבל אסורים באכילה ושיעורם כזית, ואין דמן חלוק מבשרן ולפיכך מצטרפין.

31) משום הלאו של השרץ השורץ על הארץ. (32) ככל ספק של איסורי תורה. (33) ואם יש בו אסור מספק. (34) הני תמרי דכדא (שהתליעו) לבתר תריסר ירחי שתא שריין (אחרי שעברו עליהן י"ב חודש - מותרין).

י. דָּם שָׂרְצִים שִׁפְרָשׁ, וְכִנְסוֹ וְאָכְלוֹ - לֹקְהָ עָלָיו בְּכַזִּית²⁶. וְהוּא שְׂיֵתְרוֹ בּוֹ מִשּׁוּם אוֹכֵל שָׂרֵץ; אֲכָל אִם הִתְרוֹ בּוֹ מִשּׁוּם אוֹכֵל דָּם - פְּטוּר²⁷, שְׂאִין חִיבִין אֲלָא עַל דָּם בְּהִמָּה חִיָּה וְעוֹף.

טז. פָּרְשׁוּ וְלָאוּרִי וְלֹא נִגְעוּ לְאָרֶץ³⁵, או שִׁפְרָשׁוּ מִקְצָתָן לְאָרֶץ, או שִׁפְרָשׁוּ אַחַר שְׂמִתּוֹ, או שִׁנְמִצָּאת תּוֹלַעַת עַל הַגְּרִעִינָה מִבְּפָנִים, או שִׁנְצִאוּ מִתּוֹף הָאֲכָל לְתוֹף אֲכָל אַחַר - כָּל אֵלּוֹ אֲסוּרִין מִסִּפֵּק, וְאִין לֹקִין עָלֶיהֶן³⁶.

26) אפילו בשמונה שרצים ששיעורן כבעדשה. (27) לא כרת ולא מלקות.

35) כלומר, שלפני שהגיעו לארץ קלטה בפיו לבלועה. (36) שאין מלקות בספק. וכל הדינים בהלכה זו נאמרו בהתליעו בתלוש, אבל אם התליעו במחובר פסק רבינו שאפילו לא פירשה התולעת - אסורה.

יא. כָּל הַשְּׂעוּרִין וּמִחֻלְקוֹתֵם²⁸ - הַלְכָה לְמִשָּׁה מְסִינִי.

יז. תּוֹלַעַת³⁷ הַנְּמִצָּאת בְּמַעֵי הַדְּגִים וּבְמַחַ שִׁבְרָאֵשׁ הַבְּהֵמָה³⁸ וְהַנְּמִצָּאת בְּבָשָׂר³⁹ - אֲסוּרָה. אֲכָל דָּג מְלִיחַ שֶׁהַתְּלִיעַ - הִרִי תּוֹלַעַת שְׂבוֹ מִתְרָת⁴⁰; שֶׁהֵן כְּפָרוֹת שֶׁהַתְּלִיעוּ אַחַר שִׁנְעָקָרוֹ מִן הָאָרֶץ, שְׂמִתָּר לְאָכְלָן בְּלֵן כְּאֶחָת בְּתוֹלַעַת שִׁבְתוֹכָן. וְכֵן הַמַּיִם שִׁבְפָּלִים שֶׁהַשְּׂרִיצוּ - הִרִי אוֹתָן שָׂרְצִים מִתָּר לְשִׁתּוֹתָן עִם הַמַּיִם. שְׁנֵאָמַר: וְכָל אֲשֶׁר לוֹ סִנְפִיר וְשִׁשְׁקָשֶׁת בְּמַיִם וּבְמַחֲלִים אֲתֵם תֹּאכְלוּ. כְּלוֹמַר: בְּמַיִם וּבְמַחֲלִים הוּא שְׂאֵתָה אוֹכֵל אֶת שִׁישׁ לוֹ וְאִין אֲתָה אוֹכֵל אֶת שְׂאִין לוֹ; אֲכָל בְּפָלִים, בֵּין שִׁישׁ לוֹ בֵּין שְׂאִין לוֹ - מִתָּר.

28) כלומר, החילוקים שיש בשיעורים, כגון אלה שנאמרו למעלה: זה כזית וזה כבעדשה.

37) "קוקיאני אסיר", כלומר תולעים. ואסורים מפני שאינם מתהווים ממנו אלא נכנסו לו דרך נחיריו מן החוץ. (38) שבוודאי דרך הנחיריים נכנסה. (39) מפני שנתהוו בבשר אחר מיתה, ואסורות מפני שבהמה ניתרת באכילה

יב. הָאוֹכֵל כַּזִּית מִשָּׂרֵץ הַמַּיִם - לֹקְהָ מִן הַתּוֹרָה. שְׁנֵאָמַר: אֵל תִּשְׁקָצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם בְּכָל הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם; הִרִי כָּל פְּלֹא זֶה שָׂרֵץ הָאָרֶץ וְשָׂרֵץ הָעוֹף וְשָׂרֵץ הַמַּיִם. אִי זֶה שָׂרֵץ הַמַּיִם? אֵלּוֹ הַבְּרִיּוֹת הַקְּטַנּוֹת, כְּמוֹ הַתּוֹלַעִים וְהַעֲלּוּקָה שִׁבְמַיִם, וְהַבְּרִיּוֹת הַגְּדוֹלוֹת בִּיתָר, שֶׁהֵן חִיּוֹת הַיָּם. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל שְׂאִינוֹ בְּצוּרַת הַדְּגִים, לֹא דָג טְמֵא וְלֹא דָג טְהוֹר, כְּגוֹן כָּלֵב הַמַּיִם וְהַדְּלָפוֹן²⁹ וְהַצְּפָרְדֵּעַ וּבִיּוּצָא בְּהֵן.

(29) "דגים יש ביים שחציין צורת אדם וחציין צורת דג".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כב. נִמְלָה שְׁחֶסְרָה אֶפְלוּ אַחַת מִרְגְּלֶיהָ - אֵינּוּ לֹקֵה עָלֶיהָ⁵¹ אֲלָא בְּפִינִית. לְפִיכְךָ⁵², הָאוֹכֵל זָכוּב שְׁלָם אוּ יַתּוּשׁ שְׁלָם, בֵּין חַי וּבֵין מֵת - לֹקֵה מְשׁוּם שְׁרָץ הָעוֹף.

(51) בעיני בגמרא: אם חשובה ברייה או לא, ולא נפשטה, ועל ספק אין לוקים. (52) מכיוון שלוקים על אכילת ברייה שלימה כל שהיא.

כג. הָרִי שֶׁהִיָּתָה הַבְּרִיָּה מִשְׁרָץ הָעוֹף וּמִשְׁרָץ הַמַּיִם וּמִשְׁרָץ הָאָרֶץ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ לָהּ כְּנָפִים⁵³, וְהִיא מִזֵּה הַלֵּכֶת עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁאָר שְׂרָצִים⁵⁴, וְהִיָּתָה רַבָּה בְּמַיִם⁵⁵, וְאֶכְלָה - לֹקֵה שְׁלֹשׁ מִלְקִיּוֹת⁵⁶. וְאִם הִיָּתָה יָתֵר עַל זֶה מִן הַמִּינִין שֶׁנִּבְרְאוּ בַּפְּרוֹת - לֹקֵה עָלֶיהָ אַרְבַּע מִלְקִיּוֹת⁵⁷. וְאִם הִיָּתָה מִן הַמִּינִין שֶׁפָּרִין וְרִבִּין - לֹקֵה חֲמִשׁ. וְאִם הִיָּתָה מִכָּלל עוֹף טָמֵא יָתֵר עַל הִיָּתָה מִשְׁרָץ הָעוֹף - לֹקֵה עָלֶיהָ שֵׁשׁ מִלְקִיּוֹת: מְשׁוּם עוֹף טָמֵא, וּמְשׁוּם שְׁרָץ הָעוֹף, וּמְשׁוּם שְׁרָץ הָאָרֶץ, וּמְשׁוּם שְׁרָץ הַמַּיִם, וּמְשׁוּם רוּמֵשׁ עַל הָאָרֶץ, וּמְשׁוּם תּוֹלַעַת הַפְּרוֹת. בֵּין שְׂאֵכְלָה כְּלָהּ בֵּין שְׂאֵכֵל מִמְּנָה פְּנִיָּת. לְפִיכְךָ, הָאוֹכֵל נִמְלָה הַפּוֹרְחַת הַגְּדֹלָה בְּמַיִם - לֹקֵה חֲמֵשׁ מִלְקִיּוֹת.

(53) ופורחת ויש בה לאו שרץ העוף. (54) ההולכים על הארץ, ולכן היא נכללת בלאו "בכל השרץ השורץ על הארץ". (55) שנוסף בה לאו של שרץ המים. (56) מלקות לכל לאו ולא. (57) "אכל פטיחת לוקה ארבע, נמלה לוקה חמש, צרעה לוקה שש". דעת רבינו שאם יש בדבר אחד כמה לאווין אינו לוקה אלא אחת ולכן הוא מבאר כאן טעם ריבוי המלקיות מפני שבריות אלו יש בהן תכונות שונות ועל ידן הן נכללות בכל אלה המינים והאוכלן לוקה על כל הלאווין ואין זה דומה כלל למקרה של לאווין הרבה על איסור אחד ולפיכך הדגיש כאן את התכונות השונות.

כד. רִסְקוּ⁵⁸ נְמָלִים וְהִבִּיא אַחַת שְׁלֹמָה וְצָרְפָּה לְאֵלוּ שְׁנַתְרִסְקוּ וְנַעֲשֶׂה הַכֹּל פְּנִיָּת וְאֶכְלוּ - לֹקֵה שֵׁשׁ מִלְקִיּוֹת: חֲמֵשׁ - מְשׁוּם הַנְּמָלָה הָאַחַת, וְאַחַת - מְשׁוּם פְּנִיָּת מִנְּבִלַת הַטְּמָאִים⁵⁹.

(58) דכיוון שריסקם ביטלם מתורת ברייה ואין לה דין של אוכל נמלה שלימה. (59) ולא משום לאו "לא תאכלו כל נבלה", כי לאו זה מדבר במיני טהורים. וכאן לוקה משום נבלת הטמאים, כלומר שרצים, משום אל תשקצו את נפשותיכם.

~ יום רביעי כ"א שבט ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר מאכל היוצא מן האסור אם הוא אסור; ומה טעם לדבש דבורים וצרעים שהוא מותר; חלב האדם אם מותר לאכול או לינק אותו מהשדיים; חלב וביצים הבאים

בשחיטה וכל דבר חי שיצא ממנה אפילו לאחר מיתה אסור כיוון שאי אפשר לו בשחיטה. (40) אם התולעת עודנה מחוברת בהם, אבל אם פירשה מהחתיכה - אסורה.

יח. שְׁרָץ הַמַּיִם הַנִּבְרָא בַּבּוֹרוֹת וּבִשְׁיָחִין וּבִמְעָרוֹת, הוֹאִיל וְאֵינּוּ מֵמֵם נּוֹבְעִין וְהָרִי הֵן עֲצוּרִים⁴¹ - הָרִי הֵן פְּמִים שְׂבֻפְלִים וּמְתָר. וְשׂוֹחָה וְשׂוֹתָה וְאֵינּוּ נִמְנָע, וְאֵף עַל פִּי שְׂבוּלַע בְּשַׁעַת שְׂתִיָּה מְאוֹתָן הַשְּׂרָצִים הַדְּקִים.

(41) מכונסים. אבל אם אינם עצורים, כגון חרצנים ונעיצין של מים הנמשכים, דינם כימים, אף על פי שאינם נובעין.

יט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׁלֹא פָּרְשׁוּ מִמְקוֹם בְּרִיָּתָן; אֲבָל אִם פָּרַשׁ הַשְּׂרָץ, אֵף עַל פִּי שֶׁחָזַר לְתוֹךְ הַכְּלִי אוּ לְתוֹךְ הַבוֹר - אָסוּר. פָּרַשׁ לְדַפְנֵי הַחֵבֵית וְחָזַר וְנָפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם אוּ לְתוֹךְ הַשֶּׁכֶר - מְתָר⁴². וְכֵן אִם פָּרַשׁ לְדַפְנֵי הַבוֹר אוּ הַמְעָרָה וְחָזַר לְמַיִם - מְתָר.

(42) "היינו רביתיה", כלומר כך הוא גדל, זה מקום גידולן, ודרכו לפרוש לדפני הכלי או הבור ולחזור למים ולפיכך אף על פי שפירש לדופן אין בכך כלום. ואם פירש לאחורי הכלי או על שפת הבור בחוץ, אסור שאינו מקום גידולו.

כ. הַמְסַגֵּן אֶת הַיַּיִן אוּ אֶת הַחֲמִץ אוּ אֶת הַשֶּׁכֶר, וְאֶכֵּל אֶת הַיִּבְחוּשִׁים אוּ אֶת הַיִּתּוּשִׁין וְהַתּוֹלְעוֹת שְׂסָגֵן - לֹקֵה מְשׁוּם שְׂרָץ הַמַּיִם⁴³ אוּ מְשׁוּם שְׂרָץ הָעוֹף וְשְׂרָץ הַמַּיִם⁴⁴. אֶפְלוּ חֲזָרוּ לְכָלִי אַחַר שְׂסָגֵן, שֶׁהָרִי פָּרְשׁוּ מִמְקוֹם בְּרִיָּתָן⁴⁵. אֲבָל אִם לֹא סָגֵן - שׂוֹתָה וְאֵינּוּ נִמְנָע, כְּמוֹ שֶׁפָּרְשֵׁנוּ.

(43) ביבחושים. (44) ביתושים, שהוא גם שרץ העוף. ומכיוון שהתהווה במים לוקה גם משום שרץ המים. (45) כלומר, אין לחשוש שאולי פירשו.

כא. זֶה שְׂאֵמְרָנוּ בְּפִרְק זֶה הָאוֹכֵל פְּנִיָּת - כְּשֶׁאֶכֵּל פְּנִיָּת מִבְּרִיָּה גְדוֹלָה, אוּ שֶׁצָּרַף מַעַט מִבְּרִיָּה זוּ וּמַעַט מִבְּרִיָּה זוּ שְׂבֻמִּינָה⁴⁶ עַד שֶׁיֵּאֶכֵּל פְּנִיָּת; אֲבָל הָאוֹכֵל בְּרִיָּה טָמְאָה בְּפָנֶי עֲצָמָה כְּלָהּ - הָרִי זֶה לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה, וְאֶפְלוּ הִיָּתָה פְּחוּתָה מִן הַתְּרַדְלָה⁴⁷. בֵּין שְׂאֵכְלָה מִתָּה⁴⁸ בֵּין שְׂאֵכְלָה חִיָּה. וְאֶפְלוּ סְרַחַה הַבְּרִיָּה⁴⁹ וְנִשְׁתַּגִּית צוּרְתָה⁵⁰, הוֹאִיל וְאֶכְלָה כְּלָהּ - לֹקֵה.

(46) כלומר משם אחד, שאסורים בלאו אחד "כל שאיסורן בלאו אחד מצטרפין" אבל שני מינים אינם מצטרפים לכזית. (47) כלומר, בכמות קטנה ביותר, כל שהוא. (48) "טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהוא". (49) אולם היא עוד ראוייה לאכילת אדם, אבל אם סרחה עד כדי כך שאינה ראוייה כבר לאכילת אדם, פטור מכבואר להלן פרק י"ד הלכה י"א "שאכל אוכל האסור אחר שהסריח והבאיש ובטל מאוכל אדם הרי זה פטור". (50) נשתנית, אבל לא נתרסקה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11) "אם ריקמה ואכלה, לוקה עליה משום השרץ השורץ על הארץ", משמע, אבל אם לא ריקמה אף-על-פי שהיא אסורה כביצת טמא - אין לוקין עליה. והוא-הדין כל היוצא מן הטמא שאסור מן התורה, אין שם מלקות. (12) שבא מדרשת כל חלב לא תאכלו, ויש רק איסור מן התורה ואינו לוקה, כן ביצת עוף טמא וחלב בהמה טמאה שבא מדרשת בת היענה אין בהם מלקות אף-על-פי שאיסורם מן התורה. (13) "והאוכל חצי שיעור מכין אותו מכת מרדות".

ז. וְרָאָה לִי, שֶׁהָאוֹכֵל בִּיצֵי דָגִים טְמָאִים הַנִּמְצָאִים בְּמַעֲיָהֶם - כְּאוֹכֵל קֶרֶבִי דָגִים טְמָאִים¹⁴, וְלוֹקֵה מִן הַתּוֹרָה. וְכֵן בִּיצֵי הָעוֹף הַטְּמָא הַתְּלוּיֹת בְּאֲשָׁפוֹל, שְׁעָדִין לֹא פָּרְשׁוּ וְנִגְמְרוּ¹⁵, הָאוֹכֵל אוֹתָן - לוֹקֵה, כְּאוֹכֵל בְּנֵי מַעֲיָם שְׁלֵהֵן.

14) כיון שהם בגוף הדגים ואין בהם קליפה, הרי הם כשר גמור. (15) כלומר, שעדיין לא פרשו, וגם לא נגמרו. והמלה "לא", מוסבת על שניהם, שאם נגמרו, אינם כבני מעיים ואינו לוקה.

ח. בִּיצַת עוֹף טְמָא שֶׁהִתְחִיל הָאֶפְרוּחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ וְאֶכְלָהּ - לוֹקֵה מִשּׁוּם אוֹכֵל שְׂרָץ הָעוֹף¹⁶. אֲבָל בִּיצַת הָעוֹף טְהוֹר שֶׁהִתְחִיל הָאֶפְרוּחַ לְהִתְרַקֵּם בָּהּ וְאֶכְלָהּ - מְכַיֵּן אוֹתוֹ מִכַּת מְרָדוֹת¹⁷.

16) "ריקמה לוקה משום שרץ הארץ". ודעת רבינו שהוא-הדין בביצת עוף טמא, שאם ריקמה לוקה משום שרץ העוף, מכיון שהוא ממין העוף, ואף-על-פי-כן אינו לוקה משום שרץ עוף טמא, מפני שטרם הגיע לכלל עוף, ועדיין הוא שרץ, ולכן דינו כזבובים ויתושים, וכמבואר למעלה פרק ב הלכה ה. (17) בגמרא שם מבואר שריקמה אסורה מדרבנן כל זמן שהאפרוח לא יצא לאויר העולם. ולכן חייב מכת מרדות.

ט. נִמְצָא עָלֶיהָ קֶרֶט דָּם¹⁸: אִם עַל הַחֲלָפוֹן - זוֹרֵק אֶת הַדָּם¹⁹ וְאוֹכֵל אֶת הַשָּׂאֵר, וְאִם עַל הַחֲלָמוֹן - אֲסוּרָה כְּלָהּ²⁰. בִּיצָה הַמוּזְרֵת²¹ - הַנִּפְשָׁה הַנִּפְשָׁה²² תֵּאֶכְלָנָה.

18) טיפת דם. (19) מפני שרק במקום הדם יש קשר הולד, ולא נתפשט בשאר החלקים. (20) שכבר פשט קלקול בכל הביצה. (21) שאינה של זכר אלא התרנגולת "מתחממת בקרקע ויולדת ביצים, ואותן ביצים אין מגדלות אפרוחים". (22) "שאין דעתו קצה בה מחמת מיאוס".

י. אֶפְרוּחַ שְׂנוּלָד, אֵף עַל פִּי שְׁלֵא נִתְפַתְּחוּ עֵינָיו - מִתָּר לְאֶכְלָהּ²³. בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁנִּטְרְפָה - חֲלָבָהּ אֲסוּר כְּחֵלֶב בְּהֵמָה טְמָאָה. וְכֵן בִּיצַת עוֹף טְהוֹר שֶׁנִּטְרְפָה - כְּבִיצַת עוֹף טְמָא²⁴, וְאֲסוּר.

23) ודוקא כשיצא לאויר העולם, וכל עוד שלא יצא לאויר העולם - אסור מדברי סופרים משום שרץ, כמבואר למעלה הלכה ח. (24) כמבואר למעלה הלכה א.

יא. אֶפְרוּחַ שְׂנוּלָד מְבִיצַת טְרֵפָה - מִתָּר, שְׁאִין מִינוּ

מהטמאה; וביצת עוף טהור שנמצא עליו קורט דם; ודין אפרוח שנולד מביצת טריפה; גבינה וחמאה של גויים וסימני ביצים; וציר דגים טמאים; גוי שהביא חביות פתוחות של ציר ודג טהור באחת מהם.

א. כָּל מֵאֲכָל הַיּוֹצֵא מִמִּין מִן הַמִּינִין הָאֲסוּרִין שְׁלוּקִין² עַל אֲכִילָתָן - הֲרִי אוֹתוֹ הַמֵּאֲכָל אֲסוּר בְּאֶכְלִיָּה מִן הַתּוֹרָה. כְּגוֹן חֵלֶב בְּהֵמָה וְחֵיָה הַטְּמָאִים וּבִיצֵי עוֹף וְדָג הַטְּמָאִים. שְׁנֵאֲמַר: וְאֵת בַּת הַיַּעֲנָה - זוֹ בִּיצַתָּהּ. וְהוּא הַדִּין לְכֹל הָאֲסוּרִים פְּעֻעֵנָה⁴, וְלְכֹל הַדְּבָרִים הַדּוּמִין לְבִיצָהּ.

2) כלומר, איסורי לאו ולא איסורי 'עשה'. (3) כוונת רבינו היא שהדין "שכל היוצא מן הטמא טמא" אנו למדים מפסוק זה. (4) שמתמצאים מתוך הגוף.

ב. חֵלֶב הָאֲדָם מִתָּר בְּאֶכְלִיָּה, אֵף עַל פִּי שֶׁבִּשְׂר הָאֲדָם אֲסוּר בְּאֶכְלִיָּה, וּכְבָר בְּאֶרְנוֹ⁵ שְׁהוּא בְּעֻשָׂה⁶.

5) למעלה פרק ב הלכה ג. (6) ובאיסור 'עשה' אין הכלל: "שכל היוצא מן הטמא טמא" כמבואר בהלכה הקודמת.

ג. דְּבִשׁ דְּבוֹרִים⁷ וְדְבִשׁ צְרָעִים - מִתָּר, מִפְּנֵי שְׁאִינוּ מִתְמַצִּית גּוֹפֵן, אֲלֹא כּוֹנְסִין אוֹתוֹ מִן הָעֹשְׂבִים בְּתוֹךְ פִּיהֶן וּמְקִיאִין אוֹתוֹ בְּפִנְתָּהּ, כְּדִי שְׁיִמְצְאוּ אוֹתוֹ לְאֹכֵל מִמֶּנּוּ בַּיּוֹמֹת הַגִּשְׁמִים.

7) כסתם משנה, מכשירין פרק ו, ולא כר' יעקב בככורות ז.

ד. אֵף עַל פִּי שֶׁחֵלֶב אֲדָם מִתָּר, אֲסוּרֵי חֲכָמִים לְגִדּוֹל לֵינֵק אוֹתוֹ מִן הַשְּׂדִים, אֲלֹא חוֹלְכֵת אִשָּׁה לְתוֹךְ הַפִּלִי וְשׂוֹתָהּ. וְגִדּוֹל שְׁיִנֵּק מִן הַשֵּׁד - פְּיוֹנֵק שְׂרָץ⁸, וּמְכַיֵּן אוֹתוֹ מִכַּת מְרָדוֹת.

8) לפיכך מכין אותו מכת מרדות.

ה. יוֹנֵק תֵּינוֹק וְהוֹלֵךְ אֶפְלוֹ אַרְבַּע אוֹ חֲמֵשׁ שָׁנִים. וְאִם גְּמְלוּהוּ וּפְרַשׁ שְׁלֹשָׁה יָמִים אוֹ יֶתֶר, מִחֲמַת בְּרִיּוֹ⁹ לֹא מִחֲמַת חֲלָיו - אִינוּ חוֹזְרִין וְיוֹנֵק. וְהוּא שֶׁגְּמְלוּהוּ אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֳדָשׁ; אֲבָל בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, אֶפְלוֹ גְּמְלוּהוּ חֳדָשׁ אוֹ שְׁנָיִם - מִתָּר לְחֹזֵר וְלֵינֵק עַד סוֹף עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֳדָשׁ¹⁰.

9) כשהוא בריא. (10) כלומר, שאם לא פירש כלל, יונק והולך עד ארבע שנים. אבל אם פירש תוך ארבעה ועשרים חודש, אף-על-פי שמתר לחזור ולינק, יונק והולך רק עד סוף כ"ד חודש ולא יותר.

ו. אֵף עַל פִּי שֶׁחֵלֶב בְּהֵמָה טְמָאָה וּבִיצֵי עוֹף טְמָא אֲסוּרִין מִן הַתּוֹרָה - אִין לוֹקִין עָלֶיהֶם¹¹; שְׁנֵאֲמַר: מְבִשְׂרָם לֹא תֹאכְלוּ - עַל הַבִּשְׂר הוּא לוֹקֵה, וְאִינוּ לוֹקֵה עַל הַבִּיצָה וְעַל הַחֲלָב. וְהֲרִי הָאוֹכֵל אוֹתָן - כְּאוֹכֵל חֲצִי שְׁעוֹר¹², שְׁהוּא אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה וְאִינוּ לוֹקֵה, אֲבָל מְכַיֵּן אוֹתוֹ מִכַּת מְרָדוֹת¹³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. האוכל גבינת העובדי פוככים ומזלות, או חלב שחלבו עובד פוככים ומזלות ואין ישראל רואהו³⁴ - מפני אותו מפת מרדות³⁵. החמאה של עובדי פוככים ומזלות - מקצת הגאונים התיירו; שהרי לא גזרו על החמאה, וחלב הטמאה אינו עומד³⁶. ומקצת הגאונים אסרוה, מפני צחצוחי חלב שישאר בה. שהרי הקום שבחמאה אינו מערב³⁷ עם החמאה כדי שיבטל במעוטו, וכל חלב שלהן חוששין לו שפא ערבו בו חלב בהמה טמאה³⁸.

34) שחלבו מבהמה טהורה. (35) ככל העובר על איסורי חכמים. (36) וצחצוחי (טיפות זעירות) חלב טמא שנשאר בו, אינם אוסרים. שהמה בטלים במיעוטם כשאר איסורים שבטלים בששים, שהרי חלב זה אינו מעמיד. (37) כלומר שהאיסור, היינו הקום, ניכר - אלא שאי אפשר לברור אותו ולסלקו מן החמאה, לפיכך אינו בטל. (38) כמבואר למעלה הלכה יג.

טז. יראה לי, שאם לקח חמאה מן העובד פוככים ומזלות ובשלה עד שהלכו להן צחצוחי חלב³⁹ - הרי זו מתרת⁴⁰. שאם תאמר: נתערבו עמה ונתבשלו כלן - בטלו במעוטם. אבל החמאה שבשלו אותה עובדי פוככים ומזלות - אסורה משום געולי עובדי פוככים ומזלות⁴¹, כמו שיתבאר⁴².

39) שניתכו על-ידי האש. (40) כלומר, אפילו לשיטת האוסרין חמאה של גוי, מותר אפילו לכתחילה, שהרי יש כאן הרבה ספיקות. שמא לא היה חלב טמא כלל. ואם תמצא לומר שנתערב, שמא לא נשאר כלום. ואם תמצא לומר נשאר, שמא בתחלת הבישול ניתך על-ידי אש, ולפיכך אין לאסור משום מבטל איסור. ובכלל אין לאסור משום מבטל מלכתחילה, שהרי כוונתו בבישולה שיוכתו הצחצוחים ולא ישארו בה כלל. (41) פליטת איסור מהכלי של הגוי. (42) להלן פרק יז הלכה ב. שסתם כלי גוי הם בני יומן, והבלועה שבהם אינה פוגמת את התבשיל.

יז. ישראל שישב בצד העדר של נכרי, ובא הנכרי והביא לו חלב מן העדר⁴³, אף על פי שיש בעדר בהמה טמאה - הרי זה מתר, ואף על פי שלא ראה אותו חולב. והוא שישכיל לראותו כשהוא חולב כשיעמד; שהנכרי מתירא לחלב מן הטמאה, שפא יעמד ויראה אותו.

43) שחלבו לצרכו של ישראל, ומתיירא לערב בו חלב טמא, פן יעמוד ויראה אותו.

יח. ביצה ששני ראשיה פדין או ששני ראשיה חדין, או שהיה חלמון מבוהין וחלבון מבוהין - בידוע שהוא ביצת עוף טמא. ראשה אחד פד וראשה אחד חד, וחלבון מבוהין וחלמון מבוהין - אפסר שהיא ביצת עוף טמא⁴⁴ ואפסר שהיא

טמא²⁵. היה העוף ספק טרפה, כל הביצים שתלד בערמה ראשונה²⁶ - משהין אותן²⁷: אם טענה ערמה שניה²⁸ והתחילה לילד - התרו הראשונות, שאם הייתה טרפה - לא הייתה יולדת עוד²⁹; ואם לא ילדה - הרי הן אסורות.

25) רבינו לא התכוון כאן לנמק למה האפרוח מותר, אף-על-פי שבא מביצת טריפה, כי לזה ניתן נימוק אחר בגמרא שם, אלא כוונתו לומר מה בין אפרוח מביצת טריפה לאפרוח מביצת טמאה. (26) בטעינה ראשונה, כלומר אותן הביצים שהיו במעיה בשעה שנולד בה ספק טריפות. (27) אחרי שגמרה להטיל כל הביצים של הטעינה הראשונה. (28) וזמן השהיה עשרים ואחד יום, שזה זמן עיבורה של התרנגולת. (29) "טריפה אינה יולדת" כלומר, אינה מתעברת ויולדת, אבל יולדת היא מה שעברה לפני שנטרפה.

יב. חלב בהמה טמאה אינו נקפה ועומד בחלב הטהורה. ואם נתערב חלב טמאה בחלב בהמה טהורה, פשתעמיד אותו - יעמד חלב הטהורה, ויצא חלב הטמאה עם הקום של גבינה.

יג. ומפני זה יתן הדין: שכל חלב הנמצא ביד עובד פוככים ומזלות³⁰ - אסור, שפא ערב בו חלב בהמה טמאה; וגבינת העובד פוככים ומזלות - מתרת, שאין חלב בהמה טמאה מתגבן. אבל בימי חכמי משנה גזרו על גבינת העובדי פוככים ומזלות ואסורים, מפני שמעמידין אותה בעור קבה של שחיטתן שהיא נבלה. ואם תאמר: והלא עור הקבה דבר קטן הוא עד מאד בחלב שעמד בו, ולמה לא יבטל במעוטו? מפני שהוא המעמיד הגבינה, והואיל ודבר האסור הוא שהעמיד - הרי הפל אסור, כמו שיתבאר³¹.

30) ואין ישראל רואה אם חלבו מבהמה טהורה. (31) להלן פרק ט הלכה טז.

יד. גבינה שמעמידין אותה העובדי פוככים ומזלות בעשבים או במי פרות, כגון שרף התאנים, והרי הן נפרין בגבינה - הורו מקצת הגאונים שהיא אסורה. שפבר גזרו³² על כל גבינת העובדי פוככים ומזלות, בין שהעמידה בדבר אסור בין שהעמידה בדבר המתר, גזרה משום שמעמידין³³ אותה בדבר האסור.

32) שהגזירה היתה סתם. (33) בכת"י תימן: "משום שהעמידה בדבר האסור", וכן הגירסה בהגהות מיימוניות. פירוש הדברים: מפני שנוהגים להעמיד בדבר האסור, גזרו על סתם גבינות גויים, ולא חילקו בין העמידו בדבר אסור או בדבר מותר, ולכן אסורה אפילו במקומות שרובם או כולם מעמידים בהיתר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

53) תוספתא עבודה-זרה פרק ה. ובברייתא שם לט: מונה חלב במקום חתיכת דג. אולם במימרא של רב שם בדין שני חותמות, מוחק רב כהנא "חלב" ומכניס במקומו חתיכת דג. ומסתבר, שגם בברייתא הנזכרת הוא גורס חתיכת דג במקום "חלב". (54) והגירסא שם "אין לוקחין בסוריא". ודעת רבינו, שסוריא לאו דוקא אלא הכוונה לכל חוץ לארץ, ומוכח מכאן שבארץ ישראל מותר. ובזמן הזה (של רבינו), דינה של ארץ ישראל לענין זה כחוצה לארץ, ראה לקמן פ"א הלכה כה. (55) אבל אם אין רובה ישראל, חוששים שמא קנה מן הגוי, כיון שאינו מוחזק בכשרות. (56) כגירסת התוספתא, ראה למעלה. וכנראה שגירסת רבינו בגמרא שלנו כגירסת התוספתא, וכן גורס שם רבינו חננאל.

כב. הפוכש דגים טמאים - צירן אסור. אכל ציר חגבים טמאים - מתיר.⁵⁷ מפני שאין בהם לחלוףית. לפיכך אין לוקחין ציר מן העובד פוכבים ומזלות, אלא אם כן היה בו דג טהור.⁵⁸ משוטט בו, אפלו דג אחד.

(57) "העיד ר' צדוק על ציר של דגים טמאים, שהוא טהור", ופירש רבינו בעדויות פ"ז, משנה ב, שהוא מותר. (58) "ואלו דברים של גוים אסורין... וציר שאין בה דגה כלבית שוטטת בו". ורבינו מפרש כלבית דג טהור הוא, וכן פירש רבינו חננאל. והוא הדין לכל דג טהור אם משוטט בו, הציר מותר אלא שנה כלבית לרבותא, אף-על-פי שקטן ביותר.

כג. עובד פוכבים ומזלות שהביא ערכה מלאה חביות פתוחות של ציר, ודג אחד טהור באחת מהן - פלן מתרות.⁵⁹ היו סתומות, פתח אחת ונמצא בה דג טהור, שניה ונמצא בה טהור.⁶⁰ - פלן מתרות. והוא שיהיה ראשו של דג ושרדו.⁶¹ קנים, כדי שיהא נכרי.⁶² שהוא דג טהור. לפיכך אין לוקחין דגים מרצצין מלוחין מן העובד פוכבים ומזלות. והם הנקראים טרית טרופה. ואם היה ראש הדג ושרדו נכרי, אף על פי שהוא מרצץ - מתיר לקח אותו מן העובד פוכבים ומזלות.

(59) שכל חביות פתוחות כחבית אחת הן, מפני שאדם עשוי ליטול מזו וליתן בזו. ולפיכך כמעורבות הן ומותרות. (60) שנמצא דג טהור בשתים, מוכח הדבר שבכולן ציר של דגים טהורים ומותרות. (61) שניהם יחד, כדמוכח שם בגמרא. (62) כלומר, שהוא מכיר בטביעות עין בראש ושרדה שהוא ממין דג פלוני שהוא טהור (רש"י מפרש, שדגים טמאים אין להם שדרה, ותבנית ראשם משונה מזו של טהורים), ואפילו אם אין קשקשת וסנפיר נמצא בו, שאנו תולים הששיר אותן בים.

כד. עובד פוכבים ומזלות שהביא גרב של חתיכות דג שחתוכן שנה.⁶³ והן נכרין שפלן מדג אחד, ומצא בחתיכה אחת מהן קשקשין - תרי פלן מתרות.

ביצת עוף טהור. לפיכך שואל לציד ישראל.⁴⁵ שמוכרה: אם אמר לו: של עוף פלוני הוא ועוף טהור הוא - סומך עליו; ואם אמר: של עוף טהור, ולא אמר לו שמו - אינו סומך עליו.⁴⁶

(44) שאין סומכין על סימני טהרה אלו, מפני שסימני ביצים אינם מן התורה, והדבר ספק. (45) אבל גוי אינו נאמן, כמבואר בהלכה הסמוכה. (46) כלשון הגמרא: "של עוף פלוני, וטהור הוא". וכן בעוף טהור, אנו מאמינים רק לציד שבקי בהם ובשמותיהם, כמבואר למעלה פרק א הלכה טו. וכתב הראב"ד, שאם הוא מוחזק בנאמנות לוקחים ממנו אפילו בסתם. ונראה שגם דעת רבינו כך, כפי שכתב בפירוש גבי ביצי דגים בהלכה כ.

יט. לפיכך אין לוקחים ביצים מן העובדי פוכבים ומזלות, אלא אם היה מפיר אותן.⁴⁷ ויש לו בהן טביעות עין שהן ביצי עוף פלוני הטהור. ואין חוששין להן שפא הן ביצי טרפה או ביצי נבלה. ואין לוקחין מן העובדי פוכבים ומזלות ביצה טרופה.⁴⁸ פלל.

(47) וכמבואר בהלכה הקודמת, שרק ישראל שאינו מוחזק בכשרות נאמן, אם אומר של עוף פלוני וטהור הוא, אבל לא גוי. ועכשיו לוקחים ביצים מן הגויים אף-על-פי שאינו אומר של עוף פלוני הוא, שסומכים אנו על רוב ביצים המצויים בינינו שהן של עופות טהורים (הגהות מיימוני). (48) ואפילו אם הוא מכיר שהן ממין עוף טהור, מפני שאנו חוששין שמא היא ביצת טריפה, וישראל מכרה לו, כמבואר שם בגמרא.

כ. ביצי דגים - סימניהם פסימני ביצי העוף. אם היו שני ראשיה פדין או חדין - טמאה. אחד פד ואחד חד - שואל לישראל המוכר.⁴⁹ אם אמר לו: אני מלחתיים.⁵⁰ והוצאתים מדג טהור - אוכל על פיו.⁵¹ ואם אמר לו: טהורין הם - אינו נאמן.⁵² אלא אם כן היה אדם שהחזק בכשרות.

(49) שגוי אינו נאמן בעדותו. (50) ובעוף, די אם הוא אומר של עוף פלוני. והטעם, שהדגים המלוחים באים ממרחק, ואולי נשמטו הביצים האלו מדג טמא, לפיכך צריך לומר אני מלחתיים. (51) אם הוא אינו חשוד ואינו מוחזק בכשרות, אבל אם הוא חשוד למכור טמא בטהור - אינו נאמן, מכיון שהוא נוגע בדבר. (52) מפני שעל סימנים לבד אין סומכים, שסימני ביצי דגים "לאו דאורייתא" הם, כסימני ביצי עוף.

כא. וכן אין לוקחין גבינה וחתית דג שאין בה סימן.⁵³ אלא מישראל שהחזק בכשרות. אכל בארץ ישראל,⁵⁴ כשהיתה רפה ישראל.⁵⁵ - לוקחין מפל ישראל שבה.⁵⁶ והחלב - לוקחין אותו מפל ישראל מפל מקום.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וצריך לומר: משום אבר מן החין. וראה שם ברש"י. (9 שם: "במיתתה בכזית". 10 שם: "במשהו בשר גידין ועצמות", כלומר, שגידים ועצמות משלימין לכזית.

(63) אבל אם אין חיתוכן שיה עם אותן שיש בהן קשקשת - אסורות.

~ יום חמישי כ"ב שבט ~

פָּרָק רְבִיעִי

(1) יבאר האוכל מבשר נבלת בהמה חיה ועוף; הא כל עוף טהור חי ואין בו כזית; האוכל כזית נפל מבהמה טהורה וכן כמה הוא נפל; האוכל כזית טרפה; ושנכנסין הטרפיות בכלל בשר בשדה טרפה; בהמה חולה שתשש כוחה למות או שחט מסוכנת ולא פירכסה; האיטורין אם מצטרפין וכן הנבלות ונבלה עם טרפה; הדברים שעורותיהם כבשרים; ודין שור הנסקל.

ד. האוכל כזית מבשר נבלת בהמה חיה ועוף - לזקה משום אוכל נבלה.¹² ואסור לאכל¹³ מן הבהמה שגולדה עד ליל שמיני¹⁴; שכל שלא שהה שמונה ימים בבהמה - הרי זה כגפלה¹⁵. ואין לזקין עליו¹⁶. ואם נודע לו שפלו לו חדשיו¹⁷ בפתן ואחר כך נולד, שהן תשעה חדשים לבהמה גסה וחמשה לדקה¹⁸ - הרי זה מתר ביום שגולד.

א. האוכל כזית מבשר בהמה שמתה או חיה שמתה או עוף שמת - לזקה, שנאמר: לא תאכלו פל נבלה. וכל שלא נשחטה פראוי - הרי זה מתה². ובהלכות השחיטה³ ותבאר השחיטה שהיא פראוי⁴ ושאינה פראוי.

(11) ואפילו אם הוא חי. (12) שנפל חשוב כמת (שבת קל.). (13) חולין קלח, ב. (14) שם קלו, א. ומשנכנס ליל שמיני מותר לאוכלה, ואין צריך לחכות שמונה ימים שלמים (מגיד-משנה). (15) כלומר, ספק נפל (שם קלה, א). (16) שאין לזקין על הספק. (17) שם קלו, א. (18) בכורות ה, א.

(2) חולין לב, א. (3) פריקם ב.ג. (4) כלומר, איזוהי שחיטה שהיא כראוי.

ה. השליא שיצאת עם הולד - אסורה באכילה¹⁹. והאוכלה - פטורה²⁰, שאינה בפירה²¹.

ב. אין אסור משום נבלה אלא מינים טהורים בלבד, מפני שהן ראויין לשחיטה⁶, ואם נשחטו שחיטה פשרה יהיו מתירין באכילה; אבל מינין טמאין, שאין שחיטה מועלת בהן, בין שנשחטה פראוי בין שמתה פדרפה בין שחתף בשר מן החי ממנה ואכלו - אינו לזקה משום נבלה וטרפה⁷, אלא משום אוכל בשר טמאה.

(19) חולין עז, א. (20) משום נבילה. (21) שם: "חישב עליה מטמאה טומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבילות", והיינו מפני שאינה בשר, אבל נחשבה לאוכל, כדמוכח שם.

(5) חולין ק, א. ומעילה טז, א. כרב. (6) בחולין שם נאמר הטעם, מפני שאין איסור נבילה חל על איסור טמא, אבל מסגנונו של רבינו כאן משמע נימוק אחר. היינו, שאיסור נבילה תלוי בהכשר שחיטה, ולפיכך אין איסור נבילה במינים טמאים, שאין להם הכשר שחיטה, כלומר, שאינם ניתנים בשחיטה. (7) גם בבהמה טהורה אינו חייב על בשר מן החי משום נבילה רק משום טריפה, כמבואר להלן הלכה י. והחידוש בטמאה הוא, שאף משום טריפה אינו לוקה.

ו. האוכל כזית מבשר בהמה או חיה או עוף טהורים²² שנטרפו - לזקה, שנאמר: ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, לפלב תשליכון אתו. טרפה האמורה בתורה - זו שטרפה אותה²³ חית היער, כגון ארי ונמר וכיוצא בהן²⁴. וכן עוף שטרף אותו עוף הדורס, כגון גיץ וכיוצא בו. ואין אתה יכול לומר שטרפה אותה והמיתה אותה; שאם מתה - הרי היא נבלה, ומה לי מתה מחמת עצמה או הפה בסיף והמיתה או שברה ארי והמיתה? הא²⁵ אינו מדבר אלא בשנטרפה ולא מתה.

ג. האוכל עוף טהור חי פל שהוא - לזקה משום אוכל נבלה⁸, ואף על פי שאין בו כזית, הואיל ואכלו פלו. ואם אכלו אחר שמת - עד שיהיה בו כזית⁹. ואף על פי שאין בכלו בשר כזית, הואיל ויש בכלו כזית¹⁰ - חייב עליו משום נבלה.

(22) אבל לא טמאים, שאיסור טריפה אינו אלא במינים טהורים בלבד כמו איסור נבילה, כמבואר למעלה ה"ב. (23) כגון שדרסה עליה בידה או גרמה לה בכל אופן שהוא, אחד מסוגי הטרפיות המבוארים בפ"ה מהל' שחיטה ה"ה. (24) שלא דוקא ארי, אלא כל חית יער גדולה, שדרסה בהמה גסה וכל-שכן בהמה דקה, נטרפה. (25) הרי.

ז. ואם הטרפה שלא מתה אסורה, יכול אם בא זאב וגרר הגדי ברגלו²⁶ או בנבנו או בפאזנו, ורדף אדם והצילו מפיו, יהיה אסור, שהרי נטרף? תלמוד לומר: ובשר בשדה טרפה וגומר לפלב תשליכון אתו - עד שיעשה אותה בשר הראויה²⁷ לפלב. הא למדת, שהטרפה האמורה בתורה היא שטרפה אותה חית היער ושברה אותה ונטת למות ועדין לא מתה. אף על פי שקדם ושחטה קדם שתמות - הרי

(8) חולין קב, ב: "אכל צפור טהורה בחייה, בכל שהוא". ורבינו מפרש שהוא חייב משום נבילה ולא משום אבר מן החי (מגיד-משנה). [אבל בגמרא שם נראה ללא כל ספק, שלוקה משום אבר מן החי. ונלאו כל המפרשים למצוא ישוב מלא לדברי רבינו, ובהגהות החזון איש' שנספחו לרמב"ן הוצאת "אל המקורות", כתב שטעות-סופר היא,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמבואר למעלה ה"ב, כך אינו נוהג בהם איסור בשר מן החי. (39 חולין קב, ב. 40) שרק מתה אסורה משום נבילה, כמבואר למעלה ה"א. (41) שפירש ממקומו (רש"י שם).

יא. בהמה שהיא חולה מחמת שתשש פתה ונטתה למוות⁴², הואיל ולא ארעה⁴³ מפה באבר מאיברייה הממיתים אותה⁴⁴ - הרי זו מתרת; שלא אסרה תורה אלא פעין טרפת חית היצר, שהרי עשת⁴⁵ בה מפה הממיתה אותה.

(42) שם לו, א. בלשון המשנה: "מסוכנת". (43) לא קרה. (44) כוונת רבינו לבאר את ההבדל המהותי בין טריפה למסוכנת, ואומר - שבטריפה נעשית בה מכה, ובמסוכנת לא אירעה מכה. (45) בכת"י תימן: נעשית.

יב. אף על פי שהיא מתרת, גדולי החכמים⁴⁶ לא היו אוכלין מבהמה שממריין ושוחטין אותה כדי שלא תמות, ואף על פי שפרקסה בסוף שחיטה⁴⁷. ודבר זה אין בו אסור, אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו בדבר זה - הרי זה משבח.

(46) שם לו, ב. (47) שאם לא פירכסה בסוף שחיטה - אסורה באכילה, כמבואר להלן בהלכה הסמוכה.

יג. השוחט בהמה חיה ועוף ולא יצא מהן דם - הרי אלו מתריין⁴⁸, ואין אומרין שמא מתים היו. וכן השוחט את הבריאה ולא פרקסה - הרי זו מתרת⁴⁹. אבל המסכנת, והיא: כל שמעמידין אותה ואינה עומדת, אף על פי⁵⁰ שהיא אוכלת מאכל בריאות, אם שחטה ולא פרקסה⁵¹ כלל - הרי זו נבלה⁵², ולוקין עליה. ואם פרקסה - הרי זו מתרת. וצריך שהיה הפרכוס בסוף השחיטה⁵³, אבל בתחלתה - אינו מועיל.

(48) שם לג, א. (49) שם לו, א. (50) שם, ב. (51) שם. (52) שכל שלא פירכסה, אין שחיטתה כולם ורק גמר מיתתה (מגיד-משנה). (53) שם לח, א: "כל שאינה עושה כן בסוף שחיטה, בידוע שנשמתה נטולה הימנה קודם לכן".

יד. כיצד הוא הפרכוס? בבהמה דקה⁵⁴ ובחיה גסה⁵⁵ ודקה: בין שפשטה⁵⁶ ידה והחזירה, או שפשטה רגלה אף על פי שלא החזירה⁵⁷, או שפספה רגלה בלבד - הרי זה פרכוס ומת; אבל אם פשטה ידה ולא החזירה - הרי זו אסורה, שאין זו אלא הוצאת נפש בלבד⁵⁸. ובבהמה גסה⁵⁹: אחד היד ואחד הרגל, בין שפשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה - הרי זה פרכוס ומתרת; ואם לא פשטה לא יד ולא רגל ולא כפפה כלל - הרי זו

זו אסורה משום טרפה, הואיל ואי אפשר שתחיה ממכה זו הבאה עליה.

(26) כלומר, שלא דרסה בידו, שאם דרסה, הרי היא דרוסת זאב בדקה, שהיא טריפה. (27) בדפוס רומי ר"מ: הראוי.

ח. נמצאת למד: שהתורה אסרה המתה, והיא הנבלה, ואסרה הנוטה למות מחמת מפותיה ואף על פי שעדיין לא מתה, והיא הטרפה. וכשם שלא תחלק במיתה בין מתה מחמת עצמה, בין שנפלה ומתה, בין שחנקתה עד שמתה, בין שדרסתה חיה והרגתה; כף לא תחלק בנוטה למות בין שטרפתה חיה ושברתה, בין שנפלה מן הגג ונשתברו רב צלעותיה, בין שנפלה ונתרסקו איברייה, בין שזרק בה חיץ ונקב לבה או ראתה, בין שבא לה חלי מחמת עצמה ונקב לבה או ראתה או שבר רב צלעותיה וכיוצא בהן. הואיל והיא נוטה למות מפל מקום - הרי זו טרפה, בין שהיה הגורם בידי בשר ודם בין שהיה בידי שמים. אם כן, למה נאמר בתורה טרפה²⁸? דבר הכתוב בהנה²⁹. שאם לא תאמר כן³⁰, לא תאסר אלא אותה שנטרפה בשדה, אבל אם נטרפה בחצר - לא תאסר. הא למדת, שאין הכתוב מדבר אלא בהנה³¹.

(28) שמשמעה שנטרפה בידי חיה. (29) דבר המצוי ורגיל. (30) אלא שהכל דוקא לפי מה שנכתב. (31) מכילתא משפטים פרשה ב.

ט. וענין הכתוב³²: שהנוטה למות מחמת מפותיה³³ ואי אפשר לה לחיות³⁴ מחמת מכה זו - אסורה. מפאן אמרו חכמים³⁵: זה הכלל: כל שאין פמוה חיה³⁶ - טרפה. ובהלכות שחיטה³⁷ תבאר אי זה חלי עושה אותה טרפה ואי זה חלי אין עושה אותה טרפה.

(32) "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו". (33) או מחמת חולי, כמבואר בהלכה הקודמת. (34) שנים עשר חודש, כמבואר בפ"א מהל' שחיטה ה"א. (35) חולין מב, א. (36) "שלקתה מכה שאין בהמה לקויה דוגמתה ראויה לחיות" (רש"י). (37) פ"י ה"ט.

י. וכן החותף בשר מן החי מן הטהורים³⁸ - הרי אותו הבשר טרפה³⁹, והאוכל ממנו כזית - לוקה משום אוכל טרפה. שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה⁴⁰, מה לי טרפה אותה חיה מה לי חתכה בסכין? מה לי בכלה מה לי במקצתה? הרי הוא אומר: ובשר בשדה טרפה לא תאכלו - בין שנעשית בהמה בשר בשדה⁴¹ הרי היא טרפה.

(38) אבל בטמאים, כשם שאיסור טריפה אינו נוהג בהם,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

67) כלומר, נבילת בהמה ונבילת חיה ועוף הטהורים. 68) מעילה טז, ב. 69) שטרפה תחילת נבילה, כמו שמסיים בסוף ההלכה. 70) שבשר מן החי אסור משום טריפה, כמבואר למעלה ה"י, ונבילה מצטרפת עם טריפה. 71) אבל בטמאה אין איסור בשר מן החי, כמבואר למעלה שם. 72) אף-על-פי שכל אחד מוזהר לבדו, אמנם הואיל וכולם נכללו בפסוק "את זה לא תאכלו", כמבואר למעלה פ"ב ה"א, הרי איסורם בלאו אחד ולפיכך מצטרפים. 73) למעלה פ"ב. 74) שטרפה אסורה משום שאי-אפשר לה לחיות, כמבואר למעלה ה"ז. ונלא נתבאר למה הוצרך רבינו לטעם זה. הלא נבילה וטריפה נאמרו בלאו אחד: "נבילה וטריפה לא יאכל לטמאה בה" (ויקרא כב, ח), וכל שבלאו אחד מצטרפים? ואולי מפני שחיוב המלקות אינו מלאו זה, אלא מלאוים מחולקים].

נבילה. ובקוף: אפלו לא רפרף אלא בעיניו ולא כשפש אלא בזנבו - הרי זה פרוס.

54) שם לו, א. 55) עבודה זרה טז, ב: "חיה גסה, הרי היא כבהמה דקה לפירכוס". 56) אבל אם היתה ידה פשוטה מקודם וכפפתה - אינו פרוס. 57) שם לה, ב: "אבל ברגל, בין פשוטה ולא כפפה, בין כפפה ולא פשוטה - כשרה". 58) שם לו, א. 59) שם לח, ב. 60) שם, וכן גירסת הרי"ף והערון. אולם הגירסא שלנו בגמרא: "בגפוי".

טו. השוחט את המסכת בלילה, ולא ידע אם פרוסה או לא פרוסה - הרי זו ספק נבילה ואסורה⁶¹.

61) שם לו, א.

יח. האוכל מנבילה וטריפה או מבהמה וחייה הטמאים מן העור⁷⁵ ומן העצמות ומן הגידים, ומן הקרנים ומן הטלפים, ומן הצפרנים של עוף ממקומות שמבצבץ משם הדם פשייתכו, ומן השליא שלהן, אף על פי שהוא אסור - הרי זה פטור, מפני שאילו אינן ראויין לאכילה⁷⁶. ואין מצטרפין עם הפשר לכזית.

טז. כל אסורין שפותרה אין מצטרפין⁷² זה עם זה, חוץ מאסורי נזיר⁶³, כמו שיתבאר שם⁶⁴. לפיכך, הלוקח מעט⁶⁵ חלב ומעט דם ומעט בשר בהמה טמאה ומעט בשר נבילה ומעט בשר דג טמא ומעט בשר עוף טמא וכיוצא באלו משאר האסורין וצריך מן הפל פזית ואכלו - אינו לוקה, ודינו כדין אוכל חצי שיעור⁶⁶.

75) חולין קיז, ב: "העור... והעצמות והגידין והקרנים והטלפים מצטרפין לטמא טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבילות". והטעם: מפני שאין בהן לאו של נבלה (מגיד-משנה). 76) אין כוונת רבינו לומר, שאינם ראויין להחשב כאוכל, שהרי הם מטמאים טומאת אוכלין, אלא שאינם נקראים בשר שיחול עליהם איסור בשר נבילה.

62) ערלה פ"ב, מ"א. 63) נזיר לו, ב: "מכל אשר יעשה מגפן היין, לימד על איסורי נזיר שמצטרפין זה עם זה". 64) פ"ה מהל' נזירות ה"ג. 65) פחות מכזית. 66) "שהוא אסור מן התורה, ואינו לוקה אבל מכין אותו מכת מדרות" (למעלה פ"ג ה"ו).

יט. קבת⁷⁷ הנבילה וקבת הטמאה - מתרת, מפני שהיא כשאר טנפת שבגוף⁷⁸. ולפיכך מתרת⁷⁹ להעמיד הגבינה בקבת שחיטת העובד פוככים ומזלות, ובקבת בהמה וחייה טמאה. אבל עור הקבה - הרי הוא כשאר המצעים⁸⁰, ואסור.

יז. כל הנבלות⁶⁷ מצטרפות⁶⁸ זו עם זו. ונבילה מצטרפת עם טריפה⁶⁹. וכן כל בהמה וחייה הטמאים - מצטרפין זה עם זה. אבל בשר נבילה עם בשר בהמה טמאה - אין מצטרפין. כיצד? הלוקח מנבלת השור ונבלת הצבי ונבלת התרנגול, וקבץ מן הפל פזית בשר ואכלו - לוקה. וכן אם קבץ חצי זית מנבלת בהמה טהורה וחצי זית מן הטרפה, או חצי זית מבשר נבילה וחצי זית מבשר מן החי⁷⁰ מן הטהורה⁷¹, ואכלו - לוקה. וכן בשר הגמל והחזיר והארנבת⁷², שקבץ מכלם פזית ואכלו - לוקה. אבל אם צרף חצי זית מנבלת השור וחצי זית מבשר הגמל - לוקה. וכן כל פיוצא פזה. וכן בהמה טמאה ועוף טמא או דג טמא - אין בשר שגיהן מצטרף, לפי שהן שגיו שמות; שהרי כל אחד מהן בלאו בפני עצמו, כמו שבארנו⁷³. אבל כל העופות הטמאין - מצטרפין, כמו שמצטרפין כל בהמה וחייה הטמאין. זה הפלל: כל שאסורין בלאו אחד - מצטרפין, בשגיו לאוין - אין מצטרפין; חוץ מנבילה וטריפה, הואיל והטרפה תחלת נבילה היא⁷⁴.

77) חלב הכנוס בתוך הקיבה, ולא חילק רבינו בין קרוש לניגר, וכן דעת הרי"ף. וראה 'כסף משנה' ורדב"ז לקמן פ"ט ה"טו. 78) שם קטז, ב: "פירשה בעלמא הוא". 79) שם. 80) שם.

כ. עור הפא פגוד פניו של חמור⁸¹ - מתר באכילה⁸², מפני שהוא כמו הפרש ומי רגלים שהן מתריין⁸³. יש עורות שהן כבשר⁸⁴, והאוכל מהן פזית - כאוכל מן הבשר. והוא פשיאכל אותן פשהן רכים⁸⁵.

81) "כעין שליא שהחמור נולד בו" (רש"י). 82) בכורות ז, ב. 83) ראה השגת הראב"ד ובמגיד משנה. 84) חולין קכב, א. 85) שם. שאם עבדן או שהילך בהן כדי עבודה שהם מתקשים, אינם אוכל ואינם כבשר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָסוּר בְּהִנְיָהּ, וְאִם אָכַל מִבְּשָׂרוֹ פְּזִיזָה - לֹקְהָ⁹⁴. וְכֵן
כְּשִׂיִסְקַל לֹא יִמָּכַר וְלֹא יִתְּנֶנּוּ לְכֻלָּבִים וְלֹא לְעוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת. לִכְךָ נֶאֱמַר⁹⁵: לֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ.
וּפְרָשׁ שֶׁל שׁוֹר הַנִּסְקָל מִתֵּרֵם⁹⁶ בְּהִנְיָהּ. נוֹדַע שֶׁהוּא
פְּטוּר מִסְקִילָה⁹⁷ אַחֵר שֶׁנֶּגְמַר דִּינוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוֹזְמוּ
הַעֲדִים - יֵצֵא וַיִּרְעָה בְּעֵדְרָה⁹⁸. וְאִם נוֹדַע אַחֵר שֶׁנִּסְקָל
- הָרִי זֶה מִתֵּרֵם בְּהִנְיָהּ⁹⁹.

92) בבא־קמא מא, א. 93) כלומר, אפילו שלא סקלו אלא שחטו. 94) משום הלאו: "ולא יאכל את בשרו". 95) פסחים כב, ב. 96) עבודה זרה לד, ב: שנאמר: "לא יאכל את בשרו", בשרו אסור ופירשו מותר. 97) כריתות כג, ב. 98) עם שאר צאנו, כחולין גמורים (רש"י שם). 99) שם.

~ יום שישי כ"ג שבט ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) יבאר איסור אבר מן החי ובשר המדולדל בבהמה; המושיט ידו למעי הבהמה וחתך מן הטחול והכליות והניחו בתוכה; ודין ביצים שניתקן; עובר שהוציא ידו שנאסר אותו אבר ואח"כ נולד; השוחט בהמה מעוברת ומצאה בה שליל או בן תשעה חי.

א. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה² לְמַדּוּ, שֶׁזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹרָה: לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבֶּשֶׂר - לְאִסּוֹר אֶבֶר שֶׁנִּחְתַּךְ מִן הַחַיִּי³. וְעַל אֶבֶר מִן הַחַיִּי⁴ הוּא אוֹמֵר לְנֶחַ: אֵךְ בֶּשֶׂר בְּנִפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ. וְאִסּוּר אֶבֶר מִן הַחַיִּי נוֹהֵג בְּבִהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, בְּטְהוֹרִים אֲבָל לֹא בְּטְמֵאִים⁵.

2) תורה שבעל פה. 3) "דאבר חי מקרי נפש שאם יחתכנו אינו עושה חליפין שלא ישוב עוד, כנפש הנטולה שאינה חוזרת והכי משמע לא תאכל הנפש בעודו עם הבשר בעוד החיות עם הבשר". 4) אבר מן החי היא אחת משבע מצוות שבני נח נצטוו עליהן. 5) מחלוקת תנאים בדבר, ופסק כחכמים.

ב. אֶחָד אֶבֶר שֵׁישׁ בּוֹ בֶּשֶׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת, כְּגוֹן הַיָּד וְהַרְגֵל, וְאֶחָד אֶבֶר שְׂאִין בּוֹ עֵצִים⁶, כְּגוֹן הַלְשׁוֹן וְהַבִּיצִים וְהַטְחוּל וְהַפְּלִיּוֹת וְחֻלְבֵי וְכִיּוֹצֵא בְהֵן. אֲלֵא שֶׁהָאֶבֶר שְׂאִין בּוֹ עֵצִים - בֵּין שִׁחְתָּהּ כְּלוּ בֵּין שִׁחְתָּהּ מִקְצָתוֹ⁸, הָרִי זֶה אִסּוּר מִשּׁוּם אֶבֶר מִן הַחַיִּי; וְהָאֶבֶר שֵׁישׁ בּוֹ עֵצִים - אִינוּ חֲזֵב עָלָיו מִשּׁוּם אֶבֶר מִן הַחַיִּי עַד שִׁפְרָשׁ כְּבָרִיתוֹ: בֶּשֶׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת; אֲבָל אִם פָּרַשׁ מִן הַחַיִּי הַבֶּשֶׂר בְּלִבָּד - חֲזֵב עָלָיו מִשּׁוּם טְרֵפָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ, לֹא מִשּׁוּם אֶבֶר מִן הַחַיִּי.

6) "אכל חלב מן החי מן הטרפיה חייב שלוש" (משום חלב ומשום טרפה ומשום אבר מן החי). הרי דגם באבר שאין בו עצם חייב משום אבר מן החי, שהלא אין עצם בחלב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... כמו הפרש ומי רגלים שהן מתרין...".

בהלכות טומאת אוכלין (פ"י ה"ב) פסק שמי רגלים של בהמה אינם כמים ואין מכשירין, ומקורו מתוספתא סוף מכשירין. אבל בבכורות ז, א. וברמב"ם כאן פסק שמתרין, כיון שלא נשתנתה מציאות המים בגוף הבהמה אלא "מיא עול מיא נפוק".

וקשה, כיון שלא נשתנתה מציאות המים בגוף הבהמה, מדוע "אין מכשירין". ועל כרחק צריך לומר שעל ידי כניסת המים בגוף הבהמה, ניטלה מהן התכונה המחלקת בין מים שמכשירין ומי פירות שאין מכשירין, ואעפ"כ אין נעשים עדיין כגוף הבהמה כמו חלבה ומשום כך מותרים.

דוגמא לדבר: סבתם של אנשי אלכסנדריא ששאלו את ריב"ח "אשתו של לוט מהו שתטמא" כי אף שהשתנתה צורתה לנציב מלח לא נעשית כחומר המלח, ועדיין נשאר וקיים החומר הראשון של בשר גוף אדם, ולכן הסברא שמתטמאת.

ואולי אפשר לומר שדוגמא זו היא גם לאידך גיסא – שגם אם נאמר שלא נשתנה עצם מציאות גופה, עדיין יש מקום לומר שע"י שנעשית נציב מלח (בחיצוניות), ניטל ממנה גדר גוף אדם, ולכן אינה מטמאת – בדוגמת מי רגלי בהמה שאף שלא נעשו כגוף הבהמה, מכל-מקום ניטלה תכונת המים מהם ולכן אינם מכשירין.

(רשימות, חוברת קכ"ט מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

כא. וְאֵלוֹ שְׂעוּרוֹתֵיהֶן כְּבִשְׂרֵי⁸⁶: עוֹר הָאָדָם; וְעוֹר הַחֲזִיר שֶׁל יִשׁוּב⁸⁷; וְעוֹר חֲטוּטְרָת⁸⁸ שֶׁל גָּמַל שֶׁלֹא טַעַנּוּ עָלָיו מִשָּׂא מַעוֹלָם וְלֹא הִגִּיעוּ⁸⁹ לְמִשָּׂא, שֶׁעַדִּין הִיא רֶכֶה; וְעוֹר בֵּית הַבְּשָׂטָן⁹⁰; וְעוֹר שִׁתְחַת הָאֵלֶּיִהּ⁹¹; וְעוֹר הַשְּׁלִיל; וְעוֹר הָאֲנָקָה וְהַפֶּחַח וְהַלְטָאָה וְהַחֲמֵט. כָּל אֵלוֹ הָעוֹרוֹת, כְּשֶׁהֵן רַפּוֹת - הָרִי הֵן כְּבֶשֶׂר לְכָל דָּבָר, בֵּין לְאִסּוּר אֲכִילָה בֵּין לְטְמֵאָה.

86) ביאור להלכה הקודמת. 87) מפני שהוא רך ואוכלים אותו (רש"י). אבל חזיר הבר קשה ואינו כבשר. 88) דבשת הגמל. "ועל דבשת גמלים" (ישעיה ל, ו) תרגום: על חטרייא גמליא (ערוך). 89) זמנו. 90) בית הרחם (רש"י שם). 91) עור הזנב מתחת מקום שאין שיער מפני שהוא רך (רש"י שם).

כב. נֶאֱמַר בֶּשֶׂר הַנִּסְקָל: וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ. וְהִיאֵךְ הִזָּה אֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ אַחֵר שֶׁנִּסְקָל וְהִרִי הוּא נִבְלָה? אֲלֵא לֹא בָּא הַפְּתוּב אֲלֵא לְהוֹדִיעַ⁹²: שֶׁפִּיּוֹן שֶׁנֶּגְמַר דִּינוֹ לְסְקִילָה נֶאֱסַר⁹³, וְנִעְשָׂה כְּבִהֵמָה טְמֵאָה, וְאִם קָדַם וְשִׁחְטוֹ שִׁחֲטָהּ בְּשָׂרָה - הָרִי זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

איסור לכל הדעות. (19) ואף על פי שאיסור אבר מן החי חל בשעה שנחתך האבר ואיסור חלב הרי חל משעת יציאת הבהמה לאוויר העולם, חל איסור אבר מן החי על איסור חלב, מפני שאבר מן החי נאסר גם לגויים, ומתוך שהוא חל על הגויים חל גם על היהודים, אף על פי שכבר נאסר עליהם משום חלב. (20) משום טרפה ומשום חלב ומשום אבר מן החי.

ו. **בְּשֵׁר הַמְדֻלְדָּל**²¹ **בְּהֵמָה וְאֶבֶר הַמְדֻלְדָּל בְּהָ, אִם אֵינוֹ יָכוֹל לַחְזוֹר וְלַחְיֹת**²², **אָף עַל פִּי שְׂלֵא פָרֵשׁ אֶלָּא אַחֵר שְׁנִשְׁחֲטָה - אֶסוּר**²³, **וְאִין לֹקִין עָלָיו. וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה - רֹאִין אוֹתוֹ פְּאֵלוֹ נִפְל מִחַיִּים**²⁴. **לְפִיכָּךְ לֹקִין עָלָיו מִשּׁוּם אֶבֶר מִן הַחַי. אֲבָל הַיָּכוֹל לַחְזוֹר וְלַחְיֹת, אִם נִשְׁחֲטָה הַבְּהֵמָה - הָרִי זֶה מִתָּר**²⁵.

(21) נתלש מן הגוף, אבל לא לגמרי אלא מחובר עוד ברצועות בשר קטנות. (22) להתחבר אל הגוף ולהידבק בו. (23) מדרבנן. (24) "מיתה עושה ניפול שחיטה אין עושה ניפול", כלומר, אם מתה אנו רואים כאילו האבר נפל מחיים והרי זה אבר מן החי, אבל בשחיטה אין אנו אומרים, כאילו נפל מחיים, וממילא אין זה אבר מן החי. (25) הואיל ויכול האבר לחזור ולחיות, השחיטה מתירתו ונחשב כגוף הבהמה. ובמתה אינו חייב אלא משום נבלה ולא משום אבר מן החי.

ז. **שְׁמֵט**²⁶ **אֶבֶר אוֹ מַעֲכוֹ אוֹ דָכוֹ, פְּגוֹן הַבְּיָצִים שְׂמֵעָף אוֹתָן אוֹ נִתְקַן**²⁷ - **הָרִי זֶה אֵינוֹ אֶסוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהָרִי יֵשׁ בּוֹ מִקְצַת חַיִּים, וְלִפְיֵכֶךָ**²⁸ **אֵין מְסֵרִיחַ. וְאָף עַל פִּי כֵן אֶסוּר לְאֶכְלוֹ מִמֶּנְהֶג שְׁנֵהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִקֶּדֶם, שֶׁהָרִי הוּא דוֹמָה לְאֶבֶר מִן הַחַי.**

(26) אבל לא תלשו. (27) ונשחטה הבהמה. (28) מפני שיש בו מקצת חיים.

ח. **עֵצִים שְׁנִשְׁבְּרוּ: אִם הָיָה הַבְּשֵׂר אוֹ הַעוֹר חוֹפָה**²⁹ **רֵב עֲבִיו**³⁰ **שֶׁל עֵצִים הַנִּשְׁבְּרוּ וְרֵב הַקֶּף הַשְּׂבִרוֹ**³¹ - **הָרִי זֶה מִתָּר; וְאִם יֵצֵא הָעֵצִים לַחוּץ**³² - **הָרִי הָאֶבֶר אֶסוּר. וּכְשִׁישְׁחֵט הַבְּהֵמָה אוֹ הָעוֹף - יַחְתֵּף מִמְקוֹם הַשְּׂבִיר וְיִשְׁלִיכוֹ, וְהִשְׂאֵר מִתָּר. נִשְׁבֵּר הָעֵצִים, וְהַבְּשֵׂר חוֹפָה אֶת רֵבּוֹ, אֲבָל הָיָה אוֹתוֹ בְּשֵׂר מִרְסָס**³³ **אוֹ נִתְאָבֵל, כְּבֵשֵׂר שֶׁהָרוּפָא גִוְרָו, אוֹ שֶׁהָיָה מִתְלַקֵּט**³⁴ **הָרֵב מִמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁהָיָה הַבְּשֵׂר שְׁעָלָיו נִקְבִּים נִקְבִּים**³⁵, **אוֹ שְׁנִסְדַּק הַבְּשֵׂר, אוֹ שְׁנִקְדַּר כְּמִין טַבְעַת, אוֹ שְׁנִגְרַר הַבְּשֵׂר מִלְמַעְלָה עַד שְׂלֵא נִשְׂאֵר מִן הַבְּשֵׂר אֶלָּא כְּקִלְפָה, אוֹ שְׁנִתְאָבֵל הַבְּשֵׂר מִלְמַטָּה מִצֵּל הָעֵצִים שְׁנִשְׁבְּרוּ עַד שְׁנִמְצָא הַבְּשֵׂר הַחוּפָה אֵינוֹ נוֹגַע בְּעֵצִים - כְּכֹל אֵלוֹ מוֹרִין לְאֶסוּר**³⁶, **עַד שִׁתְּרַפָּא הַבְּשֵׂר**³⁷. **וְאִם אֲכַל מִכָּל אֵלוֹ - מִפִּין אוֹתוֹ מִפְּת מְרֻדוֹת.**

(29) מכסה. (30) שלא יצא רוב עובי השבירה לחוץ אלא מיעוט חלל העצם נגלה ורובו מכוסה. (31) רוב היקף הבשר שעל השבר - קיים. (32) הבשר אינו מכסה אותו. (33) כלומר, שהיה הבשר מרודד וקלוש אבל מכסה את רוב

(7) "כגון שתלש ממנה אבר וטרפה בו ... איסור אבר ואיסור טרפה בהדי הדדי קאתו" (שחלו בבת אחת), הרי שאם חתך ממנה אבר שהיא נטרפת מנטילתה חייב משום אבר מן החי כשאכלו (אמנם בגיליון נדפס: "מצאתי כתוב בגליון ספר אחד וזה לשונו, והלב, נראה לי שצריך להיות והחלב כי הלב עושה טרפה אם ניטל", אבל הדברים תמוהים, כי מה בכך אם הבהמה נטרפת, וכי משום זה אין איסור אבר מן החי? (8) "אכל חלב מן החי", משמע אפילו מקצת. הרי שבאבר שאין בו עצם, כמו חלב, חייב משום אבר מן החי אפילו אם חתך מקצתו.

ג. **הַאוֹכֵל מֵאֶבֶר מִן הַחַי פְּזִיחָה**⁹ - **לֹקְהָ. וְאֶפְלוֹ אֲכַל אֶבֶר שְׁלֵם: אִם יֵשׁ בּוֹ פְּזִיחָה**¹⁰ - **חַיֵּב, פְּחוֹת מִפְּזִיחָה - פְּטוּר**¹¹. **חֲתַף מִן הָאֶבֶר כְּבָרִיתוֹ בְּשֵׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת פְּזִיחָה וְאֶכְלוֹ - לֹקְהָ, אָף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ בְּשֵׂר אֶלָּא כָּל שְׁהוּא**¹². **אֲבָל אִם הִפְרִיד הָאֶבֶר אַחֵר שֶׁתְּלָשׁוּ מִן הַחַי וְהִפְרִיד הַבְּשֵׂר מִן הַגִּידִים וּמִן הָעֲצָמוֹת - אֵינוֹ לֹקְהָ**¹³ **עַד שִׁיאֲכַל פְּזִיחָה מִן הַבְּשֵׂר לְבָדוֹ, וְאִין הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים מִצְטָרְפִין בּוֹ לְכַזְזִית, מֵאַחֵר שֶׁשְׁנָה בְּרִיתוֹ**¹⁴.

(9) ככל איסורי תורה. (10) וגידים ועצמות מצטרפים לכזית. (11) אף על פי שאכל אבר שלם. (12) שגידים ועצמות מצטרפים. (13) "חלקו מבחון פטור". ואפילו אם החלק הוא יותר מכזית, אין עליו כבר שם אבר מן החי אלא בשר מן החי, והגידים והעצמות אין מצטרפים. (14) האבר נברא בשר ועצמות וגידים מחוברים, ועכשיו הם נפרדים ולפיכך אין לו דין אבר מן החי.

ד. **חִלְקוֹ לְאֶבֶר זֶה**¹⁵ **וְאֶכְלוֹ מַעֲט מַעֲט: אִם יֵשׁ בְּמָה שְׂאֲכַל פְּזִיחָה בְּשֵׂר - חַיֵּב, וְאִם לֹאוֹ - פְּטוּר**¹⁶. **לִקַּח פְּזִיחָה מִן הָאֶבֶר כְּבָרִיתוֹ בְּשֵׂר וְגִידִים וְעֲצָמוֹת וְאֶכְלוֹ, אָף עַל פִּי שְׁנִחְלַק בְּפִיו בְּפָנִים קִדְּם שְׁיִבְלַעְנוּ - חַיֵּב**¹⁷.

(15) ולא הפריד הבשר מן הגידים והעצמות, ואין בכל חלק כזית. אין לו דין אבר מן החי, אלא דין בשר מן החי, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "שאכל כזית בשר", כי הגידים והעצמות אינם מצטרפים. אבל אם יש בכל חלק כזית, הרי הוא אבר מן החי, מכיוון שלא הפריד הבשר מן הגידים והעצמות. (16) שגידים ועצמות אין מצטרפים בבשר מן החי. (17) "חלקו מבפנים חייב".

ה. **תֵּלַשׁ אֶבֶר מִן הַחַי וְנִטְרְפָה בְּנִטְלָתוֹ וְאֶכְלוֹ - חַיֵּב שְׂתִימִים: מִשּׁוּם אֶבֶר מִן הַחַי, וּמִשּׁוּם טְרֵפָה; שֶׁהָרִי שְׁגִי הָאֶסוּרִין בְּאִין פְּאַחַת**¹⁸. **וְכֵן הַתּוֹלֵשׁ חֵלֶב מִן הַחַי וְאֶכְלוֹ - לֹקְהָ שְׂתִימִים: מִשּׁוּם אֶבֶר מִן הַחַי, וּמִשּׁוּם חֵלֶב**¹⁹. **תֵּלַשׁ חֵלֶב מִן הַטְּרֵפָה וְאֶכְלוֹ - לֹקְהָ שְׂלֵשׁ**²⁰.

(18) כלומר, בבת אחת, ש"בהמה בחייה לאו לאיברים עומדת", ואיסור אבר מן החי חל רק בשעה שהופרש האבר ובאותה שעה היא נטרפה ובאיסור בת אחת איסור חל על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העצם. (34) בשר הנותר לכסות הרוב אינו יחד אלא כאן מעט וכאן מעט ואם תצורפו הרי רוב היקפו נכסה. (35) בלא חיסרון. (36) כל אלו בעיות הן בגמרא שם ומספק מחמירים. (37) "מסרטו בעצם ומעלה ארוכה", הרי שאם מעלה ארוכה (מתרפא) - כשר.

ט. המושיט ידו למעי הבהמה וחתך מן הטחול ומן הפליות וכיוצא בהן³⁸, והניח התתיכות בתוך מעיה, ואחר כך שחטה - הרי אותן התתיכות אסורות משום אבר מן החי³⁹, ואף על פי שהוא בתוך מעיה. אבל אם חתך מן העבר שבמעיה ולא הוציאו, ואחר כך שחטה - הרי תתיכת העבר או איברו מותר, הואיל ולא יצא⁴⁰. עבר שהוציא ידו או רגלו - נאסר אותו אבר לעולם, בין שחתכו קדם שתשחט אמו בין שחתכו אחר שנושחטה אמו⁴¹. ואפלו החזיר אותו אבר למעי אמו ואחר כך נשחט⁴², או נולד הנולד וחתך כמה שנים - הרי אותו האבר אסור משום טרפה. שכל בשר שיצא חוץ למחצתו - נאסר כבשר שפרש מן החי; שנאמר: ובשר בשדה טרפה - ביון שיצא למקום שהוא לו פשדה נעשה טרפה, כמו שבארנו.

47) וכמו שביארנו למעלה שהאיסור של "ובשר בשדה טרפה" אינו אלא כשנחתך אחרי שחיטת אמו, אבל בנחתך לפני השחיטה הרי זה אבר מן החי. (48) "דעובר שבפנים אפילו מת חשיב כחי דהא מהני ליה שחיטת אמו להתירו אף באכילה". (49) משום אבר מן החי. אבל לוקה משום טריפה. (50) דמיתה עושה ניפול ורואים כאלו נפל מחיים.

יב. עבר שהוציא אבר ונאסר האבר, ואחר כך נולד והרי היא נקבה - החלב שלה אסור לשותתו מספק, הואיל והוא בא מכלל האיברין ויש בה אבר אחד אסור. והרי זה פתלב טרפה שנתערב בפתלב טהורה.

יג. השוחט בהמה מעברת ומצא בה שליל⁵¹, בין חי בין מת - הרי זה מותר באכילה. ואפלו שליא⁵² מתרת באכילה. ושליא שיצאת מקצתה ושחט את הבהמה: אם היתה שליא זו קשורה⁵³ בולד - מה שיצא ממנה אסור⁵⁴, והשאר מותר; ואם לא היתה קשורה בו - פלה אסורה; שמה שליא זו שיצאת מקצתה הלה לו ולד שהיה בה⁵⁵, וולד זה שנמצא בפטן הלה שליא שלו. ואין צריך לומר, שאם לא נמצא בפטן ולד פלה, שהשליא פלה אסורה.

38) איברים שנשילתם אינה מטריפה את הבהמה. (39) והשחיטה אינה מתירה אותן. (40) וניתר בשחיטת אמו. (41) אכן יש הבדל בין חתכו קודם שחיטת אמו לחתכו אחר שנשחטה אמו, שאם נחתך לפני שנשחטה אמו, אסור משום טרפה כדמסיים בסוף ההלכה. ובחתכו לאחר שחיטת אמו חייב משום אבר מן החי. (42) כלומר, שהוולד יצא חי לאוויר העולם אחרי שחיטת אמו, אז נשאר האבר היוצא באיסורו לעולם ושחיטת אמו אינה מתירתו מכיוון שהאבר לא היה בפנים הבהמה בשעת שחיטה, והוולד עצמו, הרי נחשב כשחוט, מפני שהוא היה בפנים [=הבהמה] בשעת שחיטה, ואין לו דין שחיטה. אבל אם הוולד יצא לפני ששחטו את אמו, הרי יש לוולד דין שחיטה, ששחיטת אמו לא התירתו, ואז שחיטתו מתירה גם את האבר היוצא.

יד. מצא בה עבר חי, אף על פי שהוא בן תשעה חדשים גמורין ואפשר שיחיה - אינו צריך שחיטה, אלא שחיטת אמו מותרתו. ואם הפריס על גבי קרקע - צריך שחיטה⁵⁶.

ל. הוציא מקצת האבר ונשאר מקצתו בפנים, אפלו לא נשאר אלא מעוט⁴³ - היוצא אסור, ושפפנים מותר⁴⁴. ואם חתך היוצא מן האבר אחר שהחזירו ונשחטה - אותו שיצא בלבד אסור⁴⁵, ושאר האבר מותר; ואם לא החזירו וחתכו והוא בחוץ, בין שחתכו קדם שחיטה או אחר שחיטה - מקום החתך אסור. והוא המקום שנגד האויר⁴⁶, אחר שיחתך היוצא חוזר וחותך מקום החתך.

51) עובר. (52) "והוא הכיס שבתוכו יהיה העובר". (53) ואם כן השלייה היא חלק מהוולד שנמצא בתוך הבהמה. (54) שהרי הוא כאבר מן העובר שיצא. (55) ולא ניתר בשחיטת האם ולפיכך גם שלייתו אסורה.

43) כלומר, אף על פי שבלידה אומרים אנו "יצא רובו הרי זה כילוד". (44) כי אין לידה לאברים ואין הרוב היוצא עושה כילוד את המיעוט שנשאר בפנים. (45) ומצמצם

56) ושחיטה זו היא מדרבנן משום מראית עין.

טו. קרע את הבהמה או שחט בהמה טרפה ומצא בה בן תשעה חי - צריך שחיטה⁵⁷ להתירו, ואין שחיטת אמו מועלת לו. ואם לא גמרו לו חדשיו, אף על פי שהוא חי במעי הטרפה - הרי זה אסור, מפני שהוא כאבר מאמו. כל עבר שהוציא ראשו

~ נקודות משיחות קודש ~

"האוכל פזית מן הדם: פְּמוֹיד - חֵיב פְּרֵת".

ואינו חייב אלא על דם חיה ועוף, אבל דם חגבים ושקצים ורמשים ודם האדם, אין חייבין עליהם משום דם. ובהלכה שאח"ז ממשיך "דם האדם אסור מדברי סופרים. . ומכין אותו מכת מרדות".

נמצא שבאיסור דם יש הבדל בין בעלי חיים גדולים - חיה ועוף, ובין דגים חגבים שקצים ורמשים. ולאידך, דם האדם "אין חייבים עליו אלא מדברי סופרים".

תוכן זה מצינו גם בהלכה שלפני זה "כל האוכל מבשר בהמה וחיה טמאה כזית, לוקה מן התורה". אבל "האוכל מבשר האדם. . אינו לוקה, אלא שאסור הוא בעשה".

וביאור הענין: טומאה וטהרה שייך רק בדברים השייכים לקדושה - אצל בני ישראל דוקא, כי רוח הטומאה והלעוו"ז מתאווה לדבר כדי לקבל יניקה מקדושה, משא"כ דבר שאין בו קדושה אין השתדלות מצד רוח הטומאה והלעוו"ז לקבל ממנו, ועד"ז בענין הגלות ושליטת אוה"ע על ישראל בסיבת החטאים - "מפני חטאינו גלינו מארצנו" כי כשיהודי עובר על המצוות, אזי יש יניקה ללעוו"ז. ובוה יובן גם ההבדל שבין דם בהמה חיה ועוף לדם דגים וחגבים כו', כי בריה קטנה אין בה ריבוי חיות, ומעט הדם שבו הוא להחיות מציאותו של החגב, ובוודאי שאין בו חיות מספקת כדי שיוכל אחר לקבל חיותו ממנו, ולכן אין איסור בדמו.

בנוסף, אי אפשר לינוק ממנו מאומה כיון שהחיות שישנה בעצם מציאות הדם אינה קשורה עם ג' קליפות הטמאות אלא עם הכח האלקי המהוה מציאות זו מאין ליש, ומלבד זאת אינו מקבל שום חיות והשפעה כו'. אבל בדם בהמה ועוף הגדולים ישנה חיות מרובה ויש מקום ללעוו"ז לינוק ממנו ולכן אסור לשתותו. אלא שלפ"ז צריך להבין, מדוע הותר דם האדם ונאסר רק מדברי סופרים.

והביאור בזה: אמרו חז"ל "חמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה", ונמצא שלא זו בלבד שאיסורו של דם האדם חמור יותר משל בהמה חיה ועוף להיותו איסור מדברי סופרים, אלא זה שאין בו עונש חמור כמו בדם בהמה וחי' הוא מצד שאיסורו חמור כל כך עד שאי אפשר לתקנו על ידי עונש.

וא"כ צריך להבין, מדוע מסיים הרמב"ם "ומכין אותו מכת מרדות" ומדוע לצערו ללא תועלת. אלא, מה שכתב אודות חומר האיסור של "דם האדם" שלכן אין

והחזירו, ואחר כך שחט את אמו - אין שחיטת אמו מועלת לו, והרי הוא פלוד וצריך שחיטה.

(57) שאין הולד ניתן בשחיטת אמו טרפה.

~ שבת קודש כ"ד שבט ~

פְּרָק שִׁשִּׁי

1) יבאר האוכל כזית מן הדם ועל איזה דם חייב; ודיני הלב הטחול והכבד ודגים וחגבים; השובר מפרקת בהמה עד שתצא נפשה; ודין מליחת הבשר; ואם מולחין דגים ועופות ביחד; וראש שצלהו בתנור; עופות שהניחן שלמים ומילא חללן בשר וביצים או שטפלן בכצק; סכין ששחט בה אם יחתוך בה רותח.

א. הָאוֹכֵל פְּזִית מִן הַדָּם: פְּמוֹיד - חֵיב פְּרֵת³, בְּשׁוֹגֵג - מֵבִיא תְּשׂאת קְבוּעָה. וְדָבָר מִפְּרֵשׁ בַּתּוֹרָה, שְׂאִינוּ חֵיב אֲלָא עַל דָּם בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף בְּלָבָד, בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוֹרִין. שְׂנֵאמֵר: וְכֹל דָּם לֹא תֹאכְלוּ כָּל מוֹשְׁבֵיתֵיכֶם לְעוֹף וְלַבְּהֵמָה; וְחַיָּה בְּכֹלל בְּהֵמָה, שְׂנֵאמֵר: זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר וְגֹמֵר אֵיל וְצִבִי וְגֹמֵר. אֲכָל דָּם דְּגָיִם וְחֲגָבִים וְשִׁקְצִים וְרִמְשֵׁים וְדָם הָאָדָם⁴ - אֵין חֵיבִין עֲלֵיוֹ מְשׁוּם דָּם. לְפִיכָךְ: דָּם דְּגָיִם וְחֲגָבִים טְהוֹרִים⁶ - מִתֵּר לְאֲכָלוֹ. וְאִפְלוּ פְּסוּוֹ בְּכָלֵי וְשִׁתְּהוּ - מִתֵּר⁷. וְדָם חֲגָבִים וְדְגָיִם טְמֵאִים - אֲסוּר, מְשׁוּם שֶׁהוּא תְּמַצִּית גּוֹפֵן, כְּחֹלֵב בְּהֵמָה טְמֵאָה⁸. וְדָם שִׁקְצִים - כְּבִשְׂרֵן, כְּמוֹ שִׁבְאַרְנוּ.

2) שיעור איסור אכילת דם בכזית, אף-על-פי שהוא משקה, וכל המשקים שיעורם רביעית. וטעמו של דבר, מפני שהתורה כתבה בלשון אכילה "כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה". "דמו הוא כל אוכליו יכרת" וכל אכילה שיעורה בכזית, וכן כתב פרק ב הלכה ט"י, וכן משמע מגמרא כריתות כא: כב. ורק לענין טומאה שיעורו רביעית. וכן בניזיר לח. בסוגיא של עשר רביעיות. אולם ביבמות קיד: גרסינן "דם עד דאיכא רביעית", ושם המדובר באיסורי אכילה. וכיצד משערים אותו? שנינו בתוספתא נזיר, ששמים זית בכוס מלאה משקה, והכמות הנשפכת מהכוס הוא שיעור כזית. 3) משנה כריתות ב. כשלא התרו בו שעבירה זו עונשה מלקות, אבל כשהתרו בו למלקות, בית-דין מלקים אותו ונפטר מכרת. 4) בלשון הגמרא: דם מהלכי שתיים. 5) אבל הוא אסור כשפירש, כמבואר בהלכה ב. 6) ברייתא בכריתות כא. דם דגים וחגבים מותר לכתחילה. ובגמרא שם מפרשים, כגון "דאית ביה קשקשים", ולפיכך אין לחוש משום מראית עין, אפילו כנסו בכלי. 7) רבינו אינו מחלק בדם דגים טהורים, בין כנסו ובין לא כנסו. 8) ואין לוקין עליו, כמו שכתב בפרק ג הלכה א, ו, אבל אין בו איסור דם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּדָם הִיא 22 - אֵינּוּ חַיֵּב פְּרַת אֶלָּא עַל הַדָּם שֶׁהִנְפֵּשׂ יוֹצֵאָה בּוֹ.

18) דם השותת שאין הנפש יוצאה בו. 19) ביצי זכר. 20) במשנה ובברייתא שם, לא נמנה דם הכבד בדין דם האיברים. ורבינו-תם למד מזה, שדם הכבד אף-על-פי שפירש, מותר מן התורה. מפני שהכבד כולו דם, והתורה התירה לאכלו. ראה תוספות חולין קי: דיבור-המתחיל כבדא. ורבינו מסתמך כנראה, על מה שאמרו שם קיא. לענין דם הכבד: "דם דאורייתא הוא." 21) כריתות כא: הרי אלו בלא-תעשה. 22) ולפני-זה (פסוק י) כתוב: והכרתיו אותה מקרב עמה".

ה. הַשְּׁלִיל הַנִּמְצָא בְּמַעַי הַבְּהֵמָה - הֵרִי דָמוֹ פְּדָם הַיְלֹוד²³. לְפִיכֹה: הַדָּם הַנִּמְצָא בְּנוֹס בְּתוֹךְ לְבוֹ - חֵיבִין עָלָיו²⁴ וְפְרַת²⁵, אֲבָל שְׂאֵר דָּמוֹ - הֵרִי הוּא פְּדָם הָאֲבֵרִין²⁶.

23) ואפילו הוא בן שמונה שלא שלמו לו חדשיו, שחלבו מותר, כמבואר בפרק ז הלכה ג - דמו אסור. 24) כר' יוחנן חולין עד: וטעם ההבדל בין חלב לדם בשליל שלא שלמו לו חדשיו, שבחלב פירט הכתוב שור או כשב או עז, ושליל שלא שלמו לו חדשיו אינו חלב שור כשב ועז אלא חלב אבר מאיברי אמו, שהתירתו התורה מקרא "וכל... בבהמה אותה תאכלו", אבל בדם נאמר "כל דם" ואפילו של שליל משמע, תשובת הרשב"ץ הובאה ב'לחם משנה'. 25) כמבואר בהלכה ג. 26) שעובר בלא-תעשה, אבל אינו חייב כרת.

ו. הַלֵּב, בֵּין לְעָלְיוֹ²⁷ בֵּין לְקִדְרָה²⁸ - קוֹרְעוֹ וּמוֹצֵיא אֶת דָּמוֹ, וְאַחַר כֵּךְ מוֹלְחוֹ²⁹. וְאִם בְּשַׁל הַלֵּב וְלֹא קָרְעוֹ - קוֹרְעוֹ אַחַר שֶׁבִשְׁלוֹ וּמְתָרוֹ³⁰; וְאִם לֹא קָרְעוֹ וְאָכְלוֹ³¹ - אֵינּוּ חַיֵּב עָלָיו פְּרַת³². בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּלֵב הַעוֹף, שְׂאִין בּוֹ פְּזִית דָּם³³; אֲבָל אִם הָיָה לֵב בְּהֵמָה - חַיֵּב פְּרַת; שְׂהָרֵי יֵשׁ בּוֹ פְּזִית מְדָם שֶׁבְּתוֹךְ הַלֵּב, שְׁחֵיבִין עָלָיו פְּרַת.

27) לצלות אותו. 28) לבשלו. 29) מלשון רבינו נראה שמולחו בין לצלי ובין לקדירה, שאף לצלות את הבשר צריך למלחו קודם, כמו שכתב רבינו בהלכה יב, וראה מה שכתבתי שם. 30) משום שבשר הלב חלק ואינו בולע את הדם (פסחים עד), ולפני-זה רק הלב אינו נאסר, אבל אם לא בשלו עמו דברים אחרים נאסרים, שהדם היוצא מן הלב נבלע בהם ואוסר אותם (רשב"א). 31) בבא בפני עצמה ואינו מוסב על בשלו, דמיירי בלא בישול, שהרי הדם שבשלו אסור רק מדרבנן (מנחות כא. מגיד משנה). וב'לחם משנה' כאן מביא בשם הרלב"ח, שרבינו לא קיבל להלכה את המימרא של ר' חנינא במנחות שהזכרנו, וסובר שגם דם שבישלו, אסור מן התורה וחיביבן עליו כרת. 32) ואפילו מלקות אין בו, כיון שאין בו כזית. 33) בתוך הלב. ואם יש בו כזית מדם שבתוכו ומתכנס אליו בשעת שחיטה ביחד, עובר בלאו וחיביב מלקות, אבל כרת אין בו, שעל

מועיל בו עונש - הוא לפני עבודת התשובה, אבל על ידי עבודת התשובה שהיא למעלה ממדידה והגבלה הקשורה עם בחי' יחידה שבנפש הרי ש"אין לך דבר העומד בפני התשובה", וענינן של מכות מרדות שאינן מלקות ממש כי אינן כעונש כיון שאינן מכפרות על חומר הדבר, ואם כדי לצערו על שעשה דבר בלתי רצוי - הרי אין זו דרך התורה.

אלא שהוא כרברי הרמב"ם כדי לעוררו לתשובה, שעל ידי זה יבוא הדבר על תיקונו ואף יתהפך לטוב.

(יין מלכות, ספר קדושה סימן ו'
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ב. דָּם הָאָדָם - אָסוּר מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, אִם פָּרַשׁ, וּמִכֵּין עָלָיו מַכַּת מִרְדּוּת⁹. אֲבָל דָּם הַשְּׂנִינִים¹⁰ - בּוֹלְעוֹ וְאֵינּוּ נִמְנָע. הֵרִי שְׁנֹשֶׁף בַּפֶּת וּמוֹצֵא עָלֶיהָ דָּם - גּוֹרֵר אֶת הַדָּם וְאַחַר כֵּךְ אוֹכֵל, שְׂהָרֵי פָרַשׁ.

9) מלקות מדרבנן, כדי לרדות את החוטאים העוברים על דברי חכמים. 10) בגמרא: דם שבין השיניים.

ג. אֵין חֵיבִין פְּרַת אֶלָּא עַל דָּם הַיּוֹצֵא בְּשַׁעַת שְׁחִיטָה וּנְחִירָה אוֹ הַפְּזָה הָרֵאשִׁי¹¹, כֹּל זֶמַן שִׁישׁ בּוֹ אֲדַמּוּמִית¹²; וְעַל הַדָּם הַכָּנוּס בְּתוֹךְ הַלֵּב¹³; וְעַל דָּם הַקָּזָה, כֹּל זֶמַן שֶׁהוּא מְקַלֵּחַ וְיוֹצֵא¹⁴. אֲבָל הַדָּם הַשּׁוֹתֵת¹⁵ בְּתַחֲלַת הַקָּזָה קֹדֵם שֶׁיִּתְחַלֵּל לְקַלֵּחַ, וְדָם הַשּׁוֹתֵת בְּסוּף הַקָּזָה כֶּשֶׁיִּתְחַלֵּל הַדָּם לְפֶסֶק - אֵין חֵיבִין עָלָיו, וְהֵרִי הוּא פְּדָם הָאֵיבָרִים¹⁶; שְׂדָם הַקְּלוּחַ הוּא הַדָּם שֶׁהִנְפֵּשׁ¹⁷ יוֹצֵאָה בּוֹ.

11) כל אלה הם דם שהנשמה יוצאה בו, כמו ששינוי בדם הקזה ונקרא דם הנפש. 12) שהוא דם של חיות הבהמה, אבל הליחה שאין בה אדמימות המטפטפת אינה דם. 13) שם כב. שנמצא תמיד בלב, אבל דם שמתכנס מאליו בשעת שחיטה, אינו חייב כרת אלא בלאו, כמו שכתב בהלכה ד. בגמרא שם גירסת רבינו היא: "כי קאמר רב (שחייב כרת) בדם דיליה (דם שלו), כי קתני "אין חיביבין" דאתי מעלמא (שבא מבחוץ). ובספרים שלפנינו הגירסא הפוכה, ראה שם. ופירשה רש"י שדם דיליה זהו דם של בשר הלב, ודינו כדם איברים שאין חייבים עליו כרת, ודם שחייב עליו כרת הוא הדם הכנוס בחלל הלב. 14) הקילוח רצוף, שרק דם זה הנפש יוצאה בו. כמו שמסיים רבינו. כרבי יוחנן שם. 15) מטפטף. 16) בהלכה הסמוכה. 17) הנשמה.

ד. דָּם הַתְּמַצִּית¹⁸ וְדָם הָאֵיבָרִין, כְּגוֹן דָּם הַשְּׁחוּל וְדָם הַפְּלִיּוֹת וְדָם בִּיצִיִּים¹⁹, וְדָם הַמִּתְכַּנֵּס לְלֵב בְּשַׁעַת שְׁחִיטָה, וְדָם הַנִּמְצָא בְּכַבֵּד²⁰ - אֵין חֵיבִין עָלָיו פְּרַת. אֲבָל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ פְּזִית - לוֹקְהָ²¹, שְׁנֹאֲמַר: וְכֹל דָּם לֹא תֹאכְלוּ. וְבַחֲיוּב פְּרַת הוּא אוֹמֵר: כִּי נִפֵּשׁ הַבֶּשֶׂר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכבד על הבשר, וכן נהגו. (46) שהדם הזב אגב צליה, אינו נבלע בבשר אלא מחליק ונופל, בגמרא: מירשק שריק.

ט. הטחול - מִתַּר לְבַשְׁלוֹ אֶפְלוֹ עִם הַבֶּשֶׂר; שְׂאִינוֹ דָם, אֲלֵא בֶּשֶׂר⁴⁷ הַדּוּמָה לְדָם. הַשּׁוֹבֵר מִפְּרֻקַּת בְּהֵמָה קֹדֶם שֶׁתֵּצֵא נִפְשָׁה - הָרִי הַדָּם נִבְלָע בְּאֵבָרִים⁴⁸, וְאִסּוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה בֶּשֶׂר חַי⁴⁹, וְאֶפְלוֹ חֲלוּט⁵⁰. אֲלֵא פִּיּוֹצֵד יַעֲשֶׂה⁵¹? יַחְתֵּךְ הַחֲתִיכָה⁵² וְיִמְלַח יָפָה יָפָה⁵³, וְאַחַר כֵּן יִבְשָׁל אוֹ יַצֵּלָה⁵⁴. וְכִבֵּר בְּאַרְנוֹ, שֶׁהַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף וְלֹא יֵצֵא מֵהֶן דָּם, שֶׁהֵן מִתְרִיץ⁵⁵.

(47) ואף שהוא אדום מאד, ונראה כאילו כולו דם. בגמרא חולין שם: "טחלא שומנא בעלמא הוא". ורבינו כתב: "בשר", שצריך מליחה כשאר בשר. והדם שבו הוא כדם האיברים, כמו שכתב בהלכה ד. (48) לפי שבשעת שחיטתה היא טרודה להוציא דם. וכששבר מפרקתה, מתוך צרתה אין בה כוח להתאנח ולהוציא דם, והיא נחה ושוקטת והדם נבלע באבריה, רש"י. (49) בעיה בגמרא שם ק"ג. ומשום ספק איסור - מחמירים ואוסרים. (50) שהחליטה אינה מוציאה את הדם אלא מצמיתו במקומו, ודם זה שנבלע באיברים אינו דומה לדם האיברים שלא פירש, ו'מגיד משנה' מפרש בדעת רבינו, שכל דם האיברים שלא פירש אסור, ולכן אסור לאכול כל בשר חי בלא מליחה או חליטה, אבל בשובר מפרקתה אפילו חליטה אינה מועילה אלא מליחה. וראה להלן הלכה יב ו'כסף משנה' שם. (51) כיון שאפילו חליטה אינה מותרת. (52) לדעת ה'מגיד משנה' החתיכה אינה מעכבת כלל. וה'לחם משנה' מפרש, שצריך לחתוך כמו בכבד למעלה הלכה ז. (53) אבל חליטה, אפילו אחר החיתוך אינה מועילה. ואין זה דומה לכבד, מפני ששבר המפרקת ונבלע בבשרה דם האיברים שפירש ממקומו כדי לצאת, ולפיכך דינו כדם האיברים שפירש, שאסור. והחליטה אינה מוציאו, אלא מצמיתו במקומו, כמו שנתבאר למעלה. מה-שאיין-כן בכבד שדם הכבד שלא פירש מותר, שהרי כולו דם הוא והתורה התירתו, וראה לקמן בהלכה יב בדין חליטה של בשר. (54) שאפילו לצלי צריך מליחה קודם בשובר מפרקתה, וב'לחם משנה' מפרש שלצלי לא צריך חתיכה ומליחה כלל, אלא צולה כשאר הבשר. (55) ואין אומרים שמה מתיים היו, כמו שכתב רבינו שם. וגם אין אנו חוששין שמה נבלע דם באיבריה ולא יצא כמו בשובר מפרקתה.

י. אֵין הַבֶּשֶׂר יוֹצֵא מִיְדֵי דָמוֹ אֲלֵא אִם פֶּן מוֹלְחוֹ יָפָה יָפָה וּמְדִיחוֹ יָפָה יָפָה. פִּיּוֹצֵד עוֹשֶׂה? מְדִיחַ הַבֶּשֶׂר תְּחִלָּה, וְאַחַר כֵּן מוֹלְחוֹ יָפָה יָפָה⁵⁶, וּמְנִיחוֹ בְּמִלְחוֹ כְּדֵי הַלּוֹף מִל⁵⁷, וְאַחַר כֵּן מְדִיחוֹ יָפָה יָפָה⁵⁸ עַד שֶׁיֵּצְאוּ הַמַּיִם זָפִים, וּמְשָׁלִיכוֹ מִיְדֵי⁵⁹ לְתוֹךְ מַיִם רוֹתְחִין, אֲבָל לֹא לְפּוֹשְׁרִין, כְּדֵי שֶׁיִּתְלַבֵּן מִיָּד וְלֹא יֵצֵא דָם.

(56) מכל צדדיו עד שיהיה אינו נאכל מחמת מלחו, הגהות מיימוניות. (57) שמליח הרי הוא כרותח דצלי, שם קיא:

הדם המתכנס אין חייבין כרת כמו שכתב למעלה הלכה ד, ובדם שבתוכו אין שיעור כזית. תשובות ר' לוי בן חביב הובאה ב'לחם משנה'.

ז. הַכֶּבֶד, אִם הִתְקַבֵּה³⁴ וְהִשְׁלִיכָה לְתוֹךְ הַחֲמִץ³⁵ אוֹ לְתוֹךְ מַיִם רוֹתְחִין³⁶ עַד שֶׁתִּתְלַבֵּן - הָרִי זֹ מִתְרַת לְבַשְׁל אוֹתָהּ³⁷ אַחַר פֶּן. וְכִבֵּר נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל³⁸ לְהִבְהִיבָה עַל הָאוֹר וְאַחַר כֵּן מְבַשְׁלִין אוֹתָהּ. בֵּין שְׂבִשְׁלָה לְכַדָּה בֵּין שְׂבִשְׁלָה עִם בֶּשֶׂר אַחַר. וְכֵן מְנַהֵג פְּשׁוּט³⁹, שְׂאִין מְבַשְׁלִין הַמַּח שֶׁל רֹאשׁ וְלֹא קוֹלִין⁴⁰ אוֹתוֹ עַד שֶׁמְהַבְּהִין אוֹתוֹ בְּאוֹר⁴¹.

(34) אע"פ שחולט אותה בחומץ או במים ורתחים, צריך לפני כן לחתוך הכבד ואז מותר לבשל אותה, החליטה רק מצמיתה הדם שבכבד עצמה, והדם אינו יוצא והרי הוא כדם האיברים שלא פירש שמותר, אבל הרי יש דם בסמפונות הכבד והוא ככנוס בכלי, ולפיכך צריך לחתוך אותה כדי שיצא הדם שבסמפונות. (35) בגמרא הלשון: חלטה. (36) ולא פושרים, עיין הלכה י. (37) אבל לצלי, דין הכבד כדין בשר ואינה צריכה חתיכה. ויש אומרים, שכבד צריכה חתיכה אפילו לצלי. (38) בבה"ג מביא תשובות הגאונים: שלחו משיבה, שעכשיו אין אנו בקיאים בחליטה וספק איסור להחמיר, ומותר לאכול כבד מבושלת אלא אם צלאוה תחלה ואחר-כן בישלוה, אבל לבשלה לכתחלה (כלי צליה) אסור, וכן המנהג בכל ישראל. ור' אלפסי כתב מנהג ישראל שלא לבשל את הכבד בקדירה אלא לאחר צלייה ולא לאחר מליחה, אבל רבינו-תם אומר שאם נמלחה הכבד, מותר לבשלה כמו אחר צלייה, שגם המלח מוציא דם. (39) אבל לא פשט בכל ישראל. (40) צולין. (41) ועכשיו נוהגים שמוציאים המוח מקדרת הראש שהוא נתון בו ואחר-כך הקרום מעליו ומולחו, ומותר בזה אף לקדרה.

ח. הַכֶּבֶד שְׂבִשְׁלָה וְלֹא הִבְהִיבָה עַל הָאוֹר וְלֹא חֲלָטָה⁴² בְּחֲמִץ אוֹ בְּרוֹתְחִין - הָרִי הִקְדָּרָה כְּלָה אֲסוּרָה, הַכֶּבֶד וְכָל שֶׁנִּתְבַּשְׁל עִמָּה⁴³. וּמִתַּר לְצִלוֹת⁴⁴ כְּבֵד עִם הַבֶּשֶׂר בְּשִׁפּוֹד אֶחָד, וְהוּא שֶׁתְּהִיָּה הַכֶּבֶד לְמִטָּה⁴⁵. וְאִם עָבַר וְצִלָּה לְמַעַל מִבֶּשֶׂר - הָרִי זֶה אוֹכְלוֹ⁴⁶.

(42) וגם לא חלטה, אבל אם חלטה כדין הגמרא, מותרת הכבד וכל שנתבשל עמה, שמה שתיקנו הגאונים והמנהג הנהוג שלא לבשל כבד אפילו לאחר חליטה, אינו אלא לכתחילה. אבל בדיעבד, אם נתבשלה מותר. (43) כר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה, שאמר: שלוקה אוסרת ונאסרת. (44) לכתחילה. (45) שהדם הזב מן הכבד, אינו נוטף על הבשר אלא זב לחלל התנור, שם. ודווקא אם השפוד מונח או תלוי בתנור זקוף וחודו למטה, אבל אם השפוד כולו מונח לרוחב התנור על גבי האש ואין כאן מעלה ומטה, בכל אופן אסור לכתחילה, מגיד משנה. והרשב"א כתב: הוא הדין שאסור למלוח לכתחילה את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּקִלְפָּה שְׁעָלֶיהֶן⁷⁵, וְכֵן הָעֶרְףָּ שָׁבוּ הַמְזוֹרְקִים⁷⁶ שֶׁהֵן מְלָאִים דָּם, אִם חֲתַכְנָן וּמְלַחְנָן פְּדַת - מִתֵּר לְבִשְׁלֵן⁷⁷. וְאִם לֹא חֲתַכְנָן⁷⁸ וְצִלְאֵן בְּשִׁפּוּד, וְצִלְהָ הָעֶרְףָּ וּפִיו לְמִטָּה⁷⁹, אוֹ שְׁצִלְאֵן פְּלֵן עַל הַגְּחָלִים⁸⁰ - הָרִי אֵלּוּ מִתְרִין.

68) בשר כדי להתירו כשהוא חי, לפי שנחלש כוחו בחליטה הראשונה, רש"י שם. 69) בגמרא פסחים שם: "אומצא דאסמיק". ורבינו מפרש, שהכוונה להאדים בתוך החומץ. 70) רבינו גורס: "הוא וחליה אסור". כשנותנים בשר חי לתוך החומץ, ואינו שווה בתוכו, הדם נצמת בתוך הבשר ואינו פולט כלום, ולפיכך הכל מותר שהדם לא פירש. ואם שווה בתוכו עד שהתאדם, נעקר הדם מהבשר ונפלט בחוץ, ולפיכך גם החתיכה וגם החומץ אסורים. 71) כבשר שלא נחלט. 72) נראה שהכוונה או יצלה, כי לפי פירושו של המגיד משנה שאנו הולכים כאן בעקבותיו, מותר גם לבשלו אחרי המליחה. וב'כסף משנה' פירוש אחר, ולדעתו רק לצלייה מותר. וכן כתב בפירוש ב'טור' יורה-דעה סי' סז, וראה 'לחם משנה' כאן. 73) פסחים שם: אומצא דאסמיק חתיכה וכו'. 74) של זכר, רש"י שם. 75) הקרום שעליהם, שאסור משום דם, כמבואר בחולין צג. וזהו כפירוש רבינו חננאל שם ולא כפירוש רש"י, ראה תוספות שם. 76) כן מפרש רבינו "ומזורק" שם עד: אבל רש"י מפרש חוטים גסים שהם ורידים שבבית השחיטה. 77) בגמרא, חתיכה ומליחה אפילו לקדירה שרי, דין זה כולל בשר שהאדים בתוך החומץ, לחם משנה. וכנראה גם המגיד משנה מפרש כך. 78) לבשלו צריך גם חתיכה, אבל לצלי לא. ובתוספות חולין צג. דיבור המתחיל חתיכה, כתבו שגם לצלי צריך חתיכה, אבל לא מליחה. 79) בגמרא שם, בית השחיטה למטה שהדם זב דרך החתך, ורבינו אומר ופיו למטה שהמדובר במזורקי העורף. ראה מה שכתבנו למעלה. 80) מחלוקת רב אחא ורבינא שם, והלכה כרב אחא להקל.

י.ד. ראש הבהמה שצלהו בתנור או בכבשן, אם תלהו ובית שחיטתו למטה⁸¹ - מתר; שיהדם יוצא ושוותת. ואם היה בית השחיטה מן הצד: מחו - אסור⁸², שיהדם מתקבץ לתוכו; ושאר הבשר שעל העצמות מבחוץ - מתר⁸³. הניח חטמו למטה⁸⁴: אם הניח בו גמי או קנה פדי שישאר פתוח יוצא דמו דרך חטמו - מתר, ואם לאו - מחו אסור.

81) והוא-הדין אם ניקב העצם שהמוח מונח בו, וצלאו כשהנקב למטה - מותר (רשב"א). 82) אבל ראשו מותר, וכן כתב בהלכות גדולות בפירוש הסוגיא, ואם בישל את הראש אחרי צלייתו, הכל אסור אם אין ששים נגד המוח, ואף-על-פי שמונח בקדרתו, רמב"ן. 83) בצלי. 84) שם, כלשון ראשון להחמיר.

טו. אין מניחין פלי תחת הצלי לקבל מימיו⁸⁵ עד שתכלה פל מראה אדמומית שבו. וכיצד עושין?

ושיעור צלייה, פירשו הגאונים: כדי הילוך מיל. 58) להדיח שתי פעמים, ראשונה להעביר המלח הבלוע מדם, ושניה להעביר לחלוחית המים הראשונים האסורים הנשארים על הבשר, הגהות מיימוניות. 59) חומרת רבינו, אבל הראב"ד כתב: לא שמענו ולא ראינו מימינו. וכל האדמיות שיצא אחר מליחה ממנו אינו אלא חמר בשר. והמתמיר יותר מכן, עליו להביא ראיה. וכן דעת כל האחרונים, שאחר מליחה אין צריך שום דבר. ואין מקור לדברי רבינו, מגיד משנה.

יא. כשמולחין הבשר - אין מולחין אותו אלא בכלי מנקב. ואין מולחין אלא במלח עבה כחול הגס⁶⁰; שהמלח דק כקמח יבלע בבשר ולא יוציא דם. וצריך לנפץ הבשר מן המלח⁶¹ ואחר כך ידחננו⁶².

60) "מילחא גללינתא". והערוך פירש גללינתא חזק כאבן. והטעם, שהמלח הדק נבלעת ואינה מוציאה דם. 61) שנאסר מפני שנבלע בו דם. 62) אפילו בכלי שאינו מנוקב.

יב. פל הדברים האלו - לבשר שצריך לבשלו; אכל לצלי - מולח וצולה מיד⁶³. והרוצה לאכל בשר חי - מולחו יפה יפה⁶⁴ ומדיחו יפה יפה, ואחר כך יאכל. ואם חלטו בהמץ⁶⁵ - מתר לאכלו⁶⁶ כשהוא חי. ומתר לשותות החמץ⁶⁷ שחלטו בו, שאין החמץ מוציא הדם.

63) שאין צריך לשהות במלחו כדי הילוך מיל, האמור בהלכה י. נראה מזה שדעת רבינו, שאף לצלי צריך מליחה. ובמנחות כא. גורס "אמר אביי, וכן לצלי" שמולחו וצולוהו מיד, מגיד משנה. ואפשר לפרש אחרת בדברי רבינו: אם רצה למלוח ולצלוח מיד, בלא הדחה רשא, שהמלח הנשאר על הבשר לא נאסר. אבל אם שהה במלחו, המלח בולע הדם ונאסר, ולפיכך מדיחו יפה יפה וצולוהו ואוכל. ולפי פירוש זה, אין ללמוד מדבריו אם לצלי צריך מליחה או לא, שהרי כאן המדובר במקרה שהוא רוצה למלוח, והשאלה היא אם צריך להדיח לפני הצליה. 64) והראב"ד משיג ואומר, שמותר לאכול בשר חי בלא מליחה, שדם האברים שלא פירש מותר, והסוגיא דחולין שם, מדברת בבשר מבית השחיטה שבוולע יותר כמו חתיכה שהאדימה בהלכה הסמוכה, ולפיכך מולחו יפה יפה, מגדל עז. ודעת רבינו, שדם האברים אף-על-פי שלא פירש אסור, אם הוא ראוי (יכול) לפרוש. 65) פסחים עד: האי אומצא וכו'. 66) שהחומץ מצמית את הדם ולא יפרוש יותר. ודם האברים שאינו ראוי לפרוש, גם לדעת רבינו מותר, כסף משנה. 67) שם: "הוא וחליה שרי", שהדם לא נבלע בחומץ.

יג. חמץ שחלט בו בשר - לא יחלט בו פעם שניה⁶⁸. וחתיקה שהאדימה⁶⁹ בתוך החמץ - היא והחמץ אסורין⁷⁰, עד שיימלח⁷¹ אותה יפה יפה ויצלה⁷². בשר שהאדים⁷³, וכן ביצי בהמה וחתיה⁷⁴

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכו', אי-אפשר ליישבו עם פירושו בעיקר הדין שלפנינו).
 100) שם. והלכתא מולייתא שריא, ופירש הרי"ף: ודוקא
 לצלי כעין פסח שהוא צלי, אבל לקדירה לא, מגיד משנה.
 101) דקיימא-לן כבולעו כך פולטו. (102) שהאור שואב
 הדם ומציאו.

יח. בני מעים שְמֵלֶאֱן על דְרָף זו בְּבֶשֶׂר צְלוּי או
 שְלוּק¹⁰³, או שְמֵלֶאֱן בְּבִיצִים וּשְלֶקֶן או קְלֶאֱן¹⁰⁴ -
 הרי אלו מִתְרִין; שְאִין מִחִזְקִין דָם בְּבִנֵי מְעִים¹⁰⁵.
 וְכֵן הוּרוּ הַגְּאוּנִים.

103) אבל בבשר מלוח, אנו חוששים משום דם היוצא מן
 הבשר ובולעים בני המעיים, שאין המלח מפליט את כל
 הדם, כמו שכתבנו בהלכה יז, מגיד משנה. (104) צלאן.
 105) האיברים הפנימיים, שהמאכל סובב בחללם, כמו
 שכתב בפרק ז הלכה טו.

יט. עופות שְטֵפְלֶן בְּבֶצֶק וּצְלֶאֱן, בֵּין שְלָמִים בֵּין
 מִחְתָּקִין: אִם טְפֶלֶן בְּסֵלֶת גֶּפֶה, אֶפְלוּ הַסְמִיקָה¹⁰⁶
 הַטְּפֶלָה - אוֹכֵל אֶת הַטְּפֶלָה, מִפְּנֵי שְפֵלֶת גֶּפֶה
 מִחְתָּרֶת¹⁰⁷ וְיוֹצֵא הַדָּם. וְאִם טְפֶלֶן בְּקִמַח חֲטִים
 שְלֶתְתָן¹⁰⁸: אִם הִיתָה הַטְּפֶלָה לְבִנָה כְמוֹ הַפֶּסֶח¹⁰⁹ -
 מִתֵּר לְאָכֵל מִמֶּנָּה, וְאִם לֹא - אֶסְוֶרָה¹¹⁰. טְפֶלֶן
 בְּשֶׁאֵר קִמְחִין: אִם הָאֲדִימוּ - אֶסְוֶרִין, וְאִם לֹא
 הָאֲדִימוּ¹¹¹ - מִתְרִין.

106) האדימה. (107) אינה נדבקת כל-כך ומלחלה, והדם
 זב דרך הרווחים הזעירים וכבולעו כך פולטו. (108) הקמה
 דק, והבצק נדבק ואינו פולט מה שבלע. (109) בגמרא:
 "דזיג כזוזא חיורא". (110) אף בצלי, מה שאין-כן
 במולייתא שמותרת בצלי, כמו שנתבאר בהלכה יז. וכל
 דינים אלה, אף אם העופות מלוחים ומוכשרים לקדירה כמו
 שביארנו בדעת רבינו, מגיד משנה. (111) אף שאינו לבן
 ככסף.

כ. סכין שְשִׁחַט בָּהּ¹¹² - אֶסּוּר לְחַתֵּךְ בָּהּ רוּתַח¹¹³,
 עַד שְׁיִלְבֵן הַסִּכִּין בְּאוּר, או יִשְׁחִיזָנָה בְּמִשְׁחִזָּת, או
 יִנְעֶצֶנָה בְּקַרְקַע¹¹⁴ קֶשֶׁה עֶשֶׂר פְּעָמִים. וְאִם חֲתַךְ בָּהּ
 רוּתַח - מִתְרִין¹¹⁵. וְכֵן אֵינּוּ חֲתַךְ בָּהּ צְנוּן¹¹⁶ וְכִיּוֹצֵא
 בּוּ מְדַבְּרִים הַחֲרִיפִים לְכַתְחֶלָה. וְאִם הִדִּיחַ הַסִּכִּין¹¹⁷
 או שְקַנְנָהּ בְּכָלִי - מִתֵּר לְחַתֵּךְ בָּהּ צְנוּן וְכִיּוֹצֵא
 בּוּ¹¹⁸, אֲבָל לֹא רוּתַח.

112) והסכין בולעת מן הדם, רש"י. (113) חולין קיא:
 מפני שחוזרת ופולטת בו, רש"י. (114) כיון שהיא רק
 חומרא בעלמא כמו שיתבאר, מספיקה נעיצה בקרקע. אבל
 מסכין שבלעה איסור רותח ממש, צריך ללבנה באור אם
 רוצה לחתוך בה רותח, ולחתוך צונן מספיקה נעיצה בקרקע.
 115) לאכול, מפני שבית השחיטה צונן, והסכין לא בלעה
 דם בשעת השחיטה, אלא לכתחילה אנו מחמירים (מגיד
 משנה). (116) שם קיב. "צנון, אגב חורפיה בלע".
 117) שם קיא: כפירוש התוספות שם ח: דיבור-המתחיל

מְשִׁלְכִין לְתוֹךְ הַפְּלִי⁸⁶ מְעַט מְלַח⁸⁷, וּמְנִיחַ הַפְּלִי עַד
 שְׁיִצְלָה, וְלוֹקַח הַשְּׂמֹנִית⁸⁸ שֶׁל מַעְלָה⁸⁹, וְהַמִּים שֶׁל
 מָטָה שֶׁפָּתַח הַשְּׂמֹנִית אֶסְוֶרָה⁹⁰.

85) השמנונית של הצלי, ואסור מפני שמעורב בה דם.
 86) ורש"י שם פירש בין על הבשר ובין בתוך הכלי.
 87) בגמרא: "תרי גללי דמילחא". והדם נגרר אל המלח
 בשולים, ודווקא מעט מלח, אבל כשנותן הרבה מלח
 מתערב הדם בשומן. רש"י שם (מגיד משנה בשם הלכות
 גדולות). (88) ויש לשאול: הרי מיד כשנטף קצת שומן
 מן הבשר נאסר מחמת איסורו, על-פי הכלל "אפשר לסוחטו
 אסור"? בעלי התוספות הרגישו בקושיא זו שם דיבור-
 המתחיל תרי, ותיצרו שהדם נפרד לגמרי מן השמנונית ולא
 נשאר אפילו משהו, ובכונן זה לא אמרו אפשר לסוחטו
 אסור. (89) בגמרא שם: ומשפיה. ופירש רש"י יערה
 השומן העליון בנחת מכלי אל כלי, כדי שלא יתערב הדם
 בו. (90) צריך להיות: אסורים.

טז. פת שחתך עליה בֶּשֶׂר צְלוּי⁹¹ - מִתֵּר לְאָכְלָהּ,
 שְאִינָהּ⁹² אֲלֵא שְמֹנִית⁹³. דְּגִים וְעוֹפוֹת שְמֵלֶחֶן זֶה
 עִם זֶה, אֶפְלוּ בְכָלִי מְנַקֵּב - הַדְּגִים אֶסְוֶרִין⁹⁴; שְׁהַדָּג
 רְפָה⁹⁵, וּבּוֹלַע דָם הַיּוֹצֵא מִן הָעוֹף. וְאִין צְרִיף לְוֹמֵר
 אִם מְלַח דָּג עִם בֶּשֶׂר בְּהֵמָה או חִיָּה⁹⁶.

91) והיינו שנצלה עד שיהא ראוי לאכילה. ויש מי
 שכתב, כל שהגיע לשליש בישולו, מגיד משנה. ובלשון
 התלמוד: "כמאכל בן דרוסאי", שהיה אוכל בשר כשהגיע
 לשליש בישולו. (92) האדמימות. (93) הואיל ונצלה.
 בגמרא: רבא אכל, וקרא לזה יין של בשר. (94) אבל
 העופות מותרים. (95) שהקרום שלו רפה, כמבואר בגמרא.
 96) אבל בהמה ועוף, מותר למלוח ביחד בכלי נקוב, מפני
 שהעופות פולטים ציר כל זמן שבשר בהמה פולט דם,
 ומתוך שטרוד לפלוט אינו בולע את הדם, מגיד משנה.

יז. עופות שֶהִנִּיחֵן שְלָמִים וּמְלֵא חֲלָלֶן בֶּשֶׂר וּבִיצִים
 וּבִשְׁלֵן - אֶסְוֶרֹת, שְׁהִרִי דָם יוֹצֵא לְתוֹכָן⁹⁷. וְאִף עַל
 פִּי שְמֵלֶחֶן יְפָה יְפָה⁹⁸. וְאֶפְלוּ הֵיחָה הַבֶּשֶׂר שֶׁבְּתוֹכָן
 שְלוּק או צְלוּי⁹⁹. וְאִם צְלֶאֱן - הִרִי אֵלוּ מִתְרוֹת¹⁰⁰,
 אִף עַל פִּי שֶׁהַבֶּשֶׂר שֶׁבְּתוֹכָן חִיָּה¹⁰¹, וְאֶפְלוּ פִּיחֵן
 לְמַעְלָה¹⁰².

97) כלומר, הדם יוצא מן העופות לתוך הבשר וביצים של
 המילוי, מגדל עוז. (98) לפני בישולם, שאין המליח
 מפליט את כל הדם בשיעור המליחה, כמו שכתב רבינו
 בהלכה י, שאחרי המליחה משליך את הבשר מיד לתוך
 רותחין, כדי שיתלבן מיד ולא יצא דם. וכשחללן מלא
 מבשר, אין המים הרותחים נכנסים לתוכן יפה, מגיד משנה.
 והוא מוסיף וכותב, שכל האחרונים חולקים על רבינו
 וסוברים, שלאחר המליחה אין כל דם בבשר, ונהגו
 כדבריהם. (99) ואין אומרים שבשר שלוק או צלי הוא רך
 ואינו מעכב על המים הרותחים מלהכנס לפנים. ומה שכתב
 ה'מגיד משנה' כאן: "מה לי מבושל, מה לי אינו מבושל"

מתוך מהדורת חזק

119) חולין שם. מפני שדם הנבלע בכלי חוזר ונפלט בו. ויש אומרים שאף בצונן אסור להשתמש בה, שמא יבא להשתמש בחמין. ולפיכך שבר ר' אמי הקערה שמלח בה. יש אומרים דוקא כשאין הקערה מנוקבת, אבל אם היתה מנוקבת לא נאסרה. והרשב"א אסור אפילו אם היא מנוקבת (מגיד משנה). 120) משמע שמדבר בכלי חרס, ולפיכך כתב "אסור לעולם", כי כלי חרס נותרים בהגעלה במים ורתחים (מגיד משנה).

ההלכתא, ולא כפירוש רש"י שהצונן שנחתך טעון הדחה. 118) נראה שרבינו גורס שם בגמרא "צונן" ולא "צונן" כגירסתנו. וסתם צונן אינו חריף כל כך. ויש ספרים שגורסים ברבינו "צונן", אבל הסיום "וכיוצא בו", מראה שגירסא זו מוטעית. וה'מגיד משנה' מקיים גירסא זו, ואם-כן לכל צונן צריך הדחת סכין לכתחלה או קינוח.

כא. קערה שְמֵלַח בָּהּ בְּשֵׁר, אֶפְלוּ הִיְתָה שׁוּעָה בְּאֶבֶר - אָסוּר לְאָכַל בָּהּ רוֹתְחָה¹¹⁹ לְעוֹלָם, שְׁפָכָר נִבְלַע הָדָם בְּחֶרְסִיהָ¹²⁰.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון י"ח שבט ~

מצות עשה רמה.

קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן המסירה וההגבהה. ובפרוש אָמְרוּ (שם צט): כִּדְרָךְ שִׁתְּקֵנוּ מְשִׁיכָה בְּלוֹקְחִין כֶּף תִּקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוּמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שְׁזָה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקְחָ וּמִמְכָר — תִּקְנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקְוֵמוֹ: אֲבָל שְׁאֵר הַדְּרָכִים שֶׁבִּהֶן נִקְנֹת הַקְּרָעוֹת וְזוֹלָתָן. כְּלוֹמֵר שֶׁטֶר וְחִזְקָה — הִסְמִיכוּן לְפִסְוִקִים. וְכֵבֶר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה, כְּלוֹמֵר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבִּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקְחָ בְּכָל־סוּג וְסוּג, בְּפִרְקָ א' מְקַדְוִשִׁין וּפִרְקָ ד' וּפִרְקָ ח' מְצִיעָא וּפִרְקָ ג' וּפִרְקָ ד' וּפִרְקָ ה' וּפִרְקָ ו' וּפִרְקָ ז' מְבַאָר בְּתָרָא.

הַמְצָוָה הָרַמ"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין מִקְחָ וּמִמְכָר, כְּלוֹמֵר: הַדְּרָכִים שֶׁבִּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקְחָ וְהַמְמָכָר בֵּין הַמוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וְכֵבֶר לְמַדּוֹ עַל אִפְן (קנין) זֶה מִמַּה־שְׁאָמֵר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָר לְעַמִּיתְךָ וְגו'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז): "דְּכֵבֶר הַנִּקְנָה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמֵר הַמְשִׁיכָה". וְכֵבֶר נִתְבָּרַר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מְעוֹת קוֹנוֹת, וְאִין הַמְשִׁיכָה בְּמִטְלָטְלִין אֲלָא תִקְנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְסִירָה וְהַהֲגָבָה. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט): כִּדְרָךְ שִׁתְּקֵנוּ מְשִׁיכָה בְּלוֹקְחִין כֶּף תִּקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוּמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שְׁזָה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקְחָ וּמִמְכָר — תִּקְנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקְוֵמוֹ: אֲבָל שְׁאֵר הַדְּרָכִים שֶׁבִּהֶן נִקְנֹת הַקְּרָעוֹת וְזוֹלָתָן. כְּלוֹמֵר שֶׁטֶר וְחִזְקָה — הִסְמִיכוּן לְפִסְוִקִים. וְכֵבֶר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה, כְּלוֹמֵר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבִּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקְחָ בְּכָל־סוּג וְסוּג, בְּפִרְקָ א' מְקַדְוִשִׁין וּפִרְקָ ד' וּפִרְקָ ח' מְצִיעָא וּפִרְקָ ג' וּפִרְקָ ד' וּפִרְקָ ה' וּפִרְקָ ו' וּפִרְקָ ז' מְבַאָר בְּתָרָא.

~ יום שלישי כ' שבט ~

מצות עשה רמה.

הַמְצָוָה הָרַמ"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין מִקְחָ וּמִמְכָר, כְּלוֹמֵר: הַדְּרָכִים שֶׁבִּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקְחָ וְהַמְמָכָר בֵּין הַמוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וְכֵבֶר לְמַדּוֹ עַל אִפְן (קנין) זֶה מִמַּה־שְׁאָמֵר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָר לְעַמִּיתְךָ וְגו'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז): "דְּכֵבֶר הַנִּקְנָה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמֵר הַמְשִׁיכָה". וְכֵבֶר נִתְבָּרַר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מְעוֹת קוֹנוֹת, וְאִין הַמְשִׁיכָה בְּמִטְלָטְלִין אֲלָא תִקְנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְסִירָה וְהַהֲגָבָה. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט): כִּדְרָךְ שִׁתְּקֵנוּ מְשִׁיכָה בְּלוֹקְחִין כֶּף תִּקְנוּ מְשִׁיכָה בְּשׁוּמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שְׁזָה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקְחָ וּמִמְכָר — תִּקְנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקְוֵמוֹ: אֲבָל שְׁאֵר הַדְּרָכִים שֶׁבִּהֶן נִקְנֹת הַקְּרָעוֹת וְזוֹלָתָן. כְּלוֹמֵר שֶׁטֶר וְחִזְקָה — הִסְמִיכוּן לְפִסְוִקִים. וְכֵבֶר נִתְבָּאָרוּ מִשְׁפָּטֵי דִין זֶה, כְּלוֹמֵר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבִּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקְחָ בְּכָל־סוּג וְסוּג, בְּפִרְקָ א' מְקַדְוִשִׁין וּפִרְקָ ד' וּפִרְקָ ח' מְצִיעָא וּפִרְקָ ג' וּפִרְקָ ד' וּפִרְקָ ה' וּפִרְקָ ו' וּפִרְקָ ז' מְבַאָר בְּתָרָא.

~ יום שני י"ט שבט ~

מצות עשה רמה.

הַמְצָוָה הָרַמ"ה — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּדִין מִקְחָ וּמִמְכָר, כְּלוֹמֵר: הַדְּרָכִים שֶׁבִּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקְחָ וְהַמְמָכָר בֵּין הַמוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וְכֵבֶר לְמַדּוֹ עַל אִפְן (קנין) זֶה מִמַּה־שְׁאָמֵר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָר לְעַמִּיתְךָ וְגו'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז): "דְּכֵבֶר הַנִּקְנָה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמֵר הַמְשִׁיכָה". וְכֵבֶר נִתְבָּרַר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מְעוֹת

מתוך מהדורת חזק

הגונב נפש ומכרו). ודיני מצוה זו עם שלפניה (רנו) מבארים בגמרא קדושין בפרק א' (כ).

מקדושין ופרק ד' ופרק ח' (מבבא) מציעא ופרק ג' ופרק ד' ופרק ה' ופרק ו' ופרק ז' (מבבא) בתרא.

~ יום רביעי כ"א שבט ~

מצות עשה רמה.

המצוה הרנ"ט — האזהרה שהזהרנו מלהעביר עבד עברי בדבר שאין לנו צורך בו, וזהו הנקרא "עבודת פרוך", והוא אמרו תעלה: "לא תרדה בו בפרך" (שם, מג), ולא נעבידנו אלא פשיכריחני הצרך לעשות אותה עבודה אז נטיל אותה עליו. ולשון ספרא (פרשת בהר): "לא תרדה בו בפרך — שלא תאמר לו החם את-הכוס הזה והוא אינו צריך לו", וכן כל-הדומה לזה. ואמנם הביאו משל מן-הקלה ביותר שבמלאכות והפשוטה שבהן, ואף-על-פי-כן אינו מתר אלא בשעת הצרך.

המצוה הרמ"ה — הצווי שנוצטוינו בדין מקח וממכר, כלומר: הדרכים שבהן מתקנים המקח והממכר בין המוכרים והקונים, וכבר למדו על אפן (קנין) זה ממה שאמר תעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא כה, יד), אמרו (בבא מציעא מז): "דבר הנקנה מיד ליד, כלומר המשיכה". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן המסירה וההגבהה. ופרוש אמרו (שם צט): פרוך שתקנו משיכה בלוקחין כך תקנו משיכה בשומרין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה, כמו שנתבאר במקומו: אבל שאר הדרכים שבהן נקנות הנרקעות וזולתן. כלומר שטר ותזקה — הסמיכון לפסוקים. וכבר נתבאר משפטי דין זה, כלומר: ידיעת הדרכים שבהן מתקנים המקח בכל-סוג וסוג, בפרק א' מקדושין ופרק ד' ופרק ח' (מבבא) מציעא ופרק ג' ופרק ד' ופרק ה' ופרק ו' ופרק ז' (מבבא) בתרא.

המצוה הרנ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהעביר עבד עברי בעבודת שיש בהן זלוול גדול והשפלה, שבכמותן עובד עבד כנעני, והוא אמרו תעלה: "לא תעבד בו עבד עבד עבד" (שם, לו) ובספרא (פרשת בהר): "שלא יטול אחריו בלינטא ולא יטול לפניו בלים למרחץ". ולינטא מחצלת קטנה שיושב עליה פשיגע, ולוקח אותה העבד ומוליכה אחר אדוניהו. וכן כל-הדומה לעבודות אלו מזהר מלהטילן על עבד עברי, אלא רק ישמשנו בדרכים שמשמש בהם השכיר והפועל שהסכים עמו לעשות לו עבודה מסוימת, אמר ה': "כשכיר כתושב הנה עמך" (שם, מ).

המצוה המשלימה מאתים ושישים — האזהרה שהזהרנו מלהניח גוי הגר בארצנו שיעבד בפרך עבד עברי שמכר לו את-עצמו, והוא אמרו תעלה: "לא ירדנו בפרך לעיניך" (שם, נג) ולא נאמר הואיל ועבד זה פשע בעצמו ומכר עצמו לגוי נעזבנו לקבל פרי מעשיו, אלא נפקח על הגוי ככה ונמנענו מלהעבירו עבודת פרוך. ולשון ספרא (שם): "לא ירדנו בפרך לעיניך — אין אתה מצוה אלא לעיניך", כלומר: שאינך מחיב לפקח עליו בביתו אם הוא מעבירו עבודת פרוך או לא, אלא כל-זמן שנתבאר שהוא עושה זאת נזהרנו עליו.

~ יום חמישי כ"ב שבט ~

מצות עשה רלב.

מצות לא תעשה רנת. רנט. רנו. רס.

המצוה הרל"ב — הצווי שנוצטוינו בדין עבד עברי, והוא אמרו תעלה: "כי תקנה עבד וגו'" (שמות כא, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסוקי התורה, והלכות מצוה זו נתבאר פלן בריש מסכת קדושין (יד).

המצוה הרנ"ח — האזהרה שהזהרנו מלמכור עבד עברי פרוך שנמכרים העבדים והוא: שיעמד במקום מכירת העבדים ויכריזו עליו ויעלו הקונים את דמיו זה על זה — אין עושין בן פשוט פנים, אלא (נמכר) בהצנע ובפרך נאה, והוא אמרו תעלה באזהרה על כך: "לא ימכרו ממפרת עבד" (ויקרא כה, מב) ולשון ספרא (פרשת בהר): "לא ימכרו ממפרת עבד — שלא יעשה סמטא (מכרו שוק) ויעמידו (במכרו) על אפן הלך ובכלל לאו זה בלי ספק אזהרה לגונב נפש מישראל, לפי שאם מוכרו גרי הוא מוכרו פאלו הוא עבד כנעני ונמצא עובר על אמרו: "לא ימכרו ממפרת עבד"; וכבר הזכרנו את-זה לעיל (לא תעשה רמג) ובאר הפתוב שהוא נהרג

~ יום שישי כ"ג שבט ~

מצות עשה קצו.

מצות לא תעשה רלג.

מצות עשה רלד. רלז.

מצות לא תעשה רסא.

המצוה הקצ"ו — הצווי שנוצטוינו להעניק (מענקים ומתנות) לעבד עברי ולעזור לו בצאתו לחפשי, ולא יצא בדיים ויקות, והוא אמרו תעלה: "העניק תעניק לו מצאנך ומגנך ומינקך אשר ברכך ה' אלהיך תתן-לו"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(עבד גוי שקנה אותו ישראל), והוא שעובדין בו לעולם ואינו יוצא לחרות אלא בשן ועין (אם הכהו והפיל שינו, או סמא עינו) והוא הדין לשאר ראשי אכרים שאינם חוזרין (שמאבדן לכל חייו) כמו שבא לנו פרוש המקביל, והוא אמרו ותעלה: "לעלם בהם תעבדו" (ויקרא ה, מו) ואמר: "וכי יבא איש" (שמות כא, כו) ולשון גמרא גטין (לח.): "כל-המשחרר עבדו — עובר בעשה דכתיב: לעולם בהם תעבדו". ולשון התורה הוא, שמשתחרר בשן ועין. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות בקדושים (כב; כד. ואילך) וגטין (לח.).

המצוה הרנ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהחזיר עבד שברח לארץ ישראל אל אדוניו, אף-על-פי שאדוניו ישראל, כיון שברח מחוצה לארץ לארץ ישראל — אין מחזירים אותו לו. אלא משחררו וכותב עליו את-דמיו חוב, והוא אמרו ותעלה: "לא-תסגיר עבד אל-אדניו" (דברים כג, טו). ונתבאר בפרק ד' מגטין (מה.), שבבעבד שברח מחוצה לארץ לארץ הכותב מדבר, שיהא הדין בו שיקתוב שטר בדמיו ויקתוב לו גם חרות ולא יחזר לעבדות כלל, כיון שבא להסתופף בארץ הטהורה הנבחרת לעם הנעלה. ושם נתבאר דיני מצוה זו.

המצוה הרנ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהונות (להציק בדברים) העבד הזה שברח אלינו, והוא אמרו ותעלה: "עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר באחד שעריך בטוב לו לא תוננו" (שם, יז) ולשון ספרא גם בו: "לא תוננו — זו אונאת דברים". כי כמו שהוסיף ותעלה לאו באונאת הגר מחמת שפלות נפשו וגרותו הוסיף גם לאו שלישי באונאת העבד שנפשו שפלה ונמוכה יותר מן-הגר שלא תאמר: זה עבד לא יקפיד על אונאת דברים. וכרוי שעבד זה שדבר בו הכותב, וכן גר זה שהזהיר מלהונותו הם שקבלו עליהם את-התורה, פלומר: גרי צדק (גרים שהם כיהודים לכל דבר).

(דברים טו, יד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק א' מקדושים (יד).

המצוה הרל"ג — האזהרה שהזהרנו מלשלח עבד עברי בידים ריקניות מעבודתנו בצאתו מן-חורין בסוף שש שנים: אלא בהכרח נעניק לו דבר מרכושנו, והוא אמרו ותעלה: "וכי-תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם" (שם, יג) וכבר נתבאר דיני מצוה זו, פלומר: מצות העניקה, בריש מסכת קדושים (יד; טז; יז).

המצוה הרל"ד — הצווי שנצטוינו בפדיון אמה עבריה, הוא אמרו ותעלה: "והפדה" (שמות כא, ח), ופדיה זו יש בה דינים ותנאים ומשפטים רבים, וכבר נתבאר פל-זה במסכת קדושים (ט), ושם נתבאר דיני אמה עבריה בשלמות. ובמכלתא (פרשת משפטים) אמרו בפרוש אמרו ותעלה באמה עבריה: "ואם-שלוש-אלה לא יעשה לה" (שם, יא), אמרו: יעד לה או לבנה או פדה אותה.

המצוה הרל"ג — הצווי שנצטוינו לשא אמה עבריה — אדוניה שנקנאה, או בנו, וזוהי מצות יעוד (שמיעדה לאשה לו או לבנו). ובפרוש אמרו (מכילתא פרשת משפטים): מצות יעוד קודמת למצות פדיה, לפי שאמר ותעלה: "אשר-לא יעדה והפדה" (שם, ח) ודע שדין עבד עברי ודין אמה עבריה אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק א' ממסכת קדושים (יח.).

המצוה הרס"א — האזהרה שהזהר קונה אמה עבריה מלמכרה לזולתו, והוא אמרו ותעלה: "לא-ימשל למכרה בכדו-בה" (שמות כא, ח). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות בריש קדושים (יז; ואילך).

~ שבת קודש כ"ד שבט ~

מצות עשה רלה.

מצות לא תעשה רנד. רנה.

המצוה הרל"ה — הצווי שנצטוינו בדין עבד פנעני

כל אחד ואחד, בתוככי כלל ישראל, יעשה כל המצווה עליו בקו הגמילות חסדים וכן בקו התורה והעבודה, ואתכפיא סטרא-אחרא (נחש הקדמוני) ואתהפכא

ממכתב כ"ה שבט, תש"כ

נביאים

יחזקאל פרק-מג כא-כו

כא וְלָקַחְתָּ אֶת הַפֶּר הַחֲטָאֹת וְשָׂרְפוּ בַּמִּפְקָד תִּפְּיֹת מְחוּץ לַמִּקְדָּשׁ: כב וּבַיּוֹם הַשְּׁנִי תִקְרִיב שְׁעִיר־עִזִּים תְּמִים לַחֲטָאֹת וְחֲטָאוֹ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ פֶּאֶשֶׁר חֲטָאוֹ פָּפֹר: כג בְּכַלּוֹתְךָ מִחֲטָאֵי תִקְרִיב פֶּר בֶּן־בָּקָר תְּמִים וְאֵיל מִן־הַצֹּאֵן תְּמִים: כד וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהִעֲלוּ אוֹתָם עֲלֵה לַיהוָה: כה שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׁעִיר־חֲטָאֹת לַיּוֹם וּפֶר בֶּן־בָּקָר וְאֵיל מִן־הַצֹּאֵן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ: כו שִׁבְעַת יָמִים יִכְפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְטָהְרוּ אֹתוֹ וּמְלֹאוּ (ידו) יָדָיו: כז וַיְכַלּוּ אֶת הַיָּמִים (ס) וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת עוֹלֹתֵיכֶם וְאֶת שְׁלֹמֵיכֶם וּרְצֵאתִי אֶתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה: (ס)

יחזקאל פרק-מד א-ג

א וַיָּשָׁב אֹתִי דְרָךְ שַׁעַר הַמִּקְדָּשׁ הַחִיצוֹן הַפְּנֵה קְדָיִם וְהוּא סָגוּר: ב וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה הַשַּׁעַר הַזֶּה סָגוּר יְהִי לֹא יִפְתָּח וְאִישׁ לֹא יָבִיא בּוֹ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בָּא בּוֹ וְהָיָה סָגוּר:

רש"י

(כא) במפקד הבית. ת"י באתר דחזי לביתא כלומי במקום קדוש ולשון במפקד הבית מקום שהבית כלה כמו (מדבר לה) לא נפקד ממנו איש והוא פר המלואים כדרך שעשו במשכן ונשרף אותו פר ולא נאכל וכן דרשו רבותינו במנחו' מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה: (כב) תקריב שעיר עזים. זה לא היה במשכן ובמלואים של לעתיד לבא כך הם על פי הדבור: (כג) מחטא. מלטהר:

(כד) במפקד הבית. ת"י באתר דחזי לביתא כלומי במקום קדוש ולשון במפקד הבית מקום שהבית כלה כמו (מדבר לה) לא נפקד ממנו איש והוא פר המלואים כדרך שעשו במשכן ונשרף אותו פר ולא נאכל וכן דרשו רבותינו במנחו' מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה: (כב) תקריב שעיר עזים. זה לא היה במשכן ובמלואים של לעתיד לבא כך הם על פי הדבור: (כג) מחטא. מלטהר:

מצודת ציון

(כא) במפקד. ענין כליון וחסרון כמו ולא נפקד ממנו איש (מדבר ל"א): (כג) בכלותך. ענין השלמה וגמר: (כו) ומלאו ידיו. כן נקרא החנוך בלשון המקרא כמו ומלאת יד אהרן (שמות כט) וענין חנוך הוא התחלת הדבר במה שיעמוד בו לעולם: (כז) והלאה. ולהלן עד עולם: ורצאתי. מלשון רצון:

(כא) במפקד. ענין כליון וחסרון כמו ולא נפקד ממנו איש (מדבר ל"א): (כג) בכלותך. ענין השלמה וגמר: (כו) ומלאו ידיו. כן נקרא החנוך בלשון המקרא כמו ומלאת יד אהרן (שמות כט) וענין חנוך הוא התחלת הדבר במה שיעמוד בו לעולם: (כז) והלאה. ולהלן עד עולם: ורצאתי. מלשון רצון:

(כא) במפקד. ענין כליון וחסרון כמו ולא נפקד ממנו איש (מדבר ל"א): (כג) בכלותך. ענין השלמה וגמר: (כו) ומלאו ידיו. כן נקרא החנוך בלשון המקרא כמו ומלאת יד אהרן (שמות כט) וענין חנוך הוא התחלת הדבר במה שיעמוד בו לעולם: (כז) והלאה. ולהלן עד עולם: ורצאתי. מלשון רצון:

מצודת דוד

(כא) ושרפו. למי אשר תמסור אותו הוא ישרפו: במפקד הבית. בתכלית הבית מקום שהבית כלה ולתוספת ביאור אמר מחוץ למקדש: (כב) וחטאו. זורקי הדם יטהרו את המזבח בזריקת דם השעיר כאשר טהרו אותו ביום הראשון בזריקת דם הפר: (כג) בכלותך מחטא. כאשר תשלים לטהר את המזבח בזריקת דם השעיר: תקריב. זהו ההבאה אל העזרה:

(כד) והקרבתם. זו היא ההקטרה שעל המזבח: והשליכו וגו'. מלח. כמ"ש על כל קרבנך תקריב מלח (ויקרא ב): עולה לה'. שיהיו כליל לאישים: (כה) שבעת ימים. כדרך שעשו ביום השני כן יעשו עד כלות שבעת ימים שעיר לחטאת ופר ואיל לעולות: (כו) יכפרו. יקנחו אותו להעביר ממנו דרך חול להכניסו בקדושה: ומלאו ידיו. בזה יחנכו את המזבח: (כז) ויכלו. כאשר ישלימו שבעת הימים הוא מחונך לקרבנות וביום השמיני ומאו והלאה יעשו הכהנים על המזבח את עולותיכם וכו' ואני אהיה מרצצה לכם ע"י הקרבנות הללו:

(א) וישב אותי. המלאך הדובר כי השיב אותי אל דרך שער המקדש החיצון הוא ההיכל שהוא חיצון לבית קדש הקדשים ולתוספת ביאור אמר הפונה קדים ר"ל אל השער הפונה למזרח אל האולם לא אל השער הפונה אל המערב לבית קה"ק: והוא סגור. רבותינו ז"ל העמידו המקרא הזה בפשפש הדרומי (מדות פ"ד) כי שני פשפשין ר"ל שני פתחים קטנים היו לשער ההיכל מזה ומזה כאשר הוא בצורה: (ב) בא בו. דרך השער ההוא: והיה סגור. לכן יהיה סגור הואיל ואין מי בא בו בעבור שהמקום ב"ה בא בו:

כתובים

דברי הימים ב פרק יח א"ט

א וַיְהִי מִקֵּץ | עֶשְׂרִים שָׁנָה אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת־בַּיִת יְהוָה וְאֶת־בַּיִתוֹ: ב וְהָעָרִים אֲשֶׁר נָתַן חֹרֵם לְשְׁלֹמֹה בָּנָה שְׁלֹמֹה אֹתָם וַיּוֹשֶׁב שָׁם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ג וַיִּלְךְ שְׁלֹמֹה חֲמַת צוֹכָה וַיַּחֲזֹק עָלֶיהָ: ד וַיִּבֶן אֶת־תְּדֹמֹר בַּמִּדְבָּר וְאֵת כָּל־עָרֵי הַמְּסָכְנוֹת אֲשֶׁר בָּנָה בַּחֲמַת: ה וַיִּבֶן אֶת־בַּיִת חוּרוֹן הָעֲלִיּוֹן וְאֶת־בַּיִת חוּרוֹן הַתַּחְתּוֹן עָרֵי מִצּוֹר חוֹמוֹת דְּלָתַיִם וּבָרִיחַ: ו וְאֶת־בַּעַלְת וְאֵת כָּל־עָרֵי הַמְּסָכְנוֹת אֲשֶׁר הָיוּ לְשְׁלֹמֹה וְאֵת כָּל־עָרֵי הָרֶכֶב וְאֵת עָרֵי הַפָּרָשִׁים וְאֵת | כָּל־חֶשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חָשַׁק לְבָנוֹת בִּירוּשָׁלַם וּבְלִבְנוֹן וּבְכָל אֶרֶץ מְמִשְׁלָתוֹ: ז כָּל־הָעָם הַנּוֹתֵר מִן־הַחֲתָי וְהָאֹמְרֵי וְהַפְּרִזִּי וְהַחֲנִי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר לֹא מִיִּשְׂרָאֵל הֵמָּה: ח מִן־בְּנֵיהֶם אֲשֶׁר נֹתְרוּ אַחֲרֵיהֶם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא־כְלוּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲלָם שְׁלֹמֹה לְמֹס עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וּמִן־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר לֹא־נָתַן שְׁלֹמֹה לְעֹבְדִים לְמַלְאכָתוֹ כִּי־הָמָּה אֲנָשֵׁי מַלְחָמָה וְשָׂרֵי שְׁלִישֵׁי וְשָׂרֵי רֶכֶב וּפְרָשָׁיו: (פ)

רש"י

כרך תדמור ומשום שלמה לא נכתב כאן תמור אלא תדמור כלומר עיר חשובה הכל לכבוד שלמה שאין כבוד שלמה לומר כאן הא בנה כרך שמרדו בו וקלקלו בו ועל כן כתב תדמור ולא תמור: (ה) ערי מצור. לפי שהיו עומדים על התחום הוצרכו חוזק כל כך: (ט) למלאכתו. למלאכת בניינו למה כי הגרים למלאכתו ולא אנשי ישראל לפי כי ישראל המה אנשי חיל ואנשי מלחמה ושרי רכבו ופרשיו:

(א) ויהי מקץ עשרים שנה. פתרון מקץ עשרים שנה שנגמר כל הבנין של בית ה' שבע שנים ואת ביתו י"ג שנים כדכתיב במלכים (שם ו): (ד) ויבן את תדמור במדבר. (ובמלכים א' ט') כתיב את תמור ותדמור קרינן וזה ששנינו ביבמות אין מקבלים גרים מן התרמודים ובב"ר בפרשת עקידה מפרש שעזרו לשונאיהם של ישראל ולפי שהמירו עצמם ונתחלפו לרעה בסוף על כן נכתב במלכים תמור לשון תמורה שהיה להם לעשות לישראל חסד עשה עמהם שלמה שבנה להם

מצודת ציון

(ד) ערי המסכנות. ערי אוצרות וכן ויבן ערי מסכנות (שמות א): (ה) ערי מצור. ערי מבצר נקראת ערי מצור על כי אין לבוא בהן כ"א יצורו עליהן מסביב לבלתי תת יוצא ובא להביא מזון ומים: (ו) חשק. ענין תאוה: ובלבנון. כן שם היער: (ח) כלום. מלשון כליון: (ט) שלישי. גבוריו:

(א) אשר בנה. ר"ל אשר השלים הבנין: (ב) והערים. ר"ל ואחר שבנה הערים וכו': ויושב שם וכו'. (ובמ"א לא הוזכר מן הערים שנתן חירם לשלמה כ"א מן הערים שנתן שלמה לחירם וכן דרך המקרא מה שסתם זה גלה זה): (ג) וילך. אחר כל המעשים האלו הלך למלחמה על חמת צובה ונתגבר עליה וכבשה: (ד) ויבן. ואח"ז בנה תדמור וכל ערי המסכנות וכו' כי בעורו בונה בית ה' וביתו לא נתעסק בזה: (ה) ויבן את בית חורון וכו'. אף שנאמר (בדה"א) אשר שארה מבנות אפרים בנתה הערים ההם כי יתכן אשר נחרבו וחזר שלמה ובנאם או שבנאם להיות ערי מבצר מוקפות חומה וכו': (ו) כל ערי המסכנות. מלבד מה שבנה בחמת: ואת כל ערי וכו'. ר"ל כל הדברים האלה בנאם אחר כלות בנין בית ה' וביתו: (ח) למס. ר"ל למס עובר לבנות את הבנינים האמורים: עד היום הזה. ר"ל עד כלות כל הבנינים: (ט) ומן בני ישראל אשר וכו'. ר"ל אבל מן בני ישראל הם אשר לא נתן וכו':

מצודת דוד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת כתובות

ח הוּי בַּהּ מוּמִין וְעוֹדָה בְּבֵית אָבִיהָ – הָאֵב צָרִיף לְהֵבִיא רְאִיָּה, שְׁמִשְׁנַתְאָרְסָה נוֹלְדוּ בַּהּ מוּמִין הִלְלוּ, וְנִסְתַּחֲפָה שְׂדֵהוּ; וְנִכְנְסָה לְרִשּׁוֹת הַבַּעַל – הַבַּעַל צָרִיף לְהֵבִיא רְאִיָּה שְׁעַד שְׁלֵא נִתְאָרְסָה הִי בַּהּ מוּמִין אֱלֹו, וְהִיָּה מְקַח מְקַח טְעוּת; דְּבָרֵי רַבִּי מְאִיר. וְחֻכְמִים אֹמְרִים: בְּמָה דְבָרִים אֹמְרִים? בְּמוּמִין שְׁפִסְתָּר, אֲבָל בְּמוּמִין שְׁפַגְלוּי – אִינוּ יָכוֹל לְטַעוֹן; וְאִם יֵשׁ מְרַחֵץ בְּאוֹתָהּ הָעִיר – אַף מוּמִין שְׁפִסְתָּר אִינוּ יָכוֹל לְטַעוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹדֵקָה בְּקִרְבוּתָיו.

ט הָאִישׁ שְׁנוֹלְדוּ בּוּ מוּמִין – אֵין פּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא. אָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בְּמָה דְבָרִים אֹמְרִים? בְּמוּמִין הַקְּטָנִים, אֲבָל בְּמוּמִין הַגְּדוֹלִים – פּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא.

י וְאֵלּוּ שְׁפּוֹפִין אוֹתָן לְהוֹצִיא: מִבַּה שְׁחִין, וּבַעַל פּוֹלִיפּוּס, וְהַמְקַמֵּין, וְהַמְצַרְף נְחוּשֶׁת, וְהַבְּרִסִּי; בֵּין שְׁהִי בָּם עַד

פירוש ברטנורא

ח האב צריך להביא ראיה. אם בא לתבוע כתובתה מן האירוסין מזה שממאן לקחתה, צריך שיביא ראיה שלאחר שנתארסה היו בה מומין הללו. ואף על פי שיש לאשה חזקה דגופה, הואיל ונמצאו המומין ברשות האב ואיכא למימר כאן הווי קודם אירוסין, ולפיכך אם לא הביא ראיה, כעל מהימן: נכנסה לרשות הבעל. ושאה, ועתה בא להוציאה בלא כתובה על מומין שבה, עליו להביא ראיה שקודם שנתארסה היו בה מומין הללו. דכיון דלא נמצאו מומין הללו אלא ברשותו, אומרים כאן נמצאו כאן הווי ולאחר שנישאת באו לה ונסתחפה שדהו: אינו יכול לטעון. דידע ונתפיים:

ט שנוולדו בו מומין. משנשאה: מומין גדולים. נסמית עינו נקמעה ידו נשברה רגלו. ואין הלכה כרשב"ג, ואפילו במומין גדולים אין כופין אותו להוציא: י מוכה שחין. מצורע: בעל פוליופוס. ריח החוטם: והמקמין. מקבץ צואת כלבים: והמצרף נחושת. המחרך נחושת במקום מוצאו מן הארץ, ומסריח

משניות מבוארות – קהתי

שְׁפִסְתָּר – גם לגבי מומים שבמקום מוצנע שבגופה, אינו יכול לטעון – שלא ידע עליהם ומקחו מקח טעות, מפני שהוא בודקה בקרובותיו – ששואל הוא את קרובותיו הרוחצות עמה במרחץ, אם מצאו בה מומים. בגמרא מבואר: "חזקה, אין אדם שותה ככוס אלא אם כן בודקו"; לפיכך אפילו היו בה מומים קודם שנתארסה, אין טענתו טענה, שבודאי בדקה על ידי קרובותיו קודם שנשאה, ונודע לו שיש בה מומים, ונתרצה; ואם הוא בא לגרשה חייב לתת לה כתובתה.

באור משנה ט

לאחר שלמדנו במשניות הקודמות על מומים הפוסלים באשה, שאם היו בה קודם שנתארסה ובעלה לא ידע עליהם, תצא בלא כתובה, באה משנתנו ללמד על מומים שנמצאו כבעל, והאשה תובעת גט.

הָאִישׁ שְׁנוֹלְדוּ בּוּ מוּמִין – לאחר הנישואין; וכל שכן אם היו בו מלפני כן, שידעה עליהם ונתרצתה; אין כופין אותו להוציא – אם האשה תובעת להתגרש והבעל אינו רוצה, אין כופים אותו לגרשה. אָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בְּמָה דְבָרִים אֹמְרִים – שאין כופים את הבעל להוציא את אשתו? בְּמוּמִין הַקְּטָנִים – שיכולה האשה לסבול אותם, אֲבָל בְּמוּמִין הַגְּדוֹלִים – כגון שנסמית עינו או נקטעה ידו או נשברה רגלו (ברייתא בגמרא), שאין האשה יכולה לסבלם, כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא – את אשתו וליתן לה כתובתה. בגמרא מבואר, שרבן שמעון בן גמליאל סובר במומין גדולים, שאפילו היו בו לפני הנישואין ואשתו ידעה עליהם ונתרצתה, כופים אותו לגרשה, שיכולה היא לומר: סבורה הייתי שאוכל לקבל אותם ועכשיו איני יכולה. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. אלא אפילו נולדו בו מומים גדולים, אין כופים אותו להוציא (רמב"ם הל' אישות כה, יא).

~ יום שני ~

באור משנה י

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמדנו במומים שבבעל, שלדברי

~ יום ראשון ~

באור משנה ח

משנתנו דנה באשה שנמצאו בה מומים, ואין ידוע מתי לקחה בהם, אם לפני אירוסיה או אחריהם.

הִיָּה בַּהּ מוּמִין – אם לאחר שנתארסה נמצאו בה מומים, וְעוֹדָה בְּבֵית אָבִיהָ – שעדיין לא נישאה, והארוס שלה טוען, שקודם שנתארסה היו בה המומים הללו, ומקחו מקח טעות, והוא רוצה לגרשה שלא בכתובה; אבל אביה טוען, שלא היו מומים לבתו לפני האירוסין, ותובע מבעלה את כתובתה, הָאֵב צָרִיף לְהֵבִיא רְאִיָּה – לדבריו, שְׁמִשְׁנַתְאָרְסָה נוֹלְדוּ בַּהּ מוּמִין הִלְלוּ, וְנִסְתַּחֲפָה שְׂדֵהוּ – כלומר שמזלו של הבעל גרם, שלאחר שקידשה והיתה כבר שלו אירע בה הנוק, שלקחה במומים; ואז יש לה כתובה. אבל אם האב לא הביא ראיה לדבריו, יכול הבעל לגרשה שלא בכתובה; ומבואר הטעם בגמרא, שאנו אומרים: "כאן נמצאו כאן הוי". כלומר: מאחר שכאן בבית אביה נמצאו בה המומים, הרי כאן הווי בה גם מקודם, לפני האירוסין. וְנִכְנְסָה לְרִשּׁוֹת הַבַּעַל – שנישאה לו, ואחר כך מצא בה מומים, והוא בא להוציאה בלא כתובה, הַבַּעַל צָרִיף לְהֵבִיא רְאִיָּה – לטענתו, שְׁעַד שְׁלֵא נִתְאָרְסָה הִי בַּהּ מוּמִין אֱלֹו – שהמומים היו באשתו קודם שנתארסה לו, וְהִיָּה מְקַח מְקַח טְעוּת – ותצא בלא כתובה. אבל אם אין לו ראיה, אנו אומרים: "כאן נמצאו וכאן הוי". הואיל וכשהיתה כבר ברשות הבעל נמצאו בה המומים, הרי כאן ברשותו נולדו בה; דְּבָרֵי רַבִּי מְאִיר. וְחֻכְמִים אֹמְרִים: בְּמָה דְבָרִים אֹמְרִים – שהבעל מוציא את אשתו בלא כתובה על ידי טענתו שמצא בה מומים ומקחו מקח טעות? בְּמוּמִין שְׁפִסְתָּר – במקום מוצנע שבגופה, שיכול הוא לטעון שלא ידע עליהם, אֲבָל בְּמוּמִין שְׁפַגְלוּי – במקום הנראה לעין, אִינוּ יָכוֹל לְטַעוֹן – שמקחו מקח טעות, לפי שידע בודאי שיש בה מומים ונתרצה. וְאִם יֵשׁ מְרַחֵץ בְּאוֹתָהּ הָעִיר – שיכול היה להיודע מפי קרובותיו הרוחצות עמה במרחץ אם יש בה מומים, אַף מוּמִין

שלא נשאו, ובין משנשאו נולדו. ועל בלן אמר רבי מאיר: אף על פי שהתנה עמה, יכולה היא שתאמר: סבורה הייתי שאני יכולה לקבל, ועכשיו איני יכולה לקבל. והכמים אומרים: מקבלת היא על פרחיה, חוץ ממכה שחיו, מפני שממקתו. מעשה בצידון בברסי אחד שמת, והיה לו אח ברסי – אמרו חכמים: יכולה היא שתאמר: לאחיד הייתי יכולה לקבל, ולך איני יכולה לקבל.

פ ר ק ש מ י נ י

א האשה שנפלו לה נכסים עד שלא תתארס – מודים בית שמאי ובית הלל שמוזכרת ונותנת, וקנים. נפלו לה משנתארסה – בית שמאי אומרים: תמכר; ובית הלל אומרים: לא תמכר. אלו ואלו מודים, שאם מכרה ונתנה – קנים. אמר רבי יהודה: אמרו לפני רבן גמליאל: הואיל וזכה באשה, לא יזכה בנכסים? אמר להן: על החדשים אנו בושין, אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים. נפלו לה משנשאת, אלו ואלו מודים, שאם מכרה ונתנה – שהבעל מוציא מיד הלקוחות. עד שלא נשאת, ונשאת, רבן גמליאל אומר: אם מכרה ונתנה – קנים. אמר רבי חנינא בן עקביא: אמרו לפני רבן גמליאל: הואיל וזכה באשה, לא יזכה בנכסים? אמר להם: על החדשים אנו בושין, אלא שאתם מגלגלים עלינו את הישנים.

פירוש ברטנורא

הוא: והבורסי. מעבר עורות: מפני שממקתו. ממסמסתו. לשון המק בשור (כורה י"ד) והלכה כחכמים:

ח א האשה. עד שלא תתארס. ונתארס: ב"ש אומרים תמכרה. בעודה ארוסה, אבל משנשאת לא: הואיל וזכה באשה. שהיא ארוסתו: לא יזכה בנכסים. בתמיה: על החדשים. שנפלו לה משנישאת אנו בושין מה ראו חכמים לומר אם מכרה ונתנה הבעל מוציא מיד הלקוחות, אלא שאתם מגלגלים עלינו נכסים שנפלו לה בעודה ארוסה לומר שאם מכרה מכרה בטל לפי שזכה בהם הבעל:

משניות מבוארות – קהתי

נכסיה אלו, או ליתנם במתנה, וקנים – ומעשה קיימים, שהנכסים הללו ברשותה הם עד לנישואיה, ואין לארוס כל זכות בהם. נפלו לה – נכסים, משנתארסה – לאחר האירוסין, בית שמאי אומרים: תמכר – כל זמן שהיא ארוסה רשאת היא למכרם; ובית הלל אומרים: לא תמכר – לכתחילה אסור לה למכור נכסים אלו, שהואיל ונפלו לה לאחר האירוסין, הרי אירוסין עושים ספק נישואים, ושמא לא יהא עיכוב ותבוא לירי נישואין, ונמצא שכבר זכה בה בעלה ובנכסיה (גמרא ודושי' כתובות נח, א). אלו ואלו מודים – בית הלל מודים לבית שמאי, שאם מכרה ונתנה – בדיעבד, קנים – המכר או המתן. אמר רבי יהודה: אמרו לפני רבן גמליאל: הואיל וזכה באשה – שנעשתה ארוסתו, והרי היא כאשתו, לא יזכה בנכסים – שלה? ולמה מכרה קיים? אמר להן – רבן גמליאל: על הנכסים החדשים – שנפלו לה לאחר הנישואין, אנו בושין – כלומר לא נראית לנו ההלכה (הנשנית לקמן), שאם האשה מכרה אותם, הבעל מוציא מיד הלקוחות, שהרי הנכסים שלה הם, אלא שאתם מגלגלין עלינו את הישנים – ועוד אתם מבקשים לומר גם בנכסים הישנים, היינו בנכסים שנפלו לה קודם שנישאה, שאם מכרה אותם בעודה ארוסה, שיהא מכרה בטל. נפלו לה – נכסים בירושה או במתנה, משנשאת – לאחר הנישואין, אלו ואלו מודים – לא נחלקו בית שמאי ובית הלל ביניהם, והכל מודים, שאם מכרה ונתנה – נכסיה אלו, שהבעל מוציא מיד הלקוחות אמר: אם מכרה ונתנה – והנכסים שנפלו לה לאחר הנישואין משועבדים הם לבעל, ואם מכרה ונתנה אותם, הבעל יכול להוציאם מיד הלקוחות או מיד מקבלי המתנה. בגמרא מבואר, שהואיל ונכסים אלו "נכסי מלוג" הם, שגופם של הנכסים ברשות האשה, והבעל אוכל פירותיהם, לפיכך בחיי אשתו מוציא הבעל מיד הלקוחות את הפירות בלבד, אבל לא את גוף הנכסים; ואם מתה בחייו, הריהו מוציא מידם אף את גוף הנכסים. עד שלא נשאת – נפלו לה נכסים לפני הנישואין, ונשאת – ונישאה אחר כך, רבן גמליאל אומר: אם מכרה ונתנה – לאחר הנישואין, קנים – מעשה קיימים. אמר רבי חנינא בן עקביא: אמרו לפני רבן גמליאל: הואיל וזכה באשה – משנשאה, לא יזכה בנכסים – שלה? אמר להם: על החדשים אנו

הכל כופים אותו מחמתם להוציא את אשתו. ואלו – בעלי המומים, שפופין אותן להוציא – שמחמת מומיהם או אומנותם המאוסה כופים אותם ליתן גט לאשה ולשלם לה כתובתה: מכה שחיון – מצורע, ובעל פוליוס – מלשון יוונית; והיינו מי שגדלה יתרת בשר בחוטמו המכבידה על נשימתו. ובגמרא מבואר, שריח נודף מחוטמו, והמקמץ – המקבץ צואת כלבים לעיבוד עורות, והמצרף נחשט – המחחך נחושת ממקום מחצבו, והברסי – מעבר עורות, שכל אלה נודף מהם ריח רע; בין שהיו קם – המומים הללו, עד שלא נשאו – קודם שנישאו, אלא שהאשה לא ידעה עליהם, ובין משנשאו נולדו – שנולדו בהם לאחר הנישואין, הואיל והאשה אינה יכולה לסבול את המומים הללו, כופים את הבעל להוציאנה. ועל בלן – על כל המומים שנימנו למעלה, אמר רבי מאיר: אף על פי שהתנה עמה – לפני הנישואין, שיש בו מומים אלו, ונתרצתה לו, יכולה היא שתאמר – לאחר הנישואין: סבורה הייתי שאני יכולה לקבל – לסבול ולהיות עמו; ועכשיו איני יכולה לקבל – ולפיכך זכאית היא לתבוע הימנו גט. והכמים אומרים: מקבלת היא על פרחיה – כלומר כל שהיו בו המומים קודם שנישאה לו, והיא ידעה עליהם, ומכל שכן כשהתנה עמה, הרי היא מוכרחה לסבול, ואין כופים אותו להוציא, חוץ ממכה שחיון – שכופים אותו לגרשה, מפני שממקתו – שעל ידי התשמיש ממסמסת היא את בשרו, וסכנה היא לו; ואף כשהיא רוצה להיות עמו, אין שומעין לה (גמרא). והלכה כחכמים. מעשה בצידון בברסי אחד שמת, והיה לו אח ברסי – והאלמנה נפלה לפניו לייבום, אמרו חכמים: יכולה היא שתאמר: לאחיד הייתי יכולה לקבל – ולהיות עמו, ולך איני יכולה לקבל – ולכן אינו רשאי לייבמה, אלא יחלוף ויתן לה כתובתה.

ב א ו ר מ ש נ ה א

האשה שנפלו לה נכסים – בירושה או במתנה (תוספות יום טוב). עד שלא תתארס – קודם שנתארסה, מודים בית שמאי ובית הלל – כלומר אין מחלוקת ביניהם, וסבורים הם, שמוזכרת ונותנת – לאחר שנתארסה, רשאת היא, כל זמן שלא נישאה, למכור

ב רבי שמעון חולק בין נכסים לנכסים: נכסים ה'דועים לבעל – לא תמכר, ואם מכרה ונתנה – בטל; שאינן ידועים לבעל – לא תמכר, ואם מכרה ונתנה – קיים.
ג נפלו לה כספים – ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. פרות התלושין מן הקרקע – ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. והמחברין בקרקע – אמר רבי מאיר: שמיין אותן במה הן יפין בפרות, וכמה הן יפין בלא פרות, והמותר – ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. וחקמים אומרים: המחברין לקרקע – שלו, והתלושין מן הקרקע – שלה, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות.

פירוש ברטנורא

ב נכסים ידועים לבעל ונכסים שאין ידועים. אית דמפרשים נכסים ידועים, מקרקעי. ושאינן ידועים, ממטללי. ואית דאמרי, אלו ואלו ידועים הם. ואלו הם שאינם ידועים, כל שהיא יושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים. ופסק ההלכה, בין נכסים שנפלו לה עד שלא תתארם ובין שנפלו לה משנתארום אם מכרה אותם אחר שנישאת הבעל מוציא מיד הלוקחות פירות בחייה וגוף הקרקע לאחר מיתתה. והלכה כר"ש שחולק בין נכסים הידועים לבעל לנכסים שאינם ידועים:

ג שמיין אותן. דקסבר מה שגדל ברשותו הוו פירות ומה שלא גדל ברשותו הוו קרן. ולפיכך מה שדמי הקרקע יקרים עכשיו בשביל תבואה זו, הוי קרן, וצריך ליתן לה דמים וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירותיה; וחקמים אומרים. אף אלו שלא גדלו ברשותו תורת פירות נתנו בהם, הואיל והקרקע קיימת לה. והלכה כחקמים:

משניות מבוארות – קהתי

ידועין? כל שיושבת כאן ונפלו לה נכסים במדינת הים" (כלומר שבכגון זה מן הסתם לא ידע הבעל עליהם; והוא הדין כשנפלו לה נכסים באותה מדינה ולא ידע עליהם – שיטה מקובצת בשם הרא"ה). והלכה כר' יוחנן (הר"ן; רמב"ם שם).

באור משנה ג

למדנו בפרק ו משנה א, שאם אשה נשואה זכתה בדמי כושט ופגם, ילקח בדמים אלו קרקע, והבעל אוכל פירות. משנתנו מוסיפה ללמד בכספים או בפירות שנפלו לאשה, שנהג בהם אותו דין: "ילקח בהם קרקע. והבעל אוכל פירות".

נפלו לה – לאשה, משנישאה, כספים – בירושה או במתנה, ילקח בהן קרקע – שתהא הקרן שלה נשמרת, והוא אוכל פרות – והבעל אוכל פירות מהקרקע, כדן קרקעות שנפלו לה בירושה. וכן אם נפלו לה פרות התלושין מן הקרקע, ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות – שדין הפירות הללו כדן נכסי מלוג, שהקרן שלה. והמחברין בקרקע – אבל אם נפלו לה הפירות, כשהם מחוברים בקרקע, כלומר שנפלו לה קרקעות וגם פירות המחוברים בהם, אמר רבי מאיר: שמיין אותן – את הקרקעות, במה הן יפין בפרות – כמה הקרקעות שווים עכשיו כשפירותיהם עליהם, וכמה הן יפין בלא פרות – וכמה הם שווים בלא הפירות. והמותר – היינו דמי ההפרש במחיר הקרקעות מחמת הפירות שעליהם, ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות – שדינם כקרן. רבי מאיר סובר: מה שגדל ברשות הבעל, הרי זה פירות, ושלו הם; ומה שלא גדל ברשותו, אין דינו כפירות אלא כקרן, שהיא שלה, והבעל אוכל פירותיה. וחקמים אומרים: המחברין לקרקע – הפירות שנפלו לה כשהם מחוברים לקרקע, שלו – של הבעל הם, שאף הפירות שלא גדלו ברשותו תורת פירות נתנו בהם, הואיל והקרקע נפל לה עמהם, ונמצאת הקרן קיימת לה בקרקע. והתלושין מן הקרקע – אבל אם נפלו לה פירות התלושים מן הקרקע, שלה – הם, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות – שדינם כקרן לדברי הכל, כמו ששינוי כבר ברישא.

בעל "מלאכת שלמה" מבאר, שחקמים חזרו על הדין של "פירות התלושים מן הקרקע". שכבר נישנה בדברי תנא קמא, כדי להשמיענו, שדוקא פירות התלושים ממש מן הקרקע הם שלה, אבל פירות גמורים העומדים להיתלש, נקראים לגבי דין זה פירות המחוברים לקרקע, והם שלו (ועינין "תוספות יום טוב" שנתנו טעם אחר על הסיפא היתירה שבדברי חכמים).

בושין – לא נראית לנו ההלכה (ששינונו לעיל) בענין הנכסים החדשים, היינו שנפלו לה לאחר הנישואין, שאם מכרה ונתנה, רשאי הבעל להוציא מיד הלוקחות, אלא שאיתם מגלגלים עלינו את הישנים – ועוד אתם מבקשים לומר גם בנכסים הישנים, היינו שנפלו לה לפני הנישואין, שמכרה בטל.

~ יום שלישי ~

באור משנה ב

למדנו במשנה הקודמת, שלאחר הנישואין אין האשה רשאית למכור נכסיה או ליתנם במתנה, שהואיל וזכה בעלה בנכסים אלו, שהם "נכסי מלוג", לאכול פירותיהם, הרי הם ברשותו. ואם מכרה ונתנה, מבדילה המשנה בין נכסים שנפלו לה משנישאת לבין נכסים שנפלו לה קודם שנישאת, שנכסים שנפלו לה משנישאת – הבעל מוציא מיד הלוקחות, ונכסים שנפלו לה קודם שנישאת, אף על פי שמכרה או נתנה אותם לאחר הנישואין – דעת רבן גמליאל, שהמכר או המתן קיים. – ברם, בבמרא מוכבא ברייתא: "הרבותינו חזרו ונימנו: בין שנפלו לה עד שלא תתארם. ובין שנפלו משנתארם, ונישאת – הבעל מוציא מיד הלוקחות". וכן פוסק הרמב"ם: "אם מכרה האשה נכסי מלוג אחר שנישאת אף על פי שאותם הנכסים נפלו לה קודם שנתארם – הבעל מוציא הפירות מיד הלוקחות כל ימי חייה, אבל לא גוף הקרקע, שאין לו כלום בגוף נכסי מלוג עד שתמות. מתה בחייה, מוציא הגוף מיד הלוקחות בלא דמים" (הל' אישות כב, ז). – משנתנו מביאה דעת רבי שמעון, שמכל מקום יש להבדיל בין נכסים הידועים לבעל לבין נכסים שאינם ידועים לבעל, כפי שיבואר במשנה.

רבי שמעון חולק – מחלק, בין נכסים לנכסים – יש נכסים, שאם מכרה אותם לאחר הנישואין, מכרה בטל; ויש נכסים, שמכרה קיים: נכסים הידועים לבעל – שידע שנפלו לה; ויש מפרשים, שידע שעתידיים הנכסים ליפול לה (הרא"ש), לא תמכר – אינה רשאית למכרם משנישאה, ואפילו נפלו לה קודם שנישאה; ואם מכרה ונתנה – לאחר שידע הבעל על הנכסים הללו, כמו שבארנו לעיל, בטל – המכר או המתן, שיכול הבעל לטעון, שעל מנת אותם נכסים נשאה; שאינן ידועים לבעל – נכסים שנפלו לה, ועדיין לא נודע לבעל עליהם, לא תמכר – לכתחילה אינה רשאית אף אלו למכור, מפני שמשועבדים הם לבעל, לאכול מהם פירות, ואם מכרה ונתנה – קודם שנודע לבעל עליהם, קיים – המכר או המתן, ואפילו נפלו לה משנישאה. שכיון שלא ידע על הנכסים הללו, לא זכה בהם (תוספות יום טוב). והלכה כרבי שמעון (הר"ן; רמב"ם הל' אישות כב, ח). – בגמרא נחלקו אמוראים: "אלו הן ידועין ואלו הן שאינן ידועין? אמר ר' יוסי ברבי חנינא: ידועין – מקרקעי (קרקעות), שאינן ידועין – מיטלטלין. ור' יוחנן אמר: אלו ואלו ידועין הן. ואילו הן שאינן

ד רבי שמעון אומר: מקום שיפה כחו בכניסתה – הורע כחו ביציאתה; מקום שהורע כחו בכניסתה – יפה כחו ביציאתה: פרות המחברין לקרקע – בכניסתה שָלוּ, וביציאתה שָלָה; והתלושין מן הקרקע – בכניסתה שָלָה, וביציאתה שָלוּ.

ה נפלו לה עבדים ושפחות וקנים – ימכרו, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא תמכר, מפני שהן שִׁבַּח בֵּית אֲבִיהֶן. נפלו לה זיתים וקנים – ימכרו לעצים, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. רבי יהודה אומר: לא תמכר, מפני שהן שִׁבַּח בֵּית אֲבִיהֶן. המוציא הוצאות על נכסי אשתו, הוציא הרבה ואכל קמֵעָא, קמֵעָא ואכל הרבה – מה שהוציא הוציא, ומה שאָכַל אָכַל. הוציא ולא אָכַל – ישָבַע בְּמָה הוציא, ויטל.

פירוש ברטנורא

ד ביציאתה. אם בא לגרשה: פירות המחוברים לקרקע בכניסתה שלו. כלומר בשעת נפילתן שלו, כדברי חכמים. ואיכא בין חכמים לר"ש פירות המחוברין בשעת יציאה, דלא איירי בהו חכמים ולית להו הא דאמר ר"ש ביציאתה שלה דקמברי, מה שגדל ברשותו שלו. והלכה כר"ש: **ה רבן שמעון בן גמליאל אומר לא תמכור.** יכולה היא לעכב. והלכתא כוותיה: רבי יהודה אומר לא תמכור. והלכתא כוותיה: קימעא. דבר מועט ואפילו כל שהוא: ישבע כמה הוציא ויטל. ושבועה זו כעין של תורה היא, והני מילי, שהיה השבח כנגד ההוצאה או יותר, אבל אם היתה ההוצאה יתירה על השבח ישבע שבועת התורה שהוציא כנגד השבח ויטל כנגד השבח בלבד והשאר יפסיד. וכל זה כשגורשה הבעל, אבל אם מרדה היא, בין אכל הבעל בין לא אכל, ישבע כמה הוציא ויטל כנגד השבח. ובנכסי צאן ברזל, כל השבח של בעל, דאמרינן אם הוסיפו הוסיפו לו:

משניות מבוארות – קהתי

נכסי האשה, שתחא הקרן קיימת לה, ושהבעל יאכל מהם פירות. משנתנו ממשיכה באותו דין, והיא באה להשמיענו, שיש והאשה יכולה לעכב מכירת נכסי ירושתה משום כבוד בית אביה.

נפלו לה – בירושה מבית אביה, **עבדים ושפחות וקנים –** שאינם ראויים אלא למלאכות קלות, ויש גם חשש שמא ימותו, **ימכרו –** יכול בעלה למכרם, ואין היא יכולה לעכב בידו, **וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות –** ובדמיהם ילקח קרקע והבעל יאכל הפירות. **רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא תמכר –** יכולה האשה לעכב את מכירת העבדים והשפחות, **מפני שהן שִׁבַּח בֵּית אֲבִיהֶן –** כבוד בית אביה; **ודש"י מפורש:** שהם לה ולבית אביה לשם ולתפארת. **נפלו לה זיתים וקנים וקנים –** שעושים פירות מועטים, **ימכרו לעצים –** ראשי בעלה למכרם לעצים, ואין היא יכולה לעכב בידו. **וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות –** ובדמיהם יקנו קרקע והבעל יאכל פירות. **רבי יהודה אומר: לא תמכר –** יכולה האשה לעכב את מכירת הזיתים והקנים, **מפני שהן שִׁבַּח בֵּית אֲבִיהֶן –** כמו שבארנו לעיל. בגמרא אמרו: "מחולקת בשדה שאינה שלה (השזייתים והגפנים הם על קרקע של אחר), אבל בשדה שלה, דברי הכל לא תמכור. מפני שהם שבח בית אביה". **המוציא הוצאות על נכסי אשתו –** פירות על נכסי מלוג כדי להשיחם, **הוציא הרבה ואכל קמֵעָא –** פירות מועטים, **קמֵעָא –** או שהוציא מעט, **ואָכַל הרבה –** פירות; והוא בא לגרשה, **מה שהוציא הוציא, ומה שאָכַל אָכַל –** ואינו יכול לתבוע את הוצאותיו. **הוציא –** הוצאות על נכסי אשתו, **ולא אָכַל –** כלום מפירותיהם; והוא בא לגרשה, **ישָבַע בְּמָה הוציא, ויטל –** בגמרא מבואר, שדווקא אם הנכסים הושבחו כנגד הוצאותיו או יתיר על הוצאותיו, הרי הוא נוטל בשבועה כמה שהוציא; אבל אם היתה הוצאתו יתירה על השבח, אינו נוטל בשבועתו אלא כשיעור השבח בלבד, והשאר יפסיד.

~ יום חמישי ~

באור משנה ו

משנה זו נשנתה כבר במסכת יבמות (ד, ג), וכבר בארנו שם, שנכסי האשה הנשואה מתחלקים לשני סוגים: א. נכסי מלוג, והם הנכסים שהיא מביאה עמה מבית אביה, ואינם נרשמים בכתובה; וכן הנכסים שנפלו לה בירושה או במתנה לאחר הנישואין. והרי שנינו כאן (במשניות הקודמות), שהנכסים הללו הם שלה, והבעל אוכל מהם פירות. מכאן השם "נכסי מלוג", מלשון "מליגה" בארמית, שפירושה: מריט נוצות, והיינו שהבעל מלוג נכסים אלו כמלגת התרנגולים, ואינו חייב באחריותם. ב. נכסי צאן ברזל, והם הנכסים שהאשה מכניסה לבעלה בנדוניה, והוא רושם את

~ יום רביעי ~

באור משנה ד

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שיש הבדל – לדעת חכמים – בין פירות שנפלו לאשה כשהם מחוברים לקרקע ובין פירות התלושים מן הקרקע שנפלו לה, שלמחוברים יש דין פירות, ולתלושים – דין קרן, ונה משנתנו בזכותו של הבעל על הפירות המחוברים והתלושים, בשעה שהוא מגרש את אשתו. **רבי שמעון אומר: מקום שיפה כחו –** של הבעל, **בכניסתה –** כשאשתו נישאת לו, **הורע כחו ביציאתה –** כשהיא מתגרשת, כלומר פירות שזוכה בהם הבעל בנישואיה, הורע כוחו לגביהם ואינו זוכה בהם בגירושה; וכן לחיפ"ד: **מקום שהורע כחו בכניסתה, יפה כחו ביציאתה –** פירות שאינו זוכה בהם בנישואיה, הוא זוכה בהם בגירושה. כיצד? **פרות המחברין לקרקע –** שנפלו לאשה, **בכניסתה –** בנישואיה, **שלו –** של הבעל הם, שדין פירות להם, כדברי חכמים במשנה הקודמת, **וביציאתה –** וכשהיא מתגרשת, אם היו לה בשעת הגירושין פירות המחוברים לקרקע, **שָלָה –** הם, והיא נוטלת קרקעותיה יחד עם הפירות המחוברים להם. **והתלושין מן הקרקע –** ופירות התלושים מן הקרקע שנפלו לה, **בכניסתה –** בנישואיה, **שָלָה –** הם, שדין קרן להם, וילקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות, כמו ששנינו במשנה הקודמת, **וביציאתה –** וכשהיא מתגרשת, אם היו לה בשעת הגירושין פירות התלושים מן הקרקע, **שָלוּ –** של הבעל הם, שהואיל וקדם הבעל ותלשם, זכה בהם מדין פירות. בגמרא מבואר, שבענין פירות המחוברים לקרקע חולקים חכמים על רבי שמעון, וסוברים, שכשם שבכניסתה הם של הבעל, כך ביציאתה שלו הם, שלדעת חכמים פירות שגדלו ברשות הבעל הם שלו (**גמרא ודש"י כתובות עט, ב.**) ברם, הלכה כרבי שמעון (**הרי"ף; הרמב"ם ה' אישות כב, כד.**)

יש תמיהה על הפוסקים שפסקו כרבי שמעון, והרי כלל הוא שיחיד ורבים הלכה כרבים. מכאן גורסים הם בגמרא גירסה אחרת – "מחוברין ביציאה אתא לאשמועינן" (בא להשמיענו) – שלפי גירסה זו יוצא, שאין חכמים חולקים על רבי שמעון, אלא שרבי שמעון בא להשמיענו דין פירות מחוברים בשעת הגירושין, ואגב דין זה חזר על דברי חכמים שבמשנה הקודמת (בעל התואר: השגות הראב"ד).

באור משנה ה

הדין ששנינו לעיל (משנה ג), באשה שנפלו לה כספים או פירות – **וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות** – קבעוהו חכמים (כפי שכבר בארנו שם), כדי לשמור על

ו שומרת יבם שנפלו לה נכסים – מודים בית שמאי ובית הלל, שמוכרת ונותנת, וקיים. מטה, מה יעשו בכתבתה ובנכסים הנכנסין והיוצאין עמה? בית שמאי אומרים: יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב. ובית הלל אומרים: נכסים בחזקתו, כתבה בחזקת יורשי הבעל, נכסים הנכנסים והיוצאים עמה בחזקת יורשי האב. ז הניח אחיו מעות – ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. פרות התלושין מן הקרקע – ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. המחברין בקרקע, אמר רבי מאיר: שמין אותן כמה הן יפין בפרות, וכמה הן יפין בלא פרות, והמותר – ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. וחכמים אומרים: פרות המחברין בקרקע – שלו, התלושין מן הקרקע – פל הקודם זכה בהן; קדם הוא – זכה, קדמה היא – ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות. בנסה –

פירוש ברטנורא

¶ שנפלו לה נכסים. מכית אביה, בעודה שומרת יבם: מה יעשו בכתובתה. מנה ומאתים ותוספת ונדוניא שהכניסה לו וקבל עליו אחריות: ובנכסים הנכנסין והיוצאין. נכסי מלוג, שכשהיא נכנסת ונכסים עמה וכשיוצאת מבעלה יוצאים עמה: בית שמאי אומרים (חלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב. דספק נשואה ליבם היא וזכה בחצי ירושתה מספק: נכסים בחזקתו. נכסי צאן ברזל בחזקתו. ולא אתפרש בחזקת מ, אי בחזקת יורשי הבעל הואיל ואחריותו עליו, אי בחזקת יורשי האשה שהיו שלה. ובפ"ד מיבמות תמצא המשנה הזאת:

א ילקח בהן קרקע. לפי שכתובתה על נכסי בעלה הראשון, לפיכך נכסי המת אחראין לכתובתה אלא שהיבם אוכל פירות אם מיבם אותה, וסבר מטלמלי משתעבדי לכתובה: שמין אותם. דכל מה שגדל ברשות המת אחראין לכתובה: וחכמים אומרים פירות המחברין לקרקע שלו. בגמרא פריך, והא כל נכסיו אחראין וערבאין לכתובה, ומשני, תני שלה: כל הקודם זכה. קסברי, מטלמלי לכתובה לא משתעבדי אא"כ תפסה. ומחיים דבעל בענין תפיסה. והוא

משניות מבוארות – קהתי

שבכתובה, היינו עיקר הכתובה והתוספת, וכן "נכסי צאן ברזל" הרשומים בכתובה, שהבעל חייב באחריותם, כמו שבארנו ברישא, בחזקת יורשי הבעל – לפי שהבעל היה מוחזק בהם לגמרי; ונכסים הנכנסים והיוצאים עמה – היינו נכסי מלוג, בחזקת יורשי האב – לפי שהאשה היתה מוחזקת בהם ביותר (תוספות, המאירי).

ב א ו ר מ ש נ ה ז

משנתנו ממשיכה דין שומרת יבם, והיא באה ללמד, שכל נכסי בעלה המת אחראים לכתובתה, ואין היבם – שהוא יורשו – רשאי למכור את הנכסים הללו. הַיִּנִּיחַ אַחִיו מְעוֹת – אם אחיו של היבם, היינו בעלה של האלמנה שנפלה לפניו לייבום, השאיר לו מעות בירושה, יִלְקַח בְּהֵן קֶרְקַע, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת – שכל נכסי המת אחראים לכתובת האלמנה, ואין ליבם בהם אלא אכילת פירות בלבד, הלכך אין היבם רשאי להוציא את המעות, אלא צריך הוא לקנות בהן קרקע שיהא משועבד לכתובתה, והוא יאכל ממנו פירות. וכן אם הניח אחיו פְּרוֹת הַתְּלוּשִׁין מִן הַקֶּרְקַע – אין היבם רשאי לאכול את הפירות הללו, אלא יִלְקַח בְּהֵן קֶרְקַע – שתהא הקרן שלהם שמורה לאחריות הכתובה, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת – מקרקע זה. הַמְחַבְרִין בְּקֶרְקַע – מחברין פירות המחברין בקרקע, כלומר שהניח קרקעות ופירות מחוברין בהם, אָמַר רַבִּי מֵאִיר שְׁמִין אוֹתָן – את הקרקעות, כְּמָה הֵן יִפִּין בְּפְרוֹת – כמה שווים הקרקעות עכשיו כשפירותיהם עליהם, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת – וכמה היו שווים בלא הפירות, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת – דמי ההפרש, יִלְקַח בְּהֵן קֶרְקַע, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת – שכל הפירות שגדלו ברשות המת אחראים לכתובתה, ואין היבם אוכל אלא פירות שגדלו ברשותו, היינו משעה שנפלה לפניו לייבום. וְחַכְמִים אומרים: פְּרוֹת הַמְחַבְרִים בְּקֶרְקַע, שְׁלוֹ – בגמרא מגיחים כאן: שלה, כלומר שבוה אין חכמים חולקים על רבי מאיר, שפירות המחברין בקרקע אחראים לכתובתה, ולכן ילקח בהם קרקע, שיהא משועבד לכתובה, והיבם יאכל ממנו פירות. הַתְּלוּשִׁין מִן הַקֶּרְקַע – אבל פירות התלושין מן הקרקע, פֶּל הַקְּדוּם – לתפוס אותם, זְכָה בְּהֵן – שסוברים חכמים, שאין המיטלטלים משועבדים לכתובתה, ולכן קָדַם הוּא – היבם ותפסה, זְכָה – ויעשה בהם כרצונו; קְדָמָה הִיא – היבמה ותפסה אותם בחיי בעלה (רשי"י; רמב"ם הל' אישות י"א). יִלְקַח בְּהֵן קֶרְקַע, וְהוּא אוֹכֵל פְּרוֹת – שהואיל ותפסה אותם בחיי בעלה, משועבדים הם לכתובתה. והוא הדין ב"הניח אחיו

שוויים בכתובה. בנכסים אלו הבעל משתמש כרצונו, והפסדו ושכחם הם שלו, והוא חייב באחריותם. מכאן נקראים הם: "נכסי צאן ברזל", לפי שהקין קיימת לה כבורל, שהיא אם נפסדו, חייב הבעל לשלם. – משנתנו דנה בנכסי מלוג ונכסי צאן ברזל של שומרת יבם, היינו אשה שמת בעלה בלא בנים והיא ממתנת ליבם שיקיים בה מצוות ייבום.

שומרת יבם – הממתנת ליבם שייבמנה, שִׁנְפְּלוּ לָהּ נְכָסִים – בירושה או במתנה בעודה שומרת יבם, מודים בית שמאי ובית הלל, שמוכרת ונותנת – שרשאית היא למכור את הנכסים הללו או ליתנם במתנה, וְקָיָם – ומעשיה קיימים; כלומר, אף על פי שבארסה שנפלו לה נכסים משנתארסה נחלקו בית שמאי ובית הלל (לעיל משנה א), ולדעת בית הלל אינה רשאית למכרם, מכל מקום כאן בשומרת יבם שנפלו לה נכסים הכל מודים, שמוכרת ונותנת וקיים. הטעם מבואר במפרשים, לפי שאין היבמה גמורה ליבם שלה כארסה לארוס שלה (המאירי), שארסה עומדת להינשא, ואילו יבמה עומדת לחליצה כמו לייבום (תוספות כתובות ע"א). מְטָה – כשהיא שומרת יבם, מַה יַעֲשׂוּ בְּכִתְבָתָּהּ – היינו בעיקר הכתובה (מאיתיים דינו לבתולה ומנה לאלמנה) ובתוספת הכתובה וביבמנה צאן ברזל הרשומים בכתובה, וּבְנִכְסֵי הַנְּכָנְסִין וְהַיּוֹצֵאִין עִמָּה – היינו ב"נכסי מלוג", שהביאתם בכניסתה לבעלה, ונוטלתם כמות שהם ביציאתה ממנו; כלומר מי יורש את כל נכסיה של שומרת יבם שמתה? בֵּית שִׁמְאֵי אוֹמְרִים: יִחְלְקוּ יוֹרְשֵׁי הַבְּעַל עִם יוֹרְשֵׁי הָאָב – יורשי בעלה המת, היינו האחים שלו, עם יורשי אביה, היינו האחים שלה, אם אביה אינו קיים, שכן האב יורש את בתו (המאירי). ברם, רוב המפרשים מבארים (על פי הגמרא), שיורשי הבעל היינו היבם עצמו, שכן יבמה דינה כספק נשואה, והרי בעל יורש את אשתו, הלכך זוכה היבם במחצית ירושתה מכוח הספק. וְבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: נְכָסִים בְּחֻזְקָתָן – כלומר "נכסי צאן ברזל" בחזקת שני היורשים הם עומדים: בחזקת יורשי האב, משום שהנכסים של האשה הם, ובחזקת יורשי הבעל, לפי שאחריות הנכסים על הבעל, הלכך בנכסים אלו יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב (מסקנת הגמרא בבא בתרא ק"ב); כְּתִבָּה – עיקר הכתובה והתוספת, בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבְּעַל – לפי שאחריות הכתובה על הבעל; נְכָסִים הַנְּכָנְסִים וְהַיּוֹצֵאִים עִמָּה – "נכסי מלוג", בְּחֻזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאָב – של האשה, לפי שהנכסים הללו ברשותה הם, ואין הבעל חייב באחריותם. יש מפרשים, שבית הלל קובעים תחילה כלל: נכסים בחזקתן – כל הנכסים נידונים לפי המוחזק בהם, ומפרטים את ההולכים: כתובה – כל ההתחייבויות

הרי היא פאשתו לכל דבר, ובלבד שתהא כתבתה על נכסי בעלה הראשון.
 ח לא יאמר לה: הרי כתבתך מנחת על השלחן, אלא פל נכסיו אחראין לכתבתה. וכן לא יאמר אדם לאשתו:
 הרי כתבתך מנחת על השלחן, אלא פל נכסיו אחראין לכתבתה. גרשה – אין לה אלא כתבתה. החזירה –
 הרי היא ככל הנשים, ואין לה אלא כתבתה בלבד.

פ ר ק ת ש י ע י

א הפותב לאשתו: דין ודברים אין לי בנכסיה – הרי זה אוכל פרות בתייה, ואם מתה – יורשה. אם פן
 למה פתב לה: דין ודברים אין לי בנכסיה? שאם מקרה ונתנה – קנים. פתב לה: דין ודברים אין לי בנכסיה
 ובפרותיהן – הרי זה אינו אוכל פרות בתייה, ואם מתה – יורשה. רבי יהודה אומר: לעולם אוכל פרות,

פירוש ברטנורא

הדין נמי דפליגי אכספיים, דמאי שנא כספים מפירות תלושין. והלכה כחכמים: הרי היא כאשתו. שמגרשה בנמי, ומחזירה. ולא אמרינן ויבמה אמר רחמנא
 ועדיין יבומין ראשונים עליה ולא חסגי לה בנמי. והכי נמי כשגרשה הוה אמינא מצוה דרמאי רחמנא עליה הא קעבדה, ותיקו עליה באיסור אשת אח ולא
 מצו להחזירה, קמ"ל דאמר רחמנא (דברים כ"ה) ולקחה לו לאשה, כיון שלקחה הרי היא כאשתו:

ח כל נכסיו. שירש מאחיו, אחראין לכתובתה: גירשה אין לה אלא כתובתה. אבל כל זמן שלא גירש הווי כל הנכסים משועבדים לה: הרי היא ככל הנשים.
 שהמגרש את אשתו ומחזירה, על מנת כתובה הראשונה החזירה. ואצטרך לאשמועין הא ביבמה, דלא תימא אשתו היא דאיהו כתב לה כתובה מממונו,
 אבל ביבמה דלא איהו כתב לה אלא נכסי בעלה הראשון הוא דהווי אחראין וערבאין, היכא דגרשה ואחזרה. אימא כתובתה מיניה, קמשמע לן:
ט א הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיה. בעודה ארוסה כותב לה, לכשתנשאי לי דין ודברים אין לי בנכסיה. אע"ג דלא קנו מיניה, מוכרת
 ונותנת ומכרה קיים, שנחלה הבאה אדם ממקום אחר אדם מנתנה עליה שלא יירשנה. ואי קנו מיניה, אפילו לאחר שנישאת מכרה קיים, אבל פירות אוכל,
 ואם מתה יורשה, דהכי משמע, בנכסיה אין לי דין אבל בפירותיהן יש לי דין, וכל זמן שהן בנכסיה שאת בחיים אין לי דין ודברים בהם, הא לאחר מיתה
 יש לי בהם דין ודברים: רבי יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירות. בגמרא מפרש אלו הן פירות ואלו הן פירות, הכניסה לו קרקע ועשתה

משניות מבוארות – קהתי

לכתובתה. **החזירה** – היבם לאחר שגירשה, קודם שגבתה כתובתה,
הרי היא ככל הנשים – שהמגרש את אשתו ומחזירה, על מנת
 כתובתה הראשונה הוא מחזירה, ואין לה אלא כתבתה בלבד –
 אותה הכתובה שכתב לה בעלה המת, והנכסים שירש היבם ממנו
 משועבדים לכתובה זו. בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאם
 לא גבתה כתובתה קודם שהחזירה, אין לה כתובה נוספת מן היבם,
 אלא כתובתה מבעלה הראשון בלבד; ולפיכך אסור עוד ליבם למכור
 את נכסי אחיו המת, אף על פי שגירשה והחזירה.

ב א ו ר מ ש נ א

משנה זו דנה בבעל שוויתר לאשתו על זכויותיו בנכסי מלוג.
הפותב לאשתו: דין ודברים אין לי בנכסיה – בגמרא מבואר,
 שכתב לה בעודה ארוסה: לכשתנשאי לי לא יהא לי דין ודברים
 (כלומר לא תהא לי טענה של זכות) בנכסיה; והוא הדין באומר בלבד,
הרי זה אוכל פרות בתייה – שלא התכוון בדבריו לוותר על
 זכותו בפירות נכסיה, אלא על זכותו בנכסיה עצמם; **ואם מתה** –
 בחייו, **יורשה** – שאף לא התכוון לוותר על זכותו ביירושתה לאחר
 מותה, אלא על זכותו בנכסיה, כל זמן שהיא קיימת, שכן משמע:
 בנכסיה – כל זמן שהם בנכסיה, שאת בחיים, אין לי דין ודברים בהם.
 אבל לאחר מיתתך יש לי. **אם פן למה פתב לה: דין ודברים**
אין לי בנכסיה – כלומר על מה התכוון לוותר, אם השאיר לו את
 הזכות בפירות נכסיה וביירושתה? **שאם מקרה ונתנה** – אם מכרה
 נכסיה או נתנה אותם במתנה, **קנים** – מעשיה קיימים, ואין הבעל
 מוציא מיד הלקוחות (עיין לעיל ת, א). **פתב לה: דין ודברים**
אין לי בנכסיה ובפרותיהן, הרי זה אינו אוכל פרות בתייה
 – שהרי הוסיף במפורש: "ובפירותיהן". **ואם מתה** – אבל אם מתה
 אשתו, **יורשה** – הריהו יורש את כל נכסיה, שעל זכותו ביירושתה
 לא ויתר. **רבי יהודה אומר: לעולם אוכל פירות** – אף
 כשהוסיף בתנאו: "ובפירותיהן", יכול הבעל למכור את הפירות וליקח
 בדמיהם קרקע ולאכול פירותיה, לפי שהבעל לא סילק עצמו אלא
 מפירות. אבל לא מפירותיהם של הפירות, עד שיקתב לה – אלא

מעות" חולקים חכמים וסוברים: כל הקודם זכה בהן, אלא שהרישא
 של משנתנו כולה רבי מאיר היא, הסובר שאף המעות והמיטלטלים
 אחראים לכתובתה. והלכה כחכמים. **פנסה** – שייבמה היבם, הרי
היא פאשתו לכל דבר – שאם בא לגרשה מגרשה בנט, ואינה
 צריכה עוד חליצה; וכן מותר לו להחזירה כאשתו לאחר שגירשה,
 ואינה עומדת עוד באיסור אשת אח, שנאמר (דברים כה, ה): "ולקחה
 לו לאשה" – כיון שלקחה הרי היא כאשתו, **ובלבד** – ובדבר זה
 בלבד שונה דינה מאשה אחרת, **שתהא כתבתה על נכסי בעלה**
הראשון – שלא נכסי היבם אלא נכסי אחיו המת משועבדים הם
 לכתובתה. ברם, בגמרא מבואר, שאם בעלה הראשון לא הניח נכסים,
 תיקנו לה חכמים כתובה מן היבם.

יום תשיעי ~

ב א ו ר מ ש נ א

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמדנו את ההלכה שהזכרנו
 שם, שכל נכסי המת משועבדים לכתובתה של האלמנה, ואין היבם רשאי למכור
 בנכסי אחיו המת, בין קודם ייבום בין לאחר ייבום.
לא יאמר לה – אין היבם רשאי לומר ליבמתו: **הרי כתבתך**
מנחת על השלחן – כלומר אם בא היבם לייחד ליבמתו סכום
 כסף לפרעון כתובתה והוא רוצה למכור את שאר נכסי אחיו המת,
 אינו רשאי לעשות כן, **אלא פל נכסיו אחראין לכתבתה** – כל
 הנכסים שירש מאחיו משועבדים לכתובה. **וכן לא יאמר אדם**
לאשתו: הרי כתבתך מנחת על השלחן – אף הבעל אינו
 רשאי לייחד לאשתו כסף כתובתה, **אלא פל נכסיו אחראין**
לכתבתה – כמו שתיקן שמעון בן שטח לכתוב בשטר הכתובה (עיין
 לעיל ד, ז). ברם, הבעל רשאי למכור את נכסיו, אלא שאם נתגרשה
 או נתאלמנה ממנו ולא היה לה ממה לגבות את כתובתה, הריהי גובה
 מן הלקוחות. **גרשה** – גירש היבם את יבמתו לאחר שייבמה, אין
 לה אלא כתבתה – כלומר שנותן לה את כסף כתובתה, והוא רשאי
 אחר כך למכור את שאר הנכסים שירש מאחיו. אבל כל זמן שלא
 גירשה, אינו רשאי למכור מהנכסים הללו, שכולם משועבדים הם

עד שִׁיכְתֹּב לָהּ: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בְּנִכְסֶיךָ וּבְפְרוֹתֶיךָ וּבְכַפְרֵי פְרוֹתֶיךָ עַד עוֹלָם. פְּתַב לָהּ: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בְּנִכְסֶיךָ וּבְפְרוֹתֶיךָ וּבְכַפְרֵי פְרוֹתֶיךָ, בְּחֵינֶךָ וּבְמוֹתֶךָ – אֵינוֹ אוֹכַל פְּרוֹת בְּחֵינֶךָ, וְאִם מָתָה – אֵינוֹ יוֹרְשָׁה. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אִם מָתָה – יִירָשָׁנָה, מִפְּנֵי שֶׁהִתְנָה עַל מָה שֶׁפְּתוּב בַּתּוֹרָה; וְכָל הַפְּתוּנָה עַל מָה שֶׁפְּתוּב בַּתּוֹרָה – תִּנָּאוּ בְּטָל.

ב מי שְׁמַת, וְהֵנִיחַ אִשָּׁה וּבָעַל חוֹב יוֹרְשִׁין, וְהָיָה לוֹ פְּקֻדוֹן אוּ מְלוּה בִּיד אַחֲרִים – רַבִּי טְרַפּוֹן אוֹמֵר: יִתְּנוּ לְכוֹשֵׁל לְכוֹשֵׁל שְׁבָהּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין מְרַחְמִין בְּדִין! אֲלֵא יִתְּנוּ לְיוֹרְשִׁין; שִׁכְּלוּ צְרִיכִין שְׁבוּעָה, וְאֵין הַיּוֹרְשִׁין צְרִיכִין שְׁבוּעָה.

ג הֵנִיחַ פְּרוֹת תְּלוּשִׁין מִן הַקְּרָקַע – פֶּל הַקּוֹרֵם, זָכָה בָּהֶן. זָכָה הָאִשָּׁה יוֹתֵר מִכְּתוּבָתָהּ, וּבָעַל חוֹב יוֹתֵר עַל פִּירוּשׁ בֵּרְטוֹרָא

פירות אלו הן פירות, מכר אלו הפירות ולקח בהן קרקע ועשתה פירות הרי הן פירי פירות. וכשאמר לה דין ודברים אין לי בנכסך ובפירותיהן בלבד, אוכל פירי פירות לדברי ר' יהודה, דהא לא סליק נפשיה אלא מן הפירות בלבד. והלכה כר"י: רשב"ג אומר אם מתה יירשנה מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה. דכתיב (במדבר כ"ו) וירש אותה, מכאן שהבעל יורש את אשתו. אבל מסקנא דמלתא, שירושת הבעל את אשתו אינו מן התורה אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא. ואף על פי כן הלכה כרשב"ג לא מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה אלא שחכמים עשו לה חיזוק כשל תורה:

ב יתנו לכושל שבהן. אית דמפרשי, למי ששמו מאוחר, שהוא כושל וחלש שבכולן שאינו יכול לטרוף לקוחות הקודמים לו. ואית דמפרשי, לכתובת אשה, והיא קרויה כושל שאין דרכה לחזור אחר נכסי המת ולבקש היכן יש לו קרקע כמו האישי. ואע"ג דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב ולא לכתובת אשה, הכא דלא ברשותיהו מנחי, סבירא ל' טרפון דמוציאין מיד הלזה או מיד שהפקדון אצלו ונותנין לבעל חוב ולכתובה: יתנו ליורשין. ולא מהניא תפיסה: שכיול צריכין שבוועה. שהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבוועה וכל זמן שלא נשבעו אין אנו יודעים אם יש להם עליו כלום, הלכך משמת המת זכו בהן היורשים וברשותן הן:

ג כל הקודם בה זכה. קדמו יורשים זכו ואין מוציאין מידם, דמטלטלי דיתמי ל לא משתעבדי לבעל חוב ולכתובה. קדם אחד מהם האשה או המלוה זכה

משניות מבוארות – קהתי

זנינא אומר: לכושל שבראיה – למי שחלש בראיתו, ומפרש רש"י: למי שזמן שטרו מאוחר יותר, שלא יוכל לטרוף מהלקוחות שקדמו לזמן שטרו, כלומר שיינתנו לבעל חוב (הכוונה לפי רש"י: אם שטרו של בעל חוב הוא מאוחר. אבל אם שטרו כתובת אשה מאוחר, ינתנו לכתובת אשה). רבי יוחנן אומר: לכתובת אשה – כלומר שהאשה קרויה "כושל", מפני שהיא חלשה בגביית כתובתה, שאין דרכה לחזור אחר נכסי המת ולחפש היכן יש לו קרקע (דש"י). מכל מקום רבי טרפון סובר, שמעות ומטלטלים שהשאיר המת ביד אחרים, הואיל ולא הגיעו עדיין לידי היורשים – בעל חוב ואלמנה גובים מהם. רב עקיבא אומר: אין מרחמין בדין! – לתת לכושל שבהם, אלא יתנו ליורשין – שכן היורשים זכו בפיקדון ובמלווה משמת המת; שפלו צריכין שבוועה – שכל האבים לגבות מן היורשים, כגון בעל חוב ואלמנה, צריכים להישבע שלא קיבלו כלום (כלהלן משנה ז), ואין היורשין צריכין שבוועה – כדי לזכות בנכסי היורשה, ובכל מקום שנכסים אלו נמצאים, ברשות היורשים הם, וכאילו כבר באו לידם; הלכך אין בעל חוב ואלמנה גובים מהפקדון ומהמלווה, שכן מעות ומטלטלים שקיבלו היתומים בירושה אינם משועבדים לבעל חוב ולכתובה.

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא דנה בבעל חוב ובאלמנה שתפסו מטלטלים מנכסי היורשה קודם שהגיעו לידי היורשים; ואף זה שני במחלוקת רבי טרפון ורבי עקיבא.

הניח – מי שמת והניח, פרות תלושין מן הקרקע – ויש בעל חוב ואלמנה יורשים, כמו ששנינו במשנה הקודמת, פל הקודם – לתפוס את הפירות, זכה בהן – ואין מוציאין מידו, כלומר שאם קדמו היורשים ותפסו את הפירות, זכו בהם, ואין מוציאין מידם, שמיטלטלים של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב ולכתובה; ואם קדמה האשה ותפסה אותם, זכתה בהם; וכן בעל חוב; בגמרא מבואר, שאלו דברי רבי טרפון הסובר, שתפיסה שלאחר מיתה מועילה. זכתה האשה יותר מכתבתה – אם קדמה האלמנה ותפסה מהפירות יותר מסכום כתובתה, ובעל חוב יותר על חובו – או שקדם בעל החוב

אם כן כתב לה: דין ודברים אין לי בנכסך ובפרותיך ובכפרי פרותיך עד עולם – שבכגון זה אינו אוכל לא פירות ולא פירי פירות. פתב לה: דין ודברים אין לי בנכסך ובפרותיך ובכפרי פרותיך, בחינה ובמותך – שוויתר במפורש גם על הפירות וגם על הירושה, אינו אוכל פרות בחינה, ואם מתה אינו יורשה – כמו שפירש בתנאו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם מתה, יירשנה – אף אם כתב במפורש: "דין ודברים אין לי בנכסך ובפירותיהם ובפירי פירותיהם בחיך ובמותך", אין תנאי זה מבטל את זכותו על הירושה, מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה – שתנאו זה בא לשנות ממה שכתוב בתורה, שנאמר (במדבר כז, יא): "וירש אותה", ולמדים מכאן, שהבעל יורש את אשתו, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה, תנאו בטל – הלכך אם מתה אשתו, לעולם הבעל יורשה. בגמרא מסיקים, שירושת הבעל אינה מן התורה אלא מדרבנן, ומה שדורשים מן הפסוק אין זה אלא אסמכתא בלבד, ומכל מקום הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שאם מתה יירשנה, היינו שתנאו בטל, לפי שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה.

~ שבת קודש ~

באור משנה ב

כלל הוא בתלמוד: "מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב" – מיטלטלים שנפלו בירושה ליתומים אינם משועבדים לפירעון חובותיו של המת. הוא הדין – לדעת חכמים – בכתובת אשה (כמו ששנינו לעיל ח. ז), שאין אלמנה גובה כתובתה מן היורשים אלא מקרקעות היורשה, ולא ממעות וממטלטלים שקיבלו בירושה. משנתנו דנה במעות וממטלטלים שהניח המת ביד אחרים, כגון פיקדון או מלוה, שהואיל ולא הגיעו עדיין לידי היורשים, נחלקו תנאים אם בעל חוב ואלמנה גובים מהם.

מי שמת, והניח אשה – התובעת כתובתה, ובעל חוב – הבא לגבות את חובו, שהמת חייב לו, יורשין – התובעים זכותם בירושה, והיה לו – למת, פקדון או מלוה ביד אחרים – שהפקיד פיקדון ביד אחרים או הלזה להם מעות בחייו, והוא מת, ועדיין הפיקדון או המלווה בידם, רבי טרפון אומר: יתנו לכושל שבהן – לחלש שבהם; ומי הוא? נחלקו בגמרא: "דבי יוסי ברבי

חובו, המותר – רבי טרפון אומר: ינתנו לכוּשֵׁל שְׁפָהָן. רבי עקיבא אומר: אין מרחמין בדין! אלא ינתנו ליורשים; שְׁפָלָם צריכין שְׁבוּעָה, ואין היורשים צריכין שְׁבוּעָה.

פירוש ברטנורא

הוא, דר' טרפון אית ליה תפיסה דלאחר מיתה מהניא: זכתה אשה יותר על כתובתה. אם קדמה ותפסה ויש יותר מן הכתובה, או קדם בעל חוב ותפס ויש יותר על חובו: המותר פו' ינתנו לכוּשֵׁל. זה בעל השטר שדרו על התחונה. ואם יבואו ליד היתומים שוב לא יוציאו מהם לא אשה ולא בעל חוב. והאידנא דנהיגי בכל בתי דינים שבישראל דמטלטלי דיתמי משעבדי לבעל חוב, מי שמת והניח מטלטלין והיה עליו בעל חוב וכתובת אשה, כל הקודם זכה בין בעל חוב מוקדם בין בעל חוב מאוחר, שאין דין קדימה כמטלטלין. ואם לא קדם אחד מהם, יחלקו המטלטלין ביניהם, כדאמרינן לקמן בפרק מי שיהיה נשוי:

משניות מבוארות – קהתי

בכל נכסי הירושה, וכאילו הכל בא לידם, ואין תפיסה לאחר מיתה מועילה לבעל החוב או לאלמנה, שְׁפָלָם צריכין שְׁבוּעָה – שבעל חוב ואלמנה הבאים לגבות מנכסי היורשים צריכים להישבע, ואין היורשים צריכין שְׁבוּעָה – כדי לזכות בנכסי הירושה, כמו שבארנו במשנה הקודמת.

כפי שהקדמנו למשנה הקודמת, היסוד ההלכתי של שתי המשניות הללו הוא, שמיטלטלים שנפלו בירושה ליתומים אינם משועבדים לבעל חוב ולכתובה, אבל הגאונים תיקנו, שאשה גובה כתובתה ובעל חוב גובה את חובו אף מן המיטלטלים.

ותפס יותר ממה שמגיע לו בחובו, המותר – שהם צריכים להחזיר, רבי טרפון אומר: ינתנו לכוּשֵׁל שְׁפָהָן – לבעל שטר חוב שזמן שטרו מאוחר או לכתובת האשה, כמו שבארנו במשנה הקודמת (לפי הגמרא), שכל אחד מאלו היהו "כוּשֵׁל" (שם) כנגד היורשים, שאם הפירות יבואו לידי היורשים, שוב לא יוכל אף אחד מהם להוציא מידם. רבי עקיבא אומר: אין מרחמין בדין! אלא ינתנו ליורשים – בגמרא מבואר, שלדעת רבי עקיבא לא רק המותר, אלא כל מה שתפסו בעל החוב והאלמנה מהפירות או ממיטלטלים אחרים, מוציאים מידם ונותנים ליורשים, שכן משמת המיד זכו היורשים

אגרות קודש

ב"ה, י"ד שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה' וז' שבט בהנוגע להחדר. בודאי ימשיך להתעסק בזה וכידוע גודל ערך הענין והכרח המוחלט בדורנו זה ביחוד בחנוך על טהרת הקדש הוא המחזק את בני ובנות ישראל גם בעיקרי היהדות וכו', כמדובר בארוכה בשיחת יום ההילולא, שלכן בטח תהי' בזה הצלחה, אם רק יתעסקו במרץ המתאים ויזכהו השי"ת שיהי' זה בהקדם.

בהנוגע להמשרה של בתו תחי' בספרי' יהודית. הנה בודאי תנצל השפעתה ומה שמתחשבים עמה, להחדיר שם ענינים דיראת שמים ובפרט שנפגשה שם עם אנשים העוסקים בחינוך והשי"ת יצלחה, אבל למרות הנ"ל הנה מצער סיום מכתבו אשר אין בידו להודיע דבר בהנוגע לשידוך מתאים בשבילה וכנראה הכוונה בזה שאין לע"ע כל הצעות ומצער הדבר ביותר ומכמה טעמים, ולדכוותי בודאי למותר להאריך בכל זה במרז"ל המרבים בגודל החוב המוטל על ההורים ובפרט על האב להשיא את בתו באופן שיוכל לאמר את בתי נתתי לאיש, וכבר ידוע הכרות רז"ל יגעת [ו] לא מצאת אל תאמין, ויה"ר שיהי' זה בקרוב ובלי העלמות והסתרים.

בבר' המחכה לבשו"ט.

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

והמטים עקלקלותם. לעיל מינה כתיב הטיבה ה' לטובים וסמיך ליה והמטים עקלקלותם והמכריעים את חובתם יותר על זכיותם להטותם לכף חובה: יוליכם ה' את פועלי האון. לגיהנם: ככ"ד מקומות. השתא משמע מצינו שנדו חכמים בני אדם בכ"ד מקומות לכבוד הרב לפי שלא נשאו כבוד לרבם: הוא היה אומר. עקביא בן מהלאל במסכת עדיות: אין משקין. אם קינא לה בעלה ונסתרה: לא את הגיורת. דבני ישראל אמור בפרשה (במדבר ה) פרט לאשת גר ועבד משוחרר: בכרכמית. כך שמה או על שם מקומה: דונמא השקוה. על שהיו דומים להם הם השקוה שהיו שמעיה ואבטליון מבני בניו של סנחריב כדאמרינן בגיטין בפרק הנוקין (דף נז:):

דף יט עמוד א. עוד בענין זה ובענין כבוד תלמידי חכמים: אמר רבי יהושע בן לוי, כל המספר אחר מפתן של תלמידי חכמים, שהוא מדבר בגנותם אחר שמתו ואומר עבירות שעשו, תחת אשר היה לו לחשוב שכיון שהם תלמידי חכמים ודאי עשו תשובה על כך, נופל בגיהנם על דבריו, שנאמר (תהלים קכה דה) 'היטיבה ה' לטובים ולישרים בלבבותם, והמטים עקלקלותם ויליכם ה' את פועלי האון שלום על ישראל, כלומר, הקב"ה יטיב לטובים ולישרים, ואילו ל'מטים עקלקלותם' של הטובים והישרים, כלומר המטים ומכריעים בדבריהם את מעשי צדיקים לכף חובה, אפילו שהם עושים זאת בשענה שכבר מתו הצדיקים שלכן יהיה שלום על ישראל, שהצדיקים אינם יכולים עוד לריב עמם, אף על פי כן ויליכם ה' את פועלי האון, שיתבע הקדוש ברוך הוא את עלבונם של הצדיקים ויוליך את המספרים בגנותם עם הרשעים לגיהנם.

תנא רבי ישמעאל - ברייתא זו שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, אם ראינו תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה, אל תתרהו אחריו ביום לסבור שעדיין רשע הוא, שמא עשה תשובה על העבירה שעבר. מקשה הגמרא: 'שמא סלקא דעתך' - וכי יעלה על דעתך שאין זה אלא ספק אלא יש להגיה בדברי הברייתא שדאי עשה תשובה על עבירתו, ולכך אל תהרהר אחריו.

אומרת הגמרא: והני מילי - ודברים אלו שאמרנו שאין להרהר אחרי תלמיד חכם שראוהו עובר עבירה, אינם אלא כאשר חטא בדברים שפגפגו בלבד, אבל כאשר חטא בממונא [בעבירות שבממון], כגון שגול ממון חבירו, אין מועיל לומר שעשה תשובה ומותר להרהר אחריו עד דמתדר למריה - עד שיחזיר את הממון לבעליו, שאין התשובה מועילה בלא השבת הממון.

עוד בענין כבוד תלמידי חכמים: ואמר רבי יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות מצינו שפית דין מנדין על כבוד הרב, וכולן שנינו אותם במשנתנו [במשניות]. אמר ליה רבי אלעזר, היכא - היכן הם מוזכרים. אמר ליה רבי יהושע בן לוי, לבי תשבח - לכשתמצאם, כלומר לך חפש ותמצאם. נפק [יצא] רבי אלעזר, דק ואשבח תלת - דקדק ומצא שלשה מקומות במשניות שבהם שנינו שמנדים על כבוד הרב, ואלו הם, המזולזל בתקנת חכמים שתיקנו נמילת ידים קודם אכילת פת, והמספר אחר מפתן של תלמידי חכמים, כלומר, שהוא מגנה תלמידי חכמים אחר מיתתו, והמגים דעתו בלפי מעלה - המתגאה כנגד הקדוש ברוך הוא ומזולזל בכבודו, ואף הוא נכלל בין הדברים שבית דין מנדים על כבוד הרב לפי שכבוד המקום הוא כבוד הרב.

הגמרא מביאה את שלוש המשניות האמורות: המספר אחר מפתן של תלמידי חכמים, מאי היא - איו משנה היא. דתנן במשנה (עדויות פ"ה מ"ו) בין דברי עקביא בן מהלאל, הוא הנה אומר, אין משקין מי סוטה, לא את הגיורת ולא את השפחה הנכענית המשוחררת שנישאו לישראל וקינא להן ונסתרו. [וחכמים אומרים, משקין אותן. ואמרו לו חכמים לעקביא, מעשה באשה ושמה ברפמית, שהיתה שפחה משוחררת פירושלים, ונשאת לישראל וקינא לה ונסתרה, והביאה לבית המקדש והשקוה הכהנים מי סוטה כדי לבדוקה על פי

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

ר' יהודה. פליג אדלעיל דקתני שנדו את עקביא: שאין עזרה ננעלת. בפרק ה' דפסחים (דף סד): שהיו שערי העזרה ננעלים כששוחטין פסחים של כל כת וכת שהפסח נשחט בג' כתות: על כל אדם בישראל. כלומר כשהיתה ננעלת עליהם והיינו כשנתמלאה פה לפה לא היה בכולם אדם חשוב בחכמה ויראת חטא כעקביא: אלעזר בן חנוך שפקפק. זילול והיינו נמי לכבוד הרב שעבר ע"פ הגזורים על הידים: אלמלא חוני אתה. שיצא שמך בגדולה ובחשיבות: צריך אתה להתנדות. לפי שהטריח לפני המקום על עסק גשמים לא כך שאלתי כמה פעמים וכבוד המקום כבוד הרב הוא: מתחטא. לשון חוטא נקל בלבו לחטוא לאביו ולהטריחו על תאותו:

הוראתם של שמעיה ואבטליון. ואמר להם עקביא, מכיון שהיו שמעיה ואבטליון דוגמא שלה, כלומר דומים לה, שהיו גרים כמותה, על כן השקונו, שרצו להחשיב את הגרים כישראלים גמורים, ולא עשו כדיו, ואין להוכיח משם שמשקים גירות ומשוחרת. ונדוהו לעקביא, על שזולל בכבודם של שמעיה ואבטליון אחרי מותם ואמר שהם גרים כמותה, ומת עקביא בעוד שהיה בנדויו ועדיין לא הותר לו הנידוי, וסקלו בית דין את ארוננו, לפי שהמת בנידויו בית דין סוקלים את ארוננו.

והמזולל בנטילת ידים, מאי היא - איזו משנה היא. דתנן בהמשך המשנה שם אודות עקביא בן מהלאל, אמר רבי יהודה, חס ושלום לומר [כדברי תנא קמא שם] שעקביא בן מהלאל נתנדה, שאין נמצא בכל העזרה כשהיא ננעלת בעת שחיתת הפסח על כל אדם בישראל, אדם גדול בחכמה ובטהרה וביראת חטא כעקביא בן מהלאל, אף שהיו שם עם רב, ואיך יתכן שינדו אדם גדול כזה. אלא את מי שמעתם שנדו בירושלים על שזולל בכבודם של חכמים ומת בנידויו, את אלעזר בן חנוך, שפקפק [שזולל] בנטילת ידים שתיקנו חכמים ונמצא שזולל בכבודם.

ובשמת אלעזר בן חנוך, שלחו בית דין שליחים והניחו אבן גדולה על ארוננו, ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו, בית דין סוקלין את ארוננו.

המנים דעתו בלפי מעלה, מאי היא - איזו משנה היא. דתנן במשנה (תענית יט.), שהתפלל חוני המעגל על הגשמים, והתחילו גשמים מנטפים, ואמר להקב"ה 'לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות', והתחילו לרדת בועף, ואמר להקב"ה 'לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה'. שלח לו שמעון בן שמח לחוני המעגל, צריך אתה להתנדות על שהטרחת לפני המקום בשאילת גשמים ואמרת 'לא כך שאלתי' כמה פעמים, ואלמלא חוני אתה, שנתפרסם שמך בגדולה וחשיבות, גזרני עליך נדוי על שזוללת בכבוד שמים בדבריך האמורים, אכל מה אעשה שאתה מתחטא [חוטא ונוהג שלא כהוגן] לפני המקום ועושה לך המקום רצונה, כבן שמתחטא לפני אביו לפי שנקל לפניו לחטוא לו ולהטריחו, ואביו עושה לו את רצונו, ועליך תכתוב אומר (משלי כג כה) 'ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך'. הרי שהיה ראוי לנידוי לולי שהיה אדם גדול, לפי שיש בדבריו זלזול כלפי מעלה.

אגרות קודש

בי"ה, כ"ד שבט, תשט"ו
ברוקלין.
שלום וברכה!

... מובן שאיני רוצה לפרט השם או השמות, אבל... וכידוע הסיפור בשם הצ"צ - (אלא שלא שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר ובמילא אינני בטוח אם כן הוא) - ובכל אופן, התוכן מתאים ונכון, והוא: שאמר פעם בהתועדות לאחר דברי כבושים, שענינו זיה הוא כמו עושה כובעים (קירשנער) שעושה כובעים בעלי מדות מסוימות, ואין כתוב על הכובע למי שייך, אלא אח"כ כשבא אחד ומודד כובעים שונים הנה אפשר שימצא הכובע במדה המתאמת לו, ואז לובשו ונעשה שלו. וסיים: און עם מיין איך טאקע. וה"ה בנדון דידן...

50 ממנו דם והוה מעשה המחייב מלקות, תיבב גבולין - בתשלום כל
 51 חמשת הדברים, והטעם בחובל ביום הכיפורים, אף שבכל מקום
 52 שאדם עושה מעשה המחייב ממון ומלקות הדין הוא שלוקה ואינו
 53 משלם, לגבי חבלה דרשו חכמים מפסוק שדינו לשלם ולא ללקות.
 54 אדם החובל בעבד עברי, תיבב גבולין - בכל חמשת הדברים, חוץ
 55 מן ה'שבת' - ביטול מלאכתו, בזמן שעבד זה הוא שלו - של החובל,
 56 כיון שמלאכתו שייכת לאדון שחבל בו, אך החובל בעבד עברי של
 57 אחרים משלם 'שבת' לאדונו כמבואר לעיל (פז). החובל בעבד
 58 כנעני של אחרים, תיבב גבולין, כיון שמל וטבל ודינו כישיראל,
 59 ומשלם החובל לרבו של העבד. רבי יהודה חולק ואומר, החובל
 60 בעבד כנעני חייב בארבעה דברים בלבד, ולא בכושת, לפי שאין
 61 לעבדים דמי בושת.
 62 חרש - שאינו שומע ואינו מדבר, שופה וקפון, פניעתן - הפגישה
 63 בהם בענין נזקים תמיד רעה למי שפגשם, בין אם היוקו ובין אם
 64 הזוקו, כיון שאדם החובל בהן חייב לשלם להם, ואילו הם שהחבולו
 65 באחרים פטורין מכל התשלומים, משום שאינם בני עונשים
 66 (תמורה ב:). העבד הכנעני והאשה הנשואה, פניעתן רעה, שכן
 67 החובל בהם חייב בכל, והם שהחבולו באחרים פטורין מהכל, שהרי
 68 אין להם ממון לשלם, כי מה שקנה עבד קנה רבו, ומה שקנתה
 69 אשה קנה בעלה (קידושין בג:). אבל אין זה פטור גמור, אלא מחמת
 70 שאין להם ממון, ולכן משלמין לאחר זמן, כגון אם נתגרשה האשה
 71 או נשתחרר העבד ויש להם נכסים, תיבבין לשלם.
 72 המכה את אביו ואמו, ועושה בהן חבורה - מכה המוציאה דם, וכן
 73 החובל בתיבב בשבת והוציא ממנו דם, פטור מכולן - מכל
 74 התשלומים, מפני שהוא נדון בנפשו - חייב מיתה, ואין אדם נענש
 75 בשני עונשים על מעשה אחד, אלא בעונש החמור בלבד, ולכן
 76 הוא פטור מתשלומים.
 77 והחובל בעבד כנעני שלו, פטור מכולן, שהרי בקניית העבד זכה
 78 בכל זכויות הממון שיש בו, וכיון שאף אם אחרים יחבלו בו ישלמו
 79 לאדון, כל שכן שאם הוא עצמו הזיקו, שפטור:

גמרא

80 הגמרא דנה בדין החובל בבת קטנה, למי הוא משלם את דמי
 81 חבלתה. מסתפקת הגמרא: בעא מיניה רבי אלעזר מרבי, החובל בבת
 82 קטנה של אחרים, את תשלום החבלה, למי הוא נותן. וצדדי הספק
 83 הם כך, מי אמרינן, כיון דאקני ליה רחמנא - שהקנתה התורה את
 84 'שכח הנעורים' שלה לאב, ובכלל זה שיוכל לקדשה למי שירצה,
 85 לכן תשלום החבלה נמי דאכניה הוי - גם כן ניתן לאביה, מאי
 86 מעמא, דהא אפחתה מפספה - שהרי החובל בה הפחית את שוויה,
 87 וגרם בהך הפסד לאב שיקבל פחות כסף תמורת קידושיה. או
 88 דילמא שרק את שכח הנעורים עצמו הוא דאקני ליה רחמנא, שאם
 89 יקדשנה יזכה בכסף הקידושין, משום דאי בעי למסר לה למוכה
 90 שחין, מצי מסר - שאם ירצה לקדשה אף למוכה שחין הרשות
 91 בידו, כאמור בפסוק (דברים כב טז) 'את בתי נתתי לאיש הזה',
 92 שבידו לקדשה למי שירצה, ונלמד מזה שהקנתה לו התורה את
 93 כסף הקידושין. אבל לענין תשלום החבלה, כיון דאי בעי מתחבל
 94 בה - שאם רצונו לחבל בה, לא מצי תביל - אינו רשאי לחבל,
 95 שהרי החובל באדם מישראל עובר על 'לא יסיף פן יסיף להפתו'
 96 (דברים כה ג), כמבואר בכתובות (לג). אם כן גם כשאחרים חבלו
 97 בה, לא קנייה ליה רחמנא - לא הקנתה לו התורה את תשלומי
 98 חבלתה, והחובל בה חייב לשלם לה, ולא לאביה.

1 וכן היה רבי יהודה פוטר מכל הידנים שבתורה, דהיינו דיני הממון,
 2 שאינו יכול לדון אחרים בבית דין, וכן אין דנים אותו, בין
 3 כשתובעים אותו ובין כשהוא תובע אחרים.
 4 מבאר הגמרא: מאי מעמא דרבי יהודה שפטר את הסומא מדיני
 5 הממונות שבתורה, דאמר קרא לגבי רוצח בשגגה (במדבר לה כד)
 6 'ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה, ויש
 7 לדרוש שרק כל שיפטו בדין מכה ובדין גואל הדם, ושנו אף בכל
 8 המשפטים, אבל כל שאינו שייך בדיני מכה ובגואל הדם, כגון
 9 הסומא, וכמו שדרשנו לעיל (פז) שפטור מגלות וממיתת בית דין,
 10 אינו שייך במשפטים.
 11 מביאה הגמרא ברייתא נוספת בדעת רבי יהודה: תניא אידך, רבי
 12 יהודה אומר, סומא שבייש אין לו חיוב לשלם בושת. וכן היה רבי
 13 יהודה פוטר מכל המצות האמורות בתורה. מבאר הגמרא: אמר
 14 רב שישא בריה דרב איד, מאי מעמא דרבי יהודה שפטר את הסומא
 15 מכל המצוות שבתורה, דאמר קרא בענין לימוד המצוות לעם
 16 ישראל (דברים ו א), (ואלה המצוות) 'וואת המצוות' הקקים
 17 והמשפטים, והוקשו המצוות והחוקים למשפטי הממון, ויש
 18 לדרוש, כל שיפטו במשפטים - בדיני הממונות, ושנו גם במצוות
 19 וחקים, וכל שאינו במשפטים, כגון הסומא, שהתבאר בברייתא
 20 הקודמת שאינו בכלל משפטי הממונות, אינו חייב אף במצוות
 21 וחקים האמורים בתורה.
 22 הגמרא מביאה בענין זה את דברי רב יוסף, שהיה סומא: אמר רב
 23 יוסף, מריש היה אמנא - בתחילה הייתי אומר, דמאן דאמר -
 24 שכשיאמר לי אחד מן החכמים, שהלכה כרבי יהודה, דאמר
 25 סוקמא פטור מן המצוות, קא עבדינא יומא טבא לרבנן - אעשה
 26 סעודה של יום טוב לתלמידים, מאי מעמא, משום דלא מפקדינא -
 27 שאינני מצווה לקיים את המצוות וימכר מקום קא עבדינא - אני
 28 עושה מצוות, ומעלתי גדולה ממי שמקיים את המצוות רק מחמת
 29 שהוא חייב בהם. והשתא - אבל עתה, דשמעית להא - ששמעתי
 30 את אמרו דרבי חנינא, דאמר רבי חנינא, גדול במעלות המצוות
 31 ועושה, כיון שהוא דואג ורוחש מיד שמא יבטל את המצוות,
 32 ממי שאינו מצווה בהם ועושה אותם, כיון שאין לו עול וקושי בכך,
 33 שהרי אם לא ירצה לא יקיים, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי
 34 יהודה, אלא סומא חייב במצוות, עבדינא יומא טבא לרבנן. מאי
 35 מעמא, משום דכי מפקדינא - שכשאני מצווה במצוות, אית לי
 36 אנרא טפי - יש לי שכר מרובה יותר על עשיית המצוות.

משנה

37 משנתניו תבאר את פטור הבהמה מ'חמשה דברים', מלבד נזק,
 38 ומדמי ולדות. וכן תביא אופנים שבהם פטור אדם המזיק מכל
 39 החיובים או מחלקם.
 40 זה - הדין שיובא עתה הוא החומר [הדין החמור] שיש באדם
 41 המזיק יותר מן השור המזיק, שהאדם משלם נזק, צער, ריפוי, שבת
 42 ובושת, וכן אם הזיק לאשה מעוברת והפילה ולדותיה, משלם
 43 לבעל את דמי הנולדות, כלומר את מה שהפחית משווי האשה
 44 מחמת שאינה מעוברת עתה. ואילו שור שהזיק, בעליו אינו משלם
 45 אלא נזק, ופטור מארבעת הדברים האחרים, וכן פטור מדיני ולדות.
 46 מביאה המשנה פרטי דינים בחיוב זה של תמשה דברים: אדם
 47 המכה את אביו ואת [או את] אמו, ובהכאה זו לא עשה בהן חבורה
 48 - פצע המוציא דם, שאינו חייב מיתה על הכאה זו כמבואר
 49 בסנהדרין (פה); וכן החובל בתיבב ביום הכיפורים, אף שהוציא

בבא קמא. פרק שמיני - החובל - דף פז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

תוספות

רש"י

1 משום דלית ליה לרבא רשע רשע אלא משום שאין צריך דמוגיה דקרא שמעין דאין
 2 משלשים במכות ובאלו נערות (כחובות דף לה. ושם) גבי חייבי מלקיות שגזגין ודבר אחר
 3 דאמר ר"ל בפירוש ריבנה תורה חייבי מלקיות בחייבי מיתות יתכן ריבנה תורה אבי
 4 אמר רשע רשע רבא אמר מכה מכה הקם ודיא לא דריש רבא רשע רשע וכו' ר' יוחנן פליג
 5 א"ר ומחייב חייבי מלקיות שגזגין בתשלומין
 6 לא דריש רשע רשע וכן בההוא פירקא דף
 7 לה אמר גבי לא יהיה אסון עגוש יעגש והא
 8 מהבא נפקא מההם נפקא כדי רשעתו משום
 9 רשעה אחת אתה מחייבו בו ומסיק תדא במיתה
 10 ומזמן ותדא במלקות ומזמן לא דריש רשע רשע
 11 והיינו טעמא דרבא ור' יוחנן והדיא סוגיא סבר
 12 דלא דריש רשע רשע אלא לעבד דברים שחן
 13 בגוף המלקות דקרא דרשע בגוף המלקות כתיב
 14 והיה אם בן הכות הרשע אכל לפטור ממנו
 15 שהוא בהדי מיתה ומלקות שאין בגוף המלקות
 16 לא דרשינן אכל ממכה וליף לה רבא שפיר
 17 דבמשלומין כתיב מכה בהמה ושלמנה ואבי
 18 אית ליה אפי' הקם גיש דרשע רשע וסוגיא
 19 דהקם גבי רשעתו אליבא דרבא אתיא ואבי
 20 דהוה מוקף כרבי מאיר במיתה ומלקות דמלקות
 21 ומזמן לא צריך קרא דאתא קרא רשע רשע
 22 וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל דינים שבתורה.
 23 תימה א"כ מאי איקרא דפטר ר' יהודה
 24 בבבשת לעיל וקמה לי גיש דעיניך עיניך ונראה
 25 לר"י שלכסוף חור בו ר' יהודה ממה שהיה פוטרו
 26 מבושת לבד כשקצא דרשה לפטרו ממיתה ונלות
 27 א"כ אי לא דגלי גיש דעיניך לפטור סומא הוה
 28 סברא למדרש גבי נלות כרי מאיר.
 29 וכן היה ר' יהודה פוטרו מכל המצות
 30 והאמורותו בתורה. תימה הא דתנן בפרק
 31 הקורא את המגילה (מגילה דף כז. ושם) רבי
 32 יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא
 33 יפירוס על שמע אפי' ראה ונסמא נמי אמר
 34 הכא דפטר מכל המצות והיא יפירוס על שמע
 35 להוציא אחרים ובירושלמי דמוקי שלא ראה
 36 מאורות מימיו בידוש בבית אפל ואו שנולד
 37 במקרה ואינו סומא א"ש אכל בנקרא דיון
 38 משמע דמיירי בסומא ממש ומפרש טעמא דרבי
 39 יהודה דאמר אין פורס משום דאין נתנה מן
 40 המאורות ורבנן וסברו אית ליה הנאה כר' יוסי
 41 שרצה סומא ואבוקה בידו אמר ליה בני אבוקה
 42 זו למה אמר ליה כל זמן שאבוקה זו בידו בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחיתים והאי טעמא לא שייך אלא בסומא ממש ונראה דאף ע"ג דפטר ר' יהודה סומא מכל המצות
 43 מי"מ מדרבנן חייב דאע"ג דאשה מיפטר ממצות עשה שהזמן גרמא ולא מחייבין אפילו מדרבנן משום שיש מצות הריבה דמתייבבת בהו אכל סומא אי פטר ליה מכל המצות אפי'
 44 מדרבנן אי"כ לא כמז נכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל ולכך אותו שלא ראה מאורות מימיו אפילו מדרבנן לא יפירוס על שמע כיון דלית ליה הנאה אכל אם ראה ונסתמא חייב
 45 מדרבנן ומציא אחרים ידי חובתן דאחרים נמי לא מחייבין אלא מדרבנן דק"ש דרבנן היא כדאמר גמי שמתו (ברכות דף כא.) ולא דמי חייב דסומא לחיובא דקטן שהגיע לחיובו שאין
 46 אלא לחובו דאע"ג דחייב מדרבנן אין פורס על שמע להוציא אחרים ידי חובתן;
 47 בעבד כעניו שלו פטור מכולם. וא"ת והא רפואתו חייב כדאמר בפ"ק דגיטין (דף י"ב. ושם) גבי קטע יד עבדו של חברו נתן שבתו ורפואתו לרבו ופריה רפואתו דידיה היא דכעני
 48 אתסתי ביה ומשני לא צריכא דאמרהו לה' ימי ועבדו סמא חריפא ואתי' בתלתא ימי וי"ל דה"נ פטור מכולם היינו מן היתרון דאמרהו בה' ואתי' בג' ואם תאמר
 49 ותפשוט מנותני' דיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואני וך מדפטור משבת י"ל דחבא מיירי בון את העבד ומיהו קשה מאי קמ"ל רבי יוחנן שנותן רפואתו לרבו והיינו היתרון דאתי'
 50 בג' מתנאי' דאי דפטור מכולם ע"כ נראה שיש לחלק בין אחרים חובלין בו בין לרבר עצמו חובל בו שכתב וכה בכל:

1 כל שאינו נכסה בו, וסומא הא אפיקתיה מדין מיתת בן דין: כל שישנו במשפט בו,
 2 דהא אפיקתיה מכלל ונשפטה רב יוסף. סגי נהור הוה. **מתנאי'** ושור אינו משלם אלא
 3 נזק. כדאמר בפ"ב (דף כו.) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: ופשוט מרטי ונדות. כדאמר
 4 בשור שנגח את הפרה (לעיל דף מ"ב.) אנשים ולא שוורים: מכה אביו ואמו אין חייב עד
 5 שיעשה בהן חבורה כאלו הן הנזקקין (סנהדרין
 6 דף פ"ה): עבד ואשה שחבלו באחרים פטורים.
 7 שאין להם מה לשלם: נתגרשה האשה ונשתתרה
 8 העבד. וקנו נכסים: חייבין לשלם. שהרי מתחלה
 9 הן חייבין אלא שאין להם מה לשלם שנכסי
 10 מלוג של אשה משועבדים לבעל לפירות
 11 ולירושה: **גמ'** כבת קטנה של אחרים חלה
 12 לפי. גדולה ודיא דירה תניא: ושבח נעורים לאב.
 13 דכתיב בנעוריה בית אביה כל שבח נעורים
 14 לאביה אפי' כסף קדושין שלו: דאי בעי מסר לה
 15 אביה למופה שחין. דכתיב ריבויים כב) את בתי
 16 נחתי לאיש הנה אלמא בידו לתתה למי שירצה
 17 הלקר כסף קדושין נמי לאביה: לא מציי הכיל
 18 בה.
 19 דאין
 20 יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות והשתא דשמעינא להא דר' הנינא
 21 דאמר ר' הנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה
 22 כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא אית לי אנגרא טפי: **מתנאי'**
 23 זה חומר באדם מבושור שהאדם משלם נזק צער רפוי שבת ובושת ומשולם דמי ולדות
 24 ושור אינו משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות המכה את אביו ואת אמו ולא עשה בהן
 25 חבורה וחובל בחבירו ביום הכפורים חייב ככולן החובל בעבד עברי חייב ככולן חוץ מן
 26 השבת בזמן שהוא שלו החובל בעבד פנעני של אחרים חייב ככולן רבי יהודה אומר אין
 27 לעבדים בושת חש"ו פגיעתן רעה החובל רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין העבד
 28 והאשה פגיעתן רעה החובל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורין אכל משלמין לאחר זמן
 29 נתגרשה האשה נשתתרה העבד חייבין לשלם המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה והחובל
 30 בחבירו בשבת פטור מכולן מפני שהוא נדון בנפשו והחובל בעבד פנעני שלו פטור מכולן:
 31 **גמ'** בעא מיניה רבי אלעזר מרב החובל בבית קטנה של אחרים חלה למו מי אמרינן
 32 כיון דאקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב חלה נמי דאבוקה הוי מאי טעמא דהא אפחתה
 33 מפספסה או דילמא שבח נעורים הוא דאקני ליה רחמנא דאי בעי לממסר לה למופה שחין
 34 מציי מסר אכל חלה כיון דאי בעי מתחבל בה לא מציי הכיל לא קנייה ליה רחמנא
 35 אמר

א"ל

א"ל לא זכתה תורה לאב אלא שבת נעורים בלבד. לסימנא בעלמא נקט האי לישנא בדפרי ואפי' פצעה בפניה דאפחקה במספה קסבר רב דלית ליה לאב מידי וכן ר"ל לקמן ור"י פליג וס' דאם פצעה בפניה חבלתה של אב וא"ת והיכי פליגי רב ור"ל אר' יוחנן והא בריש נערה ושנתפתחה) כתובות ד' מג' ושם משמע בכרייתא דחבלה דפצעה בפניה הו"א לאב

יר"ל והתם במירתי פפחיתת ספס שעד ימי ברות שתצא מירתי אב שהתנה נפחקה דקר מועט אמ ה"ה רוצה לזכרה אותו דקר מועט כ"ע מודו דלאב הו"א דהיינו שבת נעורים גמורים והקא נחלקו בכל הפחיתה שהיא נפחתת כל ימיה בפצעה זו אף לאחר שכלו ימי הנעורים דס"ל לרב ולר"ל דידדה הוי ור' יוחנן סבר דהואיל ואירע פחיתה זו בגרותה תהא כולה לאב א"צ הקא כמה שהיא נפחתת לקדושת דס"ל לרב ולר"ל דלא זכי ליה אלא קדושת ממש והתם בהפסד מעשה ידיה דלא למצא לה קונים:

פאן בסמוכין על שלחנא כו'. אורי' למיד בפרק קמא דבי' (ר' יב' ושם) גבי מציאת בנו ובתו הקטנים שהיו לאב לא גדול גדול ממש ולא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוכן על שלחן אביו זה קטן וקטן שאין סמוך על שלחן אביו זה גדול אין חילוק בין חבלה שהיא חובל בו למציאה אבל חבלה שאחרים חובלין בהן דידהו ואפילו בסמוכין בדמפרש לקמן דאית צערא דגופייהו ולא חסר לא קפיד אבל לשמואל דאמר התם קטן קטן ממש הוי מציאת קטן לאביו אפי' אין סמוך על שלחנא בדמפרש טעמא התם שבשעה שמוצאה מירצה אצל אביו וגדול אפי' סמוך על שלחנא מציאתו לעצמו דכיון דלא חסר לא קפיד וגם אין מירצה אצלו אבל הקא שהיא חובל אם הוא סמוך אפי' גדול הוי לאב כיון דחסר קפיד ואם אין סמוך אפי' קטן הוי לעצמו דכיון דאית ליה צערא דגופא אין מירצה לאביו ובחבולו בהן אחרים אפי' סמוכין וקטנים הוי דידהו כיון דלא חסר וגם אין מירצה:

דכתוב כי טוב לו עמך. הר"א בברי' ה"ה גורס בשכיר כתושב יהיה עמך (ויקרא כה) דמחאי קרא דריש ליה בספרי וכן נראה דההוא קרא בצווי כתיב אבל כי טוב לו עמך אינו אלא סיפר דברים בעלמא בדכתיב וקח כי יאמר העבד לא אצא מעמך כי אבדך ואת ביתך כי טוב לו עמך ור"י אומר דאפילו

בבא קמא. פרק שמיני - החובל - דף פז עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

דאין אדם רשאי לחבול בביתו דהא ישראלית היא ועבר על לא יוסף פן יוסף (דברים כה): פן השבת פוסק שהעבד שלו. ולא בעבד דאחר דנתנו שבתו לרבו קתני מיהת עבד עברי שלו פטור הואיל ומעשה ידיו שלו והני כיון דבתו מעשה ידיו שלו לשלוק שבת ידיו וקשה לרב דאמר לא זכתה תורה לאב אלא שבת נעורים בלבד דודאי אפי' חבלות

זכתה לו. מודה רב בשבת. דהיינו ליה לאב בבנו. לא זכי ליה דחמסא מידי אבל בביתו קטנה וזכי ליה אפי' למ"ד. יכול תרבי כו'. פלוגתא במסכת גיטין בפרק שני: סה"ר. סבב ואכול חוור על הפתחים ל"א סהר סבב לפתחי העיר: להעדפה. המותר על מנוחתיה. דרבא בריה דרב עילאי. בפ' נערה שנתפתחה (דף מגג.) לאביו בעי למיתבא ליה. דמאי שכן כי חבל בהו איהו דמפטר משבת משום דסמוכין על שלחנא כי חבלי בהו אחריני נמי ליתבו ליה. במידי דחסר ביה. ממונא כגון דיבא דחבל בהו איהו דנימא ליה אנו זיל שלים: והרי מציאה. דתנן בשנים ארוחין (ביב' דף ק"ב) מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו ואוקימנא התם גדול וסמוכן על שלחנא וזהו קטן.

דאפחיתה

הקטנה פטור ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה לדידה בעי למיתב לה דבעיא מוזני ואפי' למ"ד. יכול תרבי לומר לעבד עשה עמי ואינו ינך הני מילי בעבד פגעני דאמר ליה עבד עבדתא פוילי יומא ולאורתא זיל סהר ואכול אבל עבד עברי דכתיב כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך במשתה לא כל שכן בתו דאמר רבא בריה דרב עילאי לא נצרכה אלא להעדפה ה"נ לא נצרכה אלא להעדפה במאי אוקימנא דכתרייתא בסמוכין על שלחנא גדולים יתן להם מידי קטנים יעשה להם סגולה אמאי לאביהם בעי למיתב אמידי ביה קא קפיד אמרי דקא חסר במידי דאתא מעלמא לא קפיד והא מציאה דמעלמא קאתי להו וקא קפיד אמרי ורוחא דקאתי להו מעלמא ולית להו צערא דגופייהו בגויה קפיד אבל חבלה דאית להו צערא דגופייהו ומעלמא קאתי להו לא קפיד והא התם דאית לה צערא דגופא ומעלמא קאתי להו אפי' סמוכין וקטנים הוי דידהו כיון דלא חסר וגם אין מירצה:

דכתוב כי טוב לו עמך. הר"א בברי' ה"ה גורס בשכיר כתושב יהיה עמך (ויקרא כה) דמחאי קרא דריש ליה בספרי וכן נראה דההוא קרא בצווי כתיב אבל כי טוב לו עמך אינו אלא סיפר דברים בעלמא בדכתיב וקח כי יאמר העבד לא אצא מעמך כי אבדך ואת ביתך כי טוב לו עמך ור"י אומר דאפילו

גרסי כי טוב לו עמך ניתא דמדקאמר כי טוב לו עמך ש"מ שפך צריך לעשות:

והא מציאה דמעלמא קאתי וקפיד. האי פירכא לא הוי אלא למיד לא גדול גדול ממש אבל לשמואל איפא טעמי טובא גבי מציאה דמירצה אצל אביו דגבי חבלה לא שייך האי טעמא אינו אפי' לשמואל בעי אמאי לא אמר בחבלה שמירצה אצל אביו ומשני כיון דאית ליה צערא דגופא לא קפיד אב וקטן נמי לא נצרכה אצלו: וקתני' ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה. ואת מאי קושיא הו"א אוקמא קמיתא בשבת ובתרייתא דקתני בבנותיו של אחרים קטנים יעשה להם סגולה דילמא מיירי בשאר דברים כגון נזק וצער ויר"ל דמסקתא הוי דומיא דקורים דיעשה להם סגולה דידהו מיירי אפי' בשבת שאין מעשה ידיהם לאב ועוד נוכל לפרש דהא דקתני בבניו ובבנותיו פטור היינו דוקא בשבת וסבירא הוא דלית לן למפסטיה משום דסמוכין על שלחנא אלא משבת ולא מקום מעשה ידיו דהיינו דוקא בשבת וסבירא הוא דלית לן למפסטיה דלא מצי לאוקמא בתרייתא בשאר דברים חוץ משבת דבשאר דברים אין לפטורא אלא משבת דפריך לעיל אי בסמוכין גדולים יתן להם מידי וכו' לאביהו בעי למיתב משמע דמשום דאוקמא בסמוך פריך דלאבוחו בעי למיתב ומינו לן זה אי משום דמפקה ליה למציאה הו"א מציאתו אין מציאתו גדול לאב אבל אי מיירי בשבת ניתא דסבירא הוא כיון שהוא הן אותן דשבת שלום יהיה לאב בדפרישית וסבור המפקשה דאפי' לא יהיו מעשה גדולים לאב אפי' שהוא הן אותן מימ הכיב דאית מעלמא בשבת סבירא הוא שיהיה לאב הו"א דפריך והא מציאה דמשמע דאי הו"א דשבת לאב הו"א נזק ניתא ולא הו"א קשה ליה מציאה אנוק וצער ורפי ובשבת דלא הוי לאב משום דמציאה דמאי טפי למעשה ידיו דאמר ברש"י מציאת האשה (כתובות דף סו. ושם) מציאתה בהעדפה שעי' דהוקה דמי אך מצי' למימר דהא דקאמר אי בסמוכין היינו אליבא דמיד' לאו גדול גדול ממש ומיירי למציאה: **הכא** ולא איניש דקפיד כו'. וא"ת וכיון דמן הדין שבת לאב כדאמר דבאניש קפדאן חייבין ליתן שבת לאב אפילו בשאינם סמוכין לפחות להעדפה ומן התורה היא של אב כדדרושין ברש"י קדושין ג' (א) ובסוף אלו נערוות (כתובות ד' ט) ובנערה שנתפתחה (סב' ד' טו) כי ימכור איש את בתו לאמה מה אמה מעשה ידיו לרבה אף בת מעשה ידיו לאביה א"כ מה ראו חכמים דבגבירא דלא קפדן אמר בבת קטנה של אחרים יעשה לה סגולה אפילו בשבת ושקא אמדו חכמים דעתו של אב יודעים שמוחל להם משום צערה דגופייהו במידי דאפחיתה

דלא חסר ביה ואתו להו מעלמא:

56 שאמרו בגמרא (כתובות מג.) שהם לעצמה ולא לירשים באופן
 57 שאין לה מזונות מנכסיה, וביאר רבא את החידוש בזה, שלא נצרכה
 58 הלכה זו אלא להעדרה - למעשה ידיה ומציאתה העודפים על
 59 המזונות הנצרכים לה, שאף הם שייכים לה. והכא נמי, לא נצרכה
 60 - לא נאמרה הלכה זו, שהחובל בבתו הקטנה פטור כשאינה
 61 סמוכה על שולחנה, אלא להעדרה - לדמי החבלה העודפים על
 62 מזונותיה, שרק מהם הוא פטור, אבל מזה שנצרך למזונותיה מדמי
 63 חבלתה ודאי צריך לתת לה.
 64 עתה עוברת הגמרא לדון בברייתא השניה, לפי תירוץ האמור
 65 לעיל שברייתא זו עוסקת באופן שבניו סמוכים על שולחנה. מקשה
 66 הגמרא: כמאי אוקימתא לברייתא - באיזה אופן העמדת את
 67 הברייתא האחרונה, כסמכותין על שלחנה, ולכן אם חבל בהם האב,
 68 פטור, ואם כן קשה מהמבואר ברישא של הברייתא, שהחובל
 69 בבניהם ובנותיהם של אחרים, אם היו גדולים, יתן להם את דמי
 70 חבלתם מייד, ואם היו קטנים יעשה להם קניולה, ואם מדובר
 71 בסמוכים על שולחן אביהם, אמאי יתן להם את דמי חבלתם, והרי
 72 לאביהם נעו למיתבי - צריך הוא ליתנם לאביהם, כמו שברישא
 73 כשחבל בבניו אינו צריך לשלם להם, מחמת שהם סמוכים על
 74 שולחנה. מתרצת הגמרא: אמרי, כיון שטעם הפטור באב החובל
 75 בבניו הסמוכים על שולחנה הוא משום 'איבה', כלומר שיקפיד
 76 עליהם, ממיילא יש לחלק ולומר דכי קא קפיד - מתי הוא מקפיד
 77 על כך, דווקא במידי דקא חסר - בדבר שיש לו סתרון ממון, והיינו
 78 כשחבל בהם בעצמו ועליו ושליו וביאר רבי יוחנן פטוריה, אבל קמדי
 79 דאתא מעלמא - ברווח שבא להם מאחרים, וכגון שאחרים חבלו
 80 בהם וצריכים לשלם להם, שאין האב נחסר ממון, לא קפיד, ולכן
 81 אפשר לתת להם דמים אלו.
 82 מקשה הגמרא על תירוץ זה: והא מצינא של בניו ובנותיו, מעלמא
 83 קאתי להו - שרווח זה בא להם ממקום אחר ואינו נחסר ממון על
 84 ידו, ומכל מקום קא קפיד, כמבואר במשנה (ב"מ יב.) כשציאת בנו
 85 ובתו הקטנים הרי היא שלו, וביאר רבי יוחנן (שם יב.) ש'קטנים'
 86 היינו אפילו גדולים סמוכים על שולחן אביהם שדינם לענין זה
 87 כקטנים. ומוכח שאף בדבר שאין לו הפסד הוא מקפיד, ואם כן
 88 מדוע כשחבלו אחרים בבניו ובנותיו הסמוכים על שולחנה, אין דמי
 89 החבלה ניתנים לו. מתרצת הגמרא: אמרי, ברווחא דקאתי להו
 90 מעלמא, ומלבד זה גם לית להו צערא דגופייהו כגוהו - לא היה
 91 להם צער בגופם שעל ידו קיבלו רווח זה, וכגון במציאה, קפיד
 92 האב, כמבואר לגבי מציאה, אבל בדמי התפלה שלהם, דאית להו
 93 צערא דגופייהו, וגם מעלמא קאתי להו, לא קפיד האב שבניו יקבלו
 94 את דמי החבלה.
 95 מקשה הגמרא גם על תירוץ זה: והא התי - בברייתא הראשונה,
 96 באופן שחבלו אחרים בבתו הקטנה, יש את שני התנאים האמורים,
 97 גם דאית לה צערא דגופא, וגם מעלמא קאתי לה, ומכל מקום
 98 מבואר בברייתא דקא קפיד דקתני בברייתא ולא עוה, אלא
 99 (אפילו) אחרים שחבלו בה חייבין ליתן את דמי חבלתה לאביה ולא
 100 לה, ואם אינו מקפיד בכך, מדוע לא יתנו לה את דמי חבלתה.
 101 מתרצת הגמרא: אמרי, התי - בברייתא הראשונה, מדובר באופן
 102 דהאב נכרא קפדנא הוא - אדם קפדן הוא, והראיה לכך שהוא
 103 קפדן, דהא אין בניו סמוכין על שלחנה, ולכן אפילו במידי דאתי להו
 104 מעלמא וגם היה להם צער בגופם, קפיד. אבל התי - בברייתא
 105 השניה, מדובר באב דלא נכרא קפדנא הוא, והראיה לכך, דהא
 106 בניו ובנותיו סמוכין על שלחנה, ובאדם כזה יש לחלק, דכי קא
 107 קפיד, במידי דקא חסר ליה, אבל במידי דאתי להו מעלמא, וכגון
 108 כשאהר חבל בהם, שאין לו הפסד בדבר וגם בא להם הרווח על
 109 ידו צער שבגופם, לא קפיד, ולכן אמרה הברייתא שנתנו להם
 110 ולא לאביהם.

1 פושת רב את הספק: אמר ליה רב, לא זכתה התורה לאב אלא את
 2 שבה הנעורים עצמו בלבד, והיינו את כסף קידושיה, אך לא את
 3 דמי חבלתה. והבינה הגמרא שאף תשלום השבת הוא שלה.
 4 מקשה הגמרא: איתביה, שנינו במשנה (ע"א.) החובל בעבד עברי,
 5 חייב כפולו, חייב מן השבת, כגון שהוא - העבד שלו, כיון שמעשי
 6 ידיו שייכים לרבו, וכיון שגם מעשי ידי הבת שייכים לאביה, יטול
 7 האב את דמי השבת, שהרי הוא מפסיד מכן שאינה יכולה לעבוד.
 8 מתרצת הגמרא: אמר אפי, מודה רב בתשלום השבת שהאב
 9 נוטלו, כיון דמעשה ידיו כשהיא קטנה ונערה עד שעת בגרות,
 10 דאביה הו, וממילא הוא נוטל את השבת שניתן לה תמורת הזיק
 11 מעשי ידיה.
 12 ממשיכה הגמרא להקשות על רב: איתביה, שנינו בברייתא,
 13 החובל בכנו הגדול, יתן לו את תשלום החבלה מייד, אך החובל בכנו
 14 הקטן, אף שהוא חייב לשלם לו, שהרי אין לו זכות בבנו, מכל
 15 מקום לא יתנם לו מיד, שמא יאבדו, אלא יעשה לו קניולה (או צר),
 16 שהוא דבר המתקיים ואינו נאבד, והקטן יאכל ממנו פירות. החובל
 17 בבתו הקטנה, פטור מלשלם לה, ולא עוה, אלא אפילו אחרים
 18 שחבלו בה, חייבין ליתן את דמי חבלתה לאביה. והבינה הגמרא
 19 שמדובר בברייתא בכל חמשת התשלומים, והיינו שלא כדברי רב
 20 האומר שהבת עצמה מקבלת את דמי חבלתה. מתרצת הגמרא:
 21 התי נמי מדובר רק בשבת, שבזה מודה רב שאביה נוטלו, אך את
 22 שאר החיובים נתן החובל לבת עצמה:
 23 הגמרא מקשה סתירה בין ברייתא זו לברייתא אחרת. מקשה
 24 הגמרא: וכי הדין הוא שהחובל בכנו הגדול יתן לו את דמי החבלה
 25 מייד, כמבואר בברייתא זו, ורמינהו, שנינו בברייתא אחרת, החובל
 26 בכנו ובבנותיו של אחרים, אם היו הנחבלים גדולים, יתן להם את
 27 דמי החבלה מייד, ואם היו קטנים יעשה להם קניולה. אבל החובל
 28 בכנו ובבנותיו שלו, פטור לגמרי. ומשמע שאף אם חבל בבנו
 29 הגדול פטור לגמרי. מתרצת הגמרא: אמרי, לא קשיא, קאן -
 30 בברייתא השניה הפוטרת את החובל בבניו ובנותיו הגדולים,
 31 מדובר בשפסוכים על שלחנה ומזונותיהם עליו, ואם לא יתנו לו
 32 דמים אלו יש לחוש לאיבה, שנאה שתהיה ביניהם מחמת שהוא
 33 מפרנסם והם תובעים ממנו ממון זה, וכאן - בברייתא הראשונה
 34 המחייבת את החובל בבניו הגדולים, מדובר בשאין בניו סמוכין על
 35 שלחנה, ואין חשש איבה, ולכן חייב לשלם להם, כעיקר הדין.
 36 הגמרא דנה בדברי הברייתא לפי תירוץ זה. מקשה הגמרא: כמאי
 37 אוקימתא לקמייתא - במה העמדת את הברייתא הראשונה
 38 שהחובל בבנו הגדול חייב, בשאין סמוכין על שלחנה, אי הכי אימא
 39 סיפא, החובל בבתו הקטנה פטור, ולא עוה, אלא אפילו אחרים
 40 שחבלו בה חייבין ליתן את דמי חבלתה לאביה, ואם מדובר בבת
 41 שאינה סמוכה על שולחנה, אם כן לדידה נעו למיתבי לה - צריך
 42 החובל לתת לה גם את דמי השבת, דבעיא מוני - שכן היא צריכה
 43 כסף למזונותיה, ומדוע אביה נוטל דמים אלו. מוכיחה הגמרא
 44 שאם אין האב זן את ביתו אין דמי החבלה ניתנים לו. ואפילו למאן
 45 דאמר בגיטין (יב.) ש'כובל הרב לומר לעבד עשה עמי את עבודתי,
 46 ומכל מקום איני נקי, הרי הני מילי - דברים אלו אמורים, רק בעבד
 47 כנעני, דאמר ליה האדון, עבד עבדתא בולי יומא - עבוד כל היום,
 48 ולאודתא, זיל חסר - ובלילה לך וסבב על פתחי בתי העיר, וקבל
 49 מהם את מזונותיך ואכול, אבל בעבד עברי דכתיב בו (דברים טו טז)
 50 כי טוב לו עמך, ודורשים מפסוק זה, שהיא עמך כמאכל ועמך
 51 כמשפתה, שחייב האדון להאכילו ולהשקותו, לא - אינו יכול לומר
 52 לו כן, וכל שכן שלפתו הקטנה אינו יכול לומר כן, וממילא אם אינו
 53 מפרנסה אינו זכאי במעשי ידיה, ולא בדמי השבת שלה.
 54 מתרצת הגמרא: יש לבאר את הברייתא דקאמר רבא גריה רב
 55 עולא בענין מעשה ידיה ומציאתה של הבת לאחר מיתת האב,

לעדות, כְּקָל וְחוֹמֵר מֵאִשָּׁה, וְכֵן אִשָּׁה שֶׁהִיא רְאוּיָה לְבֵא בְּקָהָל – 56
 להנשא לישראל, והיה ראוי להקל בה ולהכשירה לעדות, 57
 החמירה בה התורה ואמרה שהיא פְּסוּלָה לְעֵדוּת, שנאמר (שם יט 58
 יז) וְעֵמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים, ודרשו בשבועות (ל). שאף בעדים הכתוב 59
 מדבר, ולמדו מכאן שאנשים כשרים לעדות ולא נשים, עֵבֶד, 60
 שְׂאֵינוֹ רְאוּיָ לְבֵא בְּקָהָל – אסור לו לישא ישראלית, אֵינוֹ דִּין 61
 שְׁנַחמיר בו שיהא פְּסוּל לְעֵדוּת. 62
 הגמרא מנסה לדחות את הקל וחומר. מקשה הגמרא: מַה לְאִשָּׁה 63
 שיש בה חומרא אחרת, שֶׁכֵּן אִשָּׁה רְאוּיָה לְמִילָה, ויתכן שמחמת כן 64
 אינה כשרה לעדות, האם תֵּאמְרוּ דִּין זה גם כְּעֵבֶד שיפסל לעדות, 65
 והרי ענינו קל יותר, שְׁהוּא רְאוּיָ לְמִילָה, ויתכן שהוא כשר לעדות. 66
 מתרצת הגמרא: דִּינוֹ של קְלָן וְיֹכִיחַ שאין השייכות המילה סיבה 67
 להכשיר לעדות, שְׁהֵרִי קִטְן שֶׁנֶּהוּ מְצוּוֹת מִלָּה, ומכל מקום הוא 68
 פְּסוּל לְעֵדוּת, שנאמר (שם) וְעֵמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים, ודרשו חכמים 69
 (ב"ב קנח): שֶׁרַק 'אנשים', והיינו גדולים, כשרים לעדות, ולא 70
 קטנים, ואם כן אפשר ללמוד את פסול העבד מפסול האשה, ואף 71
 שעבד שייך במילה, הרי מקטן מוכח שהשייכות במילה אינה סיבה 72
 להכשיר לעדות. 73
 הגמרא מנסה לדחות את ההוכחה מקטן. מקשה הגמרא: מַה לְקָטָן 74
 שְׂאֵף שהוא ראוי למילה מכל מקום אֵינוֹ חַיִּיב בְּמִצְוֹת כָּלל, ויתכן 75
 שלכן הוא פסול לעדות, תֵּאמְרוּ כְּעֵבֶד שֶׁהוּא חַיִּיב בְּחֶלֶק מִן הַמִּצְוֹת 76
 כאשה, ויתכן שיהיה כשר לעדות. מתרצת הגמרא: אִשָּׁה תוֹכִיחַ 77
 שהחייב במצוות אינו סיבה להכשיר לעדות, שְׁהֵרִי יִשְׁנָה בְּחֶלֶק מִן 78
 הַמִּצְוֹת, ומכל מקום היא פְּסוּלָה לְעֵדוּת. 79
 הגמרא מנסה ללמוד את פסול העבד מאשה וקטן יחד. אומרת 80
 הגמרא: וְחוֹר הֵדִין – חזר לימוד הקל וחומר לפסול עבד, שְׁהֵרִי לֹא 81
 רְאִי זֶה כְּרִאִי זֶה – אין חומרתה של האשה כחומרתו של הקטן, וְלֹא 82
 רְאִי זֶה כְּרִאִי זֶה – אין חומרתו של הקטן כחומרתה של האשה, 83
 כלומר, בכל אחד מהם יש חומרא שאין בשני, ולכן אין לומר 84
 שהחייב במצוות אחת מהחומרות היא סיבת הפסול לעדות, שְׁהֵרִי בכל 85
 אחד מהם יש חומרא אחרת, אלא הסיבה לפסולם היא הַצֵּד הַשְּׁנוֹה 86
 שֶׁבָּהֶן – הענין המשותף שבשניהם, שֶׁכֵּן אֵינוֹ שֵׁיכִים כְּכָל הַמִּצְוֹת 87
 אלא במקצתן, שהאשה חייבת רק במצוות לא תעשה ועונשי 88
 התורה, ובמצוות עשה שלא הזמן גרמן, והקטן שייך רק במצוות 89
 מילה, ומחמת כן הם פְּסוּלִין לְהֵעִיד, ולכן אֵף אֵינוֹ אֵבִיב אֵת דִּין 90
 הַעֵבֶד, שהוא כמותם בענין זה שְׂאֵינוֹ חַיִּיב כְּכָל הַמִּצְוֹת אלא 91
 במצוות שהאשה חייבת בהם, ויהא דִּינוֹ כמותם שְׁפִסוּל לְהֵעִיד. 92
 דוחה הגמרא: מַה לְהֵצֵד הַשְּׁנוֹה שֶׁבָּהֶם – באשה וקטן, שֶׁכֵּן כל אחד 93
 מהם אֵינוֹ נקרא 'איש', ויתכן שלכן הם פסולים לעדות שנאמר בה 94
 וְעֵמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים, תֵּאמְרוּ כְּעֵבֶד שֶׁהוּא נקרא 'איש', ולכן יתכן 95
 שהוא כשר לעדות. 96
 הגמרא מביאה לימוד אחר לפסול עבד לעדות. אומרת הגמרא: 97
 אֵלֶּיךָ, תֵּינִי – יבוא, ילמד פסול עבד מְגוּלָה, שאינו זהיר בכל 98
 המצוות, ואף שהוא ראוי לבא בקהל, מכל מקום הוא פסול 99
 לעדות, כמבואר בסנהדרין (כו). וכל שכן עבד שאינו ראוי לבוא 100
 בקהל, ואינו חייב בכל המצוות, שיפסל לעדות. דוחה הגמרא: מַה 101
 לְמִגְלוֹ, שֶׁכֵּן מְעִשֵׂיו הרעים גְּרָמוּ לוֹ שלא להיות זהיר בכל המצוות 102
 ולכן מסתבר לפסולו לעדות, תֵּאמְרוּ כְּעֵבֶד, שְׂאֵינוֹ מְעִשֵׂיו גְּרָמוּ לוֹ 103
 להפטר מחלק מהמצוות, אלא לא חייבה אותו התורה בהם, ויתכן 104
 שהוא כשר לעדות, לדעת חכמים שהוא קרוי 'אחיו'. 105
 משיבה הגמרא, אֵלֶּיךָ תֵּינִי, מְגוּלָה וְמִדַּת מִתְּנֵה – מדין הגולן ומדין 106
 של אחד הפסולים האחרים שהובאו לעיל, והיינו אשה או קטן. 107
 שהצד השדה שבהם שאינם זהירים בכל המצוות, הגולן מפני 108
 רשעותו, והאשה או הקטן מפני שאינם מחויבים בכל, והם 109
 פסולים לעדות, ונלמד שאף עבד שאינו זהיר בכל המצוות אלא 110

המשך בעמוד 13

דְאִפְתָּחָה מִכְּפָסָה – שנפחת שוייה על ידה, שאז יתכן שהאב זכאי 1
 בדמי חבלתה, כיון שבידו למוכרה, ויש לו הפסד מהחבלה, אֲבָל 2
 בְּפִצְעֵיהָ כּוּזָה דְלֹא אִפְתָּחָה מִכְּפָסָה, לֹא קָמִיפְעָא לִיה, אלא ודאי 3
 שהמים שייכים לבת, ואיך יתכן שכונת רבי יוחנן שאף בפציעה 4
 כוז זכאי האב בדמי החבלה. 5
 מבאר הגמרא את דברי רבי יוחנן: אִמֵר רַבִּי יוֹסִי בְרַ חֲנִינָא, אף 6
 רבי יוחנן לא אמר שהאב זכאי בדמי חבלתה אלא כְּשֶׁפָּצְעָה 7
 החובל בְּפָנֶיהָ, שהוא מקום הנראה לעין, וְעַל יְדֵי כֵךְ אִפְתָּחָה 8
 מִכְּפָסָה, ואם ימכור אותה אביה יקבל דמים פחותים מחמת 9
 החבלה, ולכן הוא זכאי בדמי נזקה: 10
 שנינו במשנתנו: הַחֹבֵל בְּעֵבֶד בְּנֻעֵי שֶׁל אַחֵרִים חַיִּיב בְּכּוּלָן וְכוּ', 11
 רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת: הגמרא מבארת את טעמי 12
 מחלוקתם. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְרַבִּי יְהוּדָה שאין לעבדים 13
 בושת. מבאר הגמרא: משום דְאִמֵר קָרָא לגבי תשלומי בושת 14
 (דברים כה יא) כִּי יִצַּע אֲנָשִׁים יְהוּדִי אִישׁ וְאִחִיו, ויש לדרוש מלשון 15
 'איש ואחיו' שהחייב הוא רק כִּמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ דִּינֵי אֲחִיו, והיינו שיש 16
 לו דין 'אח' לאחיו, יִצַּע עֵבֶד כְּנֻעֵי, שְׂאֵינוֹ לוֹ אֲחִיו, שהרי מותר לו 17
 לישא את אחותו ואת אשת אחיו, משום שאינו נחשב לאחיהם, 18
 ולמדו זאת חכמים מהפסוק שנאמר לגבי אליעזר עבד אברהם 19
 (בראשית כב ה) 'עַם הַחֲמוּר', ודרשו שהעבדים הם 'עם הדומה 20
 לחמור', שאין להם יחסי משפחה. וטעמם של רַבִּינן האומרים שיש 21
 בושת לעבד כנעני, כיון שְׂאֵחִיו הוּא לְכָל אֶחָד מֵיִשְׂרָאֵל בְּמִצְוֹת, 22
 שהיה הוא חייב במצוות כאשה, והוא כלול בלשון 'איש ואחיו' 23
 שנאמר לגבי בושת. 24
 מקשה הגמרא: אֵלֶּיךָ מַעְתָּה, לְדַעַת רַבִּי יְהוּדָה שעבד אינו מכונה 25
 'אח', יהיה הדין שזוּמָמִי עֵבֶד כְּנֻעֵי, עדים שהעידו על עבד כנעני 26
 שהוא חייב מיתתו, והזומו, לֹא יִהְיוּ אֹתָם בֵּית דִּין, דְהֵרִי לגבי 27
 עונש עדים זוממים פְּתִיב (דברים יט יט) וְעֵשְׂתֶם לוֹ כְּאִשֶּׁר זָמַם 28
 לְעֵשׂוֹת לְאִחִיו, וכיון שאין העבד נקרא 'אחיו', לא יענשו העדים 29
 שזומו להורגו, והרי מבואר בברייתא (מכות ה) שישאל לוקה 30
 על ידי עבד, והיינו כשהעיד ישראל על עבד שחייב מלקות וחוסם, 31
 ומוכח שגם לגבי עבד יש עונש 'כאשר זמם', ולא הובא שם 32
 בברייתא שרבי יהודה חולק על דין זה. מתרצת הגמרא: אִמֵר רַבָּא, 33
 אִמֵר רַב שֶׁשֶׁת, אִמֵר קָרָא בפרשת עדים זוממים (שם) 'וְיִבְרָתְהוּ הָעַד 34
 מִן הַקָּרָב' מִכָּל מְקוֹם, כלומר, בכל אופן שיהיה יש להעניש את 35
 העדים הזוממים, ואף אם עדותם היתה על אדם שאינו בכלל 36
 'אחיו'. 37
 מקשה הגמרא על דעת חכמים: אֵלֶּיךָ מַעְתָּה, לְדַעַת רַבִּינן שעבד 38
 נקרא 'אחיו', עֵבֶד יְהֵא כְּשֶׁר לְמַלְכוּת, ואף שנאמר (שם יז טו) 39
 'מִקְרָב אֲחִיךָ תִּשֵׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ', הרי עבד כנעני הוא בכלל 'אחיו'. 40
 ואילו ביבמות (מה) מבואר שרק מי שאמו מישראל יכול להיות 41
 מלך. מתרצת הגמרא: אִמֵר, וְלִמְעִמֵיךָ – לפי טעמן, המקטן, שאם 42
 עבד נחשב 'אחיו' הוא כשר למלכות, תִּקְשִׁי לָךְ קוּשִׁיא זו עצמה 43
 מדין גֵר, שאף אם הוא נולד לאחר שהתגיירה אמו הוא פסול 44
 למלכות, וקושיא זו היא לְדַבְרֵי הַכָּל – אף לרבי יהודה, שהרי הכל 45
 מודים שהוא בכלל 'אחיו', ומדוע הוא פסול למלכות. אֵלֶּיךָ פסול 46
 זה הוא מחמת דְאִמֵר קָרָא לגבי מלך לשון 'מִקְרָב אֲחִיךָ', ויש 47
 לדרוש שהמלך יהיה מְגוּבָחַר שְׂבָאֲחִיךָ, וממילא אפילו בנה של 48
 גיורת אינו ממוכר שבישראל, וכל שכן עבד כנעני. 49
 מקשה הגמרא: אֵלֶּיךָ מַעְתָּה, לְרַבִּינן שעבד כנעני נקרא 'אחיו', יְהֵא 50
 עֵבֶד כְּשֶׁר לְעֵדוּת, דְבִתִּיב לגבי עדים זוממים (שם יט יח). וְהֵנָּה עַד 51
 שְׂקָר הָעֵד שְׂקָר עֵנָה בְּאִחִיו, ויש ללמוד מהפסוק שכל מי שקרוי 52
 'אחיו' של הבעל דין כשר להעיד עליו, ובכלל זה עבד כנעני. 53
 מתרצת הגמרא: אִמֵר עוּלָא, לגבי עֵדוּת, לֹא מִצִּית אֲמַרְתָּ – אינך 54
 יכול לומר שעבד יהיה כשר, כיון דְאִתָּא – בא, נלמד פסולו 55

בבא קמא. פרק שמיני - החובל - דף פח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" קצא

תוספות

רש"י

1 יצא עבד שאין לו אחרת. פי אין יוצאי תלמידי קריין אחים מה שאין כן בגר ביוצא מחלציו
2 רוצה להקנות לפרשו.
3 זוממי עבד לא יחרוגו. וכיון דהם לא יחרוגו גם העבד לא יחרג דהיל עדות שאין אהה
4 יכול להזימה.

5 דכתוב
6 כאשר זמם לעשות לאחיו. תימה
7 דתקשה ליה לרב יהודה מרבית
8 ואונאה וגונב נפש דבכולהו כתיב אחיו ובחדקה
9 נמי כתיב אחיו האביון ומידו קצת משמע בפרק
10 קמא דגיטין (דף יב.) דאין כל כך חובה ליתן
11 צדקה לעבד דאמר דרשב"ג סבר יכול העבד
12 לומר לרבו בשני בצורת או פרסניו או הוציאני
13 למירתו כי היכי דחוו לי אינשי ומרמי עליי
14 וגונב נפש נמי לא מחייב בעבד אפי' לרבנן דמבני
15 ישראל כתיב ובהתנתקן (סנהדרין דף פו.) מימי
16 ההם פלוגתא דר' יהודה ורבנן דהקא ורבית
17 אונאה נמי אין קנין לעבד בלא רבו.

18 ה"א עבד כשר לעדות. תימה הא לפינן בכל
19 דוכתא ג' דלקה לה מאשה וכו' דאמי
20 אחיו ומרבה עבד ומפיק מג' א"כ גם מקו'
21 דקאמר נפיק ו'ל דכי גמרינן לה לה מאשה היינו
22 להחמיר על העבד לעשותו בישראל לכל הפחות
23 במצות שהאשה חייבת אגל לגרוע מאיש
24 ולפסולו לעדות באשה לא נלמדו דמן הדין כשר
25 הוא לעדות דכתיב ועמדו שני האנשים והאיש
26 הוא ועובד כוכבים אע"ג דאיש הוא מימ אין אחיו
27 אבל עבד שהוא איש ואחיו במצות ליחשר
28 ורש"י פירש בפ"ק דגיטין (דף יא.) גבי שטרות
29 העולין כערכאות של נכרים כשרים לעדות מן
30 התורה ושבעתין כל מוכחא ה"א

31 ש"ב אינה במילה. אע"ג דלא שייקא במילה
32 פירכא היא ר"מ דאין מצוה למול את

33 אלא בגד וליקח דא"כ מאי קאמר קטן וזכית:
34 יתימי מגולן ומחד מתקו. אין להקשות
35 גילף דממון ופצוע דכא וגרות שפכה
36 שפסולים לקהל שיהיו פסולין לעדות מגולן וחד
37 מתוך דמה להצד השווה שבדון שאין ויהיים בכל
38 המצות זה מפני רשעה זה מפני שאין מצוה:
39 ועבד נפקא לן מקו'. נראה דלרובא דמילתא
40 נקטיה בלומר דאפי' תמנא לומר דלא
41 נפיק מגופא דקרא מ"מ אתי בקו' רבי

1 דאפתייה מספיה. והרי בידו למוכרה: יצא עבד שאין לו אחרת. עם ישראל שאין בא
2 בקהל: במצות. כל מצוה שאשה חייבת בה עבד חייב לה לה מאשה וזוממי עבד.
3 עדים שהיבדו מיתת בית דין ונמצאו זוממין לא יחרוגו אלמה קים לן דעבד בישראל
4 לענין מיתת ביד דתנן במסכת מכות (דף ח.) ישראל לוקה ונגולה על ידי עבד: תיקשי לך

5 גר. שילדו וחרתו בקדושה אפילו לרבי יהודה
6 יש לו אחרת ופסול למלכות ואפילו לשטר
7 בעלמא א"כ אמו מיישראל בפרק החולץ
8 בכימות (דף מה): עדות לא מצית אמרת. דאי לא
9 נפקא לן פסולא ממחר תיתי מקו' פסולה
10 לעדות. דכתיב גבי עדים זוממין ועמדו שני
11 האנשים ותנא בשבועות (דף ל.) בעדים זוממין
12 הכתוב מדבר דמשמע אנשים ולא נשים קטן נמי
13 מהקא נפקא לן דכתיב אנשים ולא קטנים ועד
14 דעדות שאי אהה יכול להזימה היא דלאו בר
15 עונשיהו: אינן בכל המצות. אלא במקצת דהא
16 אשה מחוייבת בלאוין ועונשיה קטן ישנו במילה
17 שאין איש. ולא קרינא בהו שני אנשים: מגולן.
18 דרביא לבא בקהל ופסול לעדות דכתיב (שמות
19 כג.) אל תשת ירך וגו' בלומר אל תשת רשע
20 דחמסו עה: מגולן וחד מתקו. והצד השווה שבדון
21 שאינם ויהיים בכל המצות זה מפני רשעה זה
22 מפני שלא נעטוה: חיים גנים. יחס גנים: לא
23 יומתו אבות על גנים. לא יומת שום אדם על פי
24 מי שאין בנו מייחס ונקרא על שם אביו והיינו
25 עבד: דאי ס"ד. כוליה קרא לכדאמר בסנהדרין
26 (דף כו.) אהא לפסול קרובים: לכתוב על בגדיה
27 מדשני למכתב גנים סתמא ש"מ תרתי: גר אין לו
28 חיים דכתיב וירשת סוסים ורשתם. ואע"ג דכתיב
29 בלאוין כן בלאוין ד"מ בנייתן אבל נתגידו הבנים
30 לא נתחטפו אחר אביהם בפרק הקא על יבמות:
31 (יבמות דף סב.) יש לו חיים למשה. בנו נקרא על
32 שמו: דאי ס"ד גר נמי פסול. דדרשני על אבות
33 על גנים שאין להם חיים אבות למה לי
34 לאשתמי בתרתייהו לכתוב ברשיהו על בגדיהם
35 לפסול קרובים ובסיפיה לישתי ולכתוב סתמא
36 על אבות ושמעון תרתי מלדא כתיב על
37 אבותיהם: אלא מדכתב רחמנא על גנים: למפסל
38 לעבד שמע מינה גר כשר דתו ליפא קל וחומר:
39 בתבתינהו לנכסי מלוג. לאתר שנישאת לר'
40 אבא: בתר דשכיבא אול רב שמואל כו':
41 הבעל

30 אבות שאין להם חיים גנים דאי ס"ד כדאמרינן לא יומתו אבות על גנים בעדות גנים לכתוב רחמנא לא יומתו אבות על
31 בגדיהם מאי גנים ש"מ דלא יומתו ע"פ אבות שאין להם חיים גנים אלא מעתה ובגנים לא יומתו על אבות ה"ג לא יומתו
32 ע"פ גנים שאין להם חיים אבות אלא גר ה"ג דפסול לעדות אמרי הכי השתא גר נהי דאין לו חיים למעלה למטה יש לו
33 חיים לאמפני עבד דאין לו חיים לא למעלה ולא למטה דאי סלקא דעתך גר פסול לעדות לכתוב רחמנא לא יומתו אבות
34 על בגדיהם לכדאמרינן לא יומתו בעדות גנים ונקתוב רחמנא ובגנים לא יומתו על אבות דשמעת מינה תרי קדא לא יומתו
35 גנים בעדות אבות ואידך לא יומתו על פי גנים שאין להם חיים אבות ועבד נפקא ליה בקל וחומר מגר ומה גר דלמעלה
36 הוא דאין לו חיים אבל למטה יש לו חיים פסול לעדות עבד שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה אינו דין שיהא פסול
37 לעדות אלא מדכתב רחמנא לא יומתו אבות על גנים דמשמע לא יומתו על פי אבות שאין לו חיים גנים שמע מינה עבד
38 שאין לו חיים לא למעלה ולא למטה הוא דפסול לעדות אבל גר כיון דיש לו חיים למטה כשר לעדות וכו' לכתוב רחמנא
39 ובגנים לא יומתו על אבותיהם למה לי דכתב רחמנא ובגנים לא יומתו על אבות דמשמע לא יומתו על פי גנים שאין להם
40 חיים אבות אידי דכתב לא יומתו אבות על גנים פתב נמי ובגנים לא יומתו על אבות: חרש שומה וקטן פניעתן רעה:
41 אימיה דרב שמואל בר אבא מהגרוניא הות נסיבא ליה לר' אבא פתבתינהו לנכסי לרב שמואל בר אבא ברה בתר דשכיבא
אול

רבי ירמיה בר אבא ורב יהודה בריל ס"ל. דכתיבה פסקינן בריש החולץ (יבמות דף לו):
הכי אמר שמואל זו אינו דומה למשנתנו. ברמסיק משום תקנת אושא משמע דאי
לא תקנת אושא מודה שמואל דאין הבעל מוציא מיד הלוקחות דקנן פירות לאו כקנן הגוף
דמי וא"ת היתירא מציא דתו ורגליו דסיל לעיל פ"ק (דף טו) האחזין שחלקו ללקחות הן וס"ל
הקא דלאו כקנן הגוף דמי א"כ לא מבשחת

הפעל מוציא. שהבעל יורש את אשתו והוא יהיה לוקח ראשון. לאחר מותו. מהיום ולאחר
מותו שהגוף קנוי לכן מהיום אלא שהאב אוכל הפירות עד יום מותו. כמובין ע"י ש"מית.
לוקח אוכל פירות עד ש"מית האב וכשימית האב הולך הבן ומוציא מיד הלוקחות: דלא
מת הבן בחיי האב דאיתו ליד הבן. דמה מקבר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו: קנן

אזול רב שמואל בר אבא קמיה דרבי ירמיה בר אבא
אוקמיה בנכסי אזול ר' אבא אמרה למילתא קמיה דרב
הושעיא אזול רב הושעיא אמרה קמיה דרב יהודה
א"ל הכי אמר שמואל האשה שמכרה בנכסי מלוג
בתי בעלה ומתה הפעל מוציא מיד הלוקחות אמרוה
קמיה דרבי ירמיה בר אבא אמר להו אנא מתניתא
ידענא דתנן הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו הבן אינו
יכול למכור מפני שהן פרשות האב והאב אינו יכול
למכור מפני שהן פתובין לכן מקבר האב מכורים עד
שימות מקבר הבן אין לו ללוקח עד שימות האב פי
מ"ית אב מיהא אית ליה ללוקח ואע"ג דמת הבן בחיי
אב דלא איתו לידו הבן פרבי שמעון בן לקיש דאמר
לא שנא מת הבן בחיי האב דלא איתו לידיה דבן לא
שנא מת האב בחיי הבן דאיתו לידיה דבן קנה לוקח
דאחמר מקבר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב רבי
יוחנן אמר לא קנה לוקח ר"ל אמר קנה לוקח ר"י
אמר לא קנה לוקח אמר לך פי קתני מתני' מקבר הבן
לא קנה לוקח עד שימות האב וכי מ"ית האב אית
ליה ללוקח דלא מת הבן בחיי האב דאיתו לידו הבן
אבל מת הבן בחיי האב דלא איתו לידיה דבן פי מ"ית
אב נמי לית ליה ללוקח אלמא קא סבר קנן פירות
התקינו האשה שמכרה. וא"ת ל'
יוחנן קנה הוצרך לתקן בין דבכנין
הגוף דמי ו"ל דאצטרף להקא דכתב לה דין
ודברים אין לי נכסין ובפירותיהן ובפרי פירותיהן
עד סוף העולם דאין זה אוכל פירות כדאמר
בהכותב (כתובות דף פג.) ומיידו אם לא כתב אלא
דין ודברים אין לי בנכסין ובפירותיהן לא סיגי
בהכי דאפתי בפירות עצמן ילקח בתו קרקע
והוא אוכל פירות:

פירות. שהיו קנוין לאב לפירותו. כריש לקיש
כבריא לן. דפסקינן הלכתא כריש לקיש בתלת
הדא הא והחולץ למעוברת ומתנה באמצע
בפרק החולץ (יבמות דף לו.) אלא לאו שמע מינה
[ב"י] לאו כקנן הגוף דמי. הני נכסי מלוג הקניין
בתייה לבעל לפירות לאו כקנן הגוף דמי
ומתנתה מתנה ואע"ג דמתה בחייה: תבויב
נכסיו לאביו. לאחר מותו ומכר האב בחיי הבן
ומת האב בחיי הבן ואמר לן ריש לקיש דקנה
לוקח שמעין מיתה משום דקנן פירות שהן
קניין לבן לאו כקנן הגוף דמי אבל השתא
דלמא הנינו טעמא דקנה לוקח אע"ג דלא אית
לידי בן משום דראוי לירוש הוא ואע"ג
דבעלמא כקנן הגוף דמי הכא גופא ודאי אקני
אב לבן בחייו למוכר כשירצה דאי משום לאחר
מיתה בלאו הכי הוה ירית ליה אבל רב שמואל
בר אבא לא היה ראוי לירש את אמו אלא רבי
אבא בעלה היה ראוי לירשה. אבא לא ירית
כרא. ואי הוה תני נמי איפכא הוה אמרת נמי
טעמא משום דראוי לירשו הוא: אלא. על
כרחי כרא דכתב נכסי לאביו בני אית ליה והאי
דכתב נכסי לאביו לאברוחייהו מבני קאיתו דכי
מ"ית לא יריתו ליה בני אלא אביו וכי הוה תני
איפכא הוה אמרת התם דקני לוקח שולקחו מן
האב הוה טעמא משום דקנן פירות שיש לו לבן
לאו כקנן הגוף הוא וכי יבין אב דידיה קובי:
הכא נמי. הותב נכסיו לבנו ודאי בני אחייני
אית ליה ולאברוחייהו מאחיו משאר בניו של
אב הוא דכתב ליה ומדאמרין קנה לוקח שמע
מיתה קנן פירות לאו כקנן הגוף דמי. באשא
התקינו. דאע"ג דבעלמא לאו כקנן הגוף דמי
בעל בנכסי אשתו אלמנה רבנן לשעבודיה
משום איבה הוה פלוקח ראשון:
והרי

באושא
ירמיה בר אבא ורב יהודה בריל ס"ל. דכתיבה פסקינן בריש החולץ (יבמות דף לו):
הכי אמר שמואל זו אינו דומה למשנתנו. ברמסיק משום תקנת אושא משמע דאי
לא תקנת אושא מודה שמואל דאין הבעל מוציא מיד הלוקחות דקנן פירות לאו כקנן הגוף
דמי וא"ת היתירא מציא דתו ורגליו דסיל לעיל פ"ק (דף טו) האחזין שחלקו ללקחות הן וס"ל
הקא דלאו כקנן הגוף דמי א"כ לא מבשחת
דמיית ביבורים אלא חר בר חר עד יהושע בן נון
כדקאמר בסוף השולח (גיטין דף מח. ושם) וכן
קשה לרבא דפסק בר"ל בריש החולץ (יבמות דף
לו. ושם) דקנן פירות לאו כקנן הגוף דמי וס"ל
האחזין שחלקו ללקחות הן בפרק ב' דקדושין (דף
מב.) והיא מציא דתו ורגליו ונם אנו הייא
מצאנו דמינו ורגליו דקמ"ל בר"ל וקמ"ל דאין
בריה דבסוף ביצה (דף לה) פסקינן בר' אושעיא
דבאורייתא אין בריה ומפרש ר"י דכל הנהו
דאית להו דאין בריה לא יאמרו דהאחזין
שחלקו מחזירין זה לזה ביובל רק ר' יוחנן
לחודיה לחיי דמיק עלה רבי יוחנן דלא מצא דמי
ורגליו אבל אנו לא ס"ל שיהא תלמי חזרת יובל
כך דתא רבי יוחנן גופיה מודה דבימי יהושע
היו מביאין אבלין אמרין דלאו כקנן
הגוף דמי כדאמרין אלא חר בר חר עד יהושע
בן נון וחלוקת יהושע נמי אמר ביש נחלין (כ"ב
דף קט.) דירושא היא לזם מאבותיהם ואפי"ה לא
חזרה אותה חלוקה ביובל דסקרא הוא כיון
שחלקו על פי נביא ואורים ותומים ובגזירת
הכתוב ולפיכך הביאו ביבורים והשתא בהא
סקרא פליגי ר' יוחנן ושאר אמוראי דרבי יוחנן
סבר דמהיאת לא לליפין וזוהרת הכתוב היתה
ושאר אמוראי סברי דמהיאת לליפין בכל חלוקת
ירושא דאין מחזירין ביובל אף על גב דלקחות
הן:

דמי וכי קא זבין דידיה קא זבין ואנן השתא בין ר' ירמיה בר אבא ובין רב יהודה בר' שמעון
בן לקיש סבירא להו וקאמר ר' ירמיה בר אבא אי סלקא דעתך קנן פירות פקנן הגוף דמי
פי מ"ית אב ומ"ית הבן בחיי האב אמאי אית ליה ללוקח פי קא זבין האי לאו דידיה קא זבין
אלא לאו שמע מינה קנן פירות לאו פקנן הגוף דמי אהדרוהי לקמיה דרב יהודה אמר להו
הכי אמר שמואל זו אינה דומה למשנתנו מאי טעמא אמר רב יוסף בשלמא אי תני ואפכא
הכותב נכסיו לאביו איכא למפשט מ"יה דקנן פירות לאו פקנן הגוף דמי אלא השתא דקתני
הכותב נכסיו לבנו מ"ישום דראוי לירשו הוא אמר ליה אב"י אטו כרא ירית אבא אבא לא
ירית כרא אלא לאברוחייהו לנכסי מבריה קא איתו הכא נמי לאברוחייהו לנכסי מאחיה אתי
אלא מאי אינה דומה למשנתנו משום תקנת אושא דאמר רבי יוסי בר הנינא באושא התקינו
האשה שמכרה בנכסי מלוג. בחיי בעלה ומתה הפעל מוציא מיד הלוקחות אמר רב אידו בר
אבין אף אנן נמי תנינא מעידים אנו באיש פלוני שגורש את אשתו ונתן פתובתה
והרי

קאמר דפשיטא בהנהו דאפי' מקרה אין הלוקחות גובין מנה או מאתים מבעל מאחר שמתה בחיי בעלה אבל הך דהקא אין לרחות דאמנה ומאתים קאי
דש

56 קא זבין – נכסים השייכים לו מכר, ואף אם מת הבן לפני האב,
 57 כשימות האב יזכה הלוקח בפירות. מביאה הגמרא את ההלכה
 58 בזה, ואנן השתא – וכמי אנו פוסקים עתה, הרי בין רבי ירמיה בר
 59 אבא ובין רב יהודה, כרבי שמעון בן לקיש סבירא להו – הם טוברים,
 60 שקנין פירות אינו כקנין הגוף, כפי שנפסקה ההלכה ביבמות (לו).
 61 מביאה הגמרא את סיוס דברי רבי ירמיה בהוכחתו מן המשנה:
 62 וקאמר רבי ירמיה בר אבא שיש להוכיח מהמשנה כדברי, דאי
 63 סלקא דעתך שקנין פירות כקנין הגוף דמי, אם כן, כי מיתת אב
 64 ובאופן דמיתת הבעל האב ומעולם לא זכה בפירות, אמאי אית
 65 ליה ללוקח את הפירות, והרי קנין הפירות של האב נחשב כקנין
 66 הגוף, ונמצא דבי קא זבין האי – כשמכר הבן, לאו ירמיה קא זבין,
 67 אלא לאו שמעון בן לקיש שקנה הלוקח, שקנין הפירות של האב
 68 לאו כקנין הגוף דמי, ולכן הבן יכול למכור את הנכסים בחיי אביו,
 69 וחל המקח אף אם מת הבן בחיי האב. ויש תלמוד מכאן את הדין
 70 במעשה של רב שמואל, שהרי בנכסי מלוג' הגוף שייך לאשה
 71 והפירות לבעל, וכיון שקנין הפירות של הבעל אינו כקנין הגוף,
 72 יכלה האשה לתת אותם כמתנה לרב שמואל, וזכה בהם אף שהיא
 73 מתה לפני בעלה ולא באו הפירות לרשותה, וכמו שמבואר
 74 במשנה שהבן יכול למכור את הנכסים, וחל מקחו אף אם מת לפני
 75 האב.
 76 מביאה הגמרא את תשובתו של רב יהודה לראיה זו: אהדרין –
 77 החזיר השומעים את ראיתו רבי ירמיה לקמיה דרב יהודה, ואמר
 78 להו, הכי אמר שמואל, משנה זו של האב שכתב את נכסיו לבנו,
 79 אינה דומה למשנתנו – לנידון שלנו, של אשה שכתבה את נכסי
 80 המלוג שלה לבנה. מבררת הגמרא: מאי מעמא אין הנידונים
 81 דומים. אמר רב יוסף, בשלמא אי תני אפכא – אם היה התנא שונה
 82 את הדין באופן הפוך, והיינו 'הפוחת נכסיו לאביו', שזוכה עתה
 83 בגוף ובפירות לאחר מיתת הבן, שאם מכר האב בחיי בנו חלה
 84 מכירתו, והיה ריש לקיש אומר שאף אם מת האב לפני הבן ולא
 85 זכה בפירות, קנה הלוקח. איפא למפשט מינה – היה אפשר להוכיח
 86 מכר דקנין הפירות של הבן בנכסים לאו כקנין הגוף דמי, ולכן אין
 87 הבן יכול לעכב על מכירתו של האב, ואחרי מיתת הבן יזכה
 88 הלוקח בפירות. אלא השתא, דקתני 'הפוחת נכסיו לבנו', ועל זה
 89 אמר ריש לקיש שאם מכר הבן את הנכסים ומת בחיי האב, יזכה
 90 הלוקח בפירות לאחר מיתת האב, אין ראיה שהטעם הוא משום
 91 שקנין פירות אינו כקנין הגוף, אלא יתכן שטעמו משום דהבן ראוי
 92 ל'ירשו הוא', וכיון שאף ללא נתינת המתנה היה יורשו לאחר מותו,
 93 לא יתכן שהתכוין שיזכה במתנה רק לאחר מותו, אלא שיזכה בה
 94 כבר עתה לענין שיוכל למכרה, ולכן חלה מכירת הבן אף אם מת
 95 לפני האב. אבל לגבי נכסי מלוג לא שייכת סברא זו, אלא כיון
 96 שיש לבעלה קנין פירות הרי זה כאילו יש לו את קנין הגוף, והוא
 97 מעבדה מלתת את הנכסים במתנה לרב שמואל, ולכן רבי אבא
 98 יורש את הנכסים.
 99 דוחה הגמרא: אמר ליה אמאי לרב יוסף, אם כדבריך שטעמו של
 100 שמואל לחלק בין הנידונים הוא כיון שהבן ראוי לירש את אביו,
 101 אם כן מדוע אתה סבור שאם היתה המשנה עוסקת בכותב נכסיו
 102 לאביו היתה ראיה לרבי ירמיה, אמאי – וכי רק בראיית אבא – בן
 103 יורש את אביו, ואילו אבא לא ריית ברא – אב אינו יורש את בנו,
 104 והרי כשאין בניו לבן, האב הוא היורש, ואם כן אף בכותב נכסיו
 105 לאביו היה אפשר לומר שהטעם הוא כיון שהאב עתיד לרשת את
 106 בנו אף ללא המתנה, ובודאי כוונת הבן היתה שיזכה בנכסים כבר
 107 עתה, אלא מכך שלא אמרת כן מוכח שאתה סובר שאם היה
 108 התנא אומר את דינו באופן ש'כתב נכסיו לאביו', היינו מפרשים
 109 שמדובר שיש לבן זה בן הראוי ליורשו לפני אביו, ומה שכתב את
 110 נכסיו לאביו אינו כדי שיזכה בהם עתה, אלא לאברהינהו לנכסי

1 אול ו-הלך רב שמואל בר אבא, קמיה ו-לפניו דרבי ירמיה בר
 2 אבא, והראה לו את השטר שבדיו, אוקמיה נכסי – העמידו רבי
 3 ירמיה בנכסי אמו, ובכך הוציאם מרשות רבי אבא, בעלה, שהיה
 4 צריך ליורשה. אול רבי אבא בעלה, ואמר להמילתא – ואמר פסק
 5 זה קמיה דרב הושעיא, ואול רב הושעיא ואמר קמיה דרב יהודה,
 6 אמר ליה רב יהודה הכי ו-כרן אמר שמואל, האשה שקברה נכסי
 7 מלוג פתי בעלה, ופתה הוא יש לבן את הגוף ולאב את הפירות,
 8 שתקנו חכמים שהבעל נחשב כ'לוקח ראשון' הקודם לשאר
 9 הלוקחות, ואף כאן זכה רבי אבא בנכסי אשתו אף שהיא נתנה
 10 אותם בחייה לבנה. ממשיכה הגמרא: אמרוה – אמרו הלכה זו
 11 קמיה דרבי ירמיה בר אבא שהעמיד את רב שמואל בנכסי אמו,
 12 אמר להו, מה שפסקתי כן, משום דאנא (מתניתין) [מתניתין] ידענא
 13 – אני יודע את פסק המשנה בזה, דתנן (ב"ב קלו). הפוחת נכסיו
 14 לבנו, שקנה את גופם מהיום, אך ישתמש בהם רק לאחר מותו של
 15 האב, הדין הוא שבחיי האב יש לבן את הגוף ולאב את הפירות,
 16 ולאחר מיתת האב וזכה הבן בפירות, וכיון שבחיי האב הבעלות
 17 מחולקת ביניהם, לכן תנן אינו יכול למכור אותם לגמרי, מפני שהן
 18 ברשות האב לענין הפירות, והאב אינו יכול למכור מפני שהן כבר
 19 פוחתין לבן, והגוף שלו. אך כל אחד יכול למכור את חלקו, ולכן
 20 אם מכר האב הרי הנכסים מכורים לגבי הפירות עד שפירות האב,
 21 שאו יזכה הבן בפירות. ואם מכר תנן חלה המכירה לגבי הגוף, אך
 22 אין לו ללוקח בפירות עד שפירות האב. מדייק רבי ירמיה, אבל כי
 23 מיתת אב מיהא ו-מכל מקום אית ליה ללוקח – יש ללוקח אף את
 24 הפירות, ומשמע שדין זה הוא אף על גב דמת תנן פתי האב, על
 25 אף דמעולם לא אהו – לא באו הפירות לידי תנן, מכל מקום זוכה
 26 בהם הלוקח לאחר שמת האב. וקודם שתביא הגמרא את סיוס
 27 הוכחת רבי ירמיה, היא מבארת כיצד הוא יפרש את דברי המשנה
 28 שם.
 29 אומרת הגמרא: רבי ירמיה מבאר את המשנה פדעת רבי שמעון בן
 30 לקיש דאמר, לא שנא – אין חילוק, אם מת הבן בחיי האב, אף דלא
 31 אהו הפירות ליריה דבן, שהרי מת לפני אביו, ולא שנא אם מת האב
 32 בחיי הבן, דאתו ליריה דבן, בכל אופן כשמת האב קנה הלוקח,
 33 כטעם שיבואר להלן. מביאה הגמרא את דברי רבי שמעון בן
 34 לקיש: דאתמר, מכר תנן בחיי האב ומת הבן בחיי האב, רבי יוחנן
 35 אמר, לא קנה הלוקח, וריש לקיש אמר, קנה לוקח. מבארת הגמרא
 36 את סברותיהם: רבי יוחנן שאמר לא קנה לוקח, אמר לה בבאיור
 37 טעמו, כי קתני מתניתין שאם מכר תנן לא קנה לוקח עד שפירות
 38 האב, ומשמע דכי מיתת האב אית ליה ללוקח את הפירות, היינו רק
 39 באופן דלא מת תנן בחיי האב, דאתו הפירות לידי תנן, וכיון שמכר
 40 ללוקח את הנכסים עם כל הזכויות שיש לו בהם, זוכה הלה
 41 בפירות, אבל אם מת תנן בחיי האב, דלא אהו ליריה דבן, כי מיתת
 42 אב נמי לית ליה ללוקח – אף כשימות האב לא יקנה הלוקח.
 43 ומבארת הגמרא, אלא קא סבר – מבואר שרבי יוחנן סובר ש'קנין
 44 פירות' שיש לאב בנכסים כ'קנין הגוף' דמי – הוא נחשב, וכאילו
 45 בחיי האב אין לבן בעלות על הנכסים, וכיון שמת הבן קודם שמת
 46 האב, התברר דבי זבין – כשמכר הבן את הנכסים, לאו ירמיה זבין
 47 – לא מכר נכסים השייכים לו, אלא לאביו, ולא קנאם הלוקח. ורבי
 48 שמעון בן לקיש שאומר שאחר מיתת האב קנה הלוקח, סובר דכי
 49 קתני מתניתין שאם מכר תנן אין ללוקח זכות בפירות עד שפירות
 50 האב, ומשמע דכי מיתת אב מיהת, אית ליה ללוקח את הפירות,
 51 היינו בכל אופן, לא שנא כשלא מת תנן בחיי האב, דאתו ליריה
 52 דבן, ולא שנא כשמת תנן בחיי האב, על אף דלא אהו ליריה דבן,
 53 קנה הלוקח. ומבארת הגמרא, אלא קא סבר שקנין הפירות שיש
 54 לאב בנכסים לאו כקנין הגוף דמי, אלא גוף הנכסים קניו לבן כבר
 55 בחיי האב, וממילא כי קא זבין – כשמכרם הבן בחיי האב, ירמיה

56 הכתובה. אלא ודאי דמי טובת ההנאה שייכים לאשה, ולכן
 57 חייבים העדים לשלם לה. דוחה הגמרא את הראיה: **אָמַר רַב**
 58 **שְׁלֵמִן**, אף אם הבעל נוטל את דמי טובת ההנאה, יש לה הפסד
 59 בעדותם, משום דְעַל יְדֵי מְכִירַת הַכְּתוּבָה אֵיכָא רוּחַ בֵּיתָא – יש
 60 מממון זה רווח נוסף לפרנסת הבית, ולכן חייבים העדים לשלם על
 61 כך.
 62 הגמרא מביאה את ההלכה בנידון זה: **אָמַר רַבָּא, הַלְבָּתָּא, דְּמִי**
 63 **מוֹבַת הַהֲנָאָה** של מכירת הכתובה שייכים לְאִשָּׁה, וכדברי אביו,
 64 וְלֹא רק גוף המעות, אלא אף אֵין הַכְּעַל אֹכְלֵי פִירוֹת מְדַמִּים אֵלֶּה,
 65 ואין דינם ככל נכסי מלוג שהבעל אוכל פירות. ו**מֵאֵי טַעְמָא**, משום
 66 שאמנם פִּירָא – את פירות נכסי האשה, תְּקִינוּ לֵיהּ רַבְּנָן – תקנו
 67 חכמים שיהיו לבעל, אבל פִּירָא דְפִירָא – את פירות הפירות, שלא
 68 באו מתוך הפירות הראשונים עצמם אלא הם רווח צדדי שבא
 69 ממוקם אחר, לֹא תְּקִינוּ לֵיהּ רַבְּנָן, ורווח זה של מכירת הכתובה
 70 אינו נחשב כ'פירות' הנכסים שברשות הבעל, אלא רווח צדדי
 71 שהיה לה, ואינו זוכה בפירות אלו.
 72 מביאה הגמרא הוכחה אחרת לתקנת אושא: **כִּי אָתָּא [בשבא] רַב**
 73 **פְּפָא, וְרַב הוּנָא פְּרִיהּ דְרַב יְהוֹשֻׁעַ מִבֵּי רַב** – מבית המדרש, אָמַר,
 74 **תִּנְיָנָא** – שנינו במשנה לְתַקְנַת אושא, והיינו במשנה לעיל (פו).
 75 הַעֲבָדֵי הַכּוֹנְעֵי וְהָאִשָּׁה הַשּׂוֹאֵהָ, פְּגִיעַתָּן – הפגישת עמהם בענין
 76 נזקים תמיד דְעָה לְמִי שֶׁפָּגַעֵם, כיון שֶׁהַחֲבֻל בְּתָן חֵיבֵי בַחֲמִשָּׁה
 77 דברים המבוארים לעיל (פג). ואילו הֵם שְׁחָבְלוּ בְּאֲחֵרִים, פְּטוּרִין
 78 מכל התשלומים, משום שאין להם ממון לשלם, שמה שקנה עבד
 79 קנה רבו, ומה שקנתה אשה קנה בעלה (קדושין כג). וְאֵי פִלְקָא
 80 דְעֵתְךָ לֵיתָא לְתַקְנַת אושא, ויכולה האשה למכור את נכסי המלוג
 81 שלה לגמרי, ואף אחרי מיתתה ישארו הנכסים ביד הלקוחות, אם
 82 כן תִּנְיָנָא – תמכור האשה את נכסי המלוג שלה, וְאֵת דְּמֵי הַנְּכָסִים
 83 תִּתֵּן לֵיהּ לַנְּחָבֵל, ומדוע אמרה המשנה שאין לה מזהיכן לשלם.
 84 דוחה הגמרא: וְלְטַעְמֵיךָ – ולסברתך, עדיין קשה, דְּנָהוּ נִמְי דְאֵיתִיהּ
 85 לְתַקְנַת אושא – אף אם אמנם תקנו באושא שהבעל מוציא מיד
 86 הלקוחות, וְלֹא מִצֵּי מוֹבְנָה – ואין האשה יכולה למכור את הנכסים
 87 לְנִמְרֵי, מכל מקום תִּנְיָנָא יִנְכְּסֵי מְלֹג גְּשׁוּוֵי מוֹבַת הַנְּאֻהָ שבהם,
 88 שאם תתאלמן או תתגרש יקבל הלווקח את הנכסים, וְתִתֵּן לֵיהּ
 89 לנחבל דמים אלו. אָלָא בודאי מדובר במשנה דְלֵית לָהּ – שאין
 90 לאשה נכסי מלוג, וְהִבֵּי נִמְי – גם אם נאמר שלא תינקו כן באושא
 91 אין קושיא מהמשנה, כיון שמדובר דְלֵית לָהּ נכסי מלוג, ולכן
 92 אמרה המשנה שאין לה במה לשלם.
 93 אגב שהביאה הגמרא את דין האשה שחבלה, היא ממשיכה לדרון
 94 בזה. מקשה הגמרא: מדוע אמרה המשנה שאשה שחבלה פטורה,
 95 וְתִנְיָנָא אֵת בְּתוּבָתָהּ – מנה או מאתיים שהתחייב לה בעלה בכתובה
 96 שתטול אם ימות או יגרשנה, פְּשׁוּוֵי מוֹבַת הַהֲנָאָה שבהם, שישלמו
 97 לה תמורת האפשרות שאם תתאלמן או תתגרש ירוויח הלווקח את
 98 דמי כתובתה, וְתִתֵּן לֵיהּ לַנְּחָבֵל. מתרצת הגמרא: הָא מִנֵּי – משנה
 99 זו בשיטת רַבִּי מֵאִיר הֵיא, דְאָמַר (כתובות נד: נו). אָסוּר לֹא לְאָדָם
 100 שִׁישְׁקָא אֵת אִשְׁתּוֹ אִפְּלוּ שְׁעָה אַחַת פְּלֹא בְּתוּבָה, ולכן אינה יכולה
 101 למכור את כתובתה בטובת הנאה. דוחה הגמרא: והלא טַעְמָא מֵאֵי
 102 – מה טעמו של רבי מאיר, כְּדֵי שְׁלֹא תִהְיֶה האשה קְלָה בְּעֵינָיו
 103 לְהוֹצִיאָה – לגרשה, ועל ידי שהוא חייב לשלם את כתובתה קשה
 104 בעיניו לגרשה, ואם כן הֲבֵיא, כשתמכור את כתובתה, לֹא מְגִרְשָׁה לָהּ
 105 – יהיה קשה בעיניו לגרשה, דְאֵי מְגִרְשָׁה לָהּ, אֵתוּ הַקָּד דְּבִנְיָנָא – יבואו
 106 הלקוחות שקנו את הכתובה וְכִי לָהּ לְבְּתוּבָתָה מִיָּתִיב – ויגבו את
 107 כתובתה מהבעל. ושוב קשה, מדוע לא תמכור את כתובתה בדמי
 108 טובת ההנאה, ותשלם לנחבל.
 109 מתרצת הגמרא באופן אחר: אָלָא הטעם שאינה צריכה למכור את
 110 כתובתה ולשלם לנחבל, משום שמוֹבַת הַהֲנָאָה זו, 'מִלֵּי' נִינְהוּ –

1 והאמת היא שהרי היא תִּתְקַוֵּי וּמְשַׁמְשֶׁתוּ, ולא התגרשו כלל,
 2 וְנִמְצְאוּ עֵדִים אֵלּוּ וּזְמַנִּין, שהעידו עליהם עדים אחרים שבאותו
 3 יום שהעידו שהתגרשה במקום פלוני, היו עמם העדים עצמם
 4 במקום אחר, ולא יכלו לראות מעשה זה, וחייבה התורה 'עדים
 5 זוממים' בעונש כפי שרצו להעניש את הנידון, אֵין אוֹמְרִים שְׂכִינ
 6 שהעידו בשקר שקיבלה את כתובתה, ורצו להפסידה
 7 שכשתתגרש או תתאלמן לא תגבה את כתובתה, וְשְׁלֵמוּ עִתָּה אֵת
 8 כָּל בְּתוּבָתָהּ, והטעם לכך, כיון שאין כאן הפסד ודאי של דמים
 9 אלו, שהרי יתכן שגם ללא עדותם לא היתה גובה את כתובתה,
 10 והיינו אם היתה מתה לפני בעלה, אָלָא משלמים העדים רק את
 11 שיעור מוֹבַת הַנְּאֻהָ בְּתוּבָתָהּ, כלומר סכום מועט שהוא שווי
 12 כתובתה כפי שהוא עתה, במצב המסופק, שלא ידוע אם בסוף
 13 תגבה האשה את הכתובה או לא. וכיצד יודעים אֵיזוהו שיעור
 14 מוֹבַת הַנְּאֻהָ בְּתוּבָתָהּ, אוֹמְרִין כִּמְה אָדָם רוֹצֵה לִיתֵּן בְּקִנְיַת הַבְּתוּבָה
 15 שֶׁל אִשָּׁה זו, שיש בה ספק רווח ספק הפסד, שְׁאֵם לְבִסּוּף נְתָרְמֵלָה
 16 [נתאלמנה] או נְתָרְשָׁה, תזכה בדמי הכתובה שהתחייב לה
 17 הבעל, ובנכסי צֵאן ברזל שהכניסה לו וכתבתם בכתובה, והלווקח
 18 יגבם לעצמו, וְצַד הַהַפְסָד הוּא, שְׁאֵם פְּתָה בְּחַיֵּי בַעֲלָהּ, וְיִרְשָׁנָה
 19 פְּעֻלָּה ויזכה בנכסיה, ויפטר מלשלם את כתובתה, ויפסיד הלווקח.
 20 וסך ממון זה שהיה הלווקח משלם לה עבור כתובתה עתה, חייבים
 21 העדים הזוממים לשלם לה. מסיים רב אידי בר אבין את ראיתו:
 22 וְאֵי פִלְקָא דְעֵתְךָ דְלֵיתָא לְתַקְנַת אושא שאם מכרה האשה את נכסי
 23 המלוג שלה, הבעל מוציאם לאור מותו מהלקוחות, אלא
 24 מכירתה מכירה גמורה היא, אם כן אָמַי אמרה הברייטא ששווי
 25 הכתובה פחות משווי הנכסים הכתובים בה, מחמת שאם תמות
 26 בחייה הבעל יִרְשָׁנָה פְּעֻלָּה, ויפסיד הלווקח, והרי תִּנְיָנָא – תמכור
 27 האשה את בְּתוּבָתָהּ – את 'נכסי צֵאן ברזל' הכתובים בכתובתה
 28 לְנִמְרֵי, והבעל אינו יכול להוציאם מהלקוחות אחר מותה, ונמצא
 29 ששווי כתובתה אינו רק בדמי 'טובת הנאה' שבה, אלא ככל שווי
 30 הנכסים הכתובים בה, ויתחייבו העדים לשלם זאת.
 31 דוחה הגמרא: אָמַר אֲבִי, אמנם מוכח מהברייטא שאין האשה
 32 יכולה למכור את כתובתה, אך אין זו ראייה לתקנת אושא, כיון
 33 שְׁאֵם אָמְרוּ שְׁלוּלֵי תַקְנַת אושא יכולה למכור פְּנִכְסֵי מְלֹג,
 34 הרי זהו משום שנכסים אלו נשארים ברשותה, שאם הוולו היא
 35 מפסידה, ואם התייקרו היא מרוויחה (יבמות סו), ולכן היא יכולה
 36 אף למוכרם, והוצרכו לתקן באושא שהבעל מוציא מיד הלקוחות,
 37 אך האם יִאמְרוּ גם שיכולה למכור פְּנִכְסֵי צֵאן פְּרֻל, והרי נכסים
 38 אלו עומדים לגמרי ברשות הבעל, שאם יתייקרו ירוויח ואם יזלו
 39 יפסיד (שם סו), ואף ללא תקנת אושא אינה יכולה למוכרם, ולכן
 40 אמרה הברייטא שאין שווי הכתובה כשווי כל הנכסים הכתובים
 41 בה, ואין מכאן ראייה לתקנת אושא.
 42 הגמרא מביאה דין נוסף בענין מכירת כתובה בדמי 'טובת הנאה':
 43 אָמַר אֲבִי, נידון זה של מכירת הכתובה במוֹבַת הַהֲנָאָה, הוּאֵיל אָתָּא
 44 לִידֵן – כיון שבא לדיניו לדרון בו, נִימָא כִּה מוֹלְתָא – נאמר בו דין
 45 מוֹרֵים, והוא, שאשה שמכרה את כתובתה במוֹבַת הַהֲנָאָה, שאם
 46 תתאלמן או תתגרש יגבה הלווקח את כתובתה, דמים אלו
 47 שקיבלה מהלווקח לְאִשָּׁה הוּאֵי – שייכים לאשה, ואין לבעל חלק
 48 בהם כלל. וכטעם שיבאר רבא להלן.
 49 מוכיח אביו את דבריו: דְאֵי פִלְקָא דְעֵתְךָ שְׂדִמִּים אֵלּוּ לְכַעַל הוּאֵי,
 50 אם כן מדוע אמרה הברייטא לגבי עדים זוממים שהעידו על אשה
 51 שהתגרשה וקיבלה את כתובתה, שחייבים לשלם לה את דמי
 52 טובת ההנאה של כתובתה, לְמִירוּ לָהּ – יאמרו לה העדים, מֵאֵי
 53 אֲפִסְדִּינָךְ – מה הפסדנו לך בעדותינו, והרי אֵי הוּא מוֹבְנָתָ לָהּ – גם
 54 אם היית מוכרת למוֹבַת הַהֲנָאָה של כתובתך, הַכְּעַל הֵינָה שְׂקִיל מִינָךְ
 55 – היה נוטל ממך את הדמים, ובודאי לא היית מוכרת כלל את

בבא קמא. פרק שמיני - החובל - דף פט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" קצה

תוספת

רש"י

1 והרי היא תחתיה. דאי ודאי נתגרשה ע"י עדים אחרים כי משתכחי הנך עדים וזוממין הוו
2 משלמין לו כל בתובתה דהא בעו לאפסודי כולה מניה דקאמרי נתן לה אגל השקא
3 שפא אנה עתידה לטול בתובתה לעולם שפא תמות וירשנה בעלה ונמצא שלא היו
4 מפסידין אותה כלום לפיכך אין אומרים ישלמו לה בתובתה אלא אומרים כמה אדם
5 רוצה ליתן לה מיד בתובתה על הספק שאם
6 נתאמלה או נתגרשה ישלמה הוא ואם תמות
7 וירשנה בעלה והוא יפסיד מה שנתן ודמיים
8 הללו יתנו לה העדים דטובת הנאה זו מפסידין
9 אותה מיד שאם תבא למוכרה בטובת הנאה זו
10 לא תוכל טובת הנאה כלומר דבר מועט: אם
11 אמרו בנכסי מלוג. שתוכל למוכרן ואין הבעל
12 מוציא מיד הלקוחות שחרי אם פיתחו פיתחו לה
13 ואם הותירו הותירו לה: יאמרו בנכסי צאן ברזל. כ
14 בתובתה דהיינו ברוניא שהכניסה לו בשומא
15 מנית אביה וכתובין אותה בתובתה ומקבל
16 עליו חקן אחריות ואם פיתחו פיתחו לו ואם
17 הותירו הותירו לו כדאמרינן וביבמות באלקמה
18 לכהן גדול (דף סו.) ככסי צאן ברזל ככסים
19 העומדים באחריות המקבל לשלם בעין ברזל זה
20 שהוא קשה להיות פורת והתם ודאי לא מצו
21 מונבנה: טובת הנאה. אשה המוכרת בתובתה
22 לאחרים בטובת הנאה והדמים שלה הן ואין
23 לבעל בהן כלום: רווח ביתא. אפילו אם הבעל
24 נוסף נוח לאשה למוכרה בחייה כדי שתהא
25 פרנסתה מנוחה בביתה כפרות: ואין הבעל אוכל
26 פירות. לא אמרינן וחק בהן קרקע והוא אוכל
27 פירות: ומילי לא משתעבדי. לניח: והרי חסור
28 ויחלה לו מחלה. הלכך אי אמרינן לה תובן
29 מפסידין ליה ללוחק דהיא הדרה ומחלה
30 לכתובתה לבעל הואיל ועל קרקח היא
31 מוכרתה: ה"ג

23 ליה הא מני רבי מאיר היא דאמר אסור לו לאדם שישקא את אשתו אפילו שעה אחת
24 בלא בתובה וטעמא מאי כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה חכא לא מגרש לה דאי
25 מגרש לה אתו הנך דזבני גבו לה לכתובתה מיניה אלא טובת הנאה מילי גינהו ומילי
26 לא משתעבדי אלקמה לא מילי דמודבני בדיני גינהו אלא משום דשמואל דאמר שמואל
27 המוכר שטר חוב לחבירו וחור ומחלו מחלו ואפי' יורש מוחל אמרי זבני ותתן ליה
28 ואי מחלה ליה לגבי בעל המחלה אמרי כל לגבי בעל ודאי מחלה ליה ואפסדיניה להתוא
29 זבניא בדידים לא אפסדינהו וכי תימא זבניא ניתיה להתוא דחבלה ביה בטובת הנאה
30 דאי

באותו ענין שיש לה בגון בסוף ביאה דאמר התם בסוף שמעתי דדברי הכל אינה מוחלת וי"ל דלשון כל הפוחת משמע שהוא פוחת
44 וכל הפוחת מה שהיה ביה אינו יכול לפחות אלא היא פוחתת
45 לעצמה ולא שדרך לשון פוחת אלא בתנאה אי נמי מדקטב כל דייק:

46 **ב**ל לגבי בעלה ודאי מחלה. ואית ותובין לבעל גופיה ויתביב ליה לחבל וי"ל שהבעל לא ירצה לקנות שלא לחפסיד לאשתו אינן הא מקמי לה בסמוך בר"מ דאמר לשהות
47 עם אשתו בלא כתובה אסור ואית והיאך יבולה למחול האמר בריש א"ע (כתובות דף נו.) דבסוף ביאה אינה יכולה למחול וכי"ל דכתבה ליה התקבלתי הא משמע בפרק
48 גערה (שם דף נא.) דל"מ אפי' בהתקבלתי אין יכולה למחול וי"ל ה"מ בתחילת הסוגיא אבל לפי המסקנא דהתם דמפלוג ר' יהודה בין כתבה ליה התקבלתי ובין לא כתבה
49 ליה התקבלתי היה ל"מ ואית ופתי היאך תמחול הא מקמי לה בר"מ דאמר אסור לשהות עם אשתו בלא כתובה וי"ל לאתר שתמחול יחזור ויכתוב לה בתובה ועי"ל
50 דאפילו את"ל שאין יכולה למחול בעודה תחתיו אפתי געשה קנוניא ויגרשה ותמחול לו ואח"כ יחזיקה ואת"ל פיק דאתאי בר"מ דדאין דינא דגרמי איכ"ל לא תהא שראא
51 למחול מפני שתקטרך לשלם ללקוחות כדאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחור ומחלו מחלו ואמרינן התם (כתובות דף פ.) דלמנא דדאין דינא דגרמי מנגי ביה דמי שראא
52 מעלמיא ומיהו מצוי למימר דאפי' לא תחוש ותמחול כיון דהשתא לית לה מידי לשלומי אעי' דלכשתתאלמן תצטרך לשלם יותר מי"מ חשיב ליה אסוריה כי דינא בכדי כיון
53 דסוף סוף השקא מיהא לא משלמין מידי ולמאי דרגיל רית לפרש דאין תיבת לשלם אפילו ל"מ אלא מה שקבלת איש טפי ואין להאריך כאן בדבר זה הקשה הר"ר שמואל
54 בר"י חיים ותובין בתובתה במעמד שלששת דאן אין יכולה למחול כמו שרגיל ר"י לרקק מההיא דתניא בהאי שקדש (קדושין דף מה.) התקדש לי בשר חוב או שתיקה לו
55 מלזה ביד אחרים וירשיה עליהם רבי מאיר אומר מקודשת ויחכמים אומרים אינה מקודשת ומסיק דבמלזה בשר קמפוגי באשה סמכה דעתה וכו' ע"למא אית להו דשמואל
56 דאמר המוכר שטר חוב לחבירו וחור ומחלו מחלו ובמלזה על פה פלוגי ברוב הוגא דאמר תהו לפלוני במעמד שלששת קנה דרבנן לית להו שזיעל מעמד שלששת מחלה
57 אלא בפקרין ואם היה יכול למחול משהו אית לו דבר חגא במלזה על דבר דכסיא ליה ולא סמכה דעתה ותיזר ר"י דמעמד שלששת אין מועיל בכתובה בעודה תחת
58 בעלה כיון דעדיין לא ניתנה לגבות ואית וניבוחו שטרא בשמייה דאן לא מצו מחלה כדאמר בהכותב (כתובות דף פו.) והקא ניחא דשקא הבעל לא ירצה אכל בסמוך גבי
59 היא

1 היא שחבלה בבעלה קשה דתובין לאחר והבעל יכתוב ברוצח שטר בשמו כדי שיגבה
2 לחבלתו ותידע ר"י דכיון שאין הכתובה בשם האשה הרי הוא כאילו משהה אשתו בלא
3 כתובה אע"פ שאין קלה בעיניו להוציאה וא"ת כיון דכל גבי בעלה ודאי מחלה מאי קאמר
4 לעיל אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה של זו כי שום אדם לא יקנה אותה כיון דודאי
5 מחלה ויכולין עדים לומר מאי אפסדך
6 ברוקאמר לעיל אם טובת הנאה בעל וי"ל
7 דיכולה לעשות קיום במשפחות או בערבות או
8 בגדר או בשבועה שלא תמחול אבל כאן אם יש
9 לה תשלום ואם אין לה אין מושגעת לניק
10 לעשות לו קיומים צ"ע
11 **ואפי'** מחלה לגבי בעל לא מפסד מקפסדי
12 וא"ת והא דאי מיסד מקפסדי דבי לא
13 תמכור יגבה חלקו אם תתאלמן או תתגרש
14 ובשומבור ותמחול לבעלה יסדי הכל וי"ל כיון
15 שעבדו לא היתה תובתה לו כלום אפילו לא
16 מחלה ממה שמחלה אינו כל כך הפסד כיון שלא
17 יתקו לו כלום עבדו ולאחר זמן נמי שגאן תמות
18 וירשנה בעלה
19 **בדנפישא** כתובה מחלה וא"ת מעיקרא
20 נמי אידי גנפישא תובתה
21 מחלה דקאמר תובין תובתה בטובת הנאה
22 ותיתיב ליה בחבלה וי"ל דבמקצת חבלה קאמר
23 ואם תתאלמן או תתגרש יגבה השאך ממקום
24 אחר
25 **בגזן** דלא נפישא תובתה מכתובה דאורייתא.
26 וא"ת והשתא היכי מתוקמא ברי"מ ותלא
27 פורת לה ממנה או מאתים ובעילתו בעילת זנות
28 לרבי מאי (כתובות דף נ"ד) וי"ל (בגזן) דהיא
29 גורמת להפסדי לעצמה
30 **לא** מפסדי עשרים והמשא זוזי. ל"ג וזי דלמאי
31 דגריס וזי צ"ל דאורייתא בכתובה בתולה ובי"ה
32 וזי צוריים הם מאתים וזו מדינה וליחא דבריש
33 ארבעה והמשא (לעיל ד' לו: ושם) הוכחנו
34 דמתאים של בתולה הם מאתים וזי צורי והקא
35 ל"ג וזי וזי ולא מפסדי כ"ה היינו כ"ה סלעים של
36 אלמנה ואף על גב דכתובה רבגון אין להקפיד
37 על הא דנקט כתובה דאורייתא:
38 **בשם** שלא תמכור והיא תחתיו. פרש"י בשם
39 שאין יכולה למכור כתובה כלום בשביל שום
40 תחתיו כן לא תפסיד מכתובה כלום בשביל שום
41 חבלה ונק שתיק בעודה תחתיו ואין נראה לר"י
42 דהא לעיל אמר ובכל דוכת' תובין לכתובה
43 בטובת הנאה ואפילו ששהיא תחת בעלה ונראה
44 לר"י בשם שלא תמכור בשביל שחבלה באחרים
45 בעודה תחתיו כן ק"ל מ"מ השמיענו ברייתא את הדין דאם אירע כן שמכרתה לבעלה לא תפסידה כתובת בגין דכיון אינ' במקרה התוספת איני:
46 מחלה כן לא תפסיד והיא תחתיו כלומר לא
47 תמכור כתובה לבעלה בשביל שחבלה בו והא דנקט מכירה גבי אחרים והפסד גבי בעלה משום דלגבי אחרים אין יכולה להפסיד כשמוכרת להן בטובת הנאה של כתובה אבל לגבי בעל
48 שמוכרה לבעלה בטובת הנאה וירשנה מיד ויריות הכל והיא תפסיד: **אמר** רבא סיפא אתאן לכתובת בגין דכרין. תימה דלא מייתי דף ברייתא בסוף עגרה שנתפתחה (כתובות דף נ"ג) דכעי
49 רבא מוכרת בתובה לבעלה במוכרת לאחרים דמי או לא מיהו ה"מ נמי קאמר בטר דכעי הדר פשטה דבמוכרת לאחרים דמי ושפא מתוך ברייתא זו פשטה ולפי שאין בי"ב פשוטה
50 לא הביאה שם: **ב** מוכרת בתובה לבעלה לא תפסידה כתובת בגין דכרין. אע"ג דאינה יכולה למחול בתובה לבעלה לרבי מאיר רבא דאמר רבי מאיר מימי' יכולה היא למכור ואע"ג דאסור להשתדלה לרבי
51 מאיר בלא כתובה וכן ק"ל מ"מ השמיענו ברייתא את הדין דאם אירע כן שמכרתה לבעלה לא תפסידה כתובת בגין דכרין אינ' במקרה התוספת איני:
52 **מאי** טעמא כדכרבא כו'. השתא משמע דשררו דשן ועין מפקיע מידי שעבור כמו שטר שחרור ותימה דביבמות פרק אלמנה (דף סו: וסו) פליגי במבנסת שום לבעלה היא אומרת בלי אני
53 נוטלת והוא אומר דמים אני נותן רב: והודיא אמר הדין עמה משום שבח בית אביה רבי אמר אומר הדין עמו וקאמר תניא פותיה דרבי אמי עבדי צאן ברול ויצאן בשן ועין לאיש
54 אבל לא לאשה ומה ראיה היא לר' אמי בהא אפי' רב: והודיא מודה כיון דמחוסרת גובינא אתי שחרור מפקיע מידי שעבור כדאמר התם גבי איצטלא דמילתא דפרסיה אמיתא ומודה
55 רב: והודיא דקנייה מיתנא דכיון דמחוסרת גובינא אתי הקדש מפקיע שעבור ושפא אותו שהיא תניא פותיה דר' אמי היה בגנא בריה דרבא שלא היה חושבה מחסרת גובינא כיון דאין
56 יכול לסלקה במילתא אחריתי:

ה"ג דהשתא נמי לא מידי קא יתבה ליה: אי דנפישא כתובה מכתובה דאורייתא. שכתב
לכתולה יותר ממאתים ולא למנה יותר ממאה הראיה לה מן התורה אמאי לא הפסידה:
נוקמא אכתובה דאורייתא. משום דרבי מאיר אסר לשנות עם אשתו אפילו שעה אחת
בלא כתובה ותוספת תובין לבעלה בטובת הנאה ותיבת ליה בחבלתיה: כ"ה. סלעים הוא
מנה מאה וזו כתובת אלמנה ופוחתה שבכתבות
נקט: בשם שלא תמכור. ס"ד הכי קאמר בשם
שאנה: יכולה למכור בעודה תחתיו כן לא
תפסיד מכתובה כלום בשביל שום חבלה ונק
שתיק בעודה תחתיו: כתובת בגין דכרין. בפרק
עגרה שנתפתחה (כתובות ד' נ"ג) בגין דכרין
דיקוהו ליכי מנאי אינון יתוין ויתוין כסף כתובתך
יתר על חולקיתו דעם אתוהונו היו לו שתי נשים
וכתובת האחת גדולה משל חבירתה ומתו
שמיתו בחייו וירשן או אחת בחייו וירשנה אע"פ
לא בטלה כתובה אצל בניה אם יש לה בן וכך
היינו וכשאין לחלוק בגין נכסיו אחר מותו
ישלח אלו כתובת אמר ואלו כתובת אמר
והשאר חולקין בשנה ואין יכולין בני הקיימת
לומר אנו נוטל כתובת אמנו שהיא כבעלת חוב
ותאם אל תשלו שאין לאמכם כתובה שרהי
בעלה ורשה וייריל התם דהמוכרת בתובה
לאחר בטובת הנאה ומתה בתי בעלה וירשה
מפסידה חלוקת אע"פ לא תפסידה בניה כתובת
בגין דכרין ולא יאמרו בני חבירתה אמכם פשעה
בה שאילו היתה קיימת לא היתה גובה שרהי
לקוחות היו גבין אותה משום דאמר להו וזי
אנסיה שהיתה צריכה למעות ולא לאפסדינהו
נתכוונה בשן ועין לאשה. הפילה היא את שני
וסמאה את עינו: אבל לא לאיש. סימא בעלה
את עין הגבר או הפיל את שניו לא יצא לחירות
לפי שאין גופו קבוי לו: כפיריה. בעלמא תרזיהו
דני תנאי סבירא להו קנן פירות לאו כקנן הגוף
דמי והקא היינו טעמא דמאן דאמר לא לאיש
ולא לאשה דאית ליה תקנת אושא הלכך משום
איש לא נפקי דלא קני להם לגופיהו ממש
משום אשה נמי לא נפקי דאלים שעבודיה
למנהו כקנן הגוף: קודם תקנת. וזי שעבודיה
קול כפאר קנן פירות דקים לן דלאו כקנן הגוף
דמי.

הקדש

ומ"ד לא לאיש ולא לאשה אית ליה תקנת אושא לא דכולי עלמא אית להו תקנת אושא
אלא פאן קודם תקנת פאן לאחר תקנת ואי בעית אימא אידי ואידי לאחר תקנת ואית להו
תקנת אושא אלא למאן דאמר לאשה ולא לאיש מאי טעמא כדכרבא דאמר רבא
הקדש

הקדש

56 הגמרא מקשה על מה שהתבאר שהאשה יכולה למכור את
 57 תוספת הכתובה. מקשה הגמרא: **אָלָא לִפּי זֶה**, קשה הֲאֵל תִּתְּנֵי
 58 בהמשך התוספתא (שם), **פְּשָׁם שְׁלֵא הַמְּבֹרָה** האשה את כתובתה
 59 לאחרים והיא תתקו - נשואה לו, **כִּד לֹא תִפְסֵיד אֶת כְּתוּבַתָּהּ** והיא
 60 תתקו, והבינה הגמרא שכונת הבריייתא שאינה מפסידה
 61 מכתובתה אפילו אם חבלה בו, וקשה, **דְּהָא וַיִּמְנֵן מִשְׁבַּח לָהּ**
 62 **דְּמִפְסִידָא** - הרי יש אופנים שהיא מפסידה, והכי דמי, כגון דְּנִפְיֵא
 63 **כְּתוּבַתָּהּ מִכְּתוּבַת דְּאֻרְיִיתָא** - שהכתובה שכתב לה מרובה מעיקר
 64 הכתובה שהוא חייב לכתוב לה, שאז היא יכולה למכור לבעלה
 65 את התוספת, כיון שאין בזה חשש שתהא קלה בעיניו להוציאה.
 66 הגמרא מפרשת את הסיפא של התוספתא באופן אחר. מתרצת
 67 הגמרא: **אִמְר רַבָּא, סִיפֵא זֶה שֶׁל הַתּוֹסֵפֶת, אֲתָאן -** באה ללמד דין
 68 אחר, בענין **כְּתוּבַת בְּנֵי דְרַבְרִין** - כתובת בנים וזכרים, כלומר תנאי
 69 בית דין הוא שאם מתה האשה בחיי הבעל וממילא לא יקבלה את
 70 כתובתה, ויש לו שתי נשים, כשמת האב יורשים בניו הזכרים
 71 מאשה זו את דמי כתובתה, יתר על חלקם המגיע להם בשאר
 72 הירושה, **וְהָכִי קָתְנִי** - כך כונת התוספתא, **פְּשָׁם שְׁהַמּוֹבְרַת**
 73 **כְּתוּבַתָּהּ לְאַחֵרִים** ומתה בחיי בעלה ולא גבאה הלוקח, **לֹא הַפְסִידָה**
 74 **כְּתוּבַת בְּנֵי דְרַבְרִין**, אלא אחרי מיתת הבעל יגבו בניה את דמי
 75 כתובתה מירושת הבעל, ואין אומרים שהיא פשעה בכך שמכרה
 76 אותה, וכיון שהיא עצמה לא היתה גובה אותה אף בניה לא יגובה,
 77 **וּמֵאִי מַעְטָא** שאינם מפסידים זאת, משום שהם יכולים לומר 'וְזוּי'
 78 **הוּא דְאֲנִסְבוּךְ** - הצורך בממון הכריחה למכור את הכתובה, וללא
 79 התכונה להפסידה לגמרי, **כִּד הַמּוֹבְרַת אֶת כְּתוּבַתָּהּ לְבַעְלָהּ** עצמו
 80 **לֹא הַפְסִידָה כְּתוּבַת בְּנֵי דְרַבְרִין, מֵאִי מַעְטָא**, משום שאף כאן וְזוּי
 81 **הוּא דְאֲנִסְבוּךְ**.
 82 הגמרא מבררת האם 'תקנת אושא' תלויה במחלוקת תנאים.
 83 שואלת הגמרא: **לִימָא -** האם אפשר לומר ש'תקנת אושא'
 84 שהאשה שמכרה נכסי מלוג ומתה לפני הבעל, הבעל מוציא מיד
 85 הלקוחות, **תִּנְאִי הִיא -** נחלקו בו התנאים. מבאר הגמרא ולכן
 86 נחלקו בזה: **דְּתַנֵּי תְרָא -** שבבריייתא אחת שנינו, **שַׁעֲבָדִי מְלוּג -**
 87 עבדים כנעניים שהכניסה האשה לבעלה כנכסי מלוג, שגופם קנוי
 88 לאשה אבל הבעל משתמש בהם, **יִצְאֵין לְחִירוֹת כְּהַפְלַת הַשֵּׁן**
 89 **וְסִימֵי הַעֵין**, רק **לְאִשָּׁה -** אם האשה עשתה זאת, כיון שגוף העבד
 90 קנוי לה, ובדין כל אדון המחסר לעבדו אחד מעשרים וארבעה
 91 ראשי איברים, **אֲבָל לֹא לְאִישׁ -** אם הבעל עשה זאת אינם יוצאים
 92 לחירות, משום שגוף העבד אינו קנוי לו, והרי הוא כאדון ור
 93 החובל בעבד כנעני שאינו יוצא בזה לחירות. **וְתִנְאִי אִידָךְ -**
 94 ובבריייתא אחרת שנינו, שאין עבדי המלוג יוצאים לחירות בהפלת
 95 השן וסימיו העין, **לֹא לְאִישׁ וְלֹא לְאִשָּׁה**. ומבאר הגמרא את הטעם
 96 בבריייתות: **סְבָרוּךְ -** סברו בני הישיבה לומר, **דְּבֹבְלִי עֲלָמָא -** לדעת
 97 שתי הבריייתות, **קִנְן פִּירוֹת לֹאִי כְּקִנְן הַגּוֹף דְּמִי**, והבעל המשתמש
 98 בעבד אינו נחשב כבעל קנין הגוף, ואינו מגרע מבעלות האשה
 99 בעבדים, **וּמֵאִי לֹא -** האם לא נאמר דְּהָא **קָא מִפְּלִגִי -** שנחלקו
 100 הבריייתות בתקנת אושא, **דְּמֵאֵן דְּאִמְר -** התנא בבריייתא הראשונה
 101 הסובר שיש לְאִשָּׁה דִין שֵׁן ועין, **לִית לִיה תִּקְנַת אוֹשָׁא**, אלא יש
 102 לאשה כח למכור את הנכסים לגמרי, והרי היא כ'אדון' של העבד
 103 לגמרי, **וּמֵאֵן דְּאִמְר -** התנא בבריייתא השנייה הסובר שאין דִין שֵׁן
 104 ועין לֹא לְאִישׁ וְלֹא לְאִשָּׁה, **אִית לִיה תִּקְנַת אוֹשָׁא**, והיינו שחיוקו
 105 חכמים את כח הבעל שלא תוכל האשה למכור את הנכסים
 106 לגמרי, וכאילו יש לו בהם קנין הגוף, והרי זה כאילו אין העבדים
 107 שייכים לגמרי לא לבעל ולא לאשה, ולכן אין חבלתם בהם
 108 מוציאה אותם לחירות.
 109 דוחה הגמרא: **לֹא**, אין זו סברת הבריייתות, אלא **דְּבֹבְלִי עֲלָמָא אִית**
 110 **לְהוּ תִקְנַת אוֹשָׁא**, ולדברי הכל קנין פירות אינו כקנין הגוף, **אֲלָא**

1 דְּהָרִי אֵף אִי בִסוּף מְחַלָּה עַל הַכְּתוּבָה לְגַבֵּי הַבְּעַל, **לֹא קָא מַפְסִיד**
 2 הנחבל מכך יותר, **דְּהָרִי הַשְׁתָּא נָמִי -** גם עתה, אם לא יגבה לפחות
 3 את טובת ההנאה, **לֹא מִיֵּדִי קָא יִהְבָּה לִיה -** אינה נותנת לו כלום,
 4 שהרי אין לה ממון אחר. מתרצת הגמרא: **סוּף סוּף, כִּל אִשָּׁה לְגַבֵּי**
 5 **חֹב שִׁיש לֵה עַל הַבְּעַל, וְדֵאִי מְחַלָּה כְּדִי שִׁירוּיִח בַּעֲלָהּ**, ונמצא
 6 שאין תועלת במכירת הכתובה, **וְאִמְרוּהִי בִי דִינָא כְּכִדִי לֹא מִמְרַחְתִּין**
 7 **-** ואין אנו מטריחים את בית דין בחינם לחייבה למכור את
 8 כתובתה.
 9 מקשה הגמרא: **אֲלָא** לדבריוך שהטעם שאינה חייבת למכור את
 10 כתובתה הוא משום שבודאי תמחל לבעלה, אם כן קשה הֲאֵל
 11 **תִּתְּנֵי** בתוספתא (פ"ט ה"ח), **וְכֵן הִיא שְׁחַבְלָה בְּבַעְלָהּ, לֹא הַפְסִידָה**
 12 **כְּתוּבַתָּהּ**, כלומר, אינה צריכה לשלם לבעלה בכך שתפחית לו את
 13 חיוב כתובתה, **וּמֵאִי** אינה מפסידה, **תּוֹבְנִינָה נִיחְלִיה לְכְּתוּבַתָּהּ -**
 14 תמכור את כתובתה לבעלה פשויו טובת ההנאה, **כִּהָא מְחַלָּה -**
 15 בתשלום חבלה זו, ובאופן זה אין חשש שתמחל לו, דְּהָרִי אִי מְחַלָּה
 16 **לְגַבֵּי בַעַל לִימָא פְסִידָא -** אין הבעל מפסיד מכך, שהרי חיוב
 17 הכתובה הוא עליו, והוא מרוויח במחילתה. מתרצת הגמרא: **הֵא**
 18 **-** תוספתא זו וְדֵאִי רַבִּי מֵאִיר הִיא, **דְּאִמְר שְׂאִסוּר לְאִדָם שִׁישָׁהּ אֶת**
 19 **אִשְׁתָּהּ אִפְּלִי שַׁעָה אֶחָת בְּלֹא כְּתוּבָהּ, וְטַעְמָא מֵאִי, כִּדִי שְׁלֵא תִהָא**
 20 **הָאשָׁה קְלָה כְּעֵינֵי לְהוֹצִיאָהּ**, ועל ידי חיוב תשלום הכתובה קשה
 21 בעיניו לגרשה, **וְהָכָא -** גם כאן יש לחשוש שִׁמְגַרְשׁ לָהּ, ולא יקשה
 22 הדבר בעיניו, שהרי נָבִי לִיה **כְּחַבְלָה מִיָּתָה -** הוא גובה את ממון
 23 הכתובה לעצמו אחרי חבלתו, כלומר, **פִּטַר מִלְשֵׁלְמוּ לֵה מַחֲמַת**
 24 **שִׁכְבַר** גבאו תמורת מה שחבלה בו, ולכן אינה יכולה למכור לו
 25 את הזכות ליטול את כתובתה.
 26 מקשה הגמרא: **אִי הָכִי -** אם יש לחשוש שיהיה קל בעיניו לגרשה
 27 מחמת שהוא נפטר מתשלום כתובתה תמורת חבלתו, אם כן הַשְׁתָּא
 28 **נָמִי -** גם עתה שאינה מוכרת לו זכות זו, תהיה קלה בעיניו לגרשה,
 29 שהרי מְגַרְשׁ לָהּ, ואף שיצטרך לשלם לה את כתובתה, מכל מקום
 30 אין לו הפסד, שהרי אחרי שיפרע לה נָבִי לִיה **כְּחַבְלָה מִיָּתָה -** יגבה
 31 ממנה את חבלתו מהמעות שנתן לה, ונמצא שבכך שהיא מוכרת
 32 לו עתה את הכתובה אינה מקילה עליו יותר לגרשה, ומדוע אמרה
 33 התוספתא שאינה מפסידה את כתובתה. מתרצת הגמרא: מדובר
 34 בתוספתא כגון דְּנִפְיֵשׁ כְּתוּבַתָּהּ - שדמי כתובתה מרובים מדמי
 35 החבלה, **דְּמִשּׁוּם הִיא פּוֹרְתָא -** משום הסכום המועט שיגבה
 36 בחבלתו, **לֹא יִקַל בַּעֲיֵנֵי לְגַרְשָׁה**, שהרי הוא מַפְסִיד טוֹבָא - ממון
 37 רב, והיינו כל דמי הכתובה שמעבר לדמי החבלה.
 38 מקשה הגמרא: **וְאִי** מדובר דְּנִפְיֵא כְּתוּבַתָּה מְכַתוּבָה דְּאֻרְיִיתָא -
 39 ששווי כתובתה גדול מעיקר המנה והמאתיים שהוא חייב לכתוב
 40 לה, כלומר שהתחייב לה ממון נוסף על עיקר חיובו, אם כן תחזור
 41 הקושיא שתמכור את כתובתה לבעל כתשלום לחבלתו, שהרי
 42 **נוֹקְמָא אֲתוּבָה דְּאֻרְיִיתָא -** נעמיד את חיוב הבעל לאשה על
 43 המנה או מאתיים, ולא יקל בעיניו להוציאה, **וְאִידָךְ -** ואת
 44 התוספת שכתב לה תּוֹבְנִינָה נִיחְלִיה כְּחַבְלָה - תמכור לבעלה בדמי
 45 חבלתו, ואילו מהבריייתא שמעמ שאינה מפסידה כלום. מתרצת
 46 הגמרא: מדובר בתוספתא כגון **דְּלֹא נִפְיֵא כְּתוּבַתָּהּ מִכְּתוּבָה**
 47 **דְּאֻרְיִיתָא**, ואם תמכרנה לבעלה נמצא שהוא שווה עמה ללא
 48 כתובה, ולכן אמרה התוספתא שאינה מפסידה. ואין להקשות
 49 שתהיה קלה בעיניו להוציאה מחמת שאחרי שישלם לה את
 50 כתובתה יחזור ויגבה את חבלתו, וכקושיא שהובאה לעיל, משום
 51 שמדובר כגון דְּהָרִי תְּכַלִּיה - ששווי חבלתו הוא רק אֲרַבְעָה זוּזִי,
 52 **דְּמִשּׁוּם אֲרַבְעָה זוּזִי** שיגבה ממנה לא יגרשה, שהרי בכך הוא
 53 מַפְסִידָא את דמי כל כתובתה. שהם עֲשָׂרִים וְחֲמִישָׁה סְלַעִים, שווה
 54 שיעור כתובת אלמנה, וכל שכן שלא יפסיד מאתיים וזו שחייב
 55 בכתובת בתולה, מחמת ארבעת הזוזים של חבלתו.

57 שְׁנֵיהֶם יִשְׁנֶן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים, זה - המוכר, מִפְּנֵי שְׁהוּא תַּחְתּוּי
58 ויש לו בו קנין פירות, וזה - הלוקח, מִפְּנֵי שְׁהוּא בְּכַסְפוֹ, שהרי גופו
59 קניו לו. מבארת הגמרא, מִכְּסָפָא ליה - רבי יוסי הסתפק בדין קנין
60 פירות, איִ כְּקִנְיֵן הַגּוֹף דְּמִי, איִ לאו כְּקִנְיֵן הַגּוֹף דְּמִי, ומחמת ספק זה
61 פטר את שניהם, שהרי זהו כְּסָפָא נְפִישׁוּת - האם ההורגו חייב מיתה,
62 ובספק כזה פוסקים לְהַקְלֵה ד. רבי אֲלִיעֶזֶר אָמַר, שְׁנֵיהֶם אֵינָן בְּדִין
63 יוֹם אוֹ יוֹמִים, זה - הלוקח, לְפִי שְׁאִינוֹ תַּחְתּוּי, וזה - המוכר, לְפִי
64 שְׁאִינוֹ בְּכַסְפוֹ.

65 הגמרא מבררת את טעמו של רבי אליעזר: אָמַר רַבָּא, מֵאֵי טַעְמָא
66 דְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר הַסּוֹבֵר שְׁנֵיהֶם אֵינָם בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים, והרי ממה
67 נפשך, אם קנין פירות קנין הגוף יפטר המוכר, ואם אינו קנין
68 הגוף יפטר הלוקח, ואם היה מסופק היה לו לפטור את שניהם.
69 אלא יש לבאר שרבי אליעזר סובר שקנין פירות אינו קנין הגוף,
70 ולכן המוכר אינו בכלל דין זה, וחייב, ומכל מקום גם הלוקח חייב,
71 משום דאָמַר רַבָּא 'כִּי כְּסָפוֹ הוּא', והיינו שיהא העבד כְּסָפוֹ הַמְּיֻחָד
72 רק לו, שאין אחר יכול להשתמש בו, וכיון שבימים אלו המוכר
73 משתמש בו, אין העבד נחשב כמיוחד ללוקח.

74 הגמרא מבארת כדעת איזה תנא נאמר דין מסוים במכירת נכסי
75 מלוג. מבררת הגמרא: כְּמֵאן אֲזֵלָא הא - בשיטת מי נאמר הדין
76 דְּאָמַר אָמַר, איש ואשה שִׁמְכְרוּ בְּנִכְסֵי מְלוּג, אפילו אם מכרו
77 שניהם יחד לא עָשׂוּ וְלֹא פְלוּם - לא חל המקח כולו, כיון שלבעל
78 יש רק קנין פירות ולאשה רק קנין הגוף, וכשמת אחד מהם, השני
79 מציא את הנכסים מיד הלקוחות. כְּמֵאן, כְּרַבִּי אֲלִיעֶזֶר שׁוּבְאוּ
80 דבריו להלן, שמציק לגבי שחרור עבד שיהא זה 'עבדו המיוחד
81 לו'.

82 הגמרא מביאה ברייתא בענין שחרור עבד, ומבארת כדעת מי היא
83 שנויה. מבררת הגמרא: מֵאֵן תַּנָּא לְהָא דְּתַנּוּ רַבֵּנן בְּבֵרֵיתָא, מִי
84 שְׁחָצִי עֶבֶד כְּנַעֲנִי וְחָצִי בֶן חוֹרִין, והיינו שנתן העבד לאדון את דמי
85 עצמו ובכך קנה את עצמו מהאדון, ואינו יכול להשתעבד בו, אך
86 עדיין לא נתן לו האדון גט שחרור וגופו קני לאדון, וכן עֶבֶד שֶׁל
87 שְׁנֵי שׁוֹתֵפִין, שלאחד מהם יש בו קנין הגוף ולחבירו יש בו קנין
88 פירות, עבדים אלו אין יוצאין לחירות בנטילת ראשי אבריהם שְׁאִינָן
89 חוֹרִין לאחר שנטלו. מבארת הגמרא: אָמַר ליה רב מְרֻדְכִי לְרַב
90 אֲשֵׁי, הֲבֵי אָמְרִי מִשְׁמִיתָ דְּרַבָּא, ברייתא זו רבי אליעזר היא, שכן מי
91 לא אָמַר רַבִּי אֲלִיעֶזֶר שְׁדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים, נדהג רק בעבד שהוא
92 כְּסָפוֹ הַמְּיֻחָד לוֹ, כמבואר בברייתא לעיל, וְהָכֵא נְמִי לַעֲנִין נְטִילַת
93 ראשי אבריהם נאמר (שמות כא כו) 'וְכִי יִבֶּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדּוֹ,
94 וצריך שיהא זה 'עבדו' הַמְּיֻחָד לוֹ, והרי עבדים אלו אינם מיוחדים
95 לאדון אחד, שהרי במי שחציו עבד וחציו בן חורין יש לאדון בו רק
96 קנין הגוף, ועבד של שני שותפים יש לאחד גוף ולחבירו פירות,
97 ולכן אינו יוצא לחירות בנטילת ראשי אבריהם:

משנה

98 המשנה מבארת דיני המבייש את חבירו, ואופני החיוב בתשלומי
99 בושת:
100 הַתּוֹקֵעַ בְּפִי לְחֵבְרִי באזונו, ומתוך כך נתבייש, נֹתֵן לוֹ פְּלַע בדמי
101 הבושת. רבי יהודה אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי, נותן לו מְנָה,
102 כלומר מאה זוז, שהם עשרים וחמשה סלעים. ואם פָּטְרוּ עַל לַחַי,ו
103 שהיא בושת גדולה יותר, נֹתֵן לוֹ מֵאֵתָים זוז. ואם הכהו לְאָחֵר יָדוּ
104 דהיינו בגב ידו, שהיא בושת יותר גדולה מזו, נֹתֵן לוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת
105 זוז. וכן אם צָרַם - משך פְּאָנֹזוּ, או תִּלַּשׁ בְּשִׁעְרוֹ, או רָקַן - ירק
106 בחבירו וְהִגִּיעַ [פגע] בּוֹ רִקְוָה, או הֶעָבִיר - הפשיט פְּלִיתוֹ [בגדו]
107 מִמֶּנּוּ, או פָּרַע [גילה] רֵאשׁ הָאִשָּׁה בְּשׁוּק, שכל אחד ממעשים אלו
108 מבייש את המתבייש בבושת גדולה ביותר, נֹתֵן לוֹ לַמְּתַבֵּישׁ אַרְבַּע
109 מֵאוֹת זוז.

1 לגבי שעבוד נכסי הלוה למלוה, שיש אופנים ששעבוד זה פוקע,
2 ואילו הם, הַקְּדָשׁ - אם שיעבד הלוה למלוה את שורו כ'אפותיקי',
3 שיהיה מיוחד לפרעון חובו, ואחר כך הקדישו הלוה למזבח, וְחָמֵץ
4 - נכרי שהלוה ממון לישראל, ושיעבד לו הלוה חמץ לפרעון
5 החוב, והגיע הפסח ונאסר החמץ בהנאה, וְשִׁקְרוּרִי - ששעבד הלוה
6 למלוה את עבדו הכנעני, ושחררו הלוה וחלה עליו קדושת
7 ישראל, ולשה דברים אלו מִפְּקִיעִין את הדבר המשועבד עבדי
8 הַשִּׁעֲבֹד, ויגבה המלוה את חובו ממקום אחר. ואף כאן לגבי עבדי
9 מלוג, אמנם העבד משועבד לבעל לאכילת פירות, אך סימוי העין
10 או הפלת השן על ידי האשה נחשב כאילו שחררה אותו, ושחרור
11 זה מפקיע את שעבודו לבעל.

12 הגמרא מבררת האם דינו של רבא תלוי במחלוקת הברייתות.
13 שואלת הגמרא: לְמֵאן - האם נוכל לומר דְּדִינוּ של רַבָּא, תַּנָּא הִיא
14 - שני במחלוקת התנאים, שהרי רק הברייתא הראשונה (פט):
15 סוברת שהעבד יוצא בשן ועין מחמת האשה, והיינו כיון
16 שה'שחרור' מפקיע את שעבוד הבעל, אך הברייתא השניה סוברת
17 שאינו יוצא לחירות מחמת האשה, ולכאורה היא חולקת על רבא
18 וסוברת ששחרור אינו מפקיע שעבוד. דוחה הגמרא: לֹא, דְּכּוּלִּי
19 עֲלֵמָא אֵית לְהוּ דְּרַבָּא, וְהָכֵא - לגבי עבדי מלוג, סוברת הברייתא
20 השניה שלא חל השחרור, משום דאֲלִמּוּת רַבֵּנן לְשִׁעֲבֹדָא דְּבַעַל -
21 חיזוק חכמים את שעבוד הבעל בנכסי המלוג כאילו יש לו בהם
22 שעבוד הגוף, ולכן אין העבדים יוצאים בשן ועין מחמת האשה.
23 הגמרא מבארת את מחלוקת הברייתות באופן נוסף. מותרת
24 הגמרא: וְאִיבָעִית אִמָּא, דְּכּוּלִּי עֲלֵמָא לִית לְהוּ לְהִנֵּי תַנָּא - ששתי
25 הברייתות סוברות שאין את תַּנָּא אִשָּׁא, והאשה יכולה למכור
26 מכירה גמורה בנכסי מלוג, ויש לבעל בנכסיה קנין פירות בלבד,
27 וְהָכֵא, כְּקִנְיֵן פִּירוֹת כְּקִנְיֵן הַגּוֹף דְּמִי כְּמִיפְלִי - נחלקו בכל קנין
28 פירות שבעולם, האם הוא קנין הגוף, הברייתא הראשונה סוברת
29 שאינו קנין הגוף, וממילא העבד נחשב כקנין האשה בלבד, ויוצא
30 מחמתה בשן ועין. והברייתא השניה סוברת שקנין הפירות קנין
31 הגוף, וכיון שאין לאשה לבדה קנין גמור בעבד, אין העבד יוצא
32 מחמתה בשן ועין.

33 אדם ההורג עבד כנעני חייב מיתה כהורג בן ישראל, אמנם לגבי
34 אדון שהכה את עבדו הכנעני אמרה התורה (שמות כא כ) דין
35 מיוחד, שאם לא מת מיד אלא לאחר 'מעט לעת', עשרים וארבע
36 שעות, פטור האדון ממיתה.

37 הגמרא מביאה ברייתא וסופת שבה נחלקו תנאים בדין 'קנין
38 פירות'. אומרת הגמרא לפי הביאור האחרון במחלוקת הברייתות:
39 וְתַנָּאִים אלו שבברייתות, בְּפִלְגוּתָא דְּהִנֵּי תַנָּא - נחלקו במחלוקת
40 תנאים זו, דְּהִנֵּי בְּבֵרֵיתָא, הַמּוֹכֵר עֶבֶדוֹ הַכְּנַעֲנִי לְאָחֵר, וְפָסַק עֲמוֹ
41 - המוכר עם הלוקח, שהוא מוכרו לו עַל מְנַת שְׁיִשְׁמִשְׁנוּ העבד
42 במשך שְׁלִשִׁים יום מיום המכירה, נחלקו התנאים מי נחשב 'רבו'
43 לענין דין יום או יומיים, ונאמרו כזה ארבע שיטות: א. רַבִּי מֵאִיר
44 אָמַר, רק הַרְאִשׁוֹן - המוכר נחשב 'רבו' וְשִׁנּוּ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים,
45 מִפְּנֵי שְׁהוּא - העבד תַּחְתּוּי, שמשועבד לו באותם ימים, ונאמר
46 בפרשה זו הפוסרת את האדון ממייתה 'ומת דרו' (שמות כא
47 כ). מבארת הגמרא את טעמו, קָבַר שְׁקִנְיֵן הַפִּירוֹת שיש למוכר
48 בעבד, כְּקִנְיֵן הַגּוֹף דְּמִי, ונמצא שיש לו בימים אלו גם קנין פירות
49 וגם קנין הגוף, אבל הלוקח אינו נחשב 'רבו' בימים אלו, שהרי
50 קנין הפירות שהוא קנין הגוף אינו בידו אלא ביד המוכר, ודינו
51 ככל הורג עבד כנעני שחייב מיתה. ב. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, רק הַשְּׁנִי
52 - הלוקח, יִשְׁנֶן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמִים, מִפְּנֵי שְׁהוּא - העבד נקרא
53 'כְּסָפוֹ', וכתבה התורה בדין זה (שם כא כא) 'לא יקם כי כספו הוא'.
54 ומבארת הגמרא, קָבַר שְׁקִנְיֵן הַפִּירוֹת שיש למוכר לאו כְּקִנְיֵן הַגּוֹף
55 דְּמִי, אלא גופו קניו לשני לגמרי ונחשב 'כספו', ואין העבד נחשב
56 'כספו' של המוכר, שיש לו רק את קנין הפירות. ג. רַבִּי יוֹסִי אָמַר,

בבא קמא. פרי שמיני - החובל - דף צ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ)

קצט

תוספות

רש"י

1 הקדש עשה שורו אפותיקי לבעל חובו וחרו לזה זה והקדשו קדושת הגוף למזבח הפקיע
2 שיעבודיה דמלך ומוחר למזבח ואין בו משום גזל ששכח הקדש מפקיעו הואיל ולא היה
3 קנין לו ממש אלא עומד לגבות הימנו ודוקא קדושת הגוף אצל קדושת דמים לא אלמתי
4 לאפקועי שיעבוד מלך דתנן מוספי מלך עוד דינר ופודה את הנכסים האלו על מנת
5 לשלם לאשה את כתובתה כו' במסכת ערובין
6 (דף כג) ותכריכי המת בקדושת הגוף דמי
7 ומפקיע ונאסרין בהנאה חסין. נכרי שהלך את
8 ישראל על חמצו ולא הרהינו אצלו דמחוסר
9 גובינא שהיה עומד החמץ בביתו של ישראל
10 ואין לנכרי עליו אלא שיעבוד כשכא עת ביעורו
11 מפקיע איסור החמץ את שיעבוד הנכרי ותיב
12 ישראל לבעור והא דתנן בפסוקים (דף לו) נכרי
13 שהלך לישראל על חמצו מותר בהנאה לאחר
14 הפסק מוקי לה רבא והם בשרהדינו אצלו
15 שתנו במשכון ביד נכרי דלא מחוסר גובינא
16 ולא שיעבוד אלא קנייה ממש: שחרורו. עשה
17 עבדו אפותיקי ושחררו הללו משחרר ונזבחו זה
18 חובו ממקום אחר: לית להו תפנתא דאישא.
19 ושיעבודיה דבעל כשאר קנין פירות דעלמא
20 הוא ובקנין פירות דעלמא פליגי: המוכר עבדו.
21 עבד כנעני לאחר ופסקי. המוכר עם הלוחק ע"מ
22 שישמשנו עוד שלשים יום: ראשון ישנו ברין יום
23 או יומים. אם הכרו בתוך שלשים יום הללו ולא
24 מת תחת ידו אלא עמד יום או יומים חיינו
25 נהרג דכתיב (שמות כא) אף אם יום או יומים ונ'
26 אצל שני אם הכרו בתוך שלשים יום הללו
27 שהיה בבית ראשון אינו ברין יום או יומים ונהרג
28 עליו אפי' מת מוחלי זה לטוף שלש שנים דקנין
29 פירות שהוא קנין לראשון כקנין הגוף דמי ולא
30 דשני הוא: איש ואשה. אפי' מכרו שניהם באחד:
31 לא עשו ולא בלום: שאינו לא לזה ולא לזה ואם
32 מת אחד מהם זה נהפך אפי' מדין הלקוחות
33 ולא דמו לשתופין דעלמא דהתם יש לזה חלק
34 בכלולו לטול חצי וכן לזה אצל הכא כולן קניין
35 לזה לגוף וכולן קניין לו לפירות וליבא מיוחד
36 לא לזה ולא לזה: ראשי אפרים. כ"ד הו' שהקנין
37 יוצא בקן לחירות בפ"ק הקדושין (דף כה).
38 מתני' התוקע לחבירו. הנהו על אגון לשון
39 מורי ל"א תוקע ממש: נתן לו סלע. משום
40 בושת: ספורי. על הלחי כמו הסותר לועו של
41 ישראל בסנהדרין (דף נח): ארם. משך ובבבורות
42 (דף לה) שמעתי לשון פוגם:

1 הקדש המין ושחרור מפקיעין מידי שיעבוד לימא
2 דרבא תנאי היא לא דכולי עלמא אית להו דרבא
3 והכא אלמיה רבנן לשיעבודא דבעל ואיבעית אימא
4 דכולי עלמא לית להו להני תנאי תפנתא אישא והכא
5 בקנין פירות כקנין הגוף דמי קמפילגי ובפלותגא דהני
6 תנאי דתנאי המוכר עבדו לאחר ופסק עמו על מנת
7 שישמשנו שלשים יום ר"מ אומר ראשון ישנו ברין
8 יום או יומים מפני שהוא תחתיו קסבר קנין פירות
9 כקנין הגוף דמי רבי יהודה אומר שני ישנו ברין יום
10 או יומים מפני שהוא כפסו קסבר קנין פירות לאו
11 כקנין הגוף דמי רבי יוסף אומר שניהם ישנו ברין
12 יום או יומים זה מפני שהוא תחתיו וזה מפני שהוא
13 כפסו מספקא ליה קנין פירות אי כקנין הגוף דמי אי
14 לאו כקנין הגוף דמי וספק נפשות להקל רבי אליעזר
15 אומר שניהם אינן ברין יום או יומים זה לפי שאינו
16 תחתיו וזה לפי שאינו כפסו אמר רבא כ"ט דרבי
17 אליעזר אומר קרא פי כפסו הוא כפסו המיוחד לו
18 כמאן אזלא הא דאמר אמימר איש ואשה שפכרו
19 בנכסי מלוג לא עשו ולא כלום כמאן פרבי אליעזר
20 מאן תנא להא דת"ר מי שחציו עבד וחציו בן חורין
21 וכן עבד של שני שותפין אין יוצאין בראשי אפרים
22 שאין חזרין אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי
23 אמרי משמיה דרבא ר' אליעזר היא מי לא אמר ר'
24 אליעזר כפסו המיוחד לו הכא נמי עבדו המיוחד
25 לו: מתנאי' התוקע לחבירו נותן לו סלע רבי יהודה
26 אומר משום ר' יוסי הגלילי מנה סטרן נותן לו
27 מאתים וזו לאחר ידו נותן לו ארבע מאות וזו צרם
28 באזנו תלש בשערך רקק והגיע בו וסוף העביר מליתו
29 ממנו פרע ראש האשה בשוק נותן לו ארבע מאות וזו
30 זה

1 קנין פירות כקנין הגוף דמי. ואע"ג דגבי שן ועין אין יוצא לא לאיש ולא לאשה משום דאין לו כח לשחרר קנין הגוף של אשה אצל ברין יום או יומים שהוא תחתיו ויש לו כח לרדותו לעשות
2 מלאכתו סבא הוא שיהא ברין יום או יומים מאחר דקנין פירות כקנין הגוף דמי ותר"ר דחזק בר' ברוך מפרש דלר"מ נמי יוצא בשן ועין לאיש ולעל גרסי' ואיבעית אימא זכ"ע לית להו
3 תפנתא דאישא ובפלותגא דהני תנאי כו' והיה דקנין לאשה ולא לאיש כו' יהודה והיה דקנין לא לאשה ולא לאיש כו' דאמר שניהם אינן ברין יום או יומים דרבי כפסו המיוחד לו
4 וה"נ עבד המיוחד לו ונעבד מלוג אין מיוחד לשניהם שלזה יש פירות ולזה יש גוף ואין זה קרוי בעלים ואפילו שניהם יחד אינם יכולין למוכרו וכמו כן אין יכולין לשחררו ומשום ד'ק דלית
5 לזה תפנתא דאישא דאפי' מכרו שניהם יחד אין מכירה כלל ואם מכרה האשה ונתגרשה אע"פ שהכל לאשה אין ללוחק כלום בה שתי' כשמכרה הוי כאדם המוכר דבר שאין שלו הלכך לא
6 שייך אליבא דר"א בכל תפנתא דאישא דלר"א לא צריכא לתפנתא דאישא דלא שייך תפנתא אושא אלא הכא שאם מכרה ונתגרשה הוה ללוחק ואם מתה הבעל מוציא דשניהו קודם ללוחקים
7 כדאימא גיבש נחלין (כ"ב דף קלט: ושם):
8 כמאן
9 שמוך בנכסי מלוג. פירש כפונטרס ולא דמי לשתופין דעלמא דהתם יש לזה חלק בכלולו לטול חצי וכן לזה אצל הכא כולן קניין לו לגוף וכולן קניין לו לפירות וליבא מיוחד
10 לא לו ולא לה ובענין זה י"ל עבד של שני שותפין דבסמוך שלזה הגוף ולזה הפירות וכן חציו עבד וחציו בן חורין נמי כגון שנתן לו כל דמי ואין נעובב אלא גט שחרור ליהוה מותר בבת
11 חורין:

להיות דין, אכל שאף עד המעיד יהא נעשה דין, זאת לא קאמר. 54
 ואילו רבי יהודה הנשיא לכאורה אף העיד כן, שהרי אמר לו 'הנה 55
 אני שראיתך', וכיצד עשה כן. 56
 מתרצת הגמרא: כי תניא התיא - אימתי שנינו ברייתא זו, שאף 57
 לרבי טרפון אין העד המעיד יכול לדון, כגון שראו הדיינים מעשה 58
 זה בפלילה, הלא למעבר דיןא נתינו - שאינם יכולים לדון על פי 59
 ראיית לילה הנחשבת כקבלת עדות ובתחילת דין, שהרי אין דנים 60
 אלא ביום, וכשיונו למחרת ביום כיון שלדיני נפשות צריך עדות 61
 דווקא, צריכים לקבלת עדות חדשה, משום שהראייה של אתמול 62
 נחשבת כשמועה בלבד, לכן צריכים מקצתם לחזור ולהעיד ביום 63
 בפני דיינים אחרים. אבל אם ראו את המעשה ביום, סובר רבי 64
 טרפון שאכן יכולים להיעשות גם דיינים על אותו מעשה, ולדון 65
 על פי ראייתם שכן לא תהא שמיעה גדולה מראה וכיון שראו 66
 יכולים לדון. ורבי יהודה הנשיא סבר כרבי טרפון, וכיון שהוא 67
 עצמו ראה המעשה ביום, דן על פי זה. 68
 ביאור נוסף בדברי רבי יהודה הנשיא: ואיבעית אימא, הכי קאמר 69
 ליה, הא אנא דסקינא לי - הנה אני שאני סובר כרבי יוסי הגלילי, 70
 דאמר שהתוקע לחבירו צריך לשלם לו מנה צויר, והא סהדי 71
 דמסקינא קה - והנה העדים שמעידים, ולכן זיל הב ליה - לך והבא 72
 למי שתקעת לו מנה צויר. 73
 מקשה הגמרא: וכי אפשר לומר שקבר רבי עקיבא דאין עד נעשה 74
 דין דיני נפשות, והתניא, ואמר בפסוק בענין חובל בחבירו (שמות 75
 כא יח) 'והקה איש את רעהו באבן או באגרוף ולא ימות ונפל 76
 למשקב', ולכאורה התוספת בפסוק 'או באגרוף' מיותרת, שכן 77
 איזה חילוק יש במה הכהו, ומבאר הברייתא, שמעון התימני 78
 אומר, מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים בכך שיכול להביאו 79
 לבית דין, כדי לאומרו אם ראוי לחבלה זו, או שאינו ראוי, ויפטר 80
 החובל שכן מה שניזק הוא מחמת חלשותו. אף כל דבר המזיק 81
 שמסור לעדה ולעדים לאומרו אם הוא ראוי להזיק נזק זה, דווקא 82
 אז חייב עליו כפי מה שחבל, פרט לאבן שצאתה מתחת יד העדים, 83
 שנאבדה האבן שזרק על הניזק, ואין בית דין יכולים לאמוד אם 84
 ראוייה האבן להזיק, שאז אין מחייבים את המזיק, ואין סומכים על 85
 אומדן דעת העדים שראו את האבן, אלא צריך שיאמרוה דייני 86
 בית הדין. אמר לו רבי עקיבא לשמעון התימני, הלא אף אם תבוא 87
 האבן לבית דין, האם יכולים משום כך לאמוד זאת כראוי, וכי 88
 בפני בית דין תהה, שיועצין כמה מכות תההו כדי לאמוד כראוי, 89
 ועל מה - על איזה מאבריו תההו, אם על שוקו של היד או הרגל, 90
 שאין חבלתו חזקה כל כך, או שהכחו על ציפר נפשו - מקום 91
 שנפשו תלויה בו, שהוא התנן שכנגד הלב, וחבלתו חזקה ביותר. 92
 ועוד, הרי לא בכל מקרה יכולים הדיינים לאמוד את הנזק, שהרי 93
 כשדחת את חבירו מראש הנג או מראש תההו - מגדל ומה, וכי 94
 הצריך הכתוב שיהיו בית דין יוצאים מלשכתם והולכין אצל הגג 95
 או הפינה כדי לאמוד גובהה, האם הנופל משם הוא אכן בסכנת 96
 מוות, או שמא נאמר שהפינה הולכת אצל בית דין, ועוד, אם נפלה 97
 הבירה, וכי הצריכו הכתוב שיהיה חוזר ובוהה אותה, כדי שיראו 98
 את גובהה ויאמרוה. אלא ודאי מוכח מכל זה, שאין צריכים בית 99
 דין לאמוד, אלא סומכים על אומדן העדים שיכול היה להזיק נזק 100
 זה. ומן הפסוק האמור לומדים, שמה אגרוף מיוחד שהוא מסור 101
 לעדים שרואים במה הכהו, ויודעים לאמוד אם אכן ראוי להזיק 102
 נזק זה, אף כל דבר המזיק שהוא מסור לעדים הרואים לאמוד אם 103
 הוא ראוי להזיק כך, פרט למשצתה אבן מתחת ידו של מכה 104
 ונאבדה מיד לאחר ההכאה, ואין העדים יכולים לראותה 105
 ולאומרה, שאז פטור מלשלם לו על חבלה זו. מסיימת הגמרא את 106
 הקושיא, קהני מיהת - מכל מקום כתוב בברייתא, שאמר לו רבי 107
 עקיבא, וכי בפני בית דין תההו, שיועצין כמה תההו. ויש לדייק, הא 108

זה הכלל, תשלומי הבושת, אינם שוים אצל כל אדם, אלא הכל 1
 לפי כבודו של המתבייש, שלאדם מכובד משלם יותר, ולפחות 2
 מכובד משלם פחות. זהו דעת תנא קמא. אמר רבי עקיבא, אין 3
 משערים את המתבייש, אלא כולם שוים בכך, ואפילו העניים 4
 ביותר שגישרואל, רואין אותם כאילו הם בני חורין נכבדים ועשירים 5
 שדרו מנכסיהם, שעדיין מחזיקים עצמם כעשירים. משום שאף הם 6
 בני אברהם וישראל, ולכולם דין אחד כשיעור שקבעו לפנינו 7
 ומעשה באחד, שפרע - גילה ראש האשה בשוק, ופאת לפני רבי 8
 עקיבא לתבוע את המבייש, ותיבז ליתן לה ארבע מאות זוז. אמר 9
 לו המבייש, רבי, תן לי זמן קודם שאשלם לה סכום זה, ונתן לו רבי 10
 עקיבא זמן. הלך ושקרה - המתין לאשה עד שראה אותה עומדת 11
 על פתח הצרה, ואז שבר את הכד שלו בפניה, וכו' היה כאיפסר שמן. 12
 כשראתה זאת האשה, מתוך קמנותה נילתה את ראשה, ותינתה 13
 מן הפחת בידה על השמן, ומנתה ידה על ראשה, כדי שיסאב שעה 14
 מן השמן. מיד העמיד עליה אותו אדם עדים, וקא עמם לפני רבי 15
 עקיבא. אמר לו לרבי עקיבא, וכי לזו ראוי שאני נותן ארבע מאות 16
 זוז, הרי היא עצמה אינה חוששת לבושתה. אמר לו רבי עקיבא, 17
 לא אמרת בטענתך פלוס, משום שאין משערים את דרגתו של 18
 המתבייש, אלא כולם שוים בכך, ואפילו האדם הפחות והבוזי 19
 ביותר. שהרי יש דין, שהחובל בעצמו, אף על פי שאינו רשאי 20
 להשחית את גופו, מכל מקום פטור, אבל אחרים שחבלו בו חייבים, 21
 ואם את אף הם המבייש את עצמו פטור, אחר שביישו יש לו 22
 להתחייב. 23
 וכן קוצץ נטיעותיו, אף על פי שאינו רשאי, משום שעובר בכך על 24
 לא תשחית, מכל מקום פטור, משום שיכול לומר שקצץ לטובתו, 25
 אבל אחרים שקצצו והפסידוהו חייבין. 26

גמרא

שנינו במשנה שהתוקע לחבירו באזנו משלם לו מנה. מסתפקת 27
 הגמרא: איבעיא להו, מנה צויר תנן, הדיינו מאה זוזים צוריים 28
 ודיקרים יותר, או שמא מנה מדינה תנן, הדיינו מאה זוזי מדינה, 29
 שאחד מהם הוא שמינית מזוז צוירי. 30
 פושטת הגמרא את הספק: הא שמע, דההוא נכרא דתקע ליה 31
 לתקריה באזנו, אחא לקמיה דרבי יהודה נשיא שיפסוק לו כמה 32
 עליו לשלם. אמר ליה רבי יהודה הנשיא, הא אנא הא רבי יוסי 33
 הגלילי - הנה אני והנה רבי יוסי הגלילי, שאמר שהתוקע לחבירו 34
 באזנו משלם לו מנה, הדיינו מאה זוז, לכן הב ליה - תשלם למי 35
 שתקעת לו מנה צויר, הדיינו מאה זוזים צוריים. שמע מינה מנה 36
 צויר תנן שמע מינה - אכן כך יש לשמוע ממעשה זה כפי שאמר 37
 לו רבי יהודה הנשיא, שמשלם מאה זוזים צוריים ולא זוזי מדינה. 38
 מבררת הגמרא: מאי - מהי כוונת רבי יהודה הנשיא, בדבריו 39
 לתוקע הא אנא הא רבי יוסי הגלילי, אילימא הכי קאמר ליה, הא 40
 אנא דתייתך - הנה אני שראיתך כשתקעת לחברך, והא רבי יוסי 41
 הגלילי דאמר במשנה שהתוקע לחבירו צריך לשלם מנה צויר, 42
 ולכן זיל הב ליה - לך והבא לו מנה צויר, לפי זה, רבי יהודה 43
 הנשיא שראה את המעשה, הוא עצמו גם דן ופסק את הדין, על 44
 כך מקשה הגמרא, למיפרא - וכי אפשר לומר דעד נעשה גם דין, 45
 ותניא בברייתא (ר"ה כה:), דיני פנהדרין שראו אחד שהרג את 46
 הנפש, כשבים לדונו, מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינים, 47
 ויעידו העדים על המעשה לפני הדיינים, דברי רבי מרפון. רבי 48
 עקיבא אומר, כולם שראו את המעשה עדים הם, ואין עד נעשה 49
 דין, ואם תרצה לומר שרבי יהודה הנשיא שדן על פי ראייתו סבר 50
 כרבי טרפון, שעד שראה את המעשה יכול להיות דין, הרי עד 51
 כנא לא קאמר רבי טרפון, אלא רק באופן דמקצתן של הרואים 52
 נעשו עדים, ומקצתן האחרים נעשו דיינים, שעד הרואה אכן יכול 53

1 אַלְמָא - מבואר מדבריו, דְּעֵינָן - שצריך אומְדָנָא דְּבִי דִינָא בכדי
 2 לאמוד אם הדבר המזיק יכול לעשות חבלה זו, אף בנוזקים ולא רק
 3 במיתה. וְחָא - ושור מועד זה שהמית והזיק, שאף אותו צריך
 4 לאמוד, כִּינן דְּכַבַּר דְּנָו אִתּוּיָא עַל שְׁהִמִּית, וְנָמַר דִּינָא לְקָטְלָא -
 5 למיתה, לֹא מְשִׁיבֵינָן לִיהָ הִדְיָנִים אֵת עֵשִׂית גּוֹר דִּינָו, כְּדִי שִׁיכּוּלָו
 6 לְאוּמְדָנָא דְּבִי דִינָא, וְלֹא מְעִינָנָן לְדִינָיהּ - ולא מענים את דינו, ולכן
 7 אם כבר דנוהו למיתה, נסקל מיד ושוב אין דנים על מה שהזיק.
 8 ממשך רבא בדבריו, וְאַמְיָנָא לְהוּי אֶבְרָה - ולאחר שאמרו כן אמרתי
 9 להם אני, שְׁאַפִּילוּ תִּמְנָא שְׁבִרִיתָא זו בשיטת רְבִי עֲקִיבָא, שאין
 10 צריך לאמוד את הדבר המזיק, מכל מקום לא יקשה, מדוע כשדנו
 11 את השור בדיני נפשות, אין חוזרים ודנים אותו דיני ממונות, משום
 12 דְּהָכָא קָמָא עֲקִיבָא, כְּנִין שְׁקָרָה בעל השור לאחר שדנו את שורו
 13 בדיני נפשות, ואי אפשר עתה לדונו על שהזיק שורו, כיון שאין
 14 מחייבים את האדם שלא בפניו (עירובין פא.).
 15 מקשה הגמרא: אִי קָרָה בעל השור, הרי גם כִּי לֹא דְּנוּהוּ לְשׁוֹר
 16 בְּדִינֵי נְפֻשׁוֹת, יקשה על המבואר בברייתא שדנים אותו דיני
 17 ממונות תחילה, הִיבֵי דְּיִינְיָנָא לִיהָ - כיצד דנים אותו בדיני ממונות
 18 בְּלֹא קְעָלִים לחיובו שלא בפניו. מתרצת הגמרא: מדובר דְּקָבִיל
 19 סְפֵרִי - שקבלו בית דין את העדים בפני בעל השור על נגיחות
 20 שורו שהמית והזיק, וְקָרָה, שיכולים מעתה לחייבו ממון, אך אם
 21 כבר דנוהו דיני נפשות קודם, אין לדונו על הממונות, שכיון שברח
 22 אין מהדין על שלם. אף מיד מקשה הגמרא: אֵם כִּשְׁלֵא מְתוּרָה דִּינֵי
 23 נפשות, סוף סוף האלא ברח וְהִקְיָא מְשִׁתְּלֵם לְנִיזָא על נזקו. מותרת
 24 הגמרא: משלמים לו מְרִינְיָא - מחרישת השור, בכך שמשכירים
 25 אותו לחרישה, ודמי השכירות יתנו לניזק, ואחר כך ידונוהו בדיני
 26 נפשות ויסקלוהו. אבל אם כבר קדמו ודנוהו להסקל, לא משהים
 27 גור הדין בכדי לדון אותו דיני ממונות כלל.
 28 מקשה הגמרא: אִי הִבֵּי - אם מדובר שברח בעל השור לאחר
 29 שקבלו את העדים, אם כן אף בשור תֵּם, נְיִינְיָה דִּינֵי מְמוֹנֹת
 30 בְּרִישָׁא על מה שנגח את השור, וְנִשְׁתְּלֵם מְרִינְיָא - מדמי שכירות
 31 השור לחרישה, וְהָדַר - ואחר כך נְיִינְיָה דִּינֵי נְפֻשׁוֹת על מה
 32 שהמית אדם, ונסקלנו. ומדוע אמרה הברייתא, שאין דנים את
 33 השור התם שהמית והזיק בדיני ממונות כלל. מתרצת הגמרא:
 34 אָמַר רַב מְרִי קָרִיהּ (בנו) דְּרַב קְהֵנָא, וְאֵת אוּמְדָנָא - מבואר מדברי
 35 הברייתא שלא אמרה כך, דְּרִינְיָא עֲלֵינָה דְּקָרָה הוּא - ששכירות
 36 לחרישה אינה נחשבת כתשלום הבא מגוף השור עצמו, אלא
 37 כעליית בעל השור וכשאר נכסיו. וכיון ששור תם אין בעליו
 38 מעלילת אלא מגופו של השור, לכן אינו משלם על ידי דמי שכירות
 39 השור.
 40 מסתפקת הגמרא: אִיבְעִינָא לְהוּי, יֵשׁ אוּמְדָנָא לְנִיזָא - האם צריך
 41 לאמוד את המזיק כדי לידע אם אכן ראוי הוא להזיק, בכדי
 42 לחייבו, או אִין אוּמְדָנָא לְנִיזָא, מבארת הגמרא את הספק, מִי אָמְרִינָן
 43 שדווקא לְקָטְלָא - בדבר שהרג אדם הוא דְּאָמְרִינָן, דְּהִבְהִי נְפָקָא -
 44 שבמעשה פלוני יוצאת הנְשָׁמָה, שראוי הוא להרוג, אבל פְּהֵינָא לֹא
 45 נְפָקָא נְשָׁמָה ואין הוא ראוי להרוג, אֲבָל לְנִיזָא אִין אומדים, כיון
 46 שאפילו בחפץ כָּל דְּהוּי שהזיק, משלם כפי שהזיק לבסוף, כיון
 47 שלפעמים אפילו חפץ כלשהו יכול להזיק כך, או דְּלִמָּא לֹא שְׂנָא
 48 דִין נזקים מדין ההריגה, ואף חפץ שהזיק צריך לאמוד.
 49 הגמרא מביאה משנה כדי לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע, שֵׁנִינָו
 50 במשנה (לעיל נב), שעל כל סוגי חפירות שאדם חפר ונזקק בו,
 51 חייב. ומה שכתבה התורה (שמות כא לג) דווקא 'בור', כדי ללמוד
 52 ממנו, מה בור האמור בתורה, מדובר כִּשְׁשֵׁי בֹו כְּדִי לְהַמִּית, שהוא
 53 עמוק עֲשָׂרָה טַפְחִים, אֵף כָּל שֶׂאָר סוּגֵי הַבְּרוֹת שֹׁחֲפֵי, חייב דווקא
 54 כִּשְׁשֵׁי בֹו כְּדִי לְהַמִּית, שעמוק הוא עֲשָׂרָה טַפְחִים, אבל אם הָיוּ
 55 פְּחוּתִין מְעַשְׂרָה טַפְחִים, וְנָפַל לְתוֹכָו שׁוֹר אוּ הַמּוֹר וּמַת, פְּטוּר. ואם

56 הַזִּיק בֹו, תִּיב, כיון שאף אם אינו ראוי להמית, ראוי הוא להזיק.
 57 ומבררת הגמרא מה כוונת המשנה שאם היו הבורות פחותים
 58 מעשרה טפחים, והזיק בהם בהמה, חייב לשלם על הנזק, תָּא
 59 לֹא מְפָטְהָ לְמַעְלָה קָא חֲשִׁיב - האם אין כוונת המשנה שהיו
 60 פחותין מעשרה, דהיינו מעומק הטפח הראשון, שהוא עומק מועט,
 61 ועד למעלה מזה כל שפחות מעשרה חייב, וְחֲכִי קָאָמַר, שאם היה
 62 הבור עמוק טַפְסָפֶה וְעַד עֲשָׂרָה טַפְחִים, מִיתָה לִיבָא - אין הבור ראוי
 63 להמית אך נְנִקִין אִיבָא - צריה הוא להזיק, אַלְמָא - מִיָּן הַבּוֹר חֲשִׁיב
 64 אפילו על בור טפח, מוכח שלְנִיזָא חייב לשלם אפילו אם ניזוק
 65 בְּכָל דְּהוּי, וְשְׁמַע מִיָּנָה שֵׁנִינָו אוּמְדָנָא לְנִיזָא, אלא חייב אפילו אם היה
 66 החפץ המזיק קטן ביותר.
 67 דוחה הגמרא: לֹא כך כוונת המשנה, להחשיב את עומק הבור
 68 שמחייב בנוזקים ולא במיתה, ממטה למעלה, דהיינו מטפח ועד
 69 פחות מעשרה טפחים, אלא מְפָטְהָ לְמַטָּה קָא חֲשִׁיב - כוונת
 70 המשנה היא להחשיב את עומק הבור לנוזקים רק מלמעלה, דהיינו
 71 מפחות מעשרה טפחים ולמטה, וְחֲכִי קָאָמַר, שאם הבור עמוק
 72 עֲשָׂרָה טַפְחִים, מִיתָה אִיבָא - שייכת מיתה בהמה הנופלת לתוכו,
 73 אבל אם היה עמוק פחות מְעַשְׂרָה טַפְחִים פְּחוּתָא - רק במקצת,
 74 נְנִקִין אִיבָא, אבל מִיתָה לִיבָא, וְלַעְוֹלָם אִיבָא לְהוּי, שיש אוּמְדָנָא לְנִיזָא,
 75 וְכָל מִידֵי וְיָדִי - ובכל דבר ודבר שהזיק, כִּי תִיב דְּמִיתָקָה לִיהָ
 76 כְּעֵינָן - צריך לאמוד כמה היא יכולה להזיק, ולפי אומדן זה צריך
 77 המזיק לשלם.
 78 מביאה הגמרא לפשוט את הספק ממקום אחר: תָּא שְׁמַע, שֵׁנִינָו
 79 בְּרִיתָא (קידושין כד:), אם הִקְהוּ לְאָדָם עַל עֵינָו וְסִימָאוּ - נהיה
 80 עיור, או הכהו על אָזְנוֹ וְחִירְשׁוֹ, עֲבַד כְּעַנְיָו וְיֹצֵא דְּהוּי לְחִירוֹת, משום
 81 שעבד יוצא לחירות בנטילת אחד מעשרים וארבעה ראשי
 82 אברים. אבל אם הכה רק בכותל כְּנָגְדָא עֵינָו וְאִינוּ רֹאָה מחמת
 83 עוצם המכה, או הכה בכותל כְּנָגְדָא אָזְנוֹ וְאִינוּ שׁוֹמְעָ, אִין הַעֲבַד וְיֹצֵא
 84 דְּהוּי לְחִירוֹת, ומבררת הגמרא, תָּא מְעַמָּא אִינוּ יֹצֵא לְחִירוֹת
 85 כשהכהו היתה בכותל, האם לֹא מְשׁוּם דְּעֵינָן אוּמְדָנָא אם
 86 המכה יכולה לסמא את עינו או לחרש את אזנו, ואומדים אנו
 87 שאין המכה ראויה לכך, אלא מזלו גרם לו שיסתמא או יתחרש,
 88 וְשְׁמַע מִיָּנָה יֵשׁ אוּמְדָנָא לְנִיזָא, דוחה הגמרא: לֹא, הטעם שכשהכה
 89 בכותל כנגדו שאינו יוצא לחירות, אינו משום שצריך לאמוד את
 90 המכה, אלא מְשׁוּם דְּאָמְרִינָן, הוּא דְּאָמְרֵיתָא נְפֻשָׁיה - העבד הפחיד
 91 את עצמו, שנתן ליבו לפחד מקול המכה ששמע פתאום, ולפיכך
 92 אינו יוצא לחירות, שאין זה מעשה של האדון. כְּדִתְנִינָא בְּרִיתָא,
 93 הַמְּכַתֵּית אֵת חֲבִירוֹ, כפי שתבאר הברייתא להלן, פְּטוּר מְדִינָא אֲדָם,
 94 שאין דיני בית הדין יכולים לחייבו בזה, וְחֲטִיב כְּדִינֵי שְׁמַיָם, שלא
 95 יצא ידי חובת דיני שמים עד שישלם. כִּיבָדָא הַאָּפוֹן שבו שייך דין
 96 זה, כגון שֶׁתְּקַע בפיו כְּאָזְנוֹ של האדם וְחִירְשׁוֹ, פְּטוּר מְדִינָא אֲדָם,
 97 כיון שלא עשה בו מעשה בגופו, אך בדיני שמים חייב כיון שמכיל
 98 מקום נתכוין להזיקו. אבל אם אָהוּי וְתִקַּע כְּאָזְנוֹ וְחִירְשׁוֹ, תִּיב
 99 לשלם אף מדיני אדם, מכיון שעשה בו מעשה בגופו, נחשב הנזק
 100 מעשה של המזיק. ומבואר מברייתא זו, שכשלא עשה מעשה
 101 בגופו של הניזק, אין נחשב כמי שעשה הוא את הנזק.
 102 הגמרא מביאה לפשוט ממקום אחר: תָּא שְׁמַע, שֵׁנִינָו בְּרִיתָא,
 103 בכל הַמְשָׁה הִדְבְּרִים שצריך המזיק לתת לניזק, שהם דמי הנזק,
 104 הצער, הריפוי, השבת והבשות, אוּמְדָנָא אוּתוֹ כמה הוא צריך לקבל
 105 מהם וְנִתְנִין לוֹ מִיָּד, ואף את דמי הריפוי ודמי הַשְׁבָּת נותנים לו
 106 מיד, וכפי כל מה שצריך עַד שְׁיִתְרָפָא, דהיינו שאומדים כמה זמן
 107 ראוי להיות חולה, ומה הן הוצאות הרפואה וכמה יבטל ממלאכתו
 108 מתחת הכאה זו. אֲמִידוֹתוֹ לְכַמְהָ יָמִים, ולבסוף הִיָּה מִתְנַנְנָה וְחֹלֵף -
 109 נחלה יותר, ונתברר שצריך יותר דמי ריפוי ממה שאמדוהו, אִין
 110 נִתְנִין לוֹ אֵלָא כְּמֹו שְׁאָמְדוּהוּ, משום שתקנת חכמים זו שיאמדוהו

1 **זאת** אומרת רידיא עליה דמרה הוא. תימה לנבו את השור לגמרי לניזק ולא תקרי יותר
 2 עליה דמרה ויל דאם הוא גובהו לגמרי לא הוי ממתינין לו עד שישלם מן הרידיא
 3 כמו שאין ממתינין לבעלים אם הוי אומרים המתנינו לי עד שאחרוש בו מעט ואח"כ תסקלהה
 4 לא משום דאמרר איהו דאבעית אנפשיה. תימה אי"כ אמאי נקט על עינו ועל אונן אפילו
 5 כנגד עינו ואונן נמי אם אהו ועוד תניא בתוספתא
 6 (פ"ט) הקדו כנגד אונן ועינו לא יצא מן חורין
 7 שנאמר והכה עד שיעשה בו מעשה משמע
 8 דטעם משום גזירת התובע היא ולא משום
 9 דאיבעית אנפשיה.

10 **המשנה** דברים אומרים ונותנין לו מיד רפי
 11 ושבת עד שיתרפא. זו היא גירסא
 12 נכונה וקמ"ל שאומרים אותו כמה ראי לעלות
 13 שבתו ותרפאתו עד שיתרפא ונותנין לו מיד וכן
 14 ה' דברים כמו שפ"י בקטגורס וכן מוכיח
 15 בתוספתא (פ"ט) דתני אמרדו והיה מתנגה
 16 והולך אלמא יש אומד ברפוי.

החובל

אין אומד לנזקין מי אמרין לקמלא הוא דאמרין כהכי נפקא נשמה כהכי לא נפקא נשמה
 אבל לנזקין כל דהו או דלמא לא שניא ת"ש מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים
 אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים הוי פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור
 או חמור ומת פטור הוהק בו חייב מאי לאו ממשה למעלה קא חשיב והכי קאמר כמפסח
 ועד עשרה מיתה ליפא נזקין איפא אלמא לנזקין כל דהו שמע מינה אין אומדין לנזקין
 לא ממעלה למטה קא חשיב והכי קאמר עשרה מיתה איפא פחות מעשרה פורתא נזקין
 איתא מיתה ליפא ולעולם אימא לך יש אומד לנזקין וכל מידי ומידי כי היכי דמיתוקה
 ביה בעינין תא שמע הכהו על עינו וסימאז על אונן וחירשו עבד יוצא פהו לחירות כנגד
 עינו ואינו רואה כנגד אונן ואינו שומע אין עבד יוצא פהו לחירות מאי מעמא לאו משום
 דבעינין אומדנא ושמע מינה יש אומדנא לנזקין לא משום דאמרין הוא דאבעית נפשיה
 פרתניא המכעית את חבריו פטור מידי אדם וחיוב דיניי שמים פיצד תקע באונן וחירשו
 פטור אהו ונתקע באונן וחירשו חייב ת"ש המשנה דברים אומדין אותו ונותנין לו מיד רפוי
 ושבת עד שיתרפא אמרדו והיה מתנגה והולך אין נותנין לו אלא כמו שאמרדוהו אמרדוהו
 והכריא נותנין לו כל מה שאמרדוהו ש"מ יש אומד לנזקין למימד נכרא פמה ליקצר מיהא
 מכה פמה לא מקצר לא קא מפעי לן דודאי אמדינן כי קא מפעי לן למימד חפצא אי
 עבד האי נוקא או לא מאי ת"ש שמעון התימני אומר מה אגרוף מיוחד שפסור לעדה
 ולעדים אף כל מיוחד שפסור לעדה ולעדים שמע מינה יש אומד לנזקין שמע מינה: אומר
 מר אמרדוהו והכריא נותנין לו כל מה שאמרדוהו מסייע ליה לרבא דאמר רבא האי מאן
 דאמרדוהו לכולי יומא ואתפח לפלגא דיומא וקא עבד עבודתא יתיבין ליה דכולי יומא מן
 שמיא הוא דרחמי עליה: רקק והגיע בו הרוק והעביר כו': אומר רב פפא לא שנו אלא

31 בו אבל כנגדו לא וניהוי פי בייש בדברים אמרי כמערכא משמיה דרפי וסיי פר אבין זאת אומרת ביישו בדברים פטור מכלום:
 32 הכל לפי כבודו [וכו']: איבעיא ליה תנא קמא לקולא קאמר או לחומרא קאמר דאיפא עני דלא בעי למשקל פול
 33 האי או דלמא לחומרא קאמר דאיפא עשיר דבעי למיתב ליה טפי תא שמע מדקאמר ר' עקיבא אפילו עניים שפירשאל רואין
 34 אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב שמע מינה תנא קמא לקולא קאמר ש"מ: ומעשה
 35 באחד שפרע ראש האשה [וכו']: ומי יתיבין זמן והאמר רבי חנינא אין נותנין זמן לחבולות כי לא יתיבין ליה זמן לחבלת דחפריה
 36 כמונא אבל לבושת דלא חפריה כמונא יתיבין: שמה עומדת על פתח חצירה וכו': והתניא אומר לו ר' עקיבא צללת במים
 37 אדירים והעליה חרם בדרך אדם רשאי לחבל בעצמו אומר רבא לא קשיא פאן בחבלה פאן בבושת והא מתניתין בבושת הוא
 וקתי

1 **אלמא בעינין אומדנא** דכ"ר. אף לנזקין דהא האי קרא בנזקין קאי דכתיב והכה איש את
 2 רעהו באבן או באגרוף ולא ימות וה"נ צריך לאומדו אם ראי לנגיחות זו: כגון שפחה.
 3 בעליה ואין חבין לו לאדם שלא בפניה דקביל סהדי. על נגיחות וברח הלכך אין לטו ממה
 4 שלם וכגון דלית ליה נכסי: סוף כו'. פי לא ונהו דיני נפשות מהיבא משתלם הואיל
 5 וברת ומשני מרידיא. משהין את השור להחרישה
 6 לשכירות משלם לניזק ואחרי כן וידידו דיני
 7 נפשות אבל קדמו ונהו לסיקל לא מעינין
 8 בדיניה לשהוי לרידיא: עליה דמרה הוי. ואין
 9 בגופו של שור אלא פשאר נכסי בעליו ותם אין
 10 משלם מן העליה: לקמלא הוא דאמרין. דכתיב
 11 באבן ד' אשר ימות בה הקדו (מבשר לז' אף ל
 12 לנזקין. אין אומדין דאפי' אין תפיח זה ראי
 13 לניזק זה חייב דומיין דאתקו בכל דהו ופה
 14 בזין. סתם בור' ה' טפחים: מאי לאו. הא דקתינן
 15 אם הוי פחותים אם הוהק בו חייב: מלפניה
 16 למעלה חשיב. אלמא בטפח הוי הניזק כנגד
 17 עינו. הקדו כבוחל כנגד עינו של זה: דבעינין
 18 אומדנא. ובהכי לא בעי לאסתמוי אלא מוליה
 19 הוא דאתרע ליה אהו. מעשה דיריה הוא: ת"ש
 20 המשנה דברים אומדין ונותנין לו כו'. לא דרסין
 21 נזק וצער ובשתי יופיי ושבת עד שיתרפא
 22 כלומר צריכין ב"ד לאמוד כמה ראי להיות
 23 נופל למשקב בחולי זה ומחייבין את זה ליתן לו
 24 מיד כל רפוי ושבתו ומזונות הצריכין לו עד
 25 שיתרפא: והכריא. לזמן מועט והם אמרדוהו לזמן
 26 מרובה: ונתן לו כל מה שאמרדוהו. דמשמין
 27 רחמינו עליה: מקצר. נופל למשקב כמו אקציר
 28 (ריה דף טו.) ארתא. נתרפא: מדקאמר ר"ע אפי'
 29 לעניים כו'. ותניא דלא חייב לתת לפורע ראש
 30 האשה אלא ארבע מאות זה כתיב שמע מינה
 31 תנא קמא לקולא קאמר דלעני לא יתיבין כולי
 32 האי וקאמר ליה ר' עקיבא לעני נמי יתיבין הכי
 33 ומעשה באחד שפרע ראש האשה עניה כו' דאי
 34 סיד האי שיערא דארבע מאות דתיק אפחות
 35 שבעניים קאמר והכל לפי כבודו לחומרא קאמר
 36 למיתב טפי לעשירים וקאתי ר"ע למימד אפילו
 37 עני שבישאל יטול יותר מארבע מאות זה
 38 אמאי לא מחייב ליה לפורע ראש האשה למיתב
 39 טפי: צללת במים אדירים. כולו: יגעת לפטור
 40 עצמך ולא העליה בדרך כלום שברי חרטים אין
 41 ראוים לכלום: חבלה. אין רשאי:
 לא

לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי הוי' יחיה האדם,
 שאף-על-פי שגם באדם ישנו מוצא פי הוי', מכל-מקום צריך האדם
 למוצא פי הוי' שבלחם דווקא
 ממאמר מוצאי שבת-קודש, יו"ד שבט ה'תשל"ד

החובל

בעצמו אע"פ שאין רשאי פטור. תימה מאי חייב שיהי ואי פטור ממלקות קאמר ע"כ הוקצין נטיעותיו אע"פ שאין רשאי פטור לאו היינו פטור ממלקות דהא חייב משום קוצץ אילנות טובות ואזהרתיה מנאותו לא תכרות כדאיתא ב"פ בתרא דמכות (דף כב.) וצריך לדחוק ולומר פטור אע"פ שאין בו צד חייב שאין חס על גופו אחרים שהחבל בו

לא מבקעא בושתי. דהואיל ואדם רשאי לחבל בעצמו כי בייש בעצמו ובייש ביה אחרים לא מפטיר בהכי: אלא אפי' החובל בעצמו. חבלה ממש דאין רשאי: וה איתא למימר הואיל ומקלקל הוא דאין מקפיד לא נחייבו אחריו עליו אפי' חייבין: מה הנכח רשות בשבועות (דף כו.) מפרש ליה לקרא דלא מתוקם אלא בדבר הרשות: דכונתיה גבי הרעת

אחרים. דקתני התם יכול נשבע להרע לאחרים ולא עשה: והא חייב ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות בשבועות (שם) כו: ודמחך לחו. סוגרו בחדר ואין להם מה לאכול: לנפשותיכם אדרוש. מיד עצמכם אדרוש: וכפר עליו. כגויר כתיב: על הנפש. משמע שחטא בנפש אדם: מקל דבר. המספיק עצמו בתענית: עופר להרעה. שור שהמית: עופר לקציצה. אשירה או כל עץ הנוטה לרחוץ ומתניא שקא יפול על אדם ומתו: אגא בעינא למעביד הא מצוה. וכי טעין ליה היאר אמה אמרת לי להרגו מסתמא קושטא קאמר דכיון דלהכי קאי לא קפיד כולי האי ואינשי הוא דאינשי. רובע. תשב: ואם היה מעולה בדימים. דמיו זקרים לבגנו יותר משבח פירויה: רק עין אשר תדע. קרא ותיאר הוא דנהה ל' למכתב רק אשר לא הוא מאכל. וה עין מאכל. וה"ק רק עין אשר תדע מאי אינך יודע קרוב למעורר אלא הוא קתנו ואפילו הוא של מאכל:

יכול

אמר רבי קטלא שאני אלא האי תנא הוא דתניא מקרעין על המת ולא מדרכי האמורי אמר רבי אלעזר שמעתי שהמקורע על המת יותר מדיא לוקה משום כל תשחית וכ"ש גופו ודלמא בגדים שאני דפסידא דלא הדר הוא כי הא דרבי יוחנן קרי למאני מכבדותא ורב חסדא כד הוה מסגי ביני היומי והוא מדלי להו למאניה אמר זה מעלה ארוכה והוה אינו מעלה ארוכה אלא האי תנא הוא דתניא אמר ר"א הקפך ברבי מה ת"ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן תינו והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן תינו נקרא חוטא המצער עצמו מפל דבר על אחת כמה וכמה: **הוקצין נטיעותיו** [וכו]: תני רבה בר בר חנה קמיה ר'ב שורי הרגת נטיעותי קצצת אתה אמרת לי להורגו אתה אמרת לי לקוצצו פטור א"ל א"כ לא שבקת חיי לבריותא כל פמיוניה א"ל איסמיויה א"ל לא תתרגם מתניתך בשור העומר להריגה ובאילן העומר לקציצה אי הכי מאי קא טעין ליה דא"ל אגא בעינא למיעבד הא מצוה דתנאי ושפך וכסה מי ששפך וכסה וכמעשה באחד ששחט וקדם חבורו וכסה והיביו ר"ג ליתן לו עשרה זהובים: אמר רב דיקלא דמעין קבא אסור למקציצה מיתרבי פמה יהא בנית ולא יקצצו רובע שאני ויתים דחשיבי א"ר חנינא לא שכיב שיבחת ברי אלא דקין תאינתא בלא ומנה אמר רבינא ואם היה מעולה בדימים מותר תנאי נמי הכי רק עין אשר תדע זה אילן מאכל כי לא עין מאכל הוא זה אילן סרק וכי מאחר שסופו לרבות כל דבר מה ת"ל כי לא עין מאכל לתקדים סרק למאכל

יכול

דנקט מנלא ותובילא ואמר איזיל ואגוריה לדיקלא דפלגנא דבגניה ניהלי מהימן דלא חציה איניש למיגור דיקלא דלאו דיליה התם בלקיטת פירות איירי מדנקט גזירה ונקט נמי מנלא ותובילא שהם כלי אמונות של לוקטי תמרים ודרך אדם למכור פירות אבל אין דרך למכור הדקל לקץ ואם בקציצת הדקל היה מדובר הוה ליה למינקט נגרא וה"ל למימר ואקטליה כדאמר התם בפרק על הנשבעין (שבועות דף מ. ושם) אמר רב נתנן האי מאן דנקט נגרא ואמר איזיל ואקטליה לדיקלא דפלגנא ואשבח דקטיל ושדי לא אמרין ההוא קטליה דעביד איניש שדוא לא עבדי: [ה"ל] רבן גמליאל ליתן חובים. בפרק פסיו הדם (חולין דף פ. ושם) מובח שזוהו שבר ברכה ואם תאמר שבר דמצוה עצמך היכא איל וי"ל דמצוה וברכה הבל אהו ואע"ג שדור העומר להריגה ואילן העומר לקציצה יש שבר מצוה אע"פ שאין ברכה מפל מקום התם שבר מצות כיוסי וברכה לא היה פי אם י' זהובים ושבר ברכת הפזון ארבע ברכות מ' זהובים ומעשה באחד שקראו ש"צ לקרות בס"ת ובא אהרן וקרא ושאל לר"ת ואמר לו ישמח לו תרנגולת לשחוט תחת אותם שתי ברכות ואין נראה לר"י טעם זה דאם כן למה חייבו ר"ג עשרה זהובים ועוד פטור ר"ת משום שיענה אמן ויגדל העונה אמן יותר מן המכרד ועוד אמר ר"ת דבככל אין דנין מילתא דלית ביה חסרון כיוס כדאמר לעיל

(דף פד):

למחר

חייבין ואחרים שקצצו נטיעה חייבין צריך לאוקמה בר"מ דאמר (כתובות דף לב.) לוקה ומשלם דלוקה משום לא תכרות אי נמי בדלא אתר ביה:

אלא תנאי היא. כלומר ר' עקיבא דמתני' רבי עקיבא דברייתא פליגי ושנוי דלעיל ליתנהו והשתא נקא דמשום דאמר תרי תנאי ואליהו דרבי עקיבא קבצי מאן תנא דמתני' דאמר אליבא דר' עקיבא אין אדם רשאי לחבל בעצמו:

אלא האי תנא הוא דתניא מקרעין כו: וא"ת ומאי ס"ד השתא וכי על זה צריך להביא ר'איה דמקורע בגדים עובר משום כל תשחית ואורי' דאין מביא ר'איה אלא שאסור לחבל אפי' לעורר כגון אשה ששקחה על ראשה וכן הדיא דאך את דמקם שדריג את עצמו בשביל שום דבר שיקרא וכן מקרע על המת וזה לעורר:

עובר משום כל תשחית. והא דאמר במור"ק (דף כו.) שמואל קרע עליה דרב תלמיד אצטלי דמילתא יש לומר דעורר מדרבנן שאני ולא היה יותר מדאי:

אלא שציער עצמו מן תינו. לכאורה חוטא דבגויר טהור נמי קאמר דנקרא חוטא בפרק ב' שאמר חרני נזיר מגלח (ב"ר דף ט.) קטבר רבי אליעזר הקפרי נזיר טהור חוטא והיינו טעמא דכתיב קרא כגויר טמא מפני ששנה בחטא וכן ב"פ דגדרים (דף י.) ותימה דב"פ דגויר (דף ג.) פריך נזירות מילתא דעבידה ואמרין ליה נאה ומשני אפי' לרבי אליעזר הקפרי דאמר נזיר חוטא הוא הימ טמא דאיני דבעי מיסתרי דלמא אתי למעבד על נזירותיה אכל נזיר טהור לאו חוטא קרי ליה ואורי' דהא דקאמר דלא חיי חוטא היינו שמעוה גדולה מן העבירה דמצוה לידור כדאמר (ריש סוטה) הרואה סוטה בקלקלה יזיר עצמו מן תינו ומכל מקום קצת יש חטא מיד דהוי אמתעה תענית הלום בשבת שקורעין גזר דינו ונפרעין ממנו תענית של שבת מאי תקנתיה ליתבי תענית לתעניתא שהמצוה גדולה מן העבירה וה"ק כגויר אפי' ר' אליעזר דאמר נזיר חוטא הימ נזיר טמא שהוא עיקר חוטא אכל נזיר טהור לא חשיב רבי אליעזר כ"כ חוטא: כל במנייה כו: והא דאמר בתוקת בתמים (ב"ב דף לו.) האי מאן

דנקט מנלא ותובילא ואמר איזיל ואגוריה לדיקלא דפלגנא דבגניה ניהלי מהימן דלא חציה איניש למיגור דיקלא דלאו דיליה התם בלקיטת פירות איירי מדנקט גזירה ונקט נמי מנלא ותובילא שהם כלי אמונות של לוקטי תמרים ודרך אדם למכור פירות אבל אין דרך למכור הדקל לקץ ואם בקציצת הדקל היה מדובר הוה ליה למינקט נגרא וה"ל למימר ואקטליה כדאמר התם בפרק על הנשבעין (שבועות דף מ. ושם) אמר רב נתנן האי מאן דנקט נגרא ואמר איזיל ואקטליה לדיקלא דפלגנא ואשבח דקטיל ושדי לא אמרין ההוא קטליה דעביד איניש שדוא לא עבדי: [ה"ל] רבן גמליאל ליתן חובים. בפרק פסיו הדם (חולין דף פ. ושם) מובח שזוהו שבר ברכה ואם תאמר שבר דמצוה עצמך היכא איל וי"ל דמצוה וברכה הבל אהו ואע"ג שדור העומר להריגה ואילן העומר לקציצה יש שבר מצוה אע"פ שאין ברכה מפל מקום התם שבר מצות כיוסי וברכה לא היה פי אם י' זהובים ושבר ברכת הפזון ארבע ברכות מ' זהובים ומעשה באחד שקראו ש"צ לקרות בס"ת ובא אהרן וקרא ושאל לר"ת ואמר לו ישמח לו תרנגולת לשחוט תחת אותם שתי ברכות ואין נראה לר"י טעם זה דאם כן למה חייבו ר"ג עשרה זהובים ועוד פטור ר"ת משום שיענה אמן ויגדל העונה אמן יותר מן המכרד ועוד אמר ר"ת דבככל אין דנין מילתא דלית ביה חסרון כיוס כדאמר לעיל

(דף פד):

למחר

וכיון שכבוד האדם תלוי בבגדיו, נמצא שהבגדים חשובים ויש
 לשמור עליהם יותר מגופו. ורבי חסדא, כד הוה פסגי ביני הוימי
 והנא – כשהיה עובר בין הקוצים והברקנים, מילי להו לטאניה –
 היה מרים את בגדיו, כדי שלא יקרעו, ולא חשש שיפצעו את גופו,
 אמר, זה הגוף מעלה ארוכה – רפואה, וזה – הבגדים, אינו מעלה
 ארוכה.
 מבאר הגמרא: אלא התנא שסבר שאין אדם רשאי לחבול
 בעצמו, האי תנא הוא, דתניא, אמר רבי אלעזר הקפדן רבי
 ו-הגדול, מה תלמוד לומר הפסוק שנאמר בקרבנות נזיר טמא
 (במדבר ו יא), 'וכפר עליו מאשר הטא על הנפש', משמע שחטא
 הנזיר בנפש אדם, וקשה, וכי באיזה נפש הטא נזיר זה, אלא חטא
 בכך שציער את עצמו מן הנין במה שקיבל עליו נזירותו, ואם כך
 הלא דברים קל וחומר, ומה זה הנזיר שלא ציער עצמו אלא מן הנין,
 נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר, שיושב בתענית שאין בה
 צורך, על אחת כמה וכמה שנקרא חוטא. ומכאן למדנו שאסור
 לאדם לחבול בעצמו.
 שנינו במשנה, הקוצין נטיעותיו [וב'] אף על פי שאינו רשאי פטור,
 אחרים חייבין: תני דבה בר בר חנה קמיה דרב – לפני רב, טען אדם
 לחבירו שזיר הרגתו, נטיעותי קצצת, וחבירו השיב לו, אתה אמרת
 לי לחזרו, אתה אמרת לי לקוצצו, נאמן הנתבע בדבריו ופטור.
 אמר ליה רב לרבה בר בר חנה, אם כן שהנתבע נאמן בטענה זו,
 לא שבתת חיי לבריתא – לא אמר לבני אדם לחיות, שכל אחד
 שישחית חפץ, יטען שהבעלים אמרו לו לעשות כן, וכי כל כמיניה
 – האם יש נאמנות על כך, הלא יש לנו ללכת אחר אומדן בני
 אדם, שאין אדם אומר לחבירו לעשות כן.
 אמר ליה רבה בר בר חנה לרב, אפסמיה – האם צריך אני להסיר
 ברייתא זו מגירסתני. אמר ליה רב, לא, אלא תתירם מהתינתך –
 תפרש ברייתא זו, בשור העומד להריגתו, כגון שהמית ודנהו
 להסקל, ובאילן העומד לקציצה, כגון שנטעוהו לעבודה זרה, או
 שהיה נוטה לרשות הרבים, וירא בעל האילן שיפול על אדם
 ויהרגו, ומכיון שעומד השור להריגה והאילן להיקצץ, נאמן
 לטעון שהבעלים אמרו לו לעשות כן.
 מקשה הגמרא: אי הכי, מאי קא מעין ליה – מה תובע אותו הבעלים
 על שהרג או קצץ, הרי הם עומדים לכך. מתרצת הגמרא: דאמר
 ליה הבעלים, אנא בעינא למיעבד הא מצוה – אני רציתי לעשות
 מצוה זו, ותשלם לי על שהפסדתי מקיום המצוה. דתניא בברייתא
 (חולין פז), כתוב בפסוק בענין שחיתת חיה או עוף (ויקרא יז יג),
 ושפך את דמו וכסהו בעפר', ומכך סמך הפסוק מצוה השחיתה
 ושפיכת הדם) למצות כיסוי הדם, למדים שמי ששפך את הדם,
 השוחט, הוא גם יכסה בעפר. ומעשה באחד ששחט חיה או עוף,
 וקדם תבירו וכסה את הדם, וחייבו רבן גמליאל את המכסה שחטף
 המצוה, ליתן לו עשרה וזוהים בשכר המצוה.
 הגמרא דנה בשיעור ואופני איסור קציצת אילנות בארץ ישראל:
 אמר רב, דיקלא דמען קבא – כל עץ דקל שמוציא פירות בשיעור
 קב, אסור למקצצה. מקשה הגמרא: מתיבי, שנינו במשנה
 (שביעית פ"ד מ"ז), פסח יהא בעין הית, ולא יקצצו, רובע הקב,
 דהיינו לוג. הרי שאף בשיעור מועט מקב אסור לקצוץ את האילן.
 מתרצת הגמרא: שאני – שונה עץ זיתים, דהשיבי, שאף שיעור
 מועט, כרובע קב, חשוב הוא ואסור לקוצצו.
 מביאה הגמרא חומר האיסור לקצוץ אילני מאכל: אמר רבי חנינא,
 לא שביב – לא מת שבתת ברי, אלא משום דקין תאינתא בלא זמנה
 – שקצץ אילן של תאנה קודם שייבש והגיע זמנו להקצץ. אמר
 רבינא, ואם היה האילן מעולה בדרמים, שדמיו יקרים לבנין יותר,
 משווי הפירות, מותר לקוצצו לצורך הבנין, מפני שאין זו השחתה.
 תניא נמי הכי, כתוב בפסוק, רק עץ אשר תדע פי לא עץ מאכל

יקחני במשנה שהחבל בעצמו, אף על פי שאינו רשאי לעשות כן,
 מכל מקום פטור, הרי שאף לענין בושת אין אדם רשאי לחבול
 ולבייש עצמו. מתרצת הגמרא: הכי קאמר ליה רבי עקיבא לאותו
 אדם, לא מפניא לענין בושת שאין אתה נפטר במה שביישה
 עצמו, משום דאדם רשאי לבייש את עצמו, ואינו פטור כשביישוהו
 אחרים, אלא מפילו בתכלה ממש, דאין אדם רשאי לחבל בעצמו,
 והיה אפשר לומר שכיון שאינו מקפיד לחבול בעצמו, הרי הוא
 כמקולקל לענין זה, ואף לא יתחייבו אחרים שחבלו בו, מכל מקום
 אין הדין כך, אלא אחרים שחבלו בו חייבין.
 מקשה הגמרא: וכי הדין שאין אדם רשאי לחבל בעצמו, והתניא
 בברייתא (שבועות כז), יכול אם נשבע אדם להרע בעצמו ולא
 הרע, יהא פטור מקרבן אף שעבר על שבועתו, תלמוד לומר –
 מלמדנו הפסוק (ויקרא ה ד) 'או נפש פי תשבע לבטא בשפתים
 להרע או להיטיב', מה תתבה – כשדירבה התורה בנשבע להיטיב
 לעצמו, הכוונה רק לדבר הרשות, שהרי לבטל מצוה אין זו הטבה,
 אף הרעה, באדם שנשבע להרע לעצמו, אף הוא רק בדבר הרשות,
 וממילא אביא לחייב אף את הנשבע להרע בעצמו, ועבר על
 שבועתו ולא הרע, מבינה הגמרא, שנשבע להרע היינו לחבול
 בעצמו, ועל זה אמרה שהוא רשות, ואם כן מבואר שאדם רשאי
 לחבול בעצמו, ואין רבי עקיבא חולק על כך. מתרצת הגמרא: אמר
 שמואל, המבואר בברייתא שרשאי להרע לעצמו, הוא
 גנשבע ואמר אשכח בתענית, אבל לחבול בעצמו אינו רשאי.
 שואלת הגמרא: דכיוותה גבי הרעת אחרים – המבואר בהמשך
 הברייתא שהנשבע להרע לאחרים ולא הרע פטור, צריך לומר
 שהוא באותו אופן של הרעה לעצמו, ואם כך לפי שמואל הרי זה
 בנשבע להשיבם בתענית, וקשה, וכי אחרים מי מותיבי להו
 בתעניתא – האם יכול הוא להושיב אחרים בתענית. משיבה
 הגמרא: אין – אכן בידו הדבר, דמהיק להו באנדווא – שסוגרם
 בחרד, ללא דבר מאכל.
 מקשה הגמרא: והתניא, איזוהו הרעת אחרים, כגון שנשבע אפה
 פלוגי ואפצע את מוחו, שזו חבלה ממש, ואם כן אף בנשבע להרע
 לעצמו שהשבעה חלה הכוונה לחבלה ממש, ומבואר אם כן
 שאדם רשאי לחבול בעצמו. מתרצת הגמרא: אלא הנידון האם
 אדם רשאי לחבול בעצמו, מחלוקת תנאי היא מה דעת רבי
 עקיבא, דאיכא למאן דאמר אין אדם רשאי לחבל בעצמו, וכך שנה
 במשנתינו, ואיכא מאן דאמר אדם רשאי לחבל בעצמו, והוא התנא
 ששנה את שתי הברייתות שהביאה הגמרא.
 מבררת הגמרא: מאן תנא דשמעת ליה, דאמר אין אדם רשאי לחבל
 בעצמו, אילימא האי תנא הוא, דתניא בברייתא, כתוב בפסוק אצל
 מצוות בני נח (בראשית ט ה), 'ואף את דמכם לנפשותיכם אדרש',
 שבו נצטוו שלא לרצוח. רבי אלעזר אומר, כך נדרש הפסוק, מיד
 נפשתיכם – היינו מאתכם, אדרש את דמכם אם תהרגו את
 עצמכם, ויש לומר שאף חבלת האדם בעצמו בכלל איסור זה.
 דוחה הגמרא: ודלמא קטילא שאני – רק לגבי מיתה החמירה
 התורה שאסור לאדם להרוג את עצמו.
 אלא הסובר שאין אדם רשאי לחבול בעצמו, האי תנא הוא, דתניא,
 מצוה על קרובי המת שהיה מן הרעין בגדיהם על המת מתוך צער
 ואבלות, ולא – ואין בכך משום דרבי האמורי שאף הם נהגו כן. ועל
 אף היתר זה אמר רבי אלעזר, שמעתי שהמקור על המת יותר מדאי,
 לוקה מכת מרדות מדרבנן, משום איסור 'כל תשחית' (דברים כ טו).
 ואם אין אדם רשאי להשחית את בגדיו, כל שכן שאסור להשחית
 ולחבל את גופו. דוחה הגמרא: והסד שאין להשיבו, אבל חבלת אדם
 חרד הוא – שהשחתתה היא חפשי להשיבו, אבל חבלת אדם
 יכולה היא להתרפא. פי הא – כפי שמצינו דרבי יוחנן קרי למאני
 מפקדיה – היה קורא לבגדיו 'מכבודות', שמכבדים את בעליהם.

52 שאבסגנאי - אורח שפא לעיר להתאכסן על עסקי אבילה ושתיה
 53 שואלין אותו, היכן יאכל וישתה, או שמא תאמר שעל עסקי אשתו
 54 שואלין אותו, אשתך היא או אחותך היא, בתמיהה. ואילו כשבא
 55 אברדם לעירכם שאלו אותו על אשתו, והסיק שברצונכם להרגו
 56 ולקחתה, לפיכך אמר שהיא אחותו, והיה לך להבין שלא אמר כן
 57 אלא כדי להישמר. מסיימת הגמרא, מןאן - מזה שאבימלך
 58 התחייב מיתה על שלא למד הכותב דרך ארץ ולא ידע שאורח
 59 הבא לעיר אין שואלים אותו על עסקי אשתו, אנו למדים לכל כן
 60 נח שפחהג על שפחהג לו ללמוד ולא למד.
 61 הגמרא מבארת פסוק נוסף האמור בפרשה שם: 'כי עצר עצר ה'
 62 בעד כל רחם לבית אבימלך' (שם כ יח). אמר רבי אלעזר, שתי
 63 עצירות הללו שבפסוק למה נאמרו. אלא עצירה אחת היתה פאיש
 64 - בזכרים, שנעצרו משכבת זרע, ושתיים - עצירה שניה היתה
 65 פאשה - בנקיבות, שנעצרו משכבת זרע שבגופן שלא יכלו לפלטה,
 66 ומלידה - שלא יכלו ללדת. במתניתא תנא, שתי עצירות
 67 היו פאיש, שכבת זרע וקטנים. ושלישה עצירות פאשה, שכבת זרע
 68 וקטנים ולידה. רבינא אמר, שלש עצירות היו פאיש, שכבת זרע
 69 וקטנים ופי הטבעת - נקב הגדולים העשוי לפנות את הפסולת מן
 70 הגוף. ואיבעה עצירות פאשה, שכבת זרע ולידה וקטנים ופי טבעת.
 71 ומתיבתא כלי שבפסוק 'בעד כל רחם לבית אבימלך', אמרי דבי רבי
 72 ינאי - דרשו החכמים שבבית מדרשו של רבי ינאי, שאפילו
 73 תרנגולת של בית אבימלך לא הטילה את ביצתה.
 74 לימוד לדורות ומפילה אברדם: אמר ליה רבא לרבה בר מרי, מנא
 75 הא מילתא דאמור רבנן - מנין למדו חכמים לומר, כל המבקש
 76 רחמים על חבירו וגם הוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תהלה - לפני
 77 חבירו. אמר ליה, דתיב (איוב מב י), 'וה' שב את שבות איוב
 78 כהתפללו בעד רעהו' וה' השיב את מעמדו של איוב כפי שחיה לפני
 79 שנשבה בידי השטן, משמע שמיד כשהתפלל על רעיו נושע
 80 בעצמו, בטרם נושעו רעיו. אמר ליה רבא, את אמרת שהלימוד
 81 הוא מהתם, ואנא אמיתא שלמדים זאת מהבא שנאמר (בראשית כ
 82 יז) 'ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת
 83 אשתו ואמהתיו [וגו'] וילדו, ויתביח אחר כך (שם כא א) 'וה' פקד
 84 את שרה באשר אמר וגו', ופירושו באשר אמר אברהם אל אבימלך,
 85 כלומר מיד כשהתפלל אברהם על אבימלך נושע בעצמו וילדה
 86 אשתו, עוד בטרם נרפאו אבימלך.
 87 הגמרא מביאה כמה שאלות ששאל רבא את רבה בר מרי: אמר
 88 ליה רבא לרבה בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי - מהו המוקד
 89 למה שרגילים אנשים לומר, כהרי הוצא לקי כרבא - כאשר לוקה
 90 הקוץ, לוקה עמו גם הכרוב. היינו, כשמנבשים את הקוצים ניטל
 91 עמם לפעמים גם מעט מהירק הגדל שם. ומשל הוא, שכשנענש
 92 הרשע נענשים עמו לפעמים גם הסובבים אותו שלא חטאו. אמר
 93 ליה רבה בר מרי, דתיב (ירמיה ב כט), בתוכחת ירמיהו הנביא
 94 לישראל 'למה תריבו אלי כלכם פשעכם בי נאם ה'', הרי שכלל את
 95 כולם עם הפושעים. אמר ליה רבא, את אמרת שהמקור הוא
 96 מהתם, ואנא אמיתא שמקור מהבא, שהוכיח משה את העם לאחר
 97 שיצאו נפת ללקוט מן שבט (שמות טז כח) 'עד אנה מאנתם
 98 לשמור מצותי ותורתי, וכלל את כולם יחד עם אותם שלקטו אפילו
 99 שלא עשו כמותם.
 100 אמר ליה רבא לרבה בר מרי, בתיב ביוסף, כשבאו אביו ואחיו
 101 למצרים (בראשית מז ב), 'ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם
 102 לפני פרעה, מאן ניהו - מי הם החמשה. אמר ליה, הכי אמר רבי
 103 יוחנן, אותן שהוכפלו בשמות בברכת משה לישראל, והם זבולון
 104 וגד דן נפתלי ואשר. ונכפלו בשמות, לפי שחלשים היו וחיוקם
 105 משה בברכתו. ולכן הביאם יוסף לפני פרעה, כי אם יראה אשם
 106 הגבורים יקחם להיות ראשי גייסות. הקשה רבא, יהודה נמי

יכול - היה אפשר לומר שאפילו אם אילן המאכל מעולה ברימים
 2 לבנין יותר משווי הפירות יש להקדים לקצוץ אילן סרק, תלמוד
 3 לומר - הוסיפה התורה את התיבה 'דק' בתחילת הפסוק, למעט
 4 שלא בכל אופן יש להקדים את אילן הסרק, וכשדמי אילן המאכל
 5 יקדים לבנין יותר, מותר לקצוץ.
 6 מספרת הגמרא: שמואל, אייתי ליה אריסיה תמרי - הביא לו אריסו
 7 תמרים מדקל בשדה, אביל מהם שמואל ופעים בהו טעמא
 8 דחקרא - טעם יין. אמר ליה שמואל לאריסו, מאי האי - מהו דבר
 9 זה שבתמרים יש טעם יין. אמר ליה האריס, ביני גופני קנימי -
 10 הדקלים שבהם גדלו תמרים אלו עומדים בין הגפנים, ומקבלים
 11 מהם את טעם היין. אמר שמואל לאריסו, מכיזן שהדקלים מבקשי
 12 בחקרא - מכחישים את הגפנים בולי האי, עד שאפשר להרגיש
 13 בתמרים טעם היין, לכן למחר אייתי לי מקוריהו - הבא לי את
 14 מקור הדקלים ועיקרם, כלומר, שיעקור את הדקלים לגמרי מפני
 15 שמפסידים את הגפנים.
 16 מעשה נוסף: רב חקרא הוא תאלי בי גופני - ראה דקלים קטנים
 17 גדלים בין הגפנים, אמר ליה רב חסדא לאריסיה - לאריסו, עקרינהו
 18 - עקור דקלים אלו, משום שהם מפסידים את הגפנים. ואף
 19 שהדקלים נפסדים, מכל מקום גופני - מדמי היין שהוא רוח
 20 מרובה, קני דקלי - יכולים אנו לקנות קרקעות ולגדל בהם דקלים,
 21 אולם מהרווח המועט הבא מדמי הדקלי, לא קני גופני - אינם
 22 מספיקים כדי לקנות בהם קרקעות ולגדל בהן גפנים.

משנה

23 אף על פי שהוא - המזיק את חברו, נזתן לו חמשה דברים האמורים
 24 לעיל, אין נחלה לו מה שציערו עד שיקבש ממנו מחילה, שנאמר
 25 באבימלך כשלקח את שרה (בראשית כ ז) 'ועתה השב אשת האיש
 26 וגו' ויתפלל בעדך' וגו', כלומר אף לאחר שתשיב את שרה תפייס
 27 את אברהם שימחל לך עד שיתפלל בעדך. וינזן שאם הניקל לא
 28 מחל לו שהוא נקרא אכזרי, שנאמר (שם כ ז) 'ויתפלל אברהם אל
 29 האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגו'. האמר לחבירו כמא אל
 30 עיני קמע את דך, שבר את רגלי, חייב החובל לשלם. ואף אם אמר
 31 לו שיעשה כן על מנת לפטור - שיפטר מלשלם, הוא חייב לשלם.
 32 וכן אם אמר לחבירו קרע את כסותי, שבר את כפי, חייב המזיק
 33 לשלם. אך אם אמר לו לעשות כן על מנת לפטור, פטור המזיק
 34 מלשלם. וכל זה כשאמר לחבירו להזיק לו, אבל אם אמר לו עשה
 35 כן לאיש פלוני, אפילו אמר לו על מנת לפטור, חייב המזיק לשלם
 36 בין אם אמר להזיק בגופו של אותו איש, ובין אם אמר לו להזיק
 37 במקומו.

גמרא

38 ברייתא המחדדת את החיוב לפייס את חברו על מה שציערו: תנו
 39 רבנן, כל אלו האופנים שאמרו במשנה הקודמת (צ). שחייב
 40 המבייש לשלם למתיביש, אינם אלא עבור דמי בושתו, אבל על
 41 צער, אפילו הביא כל אילי נביות - מין איל מובחר שבעולם, אין
 42 נחלה לו עד שיקבש ממנו מחילה, שנאמר (שם כ ז) 'ועתה השב
 43 אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך ותיה'.
 44 הגמרא מבררת את כוונת הפסוק שהביאה ומקשה: וכי רק משום
 45 דאשת נביא היא פני אהרורי - צריך היה להחזירה, וכי אשת אחר
 46 לא בעי אהרורי - לא צריך להחזיר. מתרצת הגמרא: אמר רבי
 47 שמואל בר נחמני, אמר רבי יוחנן, פירוש הפסוק כך 'השב אשת
 48 האיש' מכל מקום, ואפילו אינה אשת נביא. ודקא אמרת - ואילו
 49 מה שטענת, אבימלך, (שם כ ד-ה) 'הגוי גם צדיק תהיה, הלא הוא
 50 אמר לי אחתי הוא והיא גם היא אמה אחי הוא', כלומר אינך אשם
 51 במה שאירע. תשובתך היא 'כי נביא הוא' אברהם, וכך לפי

יבול אפי' מעולה בדמים. לקורה יותר מפירות והא סרק קודם לו ת"ל רק. מיעט הקדמה: מקוריהו. מקור שלהן ועיקרן ל"א הבא לי קור שהוא רף לאכול וגדל סביב שרשו כלומר כלה עיקרם מפני שמפסיד ונאכל את הקור. גופני קני דקלי. מדמי היין וכולן אנו לקנות קרקעות ואילו דקלי לא קני גופני אין שבתן עולה אלא לדבר מועט: מתני'

יבול אפילו מעולה בדמים ת"ל רק שמואל איתי ליה אריסיה תמרי אכיל מעים בהו מעמא דתמרא א"ל מאי האי א"ל ביני גופני קיימי אמר מבחשי בתמרא פוליה האי למחר איתי לי מקוריהו: רב הסדא הוא תאלי בי גופני אמר ליה לאריסיה עקרניהו גופני קני דקלי דקלי לא קני גופני: מתני' אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ועתה השב אשת וגו' ומצון שאם לא מחל לו שהוא אכורי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגו' האומר סמא את עיני קטע את די שבר את רגלי חייב ע"מ לפטור חייב קרע את כסותי שבר את פדי חייב ע"מ לפטור פטור עשה כן לאיש פלוני על מנת לפטור חייב בין בגופו בין במקומו: גמ' ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו אבל צערו אפי' הביא כל אילו גביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר השב אשת האיש פי גבוי הוא ויתפלל בערך דאשת גבוי בעי אהדורי אשת אחר לא בעי אהדורי אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן השב אשת האיש מכל מקום ודקא אמרת הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא גבוי הוא וכבר לימד אבסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו אשתך היא אחותך היא מפאן לבן נח שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד: פי עזר עצר ה' אמר ר' אלעזר שמי עצירות הללו למה אחת באיש שכבת ורע שמים באשה שכבת ורע ולידה במתניתא תנא שמים באיש שכבת ורע וקמנים שלשה באשה שכבת ורע וקמנים ולידה רבינא אמר שלש באיש שכבת ורע וקמנים ופי טבעת ארבעה באשה שכבת ורע ולידה וקמנים ופי טבעת: בעד כל רחם אמרי דבי ר' ינאי אפילו תרגולת של בית אבימלך לא הטילה ביצתה א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תהייה א"ל דכתיב וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו [וגו'] וכתיב וה' פקד את שרה פאשר אמר וגו' פאשר אמר אברהם אל אבימלך אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי רבא א"ל דכתיב למה תריבו אלי כלכם פשעתם פי נאם ה' אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורתי אמר ליה רבא לרבה בר מרי רביב ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים מאן נינהו חמשה א"ל הכי א"ר יוחנן אותן שהוכפלו בשמות יהודה נמו איכפוליו מוכפל אמר ליה למילתיה הוא דאיכפל דאמר ר' שמואל בר

למחר איתי לי מקוריהו. משמע דגופני עדיפי מדיקלי ותימה דבהאשה שגפלו לה נכסים (כתובת עט. ושם ד"ה אילני) אמר גבי נפלו לה כספים ילקח בהן קרקע דיקלי ואילני דקלי אילני וגופני אילני אלקמא גופני גריעו אפילו מאילני דגריעו מדיקלי וי"ל דבגפנים כשאדם טורח לומר ולתקן הכרם יש בהן ריוח גדול אבל נכסי אשתו אם יהיה קונה גפנים מתוך שצריכים הוצאה מרובה לא היה הבעל חושש להוציא על נכסי' והיו הולכין לאיבוד לסיכך טוב לקנות דקלים שאין צריכין יציאה וממילא אתי בהו שבתא וטוב הוא לשניהם ועוד מפרש ר"ת בהמוכר את הספינה (ב"ב פב. ושם ד"ה מתקוף) דפירי דדיקלא מתקיימין ספי מאילני וגופני ובכסי מלוג של אשה בענין דבר המתקיים יותר: כאשר אמר אברהם אל אבימלך. לאו בהריון משתעי שהרי הפלאכים בישרו את שרה מפסח שלפניו אלא ילידה בריוח כמו שהתפלל על אבימלך: אלו הנכפלים בשמות. כבראשית רבה וש אפכא שהנכפלים בבורים היו כמו יהודה שנכפל: מ' גרם לראובן שהודח יהודה. אינ' דאמר במדרש וישב ראובן אל הבור מלמד ששב משקו ומתענייתו שבלבל יצועי אביו וזה היה קודם דמעשה המר מכל מקום לא הודה ברבים עד אחר שהודה יהודה: שיתין

השקטים יצאו עצמותיהם ממזרים ונקברו בארץ ישראל שנאמר ותעליהם את עצמותי מזה אתכם (שמות יג) משמע שאף עצמותם העלו ולא נהבא יוסף אלא להודיעך שבוהו של משה שכל ישראל נתעסקו בבניה והוא עסק במצוה מגולגלין בארון. לא היה שלדו קיימת ומחוברת מפני נידוי דקאמר ליה ליעקב אם לא אביאנו אליך ותקאתי לך כל הימים (בראשית מט) וע"פ שנתקיים התנאי נפקא לן במסכת מכות (דף יא) קולת חכם אפי' על תנאי היא באה: מי גרם לראובן ב'. מדרש אנדה הוא בתנחומא מכיון שהודה יהודה ואמר דקרה מפני עמד ראובן ואמר אני בלבדתי יצועי אבי לשפא. נכנס כל עצם ונתחבר למקומו שיש משם לשפא אשליה שדנא בלע"ז כמו שה מוזכרת (חולין דף מב:) אליבא דהלכתא. לא היה מסתייגא מילתא למימר מילתא דתרהי הלבנתא פותיה: לא היה סלקא ליה. כלומר לא היה עולה בגדו למימר שמעתתא אליבא דהלכתא: הסלין והמבורין נותנין לבתן. והעשירים לא היו נותנין קלותותיהן לבתן: נגרים. שקטים: ומבא

נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו כספר וזאת ליהודה כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שבא משה ובקש רחמים אמר לפניו רבונו של עולם מי גרם לראובן שיהיה יהודה מיד שמע ה' קול יהודה על איבריה לשפא לא הוה קא מסקי למתיבתא דריועא ואל עמו תביאנו לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן ולמשקל ומיטרה בהדי רבנן דיוי רב לו לא הוה סליק ליה שמעתתא אליבא דהלכתא ועור מצריו תהיה אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי פתר עניא אזלא ענייתא אמר ליה דתנן עשירים מביאין כפורים בקלחות של זהב ושל כסף ועניים כסלי נצרים של ערבה קלופה הפלים והכפורים נותנים לפניהם אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא

1 וְשָׂמָא טַמְאָא. לא די לו נגעו אלא שבימיש את עצמו על כרחו השיל עליו הכתוב חובה;
 2 שיתין רחמי רחום. ששים איש רצו ולא היגעו לאכול שחרית: אופקא לגביד מוש. כלומר
 3 טול אופק של חמור והסירדו אליו ושים אותו על גביד כלומר הודה לגבידו ואל תענה.
 4 מוש לשון לא ימיש (שמות יג) כלומר הסירדו אליו כמו סורו נא (בראשית יט) שפחת שרי.
 5

1 שיתין רחמי רחום. פירש הר"ר משולם שיש בשנה ששה עתים ורע וקציר וקור חום וקין
 2 וחורף ומקשר בפרק המקבל (בימ דף קו) שקל אחד שני חדשים והם ס' יום ובחנם
 3 דחק דארתא דמקרא בחבי כמו שיתין תיכלי מטי לכבא דבסמוך ובאלו טרופות (חולין דף
 4 נח) שיתין מאני דפרזלא תלו ליה בקורניה:

5 **חמרא** למריה וטיבותא לשקיה. כלומר
 6 המשקה נותן בעין יפה למי שהוא
 7 רוצה כדאמר במדקדק טוב עין ובורך זה משה
 8 רבינו ע"ה שא"ל הקב"ה ומקום דף זהא סמוך
 9 בב' ידיו בכתוב וסמוך ידיו עליו ובקונטרס פי'
 10 בע"א: גבי קינא דשרכי. כלומר מקום הבטלים
 11 ופי' קינא היינו מקום כמו תלתא תאלי בתרא
 12 קינא דרובנס (לעיל דף נח) וכן מקרא בסוכה (דף
 13 לב: ושם) תלתא טרפי בחד קינא במקום אחד
 14 שלשה עליו סמוכין זה על זה שכן דרך ההידיים
 15 ובקונט' פי' שכל ג' עלים בקנה אחד ואם כן לא
 16 ימצי לעולם הדרס כשר.
 17 **דשרכי**. בטלים וכן ביראב בסוף יש נחלין
 18 (ביב דף קטל. ושם) כמו איש יודע
 19 ציד (בראשית כח) ומתרגמין גבא נחשרין
 20 ומפי' ר"ת נח ונטל ובקורף גורס שירכן בדל"ת
 21 ומפרש לשון שקט ותשקוט הארץ תרגמו
 22 ושדובה ארעא (שופטים ה: ועי' תוס' ביב קטל.)
 23 **משולש** בתבובים. כל עוף כהן למינוהו ושכן
 24 אין זה מקרא בכל התורה ושמן
 25 בספר בן סירא הוא וכן סלקתה התרוממך וכן
 26 ירדיים תושבי:

דאיכא

19 מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי שפיל ואזיל בר אוזא ועיניה מטייפי אמר ליה דכתיב
 20 והטיב ה' לאדני וזכרת [את] אמתך אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי
 21 אינשי שיתין תכלי מטייה לכבא דקל חבריה שמע ולא אכל אמר ליה דכתיב ולי אני
 22 עבדך ולצדוק תהיה ולבניהו בן יהודע ולשלמה עבדך לא קרא א"ל את אמרת מהתם
 23 ואנא אמינא מהכא ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויפקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאכה
 24 וינחם יצחק אחרי אמו וכתוב בתריה ויוסף אברהם ויפקח אשה ושמה קטורה אמר ליה
 25 רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי חמרא למריה טיבותא לשקיה אמר ליה
 26 דכתיב וסמכת את ידך עליו למען ישמעון ויראון פל עדת בני ישראל וכתוב והישע בן גון
 27 קלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו כל בני ישראל וגו' אמר ליה
 28 רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי פלכא בכפניה גללי מבלע דכתיב נפש
 29 שבעה תבוס נופת ונפש רעבה פל מר מתוק א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא
 30 דאמרי אינשי מטייל ואזיל דיקלא בישא גבי קינא דשרכי אמר ליה דבר זה פתוב בתורה
 31 שנוי בנביאים ומשולש בפתובים ותנן במתניתין ותנינא בברייתא פתוב בתורה דכתיב וילך
 32 עשו אל ישמעאל שנוי בנביאים דכתיב ויתלקטו אל יפתח אנשים רקים ויהיו עמו ומשולש
 33 בפתובים דכתיב פל עוף למינו ישבון ובני אדם לדומה לו תנן במתני' פל המחובר לטמא
 34 טמא פל המחובר לטהור סהור ותנינא בברייתא רבי אליעזר אומר לא לחנם הלך ריוור אצל
 35 עורב אלא מפני שהוא מינו אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי
 36 קרית חכדך ולא עגד רמי גודא רבה שרי ביה א"ל יען סהרתך ולא סהרת מטומאתך
 37 לא תטהרי עוד אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בירא דשתית

38 מיניה לא תשדי ביה קלא א"ל דכתיב לא תתעב אדומי פי אחיד הוא ולא תתעב מצרי כי גר היית בארצו אמר ליה רבא לרבה
 39 בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי אי דלית דורא דלינא ואי לא לא דלינא אמר ליה דכתיב ויאמר אליה ברך אם תלכי עמי
 40 והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלף א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי פד היוון וזמרי לגברי השתא דקיששנא
 41 לרדקי אמר ליה מעיקרא פתיב וה' הולך לפניהם וימם פעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה פעמוד אש להאיר להם ולכסוף פתיב
 הגה

אחר

56 אינשי - מהיכן נלמד מה שאנשים אומרים, הקרא למריה - אף
57 שהיין של המלך, מיבנותא לשקיייה - טובה מחזיקים לשר המשקה
58 ממנו, כלומר, שמודים למגיש הטובה ולא לבעליה. אמר ליה,
59 לומדים זאת מדקתיב כשאמר ה' למשה לנמות את יהושע להנחיג
60 את ישראל (במזכיר כו יח, כ), 'וסקפת את ידך עליו' וגו', למען
61 ישמעון ויראון כל עדת בני ישראל', שגדולתו של יהושע היא
62 בציוויו ה', וקתיב כשהחל יהושע להנהיג (דברים לד ט), 'ויהושע בן
63 נון מלא רוח חכמה, כי סמך משה את ידיו עליו, וישמעו אליו כל
64 בני ישראל וגו', תלה את חכמתו וגדולתו במשה.
65 שאלה נוספת: אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
66 אינשי - מהיכן נלמד מה שאנשים אומרים, כלבא כפפניה גללי
67 מקלע - כשכלב רעב, הוא בולע אבנים. כלומר, שהרעב אוכל
68 הכל, ואף אם אינו ערב. אמר לו, לומדים זאת מדקתיב (משלי כו
69 ז), 'נפש שבועה הכוס נפת, ונפש רעבה כל מר מתוק', כלומר,
70 שכל אנו אוכל אף דבר מתוק, ולרעב אף המר נחשב מתוק.
71 שאלה נוספת: אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
72 אינשי - מהיכן נלמד מה שאנשים אומרים, מטייל וואיל דיקלא
73 בישא גבי קינא דשרכי - מטייל והולך הדקל הרע אצל אילנות
74 סרק שאינם עושים פרי. כלומר, דרכו של דקל רע לגדול בין
75 אילנות סרק, ודרכו של אדם רע להימצא בין אנשים רעים כמותו.
76 אמר ליה, דבר זה כתוב בתורה, ושניו - כתוב שנית נביאים,
77 ומשולש - כתוב שלישית בכתובים, ותנן במתניין - ושניו זאת
78 במשנה, ותנינא - ושנינו אף בגרייתא. ומפרט, כתוב בתורה,
79 דקתיב כשנשא עשו אשה נוספת (בראשית כ ט), 'ולך עשו אל
80 ישמעאל, ויקח את מוחלת בת ישמעאל וגו' לו לאשה, שכיון שהיה
81 רע, נשא את בת ישמעאל שהיה רע. ושניו - כתוב שנית נביאים,
82 דקתיב בפתח הגלעדי כשגירשוהו אחיו מבית אביהם (שופטים יא
83 ג), 'ותלקמו אל יפתח אנשים ריקים ויהיו עמו, ומשולש - כתוב
84 שלישית בכתובים, דקתיב, 'כל עוף למינו ישבון, ובני אדם לרומה
85 לו', והיינו, שהרעים שוכנים אצל רעים כמותם. ותנן במתניין -
86 שנינו במשנה (כלים פ"ב מ"ב), שכל המחובר למאן - למקבל
87 טומאה, טמא - מקבל טומאה, וכל המחובר לפהור - לאינו מקבל
88 טומאה, פהור - אינו מקבל טומאה. וזה משל גם שאדם המתחבר
89 לאחר, נעשה כמותו, בין אם סתור הוא ובין אם טמא. ותנינא -
90 שנינו בגרייתא, רבי אליעזר אומר, לא להנס הלך ויודי אצל עורב,
91 אלא מפני שהוא מינו, וטמא כמותו. וזה משל גם, שאדם מתחבר
92 עם שכמותו.
93 שאלה נוספת: אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
94 אינשי - מהיכן נלמד מה שהאנשים אומרים, קרית חכרף ולא עגף
95 - אם קראת לחברך להוכיחו על מעשה רע, ולא ענה לך, רמי
96 נודא רבא שרי ביה - הפל עליו כותל גדול. כלומר, אם אינו רוצה
97 שתוכיחו, דחור בידים ויפול ברשעו. אמר ליה, לומדים זאת
98 מדברי ה' לישראל (יחזקאל כד יג), 'ענן סתרתך ולא סתרת
99 מטמאתך, לא תטהרי עוד, עד הניחית את חמתי בך', שכיון שלא רצו
100 לחזור בתשובה אף שהוכיחם ה', דוחה אותם ששוב לא תועיל
101 התשובה עד שיעששו ויטירו מעונם.
102 שאלה נוספת: אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
103 אינשי - מהיכן נלמד מה שהאנשים אומרים, בירא דשתית מיניה
104 - בור ששתית ממימיו, לא תשרי ביה קלא - אל תרוק גוש ארמה
105 לתוכו. כלומר, אם נהנית מדבר, אל תבוזהו. אמר ליה, לומדים זאת
106 מדקתיב (דברים כג ח), 'לא תתעב אדמי כי אחיד הוא, ולא תתעב
107 מצרי כי גר היית בארצו', שאף שזרק את הזכרים ליאור, אסרה
108 התורה לתעבם מכל וכל, כיון שהיו אכסניה לישראל בשעת
109 דחקם.
110 שאלה נוספת: אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי

1 שנאמר במצורע (ויקרא יג מוה) 'וסמא סמא וקרא, כדי יפרשו
2 ממנו. הרי שלא די בצער עווד מתבייש הוא ברבים.
3 שאלה נוספת: אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
4 רבנן - מהיכן נלמד מה שאמרו חכמים, השקם בבוקר ואכול, בקיין
5 מפני סכנת התקה, ובחורף מפני סכנת הצננה, ואמרי אינשי -
6 ואנשים אומרים, שיתין רהוטי רהוט - שישים רצים רצו, ולא מוטו
7 לנבירא דמצפרא ברי - ולא השיגו אדם שאכל בבוקר. אמר לו,
8 דקתיב בגאולה העתידה (ישעיה מט ז), 'לא ירעבו ולא יצמאו ולא
9 יכס שרב ושמשי, שכיון שיאכלו לא יכס השרב והשמש. אמר ליה
10 רבא, את אמרת מהתם, ואנא אמנא מהקא - אתה לומד מפסוק
11 זה, ואני לומד מהפסוק דלהלן, שנאמר (שמות כג כה), 'ועבדתם
12 את ה' אלהיכם, זו היא קרית שמע ותפלה של שחרית, וברך [את]
13 לחמך ואת מימך, זו היא פת פמלח וקיתון של מים בבוקר, מפני
14 ואירך - משאכל, וחסרתה מלה מקרבך, ותנינא, 'מחלה' האמורה
15 בפסוק זו מרה, ולמה נקרא שמה מחלה, לפי ששמונים ושלשה
16 חלאין יש בה - כלולים במחלה זו, ותיבת 'מחלה' בגימטריא הכי
17 הו - שמונים ושלש, ואת פולן אכילת פת פמלח בשחרית ושתית
18 קיתון של מים מבטלו.
19 שאלה נוספת: אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
20 רבנן - מהיכן נלמד מה שאמרו חכמים, חכרף קרית חכרף - אם
21 חברך כינה אותך 'חמור', אוקפא לנביא מוש - הסר אוכף מחמור
22 והנה אותו על גבך, כלומר הודד לו ולא תריב אתו. אמר ליה,
23 דקתיב שברחה הגר משרה (בראשית טז ח), 'ויאמר, הני שפחת
24 שרי, אי מנה קאת ואנה תלכי, ותאמר, מפני שרי בנרתי אנכי
25 פרחת'. שאף שברחה מלהיות שפחה, כשכינה אותה המלאך
26 'שפחת שרי', השיבה 'שרי גברתי'.
27 שאלה נוספת: אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
28 אינשי - מהיכן נלמד מה שאנשים אומרים, מילתא ננאה דאית ביד
29 - דבר גנאי שברך, קדים אמרה - הקדם ואמור אותו לפני שאחרים
30 יאמרוהו. אמר ליה, דקתיב בדברי אליעזר ללבן ובתואל (בראשית
31 כד לד), 'ויאמר, עבד אברהם אנכי'.
32 אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי אינשי - מהיכן
33 נלמד מה שאנשים אומרים, שפיל וואיל בר אוווא - האווז הולך
34 כשראשו מושפל, ועיניה מטייפי - אך עיניו צופות למרחוק כדי
35 למצוא מזון. כלומר, אף שראוי להיות עניו, לא יתבייש לבקש מה
36 שצריך, בתורה, בפרנסה, או לתבוע חובו. אמר ליה, דקתיב
37 באביגיל אשת נבל, כשהתנבאה שימות בעלה (שמואל א' כה
38 לא), 'המיס ה' לאדני וזכרת [את] אמתך, רמוה לדוד שזיכור את
39 יופיה וישא אותה אחר כך.
40 שאלה נוספת: אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
41 אינשי - מהיכן נלמד מה שאנשים אומרים, שיתין תכלי מפייה
42 לכבא דקל חכריה שמע ולא אכל - שישים מיני אבלות ומכאובים
43 באים על אדם ששומע את חברו באכילתו ואינו אוכל. כלומר,
44 כשרואה שיש לחברו טובה שאין לו, קשה לו הדבר מאוד. אמר
45 ליה, לומדים זאת מדקתיב בדברי נתן הנביא, כשאמר לדוד
46 שארונה המליך את עצמו ועשה משתה (מלכים א' א כו), 'ולי אני
47 עבדך ולצדק תכהן ולפניהו בן יהודע ולשלמה עבדך לא קרא,
48 שהיה לו קשה שלא זימנו אותו למשתה. אמר ליה רבא, את אמרת
49 מהתם, ואנא אמנא מהקא - אתה לומד מפסוק זה, ואני לומד
50 מהפסוק דלהלן, שנאמר כשנשא יצחק לרבקה (בראשית כד טז),
51 'ויבאה יצחק האהלה שרה אמו, ויקח את רבקה ותהי לו לאשה
52 ויארה, וינחם יצחק אחרי אמו, וקתיב בתריה - וכתוב אחר כך
53 (שם א), 'ויספה אברהם ויקח אשה ושמיה קטורה, שמחמת
54 שהתקנא ביצחק שנשא אשה, נשא אף הוא.
55 שאלה נוספת: אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי

וכו', חייב אף כשאמר לו על מנת לפטור, ומאי שניא - ובמה שונה
הסיפא, שאם אמר לו קרע את כסותי וכו' על מנת לפטור, שפטור.
משיבה הגמרא, אמר ליה רבא, הטעם ברישא הוא, לפי שאין אדם
מוחל על ראשי האברים שלו, ולא גמר בדעתו לפטור, אלא מתוך
צערו או כעסו אמר כך.
שואלת הגמרא, אמר ליה רב אסי בר חמא, אם הטעם הוא משום
שאינו מוחל על ראשי אבריו, קשה, וכי אדם מוחל על צערו
שמחמת כאב, ומצינו שמועיל על מנת לפטור, דתניא, אם אמר
לחברו, הכני או פצעני, על מנת לפטור, שפטור. ובמה שונה צערו
מראשי אבריו. אישתק - השתתק רבא, ולא ידע מה לענות על
הקושיא, אלא אמר לו, מידי שמיעי לך בהא - האם שמעת ביאור
כלשהו במשנה. משיבה הגמרא, אמר ליה רב אסי בר חמא לרבא,
הכי ו- כן אמר רב ששת, שאינו יכול למחול על קטיעת ראשי
אבריו, משום הפגם הנגרם למשפחה מחמת קטיעה זו, שיש
במשפחתם בעל מום.
ומביאה הגמרא מחלוקת בטעם הדין: איתמר, רבי אושעיא אמר,
שהטעם הוא משום פגם משפחה. ורבא אמר, שהטעם הוא משום
שאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו. רבי יוחנן אמר, אם אומר
בפירוש על מנת לפטור, פטור, משום שאדם מוחל אף על ראשי
אבריו, אלא שבמשנה מדובר שלא שאמר בפירוש על מנת
לפטור, אלא אמר לו סמא עיני, ושאלו אם על מנת לפטור, השיב
הן, וזוה חלוק נזקי גופו מנזקי ממונו, ויש הן שהוא פלאו - פעמים
כשעונה הן כוונתו 'לא', כגון שאומר הכני ופצעני, וכל שכן
כשאומר חבול בראשי אבריו, ושאלו אם על מנת לפטור, ואמר
'כן', אם אמר זאת בלשון תמיחה, כוונתו שלא יפטור, וחייב, ואם
אמר בניחותא, פטור אף בצער הגוף, ויש לאו שהוא בהן - ופעמים
שכשעונה 'לא' כוונתו 'כן', כגון שאומר קרע כסותי ושבור כדי,
ושאלו אם על מנת לפטור, ואמר 'לא', אם אמר זאת בלשון
תמיחה, פטור, ואם אמר בניחותא, חייב אף בנזקי ממונו.
הגמרא מביאה ברייתא רבי יוחנן: תניא נמי הכי - שנינו כך גם
בברייתא, אמר לחברו הכני או פצעני, ושאלו אם על מנת לפטור,
ואמר לו הן, הרי יש הן שהוא פלאו - הרי זו עניית כן שנחשבת
כלא, משום שכוונתו לתמוה. אבל אם אמר לחברו קרע את
כסותי, ושאלו אם על מנת לפטור ואמר לו לאו, הרי לאו שהוא
בהן - הרי זו עניית לא שנחשבת ככן, משום שכוונתו לתמוה.
שנינו במשנתנו, שכר את כפי קרע את כסותי חייב. כשלא אמר
על מנת לפטור. הגמרא מקשה על כך מברייתא: וימינתי - ואקשה
סתירה מברייתא, כתוב בפרשת השומרים (שמות כב ט), 'כי יתן
איש אל רעהו חמור וגו' לשומר, וגו', מדייקת הברייתא, שדווקא
כשנתן לו לשומר, חייב, ולא כשנתן לו לאבד, וכן דווקא כשנתן לו
לשומר, ולא כשנתן לו לקרוע, שבאופנים אלו פטור. וכן דווקא
כשנתן לו לשומר, ולא כשנתן לו לחלק לעניים, שכשנתן כדי
לחלק לעניים, אינו שייך למפקיד. ולא כמבואר במשנה שכשנתן
לו חפץ על מנת לשברו, חייב כשעשה כך.
מתרצת הגמרא, אמר רב הונא, לא קשיא, הא - המשנה, מדובר
דאיתי לדידיה - כשכא החפץ לידו לשמרו, ואחר כך קרעו, ולכן אף
שאמר לו קודם השמירה לקרעו, אם לא אמר על מנת לפטור,
חייב, הא - הברייתא, מדובר דלא איתי לדידיה - שקרעו קודם
שהגיע לידו לשמרו.
שואלת הגמרא, אמר ליה רבא לרב הונא, הרי מהכתוב 'לשומר',
שמדייקים שבאופן אחר פטור, דאיתי לדידיה משמע - משמע שכבר
הגיע לידו לשם שמירה, וזוה מבואר שכשאמר לקרוע, פטור.
מתרצת הגמרא, אלא אמר רבא, הא ויחא - בין במשנה ובין
בברייתא, מדובר דאיתי לדידיה - שהגיע לידו קודם שקרעו, ולא
קשיא, הא - במשנה, מדובר דאיתי לדידיה ו- שהגיע לידו בתורת

הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך וגו', שרק מלאך ישמרו
בדרך ויביאם לארץ, ולא הוא ילך עמם. ומכאן למדו, שבצעירותו
אדם נחשב כגדול, וראוי לדבר מעולה יותר, ובוקנותו נחשב
כקטן, וראוי לדבר פחות מעולה.
שאלה נוספת: אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי
אינשי - מהיכן נלמדו מה שאנשים אומרים, פתר מרי ניכסי ציני
משך - אחר בעל נכסים נמשך שומן, כלומר, התחבר לעשיר
והתעסק בסחורתו, ונשתכר בכך.
אמר ליה רבה בר מרי, לומדים זאת מדקתבי (בראשית יג ה), 'וגם
לזוט ההלך את אברם, היה צאן ויבקר ואהלים, הוסיף הכתוב
תיבות 'ההלך את אברם', ללמד שסיבת עושרו היא, משום שהלך
עם אבריהם.
אגב שהתבאר לעיל (צב), שהמבקש רחמים על חברו וצריך
לאותו דבר, נענה תחילה, מביאה הגמרא שאף המוסר דין על
חברו כך: אמר רב הונן, המוסר להקב"ה דין - תביעה שיש לו על
החבר, הוא נענש תחילה - קודם לחברו. שניאמר (בראשית טז ה),
'ותאמר שרי אל אברם, חמסי עליך וגו', ישפט ה' ביני וביניך/
התביעה שיש לי, אני מטילה עליך, שנתתי לך את שפחתי, וכיון
שהרתה הוקל כבודי בעיניך, ומסרה להקב"ה את תביעתה על
שמוע בזיונה ושותק, וקתיב לבסוף (שם כג ב), 'ויבא אברהם
לפני ה' וילכה וילכדה', שנפטרה לפניו וספד לה, והני מילי - דברים
אלו נאמרו, רק באופן דאיתי ליה דינא בארעא - שיש לו בית דין
בארץ, שיקבל לתובעו בו, ולכן אין ראוי שימסור דינו להקב"ה,
אבל אם אין בית דין לתובעו, יכול למסור דינו לשמים.
וכן אמר רבי יצחק, אוי לו לצועק להקב"ה על חברו, יותר מן
הנצעק - זה שצועקים עליו, משום שממהרים להעניש את הצועק
קודם הנצעק.
הגמרא מביאה לזה ראייה מברייתא: תניא נמי הכי - שנינו כך גם
בברייתא, נאמר לגבי המענה אלמנה ויתום (שמות כב כב - כג),
'אם ענה תענה אותו, כי אם צעק יצעק אלי, שמוע אשמע צעקתו,
ויהי אפי' וגו', מפרשת הברייתא, אהד הצועק - האלמנה או
היתום, ואהד הנצעק - המענה במשמע - במשמעות הפסוק
שנענשים, שכתוב 'אתכם' לשון רבים, אלא ששמהרין להעניש
לצועק יותר מן הנצעק, וכמו שמצינו בשרה.
אגב שהביאה הגמרא דברי רבי יצחק, מביאה מאמר נוסף בשמו:
ואמר רבי יצחק, לעולם אל תהי קללת הדיוש קלה בעיניך, לזולל
בה שלא תתקיים, שחרי אבימלך קלל את שרה על שלא גילתה
שאת אברהם היא, ונתקיים קללתו כדבריך. שניאמר בדברי
אבימלך לשרה (בראשית כ טז), 'הנה הוא לך כסות עינים', ומפרש
שכך אמר לה, הואיל וקסית ו- הסתרת ממני, ולא גילית שהוא -
אברהם אישך, וגרמת אלי את הצער הזה, שעצר ה' בעדי ובעד
רחם כל בני ביתי, לכן יהי רצון שיהו לך גני כסות עינים - עוורים,
ונתקיים כדבריך - בבנה יצחק, דקתיב (בראשית כז א), 'ויהי כי יקן
יצחק ויתבחי עיניו מראת', שנתעורר בזקנותו.
ומביאה הגמרא מימרא נוספת בענין ההנהגה הראייה לאדם: אמר
רבא אבהו, לעולם יהא אדם מן הנרדפין על ידי אחרים, ולא מן
הרודפין, והמקור לזה, שאין לך נרדף בעופות יותר מתוריים ובני
יונה מחמת קטנותם וחולשתם, ודווקא הם שהכשירן הקתוב
להקריב לגבי המזבח, אבל שאר העופות, אף הכשרים לאכילה,
אינם קרבים על המזבח.
שנינו במשנתנו, האומר סמא את עיני בו, קטע את ידי, שבר את
רגלי, חייב, על מנת לפטור, חייב. קרע את כסותי, שבר את כדי,
חייב, על מנת לפטור, פטור. הגמרא מבארת את טעם חילוק
הדינים במשנה: שואלת הגמרא, אמר ליה רב אסי בר המא לרבא,
מאי שניא - במה שונה הרישא, שאם אמר לחברו סמא את עיני

1 אהד הוצעק ואחר הנצצע במשמע. וקרה אפי וקרגתי אתכם (שמות כב) שנים במשמע
 2 אלא שפסקתיו מן הוצעק תחילה. כדאשקחן בשורה: על מנת לפטור. על מנת שתהא
 3 פטור: רבא אמר לפי שאין אדם מוחל על ראשי אבריו. ובריתא לא תקשי דעל צערו
 4 מוחל אדם צערו. כבא מנה: ורבי יוחנן אמר. אדם מוחל על הכל ומתניין לאו דא"ל
 5 נתחבל לחובל קטע את ידי על מנת שתהא פטור
 6 אלא קטע את ידי וקטמא וא"ל חובל על מנת
 7 לפטור כלומר אמור לי אתה על מנת שאהיה
 8 פטור וא"ל הדיך הן וקמיל מנתי' ויש הן שהוא
 9 כלאו ובגון דמתמה אתמוהי: הגני פצעני. וא"ל
 10 זה ע"מ לפטור ואמר נתחבל יש הן שהוא כלאו
 11 אי אתמה חייב ואי בניחותא אהדריה פטור
 12 ובריתא דלעיל דקתני הכני ופצעני ע"מ לפטור
 13 פטור בדאמר נתחבל כולה מילתא הכני ופצעני
 14 ע"מ לפטור דהא ודאי דוקא אמר ליה: יש לאו
 15 שהוא כהן. אי אתמה פטור ודאי דנקט חיובא
 16 לגבי מכה ופוצע ופטורה לגבי ממונא אורחיה
 17 דמילתא נקט דמחיל איניש אממוניה ספי
 18 מנפיה: לשמור ולא לאבד. כי יתן וגו' לשמור
 19 דהפקידו אצלו לשמור חייב בפשיעה ולא
 20 בשהפקידו אצלו ע"מ לאבד או ע"מ לחלק
 21 לעניים ולא קרינא ביה לשמור דכיון דאמר ליה
 22 לחקרוהו לא דמפקידו ניהו ומאן קתב ענינים
 23 לא מצו תבעי דלכל חד וחד רובי מצי אמר לאו
 24 לידרך ויהיבנא אלא לאתרינא דאתא ליה. ויש
 25 וקריע בדי' חייב אי לא א"ל על מנת לפטור
 26 ואפילו אתא ליה מעיקרא ע"מ לאבד: לשמור
 27 דאתא ליה משמע. דכתבי ויתן ואפי' הכי
 28 קממעט ליה: הא דאתא ליה. מעיקרא בתורת
 29 שמירה וקרה אמר ליה קריע חייב אי לא אמר
 30 ליה ע"מ לפטור: רב יוסף. גבאי קרה: קוין להו.
 31 קמוון כר ובר לשבת לכל אחר קרה ליה קמוון
 32 שיש לו תובעין וקרינא ביה לשמור:

1 **דאיכא** דייגא בארעא. ובימי קרה היה ב"ד של שם קיים:
 2 **אהד** הוצעק ואחר הנצצע. אומר רבינו שמואל דביספרי מתיני בע"א אהד הוצעק ואחר
 3 שאין צועק במשמע פירוש בין אותו שהעני צועק עליו בין אותו שאין העני צועק
 4 עליו שניהם נענשים עליו מסתברא כיון שאין מחזיר עטבוט זה אלא להכי כתיב שמוע
 5 אשמע (את) צעקתו וקרה אפי' שממתי' לצועק
 6 יותר מפי שאינו צועק ולפי גירסא זו לא נפק
 7 משרה כמו שפי' בקונטרס לפי גירסת הספרים:
 8 **משום** פגם משפחה. ומשלם הכל אפילו צער:
 9 **ורבי'** יוחנן אמר יש לאו שהוא כהן ויש הן
 10 שהוא כלאו. לשנויי מנתי' קאתי מיש
 11 רישא ומיש סיפא ופירש בקונט' בין רישא ובין
 12 סיפא אם א"ל לאו בתמיה הוי כהן וכאם א"ל הן
 13 בתמיה הוי כלאו והר"מ למיתני ברישא תרתייהו
 14 נוקי גופו וממונו וכן ביספא אלא אורחא דמילתא
 15 נקט שדריך למחול על נוקי ממוון ואין דרך למחול
 16 על נוקי גוף ודוחק הוא אלא נראה לפרש דנוקי
 17 גופו אפי' א"ל הן שדווקא כאומר בניחותא
 18 מסתמא בתמיה קאמר ובנוקי ממונא אמר ליה
 19 לאו ודוקא כאומר בניחותא מסתמא בתמיה
 20 קאמר כיון שמתחילה א"ל קריע את כסותי ושבור
 21 את כדי ויש שכתוב כהן כיצד ו'ג' ליה:
 22 **ורמיה'** לשמור ולא לאבד לשמור ולא
 23 לקרוע. תימה מאי קפריך נהי
 24 דפטור ליה קריא מפשיעה לא מצינו שפטורו אם
 25 קריע ואיבד בדין וי"ל דדייק מדקתני ולא לקרוע
 26 דאי לא בעי אלא לפטור כשנאבד בפשיעה מאי
 27 קריא דא"ל ע"מ לקרוע אפילו לא א"ל ע"מ
 28 לקרוע אלא שלא אמר ליה בלשון שמירה פטור
 29 כדדריש במכילתין לשמור ר"ש אומר עד שיפקד
 30 אצלו ויאמר הילך ושמור לי אבך אם אמר ליה
 31 ענין בו פטור ומשני מנתי' בדאתא ליה ובי
 32 קתני ע"מ לפטור פטור היה בלא על מנת הר"מ
 33 לאשמעונו דפטור בדלא אתא ליה אלא כל
 34 עיקר התנא לא בא אלא להשמיענו דבנוקי ממונו
 35 מהני ע"מ לפטור ובנוקי גופו לא מהני ור"י מפ'
 36 דה"פ לשמור ולא לקרוע פ"י בשנתן לו לשמור
 37 ולא הרשות לא לקרוע ולא לאבד את חייב בכל
 38 דין שומר אבך אם הרשות לקרוע ולאבד אם
 39 ירצה אין עליו דין שומר להתחייב כבולם במה
 40 שמקבלו לשמור כיון שנתנו לו רשות גם לקרוע
 41 ולאבד אם ירצה ואם נתינת רשות לקרוע אין
 42 פטורנו מן הקריעה א"כ היה לו ליתשב שומר
 43 בשנתנו לו רשות גם לקרוע כאילו לא נתן לו אלא
 44 לשמור סתם: **הא** דאתא ליה. פ"י מנתי' שנתן
 45 ליה וא"ל שמור ואם תרצה לקרוע עשה כרצונך
 46 דכיון שחס על החפץ שלא א"ל קרוע עד שבא
 47 ליה שהפקידו אצלו תחילה מה שנתנו לו רשות
 48 לקרוע בסיום דבריו אין אומר כן כדי לפטורו אלא
 49 פטומי מילי הוא דתוי כדי שישמור לו כרצון ולא
 50 ידאג שקא ידקק עמו יותר מדאי אם תקרע והעמוד בדין הוא דקא"ל ואע"ג דאתא ליה בתורת קריעה שא"ל בשעת נתנה חייב על הקריעה ובריתא בדלא אתא ליה שאלו טול חפץ
 51 פלוני המונח עם תשמרהו לו ואם רצונך תקרעהו ואח"כ נטלו וקרעו דכיון שאינו חס עליו אלא שנתנו לו רשות קודם שיתנהו ליהו אם כן אין חשש אם יאבדוהו ולפטורו לגמרי נתן לו רשות
 52 א"ל רבה לשמור דאתא ליה משמע דהכי משמע קרא שנתן לו רשות לשמור בלבד אבל נתן לו גם לאבד אין עליו דין שומר אלא אמר רבה מנתי' בדאתא ליה בתורת שמירה בלבד
 53 ושוב נמלך ונתן לו רשות לקרוע שפיון שמתחילת נתנו לו לשמור ולא לקרוע והתפקד קיבל עליו מה שאומר אח"כ לקרוע אם ירצה אינו אלא משהו ופטומי מילי ובריתא בדאתא
 54 ליה בתורת קריעה משמעת נתניה א"ל כן בכיון שאומר לו כן קודם שצעשה שומר אין חשש אם יקרע וכ"ש אם לא עשאו שומר אלא א"ל קריע כסותי ושבור כדי המונח לפרוק שהוא
 55 פטור:

1 **הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך** א"ל רבא
 2 **לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי איניש בתר מרי**
 3 **ניכסי ציבי מושף** א"ל **דכתובי וגם ללוט ההולך את**
 4 **אברם היה צאן וקבר ואהלים אמר רב חנן המוסר דין**
 5 **על חבריו הוא נענש תחילה שצאמר ויהאמר שרי אל**
 6 **אברם המסי עליך וכתובי ויבא אברם לספור לשרה**
 7 **ולכבותה והני מילי דאית ליה דינא בארעא אמר רבי**
 8 **יצחק אוי לו לצועק יותר מן הנצצע תנאי נמי הכי**
 9 **אהד הוצעק ואחר הנצצע במשמע** אלא שפסקתיו
 10 **לצועק יותר מן הנצצע ואמר רבי יצחק לעולם אל**
 11 **תהי קללת הדיין קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את**
 12 **שרה ונתקיים בורעה שצאמר הנה הוא לך כסות**
 13 **עינים אמר לה הווא"ל וכסית ממני ולא גילית שהוא**
 14 **אישיך וגרמת אלי הצער הזה יהי רצון שיהו לך בני**
 15 **כסו"י עינים ונתקיים בורעה דכתובי והוי פי זקן יצחק**
 16 **ותכהו עיניו מראות אמר רבי אבהו לעולם יהא אדם**
 17 **מן הברדפין ולא מן הרודפין שאין לך גרדף בעופות**
 18 **יותר מתורים ובני יונה והכשרין הכתוב לגבי מונח:**
 19 **האומר סמא את עיני כו' א"ל רב אסי בר המא**
 20 **לרבה מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר ליה**
 21 **רישא לפי שאין אדם מוחל על ראשי אבריו א"ל וכי**
 22 **אדם מוחל על צערו דתניא הכני פצעני על מנת**
 23 **לפטור פטור אישתיק אמר מרזי שמיע לך בהא אמר**

הדרן עלף החובל

24 **ליה הכי אמר רב ששית משום פגם משפחה איתמר ר'** **אישעיא אמר משום פגם משפחה**
 25 **רבא אמר משום שאין אדם מוחל על ראשי אבריו שלו רבי יוחנן אמר יש הן שהוא כלאו**
 26 **ויש לאו שהוא כהן תנאי נמי הכי הכני פצעני על מנת לפטור ואמר לו הן הרי יש הן שהוא**
 27 **כלאו קריע את פסותי על מנת לפטור ואמר לו לאו הרי לאו שהוא כהן: שבר את כדי קריע**
 28 **את פסותי חייב: ורמניהו לשמור ולא לאבד לשמור ולא לקרוע לשמור ולא לחלק לעניים**
 29 **אמר רב הונא לא קשאי הא דאתי ליה הא דלא אתי ליה אמר ליה רבה לשמור דאתי**
 30 **לידיה משמע אלא אמר רבה הא והא דאתא ליה ולא קשאי הא דאתא ליה בתורת**
 31 **שמירה הא דאתא ליה בתורת קריעה ההוא ארנא דצדקה דאתי לפומבדיתא אפקדה**
 32 **רב יוסף גבי ההוא גברא פשע בה אתו גבוי גבויה חייביה רב יוסף א"ל אבני והתנאי לשמור**
 33 **ולא לחלק לעניים אמר ליה עניי דפומבדיתא מיוקן קוין להו ולשמור הוא:**

הדרן עלף החובל

ידאג שקא ידקק עמו יותר מדאי אם תקרע והעמוד בדין הוא דקא"ל ואע"ג דאתא ליה בתורת קריעה שא"ל בשעת נתנה חייב על הקריעה ובריתא בדלא אתא ליה שאלו טול חפץ
 פלוני המונח עם תשמרהו לו ואם רצונך תקרעהו ואח"כ נטלו וקרעו דכיון שאינו חס עליו אלא שנתנו לו רשות קודם שיתנהו ליהו אם כן אין חשש אם יאבדוהו ולפטורו לגמרי נתן לו רשות
 א"ל רבה לשמור דאתא ליה משמע דהכי משמע קרא שנתן לו רשות לשמור בלבד אבל נתן לו גם לאבד אין עליו דין שומר אלא אמר רבה מנתי' בדאתא ליה בתורת שמירה בלבד
 ושוב נמלך ונתן לו רשות לקרוע שפיון שמתחילת נתנו לו לשמור ולא לקרוע והתפקד קיבל עליו מה שאומר אח"כ לקרוע אם ירצה אינו אלא משהו ופטומי מילי ובריתא בדאתא
 ליה בתורת קריעה משמעת נתניה א"ל כן בכיון שאומר לו כן קודם שצעשה שומר אין חשש אם יקרע וכ"ש אם לא עשאו שומר אלא א"ל קריע כסותי ושבור כדי המונח לפרוק שהוא
 פטור:

הדרן עלף החובל

תוספות

הגזול

1 עציים. תנא דידן תנא שינוי דרבנן. ואית ורבך דאית ליה אפילו שינוי החזרו
2 לבריתיהו דהו דאורייתא בדפי' במרובה (לעיל דף סה; ושם) היכי משני מתניתין
3 בדאביי לא מצי לשנויי וקבר אשי נמי לא דרב אשי מוקף לה דוקא בשינוי שאין חזרו וש
4 לומר דהוה משני דמתני' לרביתא נקט עציים משופים ועשאן כלים לאשמעינן דאפי
5 שינוי החזרו לבריתיהו קני ובריתא קמשמע לן
6 דשינוי בעלמא הוי שינוי אף על פי שאין שם כלי
7 גליה;

עציים

8 ועשאן כלים בוכני. דוקא שיפוי בי תאי
9 שנעשה בכך בוכני מועיל לחשיב שינוי
10 מעשה וכן עבדיה נקרים נמי מהני אבל שיפוי
11 שאין משתנה שמו בכך לא מהני וכן אמרין
12 לקמן (דף צו.) גזל גזילא וקטילה לא קני דיקלא
13 ועבדיה גובי לא קני דגובי דדיקלא מקרי אכל
14 גובי ועבדיהו כשוריי קני מעיקרא גובי והשתא
15 כשוריי

לא

16 הספיק ליתנו לו עד שצבעו. פירשתי
17 במרובה (לעיל דף סו.).

טוואו

18 וארגו. ואית ארגו תיפוק ליה משום
19 טוקיה וי"ל מאי אריה תיפי כדב"ג
20 מפרש בסוף מבולתיין (דף קטז): **הא** דחזריה
21 חזריי וקא דכוריה כחזריי. ותרווייהו אליבא דב"ע
22 דחזריי חזריי אפילו לר"ש לא הוי שינוי וכדוריה
23 כחזריי אפי' לרבנן הוי שינוי וקא לא רצה לתרץ
24 כן דקסבר כוריה כחזריי לא מקרי ליבון אלא
25 צביעה וקא דלא נקט רבי חיאי בר אבין קא
26 דנפציה נפציי קא דכוריה כחזריי דקא בנפציה
27 אפילו ר"ש מודה דלא הוי שינוי כדמוכח
28 במילתיה דרבא ש' לומר אורחא דמילתא נקט כל
29 חר וחד דקודם סירוק עושין ניפוח ואין משהו זה
30 אחר זה אלא מיד מקרין וקודם כוריה עושין
31 חזריי והשתא בנפציה חזריי לכ"ע לא הוי שינוי
32 וכחזריי לכילי עלמא הוי שינוי ובסודרו פליגי ר"ס
33 שקטוב כון במילתיה דרב חיאי בר אבין קא קא
34 רבן גלוי"ו זו צריך לומר דבחזריי נמי פליגי ממו
35 בסודרו ותימה לקמה לה אגמדי תרווייהו כב"ע קא
36 דנפציה נפציי קא דכוריה כחזריי ושמן קסבר
37 רבי חיאי בר אבין דנפציה נמי פליגי:
38 **השתא** צבעו לר"ש לא הוי שינוי. לרבא דשני
39 קא וקא בר"ש הוי מצי למפרך מצבע
40 אצבע:

בקלא

41 אילו דלא עבר. וקא דמפליגי בין ליבון
42 לצביעה בצביעה וקא גופא הר"מ לפליגי בין
43 עוברת לשאין עוברת אלא דעדיפא ליה לאפילוגי
44 בין קלא אילו לליבון דתרווייהו לא חזרי לבריתין
45 ולרבא לרבי שמעון עדיף ליבון דלא הדר מצבע
46 דהדר ורבנן עדיף להו צבע אע"ג דהדרא לפי
47 שהוא שינוי מרובה מליבון שהוא שינוי מעט
48 אע"ג דלא הדר:

רבי

49 שמעון בן יהודה קא דאמרו. תימה קא
50 בטוואו וארגו מודה ולא פליגי אלא בצבעו
51 משום דלא חשיב ליה שינוי לפי שלא נשתנה הוה
52 הצמר וי"ל דלאו דוקא אמרו דרב אחר אלא
53 כלומר בשיטה אחת חז' וקד"ג איבא בכמה דוכתי:

ואפאה

הגזול

1 **הגזול** עציים. משלם בשעת הגזילה. דמי עציים וצמר ואין חייב להחזיר לו כלים דקני
2 בשינוי. ודמי רחל המעונה ליגון. והעודף ששנה עקשיו הולך והגזיה יותר שלו
3 הוא דקננהו בשינוי: **גמ'** שפוי שייך בעצים וסתיהה באבנים ושינוי לשון תיקון שמתקן
4 ומחליקו; ונקחה. מן העזרת: משלם בשעת הגזילה. ומתניתין אמאי נקט כלים ובגדים קא
5 אינו חוקקם עד שישפם תחלה וכן צמר מלבנו
6 תחילה ואחרי כן טוהו ומשעת שפוי וליבון קנה
7 מיד ולמה לי כולי האי: ה"ג **אמר אביי** תנא דידן
8 הני שינויי דרבנן. עציים ועשאן כלים בעצים
9 משופים ומאי ניהו כו': וכ"ש שינוי דאורייתא.
10 כלומר להכי נקט כלים לאשמעינן דהני עציים
11 דקתני בנסרים משופים עסקין ועשאן תיבות
12 וקתראות דהוי שינוי קל שחזרו לבריתיהו דאי
13 בעי משליף ומנתק הנסרים זו מזה והרי הן נסרים
14 בכתחילה ואפי' הני קני וכ"ש עציים ושיוף דהוי
15 שינוי גמור ומדאורייתא קני כדאמר במרובה
16 (לעיל דף סו.) שינוי קונה כתיבא ותניא והשיב
17 את הגזלה מה תלמוד לומר אשר גזל אם כעין
18 שגזל חזירו ואם לאו דמי בעלמא בעי לשלומי:
19 צמר ועשאן נסרים. להכי לא נקט ליבנו דלא
20 מבעי' צמר וליבנו דשינוי שאין חזרו הוא אלא
21 אפילו גזל צמר טווי וארגו דהדר לבריתיהו דאי
22 בעי טהר לה והוי חוסין במעיקרא אפי' הכי קני
23 נמי שינוי דאורייתא. דלא הדר קתני דקני אכל
24 שינוי דרבנן לא קני וקשיא לך משפוי וליבון
25 הוא דקנה וכלים ובגדים לקמה לי הכי נמי קאמה:
26 כלים כזבאי. לכתוש דהיינו שיפו ולפיא
27 חקיקה; נסרים נפטי. פלטייר בלע"ז דאין
28 מלבנים אותו הצמר אכל דיבא דלבנן קנייה:
29 נפטי. אין הצמר חזרו עוד לבריתיהו להיות כל
30 ניקא וניקא בפני עצמה. לא הספיק ליתנו.
31 לראשית הגזל לכתוש עד שצבעו. כשוריי. דקנייה
32 בשינוי ודמים נמי לא משלם דלאו גמור הוא
33 דלאי קטא לדידיה: אין מצטרף. דתנן בשחיטת
34 חולין תמש רחלות גזוזות כל אחת דלבנן ופרסי
35 החיות בראשית הגזו וראשית הגזו מזהו הגזוז
36 רחל לאחרי שגזוזו נתון מן הגזיה לכתוש לפי מה
37 שירצה וכלכל שתיחה נתינה חשוכה וקתני דאם
38 גזו אחת וצבעה וכן שניה וכן שלישיית אין
39 מצטרפות למנה ופרסי להתחייב דקננהו בשינוי:
40 נפציה. בדי רפי"ר בלע"ז ולא הוי שינוי כולי
41 האי פריקיה. במסרקי; דכבריה. בגפריית להתלבן
42 ופה: גזו ראשון ראשון וצבעו. לבד או שגזו
43 ראשון ראשון וטוואו וכל שענה כשהוא גזוז היה
44 משנהו: **צפון**. שיו"ץ אכל ליבון לא הדר לבריתיהו:
45 קלא אילו. דומה לתבולת: במקומו עומד. אין ה
46 מרשות בעלים הראשונים ואפילו נשתנה: **אסור**.
47 למובנה

מאספרוק

הגזול עציים ועשאן כלים צמר ועשאן בגדים משלם

בשעת הגזילה גזל פרה מעופרת וילדה רחל

מעונה ונזוה משלם דמי פרה העומדת לילד ודמי רחל

העומדת ליגון גזל פרה ונתעברה אצלו וילדה רחל

ונמנעה אצלו ונזוה משלם בשעת הגזילה זה הפלל

כל הגזלנים משלמין בשעת הגזילה: **גמ'** אמרו עציים

ועשאן כלים אין שפון לא צמר ועשאן בגדים אין ליבון

לא ורמניהו גזל עציים ושפון אבנים וסתיהו צמר וליבון

פשתן ונקחה משלם בשעת הגזילה אמר אביי תנא דידן

קתני שינוי דרבנן דהדרא וכל שפון שינוי דאורייתא

עציים ועשאן כלים בעצים משופין ומאי ניהו נסרים

דשינוי דהדר לבריתא הוא דאי בעי משליף להו צמר

ועשאן בגדים בצמר טווי דשינוי דהדר לבריתא הוא

דאי בעי סתר ליה וכל שפון שינוי דאורייתא ותנא

ברא שינוי דאורייתא קתני ושינוי דרבנן לא קתני

רב אשי אמר תנא דידן נמי שינוי דאורייתא קתני

עציים ועשאן כלים בוכאי דהיינו שפון צמר ועשאן

בגדים נמטי דהיינו שינוי דלא הדר וליבון מו הוי

שינוי ורמניהו לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור

לבנו ולא צבעו חייב אמר אביי לא קשיא הא רבי

שמעון הא רבנן דתניא גזוז טוואו וארגו אין מצטרף

לבנו רבי שמעון אומר אין מצטרף והקמים אומרים

מצטרף רבא אמר הא וקא רבי שמעון ולא קשיא הא

דנפציה נפציי קא דסרקיה סרוקי רבי חיאי בר אבין

אמר הא דתרווייהו חזריי קא דכבריה כחזריי השתא

יש לומר צבע לרבי שמעון לא הוי שינוי ליבון הוי

שינוי דתניא גזו ראשון ראשון וצבעו ראשון ראשון

וטוואו ראשון ראשון וארגו אין מצטרף רבי שמעון

בן יהודה אומר משום ר' שמעון צבעו מצטרף אמר

אביי לא קשיא הא רבנן אליבא דר"ש הא ר"ש בן

יהודה אליבא דר"ש רבא אמר לעולם לא פליגי רבנן

עליה דרבי שמעון בן יהודה ושאני צבע הואיל ויכול

להעבירו ע"י צפון וכי קתני התם לא הספיק ליתנו

לו עד שצבעו פטור ואוקימנא פדברי הכל בקלא אילו

דלא עבר אמר אביי ר' שמעון בן יהודה ובית שמאי

ור' אליעזר בן יעקב ור"ש בן אלעזר ורבי ישמעאל פוליהו כסירא להו שינוי במקומו עומד רבי

שמעון בן יהודה קא דאמרו ב"ש מאי היא דתני' נתן לה חפזין באתננה ועשאן סולת ויתים

ועשאן שפון עגבים ועשאן יין תני חרדא אסור ותניא איךד מותר ואמר רב יוסף תני גרויזין

דמאספרוק

כשנוטל אדם פרי או דבר מאכל ומברך עליו בכוונה ואומר ברוך אתה ה', כשמוזכר את השם, מתעוררת אותה החיות שעל-ידה נברא הפרי ההוא כו', וזו החיות היא מזון הנשמה

ממאמר מוציא שבת-קודש, יו"ד שבט ה'תשל"ד

משנה

52 דהשינוי האמור במשנה הוינו שינוי דלא דבר, שכן שוב אין חוזר
53 הלבד להיות נימי צמר נפרדים.
54 מקשה הגמרא על השנוי בברייתא שהובאה לעיל, שהגוזל צמר
55 וליבנו קנאו בשינוי: וליבון הצמר מי וכוני הוי שינוי, ורמינהי - הרי
56 נסתר הדבר מדברי המשנה (חולין קל"ה). שראשית הגז היא
57 ממתנות כהונה, וחיוב ישראל ליתנה לאחד הכהנים. ושינוי שם,
58 שאם לא הספיק ישראל ליתנה לו לכהן את הצמר עד שצבעו,
59 מעתה הוא פטור מנתינתו, משום שקנאו בשינוי. אבל אם
60 ישראל לבגדו בלבד ולא צבעו, עדיין הוא חייב ליתנה לכהן. הרי
61 לנו כי ליבון אינו נחשב לשינוי, ואין ישראל קונה מחמתו את
62 הצמר.
63 מתרצת הגמרא: אמר אביי, לא קשיא. הא ברייתא הסוברת שליבון
64 נחשב לשינוי שנויה בשיטת רבי שמעון, והא משנה הסוברת
65 שליבון אינו שינוי שנויה בשיטת רבנן. דתניא, שינוי הצמר
66 המחויב במתנת ראשית הגז הוא גיזת חמש רחלות, שבכל אחת
67 מהן שיעור צמר של מנה ופרס. ואם גיזו לצמר של אחת מהן,
68 וקודם שגזו את האחרות פנואו וארגו, אין מצטרף צמר זה לצמר
69 שאר הרחלות, שכן כבר השתנה שמו של הצמר על ידי הטויה
70 והאריגה, ונפקע ממנו חיוב ראשית הגז. לפיכך הוא פטור אף
71 לאחר שיגזו את כולן, שהרי אין הצמר מצטרף לשיעור חיוב של
72 חמש רחלות. ואם עדיין לא טוואו וארגו אל לבגדו בלבד, רבי
73 שמעון אמר, שמוחמת הליבון אין מצטרף הצמר לשיעור חמש
74 רחלות. וחקמים אמריהם, שעדיין הוא מצטרף. הרי שנחלקו רבי
75 שמעון וחקמים, האם נחשב הליבון לשינוי המפקיע מחיוב ראשית
76 הגז, או לא. נמצא שהברייתא הסוברת שליבון קונה שנויה בשיטת
77 רבי שמעון, והמשנה הסוברת שליבון אינו קונה שנויה בשיטת
78 חכמים.
79 עוד מתרצת הגמרא: רבא אמר, הא משנה והא ברייתא, שתיחן
80 שנויות בשיטת רבי שמעון. ולא קשיא מזו על זו, משום ששני מיני
81 ליבון הם. הא משנה מדברת בליבון דנפציה נפוצי והפרדת הצמר
82 וניעורו בידו שאינו נחשב שינוי. והא ברייתא מדברת בליבון
83 דפרכיה פרוקי במסרק, שלשיטת רבי שמעון הוא נחשב לשינוי.
84 עוד מתרצת הגמרא: רבי תימא בר אבין אמר, אין סתירה בין
85 המשנה לברייתא, שכן הא משנה מדברת בליבון דתווריה תוורי -
86 שהלבין את הצמר בכיבוס רגיל שאינו נחשב לשינוי, והא ברייתא
87 מדברת בליבון דפרכיה פרוקי - שהניח את הצמר בסל ומעשנים
88 גפרית תחתיו ועל ידי כך הוא מתלבן, שדווקא ליבון כזה נחשב
89 לשינוי.
90 מוסיפה הגמרא להקשות מסתירת דברי רבי שמעון בברייתא
91 שליבון נחשב לשינוי, לדבריו בברייתא אחרת: והרי שינוי
92 בברייתא שבסמוך, שלדעת רבי שמעון צבע אינו נחשב שינוי. ואם
93 כן השתא יש לומר, אם צבע לרבי שמעון לא הוי שינוי, וכי יתכן
94 שליבון הוי שינוי. דתניא, גזו ישראל את הצמר ראשון ראשון
95 וצבעו - צבע גיזת כל רחל לאחר שגזוה קודם שגזו את האחרות,
96 או שגזו ראשון ראשון ופנואו קודם שגזו את האחרות, או שגזו
97 ראשון ראשון וארגו קודם שגזו את האחרות, אין מצטרף הצמר
98 לשיעור חמש רחלות, ופטור מראשית הגז משום שהשתנה
99 קודשטא לכלל חיוב. רבי שמעון בן יהודה אמר משום רבי שמעון,
100 אם צבעו לצמר הראשון, הרי הוא מצטרף לשאר הצמר להשלים
101 את שיעורו. הרי לנו כי לדעת רבי שמעון אין הצבע נחשב שינוי,
102 וכל שכן הליבון.
103 מתרצת הגמרא: אמר אביי, לא קשיא, שכן מחלוקת תנאים היא
104 בשיטת רבי שמעון. הא ברייתא [ראשונה] שנויה בשיטת רבנן
105 אליבא דרבי שמעון, והא ברייתא [שניה] שנויה בשיטת רבי שמעון
106 בן יהודה אליבא דרבי שמעון.

1 אין הגולן משיב את הגזילה עצמה אלא אם כן היא עומדת באותו
2 מצב שהיתה בשעת הגזילה. אבל אם השתנתה ממצבה הקודם
3 אינה חוזרת לבעלים אלא נקנית לגולן, ועליו לשלם לנגזל את
4 דמיה.
5 א. הגולן עצים ועשאן בלים, צמר ועשאן בגדים, אינו משיב את
6 הכלים והבגדים לפי שקנאם בשינוי, אלא משלם את דמי העצים
7 והצמר כפי שויים בשעת הגזילה.
8 ב. גול פרה מעופרת וילדה, רחל מעונה צמר וגוזה, משלם דמי פרה
9 העומדת לילד, ודמי רחל העומדת ליגז, וההפרש שבין ערך העובר
10 לערך הולד, וכן ההפרש שבין הצמר הממובר לבהמה לבין צמר
11 גזוה, הוא של הגולן, משום שקנאו בשינוי.
12 ג. גול פרה ונתעברה אצלו וילדה, רחל ונטענה אצלו בצמר וגוזה,
13 משלם פרה ורחל ריקניות בשעת הגזילה.
14 ד. זה הכלל כל התולדים משלמים בשעת הגזילה. ובגמרא יבואר מה
15 בא לרבות כלל זה.

גמרא

16 מדייקת הגמרא: אמרי, מדברי המשנה משמע, שדוקא אם גזל
17 עצים ועשאן בלים, אין - הרי הוא קונה אותם בשינוי. אבל אם
18 שיפן - החליק את העצים בלבד, לא נחשב השיפוי לשינוי, ואינו
19 קונה בכך את העצים. כמו כן משמע, שדוקא אם גזל צמר ועשאן
20 בגדים, אין - הרי הוא קונה אותם בשינוי. אבל אם ליבנו וכיבסו
21 את גיזות הצמר לא קנאם בשינוי.
22 ולפי זה מקשה הגמרא: ורמינהי, האל שנינו בברייתא, גול עצים
23 ושיפן, אכנים וסיתתו, צמר וליבנו, פשתן ונקחו מן הנהרות
24 המעורבת בו, הרי הוא קונה אותם בשינוי ומשלם את דמיהם כפי
25 שויים בשעת הגזילה. ומדוע מצריכה משנתיו דוקא שינוי גדול
26 מעצם הכלים או מוצר לבגדים.
27 מתרצת הגמרא: אמר אביי, לעולם אף לשיטת משנתיו שיפוי
28 העצים וליבון הצמר נחשב שינוי, אלא תנא דידן קתני 'עצים
29 ועשאם כלים צמר ועשאו בגדים', כדי להשמיענו דין שינוי דרבנן
30 דהדרא - שאפילו שמן התורה קונה רק שינוי שאינו חוזר
31 לקדמותו, תיקנו חכמים שיקנה אף שינוי החוזר. וכל שכן ששינוי
32 שאינו חוזר קונה, שכן הוא שינוי מדאורייתא.
33 מפרש אביי את תירוץ: עצים ועשאן בלים השנויים במשנה
34 אמורים פמי שגול עצים שהם כבר משופין, ומאי נינהו נפרים,
35 דעשייתם לכלים שינוי דהדר לברייתא והחוזר לברייתו הוא, דאי
36 בעי משליף להו - שאם ירצה ישלוף את הנסרים זה מזה ויחזירם
37 למצבם הקודם. וכן 'צמר ועשאן בגדים' מדובר בגזול צמר שהוא
38 כבר מווי לחטים, דשינוי דהדר לברייתא הוא, דהרי אי בעי פתח
39 ליה - שאם ירצה יפרוס את הבגד ויחזירו לחוטים. ומחדשת
40 המשנה, שאף שינוי זה קונה מדרבנן, וכל שכן שינוי שאינו חוזר
41 כשיפוי העצים וליבון הצמר שהוא קונה מדאורייתא. ואילו תנא
42 ברא והברייתא נקט בדוקא 'גזל עצים ושיפן אבנים וסיתתן צמר
43 וליבנן' משום ששינוי דאורייתא קתני, ושינוי דרבנן כגון עצים
44 משופים ועשאם כלים לא קתני בברייתא.
45 מביאה הגמרא תירוץ נוסף על הסתירה האמורה בין המשנה
46 לברייתא: רב אשי אמר, תנא דידן נמי שינוי דאורייתא שאינו חוזר
47 קתני. ומה ששינוי במשנה 'עצים ועשאן בלים' מדובר בעשאם
48 כלים ממין בוקאני [מקל המכתשת] דהיינו 'שיפן', שכן די לו
49 בשיפוי החלקת העץ ואינו צריך חקיקה. ושינוי זה אינו חוזר
50 לברייתו. כמו כן 'צמר ועשאן בגדים' השנוי במשנה מדובר בעשאו
51 בגד ממין נמטי [לבד, צמר כבוש] שאינו צריך ליבון. נמצא

אגרות קודש

ב"ה, כ"א שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו - בו כותב אודות בעיות שונות, אבל איננו מזכיר את אשר עבר עליו משנת תרפ"ז, אשר אז סיפר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע אודותיו וע"ד כשרונות שלו ויכולתו, שיש לקוות שבאם ינצל אותם ויוציאם מן הכח אל הפועל תועלת רבה לרבים תהי' בזה. וכיון שדברי צדיקים חיים וקיימים, והפירוש בזה שגם פועלים פעולתם, הנה בטח במדה ידועה נתגשם הנ"ל, ואתענין לדעת פרטים בזה, ות"ח מראש, ובדאי למותר לעוררו, אשר אם במקומינו מלפנים דרשו מאת כאו"א מהנמצאים שם, עבודה בהחזקת ישיבות והפצתם ברוח ישראל סבא, אף שקשור הי' הדבר במס"נ ממש, היינו כפשוטו מסירת הגוף, עאכו"כ גדולה דרישה זו כשנמצאים במקום ובמדינה שאין זקוקים אלא למסירות נפש על פי המבואר בחסידות, מסירת הרצון, כי כמו שנתנית התורה ומצותי' בעת מ"ת הכללית, היתה דוקא ע"י הקדמת נעשה לנשמע - לשון הבנה - ה"ה ג"כ לנתינת התורה ומצותי' בכל יום, וכנוסח הברכה נותן התורה לשון הוה, שהיסוד וההתחלה צריך להיות ע"י הקדמת נעשה לנשמע, ואח"כ נרתמים לעבודה גם כח החכמה כח ההבנה וכח הדעת, השכל שבאדם, כמבואר בכ"מ בספרי חב"ד ומאמרי', וגדול הזכות ביותר וביותר של כל אלו שיש להם השפעה על הנוער, שכל אחד ואחת מדור הצעיר נקל יותר לשנות צורתו, מאשר אדם בגיל העמידה ועאכו"כ הזקנה.

ב) מ"ש אודות שאלת המשך ההו"ל של הקריאה והקדושה, בודאי ידוע לו אשר ביחד עם תום מלחמה העולמית השני', הנה הפסיק כ"ק מו"ח אדמו"ר גם הופעת הירחון.

ג) מ"ש אודות הכנת מדריכים ומשפיעים שילמדו תורת החסידות בלשון הקדש, בודאי ידוע לו שנמצאים כו"כ מלומדי תורת החסידות ברבים באה"ק ת"ו שהם עושים זה בלשון הקדש, וכיון שמביא הוא בכגון דא את הכתוב תפוחי זהב במשכיות כסף, בודאי למותר להדגיש, שעכ"פ צריך להיות היחס בין התוכן והלשון כמו דזהב לכסף אם לא פחות מזה. וכידוע שהרמב"ם מביא פסוק זה על משל ונמשל דתורה, משא"כ בתוכן דברים ולשונם, ולכן קצת פלא בעיני על מה שמעלה כ"כ במכתבו את הכסף ביחס להזהב, וכנראה ממכתבו הנה במשרדים מסוימים באה"ק ת"ו מדגישים דוקא החיצוניות על חשבון הפנימיות, מובן שלא רציתי לחשוך בו בענין זה, והצדקתיו בזה שאווירא דארץ ישראל עלול להשפיע בכגון דא, ואם זהו חשד שאין לה יסוד - הרי ישמח לבי גם אני, ובדאי ינצל את השפעתו במשרדים הנ"ל עד מקום שידו מגעת שיתנו היכולת לצעירי חב"ד להגדיל עבודתם ע"י שיגדילו התקציב בשבילים. מובן שיש מקום לומר שתומ"י יבואו בטענה שזהו נגד העיקרון ותכנית המשרד כו' וכו' - אבל ודאי גם הם מודים, אשר עיקרון פנימי עוד יותר הוא - להכין קהל שומעים לדברי תורה ולא ח"ו מורדים בה.

ד) נעם לי לקרות בסיום מכתבו אשר ישלח לי התדפיסים מפרקים ומאמרים שפרסם וכן ספרו הנמצא בדפוס, ובטח כבר שלח ות"ח.

ה) כבקשתו מסרתי להמזכירות שישלחו לו קטלוג מהוצאתנו וכשיודיע את הספרים והמאמרים המעניינים אותו יושלח לו בלי"נ. אם עוד לא אזלו.

ו) בודאי השתתף בהתועדות דיום ההילולא ומוסג"פ מאמרי יום ההילולא שהו"ל עם הוספות.

בכבוד ובברכה.

ב"ה, ט' שבט, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"מ וכו' מוה"ר דוד מאיר שי

שלום וברכה!

נהניתי לקבל מכתבו מדי' שבט, בו מבשר טוב מסיום הש"ס. ובודאי, כמנהג ישראל, הרי תומ"י התחילו עוד הפעם בלימודו, כי הרי התורה, דאורייתא וקוב"ה כולא חד, היא א"ס, וגם נעוץ סופה בתחלתה ותחלתה בסופה. ויומתק מנהג זה עפמשי"נ תורת ה' תמימה ואמר הבעש"ט נבג"מ כי היא תמימה שלא התחיל בה אדם והיא שלימה (מאור עינים לאבות ד"ה מאוד מאוד. עיי"ש) ולכן תיכף לאחר הסיום מתחילים מחדש, כי בסיום הלימוד באים לידי תוספת הכרה שצריך להתחיל עוד הפעם מחדש. וע"ד המאמר הידוע תכלית הידיעה שלא נדעך (עיי"ן שלי"ה מס' שבועות קצא, ב. שקאי גם על התורה) וככל שמוסיפים בלימוד וידיעה ניתוסף בהידיעה שלא נדעך.

ואפ"ל שזהו ג"כ אחד הרמזים בסיום הש"ס תדב"א כל השונה הלכות כו', הלכות דוקא שנקראו תגא וכתר (עיי"ן אגה"ק לרבנו הזקן סי' כ"ט), אשר העטרה היא מקיפה את הראש, וכן התורה, אף שנאמר ותורתך בתוך מעי שנכנס בפנימיות ונעשה דם ובשר כבשרו (תניא פרק ה') - הרי ביחד עם זה נעלמה מעין כל חי ורק אצלו - אה"י שעשועים.

אלא שנשמות בני ישראל שהם חלק אלקה ממעל - וכהדגשת רבנו הזקן - ממש יש ביכולתם ללמוד התורה. ולהביא יכולת זו [מ]הכח אל הפועל הוא ע"י ההקדמה שבני ישראל מוציאים מן ההעלם אל הגילוי את זה אשר הם חלק אלקה ממעל ממש, והוא ע"י שקורין את שמע, שמע ישראל ה' אלקינו - כוחנו וחיותנו.

נדבתם של חתנו וזוגתו בתם - שיחיו נמסרה לקופת שני"ד, והשי"ת יזכה ויצליח אותן וזוגתו לקבל מהם ומכל יו"ח שיחיו רוב נחת אמיתי, שהוא נחת חסידות.

בברכה.

ב"ה, ט"ז שבט, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר מנחם זאב שי' הלוי שד"ר

שלום וברכה!

... בהמשך להרמז ששמע על חודש ויום ההילולא ממשי"נ ה"שבט העשירי יהי קודש להוי" - צירוף הוי" השייך לחדש שבט, הוא הבא בכתוב הסמוך להנ"ל: המר ימירנו והי הוא מ"ח [...] מס' טבת ושבט). - ענין צירוף זה מבואר בע"ח שער השמות פ"ז.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

**הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע**

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

יב מתר למוך [נ] את המת ולהדריחו [נ], ובכלב שלא יזו בו שום אבר, שפל מקצה פשם שאסור לטלטל פלו - פך אסור לטלטל מקצתו [נ].
ואפלו על ידי דבר המת אסור לטלטלו פדי לרחצו, אלא אם פן היה מטנף פטיט וצואה עד שמאוס בעיני רואיו, שלא התירו טלטול פמת על ידי דבר המת אלא להצילו מפיו, פגון פמטל פחמה שלא יסריח או פזיון אחר, פמו שנתבאר למעלה.
ולכן צריך למחות פמה שנהגו להגביה המת [ס] מעל הפרים [סא] על ידי דבר המת, אף פמקום שאין לחוש

ביאורי הלכה

[נז] מותר לסוך - כשסכין אותו ייזהרו שלא למעוך בשרו ושלא להזיז שערתיו.⁴⁹
[נח] ולהדריחו - מותר להוציא מחטים וצינורות של אינפוזיה מגוף הנפטר ויימנעו מלהזיזו,⁵⁰ אך המנהג להוציא בשבת רק את החיבורים החיצוניים שאינם מחוברים לתוך הגוף, וגם זאת לכתחילה על ידי נכרי, ואילו החלקים המחוברים לתוך הגוף - ישאירום, ואנשי החברא-קדישא יוציאו אותם לאחר השבת.⁵¹ וכן מותר לנקות לכלוך או כתמי דם וכדו' שהם בזיון לנפטר.⁵²

[נמ] לטלטל מקצתו - אסור אפילו לנענע מקצתו של מקצה.⁵³
[ס] להגביה המת - מי שמת בשבת במקום שאין לחוש שיסריח,⁵⁴ משאירים אותו במיטתו עד צאת השבת, ואם נשאר זמן רב עד לצאת השבת⁵⁵ יניחו אותו (על ידי דבר המותר) על הקרקע⁵⁶ כשהוא מכוסה בסדין, ושומרים עליו כשהוא לבוש בבגדיו⁵⁷ עד צאת השבת וביאת אנשי ה"חברא-קדישא".
[סא] מעל הכרים - היינו להגביהו כדי להסירו מעל הכרים ולהניחו על הארץ.

צינונים והוספות

(49) יש שכתבו שאין בכך משום טלטול ('כלכלת שבת' שהובא לעיל על סי' שח הערה קסב), ויש שסמכו על דבריו להתיר סיבוב ברגים וכפתורים שלא נעתקים ממקומם (באופן שאין בו חילול שבת אלא שאסורים בטלטול), אך מהא דאסור גם להעצים את עיניו (כדלהלן סעיף יג) משמע שיש בזה משום טלטול (וממילא גם כפתורים אסורים בטלטול אם לא לצורך גופו או כלאחר יד).
(50) ש"כ פס"ד ס"ט.
(51) ספר המדריך פ"ט.
(52) עם זאת יש להמנע מסחיטה בעת הניקוי, ולכן אין להשתמש לצורך זה בצמר-גפן, מטלית בד או ספוגית, אלא יעשה את הדברים האלה כשידיו לבושות כפפות גומי או ניילון (ש"כ שם).
(53) לעיל סי' שח ס"ד (וראה המבואר על סי' שב הערה רסה לעניין קינוח הידיים בנוב בהמה).
(54) כגון שהוא כבר סמוך לצאת השבת; ולהעיר, שבעת

הסתלקותו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע בשבת-קודש יו"ד שבט בשעה שמונה בבוקר, הניחו אותו על הקרקע רק במוצאי-שבת-קודש, ובס' 'המדריך' פ"ט (הביא מפי השמועה שכן נהגו גם בפטירת אמו הרבנית נ"ע שנלב"ע בבוקר יום השבת י"ג שבט ה'תש"ב ו) העיר ליישב זאת עם הנהוג בפועל, שזה הי' בחודש שבט [שאז בני. המזג אויר הוא מאוד קר] וכן שחיכו למוצאי-שבת שיבואו זקני החסידים שהיו באשכבתא דרבי של אדמו"ר הרש"ב.
(55) וכן אם מת בבית הרפואה שזקוקים למיטתו שאז יש להניחו על הקרקע, ואם אין אפשרות לזה - יובילוהו לחדר קירור (על ידי שיניחו עליו דבר המותר, ומה טוב שיוליכוהו על-ידי נכרי, ובפרט אם צריך להשתמש במעלית וכיוצא-בזה).
(56) גם אם יש שם קירור.
(57) כן המנהג, אך מן הדין אם צריך להפשיט את בגדיו מותר להפשיט כפי המבואר בשש"כ פס"ד ס"י.

שָׁמַא יִסְרִיחַ. וְאִם יֵשׁ לְחוּשׁ שְׂיִסְרִיחַ מֵהֶם הַפְּרִים - שׁוֹמְטִין הַפְּרִים מִתַּחְתָּיו וְאִין מְטַלְטְלִים אוֹתוֹס ב. וּמִתָּר לְזַלְף חֲמִץ עַל גְּבֵי בְּגָדִים שֶׁל הַמֵּת בְּשֶׁבִיל שְׁלֵא יִסְרִיחַ לְמוֹצָאי שַׁבַּת וְיִוְכְלוּ לְהִתְעַסֵּק בְּטַהֲרָתוֹ, וְאִין פְּאֵן מְשׁוּם לְבוֹן טג, שְׁהַחֲמִץ אֵינּוּ מְלַבֵּן, וְהַגֵּרָה שְׁמַא יִסְחֹט גַּם־כֵּן אִין גּוֹזְרִין אֵלָא בְּמִשְׁקָה הַמְּלַבֵּן, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסִימָן ש"א:

חלק ב סימן שיא, דין מת בשבת ושאר טלטול מן הצד, סעיף יב:

ביאורי הלכה

סב] ואין מטלטלים אותו – כי די בשמיטת הכרים סג] משום ליבון – בשריית הבגד בחומץ⁵⁸. שאינה טלטול ואין צורך בטלטולו.

ציונים והוספות

(58) שריית בגד זהו כיבוסו (סי' שב ס"כ).

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ראש-השנה ~

אבל אם לא נתכוין בו התוקע לשם מצוה אין כאן קול שופר שאינו פשוט לפניו או לאחריה לפי שאין קולו נחשב לכולם ודומה לקול בהמה וחיה כיון שלא נתכוין בו לשם מצוה:

יג וכן השומע אם שמע התקיעות בסירוגין דהיינו שהפסיק בינתיים הרבה בשיחה יצא והוא שבאמצע הבכא לא שמע קול שופר שאינו ראוי באותו מקום דהיינו שבין התרועה של הבכא להפשוטה שלפניה ושלאחריה לא שמע קול שופר שאינו פשוט לשם מצוה ועל דרך שנתבאר בתוקע:

~ יום שני ~

יד וכן אין צריך שישמע כל התקיעות מאדם אחד אלא אפילו אם שמע אותן מכמה בני אדם תקיעה מזה ותרועה מזה ותקיעה מזה וכן עד סוף כל הקולות יצא אבל אם שמע תקיעה תרועה תקיעה משלשה בני אדם שתקעו כולם כאחד זה תקיעה וזה תרועה וזה תקיעה לא יצא לפי שאין כאן פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה כיון שכולם תקעו בבת אחת ואם כל אחד ואחד משלשתן תקעו תקיעה תרועה תקיעה אע"פ שכל הקולות יוצאין בבת אחת ובי' קולות היוצאין בבת אחת אין שומעין אפילו אחת מהן כמ"ש בסימן קמ"א מכל מקום בשופר כיון דחביב הוא על השומע לפי שאינו אלא פעם בשנה הוא נותן דעתו ושומע אפילו כמה קולות.

ולפיכך אפילו מקצתם תקעו בחצוצרות ומקצתן תקעו בשופר יצאו דמחמת חביבתו נתן דעתו על השופר לשמוע קולו:

מן תוקע העומד בסדר תשר"ת ולאחר שתקע שני שברים קודם שסיים שבר השלישי טעה והתחיל להריע בין

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תקצ סדר הראוי לתקיעת שופר:

יא ויש חולקין ואומרים שהכל הולך אחר מחשבתו וכיון שהוא חשב שתעלה לו לשתי תקיעות אנו חושבין אותה כשתי תקיעות ושתייהן פסולות ממעם שנתבאר ולכך אינה עולה לו אפילו בשביל תקיעה אחת וצריך לחזור ולתקוע תקיעה ראשונה של בכא זו ויגמור משם ואילך על הסדר כדיון מי שטעה באמצע בכא שחזור לראש כמו שיתבאר.

והלכה כסברא הראשונה ומכל מקום טוב לחוש לסברא האחרונה:

יב אע"פ שלכתחלה אסור להשיח מתחילת תקיעות מיושב עד סוף התקיעות מעומד כמו שיתבאר בס"י תקצ"ב] מכל מקום אם עבר התוקע ושח אפילו הפסיק כמה שעות בשיחה אפילו בין תקיעה לתרועה ובין תרועה לתקיעה ובין בכא לבכא ובין סדר לסדר אין צריך לחזור ולתקוע.

אפילו הפסיק בין הקולות שבכבא אחת בקולות אחרים כגון שלאחר שתקע או לאחר שהריע נתעסק בתקיעות או בתרועות אחרות והפסיק בהם בין התרועה של אותה הבכא להתקיעות שלפניה ולאחריה אין בכך כלום דכיון שלא נתכוין בקולות האלו שנתעסק בהם באמצע הבכא לשם מצוה אלא כמתעסק בעלמא לפיכך אינן חשובין הפסק בין התרועה לפשוטה שלפניה ושלאחריה לפי שלא הקפידה תורה אלא שלא יפסיק ביניהם בקול שופר שאינו פשוט שנתכוין בו התוקע לשם מצוה דאז אין כאן פשוטה לפניו או לאחריה אלא קול שופר שאינו פשוט לפניו או לאחריה

מעין שברים או תרועה שצריך לו לתקוע בכבא זו שהרי אין צריך לו כלום כיון שכבר תקע אותם:

~ יום רביעי ~

יח כל מקום שנתבאר שצריך לחזור ולתקוע גם תקיעה ראשונה של הכבא אם לא נזכר מהמעות עד לאחר שתקע תקיעה אחרונה של הכבא, אותה תקיעה אחרונה עולה לו במקום תקיעה ראשונה וגומר משם ואילך על הסדר.

ואם לא נזכר עד שעומד בכבא אחרת או אפילו בסדר אחר כגון שמטה מסדר תשר"ת ולא נזכר עד שעומד בסדר תש"ת או תר"ת וגומר כל הסדר שנוזר בו ואחר כך תוקע בכבא אחת תשר"ת ואע"פ שהפסיק באמצע הסדר של תשר"ת בתקיעות של תש"ת אין בכך כלום שלא הקפידה תורה אלא שלא להפסיק בין תרועה לפשוטה שלפניה ושלאחריה אבל אם מפסיק בין בכבא לכבא אפילו בקול שופר שאינו ראוי לאותו סדר אין בכך כלום:

יב כל מקום שנתבאר שאם טעה צריך לחזור ולתקוע תקיעה ראשונה של בכבא זו שמטה בה, אין חילוק בין תקיעות מעומד לתקיעות מיושב בכל אחת מהן צריך לחזור ועל דרך שנתבאר ואפילו במקום שתוקעין כל השלשים קולות בתקיעות מעומד אין אומרים שאם טעה התוקע בתקיעות מיושב נסמוך על תקיעות מעומד ולא יהא צריך לחזור דכיון שצריך על תקיעות אלו צריך לעשותן כהוגן שלא תהא ברכתו לבטלה.

אבל אם טעה בתקיעות שאחר התפלה אין בכך כלום לפי שאינן רק מנהג בעלמא:

ב אם תקע בצד הרחב של שופר לא יצא ורמז לדבר מן המצר קראתי וגו':

כא ואחר שתקע יתחיל הש"ץ אשרי העם יודעי תרועה וגו' ויש נהגין לומר עד תרום קרננו ואח"כ יתחיל אשרי יושבי וכו' ואח"כ מחזירין הספר תורה למקומו:

חלק ד סימן תקצא סדר תפלת מוסף ביחיד:

א אע"פ שבשבתות וימים טובים אדם מתפלל שבע ברכות דהיינו שלש ראשונות ושלש אחרונות וקדושת היום באמצע אבל בראש השנה תיקנו חכמים להתפלל במוסף של שני הימים תשע ברכות דהיינו שבברכת קדושת היום כולל פסוקי מלכויות כדי לקבל עלינו עול מלכות שמים ואח"כ אומרים ברכת זכרונות ואומר בה פסוקי זכרונות כדי שיעלה זכרונינו לפניו לטובה וע"י מה ע"י שופר לפיכך אומר אחר כך ברכת שופרות ואומר פסוקי שופרות:

~ יום חמישי ~

ב אע"פ שבשאר ימות השנה אין הש"ץ מוציא בתפלתו

שגמר את התרועה שהתחיל בה בטעות בין שלא נגמרה עדיין אלא נזכר באמצע יחזור ויתקע ג' שברים ויריע ויגמור משם ואילך על הסדר אבל אינו צריך לחזור ולתקוע את התקיעה הראשונה של בכבא זו שכבר תקע קודם שמטה ואע"פ שהפסיק בשני שברים ותרועה שתקע בטעות בין תקיעה ראשונה של בכבא זו לשברים ותרועה של בכבא זו אין בכך כלום דכיון שהשברים תרועה שתקע בטעות הן מעין שברים תרועה שיש לו לתקוע בכבא זו אין זה הפסק הא למה זה דומה לתוקע שמתחיל להריע ואין הקול עולה יפה ופוסק וחוזר ומתחיל להריע שאין הקול הקצר שישמעו בשופר חשוב הפסק בין תרועה לפשוטה שלפניה כיון שהוא מעין תרועה שצריך לתקוע:

~ יום שלישי ~

מז כמה דברים אמורים בסדר תשר"ת אבל אם עומד בסדר תש"ת בין שהתחיל להריע לאחר שגמר השברים בין שהתחיל להריע קודם שגמר השברים אפילו לא עשה אלא שבר אחד בין שהתחיל להריע קודם שתקע אפילו שבר אחד צריך לחזור ולתקוע גם תקיעה הראשונה של בכבא זו דכיון דתרועה זו אינה מעין השברים שצריך לו לתקוע בכבא זו לפיכך היא חשובה הפסק בין השברים לפשוטה שלפניה.

ואפילו בסדר תשר"ת לא אמרו שאין צריך לחזור ולתקוע תקיעה ראשונה אלא כשלא הפסיק בנשימה בין סיום השני שברים להתחלת התרועה שהריע בטעות אבל אם הפסיק ביניהם בנשימה צריך לחזור ולתקוע גם תקיעה הראשונה של בכבא זו דכיון שהפסיק בנשימה בין השברים להתרועה אין שניהם נחשבים כתקיעה הא' ואין התרועה מצטרפת כלל עם השברים והרי זה דומה למי שהריע תרועה לכדו בלא שברים קודם שתקע השלשה שברים בסדר תשר"ת דצריך לחזור ולתקוע תקיעה ראשונה של בכבא זו לפי שהפסיק בתרועה זו בין השברים לפשוטה שלפניהם שהרי תרועה זו אינה מעין השברים שצריכים לו לתקוע בכבא זו ואע"פ שהוא מעין התרועה שצריך לו לתקוע בכבא זו אין זו מועיל כלום כיון שלא תקע עדיין השברים של בכבא זו:

יז וכן אם לאחר שתקע שלשה שברים בין בסדר תשר"ת בין בסדר תש"ת הפסיק בנשימה וחזר ותקע שברים אחרים ואפילו לא חזר ותקע אלא שבר אחד וכן אם לאחר שגמר את התרועה דהיינו שלשה טרומוטין לפי סברא הראשונה שביארנו הפסיק בנשימה וחזר והריע אפילו לא נגמר את התרועה צריך לחזור ולתקוע גם תקיעה ראשונה של בכבא זו וגומר משם ואילך על הסדר דכיון שהפסיק בשברים יתירים או בתרועה יתירה בין השברים או בין התרועה לפשוטה שלאחריה ואם יחזור ויתקע השברים או התרועה ויגמור משם ואילך על הסדר יהיו השברים היתירים או התרועה היתירה שתקע כבר הפסק בין השברים או התרועה הכשרים של בכבא זו לפשוטה שלפניה לפי שאינן

ועוד לערכב השמץן שלא ידע שהיום הוא ראש חודש תשרי (ולא יבא לקמרג) לפיכך אין אומרים פרשת ובראשי חדשיכם קודם אזיהו:

ז אין פוחתין משלשה פסוקי מלכויות ומשלשה פסוקי זכרונות ומשלשה פסוקי שופרות פסוק אחד של תורה והשני של כתובים והשלישי של נביאים ואם פחת לא יצא אבל לכתחלה צריך שיאמר עשרה פסוקים של מלכויות ועשרה של זכרונות ועשרה של שופרות כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם, שלשה פסוקים הראשונים של תורה ושלשה פסוקים של כתובים ושלשה האחרונים של נביאים ומסיים בפסוק אחד של תורה ואם סיים בנביא שאמר ארבעה פסוקים של נביאים יצא:

ח במה דברים אמורים כשכבר התחיל לומר פסוק אחד של מלכויות או של זכרונות או של שופרות אז צריך להזכיר כל העשרה פסוקים אבל אם לא התחיל עדיין בשום פסוק אם הוא רוצה אינו צריך להזכיר כלל הפסוקים אלא אומר ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך וכן כתוב בדברי קדשך וכן נאמר על ידי עבדך הנביאים אלקינו ואלקי אבותינו מלוך על כל העולם כולו וכו' וכן בזכרונות וכן בשופרות.

במה דברים אמורים בימים הראשונים אבל בזמן הזה אסור לעשות כן לכתחלה לפי שכבר קבלו כל ישראל עליהם חובה לומר כל העשרה פסוקים ואין לשנות:

ט אין אומרים לא במלכויות ולא בזכרונות ולא בשופרות פסוקים שיש בהן פורעניות של ישראל אבל אומרים פסוקים שיש בהם פורעניות של נכרים:

י אין אומרים פסוק זכרונות של יחיד כגון זכרה לי אלהי לטובה זכרני ה' ברצון עמך:

~ שבת קודש ~

יא שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד הוא עולה למנין המלכויות דמלת אחד הוא ענין מלכות כלומר שהוא יחיד ומיוחד ואין דומה לו ומלכותו בכל משלה ולפיכך אנו משלימין בו המלכויות כדי לסיים בשל תורה:

יב תרועה הרי הוא כשופרות כגון יום תרועה יהיה לכם עולה למנין השופרות וכן תקיעה הוא כשופרות כגון ותקעתם בחצוצרות וגו' ואע"פ שכתוב בו חצוצרות אין בכך כלום כיון שיש בו לשון תקיעה עולה למנין שופרות ולפיכך אנו מסיימין בו השופרות כדי לסיים בשל תורה.

יש מדקדקים לומר ועקידת יצחק לזרעו של יעקב היום תזכור דאם יאמר לזרעו תזכור יהיה גם עשו בכלל ויש אומרים שאין לשנות הנוסחא הישנה ואע"פ שאומרים לזרעו תזכור אין עשו בכלל זה שהרי נאמר לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל ולעשו לא ניתן, מכלל שאינו נחשב מזרעו של יצחק כלל וסברא הראשונה הוא עיקר משום דבתפלת ימים

אלא את מי שאינו בקי אבל הבקי אינו יוצא בתפלת הש"ץ כמ"ש בס' קב"ד אבל כמוסף של ראש השנה אף הבקי יוצא בתפלת הש"ץ לפי שהן ברכות ארוכות והוא שיהיה בבית הכנסת עם הש"ץ וישמע ממנו התפלה מראש ועד סוף ומי שהוא אנוס ואינו יכול לבא לבית הכנסת כגון עם שבשדות וזקן וחולה פוטר הש"ץ אע"פ שלא שמע ממנו התפלה:

ג ועכשיו שהש"ץ מפסיק בפיוטים באמצע התפילה אין אדם יוצא בתפילת הש"ץ אפילו אם הוא לא שמע הפיוטים, מכל מקום הוא שווה כדי לגמור את כל התפילה וצריך לחזור לראש כמ"ש בס' ס"ה ואפילו אם אינו שווה כל כך, מכל מקום לכתחילה אסור לפסוק אפילו מעט בתפילה:

ד ואפילו במקום שאין אומרים פיוטים באמצע התפלה אעפ"כ מוטב שיתפלל כל אחד ואחד בעצמו כי מי שירצה לצאת בתפלת הש"ץ צריך שיכוין לכל מה שאומר ש"ץ ואם חיסר אפילו תיבה אחת שלא שמע אותה מהש"ץ לא יצא ואין כל אדם יכול לעמוד בזה לפיכך נהגו כל ישראל להתפלל תפלת מוסף תשע ברכות בלחש תחלה וגם הש"ץ יתפלל עמם כדי להסדיר תפלתו כמ"ש בס' בס' קב"ד:

ה צריך להזכיר פסוקי קרבנות המוספים בכל תפלות של מוסף בין של שבת בין של ראש חודש בין של יו"ט בין של ראש השנה ויום הכיפורים כדי שתעלה לנו הזכרתן במקום הקרבנות ואם אמר נעשה ונקריב לפניך כמו שכתבת עלינו בתורתך יצא ושוב אין צריך לומר מקראות המוספין.

לפיכך נוהגין בספרד שאין אומרים פסוקי המוספין אלא בשבת וראש חודש שרגילין בהם ולא יבאו למטעות אבל בשאר המועדים אין אומרים פסוקי המוספין שמא יבואו למטעות על ידי כך ותתבלבל תפלתם.

אבל במדינות אלו אין חוששין לכך ונוהגין לומר פסוקי המוספין אפילו ביו"ט אלא שאין אומרים פסוקי מוסף ראש חודש בראש השנה לפי שדי במה שאומרים מלבד עולת החודש וגו' שבוה נכללו כל העולות של מוסף ראש חודש וכדי להזכיר גם השעיר שהוא חמאת אומרים ושני שעירים לכפר וכן אומרים את מוספי יום הזכרון לשון רבים כדי לכלול גם מוסף של ראש חודש שנקרא זכרון כמ"ש בס' תקפ"ב.

ואף ביום שני שאינו ראש חודש אעפ"כ אומרים את מוספי וכו' ושני שעירים לכפר כדי שלא יזלזלו ביום שני מאחר שידעו שיום שני הוא שני בחודש ואינו ראש השנה:

~ יום שישי ~

ו ולמה אין נוהגין להזכיר ראש חודש בפירוש בראש השנה כדי שלא יאמרו יום שני של ראש חודש עיקר כמו בשאר ראש חודש וימנו ממנו המועדות דכיון שיזכירו ראש חודש גם ביום שני ממעם שנתבאר יאמרו שראש חודש שני ימים

תפלתו שבשעות הללו אין הקב"ה עושה לפניו משורת הדין לפי שעוסק בתורה שנקרא אמת אבל אחר שלש שעות הוא דן את כל העולם כולו וכיון שרואה שאין העולם יכול לעמוד בד"ן נכנס עמהם לפניו משורת הדין ולא תרחק תפלתו:

נוראים יש לנו לפרש בענין שלא יהא שום ספק בבקשתינו כמו שנתבאר בס' תקפ"ב ע"ש:

וְגַל לא יתפלל אדם ביחיד תפלת מוסף בראש השנה עד אחר שלש שעות על היום הואיל והוא אומר מלכויות וכרונות ושופרות יש לו לחוש שמא יעיינו במעשיו ותרחק

~ 'תורה אור' פרשת יתרו - הפרשה החסידית ~

בהד"ש השלישי

עד שאף על פי שנפשו האלקית היא משכלת ומתבוננת בגדולת אינסוף ברוך-הוא והתפשטותו על הנבראים, שהוא חני החיים, "ואתה מתיזה את כלם" (המקנה ט, ו); "את השמים ואת הארץ אני מלא" (ירמיה כג, כד); ו"מלא כל הארץ כבודו" (ישעיה ג, א);

אף על פי כן אינו בכה נפשו לצאת מנרתקה, הוא מאסר הגוף, להיות בבחינת "אתפכיא ואתהפכא כו", רק הגוף עומד על עמדו בתקפו ובגבורתו פתולדתו. וכמאמר רז"ל: "גנבא אפום מחתרתא כו"⁴.

ומעלת אברהם היתה, שעלה מבחינת מצר זה לדבקה נפשו באהבה עליונה, עד שתחפוז להתפשט מלבושיה שב"גנה", שמצד הגוף, להיות בבחינת בטויל אליו ותברך לבדו, בבחינת כלות הנפש ממש.

והנה, אהבה זו באה מחמת התבוננות באור אינסוף ברוך-הוא עצמו ה"סוכב כל עלמין", ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל".

פי "מלכותך מלכות כל עולמים" (תהלים קמח, ג) - בחינת מלך לבד, שהוא בחינת דבור, כמו שכתוב (קהלת ה, ד): "דבר מלך שלטון". וכמאמר: "ברוך שאמר והיה העולם" - אמירה בלבד, שמה נמשך חיות כל

"בהד"ש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים. ביום הזה באו מדבר סיני" (פרשתנו ימ, א):

הנה נאמר סתם "ביום הזה" ולא פירש באיזה יום, רק חז"ל² דרשו שהוא בראש-החדש - "בתיב הכא ביום הזה, ובתיב התם (פא יב, ב) החדש הזה לכם".

ולחבין למה נקרא ראש-החדש בפתוב בלשון "ביום הזה"³, ויכן בתקדים ענין מעלת קבלת התורה - והלא קודם מתן-תורה היו פמה צדיקים, ו"האבות הן הן המרכבה" גם כן קודם שנתנה התורה.

אף הענין:

פי הנה מעלת אברהם הוא, שהיה הולך ונסוע הגנבה" (לך ד יב, ט). פירושו: שהיה הולך ונסוע ממדינת למדינה, עד שבא "הגנבה", הוא בחינת ומדת אהבה העליונה. וכמו כן היה הולך מעלייה לעלייה, עד שהיה בבחינת מרכבה ממש לאהבה זו העליונה, עד שהיתה בבחינת גילוי בנפשו ממש.

והליכה זו היא ממשח-למעלה, מבחינת מצרים, כמו שכתוב (לך ד יב, א): "ויצל אברהם ממצרים", דהיינו, בחינת מצר ונבול שמצד הגוף ונפש-הבחינת המגבילים ומלבישים את נפש-האלקית שבאדם;

ביאור - הנחת אדמו"ר האמצעי - נדפס בהוספות לתורה אור (הוצאת תרכ"ב ואילך) וכמאמרי אדמו"ר תקנן תקס"ו עמוד קנב, והובא פאן לאחר המאמר.

מיוסדים על מאמר זה: דבור המתחיל זה בתורת חיים הנ"ל. ספר המאמרים תרל"ג חלק א עמוד רצג. תרנ"ה עמוד פח. תש"ב עמוד 99. תשכ"ט - תורת מנחם ספר המאמרים מלקט חלק ג עמוד רצט. תשל"ד - חלק ב עמוד תיש).

(2) (מכילתא שם. שבת פו, ב).

(3) (בתורה אור לעמדת נוסף: סתם).

(4) (ברכות סג, א). בגרסת העין יעקב וכתב יד פרנקפורט: "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי".

(1) (דבור המתחיל בחדש השלישי: תורת חיים דבור המתחיל "בהד"ש השלישי" [שמות חלק ב רמא, א]. אור התורה דבור המתחיל "הנהות לתורה אור דבור המתחיל בחדש" [שמות פרך ג תשעב ואילך]. - ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר שבת פרשת במדבר, שבת שלפני חג השבועות, ב סיון תקס"ו. נוסח המאמר שלפנינו הוא מהנחת המת"ל. בסופו - ב' הנהות מהצמח צדק. הנהות נוספות - אור התורה יתרו (שמות פרך ג) עמוד תשעב ואילך. קיצורים למאמר שלפנינו - שם פרך ח עמוד ב'תתקעה (הובאו כאן בהערות). פרק ה למאמר - שם עמוד ב'תתקעו. וראה גם רשימת הצמח צדק על הפסוק - שם פרך ג עמוד תשסח.

נוסח אחר - הנחת אדמו"ר האמצעי - מאמרי אדמו"ר תקנן תקס"ו עמוד קכו.

יעקב לא כליתם", פירושו: שהנביא מתמה על ישראל: הרי "אני ה' לא שניתני", ומפני מה "לא כליתם" – שאין לכם פלות הנפש?

אך דבר הגורם להיות מונע ומעכב את הנפש מבחינת פטול זה, כמו שהעיד הכתוב: "ואתם בני יעקב לא כליתם", הגם שיתבונן בגדולת אין-סוף ברוך-הוא כי "אני ה' לא שניתני",

– ולא כל האדם זוכה למעלת ומדרגת אברהם שנעשה "מרפכה", בבחינת פטול ממש באהבה עליונה מחמת התבוננות זו –

הנה הסבה היא חלישת פח הנפש, שאין בכחה לצאת מנרמקה ומאסרה. והוא מה שכתוב (תהלים לא, יא): "כשל בעוני כחי", שעל ידי העונות נכשל ונתחלש פח הנפש, וכמו שכתוב (ישעיה נב, ב): "כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם". ולא עונות ממש, אלא גשמיות הגוף וחומריותו הוא שנעשה מסך מבדיל, שהוא הוא המצר וגבול שמגביל ומלביש את הנפש עד שפורדה לימשך אחריה ואינה יכולה לעלות ולצאת ממנה.

ועל זה נאמר: "ותרא את עני אבותינו", היינו מדות אהבה ויראה בו, אברהם – מדת האהבה כו"ג.⁸

[ב] ולזה נתנה התורה לישראל: שהתורה נקראת "עוז", שהיא הנותנת פח ועוז לנפש האלקית להתגבר על חומריות הגוף ונפש-הבהמית ונפשות, לצאת ממסגר אסיר¹⁰.

וזהו (תהלים כט, יא): "ה' עוז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום":

כי על ידי התורה שנקראת עוז נעשה "בשלום" – פירושו: ב' שלום, כמאמר רז"ל: "עושה שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה".

העולמות וקיומם והתהוותם מאין ליש, שאין זה אלא בחינת הארה בעלמא.

וכמו שאמרים⁵: "תתברך [..] בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, על כל שבה מעשה ידיך" – שכל העולמות – שמים וארץ, "מן הארץ לרקיע ת"ק שנה", אינה אלא בחינת "מעשה ידיך".

שכמו במעשה ידי אדם, על דרך משל, אינו מלוכש אלא פח המעשה, שהוא לכוש החיצוני של הנפש, כך החיות המלוכש בכל העולמות אינן אלא בבחינת פח המעשה, שהוא פח החיצוני והארה בעלמא, שאינו נוגע לעצמות ומהות הנפש כלל.

ו"בורא קדושים ישתבח שמך לעד כו" – שה"קדושים", שהם מלאכים וגשמות, הם בחינת שם בלבד, שהוא גם כן אינו אלא זיו והארה בו, אלא שאינם בבחינת "מעשה ידיך" כמו חיצוניות העולמות.

כי הנה, פח המעשה המלוכש באיזה כלי או שאר דבר מעשה ידי אדם, על דרך משל, הנה הפח ההוא אין לו שייכות כלל עם עצמות ומהות הנפש, כי נעשה נפרד מובדל ממנו, ועל ידי אחיזת הפלי עם הפח המלוכש בו אין נמשך עצמות אדם אחריו, מה שאין כן בקראו שמו נמשך גם כן עצמות האדם, שהשם הוא זיו והארה הנוגע לעצמות הנפש ועודנו קשור ומיוחד עמה;

אך עם כל זה אין זה אלא בחינת זיו. אבל הוא יתברך כבודו ובעצמו – "רם וגשא כו" (ישעיה נ, טו), והוא הוא ה"טובב כל עלמין", ומעלה ומטה שוים לפניו כו, וכמו שכתוב (מלאכי ג, ו): "אני ה' לא שניתני".

ואי לזאת תשפך הנפש אל חיק אביה ממש, להיות "נכספה וגם כלתה נפשי" (תהלים פד, ג), להיות בבחינת פטול ממש אליו יתברך לבדו, וכמו שכתוב (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים".

וזהו שכתוב (מלאכי ג, ו): "אני ה' לא שניתני ואתם בני

(5) (בכתב יד המהרי"ל 1052: וכמאמר).

(6) (תש"פ): נראה לי בדרך אפשר – צריך להיות: תשפך – הערת כבוד קדושת אדמו"ר. וכן הוא בכתבי די: 1052, 1223 ובתורה אור לעמברג. על פי איכה ב, יב: "בשפך נפשם אל חיק אמתם").

(7) ("במזמרים". נחמה ט, ט).

(8) קיצור פרק א: מתחיל לבאר למה נתנה התורה. ויאמר כי הנה מהתבוננות באלקות, בחינת ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, אף שאני ה' לא שניתני, היה ראוי להיות פלות הנפש ממש, ואף על פי כן "ואתם

בית יעקב לא כליתם" מצד חומר הגוף המסותר, וכמו שנאמר "כשל בעוני כחי". ולזאת נתנה התורה שנקראת "תושיה", להחליש פח הנפש הבהמית, ו"חולשא דגופא הוא תוקפא דנפשא". ולכן נקראת התורה גם כן "עוז" – לשון פח, כמו שנאמר "ה' עוז לעמו יתן", רוצה לומר פח לנפש האלקית).

(9) (סיקני הפרקים נסקמו בגוף פתח די קדש הצמח צדק על הנחת המהרי"ל).

(10) (על פי ישעיה נב, ו: "הוציא מפסגר אסיר").

(11) (סנהדרין צט, ב).

"שְׁלוֹם" היינו התקשרות:

"בְּפִמְלִיא שֶׁל מַעֲלָה", היינו בחינת גילוי אור אין-סוף בְּרוּךְ הוּא מְמֹשׁ בְּנוֹשְׁת־הַאֲלִקוּת, לְהוֹיֹת קְשׁוּרָה וּמְיוֹחֶדֶת בְּבַחֲבִינַת בְּטוֹל מְמֹשׁ;

"וּבְפִמְלִיא שֶׁל מַטָּה", היינו הארת פחות נפש־הַאֲלִקוּת הַמְלוּבָשֶׁת בַּגּוֹף וּנְפֻשְׁת־הַבְּהִמִית, שְׁלֵא יִהְיֶה מוֹנֵעַ וּמַעֲכָב מִצַּד הַגּוֹף וּנְפֻשׁוֹת־הַבְּהִמִית, רַק שִׁיְהוּ כּוֹלֵם מִסְפִּימִים וּמִתְרַצִּים לִיְחֻד זֶה, "כִּד אֶתְפַּיִיא וְאֶתְהַפְכָא חֲשׂוּכָא לְנִהוּרָא". פִּי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת "עוֹז" נִקְרָאת גַּם כֵּן "תּוֹשִׁיָה"¹² – שְׁמֹתֶשֶׁת כַּח הַסְּמָרָא־אֶחְרָא שְׁמֻצָד הַגּוֹף, כִּי "לְאוּם מְלֵאוּם יֵאֱמִין" (תּוֹלְדוֹת כה, כג), וְ"כִשְׁזָה קָם זֶה נּוֹפֵל".

אֵד לְהִבִּין, בִּיצַד הוּא הָעוֹז שֶׁל הַתּוֹרָה לִיתֵן כַּח לְנִפְש־הַאֲלִקוּת וְלַהֲתִישׁ כַּח גְּשָׁמִיּוֹת הַגּוֹף וְחוֹמְרֵיהֶו – הֵלֵא גַם הַתּוֹרָה נִתְלַבְּשָׁה בְּעֵנְיָנִים גְּשָׁמִיִּים, תְּרומוֹת וּמַעֲשָׂוֹת כּו"ל!

אֲמַנָּם הִנֵּה נּוֹדֵעַ כִּי מְקוֹר הַתּוֹרָה וְיִסוּדָה – בְּהַרְרֵי קְדֻשָׁת־עֲלִיוֹן¹³, מְאוּר אֵינ־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּעֲצֻמוֹ וּבְכַבּוּרוֹ הַ"סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין", "אֲנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי", "אוֹרִיִּיתָא וְקוֹדְשָׁא בְּרִדְהוּא כּוֹלָא חַד".

וְהִנֵּה, עֵיפֵר קִבְּלַת הַתּוֹרָה הוּא מַה שְׁנֵאֲמַר בְּעֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת (פְּרָשְׁתֵנו כ, א"ב): "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַמֹּד: אֲנֹכִי". דְּלִכְאוּרָה מֵלַת "לֹאמֹר" אֵין לָהּ הַכְּנֵה, וְאִינָה כְּמוֹ כָּל "לֹאמֹר" שֶׁבְּמִקְרָא שְׁפִירוּשׁוֹ לְאַמֹּד לְזוּלְתוֹ, מַה שְׁאֵין כֵּן בְּעֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ כֵּד, שְׁהָרִי כָּל יִשְׂרָאֵל שְׁמַעוּ, וְ"פָנִים בְּפָנִים דְּבַר ה'" (וּאֶתְחַנֵּן ה, ד) – "אֶת אֲשֶׁר יִשְׁנֶה פֶה [..] וְאֶת אֲשֶׁר אֵינְנוּ פֶה כּו"ל!" (נְצִיבִים כג, ד)

אֵד פִּירוּשׁוֹ הוּא: לֹאמֹר וְלְדַבֵּר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה מַה שְׁכַּבֵּר נֵאֲמַר לְמוֹשֶׁה מִסִּינִי. כִּי "כָּל מִקְרָא וּמִשְׁנָה, הַלְכוֹת וְאַגְדוֹת – כּוֹלָם נֵאֲמָרוּ לְמוֹשֶׁה בְּסִינִי". הַגַּם שְׁבַנְמִרָא הוֹזְכְּרוּ שְׁמוֹת תְּנָאִים וְאַמּוֹרָאִים שְׁאִמְרוּ הַלְכָה זֶה, כְּמוֹ: "בֵּית־שְׁמַאי אוֹמֵר" כֵּד כּו, הֵיִינוּ "דְּבַר ה' – זֶה הַלְכָה שְׁנֵאֲמָרָה לְמוֹשֶׁה מִסִּינִי" שְׁיֵצֵא מִפִּי אוֹתוֹ תְּנָא וְאַמּוֹרָא. וְכַעֲנִין "דְּבָרֵי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּפִיד" (יִשְׁעִיָה נב, כא).

(12) (בְּכָל זֶה רָאָה גַם אוֹר הַתּוֹרָה – תְּנוּכָה עֲמוּד שִׁיב. וְתָרו עֲמוּד תַּשְׁעוּ וְאֶלְדִּי).

– דְּבַר ה' מְמֹשׁ שְׁנֵאֲמָרָה לְמוֹשֶׁה מִסִּינִי – נִיתֵן כּוֹמֵן קִבְּלַת הַתּוֹרָה בְּעֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת "לֹאמֹר" – מַה שְׁכַּבֵּר נֵאֲמָרָה, דְּהֵיִינוּ בַּחֲבִינַת בְּטוֹל אֵלִינוּ יִתְבַּרֵךְ, שְׁאֵין הַדְּבּוֹר נַעֲשֶׂה נִפְרָד אֲצֵל הָאֲדָם לְהוֹיֹת יוֹצֵא מִפִּי עֲצֻמוֹ כְּאֵלוֹ הוּא שְׁלוֹ, רַק כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב (תְּהֵלִים קיט, קעב): "תַּעֲן לְשׁוֹנֵי אֲמֹרְתֶךָ", שְׁהַתּוֹרָה הִיא "אֲמֹרְתֶךָ", אֵלֵא שְׁ"לְשׁוֹנֵי" "תַּעֲן" – כְּ"עוֹנֵה אַחַר הָאוֹמֵר" – מַה שְׁהוּא אוֹמֵר.

וְיו"ד הַדְּבָרוֹת הֵן כְּלָלוֹת כָּל הַתּוֹרָה – שְׁכַבְּקִלְתָּן עֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת מִפִּי הַגְּבוּרָה קִבְּלוּ כָּל הַתּוֹרָה, לְהוֹיֹת בַּחֲבִינַת בְּטוֹל אֲצֵלָם לְדַבֵּר ה' הַמְדַבֵּר בְּפִיהֶם, וְלְהוֹיֹת רַק כְּ"עוֹנֵה אַחַר הָאוֹמֵר", שְׁהוּא עֵנִין גִּילוּי אוֹר אֵינ־סוֹף לְמוֹשֶׁה כְּמוֹ לְמַעֲלָה – בְּבַחֲבִינַת בְּטוֹל מְמֹשׁ.

וְיִמָּזָה יִתְבוֹנֵן הַמִּשְׁפִּיל וְיּוֹפֵל עֲלָיו אִימָה וְפַחַד בְּעַסֵּק הַתּוֹרָה, בְּשׁוֹמוֹ לְלַבּוֹ כִּי "דְּבַר ה'" – הוּא מְמֹשׁ שְׁנֵאֲמָרוּ לְמוֹשֶׁה מִסִּינִי.

וְזֶה שְׁאֲמָרוּ רז"ל¹⁴ עַל פְּסוּק (עֲקֵב ד, ט) "וְהוֹדַעְתֶּם לְבְנֵיךָ וּלְבְנֵי בְנֵיךָ": וְסִמְיָד לִיָּה (שִׁם, י): "וּם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ כּו"ל" – "מַה לְהֵלֵן בְּאִימָה וְיִרְאָה כּו, אָף כָּאֵן כּו"ל.

שְׁלִכְאוּרָה אֵינוֹ מוֹכֵן דְּמִיּוֹן זֶה – "מַה לְהֵלֵן אָף כָּאֵן כּו", שְׁהָרִי כְּמַעֲמַד הַר סִינִי (פְּרָשְׁתֵנו כ, ד): "וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת", וְ"פָנִים בְּפָנִים דְּבַר ה'" – מַה שְׁאֵין כֵּן בְּעַסֵּק הַתּוֹרָה שֶׁל כָּל אָדָם כְּשֶׁלּוֹמֵד בְּפָנֵי עֲצֻמוֹ.

אֵלֵא הָעֵנִין הוּא כְּמוֹ שְׁנַתְבָּאָר לְעִיל, כִּי גַם עַסֵּק הַתּוֹרָה שְׁכַבֵּל אַחַד וּבְכָל זְמַן הוּא דְבַר ה' מְמֹשׁ שְׁנֵאֲמַר לְמוֹשֶׁה מִסִּינִי, וְעַל יְדֵי זֶה תּוֹפֵל עֲלָיו אִימָה וְיִרְאָה כְּאֵלוֹ קִבְּלָהּ הַיּוֹם מִהַר סִינִי:

וְהִנֵּה, עַסֵּק הַתּוֹרָה בְּבַחֲבִינַת בְּטוֹל זֶה, הוּא הַנּוֹתֵן עוֹז וְתַעֲצוּמוֹת לְנִפְשׁ הַאֲלִקוּת וְתוֹשִׁיָה לְסְמָרָא־אֶחְרָא.

וְזֶהוּ (פְּרָשְׁתֵנו כ, ב) "אֲנֹכִי ה' אֶלְלִקְיָי אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם":

כִּי כִּקְבַלַת הַתּוֹרָה נְמֻשָּׁד בַּחֲבִינַת "אֲנֹכִי", דְּהֵיִינוּ אֲנֹכִי מְמֹשׁ, עֲצֻמוֹתוֹ וּמְהוּתוֹ יִתְבַּרֵךְ הַ"סוֹכֵב כָּל עֲלָמִין" כּו. וְכְמוֹ שְׁכַתּוֹב (וּאֶתְחַנֵּן ג, ו): "וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַדֵּק הַיּוֹם כּו". וּבַחֲבִינַת "אֲנֹכִי" זֶה נְמֻשָּׁד לְיִשְׂרָאֵל בְּבַחֲבִינַת "הַרְרֵה", דְּהֵיִינוּ עַל יְדֵי עֲצֻמוֹם וְהַתְּפַשְׁטוֹת כְּנ"ל, עַד שְׁנַעֲשֶׂה בְּבַחֲבִינַת "אֶלְלִקְיָי" מְמֹשׁ.

(13) (עַל פִּי תְּהֵלִים פ, א: "יִסוּדְתוֹ בְּהַרְרֵי קְדֻשָׁ").

(14) (בְּרִכוֹת כב, א).

לקבל ממונה, ולכן אינה מאירה על הארץ; והולכת ואור²³ עד מילוי הלכנה, והכל מאור השמש ממש, שהלכנה "לית לה מגרמה כלום", ואחר מילוי הלכנה חוזרת ומתמעטת להיות בבחינת נקודה בסוף החדש, עד שחוזרת ומתחדשת.

וככל הדברים האלה וכמשל הזה, כך הוא ענין ישראל:

שהם בחינת בטול לאור אינסוף ברוך-הוא ה"סובב כל עלמין", ותורתם ועבודתם הם בבחינת "דלית להון מגרמהון כלום"²⁴. שאינו בבחינת "יש מי שלומד", "יש מי שאוהב" כו'; אלא הפל בבחינת בטול לאור אינסוף ברוך-הוא ממש, ואור אינסוף ברוך-הוא ממש הוא השוכן בתוך תורתם ועבודתם, ו"דבר ה' זו הלכה"²⁵ היא המדברת בפיהם.

וזו היא בחינת "שמש", כמו שכתוב (תהלים פד, יב): "כי שמש זמגן - הוי"ה אלקים" - שבחינת "הוי"ה" נקרא "שמש", ובחינת "אלהים" נקרא "מגן" כו', כמו שנתבאר במקום אחר, והתורה נמשך משם הוי"ה.

וזהו ענין תורה ועבודה וגמילות חסדים - שצריך להיות שלשתן דוקא:

כי גמילות חסדים היינו צדקה, וצדקה היא פללות כל התורה - שנקראת בשם צדקה. ובפרטות - "מעשה הצדקה" (ישעיה לב, י) ממש, שהצדקה היא להחיות רוח שפלים" (ישעיה נז, טו), היא בחינת "שמש", כמו שכתוב (פלאי ג, ט): "וירחה לכם יראי שמי שמש צדקה". כי כמו שהצדקה היא "להחיות רוח שפלים" - וכן אור השמש הוא להאיר במקום השך שאין בו אור, שהיא בחינת השפעה מלמעלה למטה;

והשפעה זו היא על ידי בחינת עבודה, שהיא בחינת בטול ממוטה למעלה - אור אינסוף ברוך-הוא ה"סובב

ואין "אשר הוצאתיך מארץ מצרים" - מבחינת מצרים וגבולים שמצד הגוף ונפש-הבחינת המגבילים ומלבישים את נפש-האלקית ומעפבים לצאת מנרתקה.

וכמו שכתוב: ו"אעלה אתכם מעני מצרים" (שמות ג, י) - "אל ארץ טובה ורחבה" (שם, ח). כי על ידי קבלת "אנכי", דהיינו בחינת "סובב כל עלמין", ו"אני ה' לא שנית", בעסק התורה בבחינת בטול כו' - הוא הנותן כח לנפש האלהית ותושייה לתאוות הגוף כו'.

וזהו ענין "אנשי יריחו היו כורכין את שמע" ולא היו מפסיקין בין ארץ - ואהבת¹⁵:

כי על ידי קבלת בחינת "אחד", דהיינו בחינת יחוד-אלהי, שהוא בחינת בטול ממש לאור אינסוף ברוך-הוא ה"סובב כל עלמין" כו', תגדל האהבה ביתר שאת עד שתהיה "בכל לבבך" (ואתחנן ג, ה) - "בשני יצריך"¹⁶, ד"אתפאיי סטרא אחרא ואתהפכא חשוכא לנהורא", ששבחינת בטול זה נמשך עז ותושייה כו'.

מה שאין בן ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, הרי כתיב (תהלים מז, ט): "מלך אלהים על גוים", כי "שם" - זה הוא חיות העולמות, ואפילו עובדי כוכבים ומזלות¹⁷ בכלל, וכענין שאמרו רבותינו זכרונם לברכה¹⁸: "לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל כו'".

אלא שאנו אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בחשאי, כי "ועד" הוא גם בן "אחד", אלא שהוא ב"חילופי דאתון" כמו שכתוב¹⁹ בזוהר²⁰:

[ג] ובוה יובן מה ש"ישראל מונים לזבנה"²¹:

כי הלכנה "לית לה מגרמה כלום"²², רק שמוקבלת האור שלה מאור השמש להאיר על הארץ. ולכן בכל חודש וחודש מתמעטת קודם חידושה עד שנגעשית בבחינת נקודה, מפני שבאה תחת אור השמש ממש

רו"ל: "מה להלן באימה ויראה כו'". ומצד זה כי בתורה מלובש אור אין סוף ממש, על פן יש בה כח הנה להיות עז ותושייה כו' ל. ואנכי יבאר איד שגם בפרשה ראשון דקריאת שמע יש מעין כח זה. וזהו "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" - לצאת מחומר הגופני.

(15) (פסחים נה, ב).
 (16) (ברכות ריש פרק ט (משנה ה). ספרי ופירוש רש"י על הפסוק ואתחנן ג, ה).
 (17) (אמות העולם).
 (18) (ספרי האזינו לב, ט).
 (19) (זהר חלק ב קלח, א. - פי הנאו מתחלף פאלף בחילופי אה"ו. והעין בחי"ת באותיות אה"ע. רמ"ז הובא בניצוצי אורות שם). מהערת כבוד קדושת ארמו"ר בספר המאמרים תש"ח עמוד 242).
 (20) (קיצור פרק ב; יבאר איד יש לתורה כח זה. ויאמר על פי מה שנתאמר ביד הדברות "יבדבר אלקים כו'". פירוש: שהוא ציווי לכל ישראל שיאמרו חמיר דברי תורה לדורות דבריהם דוקא, כי הן ממש דבר ה'. וזהו שאמרו דהיינו תורה).

(21) (סוכה כט, א).
 (22) (אין לה מעצמה כלום).
 (23) (על פי משלי ד, יח: "כאור נגה הולך ואור עד כהן היום").
 (24) (שאין להם מעצמם כלום).
 (25) (שבת קלח, ב) (ובפירוש רש"י): "ישוטמו לבקש את דבר ה'" (עמוס ה, יב) - דבר ה' זו הלכה". (בדכתיב (ואתחנן ה, ה): "להניד לכם את דבר ה'" דהיינו תורה).

יום", והיינו גילוי ואהבה שבבחינת בטול אליו יתברך. (שבחינת אהבה זו נקראת "היום הזה". כי פירוש "זה" הוא בחינת יחודא-עילאה. שלכן משה רבינו עליו-השלום נתנבא ב"זה". ובראש-חדש מקבלת פנסת-ישראל מוחין מתכמה²⁸, לכן האהבה היא בבחינת בטול).

כי "ואהבת" - ב' פעמים אור. ואזי באו ל"מדבר סיני" (פרשתו שם) - "שירדה שנגאה כו"²⁹, דהיינו ענין ותושיה, שמתשת פח הסמרא-אחרא כו.

ו"מדבר" - מלשון דבור, כמו (שיר השירים ה, א): "ומדברך נאווה", ונקרא מדבר - בתוספת מ', כי המ' הוא מאותיות האמנותי' שהן להקטין הענין. כלומר, שאין בזה בחינת דבור בפני עצמו, רק בחינת שפכד נדבר, דהיינו שהדבור הוא בחינת בטול בדבר ה' המדבר בו³⁰.

ואזי "ויסעו מרפידיים" (פרשתו יט, ב) - בחינת רפיון ימים, כמאמר רז"ל: "למה נקרא שמה רפידים כו"³¹, דהיינו בחינת חלישת פח הנשמה, רק שניתנה להם עוז ותעצומות לנשמה, ותושיה לסמרא-אחרא כו³².

מביתא ילקוט שמעוני על הפסוק בשלח יז, ח: "ויחגו ברפידים" - שרפו ידיהם מן המצות. ילקוט שמעוני שם. וראה פירוש רש"י שם.

32) קיצור פרק ד: יבאר הפסוק "בהדש השלישי לצאת בני ישראל ממצרים", ועל ידי ספירת העומר לבר מדות נפש הבהמית, אז החל לזרוח בקרב המושבת אור אינסוף בשבוע השביעי לעומר. ולפי שהמשקה דוקה לאור השמש כנ"ל, על פן אמר "בהדש". ונב הנהגה נקראת "יום", ולפי שענין לא נמשכה גילוי הארה עד מתן תורה, על פן לא פירש איה יום. ובהיות כי נתבאר לעיל פרק א שהארת אין סוף שעל ידי התורה נקראת עוז ותושיה - עוז לנפש האלקות ותושיה לנפש הבהמית. והו "ביום הזה" באו מדבר סיני, "שירדה שנגאה לאומות העולם". ונקרא גם כן "מדבר" על שם הדבור בדברי תורה.

כל עלמין", להיות השפעת אור אינסוף ברוך-הוא ממש שורה ומתגלה למטה כמו למעלה, דהיינו כמו בטול הלבנה לאור השמש ממש²⁶ :

[ד] וזהו (פרשתו יט, א) "בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ביום הזה כו"²⁷:

כי בצאת ישראל ממצרים²⁷ התחילו לספור ספירת העומר, כמו שכתוב (שופטים מ, ט): "שבעה שבועות תספור לך", והם הכנה להיות קבלת התורה בשבועות, דהיינו להיות גילוי אור אינסוף ברוך-הוא למטה כמו למעלה, בבחינת בטול אליו יתברך - "לאמר" אחר מה שיאמר הוא, ולהיות דבר ה' ממש בתוך בני ישראל בעסק תורתם.

ובשבוע הזו, ביום ג' בו - הוא כאלו כבר נכנסה כל השבוע, ונעשו אז ישראל מוכנים ועומדים לקבל בחינת בטול זה. והנה אז מולד הלבנה, שהוא גילוי אור אינסוף ברוך-הוא אחר בטול הלבנה אליו.

ולכן נקרא "ביום הזה" סתם, כי "יום" היינו אור וגילוי, כמו שכתוב (בראשית א, ה): "ויקרא אלהים לאור -

26) קיצור פרק ג: מעתה יחזור לביאור הפסוק. ובתחלה נקדים אך שהמושבת אור אין סוף בישראל על ידי עסק התורה הנ"ל פרק ב - הוא כמו אור השמש בלבנה. והו סוד "וירחה לכם יראי שמי שמש", כי כמו ד"סיהרא אועירת גרמה" בכל חדש בשמקבלת מהשמש, ולאחר כך מתפשט זה אור השמש עד שנגדלת - כך הוא בישראל "מה להלן באימה וראה כו".

27) בצאת ישרא'ל ממצרים: תהלים קיד, א).
28) עיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ויהי מדי החדש".
29) שבת פט, ב (ורש"י): מאי הר סיני? הר שירדה שנגאה לאומות עליו (שלא קבלו בו תורה).
30) (עיין מה שנתבאר בדבור המתחיל הנ"ל).
31) "שרפו ידיהם מדברי תורה". ראה סנהדרין קו, סוף עמוד א. ובפירוש רש"י.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

ההתכללות דבחי' ארם גימ' מ"ה כו' וזהו שם מ"ה מלגיו דאיהו ארח כל האצילות והלא יש שמות עליונים למעלה משם מ"ה והוא שם ע"ב וס"ג שהוא בחו"ב דאצי' כו' ושם

(ד) והנה יש להקדים תחלה להבין בטעם ושרש ענין שם מ"ה דשם הוי"ה שהוא בחי' העיקר ושרש בכל הע"ס דאצילות מפני שבו הוא בחי' התיקון דוקא שהוא בחי'

כידוע ובחי' הכלי מסתיר ומצמצם ומגביל לאור שבו ובוה יתרון מעלת מדרת הת"ת שבחי' הכלי שבו אינו מסתיר ומעלים כלל לבחי' האור שבו וכמו שמאיר אור א"ס בפנימי' האור דשם הוי' שבו כך הוא מאיר ממש גם בבחי' הכלי שבו הגם שהוא בבחי' חיצוניות משא"כ בשאר המדות וספי' זולת' שאינו מאיר בכלי שלהם כמו באור וז"ש מי כמוך באלים הוי"ה שהוא בחי' הת"ת דוקא שהוא קו האמצעי שעולה עד פנימי' הכתר כידוע (והוא עיקר ענין היחוד בק"ש כאמרו שמע ישראל ה' אלקינו הוי"ה אחד שכולל כל ההויות כו' כמשי"ת). ולהבין ביאור הענין הנה יש להקדי' בשרש וביאור ענין הו' שמות שאינן נמחק' והן שם אל שבבחי' אור החסד כמ"ש חסד אל כל היום ושם אלקים הוא בבחי' אור הגבורה כו' וכה"ג שמות דשדי וצבאות שהן בנו"ה ויסוד ושם אד' במל' כו' שזו שמות הללו הן עיקר בחי' התיקון דו' מדרת דו"א דאצילות כידוע ואמנם שם הוי"ה הוא בבחי' הת"ת וע"ז א' מי כמוך באלים הוי"ה דוקא לפי שגם ששם אל או שם אלקים הוא במדות דחו"ג דאצילות אין בהן שלימות האמיתי דעצמות אא"ס שבאצילות רק בשם הוי"ה דת"ת דוקא וכמו שאמרו בני גד ובני ראובן אל אלקים הוי"ה כו' שכוונתם ה' ליחוד ולכלול ב' שמות דאל ואלקי' שבחו"ג בשם הוי"ה דוקא שהוא עיקר הכוללם יחד כו' והוא רק מטעם הנ"ל שבבחי' שם הוי"ה דת"ת מאיר בכלי שהוא השם כמו באור ממש בשוה מה שאין כן בוולתו כנ"ל וד"ל:

מ"ה במילוי אלפי' הוא בבחי' המדות דו"א שלמטה מהם כידוע ועוד דשם מ"ה זה הוא בבחי' מדרת הת"ת שמדה זו באה אחר ב' המדות דחו"ג מאחר שכלול משניה' יחד כו' וא"כ למה יש יתרון מעלה בו יותר מב' המדות דחו"ג כו' ולמה א' מי כמוך באלים הוי"ה כו' ועוד הרי ידוע שיש שם דהוי"ה בכל ספי' ובכל מדה בפרטות כמו במדרת החסד יש שם הוי"ה מיוחד בפ"ע ובמדרת הגבורה יש שם הוי"ה מיוחד בפ"ע כו' וכן בנו"ה כו' אלא שהתפרש ביניהן הוא רק בבחי' הנקודות לכד ששם הוי"ה בחסד הוא בניקוד ציר"י ובגבורה בניקוד שו"א ובת"ת בניקוד סגול כו' (כמ"ש במ"א בענין הכוונות בשם הוי"ה בחי' ברכות דתפלה כאמרו בא"י כו' וכמו שאמרו מפני מה ישראל צועקים בתפלה ואינן נענין מפני שאין מכווני' בשם כו' שזהו בפרטי השמות דהוי"ה בכל ברכה וברכה בשם הוי"ה מיוחד בפ"ע דוקא כפי מה שהוא כמו בבקשת תשובה בשם הוי"ה בניקוד שו"א שהוא בבחי' גבורה ובבקשת דשפע פרנסה בדרך עליו כו' שהוא בחסד בשם הוי"ה בניקוד ציר"י וברפואה בבחי' ת"ת שהוא שם הוי"ה בניקוד סג"ל וכה"ג וד"ל):

(ה) אך הנה באמת שרש הענין הוא דאעפ"י שיש שם דהוי"ה בכל ספי' ומדה בפרט כנ"ל מ"מ עיקר ושרש הכל הוא בחי' שם הוי"ה דבחי' הת"ת דוקא כנ"ל והוא רק מטעם א' בלבד כמ"ש בע"ה דכל ספי' ומדה כלול מב' מדריות דאור וכלי דוקא שהוא בחי' פנימי' וחיצוניות

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר ה'צמח צדק - ואולם חי אני

יצמצם א"ע להיות רוצה במלוכה הנ"ל ולעלות במחשבתו אלא אמלך שזהו בחי' ביטול רצון העצמות דכולא קמיו' בלא חשיב ממש להיות רוצה במלוכה וזה נמשך ע"י מס"נ וביטול רצון שבאדם והמס"נ נק' אמת וזהו תתן אמת ליעקב. ולכן מפסיקים בין אחד ולואהבת בבשכמל"ו הגם שלא אמרו משה מפני שהוא עיקר תכלית היחוד להיות ברוך שם כבוד כו' ממקומו הנ"ל, ע"י ישראל, שמע ישראל, מסירת נפשם ליכלל באחד ע"י ודברת כם להיות נכלל מחשבה במחשבה כו' שזהו מכלל ענין מס"נ וביטול רצון שאין לו רצון אחר רק רצון הש"י וזהו ג"כ ענין עסקו בתורה להעמיק שכלו אך רצונו ית' ואינו מהרהר בצרכי עצמו כלל. וזהו ענין פ'

ד. וְהִנֵּה הַמִּשְׁכָּה זֶה שְׁיוֹמֵשׁ בְּחִי' הַכְּבוֹד מִמְקוֹמוֹ, שֶׁהוּא מְקוֹר מִחֲצֵבו הַמֵּאֵד נִעְלָה, לְהוֹיֹת מִכַּה"כ לְהַחְיֹת עוֹלָמוֹת אֲשֶׁר כְּלֵא חֲשִׁיבִי' וְכַמְפָּה מִיָּם אוֹקִינִיָּם הוּא ע"י אֲתַעְדֵּל"ת כְּדַכְתִּיב תִּתֵּן אֲמֵת לְיַעֲקֹב. כִּי הִנֵּה יַעֲקֹב אָמַר בְּשִׁכְמָלוֹ וְאֵנוֹ אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּק"ש אַחַר אַחַד, שְׁע"י מַס"נ בְּאַחַד אֲנוֹ מִמְשִׁיכִים לְהוֹיֹת בְּשִׁכְמָלוֹ, דְּפִי' מַס"נ הוּא מִסִּירַת הַרְצוֹן שֶׁהַרְצוֹן נִק' נֶפֶשׁ כְּמוֹ אֵין נֶפֶשִׁי אֶל הָעַם וְכך פִּי' אֵלֶיךָ ה' נֶפֶשִׁי אֲשֶׁא הֵייוֹ מִסִּירַת הַרְצוֹן לְכַמֵּל נֶפֶשׁוֹ וְרַצְוֹנוֹ לְאֹמַר מִי לִי בְּשִׁמִּים כו' שֶׁהוּא בְּחִי' בִּיטוּל הַיֵּשׁ לְאֵין דְּהֵייוֹ שֶׁנֶּעֱשֶׂה מִיֵּשׁ אֵין שִׁכְמָל א"ע מִמֶּשׁ, הִנֵּה ע"י אֲתַעְדֵּל"ת זֶה אֲתַעְדֵּל"ע לְהוֹיֹת מֵאֵין לִישׁ דְּהֵייוֹ שֶׁהִשִּׁי ג"כ

ו"ק, וכמ"כ בבחי' עומק רום ועומק תחת הנה מדת הרחמנות דוקא נק' בריח התיכון המבריר מן הקצה העליונה עד הקצה התחתונה וז"ש ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי שלחיות ואביא אתכם אלי הוא דוקא ע"י רחמנות שהוא בחי' נשר וכו' כמ"ש במ"א, ולכן העלא' בחי' אותיות הנ"ל הוא ג"כ ע"י בחי' יעקב אך כמה מעוררים בחי' רחמנות הוא ע"י הבכיה, מים תחתונים בוכים אגן בעיני למהוי קדם מלכא, פי' (שבכיה זו מעוררים רח"ר על עוצם ריחוקם מאחד, כמשל בן המלך שנשבה שכשנתרחק מאביו ואינו משים לב על שרחוק מהמלך גם המלך יוכל לשכוח עליו כיון שהוא רחוק ממנו אבל כשלבנו מר לו על ריחוקו וצועק אל אביו בבכיות להעלותו משם אז נתעורר רחמי האב על הבן כך) בחי' האותיות שנפלו למטה בחשך החומרי דעה"ז נק' מים בוכים שצועקים לעלות וליכלל באחד, ועי"ז מעוררים הרחמנות. והנה יובן ממשל (הנ"ל) מכן המלך שהי' בשביה שכשחזר מן השבי' אל אביו אז מתעורר ביתר שאת רחמי האב על הבן כמה שהי' קודם שהי' בריחוק מקום ממנו וזהו מ"ש בבכי יבואו כו' כך ע"י עליו' בחי' אותיות כנ"ל נתעורר מדתו של יעקב מדת הרחמים לרחם גם על עולמות עליונים שגם עליהם שייך רחמנות דכולא קמו' כו' וזהו ברחמיך הרבים רחם עלינו שאין אנו משיגים גודל הרחמנות. וזהו תתן אמת ליעקב אמת הוא בחי' המושבה מאל"ף בחי' פלא עליון עד תי"ו סופא דכל דרגין (שהיא בחי' כבוד תתאה מדת מלכותו ית') ע"י מדתו של יעקב מדת הרחמנות (והיינו ע"י שמתחלה הי' ההעלאה בחי' את כל הארץ אותיות מא' עד תיו שנפלו בשבה"כ ע"י רחמנות מים תחתונים בוכים כו' שאו נמשך ע"י רח"ר בחי' אותיות עליונים שלמעלה משבה"כ והוא ענין המשכת כבוד ה' ממקומו שהוא בחי' שמו הגדול שהוא ג"כ בחי' אותיות כח המחשבה כמ"ש במ"א רק שזה נק' אמת ראש תוך סוף דכל האותיות, וא"כ מבחי' את נעשה אמת). והנה בבחי' המשכת רחמנות הנ"ל דיעקב כלולה בה ג"כ בחי' שמחה כמ"ש וצדקתך ירננו וכתוב רננו צדיקים בחי' שע"י העלא' הנ"ל נתעורר רחמנות בשמחה כמשל בן המלך הנ"ל ופי' רננו צדיקים היינו בחי' צדיק עליון וצדיק תחתון, פי' צדיק תחתון הוא בחי' כנס"י בהעלא' הנשמות והוא ענין מ"ש למען יזמר כבוד ולא ידום נהורא תתאה קרי תדיר וכו' והגלוי שנמשך בזה מאור א"ס ב"ה נק' צדיק עליון וזהו רננו צדיקים וכו' וכ"ז ע"י בחי' יעקב שממשך המחשבה זו להיות בכח"מ שיומשך ברכה והמשכה להכבוד תתאה הנ"ל ממקומו שהוא בחי' אור א"ס ב"ה וזהו ממש בחי' רננו צדיקים וכו' ולכן אמר יעקב דוקא בשכמלו' (ובזה אפשר לבאר מה דמשמע בגמ' בחולין דצ"ב סע"א דהמלאכים האומרים בכח"מ יש בהם מעלה יתירה מהאומרים קק"ק כו' יעו"ש כי ע"י קק"ק נמשך ע"י צמצומים עד שנמשך להיות

ראשונה דק"ש שהיא קבלת עול מלכות שמים, ובפ' שניה נאמר ואספת דנגך כו' ולכאורה אין לזה שייכות לק"ש, אך הענין דהנה עיקר היחוד הוא ע"י העלאת כל המאכלים ומלבושים שהם בחי' אותיות ששרשן משבה"כ וימלוך וימת כו' (ר"ל שהאותיות המלובש'י בהמאכל או המלבוש, כנודע שבכל דבר מלובש בחי' אותיות המחיה את הדבר, ואותיות אלו הן בחי' אותיות שנפלו בשבה"כ מעולם התהו שהכלי' הן בחי' אותיות כמ"ש במ"א עד"מ תיבת ארון עולם הוא כלי לבחי' ההשכלה המלובשת באותיות אלו שהוא ענין אדנות וממשלה, וענין שבה"כ הוא עד"מ פיזור ופירוד האותיות כאו"א בפ"ע שאז מסתלק ההשכלה מהם ומ"מ נשאר בהם רשימו מההשכלה, ועד"מ זה הוא ענין שבה"כ ונפילת אותיות הנ"ל ונתלכשו בדצ"ח הגשמיים ג"כ שהם נמשכים מכחות רוחני' עליוני' שנפלו בשבה"כ כנודע) כי שרש הבהמות מפני שור שבמרכבה ושרש החיות מפני אריה ועופות מפני נשר ונפש החיונית מפני אדם כו' ועי" מס"נ באחד נאספים כל בחי' אותיות הנ"ל להתעלות לשרשן וזהו ענין ואספת דנגך וכו' שאומרים בק"ש אחר המס"נ באחד כי אז דוקא עי"ז יהי' העלאת האותיות לשרשן וזהו פי' וימלא כבוד ה' את כל הארץ היינו שכדי להיות ימלא כבוד ה' הוא ע"י עליית האותיות הנ"ל שנפלו בשבה"כ למטה וזהו את כל הארץ היינו האותיות מא' עד תי"ו שנפלו בארץ דהיינו בעניני' גשמיים וע"י העלאת האותיות ע"י המס"נ באחד שנכלל' למקורן ושורשן הגבוה מאד נעלה בחי' לפני מלוך מלך לבני, עי"ז נמשך להיות וימלא כבוד ה':

ה. ועליה זו הוא ע"י בחי' יעקב תתן אמת ליעקב כי הנה האבות הן המרכבה. דהיינו בחי' אברהם הוא בחי' פני אריה מדת אהבה ויצחק בחי' פני שור מדת יראה ויעקב בחי' פני נשר מדת רחמנות כדלקמן, וכתוב והחיות נושאות את הכסא כו' שהם המעלי' את בחי' הכסא לבחי' ומדרגה גבוה מאד נעלה כמ"ש הטעם במ"א ע"כ גם העלא' האותיות הנ"ל לשרשן ומקורן לפני מלוך וכו' הוא בהן ועל ידן, אך העיקר הוא ע"י יעקב בחיר שבאבות דכתי' והאכלתך נחלת יעקב אביך וארז"ל (שבת דק"ח) שהיא נחלה בלי מצרים לא כאברהם כו', אבל ביעקב נאמר ופרצת ימה וקדמה כו' דהנה אברהם הי' מרכבה לבחי' חסד אברהם אוהבי בבחי' רצוא ושוב הלוך ונסוע בחי' רצוא הוא ממש למעלה ואמנם הי' ג"כ מכנים אורחים אפילו ערביים הוא בחי' אהבה שמלמעלה למטה להמשך חסד וכו' וכן יצחק היה מרכבה לבחי' גבורה ולבחינות אלו יש מצרים כי מצד החסד הי' ההתפשטות להטיב בלי די אך יש לו מיצר מצד מדת הגבורה המעכבת כנגדו וכן להפך, משא"כ מדתו של יעקב שהיא מדת הרחמנות היא בלי גבול ומיצר שאע"פ שע"פ הדין הוא חייב מ"מ שייך רחמנות וזהו ופרצת ימה וקדמה וכו' שהם

מכה"כ משא"כ ענין בכה"מ שבחי' מקומו מאיר בהכבוד כו' אצלינו בדוכתי טובא ע"פ כהאר"ל דהשרפים הם בבריאה כנ"ל. אלא דצ"ע דשם משמע דהאופנים הם למעלה ואופנים בעשי', ועמ"ש ע"פ אם יתקע שופר וכו' ובענין מהשרפים ומש"ה הם האומרים ברוך וזה נגד מה שמבואר שייכות אופנים לבחי' עיגולים דאופן הוא ל' עיגול):

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

- תורת שמואל תרל"ג -

ששה משמותם

ועתה י"ל למה בשבת אין אנו אומרים כ"א ברכה אחת, כיון שי"ב ברכות הוא כנגד י"ב אבנים שבחשן שהם בחי' עליונה ולמה בשבת אין אומרים מי"ב ברכות האמצעיות כ"א ברכה אחת, אך הענין הוא דהנה כתי' ביעקב ויקח מאבני המקום, ואיתא במד"ר שלקח י"ב אבנים כנגד י"ב שבטים, ואח"כ כתי' והאבן הזאת שהי' רק אבן אחת, והיינו שנעשה מי"ב האבנים אבן אחת, שזהו בחי' עלי' לפי שיש אבן שכולל כל הי"ב אבנים והיינו כי י"ב אבנים הם בבריאה י"ב בקר דבריאה, אך האבן הזאת הוא בחי' מל' דאצי' כמו שהיא עולה עד הכתר שהוא למעלה מי"ב בקר, שהאבן הזאת הוא כולל כל הי"ב אבנים, והנה שבת שהוא בחי' עליות העולמות נתעלו בחי' י"ב אבנים הנ"ל בבחי' אבן הזאת לזה אין אנו אומרים כ"א ברכה אחת לכך כנגד בחי' אבן הזאת משם רועה אבן ישראל כו', וזהו ג"כ ענין י"ג מדה"ר, שהם י"ב בחי', ויש בחי' י"ג הכולל את כל הי"ב, שבחי' הי"ג הוא למעלה מי"ב הנ"ל, ולכך בשבת אין אומרים רק ברכה אחת כו' לפי שהברכה אחת היא למעלה מי"ב ברכות שבחול כו' כנ"ל.

(ו) וזהו טוב שם משמן טוב, דהנה בכלל הם ג' כתרים כתר תורה שזהו בעטרה שעטרה לו אמו ביום התונתו שהוא מ"ת, והכתר הוא בחי' המאור שבה שלמעלה מבחי' ותורה אור, וכתר כהונה וכתר מלכות, אך כתר שם טוב עולה על גביהן לפי ששם טוב שהוא ענין שמות השבטים שהוא בחי' ביטול היש לאין בחי' אבן בחי' א' ב"ן עי"ז נמשך המשכה שלמעלה מסדר השתל' מבחי' דלאו מכל אינון מדות איהו כלל כו', דהיינו מבחי' כתר שהוא בחי' הטוב כי לא כלו רחמוך כו', ולזה טוב שם משמן הטוב שלמעלה מאהרן שמעלה את נש"י, כי כתר שם טוב עולה על גביהן. [וג"ל כי טוב שם כו' היינו ע"י שמחברים את בחי' שם לבחי' טוב, וז"ע גאולה, ולכן טוב שם משמן הטוב כי כתר שם טוב עולה ע"ג, ולכן זהו משמות של שבטים שהם בחי' י"ב בקר דבריאה אבן א' ב"ן שהוא בחי' ב"ן בנימ' בהמה אך שהוא כמל' לבחי' א' הוא האין, ועי"ז ביטול היש לאין מתעורר אין דלאו מכל אינון מדות ונעשה התכללות המדות שזהו ע"י יחוד דאו"א תחלה, וכ"ז נעשה ע"י ביטול היש לאין ולכן טוב שם כו'.]

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהר"ש"ב

- המשך תער"ב -

כי תצא למלחמה, שבת פרשת תצא, תער"ג

המלכים כו' כ' מעיר אותי מעיר והו"ע יכרסמנה חזיר מעיר כו', ומ"ש ושמת מעיר לגל הוא ביטול מל' דנוגה כו'. וכאשר יתבטל ק"ג או יבא משיח שהוא בחי' המל' שתתעלה בבחי' אור הכתר (והיינו שבמל' יהי' גילוי אור הכתר ממש ותהי'

קפה) והענין הוא דהנה פ' זה א' ישעי' הנביא בנבואה בעין הקדמה על הנבואה שאח"ז שמנבא על מפלת בחי' מל' דק"ג, וכמ"ש בפסוק שאח"ז כי שמת מעיר לגל כו', עיר הוא בחי' מל' דנוגה, ותבחי' בענין ואלה

לחיות אלקיכם אלק' שלכם כו'. ועי'ז וברך את לחמך כו' קאי על ש' הוי' כי הברכה נמשך מש' הוי', וכידוע דברוך בחכ' כו' והוא ההמשכה מהעלם אל הגילוי כו', והיינו דלאחר שנמשך מעצמו' אוא"ס בש' הוי' אזי נמשך הברכה מש' הוי' מבחי' החכ' מהעלם אל הגילוי כו'. אבל אין בזה התחדשו' ושינוי דבר רק מה שהוא בשרשו ומקורו יומשך בהתגלות כו', וכמ"ש הבחיי גבי אסוך שמן דאלישע שז"ע הברכה מיש ליש להגדיל הברכה (והיינו שתהי' ההמשכה כמו שהיא בשרשה כו'), וזה ביכולת הנביאים כו', וכך הברכה שיהי' וברך את לחמך זהו נמשך מבחי' חכ' כו'. ואח"כ והסירותי כמדובר בעד עצמו והיינו גילוי בחי' עצמו' אוא"ס ממש, דמתחלה או' כשלישי המדבר שא"ז גילוי בחי' העצמו' כ"א מה שנמשך בש' הוי', ואח"כ ההמשכה היא מהעלם אל הגילוי שז"ע הברכה שא"ז בחי' התחדשות ממש כו', אבל להיות והסירותי מחלה שיעקר המחלה לגמרי מעיקרה שזהו כעין שינוי יש מאין זהו דוקא ע"י ההמשכה מבחי' עצמות אוא"ס ממש כו'. והנה כל בחי' התחדשו' מעיקרו וכמו הנס שהוא היפך הטבע להפוך כל הצירופים שנבראו בהם כל העולמות צריך שיבא האור מבחי' עצמו' אוא"ס דוקא, וכמ"ש במ"א בענין קשה לזווגם כקרי"ם, דקרי"ם הוא קשה כבי' להיות שזהו שינוי הטבע כו' (ובמ"א נת' דהקושי דקרי"ם הוא מה שהי' חבור עדאת"כ עם עדאת"ג והיינו שהיו במציאותם כמו שהן בבחי' עדאת"ג והי' בהם הביטול דעדאת"כ"ם כו', וי"ל דכמו"כ הביטול דק"ג הוא לא שתתבטל לגמרי ממציאותה כ"א שתצא מטומאתה ומחולאתה ותתהפך לקדושה, והוא הענין שלעתיד יתהפך הגוף ויהי' אלקי' כו', שזהו למע' הרבה במדר' מחבור עדאת"ג ועדאת"כ"ם כו'), וכת' גבי קרי"ם מה תצעק אלי בעתיקא תלי' מלתא, דבכדי שיהי' הפך ים ליבשה זהו מבחי' עתיק שזהו גילוי אור חדש שאינו בנדר העולמו' וזוה דוקא יהי' ההתחדשו' כו'. ועמ"ש הרמ"ז פ' בשלח דנ"ד ע"א שב' מיני זוגים יש למע', א' מסוד החיצוני' שאינו פוסק כו' ובו מתנהג הטבע המומבע בארץ כו', והב' הוא זוג הפנימי' כו', והיותר מובהר הוא בהמשכה מעתיק, ואז תתחדש בעולם הנהגה מחודשת והיא עשיית הנסים השולטים על הטבע כו'. וכמו"כ הוא בכדי להסיר מקור החולי שהוא בחי' ק"ג עז"א והסירותי בעצמי כו' (ולפעמים כת' והסיר ה' ממך כל חולי י"ל דחולי הוא בחי' התפשטו' לבד וכמאר"ל זה הרעיון כו'). והנה ידוע דלחמך זו תו' שעז"א ג"כ וברך כו', י"ל שזהו הברורים בכח התו' שהוא הרחבת מקום הקדושה כו', וכמ"ש במ"א בענין ואלה מוסיף על הראשונים כו', ובכדי להיות ביטול הק"ג לגמרי זהו בכח עצמו' ופנימי' התו' דוקא כו'.

קיצור. והוה הקדמה למ"ש אח"כ ושמת מעיר לגל מל'

במדר' הכתר כו'), וכמ"ש ועת"י יתיב מלכותי' מלכות עלם, דכאשר יאיר אור הכתר בחי' עתיק במל' אז תהי' מלכותי' מלכות עלם בבחי' נצחי', וכמ"ש ה' ימלוך לעולם ועד בבחי' נצחי' דא"ס כו'. דהרי ע"פ ס' השתל' הנה המל' היא בבחי' חסרון אור שזהו"ע מיעוט הירח כו', וגם כאשר ממשיכים הגילויים דס' השתל' בבחי' מל' שע"ז נעשה המילוי בבחי' מל' שז"ע די מחסורו כו' הרי אין מילוי לגמרי כו' (שהרי אי אתה מחוייב לעשרו כו', וכמשנת"ל פקנ"ז), כ"א כאשר הגילוי הוא מבחי' רוממו' הא"ס דהיינו בחי' פנימי' עי"ז נעשה רוממו' המל' להיות בבחי' נצחי' דא"ס כו'. ובכדי שיהי' גילוי בחי' פנימי' הכתר ה"ז דוקא בהקדם תחלה מפתל מל' דק"ג, דכל זמן שלא נתבער רוח הטומאה א"א שיהי' המשכת בחי' הפנימי' כו', דמבחי' חיצוני' אוא"ס יכול להיות הגילוי גם כשלא נתבטל ק"ג לגמרי מפני שהגילוי הוא בבחי' מקיף לבד כו', אבל להיות גילוי בחי' הפנימי' דאוא"ס (שצריך כלי דוקא כו' וכמ"ש במ"א), והגילוי הוא בבחי' פנימי' בנש"י כו', צ"ל קודם ביטול דק"ג כו'. וכמ"ש באריכות בלק"ת ד"ה למנצח על השמינית שלבחי' חיצוני' א"ק להיות שהוא בבחי' מקיף לבד אין לזה שום דבר המונע כו', אבל להיות גילוי בחי' פנימי' א"ק שזהו גילוי בבחי' פנימי' דוקא צ"ל הסרת הדברים המסתירים כו', וז"ע מצות מילה להסיר ההעלמות וההסתרים בכדי שיהי' גילוי בחי' פנימי' א"ק כו'. וזהו הטעם דשכר מצוה בהאי עלמא ליבא, דשכר מצוה הוא עצמות האור של המצוה ושיאיר בבחי' גילוי ממש בבחי' פנימי' כו', וזה יהי' דוקא לעתיד שיהי' וחד חרוב דהיינו שתתבטל ההנהגה דעכשיו שמק"ג ויהי' שמם מזה או יהי' גילוי אור עצם המצות כו', ועמ"ש בס"ש"ב פל"ז. ועוד זאת שהרי כת' ולאום מלאום יאמץ וכתיב אמלאה החרבה לא נתמלאה צור אלא כו', וכמו"כ הוא להיפך דמילוי הקדושה הוא ע"י חורבנה של צור כו', והו"ע יתרון האור שמתוך החשך שע"י דאתכפי' ואתהפכא השול"ג עי"ז דוקא נעשה יתרון האור כו'. והנה בכדי שתתבטל ק"ג לגמרי זהו דוקא ע"י המשכת אור חדש מעצמו' אוא"ס ב"ה כו', והענין דהנה כת' והסירותי מחלה מקרבך, ופי' מחלה הוא מקור החולי וכמא' מחלה זו מרה והוא בחי' ק"ג כו' וכמ"ש במ"א, ובכדי להסיר המחלה או' והסירותי בעצמי כו', דקודם לזה א' ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך כו' שנא' בל' נסתר והוא כמו שלישי המדבר, ונת"ל ספק"ט דשלישי המדבר והמספר זהו בחי' עצמו' אוא"ס המספר איך וידבר הוי' אל משה כו', וענין הספור הוא ההמשכה מבחי' אוא"ס לש' הוי', וכמו אנכי ה' אלקיך שמאנכי נמשך להיות הוי' באצ"י ומהוי' דאצ"י נמשך למשה כו' (ועמ"ש לעיל פק"ע), וזהו ג"כ ענין ועבדתם את ה' אלקיכם שזהו ההמשכה מבחי' שלישי המדבר בחי' אוא"ס שלמע' משם הוי' להיות הוי' והוא כדי

שיהי' גילוי ש' הוי', וברך הוי' את לחמך, מהעלם אל הגילוי, גם לחמך הכיורים שע"י התו' שזהו רק שמרחיב מקום הקדושה, והסירותי מחלה ק"נ שיעקר לגמרי זהו והסירותי בעצמו.

דק"נ שמסתיר על גילוי הפנימיות דוקא, וכשתבטל יבא משיה גילוי עתיק ויהי' מלכותו מלכות עלם, וגם דלאום מלאום יאמן, יתרון האור מהחשך, ובכדי שיתבטל מל' דק"נ צ"ל גילוי או"ח, ועבדתם את ה' אלקיכם שלישי המדבר

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

אר"א צדקת פזרונו - ש"פ משפטים תרפ"ט

בנצחון רוחני, א"ל אבנימום, לכו וחזרו על בתי כנסיות ובתי מדרשות שלהן, אם מצאתם שם תנוקות מצפצפים בקולם, אי אתם יכולים להם, ואם לאו אתם יכולים להם, כי ההתחזקות והתוקף בלימוד התורה בטוהרת דוחה ושובר כל מונע ומעכב, והעיקר הוא לימוד תינוקות של בית רבן, הבל שאין בו חטא, והלימוד צריך להיות ביראת שמים שידע קדושת האותיות וידעו כי תמונת האותיות וטעמם וקריאתם ניתן לנו מסיני, וזהו דיוק הלשון אם מצאתם שם תנוקות מצפצפים בקולם, כלומר אם הלימוד הוא בבית הכנסת ובבית המדרש, דלכאורה אינו מובן מהו השייכות דלימוד תינוקות של בית רבן לבתי כנסיות ובתי מדרשים, דהלא העיקר הוא הלימוד ומאי נפקא מינה באיזה מקום הם לומדים אם בבתי כנסיות או בביתם. אך הענין הוא, דכשם שהאומר אין לי אלא תורה ואינו עוסק בהעבודה דתפלה וקיום המצות הרי גם תורה אין לו הנה כמו כן הלימוד עם תשב"ר צריך להיות ביראת שמים דוקא, שידעו קדושת האותיות ואז מתחזק ומשתרש אצלם הנקודה פנימית שהיא נקודת היהדות ולבם יהיה נאמן עם ד' ותורתו לעד.

ק"צור. מלחמת היונים היא רוחניות שרצו לעקור את האלקות שבתורה וזהו להשכיחם תורתך ולהעבירם על חוקי רצונך, דכן ה' רצון המן הרשע ימ"ש לאבד את היהדות דבאמת הרי אלקות תורה קבועים בלב כל איש מישראל, ואופן הכליון ר"ל הוא על ידי קירוב והתבוללות, והשיב להם אבנימום דהכל תלוי בתשב"ר אם הם לומדים תורה בקדושת האותיות (ולא כאותן המפרידים הקדושה מהאותיות) שבתורה או אי אפשר לכלות את ישראל, וכל הלומד את בנו תורה בקדושת האותיות והטעמים או מתחזק אצלו נקודת היהדות.

ב) והנה המלחמה הלזו של היונים היא מלחמה רוחנית וכמאמר כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, וכהא דהמן הרשע ימ"ש שבקש להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים כיום אחד, דכל ענין תשוקתו של המן הרשע ימ"ש ה' להשמיד את היהודים, שרצה לעקור את היהדות ר"ל מקרב ישראל, דהנה המן הרשע ימ"ש ראה כי כל ישראל נער וזקן טף ונשים כולם מאמינים באמונה שלמה בא"ל אחד, וזהו ענין מה ששם שמים שגור בפי כל, אלע גלובין אין דעם אייבערשטין ב"ה באמונה פשוטה ואם העכער ויא יעדער פארשטאנד, און דאס האט המן הרשע ימ"ש ניט גיקאנט צונעמען ובקש להשמיד כו' את כל היהודים, ער, המן ימ"ש האט גיואלט אויסרייסן יהדות בא אידן, וזהו מה שבקש להשמיד כו' כיום אחד, יום הוא גילוי הוא בקש לאבד הגילוי דאחד, ער ימ"ש האט גיואלט ח"ו אויסרייסן דעם נקודת היהדות, וכן מלחמת היונים הרי כל עיקר כוונתם היה להשכיח ח"ו את ישראל תורת הוי' וחוקי רצונו ית', דהנה תלת קשרין מתקשרין דא בדא ישראל מתקשרין באורייתא, ואורייתא בקוב"ה, וכמו שאנו רואין במוחש דאלקות ותורה הם קבועים בלב כל איש ישראל, יעדער איד ואו ער זאהל ניט זיין, און ויא ער זאהל ניט זיין, איז געמליכקאייט און קדושת התורה איין גיבאקן אים אין הארצין, ולכן אנו רואים דגם כמו שהוא ח"ו ור"ל גם חפשי מקיום המצות, ומ"מ לבבו נאמן עם ה' ותורתו, והוא פלא נפלא מה שישנו בישראל דוקא, ובכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, ואופן הכליון הוא שבאים להזדווג לישראל להיות לעם א' ולהתבולל אתם, ועם זה גופא ח"ו הם רוצים לכלותנו היל"ת, וזהו ששאלו את אבנימום תאמר שאנו יכולים להזדווג באומה זו, להתבולל עמהם בכדי לנצח אותם

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

חג השבועות, תרצ"ד

נברא מלאך טוב.

כב. מלאכים יודעים מה שנעשה בעולם הזה, ואילו נשמות אינן יודעות מה הוא העולם הזה, הן אינן יודעות לא את הרע ולא את הטוב של העולם הזה.

הסדר של ירידת הנשמה בגוף הוא שמאוצר הנשמות מובילים אותה דרך גן העדן, ושם נודע לה מהו העולם הזה. כשהנשמה באה לגן עדן, רואה את נשמות הצדיקים כפי שהן בהיכלות שלהן, את התנאים והאמוראים, הגאונים והצדיקים ותלמידיהם – פעם דובר בביאור הלשון הידוע⁴ "עלמא עילאה כגוונא דעלמא תתאה", כשם שבעולם הזה מוקף כל רבי וכל צדיק בתלמידיו וחסידיו, כך הדבר גם בעלמא עילאה.

חובה ומצוה – מצד אהבת ישראל – לפרסם שכל בני ישראל בכל מרחבי תבל ידעו, שמי שלומד בישיבה בעולם הזה ומי שמקושר לצדיק בעולם הזה – יזכה לאחרי אריכות ימים ושנים, להיות בישיבתו ובמסיבתו של רבו בעולם הבא –

מגן העדן מובילים את הנשמות דרך מדורי הגהינום ומראים להן את עונש הרשעים, ומודיעים להן שאחרי שהן עצמן רואות שכר הצדיקים בגן עדן ועונש הרשעים בגהינום, קיימת בפני האדם הבחירה באיזו דרך ברצונו ללכת.

קל מאד לתאר את צער הנשמה בעזיבתה את אוצר הנשמות, ובהיגלותה בעולם בשרי פרוע הנקרא עולם השקר.

כג. העולם הזה נקרא "עלמא דשקרא" – עולם השקר, שכן כל הנמצא בעולם הזה הבשרי – משקר. "עולם הזה – משקר".

גשמיות היא הרי שקר, שכן המציאות האמתית היא החיות הרוחנית ולא המציאות הגשמית. המציאות הגשמית מכסה על החיות הרוחנית.

אנשים משקרים, אין אדם יודע מה בלבו של חברו, כל אחד מתהלך וסודו בקרבו, בחסרונותיו הפנימיים שרק הוא עצמו יודע אותם, ועושה כל אשר ביכלתו שהזולת לא ידע מהם.

כמה מר וקשה לנשמה, נסיעתה וירידתה מעלמא דקשוט לעלמא דשקרא (מעולם האמת לעולם השקר), ובבואה לעולם הזה היא נופלת בידי ה"חומץ ומעול",

כא. בהיותי באמריקה – בשנות תרפ"ט-תר"ץ – בבואי כמגע עם אנשים שונים, צעירים ומבוגרים, עשה עלי רושם מיוחד מה שזרם החיים יצר קווי אופי שונים, טובים ולא טובים, וביטויים שונים, קצרים חריפים ומדוייקים.

כשסוחרים או סתם אנשים מדברים אודות מישוהו, ורוצים לציין כמה רכוש והון יש לו, משתמשים בביטוי "כמה הוא שווה", זה שווה עשרת אלפים שקלים וזה שווה מאה אלף.

הביטוי "כמה הוא שווה", עד כמה שלא יהיה "קומי", הרי הוא מאפיין את חיי העולם הנוכחי, שלדאבון הלב מעריכים כל אדם לפי גודל הונו ורכושו. ה"עצביהם כסף וזהב" גדל באלף אחוזים במשך מאה וחמשים השנים האחרונות. הדיעה הכוזבת שמעשה ידי אדם, הם המביאים את הכסף והזהב, הציף מדינות שלימות וסימא עיניהם של מאות אלפי אנשים.

אך במהומת החיים הגדול שבעולם, קורים תופעות ואירועים כאלה המביאים למהפכה בחיים, מפכחים את כל השיכורים והמטושטשים ויוצרים אור טוב.

ובנוסף לכך, הטל-ומטר של תורת החסידות שהתפתחה על ידי רבותינו הקדושים, ומאות אלפי חסידים, במשך מאה וחמשים השנים האחרונות, יש בכוחם לפתוח את סתימת המוח והעינים ולפרוץ את הסתימות של הלב והאוזנים, שיבינו וירגישו, יראו וישמעו את האמת הטהורה של חיי האדם בעולם.

כל אחד יודע שהוא אורח נוטה ללון בעולם בלבד, וכל אחד רוצה להעמיד לעצמו מצבת זכרון.

בטבע בן-אדם שרוצה שיזכרו אותו, שלא ישכחו עליו. כולם מציבים לעצמם מצבות, אחד מציב מצבה בשדה בבית העלמין, ואחד מציב לעצמו מצבה בעיר, מקים בית מדרש, בית כנסת, ישיבה או מושב זקנים.

יש מי שמקים לעצמו מצבה מתה, שילדיו וקרוביו ידעו היכן נקבר העפר ואפר שלו, ויש מי שמקים לעצמו מצבה חיה – חדר, ישיבה, קיבוץ של תלמידי חכמים.

כולם רוצים שתהיינה להם מצבות, כולם רוצים שיהיה להם זכרון, שיזכרו אותם, ולכל-הפחות שלא ישכחו עליהם, וחלק גדול של האנשים שוכחים שכל אחד מהם מקים לעצמו כמו ידיו מצבת זכרון. בכל פועל רע – ישמרנו השם – נברא מלאך רע ובכל פועל טוב –

(4) ראה "לקוטי דיבורים" כרך ד. עמוד 1542.

ב"יחידות", ברם, הרב אמר שאין הוא יכול לקבל אותם היום. בינתיים נהיה אחרי חצות הלילה, והרב מברדיצ'וב הסגיר עצמו בחדרו.

בעל הדירה ביקש את היהודים ומשפחותיהם להתכבד במאכל ובמשתה שהגיש לפניהם, והיהודים שוחחו ביניהם על המהפכה שהתחוללה כאן, נפטרו מ"הקליפה השחורה" וצורר היהודים, ה"המן", הפך עורו לגמרי.

כה. התלמידים בשמעם דיבורי היהודים, החלו להתעניין במתרחש כאן, והיהודים סיפרו להם שזה מספר שנים מאז הגיע הרשע המרושע אל הפריץ בתור מנהל האחוזת, גירש את כל היהודים שהתפרנסו מסביב לאחוזת. הרשע הביא אתו מגרמניה כלב שחור שהיה מתנפל על כל יהודי שעבר דרך האחוזת, או גם מחוץ לאחוזת, והרבה יהודים נושכו על ידו.

התלמידים בשמעם כל הסיפורים, הבינו את הנעשה כאן, והיו מודאגים ביותר, הם הבינו שנערכת כאן מלחמה רוחנית, הרבי עוסק בפדיון שבויים של נשמה גבוהה, ומי יודע כיצד יסתיים הדבר.

בינתיים ניגש אחד התלמידים אל החדר בו שהה הרב מברדיצ'וב, כדי להאזין לתיקון חצות שעורך הרב, ומה נשומם לראות את בעל הבית שוכב על הארץ, ראשו לעבר דלת החדר, פניו לעבר הריצפה ובוכה מעומק הלב. בראותו מחוזה זה, נפל עליו אימה ופחד. יצא מיד וסיפר על כך לחבריו התלמידים. הם ניגשו כולם לעבר החדר, ובראש ובראשונה סגרו את הדלתות כדי שאנשי הבית ועובדי האחוזת לא יכנסו לשם.

הם חששו שמא יערכו הנכרים איזו רשעות. במיוחד פחדו שמא יוודע לכומר – שלדברי היהודים היה מחבריו של בעל הבית – מכל הנעשה ויעליל עלילה.

כו. עברו כמה שעות, והנה בעל הבית נכנס אל החדר בו שהו התלמידים ועיניו נפוחות מרוב כפי. התלמידים בראותם את בעל הבית נפחדו מאד והתרחקו ממנו, הם פחדו שמא יארע כאן איזו עגמת נפש.

בעל הבית הבין שאנשי הרב מתרחקים ממנו, ובאידיש-גרמנית משובשת, מעורבת במלים פולניות, החל לספר להם על עצמו, שהוא יהודי מלידה, שירת בצבא והגיע להיות אחד משומרי הסף בחצר המלך, הוא כל כך התרחק עד ששכח על יהדותו, ולאחר מכן החל לשנוא יהודים, עד שעונגו הגדול ביותר היה להרע ליהודים.

אתמול, כשראה את העגלה עם היהודים מתקרבים לביתו, התמלא שמחה גדולה, שכן יהיה בידו להרוג כמה יהודים, והחל לירות עליהם. משראה שהאקדח אינו יורה ובטעות הרג את כלב ההצלחה שלו, הבין שמתרחש כאן דבר פלאי.

המשתמש בכל מיני התחכמויות לפתות את האדם ולמשוך אותו אל תוך הגשמיות והחומריות – באיזה מצב, איפוא, נמצאת אז הנשמה!

ניגון ההכנה של הרב מברדיצ'וב לפני ה"והוא רחום" של תפלת ערבית, צלצל כמרש אבל, המלווה את הנשמה ברכבת היגון שלה מאוהלי הטוהר של אוצר הנשמות, לתהומות החושך המלוכלכים של עולם השקר הבשרי.

ברם, זה רק החלק הראשון של הניגון השייך למלים והוא רחום וכו' עד ולא יעיר כל חמתו. ואילו החלק השני של הניגון שהוא קול מבשר בהתלהבות של שמחה על המלים ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו – מבטא את חסד ה' הגדול העוזר לכל מי שרוצה להיות עובד ה'.

כעת, אחרי שהבנו את הניגון שניגן הרב מברדיצ'וב, ואחרי שאנו מבינים פחות או יותר פירוש המלות של והוא רחום וגו' ה' הושיעה וגו'

– יכולים אנו להמשיך בסיפור:

כד. אחרי שהרב מברדיצ'וב שר את כל הניגון בלי מלים, החל לומר המלים והוא רחום יכפר כו' בליווי הניגון. כל מלה התאימה לניגון האבל והחרידה את הלב, הריאות והכבד.

בעל הבית, שמהניגון בלי המלים היה כבר שבור כולו, לא יכל לסבול יותר. וכשהרב מברדיצ'וב סיים המלים ולא יעיר כל חמתו, בקול דממה דקה האחרונה של כלות הנפש – נפל על הארץ בלילה פראית שהחרידה את כל הנוכחים.

הרב מברדיצ'וב לא שם לבו לכך, והמשיך לומר ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו, עם החלק השני של הניגון, בקול שמחה ותקוה טובה. ולאחר מכן המשיך בתפלתו כדרכו בקודש.

יהודי הכפר וכן העובדים הגויים של האחוזת היו מבולבלים מכל מה שאירע, ועל כל הנכרים נפלו אימה ופחד לפני הצדיק הגדול הרב מברדיצ'וב.

רק אז הבינו התלמידים שהצטרפו לנסיעתו של הרב מברדיצ'וב, שכל הנסיעה של רבם היתה בגלל בעל הדירה, הם הבינו שמתחולל כאן פדיון שבויים מהדרגות התחתונות ביותר, אלא שבשום אופן לא יכלו להבין כיצד מגיעים לנכרי – הם חשבו שבעל הבית הוא נכרי – ניצוצות כאלה שעל הרבי לפדות ולהעלות. הם החליטו שבדאי הוא גלגול של נשמה גדולה והרבי מסר נפשו לפדותה.

כשסיימו להתפלל מעריב, והרב מברדיצ'וב הרי ישב בתענית, והשעה היתה כבר די מאוחרת, ובידעם מנהגו בתיקון חצות, העיזו התלמידים להיכנס אל הרבי ולבקשו טעום משהו.

יהודי הכפר הסמוך, רצו להיכנס אל הרב מברדיצ'וב

התלמידים טלית ותפילין וסידור, והלך לביתו להתפלל. כח. כשסיים הרב מברדיצ'וב להתפלל, קיבל את כל יהודי הכפר ב"יחידות". חשבו שתיערך גם סעודה, אלא שהרב מברדיצ'וב מיהר מאד. הוא טעם משהו והורה לבעל העגלה לרתום את הסוסים ומיהר לנסוע.

מנהל האחוזה נכנס אל הרב מברדיצ'וב ושהה בחדרו זמן ממושך. התלמידים השתוקקו לדעת ולשמוע את המדובר ביניהם, אבל הדלת היתה נעולה. בדרך שובם לברדיצ'וב הזהיר הרב את התלמידים שלא לספר לאף אחד מכל מה שאירע.

כעבור זמן קצר, עזב המנהל את האחוזה. אף אחד לא ידע להיכן הלך. כפי שסיפרו קיבל מבעל האחוזה סכום כסף גדול תמורת נכסיו הרבים והלך למקום בלתי ידוע. לאמיתו של דבר הלך לברדיצ'וב, וחזן מאותו קומץ תלמידים שהשתתף בנסיעתו האמורה של הרב מברדיצ'וב, לא ידע אף אחד ממנו. במשך הזמן נעשה לאחד מהמקורבים ביותר אצל הרב מברדיצ'וב, והקים אחת המשפחות המכובדות ביותר בברדיצ'וב.

למדריגה גבוהה כזו בתשובה, יכול להביא חוש הציור. זה שבסיפורו ובדיבורו על האימה והפחד הנופלים על החייל הפשוט כשעליו להיכנס אל הקיסר, חי מחדש את מה שהוא מספר ונופל מתעלף, זה שיש לו חוש ציור כזה, יכול להגיע לדרגות נעלות בעבודה. כעת מבינים ביטוי של אבי:

"כשהוא מבין את הענין, הרי לאחרי שהוא מבין אותו, הוא מתעכב להעמיק דעתו בענין, ומסתכל בציור במוחו על ההשכלה כמי שמסתכל בציור נאה".

כעת – אומר להם בעל הבית – החלטתי לחזור ליהדותי, ופרץ בבכי עמוק תוך בקשה ותחנון שהם ילמדו אותו מה לעשות, ושיפעלו על הצדיק לעשותו יהודי.

כזו. בתוך כך שמעו התלמידים שהרב מברדיצ'וב פתח דלת חדרו. אחד התלמידים ניגש ורבי לוי יצחק שאל אם ישנו בסביבה נחל לטבול בו. אחד מיהודי הכפר הסמוך, אמר שבכפר שלהם ישנו בית טבילה. הרב מברדיצ'וב הורה להכין מיד את העגלה כדי לנסוע אל הכפר.

בעל הבית בשמעו שהצדיק עומד לנסוע, הורה לרתום את הכרכרה שלו בארבעה סוסים, אלא שהרב מברדיצ'וב מיאן לנסוע בכרכרת בעל הבית, ונסע בעגלה שלו.

יהודי הכפר מלאו רעש של שמחה. הרב מברדיצ'וב נסע אל המקוה שבכפרם, ומשם הלך לביתו של אחד מוותיקי וזקני הכפר שם היה ה"מנין" של יהודי הכפר. כמנהגו של הרב מברדיצ'וב, שמע את המנין מתפלל ותיקין, ולאחר מכן המשיך את תפלתו ביחידות. לאחר התפלה למד את שיעוריו עטור טלית ותפילין.

גם בעל הבית של החווה הגיע לכפר, ובהיותו ידוע לאדם רע ומושחת המדות, עורר הדבר רעש גדול בין כל התושבים.

בראותו שכל יהודי הכפר התאספו ביום חול רגיל ומתפללים בשמחה רבה כבחג הגדול ביותר – עשה הדבר עליו רושם כביר.

בהכירו זה כמה שעות את התלמידים, ביקש מאחד מהם להראות לו כיצד להניח טלית ותפילין, לווה מאחד

~ רשימת המאסר ~

הרבי הרי"צ

הסְסוּכִים בְּהֶעֱנִינִים בְּכָלֵל, וּבְעֵינַי אֶרְצֶה הַקּוֹדֵשׁ בְּפָרֵט, וְחִלּוּפֵי הַמְּכַתְּבִים בֵּין רְבוּתֵינוּ שְׂבָאֶרְצֵה הַקּוֹדֵשׁ וְצ"ל וְרַבְּנוּ הַגָּדוֹל, וְהַדְּלִטּוּרְיָא שְׁהַכְּנִיסוּ בֵּין אַדְמוּ"רֵי וְוָאֵהֲלִין וְצ"ל וְרַבְּנוּ הַגָּדוֹל, הַחֲשִׁיכוּ אֶז מְאוּרֹת יִשְׂרָאֵל קְדִישָׁא, וּמַעֲשֵׂה שְׁטָן הַצְּלִיחַ, וְרַבְּנוּ הַגָּדוֹל חָשַׁב אֲשֶׁר בָּא עִתּוֹ, עֵת שְׁקִיעַת הַשֶּׁמֶשׁ.

בְּאַחַד הַיָּמִים¹⁴⁰ סִפֵּר רַבְּנוּ הַגָּדוֹל, לְבִתּוֹ הַרְבֵּנִית הַצְּדִקְנִית מִצַּב הָעֵנִינִים, וְאֲשֶׁר מְרַגֵּישׁ הוּא פִי עֵת כְּבִדָּה הִיא, וְהַקְטָרוֹג גָּדוֹל בְּמָאֵד, וְיִצְטַעַר בְּמָאֵד עַל מִצַּב הַחֲסִידִים וְתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב.

בֵּת רַבְּנוּ הַגָּדוֹל, הַבֵּינָה פִי הַמִּצַּב הוּא אִיוֹם וְנוֹרָא, וְאֲשֶׁר בְּתוֹצְאוֹתָיו תְּלוּיִם תִּיּוֹ שֶׁל רַבְּנוּ

140) בהבא לקמן (ראה נוסף לספר השיחות קיין ה'ש"ח) שיחת כ' כסלו תרצ"ג סעיף יא. יד. ספר השיחות תש"ג ע' 59.

הגדול, וימים אחרים היתה מבולבלה מאת אשר שמעה, ותחליט פי מחוייבת היא לגלות ליחידי סגולה ולהתיישב עמם, ונמרה בלבה למסור חיה בעד חיי רבנו הגדול.

בת רבנו הרבנית הצדקנית, קראה שלשת הסידים הזקנים ר' משה מייזליש¹⁴¹, ר' פנחס רייזעס¹⁴² ור' משה ווילענקער¹⁴³, ותדרוש מאתם פי יבטיחו לה לשמוע בכל אשר תצוה עליהם, ואשר ישבעו לה בשבועת אומן בכל חומר שבדיני התורה, אשר ישאר הכל בסוד גמור עד אשר אפשר יהיה לגלות.

האריות הללו, אם פי היו אבירי הדעת ואדירי הלב, בכל זה התרגשו במאד ויאמרו לה פי צריכים המה להתיישב ביניהם תחלה אם יכולים המה להסכים על התנאים אשר אמרה, ומבקשים המה זמן יום אחד.

בימים ההם, היה רבנו הגדול סגור בחדרו יותר מכמו הרגיל, וגם הסידים היו יותר מקורבים לא יכלו לכנוס בגן עדן העליון, והשינוי בהנהגה הראה לדעת פי עת צרה היא, עת מצוקה, אבל מה היא הצרה, ובמה איפוא אפשר להועיל או לעשות – איש לא ידע.

שלשה הנבחרים התועדו פעמים במשך היום, והחליטו פי בלילה זה תועדו כל הלילה לשקול בדעתם האם יכולים המה למלאות התנאים אשר התנתה בת רבנו הגדול.

הם התועדו יחדיו, התבוננו בהמצב ובינו נאמנה פי בת רבנו הגדול יודעת היא יותר מכל הנעשה מאשר יודעים המה, ואשר על פן מוכרחים המה למלאות התנאים, ובהחלט זה באו אל בת רבנו הגדול, בזמן אשר יעדה להם.

בת רבנו הגדול קבלה אותם בסבר פנים יפות, וראשית דבריה היו לאמר: כולנו חסידי אבינו רבנו אנחנו, וכולנו חייבים אנחנו למסור נפשינו בפועל ממש עבור אבינו רבנו ועבור תורתו תורת הבעל שם טוב, ותפסוק מלדבר ותבכה בכי רב.

לשמע הדברים האלה, התרגש הסיד ר' משה מייזליש ויעמוד ממקומו בכהלה, ויאמר, מה אתם בוכים, הגידו לנו מה הדבר הזה, אנכי הראשון שהולך למות, באש או במים עבור רבנו הגדול, עבור תורת הבעל שם טוב, הגידו לנו מה לעשות, אנכי אלף בשמחה, בשמחה וטוב לבב מרוב כל, כאשר ביאר לנו רבנו הגדול.

ראשית דבר – אמרה הרבנית – הנני דורשת מכם אשר תשבעו לי בשבועה חמורה שאין לה הפרה, אשר תקיימו בכל אשר אומר לכם, והשבועה תהיה רק על דעתי, פי אתם אינכם יודעים מה אגיד לכם, ובכן תשבעו שבועה חמורה על פי התורה שאין לה הפרה כלל, גם בדבר שנוגע בנפש האדם.

לשמע הדברים האלה, הנה הסיד ר' משה ווילענקער שהיה נודע לבעל מוח מבהיל ואדיר לב והיה מופלא במתינות, הנה גם הוא התרגש במאד ויאמר פי דבר זה צריכים לעשות בשקול הדעת ובמתינות גדולה, פי גרא הוא להסכים על זה.

ובהנסמן שם הערה 14.

141) ראה אודותיו ספר השיחות תרפ"ז ע' 111 ובהערה 87.

143) ראה אודותיו "התמים" חוברת ו ע' ח [רעא, ב] ואילך.

וש"נ.

142) ראה אודותיו ספר השיחות תרצ"ו - חורף ה'ש"ת ע' 55

ר' משה מייזלש ור' פנחס לא חפצו גם להתיישב בזה, ויאמרו הלא כבר החלטנו למלאות כל התנאים, ואם-כן איפוא מה ענין הישוב בזה, והשנים הכריעו את השלישי ויסכימו וישבעו שבועה חמורה על פי התורה.

עתה הנני עושה אתכם – אמרה הרבנית – לבית דין, ואתם תקבלו עליכם להעשות בית-דין לפסוק הלכה למעשה על פי גזירת חוקי ודיני תורתנו הקדושה.

המצב ההנה, אחרי חידודי הענינים שנעשו על ידי הדילטוריא בין האדמו"רים שבארץ הקודש, ואדמו"רי וואהלין ובין אבינו רבנו הוא מבחיל מאד, ועל פי הדברים אשר שמעתי מאבי יכולים להיות ח"ו תוצאות איומות.

שלשים שנה – אמר אבי – צריך האילן הטוב, לעידור וניכוש עד אשר יתן פריו. מאז היותו אילן, תורת מורנו הפעל שם טוב ומורנו המגיד זה-עתה נהיה לאילנא דחייא, ועתה נתעורר הקטרוג הנורא אשר יוכל לגדע את הכל, חפץ הנני לחיות, כי בן הוא חיוב האדם על פי התורה, אבל עוד יותר חפץ הנני לעדר ולנכש את האילן הזה שיתן את פריו עד כי יבא שילה. מורי המגיד נ"ע הגיד לי כי יבואו עתים רעים, והבטיח לי אשר בכלל עת יעזרוני, ראיתי את מורי ורבו, אבל פניהם שחור, אות הוא כי תורתם בסכנה ואות הוא כי....

מענינות מים נפתחו, – אמר החסיד ר' משה ווילענקער – בהלה אחזה כולנו, ונבכה בבכי רב, ודעתנו מתבלבלת.

ובכן – אומרת הרבנית – החלטתי לתת חיי תמורת חיי אבי, הנני חפצה להיות כפרתו, הנני נותנת את ימי חיי לאבי, אני הולכת למיתה ואני ילף לחיים טובים ארוכים בשביל להחזיק האילן אשר נטע, ויעדרו וינכשו, ויזה אזה גם אני בתורת אבי.

בינתיים שלח הוד כ"ק רבנו הגדול פ"נ לכ"ק האדמו"ר הרב ר' נחום מטשערנאביל וצ"ל¹⁴⁴ ועבר מה שעבר, והרבנית בת רבנו נסתלקה, וקודם מסירת נפשה ביקשה את רבנו הגדול אשר הוא בעצמו יחנך ויזריף את בנה, ומהיותו בן שלש שנים הנהו תמיד בגן עדן העליון.

בחשיבות גדולה ובחירת קדש מזכירים כל החסידים הגדולים בכלל ושלשת אבירי החסידים הנ"ל בפרט, את שם בת רבנו הרבנית הקדושה, כי כל אחד יודע היטיב אשר מסירת נפשה ואצילות רוחה הצילו את אילנא דחייא.

* * *

הילד¹⁴⁵ ר' מענדעלע, פנער בן גילו, משחק היה בדברים של מה בכך, ובעת שרבנו הגדול היה מתפלל היה הוא לוקח תפוחי אדמה, עושה מהם כדוגמת בתים של תפילין קשורים בשרוכים, והיה לובשם בזרועו ובראשו. וכאשר רבנו הגדול היה חולץ תפיליו, היה גם הילד ר' מענדעלע חולץ תפיליו, והיה משחק עמהם, אוהז בהשרוכים מושכם על גבי הרצפה, כמשחק נערים קטנים.

בעת שחיפניו בגן עדן הפחתון על חזרת הדרוש "על שלשה דברים" הנ"ל, ראינו דרך אחד

חלק ד' ע' תק"ז ואילך. ספר השיחות תרצ"ו - חורף ה'ש"ת סוף עמוד 3 ואילך. וש"נ.

144) ראה שיחת כ' כסלו תרצ"ג סעיף י"א. י"ד.
145) בהבא לקמן - ראה נוסף ל"התמים" שם - אגרות-קודש

הסדקים כי אחד [מ]תפוחי האדמה הסתבף סביבות רגל להשולחן, וישחה רבנו הגדול והסיר העיכוב, והילך ר' מענדעלע התענג במאד ונרוץ וירקוד פילד קטן.

כשחלץ רבנו הגדול תפילין דרבנו תם, פתח את הדלת ויפנסו לחזור את הדרוש, ואנכי נשארתי על עמדי, כי גראתי לכנוס פנימה, אף פרגע שאל רבינו הגדול, מי נשאר שם, ענה אחד החסידים, דארט איז געבליבן א יונגערמאן, ואמר רבנו יפנס גם הוא, פון א יונגערמאן קאן דאך ווערן א אלטער מאן.

התבלבלתי במאד עד פי פרגעים הראשונים לא ראיתי ולא שמעתי מאומה, רק הדברים דברי קדש "פון א יונגערמאן קאן דאך ווערן א אלטער מאן" האירו לנגד עיני, ומלאו את מוחי ולבי, ועבר איזה זמן עד אשר באתי אל בינתי, ואכנס ואעמוד בשורה האחרונה.

בה בשעה, הרגשתי איך פי הילך ר' מענדעלע דוחק עצמו בינינו, נדמה היה לי פן ואולי, מחפש הוא אחר אחד הצעצועים שלו ויראתי שלא יבלבל, ואפנה ואראה כי אוחז הוא תפוחי האדמה בידיו, ודוחק עצמו לשמוע ועברה מחשבה במוחי: האפשר הדבר כי יחפוץ לשמוע.

ואשמע קול קדוש רבנו הגדול לאמר: ער הערט, ער הערט, די וועסט וויסען אז ער הערט. לשמע דברי קודש אלה נבהלתי, ובבואי למנוחתי הנה בעוד עמדי בגן עדן העליון, גראתי לחשוב איזה מחשבה. כי במוחש ראיתי, אשר רבנו הגדול, רואה הוא מחשבותיו של כל אחד. אחרי צאתנו, ובואנו להיחיל לחזור הדרוש בינינו, חקרו ודרשו החסידים בינם לבין עצמם לדעת על מי, ולמי, אמר רבינו הגדול, ער הערט, ער הערט, די וועסט וויסען אז ער הערט, ונשאר בסוד גמור יותר מארבעים וחמשה שנים¹⁴⁶.

בהיות הוד כ"ק אאזמו"ר מורנו בן שמונה שנים, כפר למד בעיון רב גמרא ופוסקים, ורבנו הגדול מפאר את טיב פשרונותיו וידיעתו הגדולה והרחבה בלימוד לפני בנו הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו האמצעי, ומדבר אתו כי יקח אותו לחתן עבור בתו הרבנית חיה מושקא וצ"ל¹⁴⁷.

קבלה היא, אשר בהשיחה ההיא היו דיבורים מופלאים, רבנו האמצעי אמר על עצמו שהוא מיוחס גדול שיש לו אב רבי, השיב רבנו כי יחוסו גדול יותר שיש לו בן רבי, וכתב¹⁴⁸ כי לא זמוש מפיד כו' עולם, ובכן קח אותו לחתן עבור בתך. וכן היה.

בקנין תרנ"א, נסע הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק פשלשה פעמים לכפר מאזינקעס (הסמוכה בעשרים וחמשה ויארסט לליובאוויטש דרך באבינאוויטש ושם יער סאסני) ומתאכסן בבית דירתו של ר' שמואל ז"ל הורעוויטש¹⁴⁹. היה נוסע ביום א' מליובאוויטש והיה בא ביום ה' תורה.

אנכי למדתי אז עם שלשה חברים אצל המלמד ר' ניסן סקאבלא¹⁵⁰, הלימוד היה גמרא בבא-מציעא עם פירוש רש"י ותוספות, שולחן ערוך אדמו"ר אורח חיים, משניות בעל פה (כפר

מרת שיינא (ראה ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 95. "הקריאה והקדושה" טבת תש"ג ע' ג).

148 (ישעי' נט, כא. וראה בבא מציעא פה, א.

149 (ראה אודותיו אגרות-קודש חלק ג ע' שפה ואילך.

150 (ראה אודותיו ספר השיחות תרפ"ז ע' 17 הערה 31.

146) ראה על דבר כל זה ב"התמים" חלק ג ע' כג (קכח, א) נוסחא אחרת [וראה בהנסמן לעיל הערה 146].

147 [נולדה בעיר ליאזנא בשנת תק"ן. בחורף תרכ"א נחלתה, ובאור ליום הששי ח' טבת* תרכ"א נסתלקה. ומקום כבודה בעיר ליובאוויטש באהל כבוד אמה זקנתה הרבנית הצדקנית מרת סטערנא [אשת כ"ק אדמו"ר הזקן] וכבוד אמה הרבנית הצדקנית

הייתי בקי בסדר זרעים ומועד) אחרי שלמדתי תחלה עם פירוש ברטנורה, מקרא עם פירוש רש"י. ופעם בשבוע היה הוד כ"ק אמו"ר הרה"ק לומד אתי פרק תנאי, וב' פעמים בשבוע סעיף דרוש בלקוטי תורה.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

מובן הדבר אשר בשעה ראשונה אין גם לחשוב בזה, אבל השטח צריך להיות מתאי לכל הדרוש לטובת העדה. וכנודע פירושו של מ[נ]רנו הבעש"ט נייע זיינע, והי' כי יהי ראשיתך מצער, בעבודה אמיתית עיונית פנימיות ומסודרה לאט לאט צעד אחר צעד ברצון פנימי ובתשוקה עצמית, הנה בחסדי אל עליון אחריתך ישגא, עד כי בעזה"י יגיע לבחינה ומדריגה מאד, שהיא בלי גבול, והיא בחינת נחלה בלי מצרים.

והנה בדבר השם אשר יקראו את בית הכנסת הלוה, הייתי חפץ לשמוע עוד הצעות בזה, ומבין כולם אבחר את אשר יקרא לבית הכנסת חב"ד המרכזי אשר בתל-אביב, לטובה ולברכה בתוך שארי בתי תפלה ובתי מדרש יצ"ו.

אמנם לכל לראש צריכים להשיג המקום המוכשר במרכז העיר, והשיי"ת יהי בעזרם בגשמיות וברוחניות.

ידידם עוז הדורש שלומם טובם והצלחתם ומברכם בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר

יוסף יצחק

בי"ה א, י"ט שבט תרצ"ז
פאריס

אל חברי ועד בנין בית כנסת ומדרש
חב"ד בעיי"ת תל-אביב יע"א, ה' עליהם
יחי

שלום וברכה.

במענה על מכתבם מיום כ"ד טבת העבר, בהצעה על אודות בנין בית כנסת ובית מדרש נוסח חב"ד. ההצעה היא ישרה נכונה ונחוצה במאד. ולא אפונה אשר בעזרתו יתי יעזרו במפעל הרם והנשגב הלוה גם משארי מפלגות היראים ומחבבי שומרי תורה ומצוה.

בדבר המקום, הנה צריכים לבחור בעזה"י במקום מרכזי בעיר, ושטח גדול המספיק לכמה בנינים הדרושים לצרכי רבים, בית כנסת ומדרש מרוחקים, מקום לישיבה, להכנסת אורחים, לחדרי תשב"ר, בית הטבילה, בית עם מדורים אחדים בשביל כהוני העדה בעדת חב"ד, הרב ועוד.

המשך ביאור במס' בנא קמא ליום שישי עמ' 1

10 אינשי - מהיכן נלמד מה שאנשים אומרים, כד הוינן זומרי, לנברי
11 - בקטנותנו החשיבנו כגברים, ואילו השתא דקשישנא, לדרדקי -
12 עתה בזקנותנו מחשיבים אותנו כתינוקות. אמר ליה, לומדים זאת
13 מהנאמר על עם ישראל במדבר, דמעיקרא - בתחילה כשיצאו
14 ממצרים, פתיב (שמות יג כא), ויה' הלך לפניהם יוםם בעמוד ענן
15 לנחתם תרדו, ולילה בעמוד אש להאיר להם, שהיו חשובים
16 והקב"ה בעצמו הלך עמם, ולכפוף, לאחר שחטאו בעגל, פתיב
17 (שמות כג ב).

1 אינשי - מהיכן נלמד מה שאנשים אומרים, אי קלית דנרא, דלינא
2 - אם תגביה עמי משא, אגביהנו, ואי לא תגביה עמי, לא דלינא -
3 לא אגביהנו. כלומר, אין אדם רוצה ליטול עול הכרוך בסכנת
4 היזק ממוון וכיוצא, אלא אם חברו נושא עמו בעול. אמר ליה,
5 לומדים זאת מדקתיב כשאמרה דבורה הנביאה לברק בן אבינעם
6 להלחם עם סיסרא (שופטים ד ח). ויאמר אליה ברק, אם תלכי עמי,
7 והלכתי, ואם לא תלכי עמי, לא אלך, שלא נטל על עצמו עול
8 המלחמה, אלא אם תישא עמו דבורה בעול.
9 שאלה נוספת: אמר ליה רבא לרבא בר מרי, מנא הא מילתא דאמרי

לַעֲשׂוֹת מָה שֶׁהַשֵּׁם רוֹצֵה

בְּפָרֶשֶׁת יְתְרוֹ מְסַפֵּר עַל מַתַּן תּוֹרָה וְעֲשֵׂרֶת הַדְּבָרוֹת שֶׁהַשֵּׁם אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. אִם נִתְבּוֹנֵן נִרְאֶה דָבָר מוֹזֵר:

חֵלֶק אֶחָד עוֹסֵק בְּדְבָרִים שְׂאֵת כָּלֶם צָרִיךְ לְצוּוֹת עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", "זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ". אֲבָל הַחֵלֶק הַשְּׁנַי עוֹסֵק בְּמִצְוֹת "לֹא תִרְצָח", "לֹא תִגְנֹב", דְּבָרִים שֶׁרַב הָאֲנָשִׁים מְבִינִים לְבַד שֶׁהֵם אֲסוּרִים.

לָמָּה בְּמַתַּן תּוֹרָה, בְּזִמְנֵן כֹּה קְדוֹשׁ צָרִיךְ לְהִתְיַחַס לְכֹאֲלָה דְבָרִים שֶׁמוֹבְנִים כְּבָר מֵאֲלֵיהֶם? הַמְטָרָה שֶׁל מַתַּן תּוֹרָה הִיא לְחַבֵּר בֵּין הַקְּדוּשָׁה לְבֵין הָעוֹלָם שֶׁלָּנוּ. לְכֵן הַשֵּׁם מִצְוֶה אוֹתָנוּ שְׂגֵם דְּבָרִים שֶׁאֲנֵחֵנוּ מְבִינִים לְבַד, נִקְיִים בְּגִלְל שֶׁהוּא צָוָה אוֹתָנוּ, וְכֵן תִּהְיֶה לָנוּ עוֹד מִצְוָה. כֵּן נִכְנִיס אֶת הַקְּדוּשָׁה בְּכָל דְּבָר וְדָבָר.

נוֹסֵף לָכֵן, הַשֵּׁכֶל שֶׁל הָאָדָם לֹא יוּכַל לְבַלְבֵּל אוֹתוֹ וְלִחְשֵׁב פְּתָאוּם אַחֲרָת ('אוֹלִי לְבֵן אָדָם הִזָּה מִתְּרֵ לִי לְהִזְיֵק, כִּי הוּא הַתְּחִיל אִתִּי...'). כִּי הוּא יוֹדֵעַ שֶׁזֶה צוּי מֵהַשֵּׁם. צוּי שְׂאֵף פַּעַם לֹא מִשְׁתַּנֶּה. וּמִצַּד שְׁנַי, גַּם אָדָם שֶׁכֵּן צָרִיכִים לְהִזְהִיר אוֹתוֹ "לֹא תִרְצָח" וְ"לֹא תִגְנֹב", גַּם הוּא צָרִיךְ לְהִתְרַחֵק מֵהַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה וְלְהִיֹּת קְדוֹשׁ, וְלְהִרְגִישׁ שֶׁ"אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ".

מֵעֲשֵׂרֶת הַדְּבָרוֹת אָנוּ לוֹמְדִים שֶׁבְּכָל דְּבָר שֶׁאָנוּ רוֹצִים לַעֲשׂוֹת, נִחְשֵׁב מָה הַשֵּׁם מִצְפֶּה מֵאֵתָנוּ בְּאוֹתוֹ רְגַע, וְכֵן בְּטוֹחַ נַעֲשֶׂה טוֹב.

(מעובד ע"פ לקו"ש ח"ג עמ' 889. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

אגרות קודש

[י"ט שבט, תשט"ו]

מאשר הנני קבלת הפיינ שלו, ולפלא שאינו מזכיר דבר ע"ד התועדות, שבודאי נערכו מזמן לזמן במחנה הטי. ועליו הפלא גדול יותר, באשר מעבר לים הי' מראשי המתעסקים בכגון דא - אף שנמצא ביחד עם כמה מאנ"ש, ועתה בעירו אינו מודיע ע"ד פעולותיו בהפצת המעיינות חוצה, ובכלל בהחזקת היהדות והפצתה. ובודאי ימלא בהזדמנות הכי קרובה, והשיי"ת יצליחו.

בברכת הצלחה.

נ.ב. מוסג"פ העתק מכתבי לסניפי אגודת נשי ובנות חב"ד, אשר תקותי שינצל תוכנו, שבאמת כל השנה ענינו הוא, אף כי באיזה שינוים.

חומש לקריאה בציבור

פרשת יתרו

לחרות. ומקאן, שפאָשר יהודי הולך לקבלת התורה, עליו לקחת אתו גם את 'יתרו', קרי: כל דבר שיש בו ניצוץ של קדושה השייך אליו.

(תורת מנחם כב עמ' 61)

שני ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב: וירא חתן משה את כל אשר הוא עשה לעם ויאמר משה הדבר הזה אשר אתה עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן בקר עד ערב: ויאמר משה לחתנו כי יבא אלי העם לדרש אלהים: כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקוי האלהים ואת תורתיו: ויאמר חתן משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה עשה: נבל תבל גם אתה גם העם הזה אשר עמך כי כבוד עמך הדבר לא תוכל עשהו לבדך: עתה שמע בקלי איעצך ויהי אלהים עמך היה אתה לעם מול האלהים והבאת אתה את הדברים אלה האלהים: והזהרתה אתהם את החקים ואת התורות והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון: ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וראי אלהים אנשי אמת שרי בצע ושמת עליהם שרי אפנים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות: ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטוהם והקל מעליך ונשאו אתך: אם אתה הדבר הזה תעשה וצוה אלהים ויכלת עמך וגם בל העם הזה על מקומו יבא בשלום:

יח * וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו כיהוציא יהוה את ישראל מצרים: ויפח יתרו חתן משה את צפרה אשת משה אחר שלוחיה: ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם פי אמר גר הייתי בארץ נכריה: ושם האחד אליעזר כיהוציא אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה: (לוי) ה ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלהים: ויאמר אל משה אני חתנדך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה: ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישקלו וישאלו איש לרעהו לשלום ויבאו האלה: ה ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה יהוה לפרעה ולמצרים על אודת ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך ויצלם יהוה: (ישאל) ט ויחיד יתרו על בלהטובה אשר עשה יהוה לישראל אשר הצילו מיד מצרים: ויאמר יתרו ברוך יהוה אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים: * עתה ידעתי כי גדול יהוה מפל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם: ויפח יתרו חתן משה עלה וזכרים לאלהים ויבא אהרן וכל י קני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלהים:

~ נקודות משיחות קודש ~
 עתה ידעתי כי גדול ה' מפל האלקים (יח, יא)
 נאמר בזה, שהודאתו של יתרו היתה הנקבה למתן תורה. והנה ידועים דברי החיד"א בדיוק הלשון 'גר שנתגיר', ולא 'גוי שנתגיר', כי גוי לא תגיר לעולם, וגוי שמתגיר יש בו ניצוץ קדושה שגפול שלא במקומו, וכשמתגיר יוצא ניצוץ זה

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־דְּבָרֵי וְהָיִיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל־
הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ: וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי
מִמְלַכֶּת כְּהַנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֱלֹה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
תִּדְבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~

אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים (יט, ד)

בני ישראל נכנסו לבְּרִית בשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. מִלָּה –
הִצִּיאָה מִן הַטְּמְאָה, הִסְרַת הַמָּסַף הַמְּסַתֵּר עַל הַנֶּפֶשׁ
הָאֱלֵקִית. טְבִילָה – הַכְּנִיסָה לַקִּדְשָׁה, טְבִילָה אוֹתִיּוֹת הַבֵּיטֵל.
קִרְבָּן – עֲלִיָּה וְהַתְּפַלְלוֹת בְּאֵשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה, שְׁהָרִי זֶה כְּאֵלוֹ
מִקְרִיב חֲלָבוֹ וְדָמּוֹ. לְפִי זֶה, יֵשׁ לְרַמֵּז אֵף כָּאֵן: אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי
לְמִצְרַיִם – הַכְּנַעַת הַקֶּלֶפָה. וְאֲשָׂא אֶתְכֶם – הַכְּנִיסָה לַקִּדְשָׁה.
וְאֵבִיא אֶתְכֶם אֵלַי – יְחִוּד בְּאוֹר אֵין־סוּף.

(רשימות, חוברת י)

חמישי ז וַיִּבֹּא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזֻקְנֵי הָעָם וַיִּשָּׂם
לִפְנֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֹה אֲשֶׁר צִוָּהוּ
יְהוָה: וַיַּעֲנוּ כָּל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם
אֶל־יְהוָה: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי
בְּאֵי אֵלֶיךָ בְּעֵב הַעֲנֵן בְּעַבְוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרֵי
עַפְוֹךָ וְגַם־בְּךָ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגִּד מֹשֶׁה אֶת־
דְּבָרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה: י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵךְ אֶל־הָעָם וְקַדְשָׁתָם הַיּוֹם וּמַחֲרָ וּכְבָּסוּ
שִׁמְלֹתָם: יא וְהָיוּ נִכְנָיִם לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי א בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לַעֲיִנִי כָּל־הָעָם עַל־הַר סִינַי:
יב וְהַגִּבַּלְתָּ אֶת־הָעָם סָבִיב לְאַמֹּר הַשְּׁמָרוּ לְכֶם
עֲלוֹת בְּהָר וּנְגַע בְּקַצְהוּ כָּל־הַנְּגַע בְּהָר מוֹת
וַיִּמָּת: יג לֹא־תִנְעַע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסְקַל אוֹ־יִרְהַ
יִירָה אִם־בְּהִמָּה אִם־אִישׁ לֹא יִחִיָּה בְּמִשְׁחָה
חֵיבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בְּהָר: יד וַיֵּרֵד מֹשֶׁה מִן־הַהָר
אֶל־הָעָם וַיְקַדְּשׁ אֶת־הָעָם וַיְכַבְּסוּ שִׁמְלֹתָם:
טו וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הָיוּ נִכְנָיִם לְשִׁלְשֶׁת יָמִים
אֶל־תִּגְשׁוּ אֶל־אִשָּׁה: טז וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בַּהֲרֵת הַפָּקֹד וַיְהִי קֶלֶת וּבְרָקִים וַעֲנַן כָּבֵד

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיְהִי מִמְחֶרֶת, מוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים הָיָה (רש"י יח, יג)
פַּעַם נִכְנַס כ"ק מו"ח אֲדָמוֹר אֶל אֲבִיו, הַרְבֵּי הַרְשָׁב,
בְּמוֹצָאֵי יוֹם כַּפּוּר, וּשְׂאֵלוֹ: וּמָה עָתָה? הַשִּׁיב לוֹ אֲבִיו:
'אֵיצְטֵער דָּארף מַעַן עֲרֻשְׁט תְּשׁוּבָה טָאן' (= בְּמִיָּחַד עֲכָשׁוּ
יֵשׁ לְחֹזֵר בְּתְשׁוּבָה). וְהִינֵנו, שָׁגַם מִי שֶׁהִגִּיעַ לְמַצֵּב נַעֲלָה
בְּעִבּוּדַת ה' צָרִיךְ לְהוֹסִיף כְּהֵנָּה וְכֵהֵנָּה. הַדְּבָר נִרְמַז בְּרִש"י:
גַּם לְמִחְרַת עִבּוּדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל יוֹם כַּפּוּר, יֵשׁ לְשַׁפֵּט אֵת
הָעָם, הִינֵנו לְהוֹסִיף בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוּוֹת, בְּכַחֲנִיַת "אֵת
הַדְּרָךְ יִלְכוּ בָּהּ וְאֵת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר נַעֲשׂוּן".

(שיחת ט"ו בשבט תשמ"ב)

שלישי ט וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל הַחֲנוּ וַיַּעַשׂ כָּל אֲשֶׁר
אָמַר: טז וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אֲנִישֵׁי־חֵיל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל
וַיִּתֵּן אֹתָם רֵאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלֻפִּים שָׂרֵי
מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וּשְׂרֵי עֶשְׂרֵת: טז וַיִּשְׁפֹּטוּ
אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדְּבָר הַקָּשָׁה יִבְיֹאוּן
אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדְּבָר הַקָּטָן יִשְׁפֹּטוּ הֵם:
טז וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֲתָנוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אֶרֶצוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

כָּל דִּין שָׂדֵן דִּין אֶמֶת לְאֶמֶתוֹ (רש"י יח, יג)

כָּל סְבָרָא וְדַעָה בַּתּוֹרָה הִיא אֶמֶת, "אֵלוֹ וְאֵלוֹ דְּבָרֵי
אֱלֹקִים חַיִּים": אֲכַל הַלְכָה הִיא אֶמֶת לְאֶמֶתוֹ, כִּי הִיא שִׁנְתָה
לְשֵׁם הַיּוֹי, כְּמֹאמֶר "וַיְהִי עִמּוֹ, שֶׁהַלְכָה כְּמוֹתוֹ". דְּהֵנָּה, אָדָם
שֶׁנֶּזֶן כּוֹל לִזְמַר סְבָרָא טוֹבָה, דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, אֲכַל יִתְכַּן
שֶׁלְאַחַר מִכֵּן תִּתְעוֹרֵר סְבָרָא שְׂנֵיָה, טוֹבָה יוֹתֵר, שֶׁתִּפְרֹדֵךְ
אוֹתָהּ; מַה־שְּׂאִין־כֵּן פֶּסֶק הַלְכָה הוּא נִצְחִי.

(תורת מנחם ז עמ' 186)

רביעי יז א בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינַי:
ב וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינַי וַיַּחֲנוּ
בְּמִדְבָּר וַיַּחֲזִשְׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר: ג וּמֹשֶׁה
עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר
לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: ד אֲתֶם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי לְמִצְרַיִם
וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְּפֵי נְשָׂרִים וְאָבִיא אֶתְכֶם
אֵלַי: ה וְעָתָה אִם־שָׁמְעוּ תִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי

עֲלֶיהֶם וְקָל שֹׁפָר חֶזֶק מְאֹד וַיַּחֲרֹד כְּלִהְעֵם
 אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: ^ח וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לְקִרְיַת
 הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְּיָצְבוּ בְּתַחֲתֵית הַהָר:
^י וְהָר סִינַי עֵשָׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה
 בְּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כַּעֲשֵׂן הַכֶּבֶדֶשׁ וַיַּחֲרֹד כְּלִהְרֹ
 מְאֹד: ^י וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֶזֶק מְאֹד מִשֶׁה
 יִדְבֹר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל:

~ נקודות משיחות קודש ~

כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם (יט, יא)

אלו היו ישראל חסרים אפלו אדם אחד, לא היתה
 השכינה נגלית עליהן, דכתיב . . לעיני כל העם (דברים רבה
 ח)

הרי אומר: אם הפחות שפסחותים שבעם ישראל לא היה
 אומר 'נעשה ונשמע', או שהיה חסר למגזן ששים רבוא –
 לא היה משה רבנו יכול לקבל את התורה! שכן, כל ישראל
 הם 'קומה אחת שלימה', גוף אחד, ובריאותו של אבר אחד
 נוגעת לכל האברים.

(תורת מנחם יח עמ' 59)

ששי ^ב וַיֵּרַד יְהוָה עֲלֵיהֶם סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר
 וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:
^{בא} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רַד הָעֵד בְּעַם פֶּן־
 יִהְרָסוּ אֶל־יְהוָה לְרֹאוֹת וְנִפְל מִמֶּנּוּ רָב: ^{בב} וְגַם
 הַפְתָּנִים הַנֹּגְשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדְּשׁוּ פֶן־יִפְרָץ
 בָּהֶם יְהוָה: ^{בג} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יִוָּכַל
 הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הָר סִינַי כִּי־אַתָּה הֵעֲרַתָּה בְּנוֹ
 לֵאמֹר הַגִּבַּל אֶת־הָהָר וַקְדַּשְׁתּוּ: ^{בד} וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי
 יְהוָה לְדָוִד וְעֹלִית אִתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים
 וְהָעָם אֶל־יְהִרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם:
^{בה} וַיֵּרַד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: ^ב וַיִּדְבֹר אֱלֹהִים
 אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמְרֵי: ^ב אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עַבְדִּים: ^ג לֹא יְהִי־לְךָ
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים עֲלֵפְנֵי: ^ד לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל

וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם | מַמְעַל וְאֲשֶׁר
 בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם | מִתַּחַת לָאָרֶץ:
^ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנִי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֶקֶד עֵוֹן אָבוֹת עַל־בְּנֵים
 עַל־שְׂלֵשִׁים וְעַל־רַבְעִים לְשָׁנָאִי: ^ו וַעֲשֵׂה חֶסֶד
 לְאֵלִפִּים לְאֵהָבִי וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי: ^ז לֹא תִשָּׂא
 אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה
 אֶת־אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׂוֹא: ^ח זָכוֹר
 אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: ^ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
 וַעֲשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכְתֶּךָ: ^י וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת |
 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל־מְלֹאכָה אַתָּה |
 וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וּבַחֲמֹתְךָ וּגְרֶדְךָ אֲשֶׁר
 בְּשַׁעְרֶיךָ: ^{יא} כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־
 הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם
 וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־פֶּן כְּרָךְ יְהוָה אֶת־יוֹם
 הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: ^ב פֶּבַד אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־
 אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֵיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ: ^ג לֹא תִרְצַח: ^ד לֹא
 תִנְאַף: ^ה לֹא תִגְנֹב: ^ו לֹא־תַעֲנֶה בְרַעְךָ עֵד
 שֶׁקֶר: ^ז לֹא תַחֲמֹד בֵּית רַעֲךָ ^ח לֹא־תַחֲמֹד
 אִשֶׁת רַעֲךָ וְעַבְדּוֹ וְאִמְתּוֹ וְשׁוֹרוֹ וְחֲמֹרוֹ וְכָל
 אֲשֶׁר לְרַעֲךָ: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~

עשרת הדברות ועשרה מאמרות

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמְרֵי: (א, כ)

וידוע התמנה, הרי "לאמר" פרושו לומר לאחרים, ומפנין
 שקל בני-ישראל היו במתן תורה, ואפילו הנשמות של
 דורות הבאים היו שם (פדאימא בשמו"ר כח, ו) מה שנה פאן
 "לאמר" "לאמר לאחרים"?

ותירץ הרב המגיד ממעזריטש:

"לאמר" פאן מרמז על ה'עשרה מאמרות שבהן נבדא
 העולם" (אבות פ"ה מ"א), ופרוש "וידבר גו' לאמר" הוא,
 לקשר את ה"וידבר" - עשרת הדברות עם ה"לאמר" -
 ה'עשרה מאמרות".

(* במקום עליון

וּבְרַכְתִּיךָ: כּ וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־
 תִּבְנֶה אֶתְהֶן גְּזִית כִּי חֲרִבַּךְ הַנִּפְתָּ עָלֶיהָ
 וּתְחַלְלֶנָּה: כג וְלֹא־תַעֲלֶה בַמַּעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי
 אֲשֶׁר לֹא־תִגְלֶה עֲרוֹתֶךָ עָלָיו: פּפּפּ

ע"ב פסוקים, יגד"ב סימן

חצי קריש

וּתְגַדֵּל וּתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אִמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
 כְּרֵעֻתָהּ וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פּוֹרְקָנָה וְיִקְרַב
 מְשִׁיחָהּ. אִמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
 בְּעֶגְלָא וּבְזֶמֶן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן יְהֵא שְׁמַה רַבָּא מְבָרַךְ
 לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יתברך: יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא
 וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יתברך, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם,
 וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקִדְשָׁא
 בְּרִיךְ הוּא. אִמֵּן לְעֵלְא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְיִשְׂרָתָא,
 תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן

נקודות משיחות קודש

וּזְבַחַת עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ (כ, כא)
 פֶּרֶשׁ אֲדָמוֹר הַנֶּקֶן: מִזְבַּח אֲדָמָה – מִזְבַּח שֶׁל בָּטוּל,
 כְּאֲדָמָה זֹו שֶׁהֵכֵל דָּשִׁין עָלֶיהָ. וּזְבַחַת עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ –
 אֶת הַעֲלִיּוֹת שֶׁלֶךָ. וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ – הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁלֶךָ. וְהִנֵּה, אֵין
 הַכִּנּוּחַ לַיִּשׁוּת, אֶלָּא לְמַה שֶׁהַתּוֹרָה מְגַדִּירָה כְּעֵלְיָהּ
 וְכַשְׁלִימוֹת, וְאֵף אֶת זֶה יֵשׁ לְזַבְּחֵי. וּבְדִגְמַת תּוֹרַת הַבַּעַל־
 שֵׁם־טוֹב: שׁוֹיֵתִי - הַכֵּל שֶׁנֶּה אֶצְלִי, גַּם דְּבָרִים שֶׁהֵם בְּרוּם
 הַמַּעֲלָה, שֶׁפֶן ה' לְנַגְדִּי - אֵינֵנִי תַפְזֵן אֶלָּא בְּקִיּוּם רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן
 וְלֹא בְּשׁוּם דְּבָר אַחֵר.

(לקוטי שיחות כרך ב עמ' 565)

מִפְטִיר יי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם בִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דְּבַרְתִּי
 עִמָּכֶם: כ לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי אֱלֹהִי כִסֶּף וְאֱלֹהִי
 זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: כג מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה־לִּי
 וּזְבַחַת עָלָיו אֶת־עֲלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלֹמֶיךָ אֶת־צֹאנֶיךָ
 וְאֶת־בְּקָרְךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אוֹכִיר אֶת־שְׁמִי
 אָבוּא אֱלֹיךָ וּבְרַכְתִּיךָ: כד וְאִם־מִזְבַּח אֲבָנִים

פרוש הדברים:

בְּעֹבוֹדַת הָאֱדָם יֵשׁ שְׁנֵי מַצָּבִים. יֵשׁ זְמַן שָׁבוּ הוּא עֶסוּק
 כְּלוּ בַלְמוּד הַתּוֹרָה – עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת, וְיֵשׁ זְמַן שָׁבוּ עֶסוּק
 הוּא רֵאשׁוּ וְרַבּוּ בְּדַבְרֵי הַרְשׁוּת (הַמְּפָרִים עַל פִּי תוֹרָה) –
 עֲשֶׂרֶת מֵאֲמֵרוֹת שֶׁבָּהֶן נִבְרָא הָעוֹלָם.

וְיִכּוֹלָה לְהִיּוֹת תּוֹה־אֲמִינָא אֶצֶל הָאֱדָם, שְׁבַעֲת עֶסְקוּ
 בְּדַבְרֵי הַרְשׁוּת, 'מִנְתַּק' הוּא מַלְמוּד הַתּוֹרָה, וְיִכּוֹל הוּא לְסַדֵּר
 דְּרָךְ חַיֵּי שְׁלֵא עַל־פִּי הַשְּׁקֵפַת הַתּוֹרָה.

זֶה פְּרוּשׁ 'וַיְדַבֵּר גו' לְאִמֵּר' שֶׁגַּם בַּעֲת עֶסְקוּ בְּדַבְרֵי
 הַרְשׁוּת – עֲשֶׂרֶת מֵאֲמֵרוֹת, צְרִיךְ שִׁיְהִיָּה קָשׁוּר לְעֲשֶׂרֶת
 הַדְּבָרוֹת, כְּזֶה שֶׁגַּם אִזְ דְּרָךְ חַיֵּי יְהִיָּה עַל־פִּי הַשְּׁקֵפַת הַתּוֹרָה.
 (ע"פ לקו"ש כרך א עמ' 148 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

נקודות משיחות קודש

אנכי ה' אלקיך (כ, ב)

מַעֲמַד הַר סִינַי הִיָּה לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּאֶחָד, וְ"אֵלוּ הִיוּ
 יִשְׂרָאֵלִים חֲסִרִים אֶפְלוּ אֲדָם אֶחָד" לֹא הִיוּ זֹוכִים לְמַתֵּן
 תּוֹרָה. לְאִדָּךְ, אַחַד הַשְּׁעָמִים שֶׁעֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת נֶאֱמָרוּ בְּלִשׁוֹן
 יְחִיד הוּא מְשׁוּם שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְכָל יְחִיד וְיְחִיד בְּפִנֵּי עַצְמוֹ. וְיֵשׁ
 לֹמֵר, שֶׁשְׁנֵי עֲנִינִים אֵלוּ בְּאֶפֶן נְתִינַת הַתּוֹרָה הֵם בְּהִתְאָם
 לְשְׁנֵי הַדְּבָרִים שֶׁנִּתְּנָה בְּמַתֵּן תּוֹרָה. הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת - נִתְּנָה
 לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּמַצִּיאֹת אַחַת, בְּאֶפֶן הַשְּׁוֹה לְכָל. לְמוּד הַתּוֹרָה
 – נִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי עֲרָכוֹ.

(לקוטי שיחות לד עמ' 192)

שְׁבִיעִי יי וְכֹל־הָעָם רְאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־
 הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַהָר עֵשׂוּן וַיִּרְא
 הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמֵדוּ מֵרַחֵק: יג וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה
 דַּבְּרֵנוּ אֵתְּהָ עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֶל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ
 אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: יד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־
 תִּירְאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נַפּוֹת אַתְּכֶם בָּא הָאֱלֹהִים
 וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי
 תַּחֲטְאוּ: יה וַיַּעֲמֵד הָעָם מֵרַחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ
 אֶל־הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: טו וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם
 רְאִיתֶם בִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דְּבַרְתִּי עִמָּכֶם: כ לֹא
 תַעֲשׂוּן אֵתִי אֱלֹהִי כִסֶּף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ
 לָכֶם: כג מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה־לִּי וּזְבַחַת עָלָיו
 אֶת־עֲלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלֹמֶיךָ אֶת־צֹאנֶיךָ וְאֶת־בְּקָרְךָ
 בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אוֹכִיר אֶת־שְׁמִי אָבוּא אֱלֹיךָ

תַּעֲשֶׂה לִי לְאִתְּבֵנָה אֶתְהֶן גְּזִית פִּי חֲרָבָה
הַנִּפְתָּ עָלַיָּה וְתַחֲלֵלָהּ: ַּוְלֹא־תַעֲלֶה בְּמַעֲלַת
עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לְאִתְּנֶלְהָ עֲרוֹתָךְ עָלָיו: פַּפֵּ
~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֵשׁ ~
שְׁהִיָּה מְמַלֵּא אֶת חֲלָל מִזְבֵּחַ הַנְּחֻשֶׁת אֲדָמָה (רש"י כ, כא)

יש כאן רמז בעבודת ה': כלפי חוץ - צריך האדם לגלות עז ונחישות, ולא יבוש מפני המלעיגים, בבחינת "קשה ערף" למעליותא. אבל בתוכו ובפנימיותו - עליו להיות 'מלא אדמה', כבטול ובהכנעה, בבחינת 'ונפשי כעפר לכל תהיה'.

(רשימות, חוברת קח)

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינַיִים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיָּה דְרַכִּינַעַם, וְכָל־נְתִיבְתִיָּה שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימֵנָה, בְּשִׂמְלָה עֵשֶׂר וְכָבוֹד. וְיִ חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר: מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמָּרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה. כאחד בקול רם שני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

עטרת מרים

א בְּשֵׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ, כְּשֶׁנִּצְטַרַע הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וְהַמְצוּרַע חָשׁוּב כַּמֵּת וְאַרְאָה לְהַקְטִיר קִבְרָתָהּ, כְּמוֹ שְׁחִיב "וְהַצְרַעַת" וְרַחֵם בְּמִצְחוֹ" (דברי הימים ב' כ"ט).

הפטרה לפרשת יתרו לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק ו

ו א בְּשֵׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וְאַרְאָה אֶת־אֲדֹנָי יֵשֵׁב עַל־כַּפֵּא רֵם וְנִשְׂא וְשׁוּלְוֵי מְלֵאִים אֶת־הַיְכָל: ב שְׂרָפִים

מְלֵאִים מְלֵאִים אֶת־הַיְכָל אֶת הַשָּׁמַיִם: ב שְׂרָפִים עֹמְדִים | מְמַעַל לוֹ בְּשָׁמַיִם לְשִׁמּוֹ, שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּשָׁתַיִם | יְכַסֶּה כְּנָפָיו לְכָל יְבִיט כְּלָפֵי הַשָּׁמַיִם וּבְשָׁתַיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו שְׁלֵא לְחַבּוֹר מַעֲשֵׂה הַעֲגֵל כִּי כַף רַגְלֵיהֶם כַּכָּף רַגְלֵ עֲגֵל וּבְשָׁתַיִם יַעֲרֹף יַעֲרֹף בְּשָׁלִיחוֹת

שי למורא

שלא יביט לצד השכינה. יכסה רגליו, לצניעות, שלא יראה כל גופו לפני מוראו. וכמדרש תנחומא אמרו, לפי שרגליהם ככף רגל עגול, לךד מכסה אותם, שלא לתפזר על ישראל עון העגל. יעופר, לילך בשליחות הקב"ה. ג) וקרא זה אל זה, השרפים קוראים אחד לחברו לומר קדש' כלם כאחד ולא קורים

המקום: ג קרא זה אל זה נוטלון רשות זה מזה לומר קדוש כאחד ואמר הקול יוצא מבין פולם כאחד קדוש | קדוש קדוש יהוה צבאות כענון מלך מלכי המלכים מלא כל הארץ כבודו: ד וינעו היו געים אמות הספים מוזות הפתח מקול הקורא והבית התיכל ימלא עשן היה מתמלא עשן: ה ואמר אוילי כירנדמיתי אתה ברומם. כלומר, אמות על שראה מראה כבוד ה' כי איש טמא שפתים אנכי ואני כדאי לא מצד מעשי ובתוך עם טמא שפתים ולא מצד מעשה העם אשר אנכי ישב כי את שכנית המלך יהוה צבאות ראו עיני: ויערף אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה נחלת במלקחים בצבת לקח הנחלת מעל המזבח: ז וינע הערף נע הנחלת על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתך ובכות הנחלת קבלת העונש וסר עונך כמה שאמרתי ובתוך עם טמא שפתים אנכי ישב ורחמתיך תכפר: ח ואשמע את קול אדני אמר אתמי אשלח וימי ילך דברי לישראל וימי ילך לנו כאלו נמלך עם השרפים ואמר הנני אני מוכן ללכת שלחני אם רצונך ככד: ט ויאמר לך ואמרת לעם היה שמעו שמוע הלא אתם שומעים דברי מפי הנביאים ואל תבינו ואינם נוהגים לב להבין וראו ראו ראו רואים נפלאותי ואל תדעו ואינכם שמים על לב לדעת ולהכיר בהם: י הוצר הנטעו בלבם הוא הגורם כי השמן לבי העם הזה האטום הלב לכל הבין ואזינו הכבד לכלי שמוע ויעיניו השע שם עליהם טח פויראה בעיניו ובאזינו ישמע ולכבו יבין שלא עשה את הטוב, אבל אם ישב ועשה תשובה ורפא לו יבוא לו מזה רפואת הנפש והיא הפליחה, ואין דעת הוצר נחה מזה: יא ואמר עד מתי אדני

עמדים | ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בשתים | יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופר:

ג וקרא זה אל זה ואמר קדוש | קדוש קדוש יהוה צבאות מלא כל הארץ כבודו: ד וינעו אמות הספים מקול הקורא והבית ימלא עשן: ה ואמר אוילי כירנדמיתי כי איש טמא שפתים אנכי ובתוך עם טמא שפתים אנכי ישב כי את המלך יהוה צבאות ראו עיני: ו יערף אלי אחד מן השרפים ובידו רצפה במלקחים לקח מעל המזבח: ז וינע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתך ובכות הנחלת קבלת העונש וסר עונך כמה שאמרתי ובתוך עם טמא שפתים אנכי ישב ורחמתיך תכפר: ח ואשמע את קול אדני אמר אתמי אשלח וימי ילך לנו כאלו נמלך עם השרפים ואמר הנני אני מוכן ללכת שלחני אם רצונך ככד: ט ויאמר לך ואמרת לעם היה שמעו שמוע הלא אתם שומעים דברי מפי הנביאים ואל תבינו ואינם נוהגים לב להבין וראו ראו ראו רואים נפלאותי ואל תדעו ואינכם שמים על לב לדעת ולהכיר בהם: י הוצר הנטעו בלבם הוא הגורם כי השמן לבי העם הזה האטום הלב לכל הבין ואזינו הכבד לכלי שמוע ויעיניו השע שם עליהם טח פויראה בעיניו ובאזינו ישמע ולכבו יבין שלא עשה את הטוב, אבל אם ישב ועשה תשובה ורפא לו יבוא לו מזה רפואת הנפש והיא הפליחה, ואין דעת הוצר נחה מזה: יא ואמר עד מתי אדני

אחד לחברו. ואמר, הקול יוצא מבין כלם כאחד כאלו הוא קול אחד. קדוש קדוש קדוש, קדוש הוא בשמי מרוב עליון, מקום שכינתו. קדוש הוא על הארץ מעשה גבורתו. קדוש לעולם ולעולמי עולמים. (עפ"י תרגום יונתן בן עוזיאל, וככה הוא מתורגם בתפילה ב"ובא לציון גואל" שנקרא "קדושה דסדרא"). ד) אמות הספים, מוזות הפתח. והם מוזות פתח התיכל, שנמדדים באמות לנבה ולרחב. מקול הקורא, מקול המלאכים הקוראים. והבית, התיכל. ימלא, היה מתמלא. ח) כי נדמיתי, הריני מת. שלא הייתי כדאי לראות בכבוד. "יערמיתי", ענין שתיקה, כמו "יודים אהרן" (ויקרא יג). איש טמא שפתים וגו', כלומר, איד אערף עצמי ועמי נגד קדש המלאכים השרפים. את המלך, כלומר, את כבודו. ו) רצפה, נחלת. במלקחים, בצבת. ז) וינע על פי, הגיע את הנחלת על פיו. וסר עונך, בכינת גיעת הנחלת קבלת העונש, וכהו סר עונך. ואמרתי "ה", שהעון היה מזה שאמר "ובתוך עם טמא שפתים וגו'" ולא היה ראוי לומר בן על ישראל. ח) את מי אשלח, את מי אשלח להוכיח את ישראל. וימי ילך לנו, אמר "לני" בלשון רבים, כאלו היה מדבר עם השרפים ונמלך עמהם. (ראה פירוש רש"י בראשית א.כז). ט) שמעו שמוע ואל תבינו, אני אומר לכם שמעו שמוע, ואינכם נוהגים לב להבין וראו ראו ואל תדעו, וראו נסים שעשיתי לכם, ואינכם נוהגים לב לדעת אותי. י) השמן לב העם הזה

וגו', אתם משמינים ככונה את לכבכם, ומכבדים את אונכם, ומישעים = מכסים ומחליקים כמו במיה) את עיניכם, פן יראה בעיניו וגו', כדי שלא תראו ולא תשמעו ולא תבינו בלב. ושב ורפא לו, כדי שלא תשובו בתשובה ופעל ידו התשובה תהיה לכם הרפואה שהיא הפליחה אחר התשובה. יא) עד

והיה לכם אטום מלהבין ויאמר עד שבווא הפורענות עליהם וילכו בגולה עד תראו ולא תשמעו ולא תבינו בלב. ושב ורפא לו, כדי שלא תשובו בתשובה ופעל ידו התשובה תהיה לכם הרפואה שהיא הפליחה אחר התשובה. יא) עד

אֲשֶׁר אִם-שָׂאוּ יִשְׂאֲרוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבְתִים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשְׂאָה שְׂמִמָּה: יב וְרַחֵק יִהְיֶה אֶת-הָאָדָם אֶת יִשְׂרָאֵל הַקְּרוֹיִים אָדָם יִתֵּן גֹּלָה לְמָקוֹם רְחוֹק וְרִבְּהָ זְמַן מְרוּבָה תִּהְיֶה הָאָרֶץ הַעֲזוּבָה מֵהֶם בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יג וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירֵיהָ אֶחָד מִעֲשָׂרָה מֵעַם יִשְׂרָאֵל וְשִׁבְהָ וְהִיתָה תְּשׁוּבָה לְחַיִּים לְבָעַר לְכַלּוֹן כְּאֵלֶּה וְכֵאלֹלֵן בְּיָמֵי הַסְּתוּי אֲשֶׁר בְּשַׁלְכֶת עַת שְׂמִשְׁלִיכִין הַעֲלוּן מֵעַט מֵעַט, כֵּן הַרְשָׁעִים שֶׁהֵם הַקְּלִיפּוֹת וְהַעֲלִים, אֲכַל מִצְבַּת הַנֶּזֶק וְהַשְׂרִים הַנִּשְׂאָר בָּם יִתֵּה זֶרַע קָדָשׁ מִצְבַּתָּהּ:

מְתִי, עַד מְתִי וּבְיָדוֹ אֶת לֶבֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ. עַד אֲשֶׁר וְגו', כְּלוּמַר, יִדְעִתִּי שְׂלֵא יִשׁוּבוּ עַד שְׁתִּבּוֹא הַפְּרִעָנוּת. שָׂאוּ עָרִים, הַעָרִים תִּהְיֶינָה שׁוֹמְמוֹת. תִּשְׂאָה שְׂמִמָּה, תִּתְרַחֵקוּן וְתִתְקַן שׁוֹמְמָה. יב) וְרַחֵק ה' אֶת הָאָדָם, וְיִגְלוּ יִשְׂרָאֵל לְמָקוֹמוֹת רְחוֹקִים. וְרִבְּהָ הַעֲזוּבָה, כְּלוּמַר, לְזֶמַן רַב תִּשְׁעֹב הָאָרֶץ.

יג) וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירֵיהָ, וְעוֹד יִמְלֹכוּ בָּהּ עֲשָׂרָה מְלָכִים עַד הַמֶּלֶךְ צִדְקָהוּי פְּרוּשׁ אַחֵר, אוֹתָהּ הַשְׂאִירָת שֶׁתִּשְׂאָר תִּהְיֶה אֶחָד מִעֲשָׂרָה שִׁהְיוּ צִדִּיקִים, וְגַם בָּהֶם יִתֵּה בְּעוֹר עַד שִׁשְׂאֲרוּ רַק צִדִּיקִים גְּמוּרִים שִׁישׁוּבוּ כֻּלָּ לֶבֶם. וְשִׁבְהָ וְהִיתָה לְבָעַר, וּבְיָמֵי צִדְקָהוּי תְּשׁוּבָה הָאָרֶץ לְחַיִּים "לְבָעַר", כְּלוּמַר, לְבָעַר וּלְכַלּוֹת אֶת יוֹשְׁבֵיהָ. כְּאֵלֶּה וְכֵאלֹלֵן, מִיָּצִי סִרְקִי. אֲשֶׁר בְּשַׁלְכֶת מִצְבַּת בָּם, כִּמוֹ הָאֵלֶּה וְהֵאלֹלֵן

וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם-שָׂאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבְתִים מֵאֵין אָדָם וְהָאֲדָמָה תִּשְׂאָה שְׂמִמָּה: יב וְרַחֵק יִהְיֶה אֶת-הָאָדָם וְרִבְּהָ הַעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יג וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירֵיהָ וְשִׁבְהָ וְהִיתָה לְבָעַר כְּאֵלֶּה וְכֵאלֹלֵן אֲשֶׁר בְּשַׁלְכֶת מִצְבַּת בָּם זֶרַע קָדָשׁ מִצְבַּתָּהּ:

שְׂנִישְׂרִים מֵהֶם הַעֲלִים בְּזֶמַן הַחֲרֹף וְגוֹרָאִים כְּבִשְׂמִים, וְעַם כָּל זֶה נִשְׂאֶרֶת בָּם הַמִּצְבַּת שֶׁהִיא זֶעַע הַעֵין וְעַנְפֵי שִׁינְקִים לְחַיִּים מִהַקְּרָע, וּבְיָמֵי נִסְחָן יִשׁוּבוּ וְיִפְרְחוּ. זֶרַע קָדָשׁ מִצְבַּתָּהּ, כִּכָּה זֶרַע קָדָשׁ שְׂבָעִים יִשְׂרָאֵל וְעִמּוּדוֹ בְּקֶרְשָׁתָם וְהֵם יִהְיוּ לְמִצְבַּתָּם, כְּלוּמַר, אִף עַל פִּי שִׁנְלוֹת כָּלָם, עוֹד יִפְרְחוּ וְיִצְמְחוּ וְיִשׁוּבוּ לְאָרְצָם.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנִּצָּמֵן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יִשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנִּצָּמֵן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנְּבִיא עֲבֹדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמִהְרָה יָבוֹא וְיִגַּל לְבָנֵנו, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שְׂלֵא יִכְפֹּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשְּׂבִת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאָרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדְּשׁ הַשְּׂבִת:

המולד: ליל שבת-קודש שעה 9 בערב, 29 דקות, ו-5 חלקים.
ראש חדש אדר-ראשון, ביום השישי וביום השבת-קודש הבא עלינו לטובה.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

ט ואם-לבנו ייערנה כמשפט הבנות יעשה-לה:
אם-אחרת יקח-לו שארה כסותה וענתה לא
יגרע: כ ואם-שלש-אלה לא יעשה לה ויצאה
חנם אין כסף: ס (ישראל) י מכף איש ומת מות
יומת: י ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו
ושמתי לך מקום אשר יגום שמה: ס י וכי-יזד
איש על-רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי
תקחנו למות: ס י ומכף אביו ואמו מות
יומת: ס י וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות
יומת: ס י ומקלל אביו ואמו מות יומת: ס
י וכי-יריבן אנשים והפה-איש את-רעהו באבן
או באגרה ולא ימות ונפל למשכב: ט אם-יקום
והתהלך בחיזק על-משענתו ונקה המפה רק
שבתו יתן ורפא ורפא: ס

כא * ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם:
ב פי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת
יצא לחפשי חנם: ג אם-בגפו יבא בגפו יצא
אם-בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו: ד אם-
אדנו יתן-לו אשה וילדה-לו בנים או בנות
האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו:
ה ואם-אמר יאמר העבד אהבתי את-אדני
את-אשתי ואת-בני לא אצא חפשי: ו והגישו
אדנו אלה-האלהים והגישו אל-הדלת או אל-
המזוזה ורצע אדנו את-אזנו במרצע ועבדו
לעלם: ס (לו) ז וכי-ימכר איש את-בתו לאמה
לא תצא כצאת העבדים: ח אם-רעה בעיני
אדניה כתיב אשר-לא קרי אשר-לו יעדה והפדה
לעם נכרי לא-ימשל למכרה בבגדו-בה:

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט, תשט"ו
ברוקלין.
שלום וברכה!

... וכבר ידוע חוות דעתי שכתבתי לכמה מאנ"ש אשר להכפר והתיישבות בו הוא צנור וכלי
לאנ"ש לקבלת ברכות השי"ת והצלחתו בהמצטרך להם בגשמיות וברוחניות, ובמילא יש להשתדל
להיות מהתושבים שם ככל האפשרי... ומהני"ל מובן שטוב להתעסק בחקלאות, ואם טעמים הני"ל
אמיתים הם שאי אפשר הדבר, אולי יש מקום בתור מקצועי ובלבד להיות מתושבי הכפר ומהחיים
בתוככי הדבקים בתורת דברי א"ח היא תורת החסידות והולכים בהדרכותי ומנהגי.

בברכה.

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יצאת שבת
			מג"א		אדמו"ה									
			ש	א	ש	א								
באר שבע (ח)	06:32	06:36	08:37	08:38	09:12	09:13	10:07	10:08	17:17	17:12	17:44	17:39	16:56	17:55
חיפה (ח)	06:34	06:38	08:37	08:38	09:12	09:13	10:07	10:08	17:17	17:11	17:41	17:36	16:43	17:52
ירושלים (ח)	06:31	06:35	08:35	08:36	09:10	09:12	10:06	10:06	17:20	17:14	17:42	17:37	16:39	17:52
תל אביב (ח)	06:34	06:37	08:37	08:38	09:12	09:14	10:08	10:08	17:16	17:10	17:43	17:38	16:53	17:54
אוסטרליה, וינה (ח)	07:21	07:29	08:57	09:00	09:43	09:46	10:33	10:35	16:56	16:47	17:32	17:23	16:37	17:45
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:35	06:28	09:20	09:15	10:02	09:58	11:14	11:11	20:33	20:38	21:03	21:08	20:15	21:15
אוקראינה, אודסה (ח)	07:19	07:26	08:59	09:02	09:43	09:46	10:34	10:36	16:54	12:41	17:37	17:29	16:44	17:50
אוקראינה, דניינץ (ח)	06:55	07:02	08:31	08:34	09:17	09:20	10:07	10:09	16:31	16:21	17:06	16:57	16:11	17:20
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	07:15	07:15	08:43	08:45	09:28	09:32	10:18	10:20	16:31	12:24	17:16	17:07	16:21	17:30
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:46	07:46	09:09	09:12	09:57	10:00	10:45	10:48	16:51	12:49	17:38	17:29	16:41	17:52
אוקראינה, קייב (ח)	07:31	07:39	09:01	09:04	09:53	09:56	10:38	10:40	16:43	12:42	17:30	17:21	16:33	17:45
אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	07:04	07:06	09:16	09:16	09:48	09:49	10:46	10:46	13:06	13:05	18:34	18:30	17:48	18:44
איטליה, מילאנו (ח)	07:43	07:49	09:25	09:27	10:08	10:11	10:59	11:01	17:34	13:07	18:05	17:57	17:13	18:18
אקוודור, קיטו (ח)	06:24	06:23	08:54	08:53	09:24	09:23	10:27	10:26	18:31	12:58	18:55	18:54	18:13	19:04
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:16	06:09	08:56	09:00	09:39	09:36	10:50	10:47	20:04	13:42	20:28	20:33	19:42	20:39
ארגנטינה, ברילינצה (ח)	06:54	06:46	09:33	09:33	10:24	10:20	11:37	11:34	21:09	14:34	21:36	21:43	20:47	21:49
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:12	07:17	09:05	09:07	09:44	09:46	10:38	10:39	17:22	12:50	17:59	17:52	17:10	18:10
ארה"ב, ברוקלין (ח)	07:04	07:10	08:55	08:57	09:35	09:37	10:28	10:29	17:08	12:40	17:46	17:39	16:56	17:58
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	07:05	07:10	08:56	08:58	09:35	09:38	10:30	10:30	17:08	12:40	17:47	17:40	16:57	17:58
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:44	07:50	09:32	09:34	10:13	10:16	11:05	11:07	17:41	13:16	18:20	18:13	17:29	18:32
ארה"ב, הווסטון (ח)	07:10	07:14	09:17	09:18	09:51	09:52	10:47	10:48	17:56	13:05	18:27	18:22	17:41	18:37
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:48	06:52	08:49	08:50	09:25	09:26	10:20	10:21	17:19	12:36	17:52	17:47	17:05	18:03
ארה"ב, מיאמי (ח)	07:04	07:06	09:14	09:15	09:47	09:48	10:44	10:45	18:06	13:05	18:31	18:27	17:47	18:41
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	07:01	07:07	08:52	08:53	09:32	09:34	10:24	10:26	17:02	12:35	17:41	17:34	16:51	17:53
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:28	07:33	09:19	09:21	10:01	10:01	10:52	10:53	18:04	13:04	18:11	18:04	17:21	18:22
ארה"ב, שיקגו (ח)	07:01	07:07	08:51	08:53	09:31	09:33	10:25	10:25	17:00	12:34	17:39	17:32	16:48	17:51
בלגיה, לה-פס (ח)	06:22	06:19	09:01	08:58	09:32	09:30	10:38	10:37	19:11	13:18	19:34	19:36	18:52	19:44
בלגיה, אמנוופן (ח)	08:17	08:26	09:46	09:49	10:35	10:39	11:23	11:26	17:25	13:26	18:13	18:03	17:15	18:28
בלגיה, בריסל (ח)	08:17	08:25	09:46	09:49	10:35	10:38	11:23	11:26	17:26	13:26	18:14	18:05	17:17	18:29
ברזיל, סאו פאולו (ח)	05:47	05:42	08:28	08:24	09:01	08:59	10:09	10:07	19:01	12:53	19:19	19:22	18:36	19:30
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:36	05:32	08:16	08:13	08:50	08:48	10:09	10:07	18:43	12:41	19:06	19:09	18:23	19:16
בריטניה, לונדון (ח)	07:36	07:45	09:04	09:07	09:53	09:57	10:42	10:44	16:54	12:44	17:31	17:21	16:36	17:45
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:52	08:01	09:14	09:17	10:05	10:10	10:53	10:55	16:54	12:53	17:35	17:24	16:38	17:50
גרמניה, ברלין (ח)	07:46	07:55	09:11	09:14	10:01	10:05	10:49	10:51	16:46	12:50	17:35	17:24	16:35	17:50
גרמניה, פרנקפורט (ח)	07:57	08:06	09:29	09:32	10:16	10:20	11:05	11:08	17:11	13:09	17:59	17:49	17:02	18:13
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:43	05:38	08:25	08:22	09:00	08:57	10:08	10:06	12:54	12:54	19:25	19:28	18:41	19:35
הודו, מומבאי (ח)	07:12	07:14	09:29	09:29	10:00	10:01	10:59	10:59	18:29	13:22	18:57	18:53	18:14	19:06
הודו, פונה (ח)	07:08	07:09	09:25	09:25	09:56	09:56	10:55	10:55	18:26	13:18	18:53	18:50	18:11	19:03
הונגריה, בודפשט (ח)	07:16	07:16	08:46	08:49	09:31	09:34	10:21	10:23	16:47	12:26	17:22	17:13	16:28	17:35

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת
			מג"א		אדמו"ר								
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:10	07:15	09:00	09:02	09:40	09:42	10:33	10:34	17:11	17:19	17:43	17:50	17:00
יוון, אתונה (ח)	07:28	07:33	09:24	09:25	10:02	10:04	10:55	10:56	17:09	17:43	18:13	18:19	17:31
מולדובה, קישינב (ח)	07:28	07:35	09:07	09:09	09:51	09:54	10:42	10:44	17:00	17:09	17:35	17:44	16:50
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:10	07:12	09:26	09:27	09:58	09:58	10:56	10:56	18:26	18:29	18:50	18:54	18:11
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	05:37	05:28	08:19	08:12	09:08	09:03	10:21	10:18	13:19	19:50	20:34	20:24	19:33
נפאל, קטמנדו (ח)	06:50	06:53	08:58	08:59	09:32	09:33	10:28	10:29	12:47	17:41	18:07	18:11	17:27
סין, בייג'ין (ח)	07:22	07:27	09:14	09:15	09:53	09:55	10:46	10:47	12:58	17:28	17:35	18:05	17:14
סנגפור, סנגפור (ח)	07:16	07:16	09:46	09:44	10:15	10:14	11:18	11:17	13:48	19:19	19:42	19:43	19:02
פולין, ורשא (ח)	07:15	07:24	08:40	08:43	09:30	09:34	10:21	10:18	12:20	16:14	16:26	17:05	16:06
פרו, לימה (ח)	06:04	06:01	08:40	08:38	09:11	09:09	10:16	10:14	12:54	18:41	18:40	19:04	18:22
צרפת, ליון (ח)	08:01	08:08	09:42	09:45	10:26	10:29	11:17	11:18	13:24	17:40	17:49	18:14	17:29
צרפת, פריז (ח)	08:19	08:27	09:53	09:56	10:40	10:43	11:29	11:31	13:34	17:42	17:52	18:17	17:31
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:12	06:12	08:40	08:39	09:09	09:09	10:10	10:10	12:40	18:07	18:08	18:30	17:50
קנדה, טורונטו (ח)	07:32	07:39	09:18	09:20	10:00	10:03	10:52	10:53	13:01	17:25	17:34	18:03	17:11
קנדה, מונטריאול (ח)	07:13	07:20	08:56	08:58	09:39	09:42	10:30	10:32	12:38	17:04	17:28	17:37	16:44
קפריסין, לינקה (ח)	06:43	06:47	08:43	08:44	09:19	09:21	10:14	10:15	12:29	17:10	17:16	17:38	16:57
רוסיה, לובאנוויטש (ח)	08:44	08:54	10:01	10:05	10:55	11:00	11:41	11:44	13:40	17:24	17:37	18:07	17:17
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:21	08:32	09:35	09:39	10:30	10:35	11:16	11:19	13:13	17:10	17:38	18:07	17:10
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:45	07:52	09:23	09:26	10:08	10:11	10:58	11:00	13:05	17:16	17:25	17:51	17:06
שווייץ, ציריך (ח)	07:50	07:57	09:28	09:31	10:13	10:16	11:03	11:05	13:10	17:25	17:34	18:05	17:10
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:45	06:46	09:06	09:06	09:37	09:36	10:36	10:36	13:02	18:16	18:19	18:40	18:00

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"ח עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף כל-אויב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל-פּוּרְעָנִיּוֹת המְתַרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פּה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב